

BIDRAG TIL

DEN STORE NORDISKE KRIGS HISTORIE

UDGIVNE AF
GENERALSTABEN

ØTTENDE BIND

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXVII

CARL XII I NORGE
PETER I I DANMARK
1716

UDARBEJDET AF
GENERALLØJTNANT A. P. TUXEN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXVII

Det i Afsnit III behandlede Emne har interesseret Forskere fra forskellige Lande. I Danmark har Edvard Holm, i Finland K. J. Hartman og i England J. F. Chance beskæftiget sig dermed, og deres Arbejde har sat Frugt i Afhandlinger, der supplerer hinanden.

Trods denne Rigdom af trykt Kildestof, der i Omfang og Værdi langt overgaar, hvad der har staaet til Raadighed ved Udarbejdelsen af de foregaaende Bind, har det været nødvendigt at foretage indgaaende Undersøgelser i danske og svenske Arkiver. De norske Fremstillinger af Felittoget er til en vis Grad ensidige, dels fordi de næsten udelukkende behandler Land- eller Søkrigen, dels fordi Forfatterens Undersøgelser i de danske Arkiver ikke har været dybtgaaende nok. Professor Holms store Afhandling i Historisk Tidsskrift 5 III er ikke noget krigshistorisk Arbejde, Oplysningerne om danske militære Forhold er mangelfulde, og om de svenske indeholder den intet; den er en fortræffelig politisk Studie, som dog trænger til at suppleres, da Forfatteren ikke har kunnet foretage Førstehaands Undersøgelser hverken i Rusland eller i England; herpaa raades der Bod ved Hartmans akademiske Afhandling „Czar Peters Underhandlingar 1716 om Landgång i Skåne“, Helsingfors 1887, og ved Chances Afhandlinger i English historical review 1902—1904, som er byggede paa grundige Undersøgelser i de russiske, engelske og hannoveranske Arkiver. Her er nu gjort Forsøg paa at afhjælpe de andre omtalte Mangler gennem Undersøgelser i det danske Rigsarkiv, udførte af Generallejtant A. P. Tuxen, der desuden i 1923 har samlet Oplysninger om svenske militære Forhold i Krigsarkivet og Rigsarkivet i Stockholm, og som i 1925 ved Besøg i de Terrænafsnit, der i 1716 udgjorde det norske Operationsteater, og ved at indhente supplerende Oplysninger i Rigsarkivet under et kort Ophold i Oslo, har søgt at tilvejebringe Materiale til en solid Underbygning af Fremstillingen af Felittoget i Norge. Samtlige nordiske Arkivstyrelser og den svenske Generalstabs krigshistoriske Afdeling har som sædvanligt vist Arbejdet megen Interesse og støttet Undersøgelserne, og forskellige norske militære Autoriteter og Historikere har ydet velvillig og udmærket Hjælp ved Terrænunder søgelserne og Tilvejebringelsen af Kortmateriale. Generalstaben bringer sin bedste Tak til alle, der har bidraget til Arbejdets Fremme.

I det foreliggende Bind er den gregorianske Kalender overalt benyttet undtagen i Henvisningerne, hvor den originale Datering er bibeholdt.

INDHOLD

I. Forsvarsforanstaltninger paa Sjælland 1716.

Carl XII. Ankomst til Sverige 5. Frederik IV. Ankomst til København 5. Svenske Planer om Overgang til Sjælland 6. København sættes i Forsvarsstand 7. Kystbevogtning 10. Forsvarsstyrken i København 11. Militære Forhold i Skaane 15. Svenske Flaaderustninger 21. Danske Flaaderustninger 29. Danske Troppetransporter til Sjælland, Kystbevogtning 32. Kongen rejser til Holsten $26/4$ 36. Kystbatterier anlægges 37. Flaadeoperationer i Østersøen i April og Maj 38. Troppebevægelser paa Sjælland og Smaaøerne 50. Kongen kommer til København $9/6$ 55.

II. Felttoget i Norge 1716.

Svenske Planer mod Norge 56. Norge som Krigsskueplads 57. Den norske Hær og dens Generaler 59. Den norske Regering 65. Den norske Flotille 66. Den norske Hærs Fordeling 68. De svenske Angrebskræfter 71. Grænsen overskrides $8/8$ 77. Norske Efterretninger om svenske Planer m. m. 77. Hølandsaf-færen 80. Norsk Koncentration i Gjelleraas Stillingen; svenske Forsøg paa at forcere denne; Carl XII gaar Syd paa og forener sig med General Mörner; begge gaar mod Christiania; Generalløjtnant Aschenberg i Smaalenene 89. Den norske Hær gaar til Gjellebæk Stillingen mellem Christiania og Drammen; Akershus, Besætning og Kommandant 94. Den norske Regering i Drammen, Tilstand i Gjellebæk Stillingen. Forplejningskommissionen i Drammen 97. Krigsskibe, Tropper og Forsyninger opsendes til Norge 100. Oberst Løvenørns Sendelse til den norske Regering 105. Svenske Fremstød mod Gjellebækstillingens Front og Ryg 107. Normændenes første Erobring af Moss 111. Forplejningskommissionen i Drammen 114. Slotsloven i Skien 115. Løvenørns Konference med de norske Myndigheder i Gjellebæk $9/4$; hans Hjemrejse 116. Gabels Eskadre ved Fredrikstad $17/4$; de medførte norske Tropper fordeles mellem Gjellebæk og Rolvsøen; Befalingsmænd fra Danmark ankommer $19/4$ 117. Svensk Angreb paa Krokkleven 121. Moss besættes atter af Svenskerne; Aschenberg forlader Norge 121. Gabel til Krigsraad i Gjellebæk $19/4$ 126. Den anden Erobring af Moss $28/4$ 129. Christiania rømmes af Svenskerne; Gabel rekognoscerer den svenske Skærgaards Flotille i Styrsund 131. Carl XII gaar tilbage til Egnen om Fredrikshald, fulgt af Normændene til Glommen 133. Den svenske Hær förstærkes; dens Dislokation 136. Gabel søger at afskære den svenske Skærgaardsflotille. Kampe ved Styrsø; Tordenskiold sendes til Danmark 141. Den svenske Skærgaardsflotille i Dynekilen; Bro over Svinesund 149. Gabel lader Dynekilen observere; Direktiver fra København 149. Gabel faar $20/8$ Meddelelse om de svenske Skibe i Dynekilen; Tordenskiold kommer $22/8$; han gaar til Norge og henter Koffardskibe og Matroser; Gabel bringer danske Tropper til Norge 152. Svenskerne afviser norsk An-

greb paa Svinesundsbroen $\frac{2}{6}$ og erobrer Sponviken $\frac{6}{6}$ 154. Tordenskiold om Undsætning af Fredrikshald og Angreb paa Dynekilen 157. Tilstand i Fredrikshald; Beskrivelse af Fæstningen, dens Betydning og Besætning 162. Carl XII. Overfald paa Fredrikshald $\frac{4}{7}$ og dets Følger 171. Tordenskiold og Dynekilen $\frac{8}{7}$; Gabel i Dynekilen 179. Ændringer i Gabels Eskadre. Tordenskiolds Forfremmelse. General Lützows Forhold i Feltoget 1716. 189. Tilstanden Nordenfjælds 191.

III. Det paatænkte dansk-russiske Angreb paa Skaane 1716.

Svenskernes Fordrivelse fra Tyskland 193. Russiske Angrebsplaner mod det egentlige Sverige 1715 - 1716 195. Czarens Møde med Kongen af Preussen i Stettin $\frac{17}{6}$ 1716 og med Kongen af Danmark i Altona $\frac{28}{6}$; Traktat af $\frac{3}{6}$ 199. Czaren i Pyrmont; dansk-russiske Allianceforhandlinger med England; engelsk Eskadre kommer $\frac{7}{6}$ til Sundet; Admiral Norris afæsker Carl XII. en Erklæring 207. Russisk Eskadre kommer ned fra Norge; danske Forhandlinger med den engelske Admiral 217. Engelsk Eskadre til København $\frac{29}{7}$; Norris faar Ordre fra sin Regering til at dække Landgangen 220. Operationsplaner 222. Etablering af Proviant-, Brændsels- og Fouragemagasiner til Feltoget; Lejre, Ammunition og Artilleri; Generaler 225. Troppetransporter; Transportmidler fra Danmark, Norge og Preussen 232. Den russiske Hær samles i Meklenborg; Czaren kommer $\frac{23}{7}$ til København med sin Garde 243. Den russiske Østersøflaade samles $\frac{29}{7}$ ved København 249. Den danske Flaade samles ved København; Instrux for General Admiralen 252. Forhandling om Kommandoforhold; den kombinerede Flaade afsejler $\frac{10}{8}$, kommer tilbage $\frac{29}{9}$ 256. Den russiske Hærs Overførsel fra Meklenborg og Lybæk 261. Den danske Felthærs S sammensætning; Angrebshærens samlede Styrke 267. Svenske Forsvarsforanstaltninger; Troppernes Styrke, S sammensætning, Tilstand, Fæstningsværker; Carl XII. Ankomst til Lund $\frac{27}{9}$ 269. Forhandlinger i Aug. og Sptbr. om Kommandoforhold og Operationer; Czaren erklærer $\frac{19}{9}$, at han opgiver Planen; $\frac{20}{9}$ anmoder Kongen ham om at føre sine Stridskræfter bort; Aarsagerne til Czarens Betænkeligheder; mislykkede engelske Forsøg paa at overvinde disse; Kongen af Englands Forsøg paa at hindre Russerne i at gaa tilbage til Meklenborg; Russernes Indskibning og Afsejling 13—23 Oktober 286. Kongen af Danmarks Redegørelse for Opgivelsen af Landgangen; Czarens forgæves Forsøg paa at træffe Aftale om et nyt Angrebsforsøg 1717. 312. Czarens Afrejse $\frac{27}{10}$; Møde med Kongen af Preussen i Havelberg $\frac{28}{11}$; Besøg i Altona 1—7 Decr.; Afrejse til Amsterdam 319. Den danske Hær opløses; de fremmede Flaader sejler hjem 321. Russernes Forhold paa Sjælland 323. Svenskernes Kendskab til de dansk-russiske Forberedelser til Landgang 326.

IV. Flaadevirksomhed uden for Krigsoperationerne.

Konvojerung mellem Halvøen og Øerne, mellem de nye tyske Besiddelser og Danmark, mellem Norge og Danmark, mellem Island og Danmark 330. Indskrænkninger i den Glückstadtske Ekvipages Personel 334. Fartøjer til Czarens Disposition i Maj og Juni 335. Forsøg paa at hindre svenske Krigsfanger i at sejle ned ad Elben; Konvojerung af hollandske Krudtskibe til Glückstadt 336. En ringe Fornøyselse af Materiellet 337.

I. Forsvarsforanstaltninger paa Sjælland 1716.

JULEAFTENS Morgen, Tirsdag d. 24. Dcbr. 1715 n. St., ankom Carl XII efter en æventyrlig Sørejse fra Stralsund til Omegnen af Trelleborg, hvorfra han samme Dag begav sig til Ystad, hvor han i længere Tid havde sit Hovedkvarter, og hvortil Kancelliet ankom den 9. Januar efter en endnu farligere og endnu besværligere Overfart fra Pommern¹⁾. Kong Frederik afrejste den 29. Dcbr. fra Stralsund, ankom Nytaarsdag til Oldesloe og indtraf den 6. Januar 1716 i sin Hovedstad, „rask og sund efter lykkeligt fuldendt Kampagne“²⁾. I Følget var Gehejmeraaderne Ditlev Vibe og Valentin Eickstedt, men ingen af Generalerne. Fr. J. Dewitz forblev i Stralsund som Generalguvernør; Hertugen af Württemberg standsede i Holsten, hvor Størstedelen af Hæren skulde kantonere; Scholten blev nogle Dage ved Stralsund for at ordne Sløfningen af Belejningsarbejderne og Reparationen af Fæstningsværkerne og ankom efter nogle Dages Ophold ved Indeslutningskorpset for Wismar den 16. Januar til Hamborg, hvor han blev syg og laa som Patient indtil langt ind i Februar. I sin Sygemelding til Kongen udtaler han Haabet om, at Gud vil give Tøvejr, saa at Fjenden ikke kan passere Sundet; han raader Kongen til at samle saa mange nationale Tropper som muligt i København; han og Hertugen af Württemberg vil gøre alt muligt for at faa Tropperne transporterede fra Stralsund til Fyn, hvorfra de skal sættes over til Sjælland, saa snart Forholdene tillader det³⁾. Ogsaa Kongens Generaladjutant, P. V. Løvenørn, blev tilbage for at ordne Forholdet med Fangerne m. m. og kom ikke til København før i Slutningen af Januar⁴⁾.

¹⁾ Bind VII, S. 224 f., hvor der fejlagtigt staar Lørdag. Den hidtil gængse Beretning om Kongens Haardhed mod Officerer og Besætning paa „Snapop“ er urigtig. (Karolinska Förb. Årsbok för 1925. Lund 1926. S. 178—185.)

²⁾ Bind VII, S. 235 f.; Protocollum Regii Consilii 7/1 1716.

³⁾ 17/1 16 (Scholtens Prot.).

⁴⁾ Bind VII, S. 236; A. P. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn. Kbhvn. 1924. S. 76. (Citeres „Løvenørn“).

Kongen havde forceret Hjemrejsen, og det med god Grund. Alle-rede i December var Kulden saa stræng, at Sundet mellem Rygen og Pommern ligesom den inderste Del af Wismar Bugten var tilfrosne eller fyldte med Drivis; der var stor Fare for, at Isen kunde gøre Store Bælt impassabelt for Skibe og Sundet passabelt for Fodfolk og Ryttere, saa at Kongen af Danmark ikke kunde komme til sin Hovedstad, medens Kongen af Sverige kunde aflægge den et højst uvelkomment Besøg; alle, der kendte hans Karakter, tænkte sig Muligheden af, at han som sin Farfader kunde finde paa at lægge Vejen til Sjælland over Isen, om end ad en anden Rute. Den franske Gesandt hos Carl XII, Croissy, der den 3. Januar var ankommen til Hamborg, fortalte, at Kongen havde til Hensigt at gaa til Sjælland og ødelægge Øen saa grundigt, at den ikke kunde anvendes som Operationsbasis for en Landgang i Skaane¹). Det samme berettede svenske Overløbere, der kom til København over Isen. Til Hamborg, som jo var Nordens Nyhedscentral, kom der Breve baade fra Danmark og Sverige, som udtalte, at et svensk Angreb over Isen slet ikke laa udenfor Mulighedernes Grænser; disse Efterretninger gik saa videre til de europæiske Hovedstæder, og gennem Gesandtskabsrelationerne kom de endelig til København²). Ved det lille holsten-gottorpske Hof i Hamborg herskede der stor Glæde over den strænge Frost; Fyrst-biskop Christian August, den unge Hertugs Formynder og Administrator af hans f. T. ikke eksisterende Rige, haabede paa et snarligt svensk Ind-fald i Danmark³). Den syge General Scholten mente dog, at Faren ikke var synderlig stor: Isen paa Sundet var altfor upaalidelig til, at man kunde basere en Angrebsplan paa den; desuden var han overbevist om, at den svenske Styrke i Skaane i enhver Henseende var ringere, end der blev fortalt, og at der vilde gaa lang Tid hen med at organisere og samle en tilstrækkelig stor og stærk Angrebshær⁴). Svenskerne i Ham-borg fortalte, at der i Skaane stod 9000 Ryttere og lige saa mange In-fanterister, der kunde anvendes til en Expedition til Sjælland; Over-løbere, der over Isen kom til København, berettede, at der ialt stod 10,000 Mand, og det var i hvert Fald rigtigere. Til Gengæld fortalte de

¹) P. Sörensson: Sverige och Frankrike 1715—1718, Lund 1909. Akad. Afhdlg. S. 45; Relat. aus. Hamb. ²/₁ 16.

²) Navnlig kom der mange Breve fra Residenten i Haag; Br. fra Hamb. ¹⁴/₁, ¹⁷/₁, ²¹/₁ 16 (Bilag til Relat. aus. Holld. ¹/₂, ⁴/₂); Relat. aus. Frkreich ¹⁴/₂ 16.

³) Relat. aus. Hamb. ²¹/₁ 16.

⁴) Hannov. Resid. i Danmark, Frih. Püchler til Robethon; dat. Hamborg ²⁴/₁ 16.

Danske i Hamborg, at der stod 10—11,000 Md. gevorbne Tropper i København; men Kong Carl har sikkert af Desertørerne faaet paalideligere Besked¹⁾.

Dagen efter sin Ankomst til København aabnede Kongen Kampen mod Isen. Kommandanten fik Ordre til at opise Voldgravene, hvortil bl. a. svenske Krigsfanger kunde anvendes, og Holmens Admiral fik Befaling til at ise om Flaaden og Søbatterierne²⁾. Bønder af Københavns Amt opisede Søerne udenfor Voldene, og hermed fortsattes, saa længe Frosten vedvarede; ogsaa Københavns Borgere deltog i Arbejdet³⁾. Til Flaadens Sikring blev der truffet en lang Række Bestemmelser: en Vaage, 50' bred, skulde lægges fra Kastelspynten til Christianshavns Bolværk; indenfor Bommen skulde der ises fra „Toldboden til Gammelholm og endnu en tværs over fra Krudttaarnet ind i den lange Vaage⁴⁾. Hvert Skib fik en Vagt paa 2 Officerer, 4 Underofficerer og 24 Md.; paa Batteriet Neptun anbragtes som Hovedvagt 1 Kaptajn, 1 Sekondløjtnant, 1 Kadet, 40 Matroser og 10 Bøsseskytter (Konstabler), paa det gamle Batteri 1 Kaptajnløjtnant, 30 Matroser og 6 Bøsseskytter, paa den nye „Kortegarde“ 1 Løjtnant og 24 Matroser, og som Hovedreserve 1 Kaptajn, 1 Løjtnant og 1 Fændrik med 150 Soldater. Mandskabet skulde fordeles til Kanonerne og daglig indøves i deres Brug⁵⁾. Brigadér Maule havde faaet Ordre til at afgive Bøsseskytter til Flaaden, og Admiralitetet anmodede ham om 30 Kugler og 18 Kardæsker til hver Kanon samt om Broge, Haandspager m. fl. Rekvisiter; Holmens Admiral rekvirerede Redskaber til Isning; hver Soldat i Garnisonen fik 12 skarpe Patroner. En Kommandør eller Kommandørkaptajn havde efter Tur Tilsyn med hele Vagttjenesten⁶⁾. Alle Kanoner paa Voldene var skarpladte under „Troublen“, saa længe Frosten vedvarede; paa Christianshavns Vold blev Bestykningen forbedret og forøget; et stort Antal spanske Ryttere blev forfærdiget⁷⁾.

For at tilvejebringe en samlet Forsvarsplan for København beordrede Kongen Flaadens og Hærens højeste Befalingsmænd til at træde sammen paa „Raadstuen for Slottet“, og efter 2 Dages Overvejelser indgav

1) Breve fra Hamb. 17/1, 21/1. (Bilag til Relat. aus Holld. 1/2, 4/2).

2) Kgl. udf. Exped. 7/1 16 Nr. 2, 3.

3) Kgl. udf. Exped. 10/1 Nr. 37.

4) Adm. Kopib. 13/1 16; Reg. over Kgl. Exped. ang. Søetaten 14/1 Nr. 8.

5) Adm. Kopib. 13/1; Kgl. udf. Exped. 23/1 Nr. 138.

6) Kgl. udf. Exped. 14/1 Nr. 77, Adm. Kopib. 18/1, 17/1, 18/1; Genkom. Dsk. Kopib. 15/1 N. 167.

7) Kbhvns Tøjhusregnskaber.

Kommissionen den 19. Jan. en Memorial, underskrevet af General Admiral Gyldenløve, Admiralerne Raben, Sehested og Barfoed, Viceadmiralerne Gabel og Trojel, Generalløjtnant Schönfeldt, Generalmajorerne Møsting og Bonar, Brigadér Maule, Obersterne Hartvig Huitfeldt og Franck, Præsident Meller, Politimester Ernst og Stadshauptmand Mathias Petersen. De foreslog: Flaaden omgives med spanske Ryttere, et Galleri sættes om „Krydspælene for Flaaden“ for at forsvare Isen [flankere Vaagerne]; Flaadens store Sprøjter anbringes paa Nyholm med Slinger og alt Tilbehør; paa hvert Skib udenfor Hokken anbringes 60—70 Matroser; en Admiral og en Schoutbynacht har Kommandoen paa Nyholm; de afløses hvert Døgn; „Kyckenkurven“ bestykses med Kanoner for at bestryge „Kalleboerne“, en Bataillon har Alarmplads ved Toldboden; paa Kvintus anbringes en Bataillon med 20 Håndmorderer; Borgerskabet besætter Volden fra Blaa Taarn [ved Langebro] til Rosens Boldværk [Rosenborg Bastion]; Soldaterne Volden herfra til Kastellet; Christianshavns Vold besættes af Borgerskabet, Ravelinerne og Kyckenkurven af Soldater. Slog Styrken ikke til, skulde man tage Mandskabet fra de i Havnen liggende russiske Krigsskibe, Studenter og Hofbetjente samt det unge Mandskab, der kom ind fra Landet; Flaaden skulde levere 1000 Mand til Skytsbetjening; paa alle Torve og Pladser skulde Brandfolk stationeres; alle Proprietærer skulde indføre Levnedsmidler og inddrive deres Kvæg, naar Fjenden nærmede sig; 3000 Sæt Over- og Undergeværer skulde udleveres til Borgerskabet; Hofbetjentene organiseres og forsynes med Officerer; Byen forsynes med Brændsel. Den 23. Januar approberede Kongen alle disse Forslag, men han vilde ikke give Lov til at benytte Haandkværne og afslog at lade udbetale halv Løn til hvervede Matroser og andre Maanedstjenere foruden Kostpenge; med Undtagelse af de spanske Ryttere skulde alt være færdigt den 25. Januar¹⁾. Der udgik nu en Mængde Ordre vedrørende Udførelsen af disse Bestemmelser; at de handlende Personer havde været Medlemmer af Kommissionen fremmede naturligvis Arbejdet. Den 24. Januar indkaldtes ved Trommeslag alle Flaadens Matroser og Maanedstjenere til Møde paa Gammelholm næste Morgen Kl. 8 for at indeles i Kompagnier, for saa vidt de ikke var udtagne til „Schiouvere“²⁾.

Den 26. gik Trommen igen; det samme Personale skulde næste Morgen Kl. 7 møde paa Samlingspladsen, de 10 første Kompagnier af

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²³/₁ Nr. 138; Adm. Kopib. ²⁰/₁ 16.

²⁾ Adm. Kopib. ²⁴/₁ 16. Aarstjenere, det faste Mandskab, var inddelt i Kompagnier, medens det udskevne og hvervede Mandskab var inddelt i

Hamborghvervningen ved Tøjhuset, hvor de skulde underlægge sig de dør befalende Officerer¹⁾. Batterierne Prøvesten og Tre Kroner skulde underlægges Kommandørerne Michael Bille og Stadius Becker og hvert have en Besætning paa 200 Matroser og 100 Soldater; de skulde have Skibskost og afløses hver 14. Dag; det var Judichær, der særlig interesserede sig for disse Batterier, hvis Vigtighed han stadig fremhævede; baade Soldater og Matroser skulde være Normænd; der skulde sørges godt for dem med Forplejning og „Forfriskning“, varme Tæpper, Skilderkjoler, stor Kakkelovn, rigeligt Brændsel; Besætningen skulde forsynes med Geværer, Huggertter og Piker; smaa Kanoner og Svingbasser kunde laanes fra de smaa armerede Fartøjer; hvert Batteri skulde have 3 Fyrværkere til at indøve Mandskabet i al Slags Vaabenbrug og Forfærdigelse af Lyskugler. „Tre Kroner“ havde 82 Kanoner, deraf 43 af 18, 24 og 36 Pds. Kaliber, „Prøvesten“ havde 58, deraf 50 svære²⁾.

Den 4. Fbr. befalede Kongen, at General Admiralen, Københavns Kommandant, Obersten for Artilleriet, Stadshauptmanden og Stadspræsidenten skulde træde sammen og overveje, med hvilken Styrke af Matroser, Soldater, Ryttere, Artillerister og Borgerskab man i Nødsfald skulde optræde, og hvorledes Afløsningen skulde ordnes; om ikke Borgerskabet kunde overtage Kurtinerne, Soldaterne Bastioner og Raveliner, samt hvor Studenter og Hofbetjente skulde anbringes; de skulde formeres i 2 Batailloner à 400 Mand³⁾; Løvenørn skulde kommandere de første⁴⁾. Allerede den 6. foreslog Kommissionen følgende Ordning⁵⁾:

1. Ved Alarmering indfinder de 10 første Kompagnier af Hamborger Hvervningen sig paa Tøjhuset, det 11. paa Midten af Pladsen paa Nyholm.

2. Københavns Hvervning paa Nyholm fra Smedien til Hovedvagten og paa Søsiden til Hokken.

„Hvervninger“ efter Stedet, hvor de var antagne. Navnene paa disse giver ingen Oplysninger om Nationaliteten, da danske og særlig norske Matroser ofte lod sig hverve i Udlandet.

¹⁾ Adm. Kopib. ²⁶/₁ 16.

²⁾ Krigskancell. I. S. ¹⁸/₁, ⁶/₂ 16.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ⁴/₂ Nr. 228; Løvenørn, S. 76. Studenterne var ikke meget villige til at gøre Tjeneste.

⁴⁾ (Luxdorphiana S. 268 f.).

⁵⁾ Memorialer ⁶/₂ 16. (Extrakt).

3. De Østjyske, Mønske og Fynske paa Sydsiden fra Kaptajn Peder Hansens Hus paa Nyholm.

4. Holstenske og Vestjyske fra Nyholm Syd paa ligeoverfor Østjyske til Hokken.

5. Bergen og Stavanger ved Toldboden.

6. De andre norske mellem Toldboden og Citadellet ved Pestbroen.

7. Hofstaten, 400 Md., fra Ryssenstens til Flanken af Gyldenløves Bastion.

8. Borgerskabet, 400 Md., herfra til Helmers Bastion.

9. Studenterne, 400 Md., herfra til Hanens Bastion.

10. Derefter til Kastelsgraven 1200 Md. Borgere, der besætter alle Københavns Porte.

11. Ved Hjælp af 1600 Svende og Lærlinge kan Borgerskabet forstærkes til 3200 Md.; Studenter og Hofstat kan ikke forstærkes.

12. 1 Bataillon Ribe og 1 Aalborg Faussebraien fra Østerport til Holcks Bastion.

13. Paa hver Bastion 4—6 Artillerister og 30 Matroser; i Faussebraier, Udenværker, Arsenalet og Laboratoriet samt Ammunitionsmagasiner anbringes Artillerister.

14. Christianshavn kan kun besættes som D. M. har set ved sidste Revue; de 3 Kompagnier Fyn, der staar i Reserve paa Christianshavns Torv, forstærkes med det Kompagni, der stod ved Amager Port; 2 Komp. Vestsjælland paa Prins Vilhelms Bastion, 4 Komp. Østsjælland paa Kvintus.

15. De herværende Russere, 760 Md., staar til Disposition og kan formeres i 2 Batailloner, den ene paa Grønland [ved Østerport]; den anden paa Kongens Torv.

16. Det Grabowske Regiment [1ste jyske Rytterregiment] har 1 Eskadron paa Slotspladsen, 1 paa Kongens Torv, 1 paa Christianshavn, 1 ved Vesterport.

Artilleriet fordeles saaledes:

Christianshavns Vold:	20	Konstabler,	48	Underkonst.,	400	Matroser.
Københavns	—	: 27	—	75	—	520 —
Tøjhus og Laboratorium:	3	—	9	—	80	—
	50	—	132	—	1000	—

Øresundskysten blev bevogtet af Rytteri; ved Rungsted Kro stod et Piket; paa Saltholm var en Rytterpostering med en Baune, og paa

Hvén stod Løjtnant Hans Ebsen med 20 Md. og 2 Tamburer til Alarmering; i den nordlige og sydlige Del af Øen samt ved Kirken havde han Bauner, der skulde tændes, naar han blev nødsaget til at forlade Øen¹⁾. Dette skete den 15., da en overlegen Styrke, der kom fra Landskrona, fordrev ham. Svenskerne udfuragerede Øen og gik bort igen; den 16. gik Løjtnant Ebsen atter derover for at bjærge, hvad han havde efterladt Dagen forud²⁾. En vigtig Udkigspost var Kronborg; Sundet var her saa smalt, at man let kunde se, hvad der foregik paa den anden Side; men til Gengæld tog en Marche over Isen kun 1—2 Timer, og Generalmajor Schnitter havde det Indtryk, at hans Stilling var meget udsat; der var imidlertid ingen Anledning til at angribe den lille Fæstning, der ikke kunde lægge nogen Hindring i Vejen for en Hær, der vilde passere Sundet for at angribe København. Fra den 13. Jan. var Sundet tillagt med bæredygtig Is; Jorden var frossen i $\frac{3}{4}$ Alens Dybde; der var nok at gøre for Kommandanten, der isede om Kronborg og Helsingør og anbragte Palissader for at tilvejebringe Stormfrihed. Garnisonen blev forstærket med en Bataillon af Østsjællandske Regiment, som rykkede ind den 13. Jan.³⁾.

Næsten alle Hærens hvervede Tropper havde deltaget i Felittoget i Nordtyskland, hvor endnu en ikke ringe Del af dem var bunden, dels til det erobrede Pommern og dels til det belejrede Wismar. Resten tiltraadte Hjemmarchen omkring Nytaar; et Fodfolksregiment behøvede 34 Dage før at naa til Haderslev, og herfra var der et godt Stykke Vej til København; selv om Bæltpassagen var aaben, kunde ingen Tropper naa dertil før langt ind i Februar; nu bevirkede Isforholdene, at de først ankomne ikke indtraf før ind i Marts; det var Hestgarden, som var brudt op før Stralsunds Kapitulation, og Zepelins Regiment, der slet ikke havde været i Felten⁴⁾. Midt i Januar bestod Københavns Garnison af følgende Tropper⁵⁾:

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{13}{1}$ Nr. 76; Adm. Kopib. $\frac{13}{1}$, $\frac{15}{1}$.

²⁾ Genm. Schnitter til Gen. Scholten $\frac{18}{1}$; Adm. I. S. $\frac{16}{1}$ 16.

³⁾ Schnitter til Scholten $\frac{18}{1}$ 16 (Scholten. I. S.); Kgl. udf. Exped. $\frac{7}{1}$ Nr. 6, 7, $\frac{12}{1}$ Nr. 72; Indb. af $\frac{8}{19}$ Jan. fra Kom. i Helsingborg (Kom. Skr. Sv. R. Ark).

⁴⁾ Gen. Kom. tyske Kopib. $\frac{9}{1}$ 16 Nr. 218; v. d. Weydes Selvbiogr., Pers. Tidsskr. III. 1. S. 215.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{17}{1}$ Nr. 95; Tyske Kopib. $\frac{16}{1}$ Nr. 51.

5	Artillerikompagnier	421	Hoveder
12	Komp. Østsjæll. Nat. Reg. . . .	1605	—
12	— Vestsjæll. — — . . .	1605	—
6	— Aalborg Stifts — — . . .	816	—
6	— Ribe — — — . . .	801	—
8	— Laalandske — — . . .	945	—
13	— Fynske — — . . .	1735	—
	Bergenhusiske Rgt.	1410	—
		9338	—

Hertil kom Drabantgarden og Kadetkompagniet, tilsammen ikke meget over 100 Md., og Herregaardsskytterne, ca. 40 Heste¹⁾.

Paa Sjælland laa:

1.	Sjællandske Rytterregiment	640	Hoveder
1.	Jyske — — —	640	—

Det første laa i sine Rytterkvarterer, men havde Ordre til paa første Vink at samles ved Roskilde²⁾; det andet var paa Strandvagt. Paa Kronborg laa 1 Artillerikompagni og 6 Komp. Aarhus St. nat. Rgt. med ca. 800 Md.

I alt beløb den regulære Styrke paa Sjælland sig til 11—12,000 Md.; deraf var kun Artillerister og Ryttere hvervede; men Fodfolket havde i Krigens Løb været indkaldt saa ofte og saa længe, at det i hvert Fald kunde anvendes som Besætningstrupper. Ganske uanvendelige i aaben Mark var Borgerskabet, Studenterne, Hofbetjentene og Søfolkene; men man haabede, at de kunde gøre lige saa god Fyldest paa Voldene som deres Forfædre for henved 60 Aar siden.

I numerisk Henseende fyldte Søfolkene godt, og paa Bøsseskytterne gjorde man i høj Grad Regning. Ved Nytaarstid talte de 30 Kompagnier Søfolk 1334 Md.; der manglede 954 Matroser, men til Gengæld havde man 13 Skippere, 4 Trommeslagere og 7 Pødkere (Drenge) tilovers.

De 3 Tøjhuskompagnier talte 352 Md. og manglede 174, deriblandt 137 Bøsseskytter; af Haandværkere disponerede man over 669, manglede 89 — mest Tømmermænd — og havde 36 til overs. Holmens Kompagnier var mere end fuldtallige med 167 Md.; de manglede 9 Md.,

¹⁾ Dsk. Kopib. ²⁹/₁ Nr. 313.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ⁹/₁ Nr. 39.

men havde 12 til overs. Alt i alt talte Kompagnierne ca. 2600 faste Folk (Aarstjenere)¹⁾.

Af hvervede og udkrevne Folk disponerede man over følgende²⁾:

Københavnske Hvervning	841 Md.
Hamborgske	1089 —
Holstenske og Vestjyske	456 —
Østjyske	131 —
Fynske og Mønske	58 —
Christiansandske	757 —
Bergenske	449 —
Stavangerske	217 —
Bragerneske	492 —
Fredrikshaldske	401 —
Trondhjemske	316 —
	5206 —

Naar de danske Hvervninger er saa svage, beror det paa, at en stor Del af Mandskabet var hjemsendt med Orlov til Foraaret.

Til Forsvaret af København raadede man altsaa — Russerne ibereg- nede — over 21—22,000 væbnede Mænd. Det var en noget uensartet Styrke, og noget Besvær voldte det jo, at Hærens og Flaadens Personale virkede Side om Side paa Voldene og paa Holmen med Søbatterierne; en Kaptajn Bülow af Landmilitsen, der havde Vagt paa Batteriet Nep- tunus, nægtede saaledes at træde til Gevær for Schoutbynacht Ulrik Kaas og vilde ikke tillade, at hans Folk inddeltes til Kanonerne for at indøves i deres Betjening; han adlød kun Kongens eller Kommandantens Ordre, men brød sig intet om den Ordre, der, forsynet med General Admiralens Underskrift, var ophængt paa Vagten. Admiralitetet bad Kongen om en Ordre, der kunde hindre Gentagelser af et saadant Op- trin; paa Københavns Volde stod jo 1000 Matroser, der skulde betjene Skytset; baade de og deres Befalingsmænd var underlagte General- løjtnant Schönfeldt. Kongen resolverede da, at alle, der tjente paa Hol- mene eller Søbatterierne, stod under Søofficerernes Befaling, medens de, der tjente paa Voldene, skulde lyde Landofficererne; det var en gammel Regel³⁾. Med Borgerskabet, der blev forsynet med erobrede

¹⁾ Krigskancelliet. I S. (Søetaten) $\frac{1}{1}$, 1716.

²⁾ Adm. Kopib. $\frac{22}{2}$ 16 (til Søet. Gen.kom.).

³⁾ Adm. Kopib. $\frac{25}{1}$, $\frac{10}{2}$; Kgl. udf. Exped. (Søet.) $\frac{7}{2}$ Nr. 34.

svenske Geværer, med Studenter og Hofbetjente blev der exerceret; Anstalter blev trufne til Hovedstadens Forsyning med Proviant¹⁾. Stemningen i København var god; i Slutningen af Januar udsiger de hamburgske Korrespondenter, at Stillingen paa Sjælland var tilfredsstillende; Kronborg havde en stærk Garnison, og København var i god Stand; der var iset fra Kronborg til Amager, 7 Mil²⁾. Løvenørn erklærer 3. Fbr., at alle Anstalter er trufne til at give vore Naboer en god Modtagelse³⁾.

Den bedste Allierede var imidlertid Vejrliget; fra den 21.—25. Jan. var der kun ringe Frost; den 26. rejste der sig en mægtig Storm af N.V., som næste Dag gik over til S.V., hvorved Isen blev brudt og fordrevet⁴⁾. Det blev dog ved at fryse; først midt i Februar befalede Kongen at tage fat paa Udrustningen af de 12 bedste Orlogsskibe, da Frosten havde ændret sig, „og Søen nu næsten er navigabel“; et Par Dage efter skrev Admiralitetet til Kongen: „Da ved det stærke Tøvejr Isen er bleven ganske impassabel, mener vi det unødvendigt at vedblive med Foranstaltninger til Flaadens Bevogtning og Forsvar; derfor foreslaas, at alt stilles paa den tidligere Fod“⁵⁾. Admiralitetets Forslag var ret overflødig; Kongens Ordre viste jo, at Sjællands Forsvar nu skulde gaa over i et aktivt Stadium, hvor Bevogtningen ikke mere var Hovedsagen. Da Kongen kom tilbage fra Pommern, laa Schoutbynacht Ulr. Kaas ved Dragør med 5 Orlogsskibe, 3 Fregatter og en Hukkert; den 12. Januar blev den lille Eskadre iset ind; naar undtages nogle Smaaskibe, der laa i Østersøens vestlige Hjørne, var hele den danske Flaade nu oplagt. Mandskabet var bestemt til at anvendes ved Københavns Forsvar; men af Krigsfartøjerne havde man kun tænkt sig at anvende en Pram med 10—12 Kanoner, der skulde henlægges i Kalleboderne, naar Isen brød op⁶⁾.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²¹/₃ Nr. 196; ²⁸/₁ Nr. 21 (Søet.).

²⁾ Breve af ²¹/₁₁, ²⁸/₁ (Bilag til Relat. aus Holld. ¹/₂, ¹²/₂).

³⁾ Løvenørns Koncepter.

⁴⁾ Breve fra Kbhvn. ²⁸/₃ (Relat. aus Holld. ¹⁵/₂); Kom. i Helsingb. til Kongen ¹⁷/₂₈ Jan. udtaler, at Isen N. for Hvén er borte; Lagermark: Karl XII Krig i Norge 1716. Upsala 1883. S. 11 angiver, at Isen sønderbrødes i en Storm 9.—11. Jan. gl. St.; Løvenørns Koncepter.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. (Søet.) ¹⁵/₂ Nr. 43; Adm. Kop. ¹⁸/₂ 16.

⁶⁾ Bind VII S. 263—270; Adm. Kop. ²¹/₁₂ 15, ⁶/₁ 16, ⁸/₂, ¹³/₂; Kgl. udf. Exped. (Søet.) ¹⁰/₂ Nr. 39, 40.

Om Tilstanden i Skaane var man i København kun meget daarligt underrettet; den gamle Skipper Niels Heggesen, der kendte Kysten ud og ind, og som ofte var gaaet i Land paa forskellige Steder for at indhente Efterretninger, havde lige før Nytaar foretaget en Expedition derover; han var vistnok den første, der kunde fortælle noget om Carl XII's Ankomst til Ystad og om de Troppemønstringer, han lod afholde; men om disse Troppers Art og Styrke vidste han intet at berette¹⁾. Den 28. Fbr., netop da Søen var bleven „navigabel“, blev Kommandanten i Helsingborg opskræmmet ved en Melding om, at 11 danske Baade var stukne i Søen $\frac{1}{2}$ Mil Nord for Helsingør med Retning mod Skaane; det viste sig dog snart, at Hensigten hverken var at plyndre eller at udspionere, men kun at landsætte et Antal invalide svenske Fanger; en Maa nedstid senere blev der henad Kullen til kastet 100 danske Soldater i Land; de fordrev Kystvagten: 9 Ryttere af Ob. Bennetts Rgt. (Uplds. 5 männingar.), men trak sig tilbage, da Major Lanér ilede til Hjælp med en Styrke fra Helsingborg; de medførte en Fange, og det var jo det, der var Hensigten; et Par smaa Kapere fra Göteborg: Walfisch og l'Amazone, blev tagne; ogsaa her fik man nogle Fanger²⁾; nogle Deserterører meldte sig endvidere i Helsingør eller paa Hvén; de fortalte, at der kun laa 5 Rytter- og 2 Fodfolksregimenter i Skaane, og at der kun var Tale om at sende Smaastykker over paa nævnte Ø³⁾. Det var heller ikke Troppestykker i Skaane, der foruroligede Regeringen i København; det var Kong Carls Ankomst dertil: „Man maa vente, at han vil sætte Himmel og Jord i Bevægelse for at hævne sig særlig paa D. M. og foretage noget mod denne Provins (Sjælland), naar Sundet i den strænge Kulde lægger til“⁴⁾.

Ved Nytaarstid 1716 stod der i de skaanske Provinser og Smaalands følgende Troppestykker under Feltmarskalk Nils Gyllenstiernas Befaling⁵⁾:

Skaane.

Ryttere.

11 Komp. Lifrgt. Ryttere	1375 Md. ca.	1355 Heste			
4 — Östgöta	500 —	-	500 —		
8 — Norra Skånska	989 —	-	937 —		
at overføre		2864 —	-	2792 —	

¹⁾ Ref. Sag. $\frac{10}{1}$ Nr. 5.

²⁾ Skr. fra Major Lanér til Kg. $\frac{17}{2}$, $\frac{20}{3}$ (Sv. R. Ark.).

³⁾ Genm. Schnitter til Scholten $\frac{18}{1}$ (Scholten, I. Br.).

⁴⁾ Konseillets Relat. til Kg. $\frac{4}{1}$ 16.

⁵⁾ N. Gyllenstierna til Kongen $\frac{30}{12}$ 15 (Gen. till Kgl. Maj.).

	overført	2864 Md.	ca.	2792 Heste
8 Komp. Södra Skånska Rytt.	1000	—	-	988 —
8 — Skånska 3 männingar	800	—	-	549 —
8 — Uplands 5 —	791	—	-	373 —
1 — Adelsfanan	154	—	-	154 —
48 Komp.				5609 Md. ca. 4856 Heste

Fodfolk.

4 Komp. Skaraborg Inf. Rgt.	314 Md.
8 — Skaraborg—Elsborg 4 och 5 männingar Rgt.	742 —
8 — Uplands 5 männingar Rgt.	521 —
8 — Östra Skånska Utskrifn. Rgt.	750 —
8 — Vestra — — —	627 —
36 Komp.	2954 Md.

Halland.

Ryttare og Dragoner.

8 Komp. Enkedrottningens Lifrgt.	795 Md.	725	Heste
8 — Lifrgt. Dragoner ca.	500	ca. 500	—
16 Komp.	ca. 1295 Md.	ca. 1225	Heste

Fodfolk.

8 Komp. Hallands Utskr. Rgt. . . . 695 Md.

Bleking og Smaaland.

Rytteri.

8 Komp. Smålandska Rytt.	997 Md.	972	Heste
4 — Östgöta . . . —	500	—	493 —
12 Komp.	1497 Md.	1465	Heste

Fodfolk.

8 Komp. Vestgöta 5 männingar Rgt.	493 Md.
8 — Calmar Rgt.	645 —
8 — Ob. Zeedtz Bergsrgt.	343 —
8 — Genm. Schommers Sachs. Rgt.	654 —
8 — Jönköping—Kronoberg—Calmar 3 männingar Rgt.	465 Md.
40 Komp.	2600 Md.

Artilleri i Fæstningerne og Forskansningerne.

8 Officerer, 8 Underofficerer, 45 Konstabler og Lærekonstabler, 17 Haandlangere, 5 Betjente, ialt 83 Hoveder.

I alt:

8401 Ryttere og Dragoner . . . 7546 Heste

6249 Infanterister

83 Artillerister

14733 Md. ¹⁾

I Skaane fandtes en ret talrig „Jægeristat“, der kunde anvendes i Forsvarets Tjeneste²⁾; den bestod af:

1 Öfwerjägmästare,
1 Holtzförster,
1 Landjæger,
1 Heyderider,
33 Betjente.

Extraordinær Jægeristat:

66 Kronoskytter.
3 Heyderidere,

Rytterregimenterne var nogenlunde fuldtallige, hvad Mandskabet angik; med Undtagelse af de extraordinære Regimenter havde de ogsaa omtrent det Antal Heste, de skulde have, men mange af dem var daarlige. Udrustningen lod meget tilbage at ønske; Lifregimentets Munderinger var forslidte, dets Træn ukomplet; Östgöta Regiment manglede fuldstændigt Kapper, og Halvdelen af Folkene var uden Støvler, Trænet var til Dels ubrugeligt. Uplands 5 männingar havde gode Munderinger, men daarligt Træn; Skånske 3 männingar havde nok Træn, men slette Heste og umunderede Kuske; de to Skaanske Rytterregimenter var godt paa klædte, men Trænet var ikke godt; Smålandske Rytt. var godt udrustede, og Lifrgt. Dragoner, der var under Oprettelse og kun havde halv Styrke, havde fuldstændig ny Udrustning, for saa vidt den var færdig. Enkedrottningens Lifregiment var fuldt feltdygtigt; Mandskabet opholdt sig hos Rustholderne.

¹⁾ Gyllenstierna medregner det Komp. af Lifrgt. Rytt., der var i Vester-götd., og naar derved op paa en Præsensstyrke af 8526 Rytt., hvoraf 865 uberedne (Jfr. Lagermark S. 88—94); naar han angiver Fodfolkets Præsensstyrke til 7067 Md., er det vildledende, da han medregner de Styrker, der tjente paa Flaaden.

²⁾ St. Nord. Krig Vol. 111. Strödda handl. 1716—1718.

Med Fodfolket stod det langt slettere til end med Rytteriet: Skaraborgs Rgt. havde i Dcbr. 1715 sendt sin ene Bataillon, 648 Md., til Wismar¹⁾; af den tilbageblevne Styrke var 170 Md. sendt hjem til Roterne paa Grund af Sygdom, i Ystad laa 377 Md., hvoraf mange var syge; Beklædning, Udrustning og Udstyr var mangelfuld. Calmar Regiment havde 308 Md. paa Flaaden, 337 hjemme, deraf mange syge; 455 Nr. var vakante; Munderingen var slet, Trænet ufuldstændigt. Skaraborg-Elfsborgs 4 og 5 männingar (Ob. v. Beckern) havde 100 Md. paa Flaaden og 467 Vakancer; 642 Md. laa i Malmö og Landskrona; Udrustningen var slet, kun en Del af Kjolerne brugbare; intet Træn. Södermanlands 5 männingar (Ob. Bildstein) havde 370 Md. paa Flaaden, 151 i Skaane, 439 Vakancer; Overmunderingen ret god, Undermunderingen slet, intet Træn. Vestgötlands 3 männingar (Ob. Fock) havde 221 Md. paa Flaaden, 272 i Carlskrona, 407 Vakancer; Udrustningen slet, intet Træn. Bergsregimentet (Ob. Zeedtz) havde 126 Md. paa Flaaden, 217 i Carlskrona og Cimbrishamn, 381 Vakancer; manglede Over- og Undermundering; havde intet Træn. Generalmajor Schommers sachsiske Regiment havde 104 Md. i Calmar, 550 i Smaaland, manglede baade Munderinger og Træn. Generalløjtnant Skyttes Östra Skånska Utskr. Rgt. havde 450 Vakancer; de resterende 750 Md. laa dels paa Flaaden, dels i Christiansstad og dels paa Landet. Ob. Hastfehns Vestra Skånska Utskr. Rgt. havde 573 Vakancer; de resterende 627 Md. var fordelte til Flaaden, Malmö og Helsingborg. Begge Udskrivningsregimenter manglede Kapper, Benklæder, Linned, Sko og Strømper og havde intet Træn. Det samme gjaldt Ob. Rutenschiölds Hallandske Utskr. Rgt., der havde 505 Vakancer og 695 Md. fordelte til Halmstad og Varberg eller til Roterne. Smålandska 3 männingar (Ob. Cronstierna) havde 85 Vakancer, 465 Md. laa i Calmar og Carlshamn, Resten paa Roterne i Smaaland. Udrustningen var bestilt og færdig men ikke udleveret, da der ingen Penge var²⁾.

Af den Skaanske Artilleristat var kun 3 Officerer og 3 Betjente tilbage; hele Resten var i 1715 overført til Pommern³⁾ og var nu fangen eller død. Den lille Artilleristyrke, der f. T. fandtes i Skaane, var bunden til Retranchementerne ved Råå og Klintekulla (Klintekiälla) mellem Helsingborg og Landskrona.

Den Hærstyrke, der ved Nytaar 1716 stod i de skaanske Provinser,

¹⁾ Bind VII, S. 263.

²⁾ Gyllenstierna til Kongen ^{29/12} 15.

³⁾ Bind VI, S. 313.

var saaledes ret betydelig; men som Angrebsstyrke var den ikke meget værd. Rytteriet var ganske vist talrigt, og Regimenterne havde til Dels det Antal Folk og Heste, de skulde have; men Udrustning og Udstyr var mangelfuld, og Hestebestanden lod meget tilbage at ønske. Fodfolket var gennemgaaende i en meget slet Forfatning; alle Regimenter manglede Folk og Udrustning, og af den ringe Styrke, der var under Fanerne, var de fleste fraværende: indlagte paa Flaaden, i Fæstningerne eller i Sygehusene, hvis de da ikke henlaa hjælpeløse i Kvartererne. Dersom Isforholdene havde tilladt Kong Carl at føre sit Rytteri over til Sjælland, kunde han have gjort Ulykker nok med at udsuge Landet; men København og Kronborg kunde han ikke have taget ved Overtagelse eller Belejring, da han manglede Fodfolk og Artilleri; om han kunde have hindret den danske Hær i at komme i Land paa Sjælland, er maa-ske tvivlsomt; men at den danske Flaade i Forbindelse med den engelske vilde have afskaaret hans Forbindelse med Skaane, kan vistnok betragtes som givet.

I et Par udaterede Breve fra Ystad, der dog sikkert er skrevne i Januar gl. St., beklager Kong Carl sig over, at Vinden beskadiger Broen over Øresund, og meddeler sin Svoger, Frederik af Hessen, at Regimenterne nu i Hovedsagen er samlede omkring Malmø og Landskrona¹⁾; for Fodfolkets Vedkommende er dette rigtigt nok; men feltdygtig var Styrken jo ikke.

De skaanske Magasiner var ikke i Stand til at forsyne en marcherende Hær; de rummede ialt 150 Tdr. Mel, 1037 Tdr. Rug, 977 Tdr. Byg, 1500 Tdr. Havre, 2600 Lispd. haardt Brød og 7000 Skaalpd. Salt²⁾. Ganske kort efter sin Ankomst befalede Kongen, at Rust- og Rotholdere skulde skaffe 6 Ugers Proviant til de Regimenter, der skulde marchere, nemlig pr. Dag 1½ Pd. Brød, ⅛ Kd. Gryn og et lille Kvantum Ærter; den udskrevne „Gärd“ skulde forblive hos Almuen og, naar den blev krævet, leveres paa de Steder, hvor Regimenterne skulde samles³⁾.

Med største Iver tog Kongen fat paa at bringe de medtagne Regimenter paa Fode. Jönköpings Rgt., der havde været i Stralsund, og Kronobergs, der var i Wismar, skulde rekruteres; Landshøvding Lindhjem fik Ordre hertil og Meddelelse om Tilstanden ved Afdelingerne⁴⁾.

¹⁾ E. Carlson: Konung Karl XII egenhändig brev. Stockholm. 1893 Nr. 126—127.

²⁾ Gyllenstierna til Kongen ³¹/₁₂ 15.

³⁾ Skr. dat. Ystad ²³/₁₂ 15; Riksreg. ⁸/₂ 16.

⁴⁾ Riksreg. ²/₁ 16.

Samtlige Guvernører og Landshøvdinge fik Ordre til at skaffe en saakaldet Sogneknægt af hvert Sogn til de extraordinære Regimenters Forstærkning; disse Folk maatte ikke afgives til Flaaden; hvert Sogn, hvor lille det end var, skulde give en Knægt, de større helst flere¹⁾. Det var der nu ingen, der havde Lyst til, og da Kongen erfarede, at intet Sogn frivilligt leverede mere end 1 Karl, befalede han, at de Sogne, der havde under 26 „prestantal“, skulde levere 1, de der havde fra 26 til 50, 2 Karle o. s. v.²⁾. Landshøvdingerne fik Ordre til at fordele Sogneknægtene; de, der var udskrevne fra et Len, skulde ansættes ved det Regiment, som blev rekruteret derfra; enkelte fik ingen, men blev bemyndigede til at hverve; Stockholm fik Ordre til at betale Garden Hververpenge i Stedet for at levere Sogneknægte³⁾. Der blev givet Befaling til Oprettelse af Uplandske Ståndsdragoner⁴⁾; det skaanske Regiments Genoprettelse var befaleet Aaret forud, men endnu ikke gennemført. Den tilbageblevne Bataillon af Skaraborgs Rgt. fik Sekondofficerer, da de fleste Officerer var fulgt med til Wismar⁵⁾. Oberst Coyet fik Ordre til at skaffe Penge til Oprettelse af sit Regiment: Uplands 3 männingar til Fods, da han ellers vedblivende skulde holdes arresteret⁶⁾; det paalagdes Landshøvding Lindhjem til at skaffe Folk og Midler til Smaalands 3 männingar til Fods⁷⁾. Alle Oberster fik Paalæg om at forsyne deres Regimenter med Mundering, Kogekedler, Ammunitionsvogne og andet Træn⁸⁾.

Af Fodfolket skulde ikke mindre end en Tredjedel ved hvert Regiment udrustes som Pikenerer, medens alle Musketerer skulde have Bajonnet; snart efter blev denne Befaling ændret til, at ved alle Regimenter undtagen Schommers skulde en Fjerdedel af Mandskabet være Pikenerer⁹⁾. Oberst Appelman, Artillerichefen, fik Ordre til at tilvejebringe et lille Feltartilleri, bestaaende af 2 svære og 4 lette 6 Pd.s Metalstykker, 10 fuldgods 3 Pd.s, 22 Regimentskanoner af samme Kaliber og 4 8 Pd.s Haubitser¹⁰⁾.

1) Riksreg. $\frac{7}{11}$, $\frac{20}{11}$, $\frac{2}{2}$.

2) Lagermark S. 5.

3) Riksreg. $\frac{8}{22}$, $\frac{11}{22}$, $\frac{2}{2}$.

4) Riksreg. $\frac{1}{2}$ 16.

5) Riksreg. $\frac{22}{1}$ 16.

6) Riksreg. $\frac{27}{11}$.

7) Riksreg. $\frac{6}{22}$.

8) Riksreg. $\frac{28}{11}$, $\frac{30}{11}$.

9) Riksreg. $\frac{20}{11}$, $\frac{2}{22}$.

10) Riksreg. $\frac{8}{22}$.

Den 28. Novbr. 1715 var en Styrke paa 28 Officerer, 26 Under-officerer og 419 Md. af 9 forskellige pommerske Rytter- og Dragonregimenter fra Ruden slupne over til Sverige; heraf blev det „Tyske Dragonregiment“ under Oberst Tettenborn dannet; det paalagdes ham at indberette, hvad han behøvede til sin Styrkes Udrustning og Forsyning med Heste¹⁾. Det andet tyske Regiment, Schommers, skulde bringes op paa 1200 Md.; de øvrige Regimenter fik Ordre til at afgive deres fremmede Knægte dertil²⁾.

Da Flaaden maatte gøres saa stærk som mulig, gjorde Kongen, hvad der stod i hans Magt, for at skaffe Mandskab og udruste Skibe³⁾. Den $\frac{1}{12}$ Maj skulde af Hovedflaaden 14 Orlogsskibe, 5 Fregatter, 3 Brigantiner, 1 Brander og 3 Bombekitzer være færdige. Admiral Wachtmeister skulde kommandere Hovedflaaden, Schoutbynacht Örnfelt den Stockholmske Eskadre⁴⁾. Admiral Wachtmeister og Viceadmiral Taube fik Ordre til at hverve 1000, Viceadmiral Wilster 3000 Md.; Landshøvdingerne skulde med dobbelt Skyds befordre dem til Carlskrona; der blev givet Pardon til rømte Baadsmænd⁵⁾. Generalguvernør Mörner arbejdede med Nidkærhed paa Udrustningen af Göteborg Eskadren, hvad Kongen i høj Grad paaskønnede; Wilster fik Ordre til at levere ham det indrullerede Mandskab, som han maatte begære; det blev forbudt at bruge russiske Krigsfanger som Baadsmænd, og det blev befalet ikke mere at levere Soldater til Skibene⁶⁾. Hærens og Flaadens Udrustning kostede store Summer, og dem havde det udpinte Land svært ved at skaffe. Kongens nye Minister, Gehejmerraad Baron Gørtz, der, skønt han ikke indtraadte i svensk Statstjeneste, blev sin Herres højre Haand og betroede Medhjælper paa Finansvæsenets og Udenrigspolitikken Omraade, fik den vanskelige og utaknemlige Opgave at skaffe Penge. Den $\frac{20}{31}$ Jan. fik han sin Instrux, og Kontributionsrenteriet blev beordret til at gaa ham til Haande ved hans „Ophandlingsarbejder“. I en uhyre lang Udvikling blev der gjort Rede for Nødvendigheden af at skaffe betydelige Pengesummer ved ekstraordinære Foranstaltninger, og alle Guvernører og Landshøvdinge fik Ordre til at inddrive Kontributio-

1) Bind VII, S. 196; Riksreg. $\frac{30}{1}$.

2) Riksreg. $\frac{1}{2}$.

3) Riksreg. $\frac{6}{11}$, $\frac{17}{11}$, $\frac{21}{11}$.

4) Riksreg. $\frac{21}{11}$, $\frac{24}{11}$.

5) Riksreg. $\frac{6}{11}$, $\frac{9}{11}$, $\frac{17}{11}$.

6) Riksreg. $\frac{16}{11}$, $\frac{21}{11}$, $\frac{24}{11}$, $\frac{1}{2}$.

nerne. Det meddeltes, at Gørtz var beordret til at skaffe Flaaden de nødvendige Midler. Da Sølvkarolinerne blev udførte af Landet, blev deres Værdi fordoblet, og der blev udstedt nye Mønttegn; det meddeltes Landshøvdingerne, at Restancerne kunde betales i Korn¹⁾. Som Medhjælper hos Gørtz blev ansat Statsraad v. Høpken, og som Slutsten paa det hele blev der forordnet 4 almindelige Bededage²⁾.

Med Undtagelse af, at Hallandske Utskr. Regiment indlagdes i Landskrona, og at de Detachementer, der laa i Carlskrona, blev kaldte tilbage til deres Regimenter³⁾, er der ikke under Isperioden officielt givet Befaling til at sammendrage Tropper i Skaane. Midt i Januar fortalte Desertørerne, at Rytteriet havde Ordre til at skærpe Hestene og holde sig marcheberebte⁴⁾. Der siges ogsaa, at de i Skaane liggende Tropper midt i Januar i største Hast sammendroges omkring Landskrona, at Arveprinsen af Hessen havde mønstret Tropperne og ladet hver Soldat forsyne med 36 skarpe Skud⁵⁾; en Skipper fra Lybæk, der den 13. Juni blev anholdt og forhørt af de Danske, lige efter at han havde forladt Landskrona, udtalte, at han havde hørt, at Svenskerne i Vinter havde paatænkt at gaa over til Sjælland, og at Malmø til Tider var opfyldt af Krigsfolk; det vilde ogsaa være sket, hvis Isen havde holdt; men da en Oberstløjtnant, som med nogle Folk var gaaet op under den danske Val, fandt, at Isen ikke var stærk nok, blev der intet deraf; Svenskerne havde fortalt ham, at der havde været 22,000 Md. i Skaane, men det troede han ikke paa⁶⁾. Man kan ganske roligt fastslaa, at Overgangen til Sjælland ikke har været forberedt, næppe engang planlagt; en anden Sag er det, at Kongen har tænkt sig Muligheden af at foretage den, hvis Isforholdene og hans Troppers Tilstand havde tilladt det.

Felttoget i 1715 havde været overordentlig kostbart og opslidende for den danske Flaade; man havde tænkt sig at kunne nøjes med at

1) Riksreg. ²⁰/₁, ²³/₁, ²⁶/₁, ³¹/₁, ¹/₂.

2) Riksreg. ³⁰/₁.

3) Riksreg. ⁷/₁, ⁷/₂.

4) Genm. Schnitter til Gen. Scholten ¹⁸/₁ 16 (Sch. I. Br.).

5) Lagermark S. 10 f.

6) Krigskanc. I. S. ¹³/₆. Naar det i O. Nielsen: Kbhvns. Hist. og Beskr. Bd. VI, S. 472 hedder, at Karl XII i Jan. samlede 16,000 Md., med hvilke han besatte Hvén, er det ganske fejlagtigt; Expeditionen til Hvén blev kun foretaget med en ganske ringe Styrke. (Ltnt. Hans Ebsen til Adm. ¹⁵/₁, ¹⁶/₁).

udruste 15 Orlogsskibe, og at disse kunde indlægges i Oktober; men Felttoget varede Aaret ud, og 21 Orlogsskibe, Flotillen i Pommern og en Mængde mindre Krigsskibe havde været i Søen. I Søslagene og det haarde Vejr havde Skibene taget megen Skade paa Skrog og Takkelage, og en Mængde Ammunition var gaaet med. Sygdom og Død havde decimeret Mandskabet, mange Folk var faldne eller kvæstede; en Del var erstattede i Løbet af Felttoget; men mange nye Matroser maatte anskaffes, hvis man ikke, — som i det foregaaende Aar — vilde lade det gaa stærkt ud over Hærens Mandskab. Den Pommerske Flotille kunde formindskes betydeligt, selv om nogle af dens Skibe maatte holdes tilbage til Forsvaret af Binnenwasser; ved Wismar, i Grønsund og andre grunde Farvande var der dog Brug for adskillige platgaaende Fartøjer, og et stort Antal mindre Krigsskibe vilde behøves til Rekognoscerings- og Konvojtjeneste. Naar Søen blev aaben, vilde Sjælland efter Konseillets Mening være lige saa udsat, som da Isen lagde Bro over Sund og Bælt; det tvivlede ikke paa, at Kongen af Sverige, hvis Kongen af Danmark ikke havde Herredømmet til Søs, vilde opnaa det, han paa Grund af Isens Svaghed havde maattet opgive; man maatte derfor søge saa hurtigt som muligt at faa 12 Orlogsskibe klare til Beskyttelse af Kysterne og til Dækning af Forbindelsen med Pommern, indtil man fik udrustet en Flaade paa 21 Orlogsskibe. Men hertil krævedes mange Penge; af de 1,431,356 Rdlr., der var beregnede til Anvendelse for Flaaden i 1716, var allerede 275,221 Rdlr. udgivne i Løbet af Januar; det vilde holde haardt at skaffe de Penge, der absolut skulde anvendes¹⁾.

Efter at have modtaget Kongens Ordre af 15 Fbr. om Udrustningen af 12 Orlogsskibe²⁾ indstillede Admiralitetet, at nedenstaaende Skibe skulde klargøres:

Orlogsskibe.

Justitia,
Pr. Christian, (kølhales),
Nordstjernen, (kølhales),
Venden,
Havfruen,
Jylland,
Ebenezzer,
Beskærmeren,

¹⁾ Kons. orig. Relat. til Kongen $\frac{1}{2}$ 16.

²⁾ Side 14.

Delmenhorst,
Laaland, (kølhales),
Fyn,
Pr. Vilhelm.

Fregatter.

Højenhald,
Raa,
Hvide Ørn,
Løvendals Galej.

Der foresloges ved hvert Skib at ansætte en Kaptajn eller Kaptajn-løjtnant, en Løjtnant og en Kadet, der skulde føre Tilsyn med Arbejdet, rekvirere det nødvendige og daglig gøre Indberetning til Admiralitetet og Holmens Admiral; hvert Skib behøvede efter Størrelsen 120—150 Md., deriblandt en Underskipper, en Højbaadsmand, en Skibmandsmat og to Kvartermestre. En Admiral eller Viceadmiral skulde føre Tilsyn med det hele. I Indstillingen var alle Officerer nævnede ved Navn. Al Kraft skulde sættes ind, for at man kunde komme paa Højde med Fjenden; derfor skulde man, naar de 12 Skibe var færdige, yderligere udruste følgende 9:

Første Linie:

Elefanten,
Sophie Hedevig,
Louise,
Pr. Carl,
Oldenborg,
Södermanland,
Island.

Anden Linie:

Fredericus IV,
3 Løver.

Viceadmiral Judichær mente at have de første 12 Skibe færdige, 2 Maaneder efter at Farvandet var blevet isfrit, 6 andre en Maaned senere, Resten snarest gørligt; Folkene burde have baade Kost- og Sjoerverpenge; det blev dyrt, men de var kendte med de Skibe, de skulde

arbejde paa¹⁾. Kongen approberede Indstillingerne; de 12 Skibe skulde være færdige den 31. Marts²⁾.

Til Bemanding af de nævnte 21 Skibe, der skulde udgøre Østersøflaaden, til de talrige Fregatter og armerede Fartøjer, til de Kongelige Koffardiskibe og til den Eskadre, der skulde optræde i „Nordsøen“ (Kattegat), behøvedes over 15 000 Søfolk³⁾, og heraf var for Øjeblikket, d. v. s., da Ordren til Udrustning blev givet, kun 5—6000 Md. disponible⁴⁾. Der blev nu sendt Officerer til Norge og Hertugdømmerne for at hverve saa mange Folk som muligt, og Myndighederne fik Ordre til at være dem behjælpelige⁵⁾. De hjemsendte Matroser blev indkaldte, og Officerer udsendtes for at hente dem⁶⁾. Det var Officerer fra Glückstadt, der skulde hverve i Hertugdømmerne; Amtmænd og Præster var beordrede til at hjælpe dem⁷⁾; men Resultatet var ret kummerligt; foruden de Søfolk, der var i Kongelig Tjeneste og derfor blev indkaldte, var der kun faa Søfolk hjemme, og de holdt sig skjulte for ved Nattetid at liste sig om Bord paa fremmede Skibe⁸⁾. Admiralitetet foreslog da at hverve i Holland, og Kommandør Paulsen i Glückstadt fik senere Ordre til at hverve 300 Md. i Hamborg⁹⁾. I April indkom der Indberetninger fra Præsterne om de Søfolk, der opholdt sig i Sognene, men de er ikke meget oplysende, da der ikke skarpt skelnes mellem de hjemsendte og de andre hjemmeværende Matroser; i Tønder Amt skulde der være 40, i Flensborg Amt 70, i Aabenraa Herred 55, i Glückstadt 95, i Itzehoe 20 o. s. v.¹⁰⁾. Den 25. April befalede Konseillet, at de af Amter og Stæder i Hertugdømmerne stillede Matroser, ca. 700 i Tallet, skulde leveres til Hververofficererne og paa billigste Maade sendes til København; Kommandanterne havde Ordre til at eskortere dem¹¹⁾. Det var nemlig af Admiralitetet indstillet, at der blev udskrevet et vist Antal

¹⁾ Adm. Kopib. $\frac{18}{2}$; Ref. Sag. $\frac{21}{2}$ Nr. 2.

²⁾ Kgl. udf. Exped. (Søetaten) $\frac{21}{2}$ Nr. 50—51. Baade i Indstillingen og i Resolutionen anføres „Nældebladet“ i Stedet for „Island“. Fejlen blev først rettet i Marts. (Ref. Sag. $\frac{13}{3}$ Nr. 1).

³⁾ Krigskancell.: (Søet.) I. S. $\frac{6}{2}$ 16.

⁴⁾ Side 13. Paa Aarstjernerne kunde der ikke gøres Regning.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. (Søet.) $\frac{22}{2}$ Nr. 65, $\frac{25}{2}$ Nr. 67.

⁶⁾ Adm. I. S. $\frac{13}{3}$ 16.

⁷⁾ Adm. Kopib. $\frac{25}{2}$.

⁸⁾ Kom. Paulsen til Adm. $\frac{7}{3}$, $\frac{21}{3}$; Gen.C. D. Reventlow til Adm. $\frac{4}{3}$.

⁹⁾ Adm. Kop. $\frac{20}{3}$, $\frac{14}{4}$.

¹⁰⁾ Adm. I. S. $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{8}{4}$, $\frac{10}{4}$.

¹¹⁾ Kgl. udf. Exped. (Søet.) $\frac{25}{4}$ Nr. 166.

Folk, da Hvervningerne gav et saa ringe Udbytte¹⁾; fra Aabenraa skulde der saaledes leveres 18 Md., fra Husum og Svabsted Amter samt Ejdersted 50; fra Byerne Husum, Frederikstad og Tønning 30 eller 30 Rdlr. pr. Md.²⁾; men Byer og Amter erklærede, at de hverken kunde stille det fornødne Mandskab eller betale Penge. I April og Maj strømmer der Indberetninger ind fra Hverver- og Udskrivningsofficerer; alle klager over, at der mangler Folk. Den 28. April har Kommandør Paulsen kun hvervet 15 Mand i Hamborg. Løjtnant C. Degen har den 17. fra Løgumkloster faaet 20 Md., Løjtnant E. Helms i Tønder 22; omtrent samtidig har en Løjtnant i Meldorf hvervet 14 Md.³⁾. Det var iøvrigt ikke blot fra Hertugdømmerne, at Søfolkene flygtede; det samme meldtes fra Helsingør; i Fiskerlejerne deromkring var der 21 unge Karle, der kunde undværes, og 80 unge Mænd, som kunde tages, hvis det var nødvendigt. Det var ikke blot Frygt for eller Uvilje mod Orlogstjenesten, der gjorde det saa vanskeligt at skaffe Folk; det var i lige saa høj Grad de uheldige Pengeforhold; saa længe Matroserne var til Tjeneste, fik de dog Kosten; men Lønningen fik de højst uregelmæssigt, og de afskedigede, kasserede eller hjemsendte Folk kunde lige saa lidt som de Faldnes Efterladte faa deres Tilgodehavende; derom vidner de talrige Klager, der indløb til Krigskancelliet⁴⁾. Hertil kom, at Handelsflaaden ikke helt kunde blottes for Folk; Islands- og Grønlandsfarerne skulde sejle, Transporttjenesten krævede mange Skibe, og Forbindelsen mellem Danmark og Norge maatte vedligeholdes; fremmede Hververe tog ogsaa en Del af de Folk, man havde haabet at kunne faa fra Hamborg; værst var imidlertid den daarlige Betaling; Kommandør Paulsens Forslag at give de hvervede Matroser 2 Maaneders Gage paa Haanden og 1 Rdlr. ugentlig, til Transporten fandt Sted, kunde ikke nyde Fremme; heller ikke hans Forslag om at anvende svenske Fanger paa Flaaden⁵⁾.

En Del Mandskab indkom dog til Flaaden fra Hertugdømmerne; men i Begyndelsen af Juni gik der Ordre til Kommandør Paulsen og hans Officerer om at indstille Hvervningen⁶⁾. I Norge gik man frem med stor Kraft for at skaffe Matroser; man tog alt, hvad der kunde anvendes; Slotsloven havde Ordre til at bistaa de Officerer, der skulde antage

¹⁾ Adm. Kop. 20/3.

²⁾ Adm. I. S. 28/4, 17/4.

³⁾ Adm. I. S. 17/4, 4/4, 14/4.

⁴⁾ Krigskanc. I. S. 25/2, 4/3, 24/3, 8/5, 9/4, 7/6.

⁵⁾ Adm. Kop. 7/4.

⁶⁾ Adm. Kop. 3/6.

Mandskab deroppe¹⁾); men ogsaa her krævede Handelsflaaden foruden den norske Søekvipage mange Folk. I Løbet af Sommeren blev der dog sendt store Mængder af Matroser ned til Flaaden²⁾.

Betydeligt lettere gik det med at skaffe Soldater til Flaaden; i Slutningen af Marts foreslog General Scholten at anvende 1466 Md. af Ribe Stifts, Fynske og Viborgske Regimenter til Soldateske paa de 12 Orlogsskibe og 4 Fregatter, der først skulde stikke i Søen; det største Skib skulde have 150 Md., 7 andre 120, de fire mindste hver 100, Fregatterne kun 16—20 Md.; til de 6 Orlogsskibe, som skulde udrustes, naar Østersøeskadren var færdig, bestemtes 600 Md. af Aarhus Stifts Regiment; til 5 Reserveskibe og 5 Fregatter 644 af Aalborgske; det blev ialt 26 Kompagnier med 2700 Md.; hertil kom 2 Kompagnier af Fynske nationale Rgt., der skulde anvendes til Supplering og Erstatning for Syge og Døde³⁾.

Den udrustede Flaade: 21 Orlogsskibe og 18 mindre Krigsskibe behøvede ialt ca. 1700 Kanoner af alle mulige Kalibre, d.v.s. omtrent Halvdelen af den Beholdning paa 408 Metal- og 2805 Jærnkanoer, hvorover Søetaten disponerede⁴⁾. Brigadér Maule fik Anmodning om at levere pr. Kanon til hvert Flagskib 100 Kugle-, 10 Knippel-, 5 Skraaskud, til de andre henholdsvis 70, 10 og 5, til Fregatterne kun 24, 5 og 10⁵⁾. Kongen vilde kun give Flagskibene 80, de andre 60 Kugleskud⁶⁾. I Begyndelsen af Aaret disponerede Søetaten over 4866 Ctnr. Krudt⁷⁾. Da denne Beholdning var temmelig ringe, og da Feltartilleriet heller ikke havde Krudt nok, fik Landetatens Generalkommissariat Ordre til at anskaffe 6000 Ctnr. godt Krudt; det skulde bestilles i Holland, og Oberstløjtnant Dilleben i Forening med Major Norden skulde prøve det⁸⁾. I Wismar, der kapitulerede den 19. Apr., fandtes 3600 Ctnr. Krudt af alle Slags, der for Størstedelen tilfaldt Danmark⁹⁾; under Felttoget indtraf ingen Ammunitionsangel.

Da Flaaden var slet udstyret med Haandvaaben, baade hvad Tal og Beskaffenhed angik, indstillede Admiralitetet, at de i forrige Aar af

¹⁾ Krigskancel. Ordre ²²/₂.

²⁾ Tordenskiold til Gyldenløve ²⁹/₅, Gabels Rapp. til Kongen ²⁶/₈.

³⁾ Scholtens Prot. ²⁹/₃; Kgl. udf. Exped. ⁶/₄ Nr. 765, ¹⁴/₄ Nr. 857.

⁴⁾ Krigskancel.: (Søetat) I. S. ⁶/₂; Adm. Kop. ²⁹/₂.

⁵⁾ Adm. Kop. ²⁹/₂.

⁶⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁸/₃ Nr. 531.

⁷⁾ Brig Maule til Adm. ¹⁰/₂.

⁸⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁴/₃ Nr. 607, ¹³/₄ Nr. 837.

⁹⁾ Bind VII, S. 320 f.

Admiral Sehested og Kaptajn Tordenskiold erobrede Flinter og øvrige Haandvaaben blev overdragne til Flaaden¹⁾. Under Iserperioden havde de til Dels været udleverede til Borgerskabet, som nu fik Ordre til at aflevere dem paa Tøjhuset²⁾. Kongen gik ind paa, at de afgaves til Flaaden, og bestemte, at hvert Skib skulde forsyne de udleverede Vaaben med sit Stempel³⁾.

Med Udrustningen gik det godt; midt i Marts indberettede Admiraltetet, at „Fyn“, „Delmenhorst“, „Venden“, „Beskærmeren“, „Pr. Christian“ og „Jylland“ nu var saa vidt, at Viceadmiral Gabel havde lagt dem udenfor Bommen. „Justitia“ kunde klare sig uden Kølhaling; „Hvide Ørn“ var kølhalet, hvad der havde forvoldt store Vanskeligheder. Paa „Fyn“ havde Folkene gjort mange Ophævelser og nægtet at modtage deres Kost- og Sjøverpenge; de klagede over, at de manglede Sko, Strømper og Klæder, og ikke havde faaet de Prisepenge, der tilkom dem efter Slaget under Femern, eller den Rigsdaler, de havde tilgode for Isningen. Sehested arresterede Hovedmanden, oplæste Krigsartiklerne og lovede dem Prisepengene; de faldt saa til Føje og gik i Arbejde. „Jeg haaber D. M. allernaadigst approberer, saasom det ej var sket med Tumult, og Folkene har lidt meget ondt i Vinter og er meget nødlidende“⁴⁾.

Kort forinden havde Kongen befalet Søetatens Generalkommissariat og de Deputerede af Finanserne at betale Viceadmiral Gabel 24 510 Rdlr. til Fordeling blandt dem, der havde været med til at erobre de 5 svenske Krigsskibe, der var blevet indlemmede i den danske Flaade; nogle Chefer havde glemt at opføre deres Soldateske; de kom selv til at bære Tabet, da de havde attesteret Rullen⁵⁾.

Den 9. Marts blev Viceadmiral Gabel udnævnt til Chef for Østersøeskadren og s. D. blev Skibscheferne ansatte⁶⁾.

Orlogsskibe.

Justitia, Flagskib	Viceadm. C. C. Gabel.
Venden	Schoutbyn. Ulr. Kaas.
Pr. Christian	Kapt. Fr. Hoppe (midlertidig).
Nordstjernen	Kom. V. Schindel.

¹⁾ Ref. Sag. $\frac{2}{3}$ Nr. 1.

²⁾ Side 13; Kgl. udf. Exped. $\frac{12}{3}$ Nr. 513.

³⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{14}{4}$ Nr. 853—855.

⁴⁾ Adm. C. T. Sehested til Kongen $\frac{15}{3}$ (Adm. I. S.).

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. (Søet.) $\frac{2}{3}$ Nr. 76, 77; Adm. Kop. $\frac{5}{5}$ 16.

⁶⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{9}{3}$ Nr. 476—480.

Havfruen	Kom. S. Hagedorn.
Jylland	— M. Bille.
Beskærmeren	— V. Reesen.
Ebenezer	— A. v. Paulsen.
Pr. Vilhelm.	— J. Vibe
Laaland	Komkapt. S. Heyer
Fyn	Kapt. G. Siewertz.
Delmenhorst	Komkapt. Fl. Friis.

Fregatter.

Hvide Ørn	Kapt. P. Tordenskiold.
Højenhald	— Chr. Güntelberg.
Raa	— Fr. Neuspitzer.
Løvendals Galej	Prmlt. C. Ployart.

Endnu skal bemærkes, at Flaaden blev forsynet med nye Andagtsbøger og hellige Kar af Sølv¹⁾

Der blev saaledes lagt et stort Arbejde i Udrustningen af Gabels Østersøeskadre; men Forholdene medførte, at den fik en ganske anden Anvendelse end paatænkt.

Foruden Hovedflaaden i København, den lille Glückstadtske Ekvipage og den norske Flotille omfattede den dansk-norske Flaade ved Nytaar 1716 endnu Flotillen i Pommern, der bestod af over 50 større og mindre Fartøjer af mange forskellige Typer; af Orlogsskibe talte den kun et eneste, som oprindeligt hørte til den Glückstadtske Ekvipage; et mindre Antal Fartøjer var komne fra den norske Flotille, Resten hørte hjemme i København²⁾. Efter at Belejringshæren var opløst, forblev Flotillen og en Mængde Transportskibe i de pommerske Farvande; den strænge Frost og de svenske Krigsskibe i Østersøen hindrede dem i at komme hjem. Schoutbynacht Rosenpalm, der førte Kommandoen, anbragte Skibene, saa godt det lod sig gøre; „Ditmarsken“, „Christiansø“ og Branderne havde fuld Besætning om Bord for at kunne sejle hjem med Transportskibene, saa snart Forholdene tillod det; paa de øvrige Skibe forblev kun de nødvendige Vagter, hvem det paalaa at ise om Fartøjerne. Resten af Søfolkene og Soldaterne blev indkvarterede paa Rygen, hvor de blev godt forplejede; General Dewitz forstrakte Rosen-

¹⁾ Adm. I. S. 18/2, 11/3.

²⁾ Bind VII, S. 87 f.

palm med Penge¹⁾). Den 19. Fbr. beordrede Kongen Rosenpalm til at sende nogle Officerer til Indeslutningskorpset for Wismar for at træffe Forberedelser til Havnens Spærring; senere afgik nogle Fartøjer der-til, og Flotillen kom til at yde en ret værdifuld Bistand til Fæstningens Erobring²⁾). Det var Hensigten at efterlade 8 Smaaskibe og Pramme i Pommern til Forsvar af Indløbene til Binnenwasser³⁾) og at føre Resten tilbage til Hovedflaaden, der i høj Grad trængte til lette Fartøjer; men det varede længe, inden dette kunde ske. Den 10. Marts gik Ordre til Rosenpalm om at sejle til København med „Ditmarsken“, „Phønix“, „Leoparden“, „Gravensteen“, „Christiansø“, Flaadens Travailleslupper og Transportskibene; om Konvoj skulde han forhandle med Admiral Sehested⁴⁾). Af de tilbageblivende Skibe skulde de armerede Pramme, „Kronen“, og de Smaaskibe, der ansaas for nødvendige for at kunne forsvare „Dybene“, Indløbene til Binnenwasser, holdes i god Stand⁵⁾). Den 28. Marts gik der Ordre til Rosenpalm, at han for sin egen Person skulde begive sig til København, saa snart Kommandørkaptajn Gude kom tilbage fra Wismar; han skulde om Bord paa „Pr. Christian“ under Gabels Eskadre⁶⁾). Han kom dog ikke af Sted før noget ind i Juni.

I Begyndelsen af Marts begyndte Isen i Binnenwasser at drive; „Ditmarsken“, der stod paa Grund for og agter, blev halet ud paa dybt Vand, og Chalouperne sejlede til „Lante Rygen“ og Greifswald for at hente Proviant og Mandskab⁷⁾). Den 26. begyndte man at sætte Ræer og Stænger paa Flotillen; Smaaskibene gik paa Kryds. Den 14. April gik Ordre til Flotillen om at løbe ud; en Afdeling af Hovedflaaden var beordret til at konvojere den hjem⁸⁾.

Den 18. kom der imidlertid med Snaven Maagen Melding fra Bornholm om, at 4 svenske Orlogsskibe var i Søen, og 2 Dage efter kom en lille Jagt fra København med Breve til Rosenpalm⁹⁾), antagelig med Ordren af 14. Apr., som Schoutbynachten ikke har ment sig i Stand til at udføre.

Imidlertid var der en Mulighed for, at de mest platgaaende Fartøjer

¹⁾ Rosenpalm til Krigskancelliet ⁸/₂, ²⁸/₂.

²⁾ Bind VII, S. 278—290.

³⁾ Bind VII, S. 237.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁰/₃ Nr. 493.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₃ Nr. 543.

⁶⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁸/₃ Nr. 681.

⁷⁾ „Ditmarskens“ Journal ³/₃—¹⁶/₃.

⁸⁾ Kgl. udf. Exped. (Søet.) ¹⁴/₄ Nr. 153.

⁹⁾ „Ditmrsk.“ Journ. ²⁰/₄.

kunde slippe ud gennem Gellen, det vestlige Indløb til Binnenwasser, hvor Dybden var endnu ringere end i „Neutief“, og den 23. April „begyndte nogle Transportfartøjer at gaa Sejl henimod Gellen under Konvoj af „Packan“, begge Ulve („Ulven“ og „Glubende Ulv“), „Bremer Schlöttel“, „Bonne Espérance“, „Trækskøjten“ og de 3 norske Galejer“; Dagen efter gik endnu flere Skibe under Sejl¹⁾, og den 28. April rapporterer Konseillet til Kongen, der var i Rendsborg, at 100 af Transportskibene fra Pommern er ankomne til vore Kyster under Konvoj af en Snav, en Bombegaliot og 3 Galejer. For at spare Fragt blev Transportskibene frigivne, efter at der var formeret en Liste over dem²⁾. Den 27. April befalede Kongen, at Rosenpalm skulde gaa til København med Flotillen, da Søen nu var ren³⁾. Den 30. April kom „Ditmarsken“ over Grunden paa 11' Vand, og den 5. Maj laa Flotillen og 50 Transportfartøjer paa dybt Vand, klar til at afsejle, naar Konvojen kom; men den 6. kom „Havfruens Baad“ med Melding om, at Svenskerne var i Søen med 12 Orlogsskibe; Eskadren var gaaet tilbage til Køge Bugt; Flotillen skulde foreløbig blive i Binnenwasser⁴⁾. Med stort Besvær blev Skibene saa halede inden for Grunden; de store Skibe maatte til Dels udlosses, inden de kunde passere. Det varede dog ikke længe, inden de store Pramme, som man gerne vilde have op til Norge, begyndte at røre paa sig; den 20. Maj gik „Arca Noæ“ til Sejls og ankrede udenfor Ruden, og den 25. gik den sammen med „Hjælperen“ til Gellen; den 26., 27. og 28. fulgte en Del Koffardiskibe, 3 Brandere og „Ræven“ efter. De forlod Gellen den 3. Juni og kom i god Behold til Grønsund, hvorfra „Lossen“ den 7. Juni førte dem til København; der var ialt 37 Transportskibe⁵⁾. Den 31. Maj fik Rosenpalm Meddelelse om, at 40 engelske og hollandske Orlogsskibe (!) laa i Sundet, og at 13 danske laa paa Reden; han satte sig nu i Bevægelse; men baade „Ditmarsken“, „Christiansø“ og „Leoparden“ gik paa Grund og maatte udlosse Artilleri og andet Gods; den 6. kom de over, og næste Dag indtog de deres Kanoner igen; den 10. Juni gik „Phoenix“ og „Gravensteen“ ud af Østerdyb; den 11. stod Flotillen ud mod

¹⁾ „Ditmarsk.“ Journ. ²³/₄, ²⁴/₄; „Gravensteens“ Journ. ²³/₄; „Nordstjernens“ Korresp. prot. ²⁵/₄, ²⁷/₄, sammes Journal ²⁷/₄.

²⁾ Prot. Regii Cons. ²⁸/₄.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁷/₄ Nr. 943.

⁴⁾ Rosenpalm til Adm. ⁷/₅.

⁵⁾ „Helleflynderens“ Journ.; „Nordstjernens“ Korresp. prot. ²⁸/₅; sammes Journal ⁷/₆.

Jasmund, hvor den Dagen efter traf Kommandør Schindel med „Nordstjernen“ og 2 andre Orlogsmænd; „Ditmarsken“ blev taget paa Slæb af „Island“; den 14. ankrede man udfor Stævns, og den 18. ankom Flotillen til København efter henved et Aars Fraværelse¹⁾; den kom ikke til at ligge ledig; paa den nordlige Krigsskueplads var der god Anvendelse for Galejer, Stykpramme og Fregatter. „Hjælperen“ og „Arca Noæ“ indlagde sig under Tordenskiold i Dynekilen lige saa megen Berømmelse som under Chr. Thomesen Sehested i Binnenwasser.

Det var ikke lykkedes at føre Tropper over Bælterne i det Tidsrum, da der var Mulighed for, at en svensk Hær kunde marchere over det islagte Sund. Straks efter sin Ankomst til København havde Kongen befalet Oberst Zepelin, Chef for Sjællandske Infanteriregiment, der ikke havde deltaget i Felttoget i Pommern, men ligget i Garnison i Holsten, strax at rykke over til Sjælland²⁾, og en Uge senere meddelte han Hertugen af Würtemberg og General Scholten, at en Del Rytter- og Fodfolksregimenter snarest skulde sendes til Fyn og kantonnerne mellem Odense og Nyborg under Generalløjtnant v. Eynden, der, hvis Isen var stærk nok, skulde bryde op med sit Korps og marchere til Sjælland efter Omstændighederne tværs over Bæltet eller over Lange-land—Laaland—Falster; efter at have indhentet fornøden Underretning om Fjenden skulde han med sine 24 Eskadroner og 19 Batailloner i samlet Trop gaa til København; med en overlegen Fjende skulde han ikke inlade sig i Kamp; men havde Fjenden delt sin Styrke, skulde han angribe. Generalmajorerne Chr. Juell og Kneyl skulde føre Rytteriet, Generalmajor Grev Sponneck Fodfolket. Styrkens Sammensætning var følgende³⁾:

Rytteri:

- Livgarden til Hest,
- 2. Fynske Rytterregiment,
- Jyske Landkyrasserer,
- 3. Sjællandske Rytterregiment,
- Holstenske Rytterregiment,
- Hertugen af Würtembergs Rytterregiment.

¹⁾ „Ditmarskens“ og „Nordstjernens“ Journaler.

²⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{7}{1}$ Nr. 12.

³⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{18}{1}$ Nr. 86—88.

Fodfolk:

Garden til Fods,
 Grenaderkorpset,
 Sjællandske Rgt.,
 Fynske Rgt.,
 Norske hvervede Rgt.,
 Staffeldts Rgt.,
 Callenbergs Rgt.,
 Arnoldts Rgt.,
 2. Trondhjemske Rgt.

Amtsforvalterne i Odense og Nyborg fik Ordre til at sørge for Brød og Salt for 8 Dage.¹⁾

General Scholten udtalte sin Glæde over, at Kongen vilde samle saa stor en Styrke paa Sjælland; han raadede dog til at forstærke Rytteriet med Livregiment Ryttere og Livregiment Dragoner, som der ingen Brug var for i Hertugdømmerne; selv skulde han indfinde sig i København, saa snart det var muligt²⁾. Midt i Februar skriver han til Overkrigssekretæren, at han haaber at kunne rejse omkring ved den 18., men den 21. er han endnu i Hamborg³⁾; han naaede dog Sjælland, længe inden hele Styrken var samlet derovre. Transporten over Bælterne var nemlig meget besværlig; under Rytteriets Passage over Lille Bælt blev 3 af de store Pramme og Færgebroerne stærkt beskadigede⁴⁾; indtil den 2. Febr. var kun 4 Rytter- og 18 Fodfolkskompagnier overførte; Vejret var slet: Storm og Snefog; Generalmajor Grev Sponneck opholdt sig i Snoghøj for at drive paa Indskibningen; Fodfolket overførtes i Baade, 400 Md. ad Gangen⁵⁾. Paa Generalkommissariatets Indstilling resolverede Kongen den 8. Fbr., at 3. Sjællandske og 2. Fynske Rytterregiment, der først var ført over, skulde indlægges i de fynske Rytterkvarterer, og Fynske gevorbne Infanteriregiment i de fynske Købstæder; de 2 norske Regimenter skulde forlægges til Købstæderne i det østlige Jylland; den Rytterstyrke, der stod i Koldinghus Amt for at overføres, skulde forblive i de nærmeste jyske Rytterkvarterer; Livgarden til Hest, Zepelins, Arnoldts, Staffeldts og Callenbergs Regimenter skulde snarest til Fyn for

¹⁾ Dsk. Kopib. ²¹/₁ Nr. 235.

²⁾ Scholtens Prot. ²¹/₁.

³⁾ Overkrsekr. I. Br. ¹⁴/₂, ²¹/₂.

⁴⁾ Dsk. Kopib. ⁷/₂ Nr. 393, ¹³/₂ Nr. 420.

⁵⁾ Genlt. v. Eynden til Overkr.ssekr. ²/₂.

derfra, saa snart det var muligt, at afgaa til København. Garden til Fods, Grenadererne og Rytteriets Hovedstyrke skulde indtil videre blive i Hertugdømmerne¹⁾. Færger og Broer ved Lille Bælt meldtes først færdige i Begyndelsen af April²⁾.

Den 18. Febr. var den Generalløjtnant v. Eynden oprindelig tiltænkte Styrke fordelt saaledes: Paa Fyn: Livgarden til Hest, 2. Fynske og 2 Esk. af 3. Sjællandske Rytterregiment, de 2 andre i 2. Jyske Rytterregiments Kvarterer; 1. Fynske laa i 1. og 4., Landkyrassererne i 5. Jyske Rytterdistrikt med Undtagelse af henved 300 Md., der laa i Hobro, Mariager og Aalborg. Det Fynske og de 4 andre hvervede Infanteriregimenter laa paa Fyn, de 2 norske Regimenter i Fredericia, Vejle, Horsens, Nyborg, Aarhus, Randers, Grenaa og Æbeltoft. Livregiment Ryttere, Livregiment Dragoner, Hertugen af Würtembergs og Holstenske Rytterregiment forblev i Holsten; Garden til Fods forlagdes til Flensborg, Grenaderkorpset til Eckernførde og Slesvig³⁾.

Uden at afvente Troppernes Ankomst til Sjælland befalede Kongen, at de 2 paa Øen hjemmehørende Landregimenter efter afholdt Mønstring den 21. Fbr. skulde gaa til deres Lægder; i København skulde 33 jyske og fynske Landmilitskompagnier forblive, indtil de 4 hvervede Regimenter var ankomne, hvorefter en Del af dem skulde om Bord paa Flaaden. 1. Sjællandske Rytterregiment skulde gaa til sine Kvarterer, 1. Jyske paa Strandvagt. Den Bataillon af Aarhus Stifts Regiment, der laa paa Kronborg, skulde forlægges til Helsingør, naar den Østsjælland-ske Bataillon var gaaet hjem⁴⁾.

Havde Transporten over Lille Bælt været vanskelig, saa var Overfarten til Sjælland endnu besværligere. Færgesmakkerne fra Aarhus og Kalundborg, alle anvendelige Koffardiskibe, Fartøjer og Baade fra Fyn og Langeland blev beordrede til Nyborg⁵⁾.

Kaptajn Chr. Eilers, Chef for Vagtskibet paa St. Bælt, fik Ordre til at hjælpe Amtsforvalter Buchholtz i Nyborg med at skaffe Fartøjer⁶⁾; men det gik smaat med at faa, hvad man behøvede, og Amtsforvalteren

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{4}{2}$ Nr. 234, $\frac{8}{2}$ Nr. 260, $\frac{11}{2}$ Nr. 273.

²⁾ Dsk. Kopib. $\frac{7}{4}$ Nr. 55, 56.

³⁾ Dsk. Kopib. $\frac{14}{1}$ Nr. 137; Tyske do. $\frac{18}{2}$ Nr. 169; Kgl. udf. Exped. $\frac{18}{3}$ Nr. 311, $\frac{17}{2}$ Nr. 326, $\frac{16}{2}$ Nr. 343; Scholten Indk. Br. $\frac{10}{2}$.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{14}{2}$ Nr. 302, $\frac{15}{2}$ Nr. 314, $\frac{17}{2}$ Nr. 339, $\frac{20}{2}$ Nr. 359.

⁵⁾ Dsk. Kopib. $\frac{11}{2}$ Nr. 435.

⁶⁾ Adm. Kopib. $\frac{29}{2}$.

i Kalundborg, Albrecht Gøtsche, maatte opmuntres til at skaffe de Skibe, han skulde levere.

Ved Overførelsen til Sjælland skulde 1 Bataillon med Træen altid overføres samlet, for at den strax kunde sætte sig i Marche, da Korsør ikke kunde taale nogen Indkvartering; det 1. og 3. ankomne Regiment skulde marchere til København ad Landevejen; det 2. og 4. over Slagelse, Næstved, Holløse, Gjorslev, Svinevad Kro ad Køge Landevej; et Regiment skulde have 102 Bøndervogne; selv havde det 183 Heste¹⁾. Store Fordringer stilledes ikke til Marchehastigheden; Livgarden til Hest skulde kun tilbagelægge 2 Mil daglig og holde Rast hver 4. Dag; den marcherede kompagnivis; det forreste Kompagni indtraf i København den 9. Marts, det sidste den 15.; den 24. var Zepelins Regiment indtruffet, den 31. Marts Callenbergs, den 1. April Arnoldts og den 4. Staffeldts; de var nogenlunde fuldtallige²⁾.

Zepelins Rgt.	1326	Kombat.	66	Knægte	
Callenbergs - (nu v. d. Lühes) . .	1305	—	65	—	,
Arnoldts -	1255	—	64	—	,
Staffeldts -	1270	—	62	—	.

Den 16. Marts blev 3. Sjællandske Rytterregiment fra Jylland og Fyn kaldt over til Sjælland, hvor det indlagdes paa Vordingborg Gods og Jungshoved, og den 24. gik Ordre til Garden og Grenadererne samt 1 Batl. af Fynske gevorbne Rgt. om at marchere til København; den 2. Bataillon skulde have 2 Kompagnier i Nyborg og 4 i Fredericia. Stiftamtmand Gedde paa Fyn fik Ordre til at sørge for, at Transportfartøjerne i Assens var i god Stand, medens Buchholtz i Nyborg skulde træffe Anstalt til at overføre de omtalte Tropper over Store Bælt³⁾. Efter Transporten var Broerne ved Aarøsund i en saadan Stand, at de ikke kunde bruges uden Fare for Mennesker og Heste⁴⁾.

Den 30. Marts resolverede Kongen⁵⁾: „Paa Sjælland er der 4 Regi-

¹⁾ Dsk. Kopib. ¹⁴/₁ Nr. 133, ¹⁰/₃ Nr. 601, ¹⁷/₃ Nr. 633.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²²/₂ Nr. 398; Tyske Kopib. ⁹/₃ Nr. 218, ²⁴/₃ Nr. 250, ³¹/₃ Nr. 265; Dsk. Kopib. ³¹/₃ Nr. 740, ¹/₄ Nr. 2, ⁴/₄ Nr. 39; Püchler til Robethon ¹⁰/₃.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁶/₃ Nr. 529, ²⁴/₃ Nr. 610, 613; Overkrsekr. I. Br. ²⁷/₃ 16; Dsk. Kopib. ²⁸/₃ Nr. 719, ³¹/₂ Nr. 741, 751.

⁴⁾ Tyske Kopib. ¹⁶/₄ Nr. 387.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₃ Nr. 689. (Approb. paa Scholtens Mem. af ²⁸/₃).

menter Rytteri og 13 gevorbne Batailloner; man skulde saaledes være sikret mod svenske Foretagender. København maa, paa Grund af alt, hvad der er sendt til Norge, provianteres og forsynes med Brændsel; ligesaa Kronborg. Fæstningsværkerne om København maa repareres; ligesaa Kronborg. Paa Fyn maa der lægges endnu et Rytterregiment foruden Oberst Schacks; endvidere bør de 7 Kompagnier af Fynske nationale Regiment, som er i København, gaa i de fynske Lægder; 4 Kompagnier af det Laalandske (Viborgske) nationale Regiment skal over paa Øerne. De 4 jyske nationale Batailloner, som er i Jylland, skal blive der. De 3 Rytterregimenter i Holsten kan, om Svenskerne skulde prøve noget fra Søsiden, hjælpes fra Wismar, hvor 15 russiske Batailloner er disponible". Kommandoen over Fynske gevorbne Regiment overtoges efter Oberst J. Frijs' Død af Grev Callenberg, hvis Regiment overgik til Ob. v. d. Lühe, karakteriseret Oberst i Garden; en af hans Batailloner afløste i Begyndelsen af April Aarhus Bataillon paa Kronborg¹⁾.

Den 16. April var Garden overført til Sjælland; den skulde have 3 Kompagnier i Køge, 5 i Roskilde, 1 i Ringsted og Sorø, 1 i Hillerød, 1 i Slangerup og 1 i Vordingborg. Grenadererne, der begyndte Overgangen den 17., skulde have 3 Kompagnier i Holbæk, 4 i Næstved, 3 i Kalundborg, 1 i Korsør og 2 i Slagelse²⁾. Dette Kantonnement var særdeles spredt og ikke indrettet paa hurtig Samling.

Da de hvervede Regimenter kom til København, afgik 7 fynske nationale Kompagnier til deres Lægder; i Hovedstaden og i Helsingør laa derefter 6 Kompagnier Aarhus, 6 Ribe, 6 Aalborg og 6 Fyn samt 4 Kompagnier Laaland; paa Fyn 6 Kompagnier Aalborg; i Jylland 6 Ribe, 6 Aarhus og 4 Viborg; alle disse 50 Kompagnier, hvoraf de 22 sidste var bestemte til en særlig Anvendelse, var paa gevorbne Fod³⁾; de 3 Batailloner, der stod i Jylland, havde ligget i Holsten, men var gaaet hjem, da Felthæren var kommen tilbage fra Pommern⁴⁾.

Da en betydelig Del af den hvervede Hær nu var samlet paa Sjælland, da en Del af de bedste Orlogsskibe var udrustede, og da Kongen af Sverige havde gjort Indfald i Norge, var Sjælland ikke længere udsat for nogen Fare; Kongen forlod den 25. April sin Hovedstad og rejste,

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₃ Nr. 565, ²¹/₃ Nr. 572. Dsk. Kopib. ⁸/₄ Nr. 128—129.

²⁾ Adm. I. S. ¹⁶/₄; Dsk. Kopib. ¹¹/₄ Nr. 162, 173—183; Tyske do. ¹¹/₁ Nr. 315, 316.

³⁾ Dsk. Kopib. ³¹/₃ Nr. 736; Tyske Kopib. ²⁹/₄ Nr. 406.

⁴⁾ Bind VII, S. 328; Rdsbg. Fæstnregnsk. 1716.

ledsaget af Gehejmeraad Vibe, til Hertugdømmerne for at træffe Czar Peter og overlægge med ham, hvorledes man i Fællesskab kunde rette et afgørende Angreb paa det egentlige Sverige for at faa Ende paa den ødelæggende Krig, der nu havde varet i 16 Aar, og tvinge Kong Carl til at slutte „en fornuftig Fred“. Han kom først tilbage den 9. Juni; Sjælland var ikke bleven angrebet, medens han var borte; men den svenske Flaades Bevægelser havde flere Gange tvunget Regeringen i København til at træffe Modforanstaltninger til Lands og til Vands.

Under de tidligere Felttog havde Grønsund spillet en vigtig Rolle som Samlingssted for Transportfartøjerne og de mindre Krigsskibe. General Admiralen androg om, at Indløbet maatte blive sikret ved 2 Reduter, 1 paa Møn og 1 paa Falster, bestykkede med 18 Pd.s Kanoner, og foreslog, at Admiral Reedtz og Generaladjutant Løvenørn, som i deres Virksomhed havde faaet grundigt Kendskab til Forholdene, skulde indgive Forslag. General Scholten gik ind herpaa, og Kongen approberede hans Indstilling om, at der anlagdes 2 Skanser paa Falster og 1 paa Møn, og befalede, at Ingeniørerne skulde tage fat paa Arbejdet, naar de to nævnte Officerer havde angivet, hvor Værkerne skulde ligge. Man bestemte sig for at udbedre de Forskansninger, som i Forvejen laa der, og Arbejdet overdroges til Major Andreas Günther, der midt i Maj indberettede, at han havde efterset Værkerne ved Grønsund: Ved Færgestedet laa Borre Skanse, med 4 6 Pd.s Kanoner, meget forfalden, $\frac{1}{4}$ Mil Øst herfor Abelvig Skanse i samme Stand og med samme Bestykning. Ved Sundets sydlige Munding laa det stejle Hestehoved; Grunden Tolken, midt i Sundet, tvang Skibene til at gaa tæt under Land; her kunde et indskaaret Batteri gøre Nytte; den 18. Maj tog han fat paa Arbejdet, og den 26. Juni indberettede han, at Borre- og Abelvig Skanserne nu var færdige, ligesaa Hestehovedbatteriet; Harbøllebatteriet paa Møn, som han vilde beholde, skulde repareres, og samtlige Værker palissaderes, hvad der endnu vilde kræve 3 Ugers Arbejde¹⁾. Scholten sørgede for Værkernes Forsyning med Artillerister og Ammunition²⁾.

¹⁾ Scholten. I. Br. $\frac{3}{3}$, $\frac{16}{5}$, $\frac{26}{6}$; Scholtens Prot. $\frac{13}{3}$; Kgl. udf. Exped. $\frac{20}{3}$ Nr. 535. Navnene Borre og Abelvig er ikke mere i Brug. I Følge Scheels Krigens Skueplads S. 238 laa Borre paa Falster og maa være identisk med Skansepynten N. for Lodshuset. Abelvig Skanse er paa Jens Sørensens Søkort afsat S. O. for Borre i Østerskov. (Dsk. Søkort af J. S. Nr. 17, udg. 1916 af Joh. Knudsen, og Journal fra 1703 af J. S., S. 48, udg. 1921 af J. K.).

²⁾ Scholtens Prot. $\frac{16}{5}$; Dsk. Kopib. $\frac{6}{5}$ Nr. 577.

Paa Stævns laa der fra tidligere Tid adskillige Skanser; disse var vistnok for en Del monterede; i Begyndelsen af Maj blev der sendt nogle Artillerister derved, men ingen svære Kanoner¹⁾.

Viceadmiral Taubes lille Eskadre, som havde bragt Mandskab og Forsyninger til Wismar, var den 10. Jan. 1716 kommen til Hanø og blev Dagen efter beordret indlagt²⁾. Den haarde Frost satte foreløbig en Stopper for Flaadens Operationer; man kunde hellige sig til Forberedelserne til næste Aars Felttog: skaffe Mandskab³⁾ og udruste Skibe. Kongen beordrede 2000 Md. til Arbejde paa Værftet; hertil blev for en Del anvendt Soldater, indkaldte alle Vegne fra. Eskadrerne i Carlshamn, Stockholm og Göteborg, Hovedflaaden i Carlskrona skulde udrustes, og Materiale anskaffes til Fuldførelsen af de paabegyndte Nybygninger: 2 Orlogsskibe, et Par Fregatter og en Pinke⁴⁾. Torsebro Krudtværk ved Helge Aa fik Ordre til at skaffe 2000 Ctn. Kanon- og 400 Ctn. Musketkrudt⁵⁾. Kongen befalede, at Viceadmiral Løwen skulde være klar med en Eskadre den $\frac{1}{12}$. Marts for at undsætte Wismar; men Admiralitetet erklærede, at dette var umuligt; den strænge Frost forbød at kølhale Skibene, hvad flere af dem trængte haardt til⁶⁾.

Den $\frac{21}{1}$. Jan. befalede Kongen, at følgende Skibe skulde være sejlklare den $\frac{1}{12}$. Maj⁷⁾:

Orlogsskibe.
Pr. Carl,
Carl Frederik,
Pommern,
Verden,
Wenden,
Carlskrona,
Lifland,
Stockholm,

¹⁾ Bind VII, S. 330; Dsk. Kopib. $\frac{11}{5}$ Nr. 641—644.

²⁾ Bind VII, S. 265.

³⁾ Side 21.

⁴⁾ Admkoll. Reg. $\frac{2}{1}$ til Kongen, $\frac{21}{1}$ til Overadm. C. Sparre. (Sv. R. Ark.).

⁵⁾ Admkoll. Reg. $\frac{19}{1}$.

⁶⁾ Admkoll. Reg. $\frac{27}{1}$.

⁷⁾ Riksreg. $\frac{21}{1}$ 16. Styrken var noget større end den danske.

Bremen,
Skåne,
Frederica Amalia,
Vestmanland,
Öland,
Riga.

Fregatter.
St. Phönix,
Svarte Örn¹⁾,
Willkommen,
Kiskin,
Packan.

Brigantiner.
Goya,
Jungfrau.

Brander.
Solen.

Bombekitzer.
Stromboli,
Vulcanus,
Vesuvius.

Admiralitetet mente, at disse Skibe vilde være færdige i Slutningen af April, hvis Kongen anviste de nødvendige Pengemidler; omtrent 6 Uger senere kunde Resten af Flaaden være klar. De 7 til Wismar bestemte Transportskibe skulde være rede, 14 Dage efter at Sejladsen var aabnet. De 4 ældre Skibe, Kongen vilde have reparerede, kunde ikke blive færdige i indeværende Aar; af Nybygningerne vilde kun Pinken og den lille Fregat blive færdige i Sommerens Løb; Mandskabet gjorde man sikker Regning paa at faa i rette Tid; derimod havde man kun lidt Proviant til Raadighed²⁾. Man havde foreslaaet Borgerskabet i Carlskrona at tage Flaademandskabets Forplejning i Entreprise, og det var det gaaet ind paa³⁾.

Med Flaadens Udrustning gik det jævnt godt fremad; et stort Antal

¹⁾ Ikke identisk med den fra de Danske i 1715 erobrede Fregat.

²⁾ Admkoll. til Gehr. Gørtz ⁶/₂ 16 (Admkoll. Reg.).

³⁾ Admkoll. til Kg. ²⁰/₁; Riksreg. ²⁴/₁.

Tømmermænd blev sat i Arbejde, og de Koffardiskibe, der skulde føre Proviant til Wismar, samledes i Ystad og Carlshamn for at indtage Ladning; Orlogsskibet Skånes og Fregatten Kiskins Udrustning blev fremskyndet, for at de kunde konvojere Skibene til Wismar under Kommandør Krähels Kommando. Sidst i Marts skyndede Feltmarskalk Gyllenstierna paa ham, men fik det Svar, at de 2 Krigsskibe var rede, og Proviantskibene under Indladning i Carlshamn, men nu havde man faaet at vide, at Danskerne var i Søen med 7 Orlogsskibe og nogle Fregatter, og saa maatte man vente til 6 Orlogsskibe var sejlklare¹⁾. Det var rigtigt nok, at adskillige danske Orlogsskibe var udlagte, men det varede noget, inden de løb ud i Østersøen; den danske Flaade havde faaet en anden Opgave.

Allerede den 17. og 25. Marts havde Admiralitetet meddelt Gehejmeraad Gørtz, med hvis Indblanding i Sagerne det i øvrigt var meget ilde tilfreds, at den 1. Eskadre meget snart var sejlklar, saa at man om kort Tid kunde komme det haardt trængte Wismar til Hjælp. Der hengik imidlertid endnu et Par Uger, inden Admiralitetet kunde indberette til Kongen, at Viceadmiral Wilster 2. Paaskedag, $\frac{2}{13}$ April, vilde afgaa fra Carlshamn med Transporten, konvojeret af 6 Orlogsskibe, 4 Fregatter og 1 Brigantin; man havde erfaret, at 9 danske Orlogsskibe med en Transport den $\frac{28. \text{Marts}}{8. \text{April}}$ var gaaet Nord paa²⁾. Det havde været Kongen meget magtpaaliggende at faa Flaaden i Søen; fra Norge havde han sendt Oberst Rosen til Carlshamn for at drive paa Udrustningerne og havde befalet, at de Skibe, som laa i Carlshamn, skulde løbe ud, hvis Isen tvang de andre til at blive i Carlskrona³⁾.

Wilsters Instrux af 31. Marts g. St. gaar ud paa, at han med de omtalte 11 Krigsskibe skal konvojere en Del Transportskibe til Wismar; uden at opholde sig ved Ystad skal han medtage de sejlfærdige Proviantskibe, som ligger dør; naar Orlogsskibene er komne saa langt ind paa Wismar Bugten, som de kan komme, skal han sende Fregatterne og Transportskibene til Søfortet Wallfisch; med Fæstningens Kommandant, Generalmajor Schoultz, er der aftalt hemmelige Signaler; ved Møn eller et andet passende Sted afventer han Transportens Tilbagekomst; Fregatterne beholder han, Transportskibene sender han til Ystad eller, hvor han mener det rigtigst; han rapporterer til Admiral Wachtmeister

¹⁾ Admkoll. Reg. $\frac{17}{2}$, $\frac{18}{2}$, $\frac{21}{21}$, $\frac{29}{21}$, $\frac{19}{3}$.

²⁾ Admkoll. Reg. $\frac{1}{3}$, $\frac{11}{3}$, $\frac{30}{3}$.

³⁾ Riksreg. $\frac{23}{3}$.

og forener sig med ham¹⁾. Efterretningstjenesten blev besørget af Eskadrens Krydsere og af Udkigsstationer i Helsingborg, Landskrona, Malmö og Skanör, der rapporterede til Admiralitetet i Carlskrona; det gjaldt særlig om at erfare, hvad der passerede gennem Sundet i den ene eller den anden Retning²⁾.

Det varede imidlertid længe, inden Transporten kom afsted; først hed det sig, at Wilster skulde forstærkes med 2 Orlogsskibe, da 8 danske laa sejklare udenfor Bommen, og saa viste det sig, at der hverken i Carlshamn eller i Ystad fandtes Proviant til Wismar; Gehejmeraad Gørtz havde nemlig ingen Penge kunnet skaffe, og nu var Carlskronaværftets store Arbejde spildt. Admiralitetet klagede til Feltmarskalken og til Ombudsraadet C. Feif, og Wilster fik Ordre til ved Dag og Nat at paadrive Transportskibenes Udrustning og Ladning. Skaanes Guvernør, Generaløjtnant Burenskiöld, tilbød 60 Okser og et Parti Flæsk; Admiralitetet tog med Tak imod det og meddelte, at Wachtmeister, der snart kom til Ystad, vilde indlade Dyrene paa sin Eskadre, hvis Wilster ikke kunde have dem med³⁾. Blandt Transportskibsførerne herskede der stor Misfornøjelse; de vilde ikke have Oxerne om Bord, da de manglede Furage til dem. Den 28. Apr. kunde Admiralitetet endelig meddele, at man kun ventede paa gunstig Vind for at sejle til Wismar; at Fæstningen allerede den 19. havde kapituleret, fik det først at vide den 7. Maj⁴⁾.

De danske Skibe, der laa sejklare paa Reden, skulde slet ikke — som Svenskerne troede — til Østersøen; saa snart Carl II' Indmarche i Norge blev bekendt, blev der givet Ordre til, at „Pr. Christian“, „Beskærmeren“, „Fyn“, „Pr. Vilhelm“, „Delmenhorst“, „Hvide Ørn“, „Højenhald“, „Raa“ og „Svenske Sophie“ strax under Viceadmiral Gabel skulde gaa til Nordsøen, og at „Laaland“ og „Island“ skulde slutte sig til dem, saa snart de var færdige; i Stedet for „Island“ blev dog „Ebenezar“ sendt til Fladstrand, hvor Gabel samlede sin Eskadre. Af de 5 resterende Orlogsskibe: „Justitia“, „Venden“, „Nordstjernen“, „Havfruen“ og „Island“ blev der formeret en Eskadre under Schoutbynacht Ulr. Kaas⁵⁾; men af disse var kun „Nordstjernen“ og „Island“ saa vidt, at Admiralitetet den 13. Apr. kunde beordre dem paa Kryds i Østersøen mellem Ystad og Jasmund under Kommandør V. Schindel; Kaptajnløjt-

¹⁾ Admkoll. Reg. ³¹/₃.

²⁾ Strödda Handl. Kongen til Burenskiöld ¹¹/₂ 16; Riksreg. s. D.

³⁾ Adm. Reg. ⁴/₄, ⁷/₄, ¹⁰/₄.

⁴⁾ Adm. Reg. ¹⁶/₄, ²⁴/₄, ²⁶/₄.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁷/₃ Nr. 640—41, ²/₄ Nr. 717; Adm. Kopib. ⁴/₁₁, ⁷/₄.

nant Jochum Friis blev beordret til med Fregatten Fortuna at slutte sig til Kaas¹⁾. Inden „Højehald“ afgik til Nordsøen, havde den været paa Kryds i Østersøen; den 11. April indgav Kaptajn C. Güntelberg Rapport²⁾ og meldte, at han den 3. saa 3 Orlogsskibe og 1 Fregat i Carlshamn; af de første var kun 2 tiltaklede; det ene af dem havde ligesom Fregatten Sejlene underslaaede; efter at have ligget et Par Dage under Bornholm paa Grund af Stille prøvede han den 6. April at naa Carlskrona, og den 7. April talte han 19 Orlogsskibe, hvoraf dog kun de 8 havde opsat Stængerne, 2 Fregatter og 2 Brigantiner. Da „Højehald“ skulde gaa til Norge, blev Kaptajnløjtnant Henr. Güntelberg paa „Lossen“ beordret til at melde sig til Schindel, som den 16. Apr. paa Københavns Red befalede ham at krydse mellem Ystad og Jasmund. Den 21. meldte han til Kommandøren, der med sine Skibe laa nær ved Ystad, at han i Dagvagten 2 Glas (Kl. 5 Fm.³⁾) havde set 5 Sejlere lige Nord for Bornholm; da han kom dem paa $1\frac{1}{2}$ Mil nær, saa han, at det var 4 svære Orlogsskibe og 1 Fregat; det største Skib havde en bred Stander paa Toppen. 2 af dem gjorde Jagt paa ham, men standsede, da han var kommen ned til Schindels Skibe. Han blev saa sendt ned til Pommern for at sætte Rosenpalm ind i Situationen, og blev den 25. paa ny beordret paa Kryds ad Bornholm til; Kommandanten, Generalmajor Reedtz, havde nemlig den 22. April meldt, at 4 svære og 3 lettere svenske Krigsskibe indtil s. D. Eftermiddag havde ligget og drevet 1 Mil Vest for Øen, men at de derefter var gaaet Vest paa⁴⁾. Den 27. kom han tilbage og meldte, at han den 26. havde iagttaget 4 svenske Orlogsskibe og 1 Fregat; en Jolle fra Bornholm havde bragt Meddelelse om, at man Dagen forud havde set 8 fjendtlige Orlogsskibe. Den 27. April meldte Schindel Kaas, at alle Efterretninger gik ud paa, at Fjenden laa mellem Hamrene med 4 Orlogsskibe og 1 Fregat; der havde været flere; men de var gaaet Nord Ost hen, — selv havde Schindel set Fjenden 2 Mil Vest for Rønne den 24. April; han havde erfaret, at en Del Fartøjer fra Pommern lykkelig var kommen til Grønsund⁵⁾; han haabede at kunne føre dem til København sammen med en hel Del andre, der

1) Adm. Kopib. $13/4$, $15/4$.

2) Adm. I. S. $11/4$.

3) Døgnet inddeles i 6 Vagter à 8 Glas at regne fra Kl 8 E. M.: Første Vagt 8—12 Midnat, Hundevagt 12—4 F. M., Dagvagt 4—8 F. M., Formiddagsvagt 8—12 Middag, Eftermiddagsvagt 12—4 E. M., Platfoden 4—8 E. M.

4) „Nordst.“ Korresp. Prot. $15/4$ — $25/4$; H. Güntelberg til Adm. $21/4$, $22/4$.

5) Jfr. Side 31.

skulde komme fra Gellen; naar de sammen med Galejerne den 28. April var in salvo, vilde han krydse ned mod Jasmund og forene sig med Flotillens større Skibe og Resten af Transportskibene, som han haabede at kunne føre over Køge Bugt, selv om Svenskerne kom med deres 4 Orlogsskibe¹⁾. H. Güntelberg blev sendt ned til Rosenpalm for at meddele, at Skibene fra Gellen var komne over Østersøen, og at Schindel nu ventede paa Resten; ved Middagstid den 27. kom „Lossen“ fra Gellen med de 3 norske Galejer til Schindel, der stod Nord paa; den 1. Maj laa han under Trelleborg, og der stødte Schoutbynacht Kaas til med „Venden“ (Flagskib), „Havfruen“, „Justitia“ og „Jylland“²⁾, som det med stort Besvær var lykkedes ham at faa i Søen; det havde været meget vanskeligt at faa Mandskab; Judichær vilde paa ingen Maade afstaa nogle af sine Sjøvere; heldigvis indtraf en Del af de hjemsendte Matroser, og nogle Arbejdere maatte Holmens Admiral afgive³⁾.

Meningen var, at Kaas skulde eskortere Flotillen hjem fra Pomern; men det blev der ikke noget af. Den 2. Maj stod han Syd paa; den 3. meldte „Lossen“, at der mellem Hamrene laa 5 svenske Orlogsskibe; den 4. ankrede han 4 Mil fra Ystad, lettede med Kurs S. t. O.; „Lossen“ og „Island“ signalerede „Fjenden observeret“; der blev holdt Krigsraad; Kurs N. O.; paa Hundevagten gjordes klar til Kamp. Den 5. Maj Kl. 5 Morgen meldte „Lossen“: 6 svenske Orlogsskibe og 1 Fregat under Cimbrishamn. Paa Formiddagsvagten (8—12 Fm.), signalerede „Havfruen“: „14 Sejlere til Luvart“; der blev gjort klart Skib. I Platfoden (4—8 Em.) holdt Kaas Vest paa, forfulgt af Fjenden paa 1 Mil Afstand; om Aftenen pejledes Møn 3½ Mil V.t.V. Sejladsen fortsattes op imod Sundet; den var stræng nok; „Nordstjernen“ slæbte „Jylland“, og „Lossen“ „Justitia“; der maatte sættes Fartøjer ud for at hjælpe ved Bugseringen. Fjenden fulgte efter, og den 6. Maj Kl. 6 om Morgenen kom „Riga“, „Svarta Örn“ og St. Phønix“ de Danske saa nær, at de vexlede nogle Skud med dem; Svenskerne laa da lige Øst for Falsterbo; men Vinden gik nu over til N.N.V., saa at de ikke kunde komme videre, medens de Danske, der laa Vest for Falsterbo laa for en S.O., der hurtigt bragte dem inden for Drogden. Kaas havde af H. Güntelberg faaet Melding om, at Fjenden talte 14 Rangskibe og nogle Fregatter; Schindel noterer, at der var 15 Rangskibe paa Fjendens Side, deriblandt 1 Admiral, 1 Viceadmiral og 1 Schoutbynacht, desuden 8 min-

1) „Nordstj.“ Korresp. Prot. 27/4. Jfr. Side 31 f.

2) „Nordstj.“ Journal 27/4, 1/5.

3) Ref. Sag. 19/4 Nr. 19.

dre Skibe; under alle Omstændigheder var den svenske Eskadre meget overlegen. Kl. 3 $\frac{1}{2}$ Em. ankrede Kaas under Dragør; den 7. gik han op til Prøvesten, hvor hele Eskadren samledes; allerede den 6. havde han udtalt Ønsket om at forene sig med Gabel, inden Fjenden afskar ham, og den 9. bad han Admiralitetet om nogle Styrmande, der var kendte i Bæltet og paa den jyske Kyst; Fjenden havde Dagen forud rekognosceret i Flinterenden; i Køgebugt saas kun 11 Orlogsskibe, Resten maatte være gaaet op gennem St. Bælt¹⁾.

Admiral Baron Wachtmeister, som den 21. Marts havde takket Kongen for Udnævnelsen til Eskadrechef, var efter Forholdene tilfreds med den Tilstand, hvori han fandt Flaaden; han indberettede den 27. s. M., at Skibene snart var klare; Tømmermændene var færdige med deres Arbejde, og Taklingen begyndt; Mandskabet indtraf „småningom“; kun Provianten manglede endnu; han kunde dog først melde sig sejlklar den 1. Maj²⁾). Eskadren bestod af de Side 38—39 nævnte Skibe, dog var „Pr. Carl“ erstattet med „Enigheten“, der var Admiralskib, medens „Wenden“ var Viceadmiralskib; „Verden“ var endnu ikke færdigt, heller ikke Fregatten Packan, der havde overvintret ved Gotland. Bombekitzen Vulcanus manglede Mandskab, men „Åskdunder“ traadte i Stedet for den. Linieskibet og Fregatten blev snart eftersendte³⁾.

Den 1. Maj lettede Wachtmeister og sejlede ned mod Falster, hvor der skulde ligge nogle danske Skibe; de til Wismar bestemte Proviantskibe fulgte med. Den 5. modtog han mellem Bornholm og Skaane gennem Generaladjutant Rosen en Ordre, der gik ud paa med Orlogsskibene at forcere Drogden, ruinere „Probiestein“ og Trekroner og blive liggende paa Københavns Red; Fregatterne skulde han sende til St. Bælt for at afskære Kommunikationen med Jylland og iøvrigt gøre saa megen Fortræd som muligt; Wilster vilde bedst kunne vejlede ham⁴⁾. S. D. Kl. 11 Fm. observerede han 6 danske Orlogsskibe og 2 Fregatter, som han forfulgte, og med hvem han som omtalt akkurat fik Føling.

Den 8. Maj afholdtes paa „Enigheten“ i Køge Bugt et Krigsraad, hvor

¹⁾ Kaas til Adm. $\frac{2}{3}$, $\frac{6}{5}$, $\frac{9}{5}$; „Venden“s Journal; „Nordstjernen“s Journal; Adm. Wachtmeister til Pr. af Hessen $\frac{29}{1}$. Sv. R. Ark.

²⁾ Wachtm. til Kongen $\frac{10}{3}$, $\frac{16}{2}$, $\frac{20}{4}$. (Kgl. Br. Ankonne, Sv. R. A.); Admkoll. Reg. $\frac{20}{4}$.

³⁾ Wachtm. til Pr. Fr. af Hessen $\frac{29}{4}$; Admkoll. Reg. $\frac{20}{4}$, $\frac{28}{4}$.

⁴⁾ Wachtm. til Admkoll. $\frac{24}{4}$. Wilster havde indtil 1713 været i dansk Tjeneste, hvor han var avanceret til Schoutbynacht.

Viceadmiral Wilster, Oberst Rosen og alle Kommandørerne var til Stede. Da Wismar havde kapituleret, var der kun 3 Ting at vælge imellem:

1. Gaa gennem Drogden og angribe Søbatterierne og den danske Flaade.

2. Gaa gennem Flinterenden til Göteborg og derfra angribe Norge.

3. Blive i Østersøen for om muligt at hindre Russerne i fra Danzig at gøre Landgang paa Gotland eller andet Steds i Sverige.

Den svenske Flaades Hovedopgave maatte være at ødelægge den danske eller i hvert Fald bringe den til Uvirksomhed; det indsaar den offensive Strateg Kong Carl saare godt, og det fremgik tydeligt nok af hans Brev til Wachtmeister; at lade den danske Flaade og dens Basis i Fred og gaa op i „Nordsøen“ vilde næppe have ført til noget; Wachtmeister vilde ikke have kunnet faa fat paa Gabels Eskadre og den norske Flotille, og i København var der jo saa mange Krigsskibe under Udrustning, at den svenske Eskadre vilde komme mellem dobbelt Ild for ikke at tale om, at dens Stilling vilde blive meget prekær, naar Engländerne kom. Det 3. Alternativ var rent defensivt og kunde lede til nogen Afgørelse, men medførte heller ingen Risiko for Skibene. I Krigsraadet udtalte Wilster, at han ansaar det første Alternativ for at være altfor farligt; det andet betød, at man frivilligt overlod Russerne Herredømmet i Østersøen; han raadede til at vælge det tredje; de Danske havde 7 Skibe i Søen, 7 under Klargøring og 9 i Norge; de kunde altsaa snart blive overlegne. Alle Kommandørerne sluttede sig til Wilster og erklærede overfor Rosen, der fastholdt Kongens Ordre, at den ikke lod sig udføre. Man besluttede da at gaa til Wismar for at faa paalidelige Efterretninger om Fæstningens Skæbne; holdt den sig endnu, vilde man søge Transporten ført ind til den; var den faldet, vilde man løbe langs den tyske Val, ødelægge Flotillen i Nydyb og derefter opsøge Russerne i Danzig og Libau. Det var altsaa ikke en rent defensiv Opgave, man satte sig; men man tilstræbte heller ikke en Afgørelse. Paa Køge Bugt havde Svenskerne samlet 30—40 tagne Koffardiskibe, deriblandt adskillige fra Lybæk; de fleste var ladede med Brændsel eller Tømmer, enkelte medførte Købmandsvarer, et stort dansk Skib havde en Ladning, vurderet til 30 000 Rdlr. Nogle af dem, der var fra Wismar, bekræftede Rygtet om Kapitulationen. Priserne sendtes til Carlskrona under Konvoj af „Pommern“ og en Fregat; de ankom til Bestemmelsesstedet den 15. Maj¹⁾.

¹⁾ Wachtm. til Adm. ^{27/11}, til Kongen ^{29/11}, til Pr. af Hessen s. D. Han maa tidligere have sendt Admiralitetet en Meddelelse om Wismars Fald, da

Admiralitetet udtrykte sin Glæde over, at Wachtmeister havde fordrevet de Danske fra Østersøen, skønt det ikke var lykkedes at afskære dem; „Verden“ og „Packan“ skulde snarest blive eftersendte, men yderligere Forstærkning maatte han ikke vente, da man hverken havde Mandskab eller Proviant; Entreprenørerne vilde intet levere, da de ingen Penge havde faaet; hvis Wismar virkelig var faldet, skulde den dertil bestemte Proviant snarest sendes til Carlskrona¹⁾. Den svenske Flaade var for svag til at kunne lægge et afgørende Lod i Vægtkaalen; det vidste Admiralitetet meget godt; det udtalte, at den danske vilde være den meget overlegen, naar den blev samlet, og saa var der tilmed Tale om, at den vilde forene sig med Russerne, der i Danzig havde en stor Styrke, som var bestemt til at gøre Landgang i Skaane; derimod mente det, at Wachtmeister vilde kunne hindre „Sehesteds Flotille“ i at komme tilbage til København²⁾.

Den 9. Maj lettede den svenske Eskadre og gik til Østersøen, hvor „Verden“, „Pommern“, „Packan“ og „Willkommen“ efterhaanden stødte til den³⁾. I Danmark antog man, at den vilde vende sig mod Russerne⁴⁾; det gjorde den ogsaa, men den traf dem ikke; Wachmeister havde faaet Melding om, at de havde vist sig under Rixhöft⁵⁾, men de var borte, da han kom; han søgte saa Danzig, men de 12 russiske Orlogsskibe var sejlede tilbage til Reval, og Galejerne fra Libau havde gemt sig i Frisches Haff; da Vand og Proviant slap op, vendte Wachmeister tilbage til Carlshamn og Carlskrona for at faa nye Forsyninger; Togtet var endt den 27. Maj. „Wenden“, „Pommern“, „Wilkommen“, „Packan“ og „Svarta Orn“ efterlod han krydsende i Østersøen⁶⁾.

„De Svenske letter, og det gør jeg ogsaa“, indberetter Kaas den 9. Maj til Admiralitetet; men det var ikke for at gaa Fjenden i Møde. Dagen forud havde Konseillet „delibereret“ med Admiralitetet og Generalerne om, hvorvidt det var ønskeligt at forene de to Eskadrer i Østersøen, og om hvorledes man skulde forsvare de sjællandske Kyster mod 18 Or-

dette ²⁶/₁ skriver til Pr. af Hessen, at Wachtmeister pr. Brev har meddelt det Begivenheden; Adm. til Pr. af Hessen ⁵/₅.

¹⁾ Admkoll. til Wachtm. ²⁸/₄ 16.

²⁾ Admkoll. til Pr. af Hessen ⁵/₅.

³⁾ Admkoll. Reg. ⁷/₅.

⁴⁾ Püchler til Robethon ⁶/₆.

⁵⁾ I Originalen staar „Kieserhöft“, men en Lokalitet af dette Navn har ikke kunnet findes. Rixhöft ligger ved Indgangen til Halvøen Hela, der løber ud i Danzigerbugten.

⁶⁾ Wachtm. til Kg. ¹⁷/₅.

logsskibe, der havde jaget Kaas op i Køge Bugt; den 6. havde han faaet Paalæg om at holde sig saa nær ved Fjenden, at han kunde observere, om Svenskerne gik Nord eller Vest paa; i sidste Tilfælde var det vel Meningen, at de vilde gennem Bæltet, og saa maatte Kaas sætte sig i Forbindelse med General Admiralen for at faa nærmere Ordre; gik Fjenden op gennem Flinterenden eller Drogden, skulde han strax søge op til Gabel. Admiralerne Barfoed og Raben havde fraraadet Foreningen mellem de to Eskadrer, men General Admiralen fandt den hensigtsmæssig¹⁾.

Kaas havde observeret en svensk Fregat, der rekognoscerede i Flinterenden, hvad han ansaa for Indledningen til et Forsøg paa at omgaa ham²⁾. Judichær havde faaet Ordre til at besætte Søbatterierne og holde Strømmen fri for armerede fjendtlige Fartøjer³⁾. Den 7. Maj meddelte Admiralitetet Kaas, at Judichær skulde forsyne ham med Vand og, hvis Tiden tillod det, med Proviant for 3 Maaneder; skulde han ikke træffe Gabel, maatte han efter Omstændighederne søge tilbage til Sundet eller se at forene sig med den ventede engelske Flaade; den 8. fik han kategorisk Ordre til at søge Gabel⁴⁾, og den 9. lettede han altsaa, ankrede om Aftenen Syd for Kronborg, stod næste Dag Sundet ud og gik Nord paa; hans Eskadre var blevet forstærket og bestod nu af

Orlogsskibene

Venden,
Justitia,
Havfruen,
Island,
Nordstjernen,
Oldenborg,
Jylland,
Pr. Carl.

Fregatten

Lossen.

Den 11. Maj laa han for Modvind ved Kullen; den 12. gik han Syd

1) Prot. Regii Cons. ⁶/₅, ⁸/₅.

2) Adm. I. S. ⁹/₅.

3) Kgl. udf. Exped. Søet. ⁷/₅ Nr. 189.

4) Adm. Kopib. ⁷/₅, ⁸/₅.

paa og ankrede Syd for Helsingør; det var dog hans Hensigt at naa Anholt næste Dag, hvis Vinden blev god; men der blev ikke noget af Expeditionen til Nordsøen¹⁾. Fra Rendsborg sendte Kongen den 13. Maj Ordre til Admiral Gabel om, at han, hvis den fjendtlige Magt i Norge var i den Grad svækket, at der ikke mere var nogen Fare deroppe, skulde forføje sig med sin Eskadre til Sundet, hvor Fjenden „søger at inkommodere os med sin Flaade“, og forene sig med Kaas paa Københavns Red, hvor General Admiralen vilde give nærmere Ordre; samme Dag skrev han til General Admiralen, at, da Fjenden ikke havde benyttet Sønden vinden til at gaa til Norge, men derimod detacheret nogle Skibe andet Steds hen, skulde Kaas ikke gaa til Nordsøen, men blive i Østersøen; i paakommende Tilfælde vilde han altid kunne komme Fjenden i Forkøbet og effektuere sin Forening med Gabel. Da den russiske Kommandørkaptajn Ivan Sinjawn med sine to Orlogsskibe havde forenet sig med den danske Flaade, befalede Konseillet Kaas at staa ham bi, og mod Kvittering skaffe ham, hvad han behøvede; Admiralitetet skulde give ham et Par gode Lodser²⁾. Kaas havde været meget fortrydelig over den daarlige Assistance, man havde ydet ham; hverken Vand eller Brændsel havde han faaet; han havde ligefrem maattet tvinge nogle Smaaskibe fra Helsingør til at bringe ham Vand; Styrmandene duede ikke noget; de „bekendte Mænd“ burde anbringes paa Krigsskibene, ikke paa Koffardiskibene; han havde kun faaet en, „som skal hafve Navn at være Laas“; Tovværket var slet, og man savnede Baadene, der var efterladt i Pomern³⁾. Den 22. Maj ankrede Kaas i Kongedybet⁴⁾.

Med den svenske Flaade holdt man Øje dels fra Udkigsstationer paa Stævn og Møns Klinter og dels ved Hjælp af Krydsere. Da Kommandørkaptajn Rasmus Krag 13. Maj kom til Møn, berettede „Fyrmanden“ og Konstaben, som passede „Fyret“ og Kanonen, at en svensk Flaade Mandag den 11. Maj sejlede forbi Møn og holdt langs den skaanske Val; Dagen efter talte man under Dornbusch 15—16 Sejlere; men siden havde de ikke set andet end nogle lette Sejlere, der krydsede op mod Grønsund, hvor den kongelige Lastdrager St. Johannes havde søgt Tilflugt; „Venden“s, „Nordstjernen“s og „Jylland“s Baade som med deres Chalouper var beordrede til København, gav Krag Kontraordre, da Far-

¹⁾ „Venden“s og „Nordstjernen“s Journaler $\frac{9}{5}$ — $\frac{22}{5}$; Melding fra Vagtsk. i Sundet til Adm. $\frac{11}{5}$; Kaas til samme $\frac{13}{5}$.

²⁾ Kgl. udf. Exped. (Søet.) $\frac{13}{5}$ Nr. 197—201.

³⁾ Kaas til Adm. $\frac{11}{5}$, $\frac{13}{5}$.

⁴⁾ Skibsjournalerne.

vandet var usikkert. Løjtnant Ferry havde den 11. Maj med Hukkerten Landsort været nær inde paa den fjendtlige Flaade, der jagede ham med et Par Skibe uden at kunne faa fat paa ham.¹⁾ Den 13. Maj afsendte Generalmajor Reedtz „Maagen“ med en Rapport fra Bornholm; Snaven vendte næste Dags Middag tilbage til Rønne, forfulgt af et Orlogsskib, en Fregat og en Brigantin, der krydsede fra en Flaade paa 10 større Skibe, som laa mellem Ystad og Falsterbo; Kl. 2 nærmede en svensk Flaade paa 17 Sejlere, der kom N. N. O. fra, sig Rønne paa 1 Mils Afstand, hvorefter den vendte for den 16. Kl. 3 Em. at nærme sig Øen paa 3 Mil; den talte 28 Sejlere, deraf 11 Orlogsmænd, 5 Fregatter, et Par Brigantiner, Resten Koffardimænd, og holdt langs Bornholm mod den skaanske Val indtil den 17. Kl. 5 Em., da den satte Kursen mellem begge Hamre. „Ved Solbjærg“ sendtes „Maagen“ atter afsted med 3 Rapporter og Anmodning om, at den snart maatte blive expederet tilbage²⁾. „Landsort“, som den 19. Maj havde været under Falsterbo og i Køge Bugt saa intet til Fjenden; den 18. havde Krag set „et svensk 50 Kanonsskib under Trelleborg, som stod Nord paa langs den skaanske Kyst“³⁾. Fra Greifswald skrev Rosenpalm den 25. Maj, at han længtes efter at blive forløst; men han maatte „gedulde“ sig, da Søen ikke var ren.

Kaas's Eskadre blev efterhaanden forstærket: den 17. Maj stødte „Göteborg“ og „Løvendals Galej“ til ham, og den 25. blev Judichær beordret til at fremskynde Udrustningen af Flaadens største Skibe: „Elefanten“ og Fredericus 4us⁴⁾. Den 26. udsendte Kaas efter Admiralitetets Ordre Kommandør V. Schindel med „Nordstjernen“, „Havfruen“, „Island“ og „Lossen“ paa Kryds mellem Falsterbo og Møn for at sikre Proviantskibene, der fra Præstø Fjord gik til København. „Lossen“ afgik 29. Maj til Bornholm for at undersøge, om Farvandet var rent; var dette Tilfældet, skulde den gaa til Rosenpalm, der med første føjelige Vind skulde sende „Hjælperen“ og „Arca Noæ“ afsted. Den 30. gik „Lossen“ Syd paa, snart efter fulgt af Schindels Detachement; en Løjtnant blev sat i Land paa Møn for med en af de i Stege liggende Hukkerte at gaa til Præstø Fjord og avertere de der liggende Skibe; Schindel gik saa ad Trelleborg til og derfra atter til Møn, hvor han laa

¹⁾ Adm. I. S. ¹¹/₅.

²⁾ V. Reedtz til Adm. ¹⁷/₅.

³⁾ Ferry til Adm. ²⁰/₅; Komkapt. Krag til samme ¹⁸/₅, ¹⁹/₅.

⁴⁾ „Nordstjernen“s Journal; Adm. Kopib. Den ²/₆ blev det dog befaleet at standse Arbejdet paa Fredericus IV.^{us}

den 1. Juni og modtog Melding fra „Lossen“, der kom Øst fra og havde været jaget af Svenskerne; om Aftenen kom „Løvendals Galej“ fra København og gik Øst paa; den 5. Juni kom der Melding fra ham om, at en Ænglænder den 27. Maj Øst for Bornholm var stødt paa en svensk Fregat og Dagen efter i samme Farvand havde set et 50 Kanonsskib og en 18 Kanons Fregat; Kaptajnløjtmant Ployart var saa gaet ad Jasmund til og sejlede den 3. Juni henad Sandhammeren til; samme Dag traf han ud for Ystad en Galiot fra Danzig, der fortalte, at 47 russiske Galejer med 3 smaa Fregatter den 29. Maj var afsejlede herfra, uvist hvorhen! Ployart søgte saa op under Bornholm og vexlede under Vejs et Par Skud med en svensk Orlogsmand og en Fregat.¹⁾ De følgende Dage krydsede Schindel mellem Falsterbo og Stævns med Afstikkere til Møn og Jasmund, medens Fregatterne rekognoscerede; de havde haft Føling med de svenske Forpostskibe; skønt det ikke direkte er udtalt, maa de dog have vidst, at den svenske Flaade ikke var i Søen; de russiske Galejer havde ellers ikke vovet sig til at forlade Danzig. Den 12. stødte Rosenpalm til Schindel med Flotillen, som den 18. kom til København²⁾. Den 19. Juni kom 64 Smaaskibe fra Smaalandene forbi Schindels Detachment, der laa ud for Stævns; ogsaa de skulde til København.

Den 7. Juni indberettede Kaas, at hans Eskadre, der foruden af de nævnte 8 Orlogsskibe skulde bestaa af „Elefanten“, „Louise“ og „Sophie Hedevig“, ialt havde 4805 Md. og endnu manglede 600; de talrige norske ubefarne Folk var ubrugelige; han vilde gerne have dem ombyttede med Sjovere, de kunde saa blive akklimatiserede og vante til „Landsens Kost“, hvorefter de maaske kunde blive anvendelige³⁾; dengang var disse 3 Skibe endnu ikke færdige; først den 23. Juni kunde „Sophie Hedevig“ „varpes uden Grunden“, og først den 11. Juli fik Schindel Ordre til at lede „Elefanten“s Ekvipering⁴⁾. Den 15. Juni fik Kaas Ordre til at afgive noget Mandskab fra de paa Reden liggende Skibe til Tordenskiold; der var ikke længere Fare for et Angreb af en overlegen svensk Søstyrke: den 8. Juni var en engelsk Flaade paa 21 Orlogsskibe under Admiral Norris løbet ind i Sundet⁵⁾.

Den svenske Flaades Oprtræden i Østersøen, hvor lidet aggressiv den end var, havde vakt megen Uro paa Sjælland og givet Anledning til Troppebevægelser i større Stil. Da Kongen ikke var i København,

¹⁾ „Nordstjernen“s Journal og Korresp. Prot.

²⁾ Side 32.

³⁾ Kaas til Adm. 7/6.

⁴⁾ Judichær til Adm. 23/6; Adm. Kopib. 11/7.

⁵⁾ Adm. Kopib. 15/6; Melding fra Vagtsk. i Sundet 7/6, 8/6 (Adm. I. S.).

maatte Konseillet tage Affære; det traadte sammen med General Admiralen, General Scholten og Generalløjtnanterne Schönfeldt og v. Eynden og approberede den 7. Maj et af de militære Medlemmer fremsat Forslag, der gik ud paa følgende¹⁾:

1.

Garnisonens 7 Batailloner, Garden til Hest og Strandvagt Eskadronen, skal blive i København, til man kan se, hvad Fjenden vil.

2.

En Vognpark paa 500 Bøndervogne til Transport af Fodfolket oprettes i København.

3.

Garden til Fods forlægges til et Kantonnement omkring Køge.

4.

Grenaderkorpset staar med 4 Kompagnier i Vordingborg, 2 i Præstø, 6 i Næstved.

5.

Østsjællands nationale Regiment gaar strax til København til Afløsning af 2 gevorbne Batailloner, der gaar til Stævns, hvortil ogsaa 1. Sjællandske og 1. Jyske Rytterregiment skal marchere; 3. Sjællandske skal i Hovedsagen forblive i sine Kvarterer; de fjærnest liggende Kompagnier skal trækkes længere ned mod Stranden.

6.

Vestsjællandske Rgt., der har et Kompagni liggende paa Møn, skal sende endnu et derover; naar de 10 andre er komne til København, skal en af de gevorbne Batailloner udlægges mellem Køge og Køge Kro.

7.

De 2 Kompagnier Østsjælland, der hører hjemme i Kronborg Amt, bliver i Kvartererne, til de skal indlægges paa Kronborg.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{7}{5}$ Nr. 1078; Scholtens Memorial af s. D. (Scholtens Prot.). Den $\frac{9}{5}$ sendte Scholten til Kongen Beretning om, hvad der var besluttet og udført.

8.

Rytteriet medfører spundet Hø for 12 Dage paa Vogne, for 4 Dage paa Hestene.

9.

Brød og øvrige Forplejning leveres paa Stedet.

10.

København provianteres snarest muligt; her er kun Brød for 14 Dage og ganske lidt af andre Proviantsorter.

11.

Rytteriet faar Tillæg til Havren som i Felten.

Den 8. Maj blev der udfærdiget en Instrux for Generalløjtnant v. Eynden, der skulde have Kommandoen paa Sjælland med Generalmajorerne Chr. Juel og Gaffron samt Brigadér Donop under sig; det paa-lagdes ham at afvise mulige Angreb fra den svenske Flaade, som ingen Transportskibe havde med sig¹⁾. Samme Dag kom der Indberetning fra Major Fr. H. v. Walther, der med 3 Kompagnier af Garden laa i Køge, om at 3 svenske Orlogsskibe med nogle armerede Fartøjer havde lagt sig $\frac{1}{2}$ Mil fra Byen; nogle af de sidste var gaaet ind paa Kanonskuds Afstand og havde fyret Skud paa Skud; flere Gardister var saarede; men Majoren var rede til at angribe, hvis Fjenden landede; desto-værre havde han intet Rytteri i Nærheden og kunde selv ikke være alle Vegne. Han lod Baadene komme ind paa Geværskuds Afstand og aabnede Ilden mod dem med Musketter og Regimentsstykker; Fjenden veg, men et Par Mand af Garden satte Livet til²⁾.

General v. Eynden tog Ophold i Arnøje, der ligger temmelig nøjagtigt i Stævns Centrum; han kom dertil Natten til den 10. og var hele den næste Dag i Sædlen for at rekognoscere; han saa den svenske Flaade ligge under Stævns Klint med 1 Orlogsskib og 2 Fregatter krydsende under Sejl; den 10. havde den 40 tagne Priser hos sig, den 12. hele 60; den havde sendt armerede Fartøjer langs Kysten ovenfor Præstø. v. Eynden anbragte 50 Ryttere af 1. Jyske Rgt. ved Vemmetofte for at

¹⁾ Scholtens Prot. $\frac{2}{3}$; Dsk. Kopib. $\frac{2}{3}$ Nr. 596, 597, $\frac{11}{16}$ Nr. 641, 644, 648.

²⁾ Scholten I. Br. $\frac{2}{3}$; Kons. - Relat. til Kongen $\frac{2}{3}$; Scholtens Prot. $\frac{2}{3}$.

afpatrouillere Kysten mellem Strandegaard og Højstrup; til Præstø sendtes 50 Ryttere af 3. Sjællandske Regiment, og Garden besatte foreløbigt de Skanser, som de gevorbne Batailloner skulde forsvare¹⁾). Den 9. Maj kom 5 Gardekompanier fra Roskilde; 3 lagdes i Køge, 2 i Strøby; Major Walther bad om 24 Patroner pr. Md.; hidtil havde han kun haft 12²⁾).

Da den svenske Flaade den 9. Maj lettede og stod Syd paa, frygtede man, at den havde ondt i Sinde mod Smaaøerne, hvortil der den 1. Maj var sendt 4 Kompagnier af det stedlige Landregiment, der havde ligget i København³⁾). General-Admiralen meddelte den 11. Maj Scholten, at Faren for Sjælland nu var ovre, men at man burde sende 200 Ryttere til Smaalandene; v. Eynden sendte da 60 Ryttere af 3. Sjællandske til Falster og 200 af 1. Jyske til Laaland; 50 af 1. Sjællandske gik til Møn sammen med 100 gevorbne Infanterister⁴⁾); den derværende Amtmand, C. G. Moltke, der var gammel Officer og med Iver tog sig af Forsvars-sagen, havde anmodet om at faa et gevorbent Infanterikompani og 3—4 Kyradsér Kompagnier foruden de 2 Landmilitærkompagnier, han havde; der var næsten intet vaabenført Mandskab paa Øen, flere Hundrede unge Mænd havde hemmeligt listet sig bort og taget Tjeneste paa Flaaden(?); den 9. Maj havde Fjenden kastet 37 Md. i Land, som havde nedlagt nogle Kreaturer og taget dem med sig⁵⁾). Den 13. Maj kom der nogle Artillerister med Ammunition til v. Eynden, og samme Dag indtraf 7 Kompagnier 1. Sjællandske Rytterregiment, 1 Bataillon Zepelin og 1 Staf-feldt⁶⁾). For at skaffe Brændsel til Brødbagningen indstillede Konseillet, at der blev udvist Træer i Skovene ved Vallø og Vordingborg; Svenskerne havde taget en Del Skibe, der kom fra Holsten med Ved, og var stadig Herrer i Østersøen⁷⁾).

Da Kongen havde faaet Efterretning om de af Konseillet og de overordnede militære Myndigheder trufne Foranstaltninger, approberede han dem, men tilføjede: „saa snart Fjenden forlader vore Kyster, skal Trop-perne tilbage til deres Kvarterer. Det er utænkeligt, at Fjenden skulde

¹⁾ v. Eynden til Scholten 10/5.

²⁾ Walther til Scholten 10/5.

³⁾ Genlt. Schönfeldt til Overkrigssekr. 2/5.

⁴⁾ v. Eynden til Scholten 12/5, 14/5; Gyldenløve til samme 11/5; 12/5 beordrede Konseillet Scholten til at sende 200 Ryttere til Laaland (Kgl. udf. Exped. 12/5 Nr. 1107).

⁵⁾ Moltke til Overkr.sekr. 9/5, til Kongen 11/5; Püchler til Robethon 12/5.

⁶⁾ v. Eynden til Scholten 14/5.

⁷⁾ Kons. Rel. 19/5, 22/5.

pølse paa en Landgang, det har han slet ikke Kræfter til: han har en stor Del af sin Hær i Norge og ved, at vi paa Sjælland har 4 Regimenter Rytteri, 6 gevorbne Fodfolksregimenter og Landmilitz; saa længe han ingen Transport har med sig, er Vognparken ved København overflødig; heller ikke bør Landmilitzen indkaldes for at frigøre 3 gevorbne Batailloner; det er kun at trætte Folkene, slide paa Udrustningen og ruinere Bønderne; det er ogsaa unødvendigt at sende et gevorbent Kompagni til Møn; men kommer Fjenden med en Transport, skal Bestemmelserne fuldt ud gennemføres¹⁾.“ Det var endelig engang et fornuftigt Ord, der vidnede om Kong Frederiks bon sens; det var ikke nødvendigt at sætte Himmel og Jord i Bevægelse for at afvise de smaa Forsøg paa Strandhug, der var det eneste, som Fjenden kunde tænke paa at gøre. Konseillet havde i øvrigt tidligere opgivet Tanken om en Vognpark, da Københavns Politimester, Etatsraad Ernst, havde meddelt, at Byens Borgere kunde stille 450 bespændte Vogne, meget rummeligere end Bøndernes, hvorpaa 4 fuldtallige Batailloner kunde transporteres²⁾. Efter Modtagelsen af Kongens Ordre lod Scholten strax Landmilitzen gaa hjem med Undtagelse af de 2 Kompagnier paa Møn; Generallojtnant v. Eynden fik Ordre til at sende de nysankomne hvervede Batailloner tilbage til København; Rytteriet blev staaende paa Smaaøerne; først den 28. Maj blev de 5 Gardekompagnier sendte tilbage til Roskilde, og samme Dag blev Rytteriet fra Stævns beordret tilbage til Kvartererne³⁾. Den 6. Juni blev Landmilitzen paa Falster, og den 13. Kompagnierne paa Møn hjemsendte⁴⁾. Paa Fyn havde der ogsaa været lidt Bevægelse; Landmilitzen var beordret „rede til Defension“, og Ammunition sendt til de smaa Kanoner paa Langeland; paa Hertugdømmernes Kyst var der oprettet Ryttervagter⁵⁾; men alle Vegne havde man Følelsen af, at nogen egentlig Fare var der ikke paa Færde. Den 25. Maj udstedte Kongen imidlertid en Række Befalinger, der ikke havde nogen defensiv Klang. Der blev befalet Tilvirkning og Magasinering af Haardtbrød for 40,000 Md. i 6 Uger; dernæst blev 15 nærmere betegnede Rytter- og lige saa mange Fodfolksregimenter beordrede til at holde sig rede til at mar-

¹⁾ Kgl. udf. Exped. Glückstadt ¹²/₅ Nr. 1102.

²⁾ Kons. Relat. ¹⁶/₅; Scholten Indk. Br. ³/₅.

³⁾ Scholtens Prot. ¹⁶/₅ 16; v. Eynden til Scholten ¹⁸/₅; Dsk. Kopib. ¹⁶/₅ Nr. 708—710; Kgl. udf. Exped. Altona ²⁸/₅ 16.

⁴⁾ Dsk. Kopib. ⁶/₆ Nr. 876, ¹³/₆ Nr. 960.

⁵⁾ Dsk. Kopib. ¹¹/₅ Nr. 662, ¹²/₅ Nr. 665; Kgl. udf. Exped. ²¹/₅ Nr. 1169—1170.

chere sidst i Juni; Fodfolket skulde exercere flittigt med Piken, og Regimenterne holde deres hurtigskydende Kanoner med alt Tilbehør samt deres øvrige Træn i god og brugbar Stand; det nødvendige Antal Patroner skulde forfærdiges¹⁾.

Den 23. Maj indberettede Konseillet og General Scholten til Kongen, at den svenske Flaade var gaaet ad Bornholm til; Schoutbynacht Kaas laa paa Reden; de 2 russiske Skibschefer havde bedt om Proviant og Penge²⁾; man tog fat paa de af Kongen befalede Arbejder, og Øvelserne var snart i fuld Gang. Den 6. Juni indberettedes, at den svenske Flaade stadig laa Øst for Bornholm; i Virkeligheden var den jo indlagt; den 8. meldtes, at den engelske Flaade var kommen til Sundet, og den 9. kom Kongen tilbage til København efter 1¹/₂ Maanedes Fraværelse³⁾; han havde aftalt en Angrebsplan med Czaren; det defensive Stadium, der havde strakt sig over den første Halvdel af Aaret 1716, skulde for Danmarks Vedkommende nu være til Ende.

1) Kgl. udf. Expd. Gottorp ²⁶/₅ Nr. 1216—1219.

2) Prot. Regii cons. ²³/₅.

3) Prot. Regii cons. ⁶/₆, ⁸/₆, ⁹/₆.

II. Felttoget i Norge 1716.

DA Tanken om en Overgang til Sjælland definitivt var opgivet, blev Planen om et Angreb paa Norge genoptaget og gennemført. Allerede i 1712 havde Guvernøren over Bohus Län, Generallöjtnant Carl Gustav Mörner, og Generalmajor Hugo Hamilton indgivet Forslag til et Indfald i Norge i større Stil, men Raadet havde erklæret det for „æventyrligt“ og farligt, og det samme Resultat var ogsaa Kongen kommen til¹⁾. Mörners Hensigt havde kun været at inddrive Kontributioner og tage eller ødelægge de norske Magasiner for at lette egne Troppers Forplejning og hindre Normændene i at gøre Indfald i Sverige; men Kongen havde et langt større Maal for Øje; han tænkte utvivlsomt paa at erobre Norge; ganske vist har han ikke udtalt det skriftligt; men mundtligt skal han, da han blev advaret mod at foretage et overilet Angreb, have erklæret, „att han beslutat eröfra Norge, och att ingen rubning i detta beslutt således kunde ifrågakomma“²⁾. Et andet Spørgsmaal er, om Kongen har tænkt paa en varig Besiddelsestagen af hele Landet; det er ikke udelukket, at han kun har villet tage det som Pant for ved den endelige Fred at kunne tilforhandle sig Dele af sine tabte Provinser ved at frigive den Del af Landet, der laa Vest for Glommen; Resten vilde han saa indlemme i sit Rige; endelig har det maaske forekommet ham, at han, naar han havde taget Norge, vilde have lettere ved at gaa til Skotland med en svensk Hærstyrke, der i Forbindelse med Jacobiterne skulde fordrive Hannoveranerne, sætte den Stuartske Prætendent paa Tronen og derved indlede Oprettelsen af et svensk-engelsk-fransk Forbund, der kunde gøre det af med de Nordiske Allierede³⁾. Den sidste Plan gik i Stykker, længe inden For-

¹⁾ Bind III S. 200.

²⁾ Turo Bjelke: Hågkomster af Carl XII.

³⁾ Adelsköld: Karl den Tofte och Svenskarne. Stockholm 1903, Bind II S. 329—345; P. Sörensen: Sverige och Frankrike 1715—1718. Lund 1909, Bind I S. 126—173. A. Tuxen: Dsk. Gesandtskabsindb. om Gørtz' Udenlandsfærd 1716—1717 (Karolinska förb. årsbok 1925).

beredelserne var endte; men Tanken om Norges Erobring slap Kongen ikke af Syne, saa længe han levede.

Et Angreb paa Norge fra Søsiden var udelukket; saa længe den danske Flaade var intakt, kunde den svenske Hovedflaade ikke forlade Østersøen, og Göteborg Eskadren var for svag, selv om den i Forbindelse med de talrige Kapere i høj Grad kunde besværliggøre Forbindelsen mellem Danmark og Norge. Angrebet maatte føres over Landgrænsen¹⁾; men Adgangsvejene var faa og daarlige. Den nordligste Vej til det søndenfjældske Norge kom fra Dalby ved Klarälven og gik over Medskogen langs Flisaelv til dennes Udløb i Glommen; omtrent 30 Kilometer længere mod S. O. gik en Vej fra Fryksände ved den nordlige Bred af den 65 Kilometer lange Fryken Sjø til Grue ved Glommen; begge disse Veje var daarlige og kunde paa temmelig lange Strækninger ikke benyttes af Vogne. Af langt bedre Beskaffenhed var den Vej, der fra Carlstad ved Wänern gik forbi Eda, passerende Grænsen ved Magnor Bro, gik over Glommen ved Kongsvinger og fortsatte over Vormsund til Christiania. Denne Vej var dog temmelig smal og førte gennem mange Snævringer, der let kunde spærres. Fra Skillingsmark ca. 15 Kilometer S. V. for Magnor Bro gik en meget slet Vej ind i Norge; ved Haneborg mødtes den med nogle andre daarlige Veje fra Sverige og fortsatte i forbedret Tilstand til Blaker Skanse ved Glommen, hvorfra der over Frogner og Skedsmo kun var 35 Kilometer til Christiania. Den mest direkte Vej fra Carlstad til Christiania gik over Holmedal—Ørje Bro og passerede Glommen ved Onstadsund; fra Töcksmark til Ørje var Vejen slet; den kunde dog anvendes som Operationslinie og blev det ogsaa i 1718. Fra Ed ved den sydlige Ende af den lange Sø Stora Lee, som paa en kortere Strækning dannede Landegrænsen, gik der en Vej langs Søens vestlige Bred, som ved Nössemark drejede mod Vest ind i Norge, hvor en Gren gik mod Vest til Fredrikshald, en anden Nord paa over Aremark; Vejen var ikke god, men dog anvendelig for Køretøjer; endelig førte et Par Veje fra Uddevalla gennem Bohus Län op i Norge; de fulgtes til Svarteborg, hvorfra en Gren gik lige mod Nord langs Bullar Sjöns vestlige Bred over Nafverstad gennem Enningdalen til Fredrikshald, en anden mod N. V. over Tanum langs Kysten til Færgestedet Svinesund. Da Norge ikke kunde brødføde sig selv, end mindre i Længden en Invasionsarmé, maatte Svenskerne have Tilskud af Proviant og Furage fra Moderlandet for ikke at tale om Tilførsel af Ammunition og af de mange andre Ting,

¹⁾ Plan 1—3.

som en Felthær skal have fra sin Basis. Vejenes Beskaffenhed var derfor af stor Betydning, saa meget mere som Sveriges frugtbareste Provinser laa ret langt fra den norske Grænse. Fra Skaane, „Sveriges Brødkurv“, som Stenbock kalder det, er der en lang og besværlig Vej til Svinesund og til Nordenden af Norra Bullare Sjön; Transporten vilde gaa adskilligt lettere, om man kunde benytte Søvejen, og dette lod sig ogsaa gøre paa Strækningen fra Göteborg Nord efter; platgaaende Fartøjer kunde, dækkede af den Göteborgske Skærgaardsflaade, naa op til Dynekilen; baade dette Punkt og Strömstad kunde bruges som Etapestationer; i Sejskibstiden var en effektiv Blokade umulig; det lykkedes jævnlige Transportskibene og deres Konvoj at slippe ind i eller ud af de afspærrede Fjorde.

Ingen af de 2 store fra Nord til Syd løbende Floder, Klarälven eller Glommen, har været grænsedannende; paa et længere Stykke ligger Grænsen omtrent midt imellem dem; de langstrakte Søer: Römsjö, Foxen, Stora Lee danner kun paa en ganske kort Strækning Grænsen; denne er alligevel ikke aaben — det Terræn, hvor igennem Skillelinien gaar, er vanskeligt passabelt udenfor Vejene — og dog er den ikke brugelig som Forsvarslinie; Hæren vilde blive splittet, hvis den skulde besætte alle Adgangene, og Forbindelsen mellem dens enkelte Dele vilde være umulig. Langt brugeligere var Glommenlinien; alle Veje til Landets Hjørte førte over den, og de norske Fæstningers Hovedopgave var netop at forsvare disse. Paa venstre Fløj laa Christiansfjæld, derpaa kom Kongsvinger og Blaker Skanse, medens Fredrikstad laa yderst paa højre Fløj ved Glommens Udløb; nær Grænsen laa Basmo, der spærrede Vejen over Høland til Blaker; men Grænsefæstning i egentlig Forstand var kun Fredrikshald eller rettere Fredrikssten, der spærrede Adgangen fra Syd gennem Enningdalen. Sponviken skulde hindre Broslagning over Svinesund, en Opgave, den lille Skanse dog ikke magtede. Det norske Fæstningssystem var anlagt efter rigtige Principper; men det slutte for stor en Del af Hæren, og saa var tilmed adskillige fortifikatoriske Anlæg for svage og for isolerede til at gøre den tilsigtede Nytte. Inde i Landet fandtes ingen Centralfæstning; kun Akershus kunde til en vis Grad bruges som Redit; der var heller ingen egentlig befæstet Krigshavn; dog kunde Flaaden finde nogen Støtte i Fredrikstad, Christianssand og Staværn (senere Fredriksværn)¹⁾.

I sit Klima og sin naturlige Beskaffenhed havde Norge mægtige

¹⁾ Om Norges Fæstninger se Bind I S. 147 ff.

Forbundsfæller. Om Sommeren dannede Vanddragene: Søer, Elve og Moser, betydelige Hindringer, hvis Værdi dog forringedes hen ad Efteraaret, hvis Sommeren havde været tør og hed. Om Vinteren kunde Sneen gøre Grænsepassene utilgængelige og Vejene, særlig naar de førte gennem Snævringer, ufarbare; men paa den anden Side gjorde Frostene Vanddragene til let passable Forbindelsesveje, som i Reglen ikke kunde spærres; værst var Forholdene ved Tøbrud, naar Sne og Is smeltede og gjorde de usle Veje bundløse; et vaadt Efteraar kunde ogsaa, om end i noget ringere Grad, hindre Fremkommeligheden, der selv under de gunstigste Forhold kunde være ringe nok i det skovbevoxede, bjærgfulde Land, hvor man paa lange Strækninger maatte nøjes med stejle Bjærgstier, som let lod sig spærre med Forhug, hvortil Materialet var lige ved Haanden. Endelig var det tyndtbefolkede, kun i ringe Omfang opdyrkede Land ikke i Stand til at yde store Troppe-masser Underhold eller Tag over Hovedet; men i den sidste Henseende stillede Kong Carl ikke store Fordringer. Naar alt toges i Betragtning, frembød et Sommerfelttog dog nok færre Vanskeligheder end et Vinterfelttog: Tropperne led mindre ved at bivakere, Hestene kunde finde Græsning, og Tilførslerne var lettere.

I det Nordenfjældske var Forholdene endnu vanskeligere; men da denne Landsdel først blev Krigsskueplads 1718, skal den ikke nærmere omtales her.

I sidste Instans beroede Landets Forsvar dog paa dets levende Værn, dets Land- og Sømagt. Siden 1712 havde den norske Hær været paa Fredsfod; i 1714 havde der været Tale om at gøre et lille Fremstød ind i Sverige med 6—7000 Md.; men Planen var blevet opgivet, da baade Vicestatholderen og den kommanderende General havde erklæret, at Hæren umuligt kunde rykke i Felten med kort Varsel¹⁾.

I 1713 var tre af Fodfolkregimenterne — deriblandt det hvervede — trukne ned til Danmark, hvor de endnu stod ved Nytaarstid 1716 efter at have deltaget i det foregaaende Aars Felttog til Lands og til Vands. I Marts 1715 havde de hjemmenværende Regimentter afgivet 1455 Mand, der ogsaa gik til Danmark for at forstærke de norske og nogle af de danske Regimentter²⁾. Da det norske Fodfolk ialt talte 8 Regimentter, fandtes der ved Nytaarstid kun 5 i Moderlandet; hertil kom saa de saakaldte gamle Reserver, som ikke var fulgt med de Regimentter, hvortil

¹⁾ Bind VII S. 332.

²⁾ Bind VI Side 238 ff.

de hørte. Allerede i 1679 var det paalagt Lægderne foruden det virkelig udskrevne Mandskab at holde en lige saa stor Styrke i Reserve¹⁾; denne blev formeret i Kompagnier, som dog ophævedes 1685. I 1701 bestemte en kongelig Forordning, at 2 Lægder tilsammen skulde stille 1 Md.; ogsaa dette Mandskab blev organiseret i Kompagnier med faste Kadrer, som dog var forholdsvis svage; disse blev senere kaldt de gamle Reserver i Modsætning til de nye, der oprettedes ved Forordning af 17. Oktbr. 1710, som paalagde Lægderne en ny Afgivelse af 1 Md. for hver 2 Lægder. Disse fik foreløbig ingen Kadrer, men fulgte det staaende Kompagni, de var tildelte. Da det Trondhjemske Regiment i 1710 blev til 2, gik alle Reserverne med til Dannelsen af de nye staaende Kompagnier. Til Forstærkning af Hæren i 2. Linie tjente de saakaldte Landdragoner, der fra 1710 udtoges blandt de bedste, siden 1705 af Rullerne udførte, men endnu tjenstdygtige Soldater; de inddeltes i Kompagnier, der hvert fik 1 Officer, iklædtes af Lægderne og forplejedes som Soldater, naar de var til Tjeneste. Ved Udgangen af 1715 var der oprettet 20 Kompagnier i det søndenfjældske, 9 i det nordenfjældske Norge. I 3. Linie kom Landstormen, de saakaldte „Mandhusinger“, som i Krigstid var forpligtede til at møde og gøre Tjeneste som andre Soldater. I Fredstid var de ikke organiserede, men fik, naar de skulde bruges, Befalingsmænd, der saa vidt muligt før havde tjent i Hæren; naar de blev godt førte, gjorde de god Nytte.

Det norske Rytteri talte kun 3 Dragonregimenter: 2 sønden- og 1 nordenfjældsk med ialt 18 Kompagnier, deraf 4 hvervede.

Artilleriet talte 7 Kompagnier, fordelte til Fæstningerne; et særligt Feltartilleri i nyere Tids Forstand fandtes ikke saa lidt som Ingeniørtropper; Bygningstjenesten blev bestridt af en faatallig Fortifikationsetat; Krigsinstitutioner manglede ganske.

Ved Nytaarstid 1716 bestod den hjemmeværende Del af den norske Hær af følgende Afdelinger, i hvis Styrke Prima Plana er medregnet²⁾:

Generalstab	7	Hoveder
Justits	6	—
Fortifikation	9	—
Kommissariat	5	—
		27
		Hoveder

¹⁾ Bind I S. 138 f., B. II S. 93, B. III S. 54 f.

²⁾ Kongens Haandbog 1716. En mindre Del af Styrken var paa Søen ved Aarsskiftet.

Rytteri.

1. Søndenfjældske Dragonregiment	Ob. Ulr. Chr. Kruse	696	Hoveder
2. —	— - Joh. Vilh. Øtken	804	—
Nordenfjældske	— Brig. Paul Chr. Halcke	575	—
			2075
			Hoveder

Fodfolk.

Akershusiske nationale Regt.	Brig. Ove Vind	1307	Hoveder
Smaalenske	— — Ob. Arent Mogensen Krag	1376	—
Oplandske	— — - Jørgen Otto Brockenhuus	1232	—
Vesterlenske	— — - Joh. Henr. Garmann	1471	—
1. Trondhjemske	— — - Severin Hjort	1576	—
4 Komp. 2. Trondhj.	— —	525	—
			7487
			Hoveder

Reserve.

3 Akershusiske Kompagnier	...	634	Hoveder
4 Smaalenske	— ...	616	—
3 Oplandske	— ...	594	—
5 Bergenhusiske	— ...	711	—
3 Vesterlenske	— ...	698	—
			3253
			Hoveder
29 Landdragonkompagnier	5914	—
Garnisonsstyrker (Fæstningsbe-			
tjente, Artilleri, 2 Garnisonskomp.)		864	—
			19620
			Hoveder

I Danmark var:

Det hvervede Regiment Genm. Fr. Christoph Cicignon	...	1770	Hov.
2. Trondhjemske	— Brig. Vincens Budde	1576	—
Bergenhusiske	— Ob. Hartvig Huitfeldt	1413	—
			7479
			Hov.

Disse Tropper var ved Aarsskiftet temmelig spredte. De 4 Kompagnier af Cicignons Regiment, der ikke havde deltaget i Felttoget i Pommern, laa i Garnison i Rendsborg; de 12 øvrige brød den 2. Jan. op fra Lejren ved Stralsund for at marchere til Haderslev, hvor de efter Marcheruten skulde indtræffe den 5. Februar. Af 2. Trondhjemske

var 8 Kompagnier den 28. Dcbr. brudt op, ligeledes med Haderslev som foreløbigt Maal; de 3 Kompagnier, som i Foraaret 1715 tilgik Regimentet fra Norge, gjorde Tjeneste paa Flaaden, medens de resterende 4 var forblevet i Moderlandet. Bergenhusiske Regiment hørte til Københavns Garnison og afgav Soldater til Flaaden, hvor en Del af Folkene endnu var om Bord ved Ugangen af 1715¹⁾. De 3 norske Regimenter havde gjort særdeles god Fyldest ved Stralsund og paa Rygen, paa Sehesteds Flotille i Binnenwasser og paa Hovedflaaden. De var komne gennem Felttoget uden overvældende Tab; de 2 hvervede Batailloner talte den 25. Jan. 1177 Kombattanter; de 2 Trondhjemske 949²⁾. Disse Regimenter havde erhvervet Krigserfaring; de hjemmenværende havde ikke været i Felten siden 1711, og en stor Del af Mandskabet havde aldrig været i Krig. Der var udmærket Soldaterstof i det nationale Mandskab³⁾. Dressuren lod vel nok en Del tilbage at ønske, Lineartaktikkens udviklede Evolutioner blev sikkert bedre udførte andet Steds; men Folkene forstod at omgaas Skydevaaben, at indrette Terrænet til Forsvar og bide sig fast i det; de var udholdende og nøjsomme, men havde svært ved at vænne sig til den Kost, de fik i Felten og i Fæstningerne. Godt førte gjorde de udmærket Fyldest. — De norske Dragoner var altfor faatallige; Folkene var flinke og havde samme gode Egenskaber som Infanteristerne, men Hestene lod en Del tilbage at ønske. At forøge Rytteriet under Krigen lod sig ikke gøre; der blev sendt et Par gode Regimenter op fra Danmark; men under de ganske uvante Forhold gjorde de ikke den Nytte, man havde haabet.

Den norske Hær var ikke krigsvant; men det var den Del af den svenske, der kunde komme til at operere i Norge, heller ikke. Mandskabet havde kun for en ringe Del været i Felten, men en Mængde krigserfarne Befalingsmænd havde unddraget sig Fangenskabet og bidrog nu i høj Grad til at styrke Kadrerne og forøge Hærens Kampværdi.

Det havde været ønskeligt, om man i Norge havde haft en Statholder, der som i sin Tid Ulrik Fr. Gyldenløve og senere hans Søn Valdemar Løvendal tillige havde været kommanderende General; men i 1716 var den øverste civile og militære Myndighed paa forskellige

¹⁾ Tyske Kopib. $\frac{25}{6}$ 15, $\frac{7}{2}$ 15, $\frac{10}{1}$ 16; Marcheruter f. Rgtr. fra Strals. i Rdsbg. Fæstnrgnsk. 1716; Bind VI S. 239; VII S. 234 ff.

²⁾ Rdsbg. Fæstnrgnsk. $\frac{25}{11}$, $\frac{22}{1}$ 16.

³⁾ Jfr. Gen. H. V. Schmettows Brev til Feltmarsk. St. Germain af $\frac{12}{10}$ 1765. Dsk. Magas. VI. 4. S. 70 ff.

Hænder. Som kommanderende General fungerede siden 1712 Generalløjtnant Caspar Herman Hausmann, medens Baron Frederik Krag 1713 havde tiltraadt Stillingen som Vicesatholder med Regeringskollegiet, Slotsloven, ved sin Side. Hausmann var nu 62 Aar gammel, Holstener af Fødsel, men havde i mere end en Menneskealder tjent i Norge, hvortil han var knyttet ved sit Ægteskab og ved de industrielle Foretagender hvori han deltog, uden dog at forsømme sine militære Pligter; han var initiativrig, dristig og siges at have været opsat paa at prøve Kræfter med Tidens første Tropefører, Carl XII. Det kom han nu ikke til; en af Kong Frederiks allerførste Regeringshandling efter Hjemkomsten fra Pommern var at afskedige ham i Naade med Gehejmeraads Karakter og Forsikringen om fremtidig kongelig Bevaagenhed¹⁾). Hausmann synes at have taget sin Afskedigelse med overlegen Sindsro; han trak sig ikke tilbage i Vrede, men tilbød ved flere Lejligheder sin Bistand med Raad og Daad, hvis Fjenden skulde nærme sig Christiania. Hvad der har foranlediget Frederik IV til at skille sig af med ham, vides ikke; men det er troligt nok, at han har vakt den mistænksomme Konges Misnøje ved efter sin Forgænger Baron Løvendals Raad at søge sin Myndighed som kommanderende General udvidet²⁾). Han blev afløst af Generalløjtnant Erhard Baron Wedel³⁾), Søn af den gamle Feltmarskalk, der nominelt var kommanderende General i Norge siden 1699, men som ikke havde været i Landet siden 1704, idet han bestandig opholdt sig i den modsatte Ende af Monarkiet, nemlig i Oldenburg, hvor han var Guvernør. Dette Sted syntes ogsaa at have haft stærk Tiltrækning for Sønnen, der trods kraftige Formaning fra Kongens Side ikke var til at drive bort derfra og op til Norge⁴⁾). Det var mærkeligt nok, at Kongen var saa ivrig for at faa Hausmann afløst netop af Wedel, der i en Memorial, dateret Oldenburg 11. Febr. 1716, begærede netop det samme, som Hausmann havde forlangt: „Kombination af militær og civil Myndighed i Norge“. I sin Resolution af 28. Febr.⁵⁾ udtaler Kongen, at han maa have nærmere Oplysning om, hvad der menes hermed, og Wedels øvrige Forslag og Fordringer besvares med almindelige Talemaader eller afvises forelø-

) Kgl. udf. Exped. $\frac{7}{1}$ 16 Nr. 27.

²⁾ Jfr. C. O. Munthe: Frederikshalds og Frederiksstens Historie indtil 1720. Kr.^a 1906. S. 514. (Munthe).

³⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{7}{1}$ Nr. 28, 35, 36, 37.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{7}{3}$ Nr. 469, $\frac{16}{3}$ Nr. 528, $\frac{23}{3}$ Nr. 602.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{28}{2}$ Nr. 418.

bigt; Kongen vil ikke love, at Magasinerne holdes fyldte, eller at Regimenterne skal faa, hvad der tilkommer dem; heller ikke vil han afskedige den gamle Overkrigskommissær Mercker og erstatte ham med en yngre, eller sende Generalkvartermester Scheel til Norge; Mercker var imidlertid død 25. Febr., altsaa inden Kongens Afslag blev udfærdiget. Wedel havde ønsket 2 Generaladjutanter og en dygtig Stabssekretær; men Kongen fandt, at det var for tidligt at disponere, og vilde heller ikke gaa ind paa de Forslag vedrørende Kommandoforhold, Uddannelse og Tjenestegang, som Wedel fremsatte; han svarede stadigt: „for tidligt“; en passende Forøgelse af det norske Rytteri og en Forstærkning af Søværnet vilde han først gaa ind paa, naar Operationsplanen for næste Aar var lagt. Under disse Omstændigheder bliver det forklarligt, at Wedel meldte sig syg og under 31. Marts skrev til Kongen, at han havde modtaget dennes allernaadigste Ordre af 23. Marts, i Følge hvilken hans Sygemelding ikke toges for Alvor; han mindede om, at han havde paadraget sig sin Sygdom i Kongens Tjeneste, som han aldrig havde tilsidesat for noget andet; men Guds Hjem søgelse og Magt kunde man ikke modstaa¹⁾. Wedel kom først til Norge i Febr. 1717 og fik Afsked ved Udgangen af Maj 1718. Han fik saaledes ikke Lejlighed til at vise, om han egnede sig til at være Hærfører; men han viste sig i Besiddelse af administrative Evner og gjorde, hvad han kunde, for at styrke Norges Forsvar. Det samme Reskript, der udnævnte Wedel til kommanderende General, bestemte ogsaa, at Barthold Heinrich Lützow, der udnævntes til Generalløjtnant, skulde føre Kommandoen, indtil Wedel indtraf; til ham skulde Hausmann overleveré Tropperne og sit Arkiv. Han var 62 Aar gammel, men endnu rask og rørig; af Fødsel var han Tysker, var 1677 indtraadt i den danske Hær og overgik 1699 til den norske, hvor han blev staaende i over 20 Aar; han døde 1729 som norsk Godsejer og havde 2 Gange været gift med Døtre af norske Generaler. Det blev ham, der kom til at føre den norske Hær i Felttogene 1716 og 1718. Han var ikke nogen betydelig Personlighed eller fremragende Hærfører og stod næppe i nogen Henseende over Hausmann; men henset til de vanskelige Forhold, hvorunder han virkede, maa hans Optræden siges at være al Ære værd; hans Myndighed var paa mange Maader indskrænket: han var ikke Medlem af Slotsloven; ved alle vigtige Afgørelser skulde han ikke blot høre sine Generalers Mening, men ogsaa raadspørge forskellige andre militære Person-

¹⁾ Ref. Sag. ³/₄ Nr. 1, ⁷/₄ Nr. 1.

ligheder, der ikke var ham underlagte, men repræsenterede Kongen, til hvem adskillige af hans Undergivne havde Referat bag hans Ryg. Heller ikke var Befolkningen altid lige villig til at bære Krigens Byrder, og han mægtede ikke at overvinde de Hindringer, der lagde sig i Vejen for Hærens Forplejning. Som Hærfører var han nærmest en „cunctator“, der ikke satte noget paa Spil, men som ogsaa kunde lade en gunstig Chance slippe sig af Hænderne.

Af de øvrige norske Generaler hævdede ingen sig over Jævnmaalet, men heller ingen kunde betegnes som uduelig; ogsaa Regimentcheferne var gennemgaaende brugbare.

Den højeste civile Myndighed i Norge indehavde siden 1704 Slotsloven, et Kollegium paa 5 Medlemmer, med Vicestatholderen som Præsident. Baron Frederik Krag, tidligere Stiftsbefalingsmand i Viborg og jysk Godsejer, tiltraadte i 1713 denne høje Stilling uden at være i Besiddelse af synderligt Kendskab til norske Forhold. Han forstod ikke at sætte sig i det rette Forhold til de norske Bønder, hvem han vilde behandle som deres danske Standsfæller. Han skildres som drikfædlig og raa og har ikke indlagt sig noget godt Navn i Norge. De 4 øvrige Medlemmer af Slotsloven var: Stiftsbefalingsmand over Akershus Stift Vilhelm de Tonsberg, Justitiarius i Overhofretten Hans Blixenkroner, Lagmand over Christiania Lagdømme Hannibal Stockfleth og Amtmand i Romsdalens Amt Hans Nobel. De Tonsberg var en begavet og dygtig Mand og skildres som populær, jævn og omgængelig; han førte imidlertid et stort Hus, levede over Evne og skal have været bestikkelig; det samme siges ogsaa om Blixenkroner, og det med Rette; i 1727 blev han af den Grund afskediget fra sit Embede. Nobel derimod forstod bedre at styre sine Finanser og endte som en rig Mand; han stammede fra Skaane, medens Tonsberg, Blixenkroner og Stockfleth var Normænd; han var velbegavet og dygtig, men meget intrigant. Indenfor Slotsloven var Samarbejdet slet; Møderne kunde have et ligefrem uværdigt Forløb; Krag og de Tonsberg søgte at holde Nobel udenfor; de mistænkte ham, ikke helt uden Grund, for at være Kongens Spion; han refererede virkelig direkte til Frederik IV og skaaede ikke Krag og de Tonsberg, der havde svært ved at bevare Koldblodigheden under de vanskelige Forhold¹⁾.

¹⁾ Se bl. a. Norges Land og Folk. III I. S. 393; Tord Pedersen: Drammen. II. Drammen 1921. S. 357.

Medens Monarkiets Hovedflaade skulde deltage i Forsvaret af Danmark og Norge, havde den norske Flotille den særlige Opgave med den søgaaende Del af sin Styrke at beskytte Handelsflaaden og med Resten at optræde defensivt i den norske eller offensivt i den svenske Skærgaard; det var dog ikke udelukket, at nogle af dens Fartøjer kunde blive sendte ned til Hovedflaaden; dette havde saaledes fundet Sted i 1715, da 3 norske Galejer optraadte i de Stralsundske Farvande under Sehesteds Kommando. I 1713 havde Kongen paa Slotslovens Indstilling billiget, at 5 nærmere betegnede Fregatter, hvoraf 1 var under Bygning paa et privat Værft, i Forbindelse med 7 Snaver maatte blive anvendte i Nordsøen til at „konvojere Negotianternes Skibe og holde Søen ren for fjendtlige Armatorer“. Disse Skibe skulde henhøre under Slotslovens Administration, og det var Forudsætningen, at de ikke maatte drages ned til Danmark eller anvendes ved de Dele af Hovedflaaden, der opererede i Nordsøen¹⁾; i 1716 skete der ofte Brud paa disse Bestemmelser.

Den norske Skærgaardsflaade bestod af Galejer og Chalouper, Fartøjer, der hovedsagelig dreves frem med Aarer og kun førte faa og smaa Sejl; de kunde ikke kæmpe i rum Sø, kun i snævre Farvande, hvor de vel var i Sikkerhed for Fjendens store Skibe, men hvor hans mindre Sejlfartøjer kunde berede de lidet smidige Skærgaardsskibe store Vanskeligheder. Galejerne førte kun faa Kanoner og krævede et talrigt Mandskab, hvoraf dog kun en mindre Del behøvede at være Søfolk. Naar Skærgaardsflaaden i Sverige i sin Tid kaldtes Armeens Flotta, er dette Udtryk meget betegnende; dens Fartøjer var Soldaterskibe, der kunde bruges til Troppetransport og som flydende Batterier; men i denne Henseende stod de dog langt tilbage for Skytsprammene af „Hjælper“ Typen. Det skal dog bemærkes, at Admiral Sehested lagde saa stor Vægt paa at faa 3 norske Galejer til sin Flotille, at han ikke vilde begynde sine Operationer i Binnenwasser 1715, før de var komne²⁾.

I Februar 1716 laa der i Fredrikstad følgende Skibe af den norske Flotille³⁾:

Fregat: Vækop.

Galej: Fredericus IV.^{us}

¹⁾ O. Bergersen: Viceadmiral Tordenskiold. Trondhjem 1925. S. 381 f.

²⁾ Bind VII, S. 152.

³⁾ Indk. Sag. til Adm. ¹²/₂ 16.

Brigantiner: Trondhjem, Bergen, Christiansand, Fredrikstad.

Galiot: Vindhunden.

Snav: Jefta.

Chalouper: Andromeda, Triton.

Skærbaade: Skarven, Ørnen, Maagen, Lommen, Ternen, Andrikken.

Nordlandsjagter: Fortuna, Emanuel.

Storbaad: Søhunden.

13 dobbelte Chalouper.

I Christiansand laa:

1. og 2. Arendske Galej.

Galejer: Pr. Carl og Sophie.

Fregatter: Søridderen, Mynden (Vindhunden), Packan.

Snaver: Neptunus, Serpente.

Ved den Pommerske Flotille laa:

Galejer: Pr. Christian, Louise, Charlotte Amalie.

Højstkommanderende Søofficer i Norge var Kommandørkaptajn Jacob Pahl; han var egentlig Ekvipagemester og blev ved sin Død i Maj 1716 i denne Egenskab afløst af Andreas Sthyr (Styrmand¹).

Om Tilstanden ved Galejflotillen udtalte Pahl i Februar i en Indberetning til Admiralitetet²), at hver af Galejerne behøvede 30 Matroser og fra 128—160 Soldater. Den lille Fregat krævede 30 Matroser, 54 Soldater, Brigantinerne hver 15 Matroser og 24—40 Soldater, „Jefta“ 10 Matroser, 36 Soldater, „Vindhunden“ 8 og 8, Chalouper og Skærbaade 5 og 16; de 2 Nordlandsjagter 8 Matroser. Om de øvrige Skibe kunde han ikke udtale sig.

Af Personale var der i alt til Stede: 4 Officerer, 1 Eskadreskriver, 7 Skippere, 1 Højbaadsmand, 1 Konstabel, 12 Kvartermestre, 1 Profos, 1 Tambur, 8 Tømmermænd, 1 Skudeskipper og 5 Lodser fra Vigsiden, 97 Matroser, 34 Marinere. De sidste gjorde Matrostjeneste, men lønnedes som Soldater, hvad de beklagede sig over; de trængte i høj Grad til Klæder, hvad de endelig fik³). Styrken var alt for lille; men i Slutningen af Marts var den ikke bleven større; Pahl raadede kun over 176 Mand, hvoraf de 16 var syge; paa dette Tidspunkt var de Arendske Galejer endnu ikke komne; de andre Skibe laa i Sikkerhed

¹) Kgl. udf. Exped. ²³/₅ Nr. 1200.

²) Adm. I. S. ¹²/₂ 16.

³) Indk. Sager til Krigskanc. ²⁶/₃ 16; Kgl. Exped. (Søetat) ²¹/₃ Nr. 53—54.

under Fredrikstads Kanoner; de var kun til Dels bemandede. Pahl manglede 120 Matroser og havde gjort Anstalter til at hverve dem i Bragernes Distrikt¹⁾).

Ligesom Generalløjtnant Hausmann i sin Tid havde udarbejdet en Angrebsplan²⁾, havde han ogsaa udarbejdet en Forsvarsplan for Norge, som han under 28. Decbr. 1715 havde indsendt til Kongens Approbation³⁾).

I. Fredrikshald og Fredrikstad Kanton.

(Smaalenene).

Generalmajor B. H. Lützwow med Oberst J. V. Øtken som næstbefalende.

1 Komp. 1. Søndenfj. Drag. Rgt.

5 Komp. 2. Søndenfj. Drag. Rgt.

12 Komp. Smaalenske nat. Inf. Rgt. med nye Reserver og Landdrag.

I alt 600 Drag. og 3726 Inf., deraf 1243 Landdrag.

II. Basmo Kanton.

Oberst A. Krag.

1 Komp. 2. Søndenfj. Drag. Rgt.

2 Komp. Akershusiske nat. Inf. Rgt.

I alt 100 Drag., 579 Inf., deraf 149 Landdrag.

III. Christiansfjæld og Vinger Kanton.

Brigadér O. Vind.

1 Komp. 1. Søndenfj. Drag. Rgt.

1 Komp. 2. Søndenfj. Drag. Rgt.

3 Komp. Akershusiske nat. Inf. Rgt. med nye Reserver og Landdrag.

5 Komp. Oplandske nat. Inf. Rgt. med nye Reserver og Landdrag.

Ialt 200 Drag., 2237 Inf., deraf 658 Landdrag.

III b. Ved Elverum.

2 Komp. Opldsk. nat. Inf. Rgt. med nye Reserver og Landdragoner; i alt 739 Inf., deraf 296 Landdrag.

¹⁾ Adm. I. S. 28/3 16.

²⁾ Bind VII, S. 332.

³⁾ Hausmanns Skr. af 28/12 15 ligger i Ref. Sag. Promemoria Marts 1716. Den er dog indsendt strax efter Udarbejdelsen. Jfr. Ref. Sag. 13/1 16 Nr. 21. I Skr. nævnes alle Komp.chef. ved Navn.

IV. Christiania Kanton.

Generalmajor J. M. Sehested med Oberst J. O. Brockenhuus som næstbefalende.

2 Komp. 1. Søndenfj. Drag. Rgt.

5 Komp. Akershusiske nat. Inf. Rgt. med nye Reserver og Landdrag.

5 Komp. Oplandske nat. Inf. Rgt. med nye Reserver og Landdrag.

I alt 200 Dragoner og 2845 Inf., deraf 993 Landdrag.

Som Garnisoner.

Fredrikssten.

Kommandant: Oblt. H. J. Brun.

5 Komp. Vesterlenske nat. Inf. Rgt.

1 Komp. Smaalenske nat. Inf. Rgt.

I alt 856 Inf.

Heraf fragaar dog 200 Md. af Vesterlenske, som var paa Galejerne i Danmark, medens der tilgaar 2 Stadskompagnier, der i Slutningen af Marts blev slaet sammen til 1 med en Artilleriafdeling under Peder Colbiørnsen som Stadskaptajn; denne organiserede og kommanderede tillige et „frivilligt“ Kompagni, bestaaende af unge Mænd fra Staden og Savværksarbejdere fra Tistedalen; det var ikke underlagt Kommandanten.

Fredrikstad.

Kommandant: Ob. P. J. Wilster.

5. Komp. Bergenhusiske nat. Inf. Rgt., i alt 655 Inf. Heraf fragaar dog 100, der var paa Galejerne i Danmark.

Basmo.

Kommandant: Kapt. C. H. Sarpsborg.

75 Md. af Vesterlenske nat. Inf. Rgt.

Kongsvinger.

Kommandant: Ob. J. O. Sesterfleth.

2 Komp. Vesterlenske nat. Inf. Rgt., i alt 339 Inf.

Christiansfjæld.

Kommandant: Kapt. L. Treiden.

51 Md. af de samme Vesterlenske Komp., der laa paa Basmo.

A k e r s h u s.

Kommandant: Ob. J. Klenow.

3 Komp. Vesterlenske nat. Inf. Rgt., i alt 457 Inf.

C h r i s t i a n s a n d.

Kommandant: Ob. P. Ferry.

1 Komp. Vesterlenske nat. Inf. Rgt., i alt 237 Inf.

S t a v æ r n.

40 Inf. fra Fredrikstad.

Denne Forsvarsplan var Kordonsystemet i Renkultur. Regimenterne var opløste og splittede; kun det Smaalenske var nogenlunde samlet, men Chefen anvendtes et andet Sted. Vesterlenske dannede Besætning i 6 Garnisoner og havde tilmed 200 Md. paa Galejerne i Danmark. Oplandske faldt i 3 langt fra hinanden fjærnedede Grupper, og Akershusiske i 4. Naturligvis var denne Fordeling ikke helt hen i Vejret. For at spare hjemsendte man nemlig en Del af det Mandskab, hvis Lægder laa i Nærheden af det Kanton, det skulde forsvare. At Vesterlenske udelukkende anvendtes til Garnisonstjeneste, laa i, at dets Lægder var beliggende saa langt fra Grænsen, at der ikke kunde være Tale om nogen Hjemsendelse. At det svage Ryttereri maatte splittes, er en Selvfølge, men hvorfor Regimenternes Kompagnier skulde sammenblandes, er ikke helt let at fatte. Naar Fløjene er gjort stærkere end Centrum, er det, fordi Hovedadgangsvejene fra Sverige førte ind paa dem; et Angreb i Centrum antoges for mindre sandsynligt. Christiania Kanton har sikkert haft en ren defensiv Opgave; dets Besætning kan ikke betragtes som en strategisk Reserve.

Den samlede Styrke i det søndenfjældske Norge løb saaledes op til ca. 14,000 Md.; Forplejningsstyrken er dog lidt højere. I det Nordenfjældske fandtes næppe 3000 Md. Den norske Flotille var svag og lidet mobil; men Hovedflaaden vilde være stærk nok til at hævde Herredømmet i Nordsøen og bringe Tropper, Vaaben og Proviant til Norge, som trængte haardt til det altsammen, da en Tredjedel af Fodfolket endnu fulgte den danske Hær, medens de nye Reserver var vaabenløse; midt i Januar havde Hausmann indberettet, at Slotsloven havde Kost for Hæren for 3 Uger og havde forsynet de 3 Hovedfæstninger med Sulevarer for 2 Maaneder; han havde indstillet, at de mindre Fæstninger fik en lignende Forsyning; Slotsloven havde sørget

for, at hver Infanterist fik 24 skarpe Skud; men Forraadene af „munition de bouche et de guerre“ var kun smaa¹⁾. For Bergen synes Regeringen at have næret nogen Bekymring. Generalløjtnant Lützwow fik Ordre til at samle Tropper i Nærheden af Byen, og Kommandanten, Oberst Tuchsen, blev beordret til at være paa sin Post²⁾.

Kong Carl synes ikke at have vurderet Norges Forsvarsevne synderlig højt; i hvert Fald var den Styrke, hvormed han havde tænkt sig at slaa den ned, temmelig ringe. Den bestod af følgende Tropper³⁾:

Kongens Korps.

Rytteri.

Uplands Ståndsdragoner . . .	200 Md.	Ob. Hans v. Fersen,	
— Tremän. Kaval. . . .	452 -	Genm. Fr. v. Köhler,	

Fodfolk.

Nerike-Värmlands Rgt. . . .	c. 1400 -	Ob. P. Adlerfeldt,	
1. Batl. Södermanlands Rgt. -	600 -	- C. R. v. Schlippenbach,	
1. — Vestmanlands -	600 -	- M. Falkenberg,	
c. 3252 Md.			

Mörners Korps.

Rytteri.

Af Adelsfanen	69 Md.		
Lifdragonerne	200 -	Major M. Tungelfelt,	
Bohus Läns Drag. (de grønne)	628 -	- C. Weinholtz,	
Vestgöta Kavalleri	1000 -	Oblt. C. M. De la Val.	

Fodfolk.

Smålands Femmän. Rgt. . . .	500 -	Genm. Hugo Hamilton,	
Vestgöta-Dals - . . .	1121 -	Ob. L. Rosenstjerna,	
Af Elfsborgs. - . . .	400 -	- J. Mentzer,	

3918 Md.

¹⁾ Ref. Sag. ¹³/₁ 16 Nr. 21; Hausm. Mem. ²⁵/₁ 16.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁹/₂ Nr. 424.

³⁾ Jfr. Lagermark: Karl XII's Krig i Norge 1716. Upsala 1883. Bilag II. Stemmer i det hele overens med J. Mankell: Uppgifter rörande Svenska Krigsmaktens Styrka m. m., Stockholm 1865. S. 405 f.

Aschenbergs Rgt. 800 Md. Genm. C. L. Aschenberg.
 Angrebshærens samlede Styrke: 7970 Md.

Intet af disse Regimenter var kommet op fra Skaane; det gjaldt jo om, at Angrebet blev ført overraskende som en Overrumpling; der medførtes intet Artilleri udover nogle lette Kanoner, antagelig „hurtig-skydende“, der fulgte med Regimenterne af Fodfolket.

Adskillige Afdelinger var ikke fuldtallige, og Udrustningen var ikke i Orden. Uplands Tremän. havde 77 Vakancer blandt Mandskabet, 127 blandt Hestene; de manglede Klæder, Telte, Feltkedler, Ammunitionsvogne og Feltkistevoerne, saa at ikke engang hele Præsensstyrken kunde rykke i Felten¹⁾. Uplands Ståndsdragoner havde kun lidt over den halve Præsensstyrke med i Felten; det havde mange Vakancer, ogsaa blandt Officererne, og naaede først sin fulde Styrke langt ind i 1717; det manglede en Mængde Undermunderings- og Hestudrustningssager²⁾. Nerike-Värmlands Regiment fik i 1716 6 nye Kompagnier; det var det stærkeste af de inddelte Regimenter og kunde rykke ud med hele sin Præsensstyrke; det efterlod 250 syge og „kommanderede“ Folk hjemme og havde 62 Vakancer³⁾. Den Södermanlandske Bataillon var fuldtallig; den manglede dog nogle Officerer, der stødte til i Marts⁴⁾. Vestmanlands Rgt. manglede meget i at være komplet; kun Livbataillonen kunde marchere; Oberstløjtnant Delwig blev tilbage med 2. Bataillon, der først blev fuldtallig i Begyndelsen af September⁵⁾. Bohus Läns Dragoner bestod af 4 ordinære og 2 Firmännings Kompagnier med 29 Officerer, 36 Underofficerer, 18 Spillemand, 21 Betjente og 628 Dragoner. De ordinære Kompagnier var i god Stand, de extraordinære slet klædte⁶⁾. Vestgöta Regiment var paa fuld Styrke og manglede kun nogle Munderingsstykker⁷⁾. Smålands Femmän-Rgt. til Fods skulde tælle 900 Md., men havde i Februar kun 639, hvoraf 566 kunde marchere; i det norske Felttog deltog 500 Md., Res-

¹⁾ Lagermark S. 89, jfr. Skr. til Ombudsrådet C. Feif, dat. Arboga $\frac{7}{3}$, $\frac{14}{3}$ 16.

²⁾ Skr. til Feif $\frac{7}{4}$, $\frac{14}{3}$ 16, $\frac{3}{7}$ 17; Riksreg. $\frac{2}{3}$ 16.

³⁾ Lagermark S. 92; Brev fra P. Adlerfelt $\frac{4}{1}$ 16 (Zimmermanns förteckn. Sv. R. Ark.).

⁴⁾ Lagermark S. 91; Riksreg. $\frac{6}{3}$ 16.

⁵⁾ Oblt. B. R. v. Delwig til Kongen $\frac{16}{01}$, $\frac{29}{8}$ 16 (Zimmermann).

⁶⁾ Lagermark S. 89. Ob. Weinholtz til Kongen $\frac{14}{11}$, $\frac{14}{2}$ 16 (Zimmermann).

⁷⁾ Lagermark S. 88.

ten indlagdes i Göteborg¹). Vestgöta Dals Rgt. deltog i Felttoget med hele sin Præsensstyrke²). Elfsborgs Regiment var i en meget daarlig Forfatning: det var ikke fuldtalligt, Munderingerne var udslidte; der manglede Telte, Kedler og alt muligt Træn. Arveprinsen af Hessen befalede i Begyndelsen af Februar Oberst Mentzer med 400 Md. at marchere til Wänersborg, og strax efter Opbruddet modtoges en kgl. Ordre af 30. Jan. gl. St. til at anskaffe alt det manglende Materiel til hele Regimentet; Penge maa Mentzer have faaet; han har i alt Fald kontraheret om Leverance af Munderingerne³). Aschenbergs Regiment endelig var paa fuld Styrke og i enhver Henseende i god Stand.

I sidste Øjeblik blev der foretaget Ændringer i Bevæbningen: Kongen lod de Regimenter, der udelukkende førte Musketter, aflevere en Tredjedel af disse og gav dem Piker i Stedet; foruden adskillige af de hjemmeværende fik Södermanland og Nerike-Värmland⁴), der skulde i Felten, et Vaaben, som Folkene ikke forstod at bruge, og som der ingen Anvendelse var for i Norge, hvor der ikke vilde blive Tale om et Slag i aaben Mark, men kun om Belejringer og Kamp om Terrængenstande. Endvidere blev det bestemt, at Dragonerne skulde have Musketter i Stedet for Karabiner; man synes dog ikke at være kommet ud over det forsøgsmæssige i denne Sag⁵). Det kneb med Ammunition; i de daarlige Tider havde Krudtværkerne ikke kunnet arbejde med fuld Kraft; fra 1710—1715 var der forbrugt 19,710 Ctnr. Krudt, men kun tilvirket 18,041, der havde været af mindre god Beskaffenhed; Kongen befalede, at al Vægt skulde lægges paa Tilvirkning af Haandskydevaaben og Ammunition til dem. Ogsaa Munderingsvæsnet var Genstand for hans særlige Omhu⁶).

Den til Norge bestemte Styrke var ikke udrustet med et Vinterfelttog for Øje. Noget alvorligt Angreb paa det nordenfjældske Norge var ikke tilsigtet. Chefen for Jemtlands Dragonregiment (uberedent), Ob. Planting, fik ganske vist Ordre til at gaa mod Røros eller, hvor han

¹) H. Hamilton til Feif ²¹/₂ 16; Lagermark S. 94.

²) Lagermark S. 92, 95.

³) Ob. J. Mentzer til Kongen, dat. Göteb. ¹/₂, ¹¹/₂, og Christiania ²⁰/₃ 16 (Zimmermann).

⁴) Krigskoll. Reg. 1716. Fbr. Nr. 12, 49, 65, 78, 88, 90, 93, Marts Nr. 2, 17, 64. (Sv. Kr. Ark.)

⁵) Krigskoll. Reg. 1716 Fbr. Nr. 148, Marts Nr. 24.

⁶) Krigskoll. Reg. 1716 Fbr. Nr. 50, 62, 89, 94, 105, 155, 158; Marts Nr. 53.

mente det mest hensigtsmæssigt „att inbryta uti danska Norge¹⁾“; men dette var nærmest kun en „Diversion“; under 25. Januar indberettede Generalløjtnant Hausmann, at der i det Nordenfjældske var faldet saa megen Sne, at enhver Invasion var umulig²⁾.

Den svenske Sømagt var i Nordsøen kun repræsenteret af Göteborg Eskadren, som bestod af 6 smaa Linieskibe med 252 Kanoner, 4 Fregatter med 108 og 26 mindre Fartøjer af meget forskellige Typer, deriblandt 5 Galejer og 9 Skærbaade. Den var den norske Flotille meget overlegen, men kunde ikke som denne faa Forstærkning og maatte jævnlig ligge stille af Mangel paa Folk, da Hovedflaaden lagde Beslag paa en stor Del af dens Mandskab. I Begyndelsen af April 1716 mistede den sin Chef, Viceadmiral Lewenhaupt, der afgik til Carlskrona, medens Generalmajor Patkul og Schoutbynacht Knappe, snart efter adlet under Navnet Strömstierna, overtog hans Funktioner. I stærke Udtryk takkede sidstnævnte for den Tillid, der blev vist ham, og lovede med „allerund. flyt och sorgfällighet“ at efterleve Kongens Ordre og paadrive Eskadrens Udrustning, saa at den med første aabne Vande kunde løbe ud³⁾. General Mörner, Guvernør i Bohus Län og Göteborg, havde fra Aarets Begyndelse med største Iver arbejdet paa Eskadrens Udrustning; Kongen gav Ordre til, at han skulde beholde 1600 Baadsmænd til dens Bemanding; men da han havde taget Tømmermændene fra ham og sendt dem til Carlskrona, og da det kneb haardt med Penge, kunde Generalguvernøren hverken udruste, proviantere eller bemande Eskadren⁴⁾. I 1716 kom kun de egentlige Skærgaardsfartøjer og en til Pram omdannet Fregat i Søen; de ydede Hæren forskellige Tjenester, men kunde i Længden ikke klare sig overfor den norske Flotille og Hovedflaaden.

Göteborg var imidlertid ikke alene Station for den regulære Flaadefdeling, men ogsaa for de Kaperere, der i Kongen af Sveriges Navn og under svensk Flag drev Søøveri i de nordiske Farvande. Gennem sit „Kaperistadga“ af 1715 havde Carl XII opfordret alle Lysthavende til under hans Beskyttelse at øve Kaperi mod alle Fartøjer, der var bestemte til eller kom fra de af Sveriges Fjender erobrede Havne ved Østersøkysterne. Da Sømagterne protesterede, blev Kaperreglementet

¹⁾ Ordre fra Arvepr. af Hessen ⁸/₂ 16 (Lagermark S. 17).

²⁾ Memorialer 1716.

³⁾ Rigsreg. ⁸/₃, ²³/₃; Flottans Ansökn. och Meritförteckn. O. Knappe til Kongen ¹⁶/₃ 16.

⁴⁾ Riksreg. ¹⁵/₃, ²¹/₃, ¹³/₂, ¹⁵/₂.

udvidet med 23 nye Paragraffer, der bestemte, at alt Gods, ogsaa neutralt, var konfiskabelt. Da Kaperne selv kunde beholde deres Bytte, blev det hele til et virkeligt Sørøveri. Det var for at beskytte deres Handel, at Englænderne og Hollænderne Aar efter Aar sendte store Eskadrer til Østersøen. I „Nordsøen“ blev Kaperiet drevet fra Göteborg som en ligefrem Forretning efter Magistratens Initiativ; Stadens Købmænd satte deres Penge deri. Lars Gathe, hvem Kongen gjorde til Kommandør i Flaaden og adlede under Navnet Gathenhjelm, optraadte som Kaperreder i stor Stil. Ikke mindre end 37 bevæbnede Fartøjer udsendte han; men Forretningen var ikke uden Risiko: ikke mindre end 28 af dem blev efterhaanden opbragte af danske og norske Krigsskibe og til Dels optagne i Flaaden, hvor der var rig Anvendelse for lette Sejlere¹⁾. I hvor høj Grad Kongen begunstigede Kaperiet, fremgaar bl. a. af, at han beordrede Viceadmiral Lewenhaupt til at udleje Orlogsskibet Elfsborg, som han rigtignok kalder „Fregat“, til Kaperrederne Christian og Lasse Gathe, der selv skulde skaffe Besætning og Proviant²⁾. Det blev en mindre god Forretning: i Oktober 1716 strandede Skibet paa den norske Kyst og blev opbrændt³⁾. Gathenhjelm var den eneste, der fulgte Kongens Opfordring til at laane og bemande den Göteborgske Eskadres Skibe, og han gentog ikke Experimentet⁴⁾. I den Bohuslänske Skærgaard og i Göteborgs Havn havde Kaperfregatterne, der var komne alle Vegne fra, en fortrinlig Basis; de besværliggjorde ikke blot Handelen, men ogsaa Forbindelsen mellem Danmark og Norge, mellem Jylland og Øerne, saa at al Trafik maatte foregaa under Konvoj.

I 1715 havde Løjtnant af Artilleriet Dominicus Wilster, Søn af Kommandanten i Fredrikstad og Brodersøn af fhv. dansk Schoutbynacht, nu svensk Viceadmiral, Daniel Wilster, fulgt sin Farbroders Exempel og tilbudt Kongen af Sverige sin Tjeneste. Da han ikke kunde komme ind i det belejrede Stralsund, blev han af kgl. Raad og fhv. Generalguvernør i St. Bremen, Grev Maurits Vellingk, der opholdt

1) Bergersen S. 265 ff.

2) Riksreg. ³¹/₁ 16.

3) Genlt. Lützwow til Kongen ¹⁰/₁₀ 16 (Ref. Sag. ²³/₁₀ Nr. 2); Genguv. Mörner til Kongen ³/₁₀ 16 (Skr. fra Genguv. til Kg.).

4) Gensekr. Joh. Sedh til Kongen ⁷/₇ (s. o.).

sig i Hamborg, sendt til Arveprinsen af Hessen Cassel, Kongens Svoger, der siden Slutningen af 1715 opholdt sig i Sverige, med en varm anbefaling, da han antog, at den unge Mand kunde give vigtige Oplysninger om Forholdene i Norge, som man let vilde kunne gøre sig til Herre over. Wilster havde set sig godt om i Norge, hvor han 1704 var indtraadt i Fortifikationen som Konduktør; Aaret efter blev han tillige Sekondløjtnant og Stykjuncker ved Kongsvinger Artillerikompagni og 1708 Løjtnant ved Artillerikompagniet paa Akershus, der i 1712 blev forlagt til Fredrikstad; han kendte saaledes en Del af Fæstningerne særlig godt og vidste god Besked med den norske Krigsmagt. Han raadede til at falde ind i Norge ved Vintertid, naar der ikke laa for megen Sne; Hovedstyrken burde gaa over Ørje Bro; men samtidig skulde der demonstreres mod Svinesund og Vinger for at faa Fjenden til at dele sin Styrke; et lille Korps kunde ogsaa sendes mod Røros; synderlig Modstand kunde ikke ventes, da Fjenden kun vilde beholde faa mobile Tropper til Raadighed, hvis Fæstningerne skulde have tilstrækkelige Garnisoner¹). Planen tiltalte i høj Grad Arveprinsen, der søgte at interessere sin kongelige Svoger for den; han erklærede, at han var rede til at gennemføre den, medens Kongen endnu var i Stralsund, naar han blot blev bemyndiget dertil. Den ¹⁶/₂₇ Septbr. udnævnte Kongen ham til Generalissimus; men den ønskede Bemyndigelse fik han ikke; Udnævnelsen er dog vistnok udfærdiget, inden Kongen havde modtaget Arveprinsens Brev af ⁹/₂₀ Septbr., hvori han bad om Bemyndigelsen²).

Wilsters Plan blev ikke nøjagtig fulgt; det var ikke nødvendigt at demonstrere mod Normændenes Fløje, da de forud havde delt deres Styrke.

Allerede i Slutningen af Januar kunde Arveprinsen meddele sin Gemalinde, at han fra Ystad skulde rejse til Göteborg „for at inspicere Fæstningsværker“, d. v. s. for at forberede et Angreb paa Norge. Han kom dertil den 7. Febr., rekognoscerede sammen med Generalmajor Delwig den norske Grænse, og snart efter begyndte Opmarchen: Kongens Korps samledes ved Holmedal i Wärmland, Mörners ved Wänersborg; Afstanden mellem Korpsene var ca. 65 Kilometer. Selvfølgelig blev der gjort alt muligt for at bevare Hemmeligheden; det hed sig, at Prinsen skulde holde Mønstring, og med den Besked maatte Prin-

¹) Lagermark S. 14 f.; V. E. Tychsen: Fortifikationsetaterne m. m. Kbhvn. 1893. S. 15.

²) Lagermark S. 15.

sessen og Raadet i Stockholm lade sig nøje; ingen Baade maatte løbe ud fra Göteborg eller omliggende Havne¹⁾. Sammendragningen af Tropper saa nær den norske Grænse vilde dog ikke kunne gaa upaaagtet hen, og endnu større Opmærksomhed vilde de Foranstaltninger vække, der blev trufne til Etablering af Forplejningsmagasiner. Den „Gärd“, der paalagdes de enkelte Hemman, var meget trykkende; det faldt Landbefolkningen haardt at udrede de store Mængder Proviant og Furage og fremføre dem til Magasinerne, skønt Kongen havde ophævet alt Friskyds; ogsaa Forplejningen af de gennemmarcherende Tropper voldte Vanskeligheder²⁾.

Den 27. Febr. forlod Carl XII i største Hemmelighed Ystad uden at angive, hvorhen han rejste; alle Guvernører og Landshøvdinge skulde vedblivende sende deres Indberetninger til denne By, hvor Administrationen, repræsenteret af Cronhjelm, Fahlström og Feif, vedblivende beholdt sit Sæde³⁾.

Over Carlstad ved Wänern kom Kongen den 5. Marts til Holmedal, hvor Arveprinsen stødte til. Generalerne Mörner og Aschenberg fik Ordre til at begynde Fremrykningen; den indrullerede Almue i Värmland og Dal blev opbudt til Bevogtning af Grænsen, som Kongen passerede tidlig om Morgenen den 8. Marts.

Den 12. Jan. 1716 indberettede Kommandanten paa Fredrikssten, Oberstløjtnant H. J. Brun, til Generalløjtnant Hausmann, at Kongen af Sverige var kommen til Skaane, at Regimenterne havde faaet Ordre til at gøre sig marchefærdige, og at Kongen ventedes i Bohus Län; de norske Fæstninger var svage og Singlefjorden tillagt med bæredygtig Is. Hausmann befalede da, at de 6 „weitentlegensten“ Kompagnier af Oplandske Rgt. skulde forstærke Garnisonerne i Fredrikstad og paa Fredrikssten; saa kunde man hjemsende det Smaalenske Kompagni, som laa her, sammen med et andet, der laa i Kantonet; denne Plan blev dog ikke helt udført; det ser ud til, at Fæstningerne kun fik 2 Kompagnier hver. De højstbefalende Officerer i Kantonerne

¹⁾ Frederik I til Ulr. Eleonora 1715—1717; Genguv. Mörner til Kongen ¹⁵/₂; Lagermark Side 17.

²⁾ Riksreg. ²²/₂; G. E. Axelson: Bidrag til kändedomen om Sveriges tilst. på Karl XII's tid. Visby 1888 S. 49 f.

³⁾ Riksreg. ¹⁵/₂ 16.

fik Ordre til at besætte alle Adgange og træffe alle Anstalter til at forsvare dem. Et stærkt Snefald traadte hjælpende til¹⁾.

Efterretningen om Kong Carls Ankomst til den norske Grænse naaede mærkelig nok Fredriksstad, inden han havde forladt Ystad. „De der fortalte det, havde ofte tidligere set ham; de sagde, at han haltede paa den ene Fod, og at Grev „Leyonhoft“ maatte støtte ham, naar de skulde af Slæden og bese Passene; Prinsen af Hessen og General Mörner var med; han var meget svag; de spiste hos Præsten i „Væsing“ og rejste derfra til Schie Præstegaard og tilbage til Væsing; Kongen havde en stærkt pyntet Tyrk med sig“, saaledes beretter under 24. Febr. Løjtnant Jens Kiøge, en uforfærdet Efterretningsmand, der ofte landede paa den svenske Kyst for at spørge nyt. Denne Melding var noget forhastet; rigtigere var den Efterretning, han et Par Uger senere medbragte fra et nyt Besøg paa Vigsiden: Fjenden har samlet 16,000 Md. ved Wänersborg, hvormed han vil falde ind i Norge ved Vinger; Styrken medfører Haardtbrod for 9 Uger; ved Tanum staar et nyoprettet Rytterregiment, som før var kommanderet af Aschenberg, nu af Daniel Bildt. Ved Svarteborg et Regiment Vestskjötter(!) til Hest under Tigger Schiöld(!); ved Uddevalla 3 Infanteriregimenter, ved Saltkillen(!) Patkuls nyoprettede Regiment²⁾. I Enkelthederne er denne Melding fejlfuld og upaalidelig; men i det hele og store er den god nok: Svenskerne opmarcherer mod Norge! Den norske Regering reagerede overfor disse og andre lignende Efterretninger, og den 29. Fbr. indberettede Vicestatholderen til Kongen: „Imidlertid haver jeg tillige med Slotsloven til Ed. Kgl. May. Tjeneste højnødvendig funden den Præcaution at tage, at Troupperne her Søndenfjælds og ved Grænsen efter forhen gjorte Anstalt af Hr. Generalløjtnant Hausmann paa deres anordnede Poster, indtil nærmere Hr. Generalløjtnant Lützows Foranstaltning skulle indfinde med 3 Ugers Kost af hvert Lægd, og at hver Gaard skulde i lige Maade holde 3 Ugers Kost i Beredskab, om fornødent gjordes, og det paaæskedes“³⁾. Selvfølgelig skulde Generalløjtnant Lützow fratræde Kommandoen over sit Kanton, der overtoges af Oberst A. Krag, som afløstes af Oberst Kruse⁴⁾.

Da Kongen langt om længe havde modtaget Melding om de Hausmannske Dislokationer, udtalte han sin Tilfredshed med, at Fredrik-

¹⁾ Ref. Sag. ²/₃ Nr. 4 og 7 (af sidst nævnte findes kun Referatet).

²⁾ Adm. I. S. ²⁶/₂, ¹¹/₃.

³⁾ Memorialer.

⁴⁾ Ref. Sag. ²¹/₂ Nr. 4 (Krag til Kongen ¹¹/₂).

stads Garnison var forstærket, og med at man derfra ad Søvejen havde sendt en Del Feltskyts til Akershus, hvortil det var ankommet den 29. Fbr.¹⁾). Den 14. Marts ankom til København Slotslovens Skrivelse om det ventede Angreb mod Vinger, Basmo og Fredrikssten, og Kongen befalede den af al Magt at afværge denne „skadelige dessein“; han billigede, at Krag i Christiania havde optaget et Laan paa 40,000 Rdl. mod Sikkerhed i Trondhjems og Bergens Told; Slotsloven skulde opmuntre Folket og tilsige det, at Kongen snarest vilde sende Tropper, Skibe og Proviant til Norge; i Fladstrand og Omegn vilde der blive oprettet Magasiner, hvorfra Varerne vilde blive opsendte under Konvoj. Snart efter gik der Ordre til Generalmajor Cicignon og Brigadér Budde, om at deres Regimenter skulde marchere til Fladstrand og derfra overføres til Norge for at underlægges Generalløjtnant Lützwow. I København mente man, at Svenskerne vilde anvende 18,000 Md. paa et Agreb paa Norge; kunde det lykkes dem at føre deres Tilførsler langs Norges Kyst under Dækning af den Göteborgske Eskadre, kunde de nok trænge et godt Stykke ind i Landet; i modsat Fald vilde Angrebet snart gaa i Staa²⁾). I Norge var Stemningen god, særlig i Byerne; den Bistand, der ydedes af Borgerne i Christiania, Drammen og Fredrikshald blev af allerstørste Betydning for Landets Forsvar.

I Slutningen af Februar var de norske Tropper i Marche til Kantonerne. Den 2. Marts befalede Lützwow, at Mandskabet skulde skydes paa Slæder; Almuen i Grænseamterne blev beordret til at holde sig rede med Proviant for 3 Uger; v. Tonsberg, der havde været imod alle Forsvarsforanstaltninger, skrev til Vicesatholderen, at det hele var „histoires, faites à plaisir“, hvorfor han intet vilde gøre. Af den Grund blev Gudbrandsdalens, Hedemarkens og Østerdalens Almue — hvoriblandt der var mange Skiløbere — ikke alarmeret³⁾.

Den eneste, der tidligere havde talt om Muligheden af et fjendtligt Indfald gennem Rømskogen og Setskogen ind i Høland, var Kaptajn Chr. Sarpsborg paa Basmo⁴⁾), og de Efterretninger om Fjenden, der

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{9}{3}$ Nr. 473.

²⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{14}{3}$ Nr. 517—518 (Skr. til Slotsloven og Genlt Lützwow); Løvenørn til Ob. Samitz $\frac{14}{3}$ 16 (Løvenørns Koncepter).

³⁾ Nsk. Saml. Chria. 1852. S. 137 f.

⁴⁾ Munthe S. 515.

indløb i Begyndelsen af Marts, gav Indtryk af, at det virkelig var det norske Centrum, som var truet. Den 3. Marts befalede Generaløjntant Lützow, at Oberst Kruse skulde overtage Kommandoen over Basmo og Nes Kantoner, den 50 Kilometer lange Strækning mellem Aurskog og Rødenes¹⁾. I Fronten dækkedes den af Vanddrag, bl. a. Liermosen, Bjørkelangen, Hølandselven og Rødenes Sø; 10—20 Kilometer bag denne Linie laa den langstrakte Sø Øieren; Terrænet mellem dem var stærkt gennemskåret med Højder, Dale, Søer, Vandløb og Skove; mellem Bjørkelangen og Øieren var Terrænet højt med Aase, der naaede op til 400 Meter; Nord og Syd herfor var det jævner, men lidet opdyrket og stærkt skovbevokset. Vejnettet var selvfølgelig lidet udviklet, men en Vej fra Ørje til Christiania førte igennem Afsnittet²⁾.

Oberst Kruses Styrke bestod af følgende Tropper:

Tidligere Basmo Kanton.

1 Komp. 2. Søndenfj. Drag. Rgt. . . .	Major M. G. Vittinghoff	100 Md.
1 — Akershusiske nat. Inf. Rgt.	Major C. Emhausen med nye Res. og Landdrag.	c. 230 Md.
1 — — — — —	Kapt. J. Hansteen	- 230 -

Tidligere Nes Kanton.

Livkomp. af 1. Søndenfj. Drag. Rgt.	Ob. U. C. Kruse . . .	c. 100 Md.
1 Komp. - — — —	Kapt N. F. v. Heinen	- 100 -
1 — - Akershusiske nat. Inf. Rgt.	Oblt. U. F. Brüggeman med nye Reserver uden Landdrag.	c. 170 Md.
1 — - Akershusiske nat. Inf. Rgt.	Kapt. P. Muus . . .	- 170 -

Af Christiansfjæld og Vinger Kanton.

Livkomp. Akershusiske nat. Inf. Rgt.	Prmlt. C. A. Helm med nye Reserver og Landdrag.	c. 230 Md.
Ialt c. 300 Dragoner og c. 1030 Infanterister,	en Styrke der ganske blev borte i det store Terræn.	

Den 5. Marts gik Kruse med sit Livkompagni over Blakersund til Lensmandsgaarden Hogstad i Aurskog; Livkompagniet af Akershus stødte til under Vejrs og gik i Bivuak ved Haneborg Øst for Lier Mose. Kruse sendte nogle Bønder og et Par Finner som Kundskabsmænd mod Grænsen, men, før de kom tilbage, indtraf Bonden Anders Haneborg

¹⁾ Plan 4.

²⁾ Side 57.

med Tidender fra Sverige: Ved Holmedals Præstegaard stod 6 Kompagnier med 3 Ugers Kost foruden den „Gärd“, der var samlet i Præstegaarden; den opbudte Almue blev exerceret paa Soldatervis; en Del Tremänninger skulde ogsaa være samlede; den 8. Marts skulde 3—400 Bønder møde med Heste, Slæder og Reb, nogle med Øxer; Proviant og Havre for 14 Dage skulde medbringes; ved Carlstad skulde 6000 Md. være samlede; den 5. Marts skulde der i Sillerud, 4 Mil fra Grænsen, møde en Del af Adelsfanen; der var udskrevet 300 Bagageheste og megen Proviant og Furage; Kongen og Prinsen af Hessen ventedes til Holmedal den 7. eller 8. Marts; de 6000 Md. ved Carlstad vilde falde ind ad en sydligere Vej. Denne Melding, der ikke kunde være nøjagtigere, blev sendt til Lützwow, og Kruse fik stadig flere. I Rødenes og tilstødende Bygder brændte Baunerne. Den 3. Marts havde Oberstløjtnant Brüggemann faaet Ordre til med sit Kompagni at underlægge sig Kruse; han ankom til Hogstad den 5te. Dagen efter sendtes han til Blikrud i Høland; han skulde saaledes ligge Syd for Lier Mose og holde Forbindelse med Helm paa Haneborg, der havde en Post i Passet ved Eid. Den 6. Marts red Kruse med Generalkvartermester Schøller til Egnen ved Basmo; her stødte han paa Major Vittinghoffs Dragoner, der laa i Rødenes nær Folkenborg ved den tilfrosne Sø; Majorens Kvarter var paa Ydersbotn ved Sydspidsen af Øgderen. Omkring Basmo laa Major Emhausens og Kaptajn Hansteens Kompagnier. Den 6. Marts kom Kaptajn v. Heinens Dragonkompagni til Finstad i Aurskog, 3 Kilometer Nordvest for Hogstad, og Lørdag den 7. indtraf Kaptajn Muus' Infanterikompagni til Aurskog. Den 8. Marts kom en Soldat med Bekræftelse paa Anders Haneborgs Melding, og samtidig indberettedes fra Basmo, at Fjenden var trængt ind i Landet sønden fra. Kruse beordrede nu sine Tropper til at samles ved Høland; men, da han kom til Præstegaarden, fik han at vide, at Meldingen var falsk, og beordrede strax de marcherende Tropper til at tage Kvarter, hvor de stod.

Ordren traf v. Heinens Dragoner og Prmlt. Helms Kompagni ved Rakkestadgaardene lige Nord for Høland, hvor de gik i Kvarter, Dragonerne i den nordligste Gaard og i Egnen mellem denne og Greppe-
rud, Infanteristerne i de 3 sydligste. Indkvarteringen var meget upraktisk ordnet: Dragonkaptajnen laa med Standartvagten paa Rakkestad, men Hestene stod 3 Kilometer længere mod Nord. Kaptajn Muus' Kompagni blev paa Blikrud og Skræppestad; Oberstløjtnant Brüggemann kom den 7. Marts om Aftenen til Høland Præstegaard, hvor han selv

tog Kvarter med en Vagt paa 6 Md., der udstillede en Post paa Landevejen, som gik gennem Gaarden, medens Kompagniet fordeltes til de omliggende Gaarde; paa Riser laa begge Løjtnanter og Fähnelvægten: 1 Korporal og 16 Md. Samme Dag indkvarterede Oberst Kruse sig selv og sit Kompagni paa Lensmandsgaarden Østby, 5½ Kilometer Syd for Høland. Om Aftenen „henstillede“ han til Major Emhausen at besætte Passene ved Skirfos, Skarrebøl, Goro, Kongtorp og Eid; men denne lod sig nøje med at sende Udkigsposter ud paa Vejene til de nærmeste Pas. Mod Grænsen sendtes et Par Skiløbere, og en af disse udtalte siden i Forhørene, at Kaptajn Hansteen havde spurgt, om der var nogen, som havde Lyst til at gaa ud og indhente Kundskab; de var da gaaet ud i Bondeklæder, men med Bajonet. Paa den anden Side Grænsen traf de en Bonde, som forklarede dem, at Svenskerne vilde rykke ind i Norge; Gaardens Heste var tagne til Skyds; fra et Fjæld, som Bonden havde anvist dem, kunde de se 6 Rytterkompagnier ½ Fjerdingvej fra deres Standplads; han fortalte dem, at Fjenden agtede sig til Rømskogen, og de løb nu til den nærmeste norske Gaard, fik et Par Heste, red til Basmo og afgav Melding til Kaptajn Sarpsborg, der skrev den ned og sendte den til Oberst Kruse med en Skiløber. Major Vittinghoff fik Søndag 8. Marts Ordre til med sine Dragoner at ride til Hemnes ved Øgderen; selv tog han Kvarter i en Gaard en lille halv Mil fra Østby, Oberst Kruses Kvarter. Kompagniet, der laa paa 4 Gaarde, blev trukket sammen om Aftenen; ved Rødenes skulde Kaptajn Hansteens Kompagni afløse Dragonerne.

Efter Gudstjenesten den 8. inspicerede Kruse Brüggemanns Kompagni; 16 Mand blev udtagne som Vagt paa Østby, medens Resten blev sendt i Kvarter. Herefter spiste Kruse til Middag i Præstegaarden sammen med Oberstløjtnant Brüggemann, Major Emhausen, Kaptajn v. Heinen og flere Officerer; desuden deltog Sørenskriver i Nedre Romerike Hans Wexelsen og Vicelagmand Munch i Maaltidet. Medens de sad til Bords, kom der til Majoren en Melding fra Kapt. Sarpsborg om, at en Kundskabsmand fra Rømskogen, Knud Trosterud, havde berettet, at Kongen af Sverig med sin Hær „saa tykt som Græs“ laa paa Kirkeby, ½ Mil fra den norske Grænse; der blev nu snakket frem og tilbage; man havde faaet saa mange falske Meldinger; men Kruse beordrede dog Emhausen til at besætte Eid, Skarrebøl og Kongtorp. Ved 3—4 Tiden red Majoren bort fra Præstegaarden til sit Kvarter; under Vejs mødte han en Skiløber, som han nogle Dage forinden havde sendt til Grænsen; han meldte, at Fjenden var set paa Rømsjøen; Mel-

dingen sendtes til Kruse, der havde forladt Præstegaarden kort efter Majoren: da han satte sig i Slæden, sagde han til Brüggemann og de andre Officerer: „Farvel Messieurs! nu gøre enhver, hvad en Soldat tilkommer“. Efter Solnedgang kom Knud Trosterud til Basmo med en ny Melding; han kom fra Gaarden Sundsrud ved Rømsjøen., $\frac{1}{2}$ Mil fra den svenske Grænse; Folk fortalte, at svenske Tropper med 7 Standarter holdt Bøn paa den tilfrøsnede Sø; selv havde han ikke set dem, men han ilede over Rødenes til Basmo og afgav en Melding, der blev nedskreven og sendt til Emhausen, der expederede den til Kruse. Majoren ansaa det for umuligt at besætte Passene nu og gav midt paa Natten en om Aftenen indtruffen Sergent med 50 Landdragoner Ordre til at gaa $2\frac{1}{2}$ Kilometer mod Nord til Bunes og vente paa ham dær, men da han i Dagningen var paa Vejen derop, mødte han en Soldat, der kom jagende i en Slæde og meldte, at Fjenden stod i Høland.

Paa Østby havde Kruse modtaget den ovenfor omtalte Melding, der overbragtes af Emhausens Ordonnans Peter Øjestad. Da han havde læst den, sagde han: „Nu ved jeg, at Kommandanten paa Basmo er ræd igen!“ I Gaarden traf Ordonnansen flere Kundskabsmænd, der sagde: „Fjenden er over os i Nat“; dette meldte han til Obersten, der ikke vilde give Ordre til Samling, før han vidste noget sikkert; han besindede sig imidlertid og gav Øjestad en skriftlig Ordre til Emhausen om i Il-marche at komme til Obersten, da Fjenden var faldet ind i Høland. Mellem Kl. 8—9 om Aftenen meldte Niels Hemnes Obersten, at hans Datter havde set Fjenden paa Rømsjøen; en anden Bonde havde set 3 Standarter paa Settensjøen NV for Rømsjøen; der indløb flere Meldinger, og Obersten beordrede nu Major Vittinghoff til at sende Patrouiller til Kongtorp og Skarrebøl og befalede Emhausen at samle sit eget og Hansteens Kompagnier og afvente nærmere Ordre. Henad Midnat kom Patrouillen fra Kongtorp tilbage og meldte, at den var stødt paa Fjenden; den blev sendt til Vittinghoff med Ordre til at „anrykke“ og støde til Obersten, og en Ordonnans blev sendt til Præstegaarden for at alarmerede Oberstløjtnanten; han kom imidlertid tilbage og meldte, at Fjenden var kommen før ham, og nu var der ikke andet for end at samle Vittinghoffs og Kruses Dragon- og Emhausens og Hansteens Infanteri-kompagnier saa hurtigt som muligt.

Kong Carl var Søndag den 8. Marts om Morgenen gaaet over Grænsen. Fangne norske Kundskabsmænd havde røbet, at Passene var aabne. Med 7 Kompagnier Ståndsdragoner og Tremänningar ilede han over Rømsjøen og Skarrebølsæteren til Søen Mjermen; med de 4 Kompagnier

gik han selv over Kongtorp mod Hølands (Løkens) Kirke, medens de 3 andre gik over Hallangensjøen og Settensjøen. Meldingerne var saaledes fuldt korrekte; men Normændenes Forposttjeneste var slet organiseret. Ved Midnatstid kom Kongen uhindret til Hølands Præstegaard; Kongtorp Patrouillen maa have set ham, men havde ikke alarmeret Brüggemann, der ikke havde tænkt sig Muligheden af, at de svenske Ryttere ved Nattetid kunde benytte den Fjældvej, der fra Kongtorp Aasen forbi Gaarden Naddum fører til Præstegaarden, hvor den munder ud i Hovedvejen; men det var netop det, Kongen gjorde. Oberstløjtnanten havde sikret sig meget slet; paa Gaarden laa foruden ham kun en Gefrejter med 6 Mand som Vagt, der havde udstillet 2 Enkeltposter: en ved Kompagnichefens Dør og en udenfor den østre Port; det var tyk Luft, men Maanen var oppe. Ved Midnatstid mærkede den udvendige Post, at nogle mistænkelige Ryttere strejfede omkring uden for Præstegaarden. Han kaldte paa Gefrejteren, der løb ind og vækkede Oberstløjtnanten, som laa afklædt og sov; han for op, stak Fødderne i Tøflerne, tog Uniformen paa Armen, beholdt Nathuen paa Hovedet og løb i denne defekte Paaklædning, ledsaget af Gefrejteren, der bar hans Støvler, ud ad den vestlige Port til Gaarden Riser, hvor Løjtnanten og Fanevagten laa; her fik han gjort det højst nødvendige Toilette. Paa Gaarden var alle paa Benene, og Oberstløjtnanten begav sig med sin lille Flok til Gaarden Skattum lidt længere mod Nord, hvor der laa 30 Md. Svenskerne havde tabt Følingen, og det hele vilde være løbet vel af, hvis ikke Oberstløjtnanten havde faaet den forrykte Idé at „røre Trommen“ for at samle det spredte Kompagni; nu vidste Svenskerne, hvor de kunde finde ham; de ilede til og omringede den lille Skare, der var bleven forstærket med nogle søvndrukne Folk fra de nærmeste Gaarde. Uden at løsne et Skud overgav Brüggemann sig med 2 Officerer, 4 Underofficerer, 1 Tambur og 65 Menige. Paa Oberstløjtnantens Ordre havde Sekondløjtnant Dillerud gemt Fanen i Sneen, men han blev tvungen til at paavise den. De tre fangne Officerer tilbragte Natten paa Riser; de frigaves mod Revers for en Maaned. Baade Kongen og Arveprinsen overværede denne lille Affære.

Det svenske Rytteri var meget anstrængt, og Hestenes Ben var forskaarne af den dybe Frostsne, de havde arbejdet sig igennem. Kongen overnattede paa Skattum, Prinsen paa Riser, og Folkene bivuakerede omkring store Baal ved begge Gaarde, dækkede af en Vagt med fremskudte Poster; men da der ingen Patrouiller udsendtes, fik Kongen intet at vide om de norske Tropper; han anede ikke, at de nærlig-

gende Rakkestad Gaarde var belagte, eller at norsk Rytteri nærmede sig Syd fra.

Efter at have modtaget Melding fra den Sergent, der havde ført Kongtorp-Patrouillen¹⁾, alarmerede Oberst Kruse sit Kompagni og gik langsomt mod Nord med Infanterivagten som Forspids. Ved nogle Lader paa Pladsen Skedsmo, en god Kilometer Syd for Præstegaarden, gjorde han Holdt i Dagningen. En Bonde, der kom fra Præstegaarden, meldte, at Brüggemann var overrumplet, og at Fjenden stod ved Riser. Kruse saa selv Bivuakbaalene, men forbød Bonden at tale med hans Folk for ikke at skræmme dem. En Underofficer, der med nogle Dragoner sendtes paa Rekognoscering mod Præstegaarden, kom tilbage, da han blev beskudt; da Vittinghoffs Dragoner indtraf, og Infanteriet ikke kunde ventes for det første, besluttede Kruse at angribe med sine 200 Dragoner. Svenskerne forlod Præstegaarden og gik til Riser; Præsten, der gik Kruse i Møde, sagde til ham: „De har ikke gjort mig Fortræd for en Træske og er ikke 100 Md. stærke; I har dem i Eders Hænder!“ Et lille Tilløb til Hølandselven, hvorover der fører en Træbro, skærer Vejen mellem Præstegaarden og Riser omtrent midt mellem de 2 Gaarde. Til Højre for denne placerede Kruse sin lille Infanteritrop; lige over for den paa den anden Side holdt 60 svenske Dragoner „oppe ved Bakken, som fører til Gaarden Riser“.

Efter at have vexlet udfordrende Ord vexlede Modstanderne ogsaa Skud, og Kl. 5 tiltraadte Kruse Ridtet over Broen, hvor kun 2 Md. kunde ride jævnsides; Isen kunde nemlig ikke en Gang bære Fodfolket, der faldt i Vandet under Forsøget paa at passere. Mærkværdigvis kom begge Dragonkompagnierne over Broen og fik Tid til at opmarchere. Ståndsdragonerne blev kastede; forstærkede af Tremännerne „satte de sig“ igen, blev atter kastede og fik samme Skæbne, da de vilde prøve Offensiven. Fra Skattum kom Kongen nu selv ilende med 30 Ryttere, mest Officerer, men Normændene beholdt Overtaget, indtil Ståndsdragonernes Hovedstyrke kom fra Skattum, faldt dem i højre Flanke og drev dem tilbage. Major Vittinghoffs Kompagni slap først over Broen, men da hans Hest styrtede, og hans Premierløjtnant faldt efter at have værget sig tappert ved sin dræbte Hest, var der ingen Kommando ved Kompagniet, der i fuld Opløsning flygtede Syd paa. Kruse ledede selv sit Kompagnis Overgang; 50 Skridt fra Vandløbet

¹⁾ Han hed Ulr. Fr. Jonstrup, udmærkede sig senere ved Norderhov, var født 1684, blev Fændrik 1716, blev gift med en Broderdatter af Anna Colbjørnsdatter og døde 1767 som Kaptajn.

maatte han med sin Bagtrop kæmpe med 200 Ryttere, blev saaret af 2 Musketkugler og passerede Broen som sidste Mand; men han kunde ikke sidde i Sædlen, og Kompagniet fulgte i vild Flugt efter Vittinghoffs Dragoner. Selv slæbte han sig med en Dragon til Præstegaarden, hvor han blev fangen. Svenskerne forfulgte ikke; Fortroppen standsede ved Skedsmo. Kruses lille Infanterivagt slap over Bækken længere mod Nord og sluttede sig til Kaptajn Muus' Kompagni. De norske Dragoners Tab var 30 dræbte og saarede, deriblandt 2 Officerer; Svenskerne siger, at de tog 10 Fanger. Deres Tab skal have været 27 dræbte og saarede; blandt de sidste var Arveprinsen, der var haardt saaret i højre Laar, og General Poniatowsky, der var saaret i Hals og Mund; begge maatte føres tilbage til Sverige. Kongen var derimod usaaret. Personlig havde han deltaget i Nærkampen som sædvanligt; hans Kape var sønderhugget, og der siges, at han kun undgik Fangenskab ved Oberst Rosens Hjælp. Der er gaaet Sagn i Kampen paa „Riserjordet“: Oberst Kruse er bleven til en Heros; personlig har han nedlagt 14—15 Svenskere, han har saaret Arveprinsen, ja har endog vexlet Hug og Skud med selveste Heltekongen.

De norske Dragoner fortsatte Flugten sydover til Basmo. Først ved Bunes fik Vittinghoff Hold paa sit Kompagni; al hans Raaben og Kommanderen havde hidtil været forgæves. Ved 7-Tiden traf Major Emhausen paa Kraktorp Engen mellem Bjørkenes og Bunes de flygtende Dragoner. En Underofficer red i Spidsen og raabte: „Tilbage! Fjenden er over Jer!“ Majoren lod sine 2 Kompagnier sætte Bajonetten paa og spurgte den forbigående Major Vittinghoff om, hvad der var paa Færde: han fik til Svar „Wir sind repoussirt“, og det samme raabte ogsaa Kruses Premierløjtnant. Infanteristerne blev urolige, da de saa Dragonerne ile forbi; nogle af Folkene smed Tornystrene og løb ud paa Øgderens Is; med megen Besvær fik Majoren dem beroligede, trak dem bort fra Landevejen op paa Kraktorp Jorderne og førte dem ad en Bygdevej langs Fjældet til Bunes, hvor Dragonerne havde ordnet sig, og hvorfra hele Styrken gik til Basmo.

Om Eftermiddagen den 9. Marts sendtes en Officer med 50 Dragoner til Hemnes, men saa intet til Fjenden. Melding sendtes til General Lützwow, og den næste Dag fik den lille Styrke Ordre til at støde til ham i Degernes, 20 Kilometer Syd for Basmo paa Vejen Fredrikshald—Christiania; Kommandanten paa Basmo skulde have saa mange Landdragoner, som han maatte forlange. Ordren blev straks efterkommet.

Paa Nordre Rakkestad laa Kaptajn v. Heinen af Kruses Dragoner.

Hans Poster mærkede intet til, hvad der skete 1 Kilometer Syd paa. Nogle Bønder bemærkede imidlertid Bivuakbaalene, rekognoscerede videre med et Par Dragoner og blev snart klar over, at Fjenden var paa Høland. Nu blev Kaptajnen vækket, og, medens Hestene blev sadlede, kom Præstedatteren fra Høland og fortalte grædende, hvorledes det var gaaet Brüggemann. Da der ingen Ordre kom fra Kruse, befalede v. Heinen Premierløjtnant Helm at samle sit Kompagni paa Fossersjøen lidt Nordost for Rakkestad. Det var just paa den Tid, at man sloges paa Riserjordet. For Furagens Skyld laa Dragonerne meget spredt, og Kaptajnen, der frygtede for at blive overfaldet, inden Styrken var samlet, gav sit Kompagni Ordre til ogsaa at samles paa Søen og red selv Nord paa. En Del Dragoner, der formodentlig var alarmerede af Flygtningene af Brüggemanns Kompagni, kom hurtigt til Stede, og v. Heinen udsendte nogle Patrouiller. Løjtnant Schaltze, der førte en af disse, traf ved den nordligste Rakkestadgaard Regimentsauditøren, Arnold Raffh, som havde været Tilskuer ved Kampen og nu paa Sørenskriverens Opfordring var redet mod Nord for at skaffe Hjælp. Han sendte ham til Kaptajnen og fortsatte Ridtet Syd paa saa langt, at han baade saa Svenskerne og de Faldne paa Riserjordet. Gennem sine Patrouiller fik Kaptajnen at vide, at Dragonerne var vegne mod Syd, derimod ikke, at Obersten var fangen; han ventede, at Kruse vilde gaa Nord paa, naar hans Fodfolk var samlet. Med sine Dragoner, Muus' og Helms Kompagnier tog han Stilling ved et Hegn Syd for Rakkestad og sendte en Underofficer med 40 Md. til Gaarden Naddum, hvor han lod Vejen forhugge, saa at Fjenden ikke kunde bruge den ved en Tilbagegang. Her ventede han hele Dagen og sikrede sig omhyggeligt med Poster og Patrouiller. Svenskerne holdt sig i Ro; Folk og Heste var dødt-rætte. De mange Afgivelser til Konvoj af Saarede og Fangne svækkede den i Forvejen ringe Styrke. En Overløber meldte v. Heinen, at 1400 svenske Infanterister var i Anmarche; han besluttede da at marchere til Blaker, dækket af Mørket. Rytterne gik over Søerne Fossersjøen og Bjørkelangen, Fodfolket ad en Skovvej. Ved Blakersund samledes Styrken, passerede Glommen den 10. Marts og stødte samme Aften til Generalmajor Sehested i Skedsmo.

Naar den lille Affære er saa godt oplyst, skyldes det de overordentlig vidtløftige Forhør, der afholdtes i Efteraaret 1716, og som førte til en Overkrigsret, nedsat i Fredrikstad den 5. Juni 1717. Dommen faldt den 1. September. Kruse blev straffet med en Bøde paa 100 Rdlr. og dømt til at betale lige saa meget i Omkostninger, fordi han ikke flittigt havde

rekognosceret de Veje, ad hvilke Fjenden kunde ventes, ikke havde averteret Oberstløjtnant Brüggemann eller andre om de Efterretninger, han havde modtaget om Eftermiddagen den 8. Marts, og „præcipiteret“ havde anfaldet den 3—4 Gange overlegne Fjende uden at vente paa de Kompagnier, der stod Syd for ham, og uden at kalde de Kompagnier Dragoner og Fodfolk, der stod Nord for ham, til Hjælp. Det maa kaldes godt sluppet; Oberst Kruses Forsømmelser var meget grove, men hans ukuelige Mod og blændende Tapperhed havde vakt Beundring hos Ven og Fjende: den jyske Herremandssøn blev en norsk Nationalhelt, og Carl XII roste ham i høje Toner, skænkede ham en Kaarde og gav ham Lov til at rejse til sin Gaard, Brotnov, for at faa den fornødne Pleje; i August blev han udvexlet; 23. Novbr. blev han Brigadér; Kongen eftergav ham Straffen, skænkede ham sit Portræt med Tilkendegivelse af sin Naade og udnævnte ham den 10. Decbr. 1717 til Generalmajor.

I Sammenligning med den kække Rytterfører, der uden Betænkning kaster sig over den langt overlegne Fjende, gør Oberstløjtnant Brüggemann med sin Nathue og sine Tøfler et kummerligt Indtryk; han blev dømt til at miste sin Charge og betale 200 Rdlr. i Omkostninger; Dommen blev dog i Nov. 1717 formildet derhen, at han fik Afsked i Naade, og Aaret efter fik han Obersts Karakter. Major Emhausen fik 6 Ugers Arrest for ikke at have besat Passene og 50 Rdlr. i Omkostninger. Kaptajn v. Heinen fik samme Straf og 150 Rdlr. i Omkostninger, fordi han havde haft for ringe Fanevagt og ikke sørget for, at denne havde sine Heste i Nærheden. Løjtnant Dillerud, der havde røbet, hvor Fanen var skjult, blev degraderet i 2 Maaneder. Ingen af disse Straffe blev formildede, og dog var disse Officeres Forsømmelser mindre graverende end Oberstens; men ingen af dem havde hans blændende Egenskaber. De norske Officerer og Soldater var ukrigsvante; men det var det svenske Rytteri ogsaa; derimod havde adskillige af deres Officerer Krigserfaring; Kongens Nærværelse og personlige Deltagelse i Kampen har naturligvis virket stimulerende; men det, der kunde naas og blev naaet, var lovlige lidt til at berettige Kong Carl til at sætte sit Liv i Vove¹⁾; havde det endda været den glimrende Sejr, som man fablede om i Skaane, der havde kostet Nordmændene 4000

¹⁾ Ovenstaaende Fremstilling af Hølandsaffæren er givet efter Nsk. milit. Tidsskr. 17. Hæfte; J. O. Wahl: Felttogene 1716—1718; O. Holtedahl: Høland og Setskogen Herreder, Kristiania 1914. Alle bygger de paa de omtalte Forsøksakter.

Døde!¹⁾ Vicestatholderens Indberetning til Kong Frederik yder Kruse af mulig Anerkendelse og fremhæver Modsætningen mellem ham og Brüggemann, der selv sender en temmelig ynkelig Rapport om „den fatale Nat“²⁾).

Efterretningen om Carl XII' Angreb paa Kruses Kanton vakte stor „Consternation“ i Christiania, hvor man i Aanden saa Fløjkorpsene afskaaret og Hovedstaden i yderste Fare. Slotsloven begærede General Lützows Nærværelse for at træffe de nødvendige Forsvarsforanstaltninger; Penge havde Vicestatholderen skaffet til Veje gennem Borgernes Offervillighed³⁾. Generalløjtnanten opholdt sig i sit tidligere Kanton, som han endnu ikke havde afleveret til Oberst Krag, da han fik Efterretning om, at Kongen af Sverige var gaaet mod Høland, og at General Mörner den 9. Marts havde passeret Grænsen ved Bjerkebæk, 15 km Øst for Fredrikshald; han besluttede da at koncentrere bagud og dække Hovedstaden. Ordre sendtes til Generalmajor Sehested ved Christiania om med sine Tropper at spærre Vejene, der over Gjelleråsen og Bakaasen førte til Hovedstaden; til Understøttelse for ham beordredes Brigadér Vind med Tropperne fra sit Kanton og den opbudte Almue; Tropperne fra Kruses Kanton stødte ogsaa til, dels af egen Drift, dels efter Ordre fra Overgeneralen. I Fredrikshald efterlodes 2 Kompagnier Landdragoner, saa at Besætningen i Forbindelse med Borgervæbningen kom til at tælle 1200 Md.⁴⁾. Lützow forstærkede Fredrikstads Garnison med 4 Kompagnier af Smaalenske Rgt. og 1 Kompagni Landdragoner under Oberst A. Krag og Oberstløjtnant H. J. Huitfeldts Kommando; med Resten af Kantonets Besætning indfandt han sig den 12. paa Bakaasen, hvor Brigadér Vind gav Møde den 14. Marts. I Basmo var efterladt 400, i Kongsvinger 650 og paa Christiansfjæld 264 Md.; Oberstløjtnant Couchérons og Kaptajn Mengs Kompagnier af Oplandske Regiment var beordret til at blive oppe ved denne Fæstning som Observationstropper⁵⁾.

Fra Høland førte 2 Veje ind paa Christiania: en nordligere over Blaker og Skedsmo og en sydligere over Fetsund og Lørenskogen; den sidste var den mest direkte. Ved Bakaasen steg den op paa det udstrakte Aasparti, der begrænser Christianiadalen mod Syd og Øst og fuldstændig

¹⁾ N. Gyllenstierna til Kongen 18/3 16 (Bref fr. Generaler).

²⁾ Mem. Chr. a 18/s; Ref. Sag. 7/7, N. 5.

³⁾ Side 79.

⁴⁾ Munthe S. 562 f.

⁵⁾ Wahl S. 38.

opfylder Rummet mellem Øjeren og Christiania Fjord; saa vel ved Bakaasen som længere mod Øst fandtes gode Forsvarsstillinger, og Vejen, der førte gennem flere Defileer, kunde let spærres ved Forhug, hvortil det for en stor Del skovbevoxede Terræn ydede rigt Materiale. Fra Bakaasen, hvis højeste Punkt er ca. 190 Meter, falder Terrænet mod Nord først lidt af, hvorefter det atter hæver sig til Gjelleraasen, hvor det naaer en Højde af 317 Meter. Den gamle Vej fra Blaker over Nitesund, hvis Retning endnu kan følges, gik over denne Aas; den er nu nedlagt, men dens Spor ses sønden for den nuværende Chaussé; den var smal og trang, let at spærre, førte over stejle Bakker og begrænsedes af bratte Skraaninger; ved Grorud forenede den sig med Vejen over Bakaasen; Terrænet mellem dem var ufremkommeligt; Nord for Gjelleraasen laa den uvejsomme Bjæraas. Adgangene til Christiania fra Øst var saaledes ikke vanskelige at forsvare, selv med en mindre mobil Styrke. Ved Rydning og Bebyggelse har Terrænet nu i en saadan Grad skiftet Karakter, at det ikke er muligt i Enkeltheder at paavise Forsvarslinien.

Generalmajor Sehested, der med 2 søndenfjældske Dragonkompagnier, 5 Kompagnier af Akershusiske og 5 af Oplandske Regiment med Reserver og Landdragoner var efterladt ved Christiania, var paa Efterretningen om Svenskernes Indmarche rykket ud i Stillingen over Bakaasen og Gjelleraasen og havde ved Hjælp af opbudte Bønder begyndt at anlægge Forskansninger og Forhug. Den 14. Marts, da de fra Grænsen tilbagegaaende Tropper var ankomne, stod der i Stillingen omtrent 1200 Dragoner, 5600 Infanterister og 4000 Bønder, hvoraf dog en Del strax blev hjemsendte, da man hverken havde Vaaben eller Befalingsmænd til dem¹⁾. Om Besættelsen foreligger der kun meget lidt; af Slotslovens Ordrebog ses under 16. Marts, at Stillingen har været inddelt i 6 „Kantoner“: Bakaasen, Gjelleraasen, Bjæraasen, Haneborg, Stensrud og Høgbro, der paa et samtidigt Kort kaldes Houbro og har ligget c. 20 Kilometer S.V. for Bakaasen, hvor Landevejen fra Moss skærer et lille Vandløb. For hvert af disse Kantoner blev der udnævnt en Proviantskriver, som skulde instrueres af Generalløjtnant Lützow og Overkrigskommissær Schwerdtfeger; til „Subsistance“ skulde hver af dem have 20 Rdlr.; baade de regulære Tropper, Landdragonerne og Bønderne skulde have Forplejning; fra Akershus skulde Haardtbrød sendes ud i Kantonerne, og fra Drammen skulde Humle, Brændevin og

¹⁾ Wahl S. 38.

Tobak sendes til Proviantforvalter Voigt i Christiania til „Tropperne ved Gjelleraasen“¹⁾). Dette kunde tyde paa, at man var betænkt paa et længere Ophold i Stillingen Øst for Christiania; men det er tvivlsomt, om denne Kantoninddeling er traadt i Kraft; for den 17. Marts, da disse Ordre udgaves, var den sidste Dag, Slotsloven var i Christiania.

Kong Carls Mening med Overfaldet paa Høland var utvivlsomt at bryde gennem det svage norske Centrum og gaa lige løs paa Christiania; han vilde udnytte Overraskelsesmomentet til det yderste og hurtigst muligt naa et afgørende Resultat; den 9. Marts kom hans Fodfolk frem; alt syntes at gaa efter Ønske, han var rede til at begynde Fremrykningen, sikker paa at kunne naa den norske Hovedstad, inden Fløjkorpsene var komne tilbage; „men Vor Herre, som vilde frelse Landet, lod falde saadan Mængde Sne tilligemed Storm og Fog, at han nolens volens maatte blive under Fjældet“²⁾). Der blev vundet Tid, og Kong Carl kom til at fortryde, at han havde begyndt Felttoget med alt for ringe Kræfter. Den 12. Marts brød han op opnaaede samme Dag Svindal ved Øjeren, ca. 20 Kilometer N. V. for Høland; her modtog han om Natten fra General Mörner Indberetning om, at han med sin Kolonne var gaaet over Grænsen den 9. Marts, og at Sneen i høj Grad havde sinket hans Bevægelser; Landshøvdingen i Elfsborg havde ikke i tilstrækkelig høj Grad ydet Bistand med Skyds til Trænet, og Kanonerne havde man maattet efterlade ved Vestra Ed. Kureren, Løjtnant Dahlfelt, blev sendt tilbage med Ordre til at fortsætte Marchen til Christiania og tage Normændenes Forsvarsstilling i Ryggen, medens Kongen angreb den i Fronten³⁾). Hvis dette forholder sig rigtigt, har Kongen begaaet en Fejl ved ikke at vente paa Mörner, der den 13. Marts skal være naaet til Hafslund, som ligger 4 Dagsmarcher fra Christiania.

Den 13. Marts gik Carl XII over Glommens Is — antagelig ved Fet-sund — og belagde Rolvsrud, Kjenn og Røikaas paa Lørenskogen. Generaladjutant G. F. v. Rosen med 50 Ryttere rekognoscerede Bakaasen,

¹⁾ Slotsloven til Schwerdtfejer ^{16/3}, ^{17/3}; til de 6 navngivne Proviantskrivere ^{10/3} (Slotsl. Ordrebog, Nsk. R. Ark.)

²⁾ Hans Nobel til Kongen ^{10/10} 16 (Nsk. Saml. I. S. 138.).

³⁾ Lagermark S. 24. For at vildlede Fjenden sendte Mörner med en norsk Bonde et Brev til Kong Carl, hvem han meddelte, at han vilde angribe Fredrikstad; Bonden bragte Brevet til Slotsloven, der gennemskuede Krigslisten. (Wahl S. 42.)

og den 14. om Morgenen befalede Kongen Oberst Schlippenbach at angribe Normændenes højre Fløj med sin Bataillon af Södermanlands Rgt.; paa 2 Steder søgte han at bryde igennem Forhuggene; men hans Folk, der havde svært ved at arbejde sig igennem den dybe Sne, kunde ikke overvinde Modstanden. Kongen trak sig saa tilbage og gik længere Nord paa; hans Tropper overnattede ved Stalsberg, Ryen, Skjetten og Stav nærmere Nitelven; den 15. om Morgenen rekognoscerede han personlig Gjelleraasen, medens Turo Bjelke undersøgte Forholdene ved Bjøraasen; men over alt stødte Rekognoscenterne paa stærkt besatte Forhug. Stillingen lod sig aabenbart ikke forcere uden store Tab; Kongen besluttede da at søge ned mod Mørner og med den samlede Styrke angribe Christiania Syd fra.

Natten mellem den 15. og 16. Marts fandt der et ubetydeligt Sammenstød Sted mellem Kaptajn Mathesons Kompagni af 2. Søndenfjældske Dragonregiment og en svensk Rytterafdeling, som kastede Normændene. Den 16. om Morgenen brød Kongen op, gik paa Øjerens Is langs dennes vestlige Bred til Enebak Sogn, hvor han overnattede; en Patrouille af 2. Søndenfjældske Dragonregiment under Løjtmant Collin fulgte hans Bevægelser¹⁾.

Den 17. marcherede han til Spydeberg og den 18. til Hølen, en lille Flække 10 Kilometer Nord for Moss²⁾. Hans Tropper var stærkt medtagne; de havde bivueret i Kulde og Snestorm siden den 7. Marts, og Marcherne ad de snefyldte Veje havde været meget anstrængende; intet Under, at de havde mange syge; et Par Hundrede maatte efterlades i Hølen.

General Mørners Kolonne var den 13. Marts naaet til Hafslund ved Glommen Nord for Fredrikstad; herfra skrev han Dagen efter til Generalmajor Aschenberg, hvem Kongen fra Holmedal havde befalet at rykke ind i Norge gennem Enningdalen, at han nu stod ved Glommen, hvis Is endnu kunde bære, at Kongen havde haft et heldigt Sammenstød med Fjenden, at han selv næste Dag vilde passere Floden og marchere videre, og at Aschenberg skulde tage Stilling i Skjeberg, Berg og Borge Sogne mellem Fredrikshald og Fredrikstad „for med al Forsigtighed at indslutte Fjenden“. Denne Ordre indskærpedes d. 15., og d. 17. Marts skrev Mørner til Generalmajoren, at der i Hafslund var samlet en Del Proviant

¹⁾ Wahl S. 40.

²⁾ Den norske Foged J. Munch sætter i sin Journal Opbruddet fra Stalsberg til den 16. og Ankomsten til Hølen til den 19. Marts; dette er urigtigt; men Foreningen med Mørner fandt Sted sidst nævnte Dag.

og nogle Marketendere, som han skulde føre til Moss, hvor Mörner nu befandt sig; den 18. skrev han til Aschenberg, at han paa Moss havde oprettet et Magasin af det, der var kommet fra Dalsland, og det som var udskrevet i Norge; han efterlod Major Thesmar med et Detachement af Bohus Läns Dragoner, hvis Næstkommanderende, Oberst Weinholtz, laa syg i Byen, og en Del af Dalslands indrullerede Bønder til Bevogtning af Magasinet, og paalagde Aschenberg at indlægge nogle dygtige Officerer og 100 Ryttere paa Moss til Hjælp ved Inddrivningen af Kontributioner¹). Det var lovligt store Fordringer at stille til et enkelt Rytterregiment, og de blev større endnu; det var rent ud umuligt for Aschenberg at opfylde dem. Paa Moss forblev Mörner den 18. Marts over; s. D. lod han Major Lagercrantz med 2 Kompagnier Vestgöta Ryttere rekognoscere mod Nord; denne traf Kongen i Hølen, hvor Mörner næste Dag stødte til ham. Den 20. Marts brød Hæren op; paa Moss og i Hølen efterlodes de Syge og en Del Træn. Inden Afmarchen sendte Mörner Aschenberg en hel Del nye Ordre²); han skulde opfordre Sponviken til Overgivelse og true Kommandanten med Storm; fik han Skansen i sin Vold, skulde han standse al Sejlads paa Fredrikshald, befordre Forbindelsen med Sverige ved at drive paa Broslagningen ved Svinesund; det var ønskeligt, om han kunde tage „den Bro, der ligger paa den norske Side ind mod Fredrikshald“; Fæstningens Garnison var sikkert meget svag.

Da Mörner afsendte disse Ordre, stod Aschenberg endnu i Sverige; først den 23. Marts passerede han Grænsen, observeret og stadig foruroeligt af Fredriksstens Besætning. Den ødelagte Enningdal Bro reparerede han og efterlod her som Repli Ritmester Lehmann med 100 Ryttere, hvoraf dog de 30 snart efter blev afløste af 110 indrullerede Bønder fra Dalsland. Med Resten af sin Styrke gik han uden om Fredrikshald over den tilfrosne Femsjø og gik den 25. om Aftenen i Bivuak ved Herrebrøden, hvor han tilbragte en urolig Nat, harcelleret af Partier fra Fæstningen³); herfra skrev han til Mörner, at han ikke begreb, hvorledes han med 732 Ryttere skulde kunne løse alle de Opgaver, man tilstillede ham; endnu havde han intet set hverken til Lifdragonerne eller Tropperne fra Åmål, og uden dem kunde han intet udrette⁴). Den 26.

¹) Mörner til Aschenberg ³/₁₄, ⁴/₁₆, ⁰/₁₇ og ⁷/₁₈ Marts (Hdlg. rör. Nord. Kr III. 1716. Sv. R. Ark.)

²) Mörner til Aschenberg ⁰/₂₀ Marts.

³) Oblt. H. J. Brun til Overkrsekr. ²⁰/₈ 16.

⁴) Aschenberg til Mörner ¹⁶/₈.

marcherede han til Berg Kirke og overnattede i Præstegaarden, stadig foruroliget af smaa Kommandoer fra Fredrikssten. Den 27. Marts kom han til Skjeberg, hvor han ganske vist fik Fred for Oberstløjtnant Bruns Folk, men hvor han blev fortræddiget af Bønderne, der havde forladt deres Hjem og var løbne til Skovs¹⁾.

Til en Begyndelse fulgte Kong Carl Hovedvejen til Christiania; Natten til den 21. Marts tilbragte han ved Aas²⁾; men da han erfarede, at Vejen længere Nord paa var forhugget, gik han den næste Dag ud paa den tilfrosne Bundelfjord og fortsatte Marchen; alt var stille, ingen fjendtlige Tropper at sé; man nærmede sig Christiania; da begyndte pludselig en heftig Kanonild fra det gamle graa Slot, der tvang Hæren til at søge Dækning bag Smaaøerne i Bunden af Fjorden for senere at forsøge en Landgang udenfor Kanonernes Rækkevidde. Skønt Afstanden var stor, led Svenskerne et ikke helt ringe Tab³⁾.

Efter at Svenskerne havde opgivet Angrebet paa Østfronten af Christianias naturlige Enceinte, trak Forsvarerne Vejret lettere; der var igen vundet Tid; men man var klar over, at Angrebet vilde blive genoptaget paa et andet Punkt og med forøgede Kræfter; den 17. Marts begyndte man at trække Tropperne fra Aasene ind til Christiania.

Den 18. Marts mønstrede Lützw Hæren paa Isen⁴⁾, og om Aftenen holdt han Krigsraad i Vicesatholderens Hus og i dennes Nærværelse; her „fandtes unanimitet for godt sig med den hele Armé af Infanteri og Bønder at retirere, saaledes at en avantagøs Post kunde op-søges, en god Postering som forrige at udlede“. Krag paastaar, at han havde hævdet, at der bag den nye Stilling skulde indrettes en Del andre, og „at den sidste retirade skulde være at maintainere Søkysten ved Laurvigen og Staværn“, for at man kunde holde Forbindelse med Danmark og modtage den forventede Hjælp; kom den ikke inden 14 Dage, vilde Fjenden blive Herre over hele det Søndenfjældske⁵⁾. Der siges, at Krag havde ønsket at levere Slag udenfor Christiania, og at han havde lovet Borgerskabet ikke at vige derfra, „før Bataille var holden“; men Lützw vilde ikke udsætte sig for denne „Hazard“, og deri gjorde

¹⁾ Munthe S. 527.

²⁾ Munchs Journal.

³⁾ Baron Krag angiver i Memorial af ²⁹/₃, at 70 faldne og saarede bragtes ind i Byen; Ob. Klenow paa Akershus siger, at „vi saa en Del Dragoner og Heste styrte omkuld“.

⁴⁾ Nsk. milit. Tidsskr. 13. Hæfte (samtidig Relation).

⁵⁾ Krag's Mem., dat. Bragernes ²¹/₃, afs med Kapt. Wessel; d. v. s. Tordenskiolds Broder Caspar.

han Ret. Det er denne Sammenkomst, Nobel har skildret med saa grelle Farver, at man ikke rigtig kan tro paa hans Fremstilling: „nogle af vores Colleger fandtes saa beskænket, at man med Væmmelse maatte se derpaa“; der var Ordre og Kontraordre, intet Overlæg; der blev ingen Protokol holden, ingen Betænkning afgiven, „alting blev forrettet med Banden, Skænden og Raaben“¹⁾.

Beslutningen om at indtage en Optagelsesstilling mellem Christiania og Drammen blev ikke taget over Hals og Hoved; allerede den 14. Marts havde Slotsloven beordret Byfoged Wendelboe i Bragernes til at tilsige „de Strandsiddere, Bjælkehuggere og Bordstablere, enhver med deres Øxer, snarest at gaa til Akerskoven der sammesteds at nedhugge og forhindre Fjendens dessein“. Forsvarsarbejderne skulde udføres under Kaptajn Hans Thomesen Hoffmanns Ledelse²⁾.

Inden Hærens Afmarche blev Akershus' Garnison forstærket og kom til at bestaa af³⁾:

3 Komp. Vesterlenske Rgt.			
3	—	Akershusiske	-
1	—	—	- gl. Reserve
1	—	—	- ny Reserve
1	—	Oplandske	-
1	—	—	- gl. Reserve
1	—	—	- ny Reserve

10 Komp. Landdragoner, Akershusiske Artillerikomp. og et Detachement af Livkompagniet.

Præsensstyrken var med Primaplana 2980 Infanterister samt 91 Artillerister og 5 Officerer og Betjente ved Staben, ialt 3076 Hoveder. Forplejningsstyrken var en 3—400 Md. større. Med Besætningens Beskaffenhed var Oberst Klenow meget utilfreds; af hele Styrken var kun 900 Md. regulære; til de 300 Md. af den nye Reserve var der kun 3 Officerer, til de 1300 Landdragoner 1 Major, 2 Kaptajner og 5 Løjtnanter, som var saa uduelige, at man ikke kunde betro dem en Underofficerspost; desuden var Landdragonerne og de nye Reserver meget slet exercerede⁴⁾.

¹⁾ Nsk. Saml. I S. 143.

²⁾ Slotsl. Ordreb. ¹⁴/_s.

³⁾ Styrkeangivelse paa 2 løse Ark i Klenows Memorialer 1716.

⁴⁾ Klenows Mem. ²⁰/_s 16.

Ved Belejringens Ophør talte Styrken 29 Officerer, 99 Underofficerer, 2855 Md. af Fodfolket; deraf 2 kommanderede, 301 syge, 5 kvæstede, 10 døde, 5 kasserede og deserterede.

For Akershus' Proviantering var der sørget saa nogenlunde; for at foregaa andre med et godt Exempel lod Vicestatholderen fra sin Gaard paa Ladegaardsøen en Snes Stkr. Fæ og alt andet Fæmon, stort og smaat, drive ind i Fæstningen; andre gjorde det samme; men alt for store Beholdninger blev tilbage i Byen, hvor de kom Fjenden tilgode, da kun en mindre Del blev ødelagt i Forvejen. Man burde hellere have ført dem ind i Fæstningen eller ladet dem følge de bortmarcherende Tropper; skortede det paa Rum i Fæstningen, var det dog vigtigere, at Provianten unddroges Fjenden, end at der blev Plads til Baron Krag's, Biskop Deichmanns eller andre Standspersoners Møbler og Løsøre. Kommandanten og Nobel stred mandelig for den gode Sag, men kunde ikke overvinde den passive Modstand, de fandt hos Vicestatholderen og Slotslovens andre Medlemmer¹⁾.

Christiania var af Christian IV anlagt som Fæstning, med Slottet som Citadel; men efter den store Brand 1686 blev Værkerne sløjfede, og i 1716 var Byen fuldstændig aaben; Slottet derimod blev yderligere befæstet af Feltmarskalk Wedel, der uden om det paa Hovedtangen anlagde en stormfri, bastioneret Vold, bestaaende af en Nordfront med 2 Bastioner og mellemliggende Hornværk, ved en Kurtine forbunden med Østfronten, der bestod af 1½ Bastion med mellemliggende Kurtine og en ganske kort kremailleret Sydfront, hvis højre Fløj sluttede sig til det gamle Slots Forsvarsværker, en bastioneret Front med foranliggende vaad Grav. Foran Fæstningens Nordfront laa et Glacis, de andre Fronter fulgte Fjordbredden. De af Christianias Gader, der gik fra Nord til Syd, kunde bestryges af Fæstningens Kanoner. Kærnen dannedes af selve Slottet med dets tykke Mure og massive Taarn²⁾.

Bestykningen var noget uensartet. Af Metalskyts var der 4 26 Pds. og 2 24 Pds. Kanoner, 3 8 Pds. og 8 6 Pds., desuden en halv Snes Smaapiec'er, til Dels umonterede; hertil kom 3 Morterer fra 60 til 240 Pds. Af Jærnskyts fandtes 16 12 Pds., 17 8 Pds. og 10 6 Pds. samt 13 lette Stykker af mindre Kalibre, 20 Jærnmorterer fra 50 til 200 Pds. og 11 Haandmorterer. Af Ammunition var der et ret betydeligt Forraad, bl. a. 6571 24 Pds. Kugler, 3248 18 Pds., 6862 12 Pds. o.s.v., 2027 Skraasække, 3577 Ctnr. Kanonkrudt, 100 fyldte Granater, foruden et stort

¹⁾ Nobel til Kongen ^{10/10}.

²⁾ Plan 5 med Oleat.

Antal Haandgranater. Af Haandvaaben var Beholdningen ikke betydelig; ved Nytaar 1716 fandtes 3280 nye Flintegeværer med og 600 uden Bajonetter samt 8—900 Sabler, Kaarder og Kaardebajonetter. Ved Aarets Udgang var Antallet af Metalkanoner steget med 6, medens Antallet af Jærnkanoener var uforandret. Af Kanonkugler førtes i Aarets Løb til Udgift 5196 af alle Kalibre; noget over en Fjerdedel var 3 Pds. Kugler; af Granater var medgaaet ca. 100 foruden 880 Haandgranater¹⁾.

Et vanskeligt Punkt var Vandforsyningen. Brøndene var i Uorden, og Vandledningerne kunde overskæres; heldigvis opdagede man paa Hovedtangen ved Mønten en Kilde, der, saa længe Indeslutningen varede, gav en Vandstraale saa tyk som en Arm; da der manglede Barakker, har Folkene maattet kampere i Telte, for saa vidt de ikke kunde rummes paa Slottet, hvor man stuede de flest mulige sammen saa tæt, som det kunde lade sig gøre. Med Brændsel synes man at have været vel forsynet. Sundhedstilstanden var forbavsende god; da Svenskerne drog bort, havde Garnisonen kun henved 300 Syge, medens 10 var døde.

Terrænet mellem Christiania og Drammen²⁾ var vanskelig tilgængeligt, og her var det ikke Vanddragene, men Fjældene, der lagde Angriberen Hindringer i Vejen. Vinterkulden kom ham altsaa ikke til Hjælp, og Snefaldet gjorde Fremrykningen langsom og anstrængende. Fra Drammen til Christiania førte kun en eneste egentlig Landevej, der var temmelig ny; omtrent 8 Kilometer Nord for Bragernes (Drammen) gik den over Lier Elven til Tranbyhøjderne og derfra i østlig Retning over en Del andre Højder over Gl. Gjellebæk til Asker, ca. 10 Kilometer; hele Afstanden mellem Christiania og Drammen er omtrent 40 Kilometer. Fra Tranby gik Vejen gennem tæt Skov; paa begge Sider var der „Fjældknatter“, tildels med bratte „Stup“. I dette af Naturen ret stærke Defilé havde Kaptajn Hoffmann anlagt et vidtløftigt Værk senere kendt under Navnet „Posteringen ved Gjellebæk“. Tværs over Vejen laa Hovedskansen, et højt og stærkt Bjælkeværk; foran denne var Vejen paa begge Sider flankeret af mindre Værker med span-

¹⁾ Fæstn. Regnskab Akershus 1716 (Nsk. R. Ark.).

²⁾ Plan. 6.

ske Ryttere foran sig. I Skanserne var Feltkanonerne anbragte. Ved Troppernes Ankomst var Værkerne ikke færdige, men der blev sat en hel Del flere Folk i Arbejde, og Oberst Schøller overtog Ledelsen. Hovedkvarteret blev paa Gl. Gjellebæk; Tropperne bivuakerede, kamperede i Hytter eller laa stærkt sammentrængte i de faa Huse og Gaarde, der fandtes; de led ondt, da Kulden var tiltaget efter Snefaldet. For at hindre Fjenden i at omgaa Stillingens højre Fløj ad den slette Vej, der fra Asker over Royken Kirke gik til Lier, blev Generalmajor Sehested med 1. Søndenfjældske Dragonregiment og nogle Kompagnier af Smaalenske Rgt. under Oberstløjtnant J. C. Schilling og Major G. F. Oldenburg sendt til Gjellum; Mandskabet kamperede i Hytter. Stillingen blev forstærket med Feltværker, bestykkede med 4 4 Pds. Kanoner, der blev laant fra et Defensionsskib, som var frosset inde ved Drammen. Nogle Skovstier, der udmundede ved Tørstad og Hennem i Lier, Vest for Gjellebækposteringen, blev besatte af Bønder. Blokhuset ved Svelvik, 18 Kilometer S. O. for Drammen, hvor Fjorden indsnævres til et ganske smalt Løb, blev af Kammerraad Lars Moss bestykket med 8 Kanoner fra Defensionsskibet, og Bønderne fra Royken og Hurum skulde forsvare Nærnes, Slemmestad m. fl. Punkter paa Christianiafjordens Vestkyst og holde Udkig med dennes Østside¹⁾. I en Memorial, dateret Hovedkvarteret i Gjellebæk 28. Marts 1716, angiver Lützow, at hans Styrke ikke overstiger 1000 Dragoner og 3000 Infanterister; men om S sammensætningen siger han intet.

Den 18. Marts om Aftenen ankom Slotsloven med Statssekretær Hasse og Zahlkasserer Weybye til Drammen; Biskop Deichmann med en talrig Børneflok og Bagagen var indtruffet nogle Dage forinden. Den 19. meddelte Slotsloven Byens Magistrat, at General Lützow havde fundet for godt at forlægge en Del Soldater til Egnen omkring Asker; Borgerskabet skulde derfor brygge og bage saa meget som muligt; Byfogden skulde anvise Korn til dem, der intet havde; den 21. gik der Ordre til Amtsforvalteren, Fogden i Lier og Magistraten i Tønsberg om, at Almue og Borgere skulde fremskaffe ædende og drikkende Varer til Tropperne ved Gjellebæk og Asker. Man mærkede imidlertid snart, at paa den Maade gik det ikke; man manglede en ordnende Haand til at sætte Forplejningsvæsnet i System; Folk var villige nok; men Slotsloven manglede baade Administrationstalent og Organisationsevne; Soldaterne

¹⁾ Oblt. v. d. Weydes Selvbioграфи. Pers. Tidssk. III. 1. S. 218; Tord Pedersen: Drammen. En norsk Østlandsbys Utviklingshistorie. II. Drammen 1921. S. 365 f.

sultede og frøs, Disciplinen slappedes, Folkene begyndte saa smaat at marodere. Generalløjtnant Lützwow mistvivlede om, at han vilde kunne holde Stillingen, og lod Slotsloven vide, at han kunde blive nødsaget til at gaa ad Grevskaberne til. Der blev Tale om at slaa Bro over Drammens Elv, da Færgen, der forbandt Byens 2 Dele: Bragernes og Strømsø, kun kunde rumme 5—6 Dragoner ad Gangen, og Isen ikke mere kunde bære.

I Slotsloven fortsattes Forhandlingerne efter Nobels næppe fuldt paalidelige Fremstilling „som sædvanlig med Skælden, Banden og Raaben; der hørtes fast intet andet end Trusler af Arrest, Bolt og Jærn“; Bønder, der kom med Efterretninger, blev overfusede, fordi de „satte Skræk i Folket“. Ja, Krag udfordrede endog Nobel, da denne raadede ham til at optræde læmpeligt overfor Bønderne, hvem Kongen af Sverige jo forsøgte at vinde¹⁾. Det var dog næppe helt med Urette, at Krag klagede over Bønderne: de „ere nu saa obstinate, at de hverken agter Foged, Amtmand, Stiftamtmand eller Vicestatholder, men enhver efter sin Behag gør, hvad de lyster og godt finder“²⁾. Hans Udtalelser bekræftes af Andreas Styhr, Norges senere Ekvipagemester, der klager over, at „deres Væsen bestaar ej i andet end indbildende Højheder, som er Aarsagen til, at det, som til Hs. Majestæts Tjeneste skulde forrettes, vorder ved saadanne liderlige Ræsonnements negligeret“³⁾. Den 7. April klages over, at Bønderne fra Ringerike og Hallingdalen, som skulde besætte Passene ved Krokskogen sammen med Almuen fra Valdets, var opsætsige og forsømmelige i Ord og Gerning⁴⁾.

Søndag 22. Marts fik Slotsloven sikker Efterretning om, at der beredtes en Storm paa Akershus; lykkedes den, vilde Turen komme til Gjellebækstillingen. Bispfen flygtede strax til Skien, og Slotsloven beredte sig til at slutte sig til ham; men Krag havde, inden han begav sig paa Rejsen, faaet en genial Idé, som han udførte, og hvorved han frelste Hæren. Paa egen Haand henvendte han sig til de 4 fremstaaende Drammensborgere: Brødrene Otto og Gabriel v. Cappelen, Søren Hansen Lemmich og Peter Buch, og fik dem til at overtage Slotslovens Funktioner i Byen i dens Fraværelse. Den 22. Marts gav han dem en Instruktion, der paalagde dem at sørge for, at Ordrene om Tilvejebringelse af Brød og Øl til Tropperne udførtes med den størst mulige Hast, og at

¹⁾ Tord Pedersen S. 360—368.

²⁾ Krag: Mem. ²¹/_s.

³⁾ Løvenørn S. 79.

⁴⁾ Slotslovens Ordrebog.

Bønderne hjalp til med Maling og Bagning, hvor Borgerne ikke kunde overkomme det; de skulde gaa Generalitetet og Kommissariatet til Haande i alt, hvad der maatte forlanges til Kongens Tjeneste. I Kongens Navn befalede Vicestatholderen Borgere og Indvaanere i Drammen at være disse Borgere hørige og lydige med Skyds og alt muligt andet under Fortabelse af Ære, Gods og Kongens Naade; Hs. Majestæts Fogder, Lensmænd og Skydsskaffere og den gemene Almue paa Landet skulde holde sig dette efterretteligt; skulde nogen være uvillig til at udlevere, hvad der befalede til Kongens Tjeneste, bemyndigedes de 4 til at tage det¹⁾. Med fast Haand tog disse dygtige Mænd fat paa Udførelsen af det dem overdragne Hverv; men inden deres Virksomhed skildres, vil det være nødvendigt at give en Oversigt over, hvad der blev gjort i Danmark for at komme det betrængte Broderland til Hjælp. Sin ovenfor citerede Memorial til Kongen havde Krag sluttet med disse Ord: „Jeg udbeder i dybeste Underdanighed en hastig Succurs baade til Lands og til Vands, og, hvis det ikke uden Ophold sker, er Norges Rige i stor Fare“.²⁾

I København fattede man sig hurtigt efter den første Forskrækkelse og tog med Kraft fat paa at udføre Løfterne om at komme Norge til Hjælp.

Strax efter Modtagelsen af Beretningen om Hølandsaffæren, Vice-statholderens Løfte om at gøre „nogen resistance“ og Major Richelieus mundtlige Beretning „om alle vore affairers pitoyable tilstand“²⁾, meddelte Kongen Slotsloven, at han vilde komme til Hjælp med en Eskadre og de 3 norske Regimenter samt Proviant og Furage; dernæst lovede han at sende Generalmajor Grev Sponneck, Oberst Hartvig Huitfeldt, Kaptajn Lindegaard, Overkonduktør Frost og sine Generaladjutanter, Obersterne Løvenørn og Møsting, til Norge. Disse erfarne Officerer skulde General Lützwow anvende paa passende Maade, dog skulde Løvenørn snarest tilbage med Melding, saa snart han havde sat sig grundigt ind i Situationen; de skulde overføres paa „Hvide Ørn“ af Kaptajn Tordenskiold; af Rug og Byg, Tobak, Brændevin og Øl, Malt og Humle, Smør og Ost vilde der blive opsendt store Forraad. I Københavns Havn laa der 2 hollandske Skibe, ladede med Tobak, bestemt til Carlskrona og

¹⁾ T. Pedersen S. 371—372.

²⁾ Krag's Mem. 1°/s.

Carlshamn; disse Ladninger blev konfiskerede og sendte til Norge; til Skipperne udbetaltes Indkøbsprisen. Løvenørn fik Paalæg om at skaffe Underretning om Tilstanden i Norge, særlig om Forsvarsforanstaltningerne, Tilstanden i Hæren og Fæstningerne; hver Postdag skulde han sende Beretninger hjem. Samtidig bestemte Kongen, at Oberst Wilster, Kommandant i Fredrikstad, hvis Søn og Broder var gaaet over til Svenskerne, skulde anvendes i Danmark; hans Stilling skulde Lützwow overdrage til den, han fandt bedst egnet¹⁾. Oberst Møsting kom ikke med paa „Hvide Ørn“, men kom først noget senere til Norge.

Dernæst blev der givet Ordre om S sammensætningen af den Eskadre, der under Viceadmiral C. C. Gabel skulde sendes til Norge.

De 5 færdigrustedede Orlogsskibe:

Prins Christian (Flagskib), Viceadm. Gabel.
 Beskærmeren, Kom. V. Reesen.
 Fyn, Kapt. G. Sievers.
 Pr. Vilhelm, Kom. J. Vibe.
 Delmenhorst, Komkapt. Fl. Friis og de

4 Fregatter:

Hvide Ørn, Kapt. P. Tordenskiold.
 Højehald, Kapt. Chr. Güntelberg.
 Raa, Kapt. Fr. Neuspitzer.
 Svenske Sophie, Kaptlt. Rolluf Jansen.

skulde strax gaa til Nordsøen; „Laaland“ og „Island“ samt Koffardiskibene skulde, saa snart de var færdige, melde sig til Gabel ved Fladstrand; der skulde arbejdes paa dem ved Dag og Nat²⁾. „Island“ blev imidlertid ombyttet med „Ebenezer“ (Kom. J. A. v. Paulsen), og, saa snart dette Skib var færdigt, skulde det afgaa sammen med „Laaland“ (Komkapt. S. Heyer³⁾). Generalkommissariatet for Søetaten fik Ordre til at klargøre 6 Transportskibe, der i Fladstrand skulde indtage Cicignons og Buddes Regiment, samt til at forhandle om Transporten af Bergenhussiske Regiment, der havde haft Garnison i København; Gabels Eskadre skulde være klar 29. Marts⁴⁾. Foruden Tropper og Proviant skulde der

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ^{26/8} Nr. 625, 629, 632—634, 637—639, ^{28/8} Nr. 663.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ^{27/8} Nr. 640—641 (Ordre til Adm., Viceadm. Judichær, de Deput. af Søetat. Genkom.)

³⁾ Adm. Kopib. ^{2/4}.

⁴⁾ Krigskancell. til Genkom. f. Søetat. ^{24/8}.

sendes 2000 Flinter, 10 hurtigskydende Kanoner med Ammunition og Tilbehør, 2 Artilleriofficerer og 10 Konstabler til Norge; Budde og Cicignon havde nemlig efter Ordre afleveret deres Regimentskanoner i Fredericia. Chefen for Bergenhusiske Regiment bad om at faa flere Artilleriofficerer, da hans Regiment ikke havde nogen¹⁾.

Da de 2 norske Regimenter afmarcherede fra Stralsund, var det Meningen, at de skulde gaa til Købstæderne i det østlige Jylland og blive liggende dør til Foraaret²⁾; senere blev Kantonnementet noget udvidet, og den 24. Marts udgik der Ordre om, at de skulde gaa til Fladstrand for at indskibes; Cicignons Regiment talte 1714 Md., Buddes 1100³⁾. Bergenhusiske Regiment, der efterlod noget Mandskab paa Flaaden, skulde den 29. Marts gaa om Bord i København, medførende Brød for 16 Dage og 140 Tdr. godt Skillingsøl. Der blev sluttet Certeparti med 7 Skippere om at føre Tropper til Norge, og Stiftamtmand Gersdorff i Aalborg fik Ordre til at skaffe Smaafartøjer, der skulde møde i Fladstrand og anvendes til Troppetransport⁴⁾. Gabel skulde medføre 12,000 Tdr. Rug og Brød til 4000 Md. for 6 Uger⁵⁾. Til Fladstrand sendte Kongen sin Generaladjutant Oberst Grev Chr. Frijs Frijsenborg for at varetage Indskibningen af de norske Tropper; under Vejs skulde han i alle Sæstæder eftersé, om der fandtes Skibe, lastede med Fødevarer; de skulde strax gaa til Fladstrand for at følge med Gabel til Norge; Krigskommissær Nissen skulde staa ham bi paa enhver Maade⁶⁾. Den 1. April kom han til Aalborg; de norske Tropper kantonnerede i denne By og i Egnen mellem den og Fladstrand; ved Nissens Hjælp fik han indsamlet en Del Korn, bistod Regimentscheferne ved Anskaffelsen af Brød for 14 Dage og fik Forbindelse med flere Købmænd, der handlede med Levnedsmidler, og som lovede at henvende sig først til ham⁷⁾.

I de første Dage af April blev der udfærdiget de nødvendige Instruxer for Gabel og de Myndigheder, han skulde samvirke med. Den 2. April fik — som omtalt — Schoutbynacht Kaas Kommandoen i Østersøen, saa længe Gabel var i Nordsøen; dernæst fik Slotsloven Ordre til at udruste og forsyne de norske Fregatter og Snaver og til at indgive

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁷/₈ Nr. 654; Ref. Sag ²¹/₈ Nr. 15, ²/₈ Nr. 9; Dsk. Kopib. ¹⁸/₂ Nr. 461, ²⁰/₈ Nr. 726.

²⁾ Dsk. Kopib. ⁴/₁ Nr. 24.

³⁾ Dsk. Kopib. ²⁴/₂ Nr. 667.

⁴⁾ Dsk. Kopib. ²⁰/₈ Nr. 687, 697, 700—707, ²⁸/₈ Nr. 717.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁴/₈ Nr. 619—621.

⁶⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁸/₈ Nr. 667—668.

⁷⁾ Frijs' Mem. ⁷/₄.

Overslag om Bekostningen ved at udruste Galejflaaden; de Deputerede af Finanserne skulde skaffe Penge; Gabel skulde have Kommando „over alt og alle, der dependerer af Marinen i Norge“; kunde han, naar han kom til Norge, ikke komme i Forbindelse med General Lützwow, skulde han landsætte en flink Officer, der kunde opsøge ham og skaffe Underretning om, hvorhen Tropperne skulde dirigeres; dersom det viste sig umuligt at komme i Forbindelse med den norske Hær, skulde Gabel, naar Krigsraadet, hvori Cicignon, Budde og Oberst Møsting deltog, havde erklæret, at Foretagendet maatte opgives, proviantere Fæstningerne, blokere Göteborg saa effektivt, at intet Skib kunde komme ud eller ind, og konvojere de norske Tropper tilbage til Danmark; Skibe, lastede med Levnedsmidler eller Forraad, bestemt til svenske Havne, skulde anholdes; Skibe fra Frankrig eller andre neutrale Magter, ladede med Tropper, Krigstilbehør og Proviant skulde advares om, at Kongen ikke kunde tillade, at Fjenden fik Forstærkning; gav man ham ikke Gehør, skulde han, hvis han var bastant, møde Magt med Magt. Til Lützwow sendtes Ordre om at arbejde sammen med Gabel¹⁾.

Den 28. Marts havde Baron Krag fra Bragernes afsendt en meget mistrøstlig Memorial, hvori han fortalte om Fjendens Anslag mod Akershus og hans Forberedelser til at falde Gjellebæk Stillingen i Ryggen. Generalløjtnanten havde sagt, at „her (i Bragernes) var ej for mig et blivende Sted“; han var belavet paa at gaa tilbage til Laurvig med Hæren, „som er den sidste Retræte; kommer ikke hastig succurs af Skibe og Folk, kan han ej heller holde det dør længe“. Kongen sendte da 4. April Slotsloven Meddelelse om, at han havde modtaget Memorialen; han haabede, at Løvenørn var kommen i Forbindelse med Vicestatholderen og havde overbragt Ordren af 25. Marts; Admiral Gabel havde længe ligget klar til at afsejle, men Vinden havde været ugunstig; da den „i Dag er god, gaar han under den Højestes Beskærmelse i Dag Sejl, og ville Vi da haabe, at han næst Guds Hjælp, saa fremt Vind og Vejr sig ellers vil føje, med allerførste skal være i Norge og lykkelig anbringe provisions og renfort“. S. D. blev der udfærdiget en Skrivelse til Oberst Klenow med naadige Udtalelser i Anledning af hans Holdning og med Underretning om Gabels Ordre og Opgaver²⁾.

Den 4. April Kl. 10 Fm. gik Viceadmiral Gabel om Bord paa „Pr. Christian“. I Løbet af Dagen blev Oberstløjtnantens og Majorens Kom-

¹⁾ Kgl. udf. Exped. Søet. ang. ³/₄ Nr. 125, ²/₄ Nr. 129—134; Kgl. udf. Exped. ³/₄ Nr. 738.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ⁴/₄ Nr. 747, 749,

pagnier af Bergenhuiske Rgt. sat om Bord paa Skibet; Resten af Regimentet fordeltes til Eskadrens andre Skibe. Den 5. om Eftermiddagen fik „Delmenhorst“ og „Fyn“ Ordre til at gaa Nord paa og krydse mellem Anholt og Kullen. Den 6. om Aftenen lettede Gabel og gik Nord paa med „Pr. Christian“, „Ebenezer“, „Pr. Vilhelm“, „Laaland“, „Beskærmeren“, 2 kgl. Koffardiskibe, indrettede til Troppetransport, og 2 med Øl og Vand; 8 andre til Troppetransport indrettede Skibe fulgte med. Den 8. sejlede Eskadren ud i Kattegat; de to forudsendte Orlogsskibe og Fregatterne Raa og Svenske Sophie sluttede sig til den foruden nogle Koffardiskibe; hele Eskadren talte 26 Sejlere. Den 10. blev „Fyn“ med de to Fregatter sendt paa Kryds ad Göteborg til; det russiske Skib Perlen, der var gaet med fra København, sejlede til Flekkerø, hvor der skulde ligge to andre russiske Krigsskibe. Omtrent Kl. 4 Em. ankrede Gabel paa Fladstrands Red¹⁾.

Kongen lod sig ikke nøje med at sende de norske Tropper tilbage til deres Hjemland, han forstærkede ogsaa den norske Hær med danske Befalingsmænd og Tropper. De norske Nationalregimenters Rammer var temmelig svage, „de nye Reserver“ var ganske uden Befalingsmænd; Kongen befalede derfor, at Zepelins, Arnoldts, v. d. Lühes og Staffeldts gevorbne Regimenter samt de 3 Nationalregimenter fra Øerne skulde afgive hvert 1 Kaptajn, 2 Løjtnanter og 12 Underofficerer, de 4 jyske Nationalregimenter hvert 1 Kaptajn, 1 Løjtnant og 6 Underofficerer, det Viborgske dog kun 1 Løjtnant og 4 Underofficerer. Samtlige Befalingsmænd skulde være indfødte Danske eller Normænd eller i hvert Fald Sproget mægtige; alle fik 3 Maaneders Avance udbetalt; Personalet fra Jylland skulde møde i Fladstrand²⁾. Den 8. April gik der Ordre til Obersterne Zepelin, Arnoldt, v. d. Lühe og Callenberg om hver at holde en Bataillon rede til mulig Anvendelse i Norge; de to sidste Chefer skulde selv med. Samme Dag gik der Meddelelse til Generalmajor Rosenauer, at Kongen vilde sende en Bataillon af hvert af de jyske Nationalregimenter til Norge under hans Kommando; lignende Meddelelser sendtes til paagældende Regimenters Chefer; de tjenstgørende Svenskere skulde efterlades i Lægderne³⁾. Oberst Grev Frijs fik Meddelelse om, hvor disse Batailloner foreløbig skulde indkvarteres; de Deputerede af Landetatens Generalkommissariat fik de fornødne Di-

¹⁾ „Pr. Christian“s, „Pr. Vilhelm“s Journaler 4/4—10/4.

²⁾ Kgl. udf. Exped. 4/4 Nr. 753, 754; Dsk. Kopib. 4/4 Nr. 43, 7/4 Nr. 48; Tyske Kopib. 7/4 Nr. 292—295.

³⁾ Kgl. udf. Exped. 8/4 Nr. 790—794.

rektiver; Aalborgs og Aarhus Stifts Regimenter forlagdes til Aalborg, de 2 andre til Viborg. Oberst Frijs' Ophold i Fladstrand blev temmelig langvarigt¹⁾).

Til Generalløjtnant Lützw gik der 8. April Ordre om at holde Krigsraad med sine Generaler og de med „Hvide Ørn“ opsendte høje Officerer og med dem forhandle om, hvorledes Sagerne deroppe skulde gribes an, naar de 4000 norske Soldater var ankomne, og hvorledes han kunde gaa offensivt frem, naar han yderligere fik 8 Batailloner derop²⁾).

Den 20. Marts var Tordenskiold færdig med Ekviperingen af „Hvide Ørn“; næste Dag lagde han ud paa Strømmen; den 27. kom Sponneck, Løvenørn, Huitfeldt og endnu 2 Passagerer, Kaptajn Lindegaard og Overkonduktør Frost, om Bord; samme Dag passerede han Kronborg og fik den 31. i Dagvagten, 6. Glas ude (Kl. 7 Fm.) Færderen i Sigte. Den 1. April kom nogle Folk fra Holmestrand om Bord, Tordenskiold ankrede ved denne By, og Kl. 5 Em. blev Løvenørn og hans Rejsefæller sat i Land³⁾). Han satte sig straks i Forbindelse med Vigestatholderen og meddelte ham, at han sammen med Grev Sponneck og Oberst Huitfeldt n. D. vilde komme til Lejren ved Gjellebæk; hvis Slotsloven ikke var dør, maatte han endelig have Meddelelse om, hvor den var, da han absolut maatte tale med Baron Krag og Generalløjtnant Lützw. Vigestatholderen, der med Slotsloven var i Skien, begav sig strax til Bagerens, traf her sammen med Løvenørn og de andre Officerer og fulgte dem til Gjellebæk, hvor de fik Besked om, hvad der var passeret, siden Lützw havde forladt Christiania.

Ilden fra Akershus havde den 21. Marts tvunget Svenskerne til at samle sig bag Lindøen, hvor de fandt Dækning og Skjul; herfra gik de i Spring og spredt Orden til Nakholmen og derfra til Ladegaardsøen [Bygdøen]; trods stærk Beskydning havde de kun ringe Tab. I Løbet af Aftenen naaede Fodfolket over Byens Marker til Aker Kirke, hvor det

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{3}{4}$ Nr. 795—796; Dsk. Kopib. $\frac{3}{4}$ Nr. 92.

²⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{3}{4}$ Nr. 789.

³⁾ „Hvide Ørn“s Logbog (Styrmandsjournal). Naar Wahl S. 65 og T. Pedersen II S. 385 meddeler, at Tordenskiold $\frac{3}{4}$ kom ind paa Drammens Fjord med 200 danske Officerer og Underofficerer, er de ikke rigtigt underrettede; med „Hvide Ørn“ fulgte kun de nævnte 5 Passagerer; de øvrige kom senere med „Højehald“. Jvf. S. 119 f.

gik i Bivuak. Kl. 8 Aften red Rytteriet gennem de største Gader ind i Byen; man havde ikke ventet det ad den Vej; der blev ikke Tid til at flytte Kanonerne, saa Fjenden led ikke meget. Om Natten var alt roligt; Svenskerne udstillede Poster i Gaderne, og Rytteriet patrouillerede. Paa Fæstningen sprang en Jærnkannon; Løjtnant Perregaard og 3 Md. dræbtes. Den 22. Marts rykkede Fodfolket ind i Byen med nogle Feltkanoner; om Morgenen sendte Generalmajor Delwig en Dragontambour ind til Fæstningen med den Besked, at Generalen gerne vilde tale med Kommandanten; han blev ikke indladt; men Klenow lod ham vide, at han kun modtog skriftlige Henvendelser; om Eftermiddagen kom der saa en Trompeter med et Brev, der truede med at „exponere“ alle Indbyggere i Gaderne, hvis Fæstningen ikke holdt op med at bestryge dem. Klenow svarede, at han vilde gøre sin Pligt og skyde paa Fjenden, hvor han viste sig, og han vedblev at rense Gaderne med sine Kanoner. Svenskerne brød sig nu Vej igennem Husene for usete at naa saa tæt ind paa Fæstningen, at de kunde skride til Angreb; men Fæstningens Ild hindrede dem i at naa deres Maal¹⁾.

Ved Vor Frelzers Kirke og paa Kirkegaarden, hvor nu St. Johannes Kirke ligger, anlagde Svenskerne et Par smaa Batterier for Feltkanoner, som naturligvis ikke gjorde synderlig Virkning²⁾. Den svenske Hær gik i Kvarter i Byen selv og i dens Forstæder: Gammel Byen [Oslo], Vaterland, Grønland og Piperviken. Kongen og Grev Mörner boede paa Hjørnet af Rødfyld- og Vognmandsgaten i Vaterland hos den tyske Garver Polycarpus Reimann, der ydede dem mange Tjenester bl. a. ved at hjælpe dem med at finde skjulte Forraad af Levnedsmidler og Penge; sammen med den forhenværende Overgewaldiger Storhammer og Underfoged Müller stod han Svenskerne bi ved Ødelæggelsen af Vandledningerne. Paa Levnedsmidler og Furage led Svenskerne endnu ikke Mangel; det havde været et godt Høaar; Plyndring var forbudt; men store Kontributioner udskreves. Byen maatte ugentlig give 7000 Rdlr. i Brandskat, en Helgaard 7 Rdlr., 40 Lispund Hø og 40 Kander Havre, en Savmølle 100, en Herregaard 200 Rdr. Kongen lod kundgøre, at hvis Indbyggerne vilde blive, skulde de nyde samme Beskyttelse som hans egne Undersaatter. Disse Bestemmelser skulde kundgøres fra Prædikestolene; men Vicestatholderen forbød under stræng Straf og Embedsfortabelse Præsterne at oplæse og kundgøre dem „eller ved de civile

¹⁾ Nsk. milit. Tidsskr. 13. H. S. 94—95; Klenows Mem. ²⁹/₃ 16.

²⁾ L. Daae: Det gamle Christiania. Kr. 1891. S. 141.

Betjente paa andre Steder at lade forkynde, langt mindre at efterleve⁽¹⁾). Gejstligheden nægtede i det hele at være Kong Karl til Vilje, og Søndag den 22. Marts maatte den svenske Feltpræst lade Kirkedøren bryde op for at holde Eftermiddagsprædiken²⁾).

At Kongen af Sverige vilde forsøge ved et voldsomt Angreb at gøre sig til Herre over Akershus, kunde man være sikker paa. „Mandag den 23. mod Dagningen begyndte Fjenden Mine at gjøre med Stormstiger og andre Præparatorier Fæstningen med Kaarden i Haanden at ville overrumple og det paa den svageste Side ved Scharpenoer lige ud for Brigadér Vinds Gaard [Nordfronten mod Piperviken]; men som fra Fæstningen idelig blev fyret, blev de udi deres Foretagende forhindret, saa Gud ske Lov den Dag blev de feje, og havde Kongen af Sverige af en Styk Kugle nær bleven dræbt, der han med et Parti rekognoscerede³⁾.“ Fæstningens Aarvaagenhed og de Efterretninger om Besætningens Styrke, som Kongen af Sverige ret snart fik, bevirkede, at han besluttede i Ro at afvente Ankomsten af Belejningsartilleri fra Göteborg⁴⁾). Hvorledes det skulde komme, er ikke let at se; Landevejen var umulig, og over Søvejen var Kongen ikke Herre og havde heller ingen Udsigt til at blive det. Indtil videre indesluttede han Fæstningen saa effektivt som muligt; tæt op ad den lagde han et Korps paa 600 Md. for at sikre sig mod pludselige Udfald. Helt afspærre den kunde han dog ikke; den norske Regering stod stadig i Forbindelse med Kommandanten. Svenskerne led en Del under Fæstningens Ild, som ogsaa gik ud over Indbyggerne, der kun med Livsfare kunde færdes i Gaderne, skønt de ved at vifte med hvide Tørklæder søgte at faa Konstablerne til at lade være at skyde. Disse sigtede naturligvis paa de „Gule og Blaa“, som gerne søgte Beskyttelse ved at klynge sig til de indfødte⁵⁾. ●

Naturligvis søgte Kongen af Sverige Føling med den tilbagegaende norske Hær. Dagen efter Ankomsten til Christiania, altsaa den 23. Marts, udsendtes Oberst D. J. Løwenstierna med 100 Lifdragoner, 300 Vestgöta-Ryttere og 200 grønne Dragoner paa Rekognoscering. Han gik over Bærum til Ravensborg, ca. 10 Kilometer S. V. for Christiania, og fik her at vide, at Normændene stod 10—12 Kilometer længere mod Vest.

1) Patent, dat. Bragernes ⁴/₄ 16.

2) Krag til Kongen ²⁸/₈.

3) Krag til Kongen ²⁸/₈. Scharpenoer er en Fornorskning af Escarpe du Nord.

4) Lagermark S. 27.

5) Lagermark S. 27; Ernst Hörman: Svenskarne i Kristiania, en hist. Öfversigt i Sammandrag. Stockholm 1909. S. 11—16.

Nær Asker stødte Fortroppen, 17 Ryttere under Kornet A. A. Boström, paa en norsk Postering paa 30 Dragoner, der blev overrasket og veg; ved Asker Kirke kom Kaptajnløjtnant Koppelow med Pikettet dem til Hjælp; Normændene forsøgte et Modangreb; det mislykkedes, og de blev kastede tilbage paa Gjellebækstillingen med et Tab, der af Svenskerne, vistnok noget overdrevent, ansloges til 30 Faldne. Ved Middagstid naaede Løwenstierna Forskansningerne, som han fandt temmelig stærke; Adgangsvejene skildrer han som yderst vanskelige: kun 2 Ryttere kunde ride jævnsides; i den dybe Sne kunde man ikke komme frem i Skoven. Tilbagegangen til Ravnsborg blev meget ubehagelig; Skovvejen var besat af Skiløbere, „hvilke skute på os løst, utan att vi kunde komme åt dem“; Svenskerne mistede en Snes Ryttere, skønt de „rippede sig, det hurtigste de kunde, tilbage“. Løwenstierna satte sig fast ved Ravnsborg og blev staaende her, saa længe Kongen holdt Christiania besat. Den 25. rykkede han frem ved Morgengry, og det kom til en mindre Fægtning, der kostede nogle faa døde og saarede Ryttere paa begge Sider¹⁾. Derefter faldt der Ro over Posteringen ved Ravnsborg, Kongen skal have rekognosceret Gjellebækstillingen den 2. April²⁾; men der fulgte intet Angreb efter.

Et Frontalangreb paa Gjellebækstillingen lod sig aabenbart ikke gennemføre med de smaa Styrker, Kongen af Sverige raadede over; derimod kunde Stillingen muligvis omgaas; Udsigten til at tilføje Normændene et taktisk Nederlag var ganske vist kun ringe, da Bevægelsen kun kunde udføres med en mindre Del af Hæren; men intet demoraliserer lidet krigsvante Tropper mere end Frygten for at blive omgaaet. Det saa man paa selve Slotsloven. Næppe havde den „faaet at vide de onde Tidender, at Fjenden gik omkring vores Postering ved Hakkedal for at falde vores Armé i Ryggen“, før den flygtede til Skien³⁾. Denne Bevægelse havde nemlig overrasket Slotsloven; den 25. Marts havde den befalet Fogderne Lars Michelsen og Joh. Nernest at opbyde Almuen i Ringerike, Hallingdal og Valdres med Gevær, Krudt og Lod og fornøden Kost til Krokskogen, da Fjenden vilde bryde igennem til Ringerike; man antog, at Kongsberg Sølvværk var Maalet, og de Tilforordnede ved Bergværket fik Ordre til at træffe Forsvarsanstalter her⁴⁾.

Den 26. Marts afmarcherede den svenske Generalkvartermester Axel

1) Krag's Mem. 28/s; Løwenstiernas Rapp. af 13/28 Marts.

2) Lagermark S. 32.

3) Side 115.

4) Slotslovens Ordrebog 26/s, 27/s.

Løwen med 500 grønne og blaa Dragoner med Ordre til over Hadeland og Ringerike at gaa til Bragernes og falde Gjellebækstillingen i Ryggen, medens Løwenstierna angreb den i Fronten. Over Grorud marcherede han til Hakedalen og kom om Natten til Gaarden Kirkeby. Tidlig næste Morgen gik Korpsen til Hadeland; men i Harestueskogen blev Svenskerne stoppede af Bønderne, der havde forhugget Vejen, som her danner et snævert Pas mellem skovbevoxede Fjældsider. Bønderne førtes af Gæstgiver Gregers Granavolden af Granavold, og Sognepræsten, Hr. Anders Hammer, havde hjulpet med til at samle dem. Søren Løchstør, en bekendt Prokurator fra Christiania, der var flygtet til Hakedals Værk, hvor Oberst Løwen og flere af hans Officerer havde været inde, havde af deres franske Samtale forstaaet, hvorhen Expeditionen skulde gaa, og havde sendt en Expres til Lützw, der altsaa den 28. Marts vidste, hvilken Fare der truede. Slotloven lønnede senere hans Iver ved for en virkelig eller indbildt Forseelse at sætte ham fra hans Prokuratorbestilling.

Hadelændingerne havde „med Brystværk og Hærbraater“ spærret Vejen ca. 3 Kilometer S. O. for den nuværende Grua Station, der hvor den løber mellem Klatterbjærgen i Vest og Bjørgesæter i Øst. Bratte Skrænter gaar ned mod Vejen, der løber langs det lille Vandløb Sveselv, som falder i Harestuevandet. Kun 60 Bønder havde Geværer, Resten Øxer, hvormed de lavede Forhug. Et nyt Opbud af Folk forsinkede sig ved Drik i Grua. Den 27. Marts om Morgenen Kl. 9 kom de svenske Dragoner indenfor Skudvidde og blev beskudt af Bønderne, der, opmuntrede af deres kække Førere, holdt Stand hele Dagen; 4 af dem faldt, 4 blev saarede, 2 fangne; men Svenskerne skal have haft 10 Faldne, 30 saarede; paa Hadelands Ting kunde Bønderne senere gøre Regnskab for 7 dræbte og 18 saarede Svenskere. Efter 8—9 Timers Kamp søgte Løwen ad Fjældsidens at omgaa Barrikaden, og Bønderne flygtede op i de utilgængelige Bjerge. Han sendte sine saarede og de 2 Fanger til Christiania og marcherede ned til Lunner Sogn i Hadeland, hvor han bivuakerede ved Gaardene Haakenstad, Østby og Hovland, som blev udfuragerede og udspiste, medens alt deres Træværk blev kastet i Bivuakilden. Den 28. gik Løwen over Lunner Kirke til Jævnaker ved Randsfjorden, som han naaede Kl. 10 Fm.; her kamperede han til om Eftermiddagen. Gaardene ved Randsfjorden blev udplyndrede som Hævn for Overfaldet ved Harestuen; Kirkens hellige Kar blev ogsaa bortførte¹⁾.

¹⁾ Norges Land og Folk. V, II. Kristians Amt. S. 633 ff.

Lørdag den 28. Marts ved Middagstid kom Løchstørs Bud til Generaløjntant Lützow med et Brev, der lød saaledes, „Det vorder herved anmeldt, at i Nat laa ved Hakedalen 800—1000 Hestfolk. Deres Anfører er Oberst af Ingeniørerne Løfe. Helt tidlig før Solens Opgang passerede de lige til Hadeland og vil gaa ad Ringerige til Bragernes, ventende efter Fodfolket, som sagdes at skulle komme i Aften. Ordene mærkede jeg af deres franske Sprog, at de vilde omringe Krigsfolkene. De haver nogenledes Underretning om Vejens Længde og vidste grant, hvor Folkene laa. Dette er, saa vidt jeg ved, at give Underretning om. Hakkedals Værk 27. Marts, Kl. 9 Fm.

S. L. [Søren Løchstør]¹⁾.

Saa snart Lützow havde modtaget denne Melding, der snart blev suppleret med Efterretninger fra Foged Lars Michelsen paa Ringerike, Anna Colbiørnsdatters Svigersøn, beordrede han resolut Oberst Øtken til med 2. Søndenfjældske Dragonregiment, 440 Heste, at gaa til Ringerike for at sinke eller standse Fjenden; han traf Forberedelse til Retræte, averterede Slotsloven og lod slaa en Flydebro over Drammens Elv; den bestod af Bjælker, dækkede med Brædder, og kostede 56 Rdlr.²⁾. Allerede Kl. 12 red Kaptajn Knud Sehested fra Gjellebæk med sit eget Kompagni, nogle Dragoner af Livkompagniet under Kaptajnøjntant Koppelow og nogle af Kaptajn Mathesons under Løjntant Collin. Regimentet har sikkert haft Folk paa Piket og Feltvagt; det lykkedes ikke at faa det samlet og marchefærdigt før Kl. 2, da det fulgte efter under Oberstens Kommando. Et Held var det, at Fortroppen førtes af dristige og foretagsomme Officerer. Sehested red over Lier til Sydspidsen af Holsfjorden, den sydøstlige Arm af den store Indsø Tyrifjorden, over den islagte Sø til Gaarden Sten, omtrent midt paa Vestsiden af Stensfjorden, Tyrifjordens nordøstlige Arm; hertil ankom han ved Midnat efter et anstrængende Ridt.

Fra Jævnaker var Oberst Løwen om Eftermiddagen redet til Norderhov Præstegaard, hvortil han ankom sent om Aftenen; han gik i Kantonementsbivuak her og paa Nabogaardene Tanberg og Hønen; en Forvagt og en Patrouille skulde sørge for Sikringen. Efter Ankomsten til Sten red Collin strax de 3 Kilometer mod Nord til Norderhov Præstegaard, efter Sagnet vejledet af et Par Mænd fra Egnen, og kom uopdaget tilbage med paalidelige Efterretninger om Situationen. Sehested be-

¹⁾ T. Pedersen S. 380 f.

²⁾ T. Pedersen S. 382 (Kommunens Regnskab).

sluttede strax at angribe uden at vente paa Obersten; Collin med 18 Dragoner gik frem som Fortrop, opsnappede Patrouillen, overraskede Forvagten, der ikke fik Tid til at sidde op, løftede Portene af Hængslerne og red ind i Præstegaarden; her og paa den nærliggende Kirkegaard rasede Kampen til Daggry; Svenskerne værgede sig med Fortvivlensens Mod; af den norske Fortrop blev 18 Md. saarede. Ialt skal Svenskerne have haft 42 Døde og Saarede, Normændene det halve. De Svenskere, der ikke blev dræbte eller fangne, flygtede til Tanberg; den her liggende Del af Styrken synes ikke at have deltaget i Kampen. Oberst Øtken, der indtraf under Haandgemænget, forfulgte Svenskerne, der gik tilbage ad den Vej, de var komne, med Undtagelse af Kaptajn Calmander, som med 25 Mand flygtede mod Sydvest i Stedet for mod Nordost og blev taget ved Vikesund, nær Sydvestspidsen af Tyrifjord. Foruden ham og hans Kommando tog Normændene Oberst Løwen, endnu en Officer og 100 Dragoner til Fange. Med Forfølgningen havde det imidlertid ingen Art: Folk og Heste var trætte efter en lang Dagsmarche og flere Timers Kamp paa Liv og Død. Ved Jævnaker fik Svenskernes nye Fører, Major Tungelfelt, Hold paa sine Folk; Præstegaarden blev grundigt udplyndret; paa Haakenstad i Lunner holdt han et kort Hvil og fortsatte Ridtet til Christiania, hvortil han ankom med Heste og Ryttere i „maadelig Stand og ilde konditioneret“. Efternølerne skal Bønderne have dræbt med „Ljæer og Møggreb“. Kong Carl modtog den slagne og medtagne Skare naadigt og belønnede Lif- og Ståndsdragonerne, der havde kæmpet tappert. Af Normændene fremhæves Kaptajn Knud Sehested og Løjtnant Collin; men ingen samtidig Beretning, end sige Rapport, omtaler Præstekonen fra Norderhov, Anna Colbiørnsdatter, Præsten Ramus' Hustru, hvem Sagnet giver en stor Del af Æren for den smukke Rytterdaad¹⁾. Det var antagelig som Følge af Svenskernes Expedition over Harestuen, at Generalløjtnant Lützwod lod Passet besætte med et Par Kompagnier af Akershusiske Regiment under Kaptajn Rasmus Olsen²⁾.

Lige før Lützwod havde modtaget „den onde Tidende“ om Oberst Løwens omgaaende Bevægelse, havde han faaet gunstige Efterretninger fra Moss³⁾. I denne By laa den svenske Major Thesmar med nogle svenske Dragoner og Bønder, der skulde bevogte de derværende Ma-

¹⁾ Norges Land og Folk III S. 399 f., V, II S. 636; Lagermark S. 31 f. og de dør anførte Kilder.

²⁾ Jfr. Slotsl. Ordreb. 16/4.

³⁾ Krag's Mem. 28/s.

gasiner¹⁾). Oberst Wilster i Fredrikstad, der vidste, at Besætningen var svag, besluttede at rette et Stød mod Moss. Den 25. Marts afsendte han Kaptajn Hans Otto Steen med 50 Dragoner og Kaptajn Hans Vilhelm Rømer med 100 Md. af Smaalenske Rgt. ad Landevejen, medens Løjtnant Henrik Been med 100 Md. af samme Regiment beordredes dertil ad Søvejen med 4 dobbelte Chalouper. Han skulde lande ved „Madam Arensdorffs Brygge“, hvor hele Styrken skulde forenes, besætte Adgangene til Byen, angribe Svenskerne og føre Byttet til Fredrikstad.

Moss ligger ca. 30 Kilometer fra Fredrikstad ved Mossesundet og Verlebugten, der henholdsvis Nord og Syd fra skærer sig ind fra Christianiafjorden mellem Fastlandet og Halvøen Jeløen; den Tange, der adskilte de to Vande, er nu gennemgravet med en sejlbar Kanal. Omtrent 4 Kilometer øst for Moss ligger den store Indsø, Vannsjø, hvis Afløb, Mosseelven, begrænser Byen mod Nord. Vejen fra Fredrikstad fulgte i ringe Afstand Vannsjøens sydlige Bred langs det saakaldte Ra, en Grusmoræne, der fra Moss gaar over Rygge—Raade—Tune og videre i sydøstlig Retning et Stykke ind i Id; ved Mjelløs naaede Vejen Byen, gik mod Nordost over Raet under Navnet Klostergade, hvis Fortsættelse, Kongensgade, gik i nordvestlig Retning over Torvets øvre Del for over Mosseelven at gaa videre mod Nord som Christianiavejen. Fra Mjelløs gik en anden Vej over Skarmyren, som dengang antagelig var skovbevokset, til den spredt bebyggede Skovgade, der ogsaa førte op til Torvet; gennem denne vestlige Vej kom man til den nedre, ved Mossesundet beliggende Del af Byen, hvorigennem Enggaden, nu Dronningens Gade, førte op til Torvet. I den sydligste Del af Byen laa den omtalte Brygge, vistnok den samme, der i 1716 gik over til Kommunen²⁾). Byen var meget ubetydelig, havde hverken Byfoged eller Sognepræst og talte næppe 1000 Indbyggere. Havnen var god med stor Vanddybde; men Byen havde kun faa Skibe og drev kun ringe Handel. Derimod havde den nogen Industri; Elven drev adskillige Møller, baade Sav- og Kornmøller, og paa dens nordlige Bred nær Udløbet var der 1704 anlagt et Jærnværk, hvor der tilvirkedes en Del Projektiler til den danske og den norske Hær; Elven, der dengang maa have været impassabel udenfor Overgangene, danner nu ingen Hindring, i hvert Fald ikke om Sommeren. Stadens Bygninger var af Træ, Hovedgaderne gik fra Sydvest mod Nordost. Disse Forhold fik større Betydning ved den 2. Expedition til Moss i April 1716.

¹⁾ Side 93.

²⁾ Plan. 7.

Den 26. Marts Kl. 4 om Morgenen mødtes Kaptajnerne Steen og Rømer ved Rygge 7 Kilometer S. O. for Moss, og Kl. 7 var hele Styrken samlet ved Bryggen. Løjtnant Been skulde gaa over Isen og besætte Adgangen Syd fra; men paa Grund af dens Tilstand kunde han kun komme langsomt frem, Normændene blev opdagede, og Trommerne røres i Byen. Rømer ilede da op ad den vestlige og Steen ad den østlige Gade; ved Jærnværket modtoges de med Geværild, men de trængte ind i Gaardsrummet, hvor de vexlede nogle Skud, uden at nogen blev ramt. Major Thesmar afgav nu sin Kaarde, og Mandskabet nedlagde Vaabnene, Normændene fik 3 Standarter, som General Mørner havde efterladt, da han gik til Christiania. Efter at alle Fanger, henved 400 Md.¹⁾, var tagne i Forvaring, udførte de 2 Kaptajner de givne Ordre. Paa Chalouperne indladedes alt det Bytte, de kunde rumme; men da de tilsagte Bønder fra Omegnen ikke mødte i tilstrækkeligt Tal med Vogne og Sække, maatte en Del af Magasinets Kornvarer styrtes i Søen, medens Fødevarerne maatte uddeles til Byens Fattige. Kaptajn Steen og hans Dragoner eskorterede Fangerne til Fredrikstad, hvortil de ankom den 27. Marts Kl. 6 Morgen²⁾. Tabene kendes ikke; Normændenes har sikkert været minimalt; Svenskerne skal have mistet 60—70 Md. Den 27. Marts indtraf et Kompagni svenske Ryttere paa Moss, hvor de kun traf nogle norske Bønder, der søgte at tilegne sig, hvad der ikke var bortført eller ødelagt Dagen forud. De red videre ad Christiania til, og Dagen efter kom der et nyt Parti med en svensk Kommissær Holst, der var undsluppet fra Overfaldet, og 4 Borgere fra Uddevalla. Denne Styrke blev liggende i Byen, beslaglagde nogle Forraad, der fandtes hos Borgerne, og opfiskede noget af den Ammunition, der var kastet i Vandet. Senere blev der i lange Tider ført Strid, om hvem der skulde eje den Del af Byttet, som var bleven tilbage, da Normændene var afmarcherede, og som det var lykkedes at unddrage de norske Bønders og de svenske Partiers Efterstræbelser³⁾.

¹⁾ Lützow angiver i Memorial af $\frac{1}{4}$ Tallet til: 1 Oblt., 1 Major, 2 Kapt., 3 Ltnt., 1 Adjut., 8 Uoff., 1 Profos, 101 Soldater, 84 bevæbnede Bønder, 48 Pionerer, 118 Trænbønder, 1 Fanebærer, 5 Knægte m. fl. i alt 400. Om Standarterne taler han ikke.

²⁾ „Fra det gamle Moss“ af Overlærer Rich. Olsen. Moss 1901. S. 48—51. Fremstillingen i David Vogt: Beskrivelse af Købstaden Moss. Moss 1834. S. 39 er upaalidelig ligesom O. Vaupells Fremstilling i „Den dsk. og nsk. Hærs Hist.“ I S. 557 f.

³⁾ Rich. Olsen S. 52 ff.

Det var ikke saa lidt, Løvenørn kunde referere for Kongen, naar han kom tilbage. Han kunde fortælle, at Akershus foreløbig var udenfor Fare ligesom de øvrige Fæstninger, at Fredrikstads Garnison gjorde den svenske Hærs Forbindelse med Moderlandet prekær, at Gjellebækstillingen i og for sig var stærk, at Fjendens Forsøg paa at angribe eller omgaa den var faldet daarligt ud, og at Forplejningsvæsenet var fortræffeligt ordnet. Den 22. Marts havde Firemandskommissionen faaet Besked om at overtage Slotslovens Funktioner i Drammen, naar denne drog til Skien; da Løwenstiernas Angreb den 23. var strandet, fandt Krag og hans Kolleger foreløbig ingen Anledning til at rejse. Han udtalte, at det Valg, hvorfor alle priste ham, „faldt ham saaledes ind udi Drømme“; mærkelig nok gjorde Nobel ikke Fordring paa Faderskabet. Hæren var død af Sult, hvis disse 4 Mænd ikke havde overtaget Økonomien. Af de 2 Brødre v. Cappelen var den yngre, Otto, vel nok den betydeligste, men han veg Pladsen for Gabriel; til Peder Buch, der var fra Christiania, mærkede man ikke stort; den betydeligste Rolle spillede Lemmich, og det skønt han i 1716 var en ruineret Mand. Hans store Sjøbod blev Kommissionens Depot, hvor dens Hjælper altid var rede til at modtage Leverancerne. Daglig mødte 50 Bønder fra Lier og Eker med deres Heste for at køre Dagens Forsyninger ud i Stillingerne. Overkrigskommissær Schwerdtfeger var Mellemand mellem Hæren og Kommissionen. Da denne tiltraadte, var der i Drammen knap 20 Ovne og Bryggerkedler i Virksomhed; men snart steg Tallet til 400 Husholdninger, hvor der bagtes og bryggedes. Ogsaa Landbefolkningen blev sat i Gang; fra 26. Marts uddeltes Malt og Korn til Bønder og Strandsiddere; der antoges Lossere til at modtage Varer og transportere dem op ad Elven. Efter mange Indvendinger og meget Vrøvl leverede ogsaa Grevskabet Jarlsberg Heste fra medio April.

Kommissionens Ledelse af Arbejderne var dygtig og forretningsmæssig. Varebeholdningerne i Byen optaltes af edsvorne Borgere; Udleveringerne til dem, der skulde brygge og bage, fandt Sted fra 40 Sjøboder. Alene fra Mads Wieds udleveredes i de 6 Uger, Hæren laa i Stillingen, 312 Tdr. Rug, 278 Tdr. Malt, 617 Pd. Humle. Af 1 Td. Malt blev der produceret 3 Tdr. Øl. Brødet bagtes som „Stump“ à 3—4 Pd. eller „Lefser“; over Kvaliteten indløb ingen Klager. Der blev givet behørig Anvisninger paa Statskassen; Kød, Smør, Ost o. l. indkøbtes mod kontant Betaling i de omliggende Sogne; det kneb noget med Kød, men inden Slotslovens Afrejse befalede den, at der af hver

Fuldgaard skulde leveres 1 Oxe og 2 Faar, der blev slagtede, saltede og røgede. Tobak og Brændevin var der nok af; i April beslaglagdes et Skib fra Bristol, ladet med Tobak. Furage (Hø) skaffede Tropperne sig selv ved haardhændede Rekvisitioner i Omegnen; først da den var udfurageret, traadte Kommissionen til. Den var sikker paa at kunne forsyne den Styrke, der nu stod i Stillingen, til hen paa Vaaren; kom der Forstærkning fra Danmark, maatte andre Udveje findes. Med Slotslovens Bemyndigelse førtes til Drammen de Forraad, der fandtes ved Savværkerne, bestemte til Arbejdernes Underhold.

Kommissionen sørgede for andet; den skaffede Kister til de døde Soldater, Rakkere til de krepere Heste, Lægehjælp til de syge, Vaaben og Ammunition til Bønderne; den tog sig af Fangerne, og det var den, der byggede Flydebroen over Elven. Den sørgede ogsaa for „Kundskabere“. Om dens Virksomhed giver dens Regnskaber udførlig Besked. Dens Arbejde var af aller største Betydning; de 4 udmærkede Borgers Navne kan godt staa ved Siden af Brødrene Colbiørnsens, selv om de kun virkede „bag Fronten“¹⁾.

Hvis Kongen ikke af Krag's Memorial af 28. Marts har faaet Indtrykket af, at Slotsloven tabte Hovedet, da Lützw meddelte den, at Svenskerne havde iværksat en omgaaende Bevægelse, saa har Løvenørn ved sin Tilbagekomst kunnet give ham et klarere Begreb om Panikken. Den 29. om Morgenen rejste Nobel og Stockfleth til Skien; Blixenkroner synes at have absenteret sig endnu tidligere; Krag og de Tonsberg ventede lidt, ligesom de havde gjort ved Bortrejsen fra Christiania.

Efter at have kørt ca. 30 Kilometer sendte Nobel, der var bange for, at Vicestatholderen skulde finde paa at handle egenmægtigt, en Expres til Drammen med Meddelelse om, at han ikke rejste videre, før han havde Krag's Ord for, at han fulgte efter; han fik Tilsagnet, fortsatte Rejsen og kom den 30. Marts til Skien, hvor Krag og de Tonsberg indtraf Dagen efter. Inden sin Afrejse havde Vicestatholderen tilsagt de forsamlede Borgere og Strandsiddere Frihed for den forhadte Dagskat, et Løfte, som han dog ikke saa sig i Stand til at holde. Den 31. Marts var Slotsloven altsaa samlet i Skien, hvor den udnævnte Kommissærer ligesom i Drammen, og hvor den traf Foranstaltninger til egen Sikkerhed, til Forsvaret af Kongsberg, til Kystbevogtning m. m.²⁾, som dog altsam-

¹⁾ T. Pedersen S. 374—380.

²⁾ Slotslovens Ordreb. ²¹/₂.

men blev uden Betydning, da Forholdene ændrede sig. Søndag Middag den 29. Marts kom Efterretningen om Affæren paa Norderhov til Hovedkvarteret i Gjellebæk, hvor man lige havde faaet 2 halve Oxehoveder Rødvin og 2 Halvankre fransk Brændevin, saa at man kunde drikke Sejrherrernes Skaal. Om Aftenen indtraf Fangerne i Drammen, hvor de blev forplejede en Uges Tid. Faren var foreløbig forbi; uden Grund frygtede Lützow en Overgang over Christiania Fjord ved Drøbak¹⁾.

Efter Modtagelsen af Løvenørns Expresser, der var afsendt fra Holmestrand 1. April, og som næppe kan være naaet til Skien før Dagen efter, svarede Krag strax, at han afrejste til Bragernes²⁾, og uden at vente paa nogen eller meddele noget til Nobel eller Stockfleth begav han sig ene paa Vejen. Dagen efter afrejste de Tonsberg til største Fortrydelse for Nobel, der klagede bittert over denne Tilsidesættelse³⁾. I Bragernes har Løvenørn saa overbragt Krag de medbragte Breve og Instruktioner, og i Lejren er de antagelig indtrufne den 4. April. Den 6. blev der i Hovedkvarteret afholdt en Konference, hvor nedenstaaende Spørgsmaal blev behandlede og afgjorte⁴⁾:

1. Defensionsværket her at sætte i Stand.

Svar: Defensionsværket er resolveret med et nyt Værk strax bagved det forrige at forhugge og forsyne.

2. I Fald dette Defensionsværk blev attackeret, og man blev forceret at retirere; hvorhen saadan en Retræte skulde ske.

Svar: Skulde Defensionsværket blive forceret, falder fornemmelig enhver Sentiment derhen, at besætte Anger- og Hanekleven⁵⁾, som med 1000 Mand i det højeste kan forsikres; det øvrige af dette Korps tager sin Retræte til Kongsberg for at defendere dette Sølvværk saa og for at bedække den vestre Side af Drammens Elv.

3—4. Dersom Fjenden skulde søge at retirere sig ud af Landet, hvad Measures der da er at tage for at gøre ham muligt Afbræk. Hvor man den ventende Transport kunde debarkere for at gøre Fjenden det muligste Afbræk dermed.

Svar 3—4. Skulde Fjenden søge at retirere sig ud af Landet, vil det fornemmelig tragtes derhen at afskære ham alle Veje, hvorigennem han saadan Retræte kunde fortsætte, til hvilken Ende den forventede

¹⁾ T. Pedersen S. 381—385; Nsk. Saml. I. S. 150 f.

²⁾ Løvenørns Konk. $\frac{1}{4}$; Løvenørns Indk. Br. $\frac{2}{4}$.

³⁾ Nsk. Saml. I. S. 151.

⁴⁾ Løvenørns Privatark. 1716.

⁵⁾ Snævre Vejpas N. og N.V. for Holmestrand.

Transport ved Fredrikstad debarkeres, og indretter samme Korps sin Marche efter Fjendens Mouvement. Bønderne og den menige Mand udi Akershus Stift og Oplandene opbydes at samle sig udi Partier at lægge sig paa Skove og Defleer for at gøre Fjenden alt muligt Afbræk paa sin Retræte, hvilket den civile Øvrighed særdeles beforder og betids behørig Anstalt dertil forføjer.

Efter endt Konference rejste Løvenørn atter til Holmestrand; den 8. April gik han om Bord paa „Hvide Ørn“, som Dagen efter lettede, men Vinden var kontrær; den 10. om F. M. var den kun naaet til Laurvig Fjord, hvorfra „Søridderen“, „Vindhunden“ og Postsnaven kom ud, hvorefter den ankrede; den 12. fik den 16 svenske Fanger om Bord og om Natten gik den under Sejl. Snaven Mercurius, der var sendt forud med Breve fra Lützow og Løvenørn til Admiral Gabel, bragte allerede den 12. denne Meddelelse om, at man ønskede Transporten udskipet i Fredrikstad, hvad Gabel fuldud billigede. Snaven blev strax sendt tilbage med hans Svar¹⁾.

Den 10. var Gabel ankret paa Fladstrands Red; den 11. blev Bud- des og Dagen efter Cicignons Regiment indskibede, det første paa Orlogsskibene og det senere sørgelig bekendte Kongelige Koffardiskib, Kronede Rose, det sidste udelukkende paa Koffardiskibene; den 11. kom Hukkerten, Sophie Hedevigs Baad, til Eskadren og blev sendt til Norge, den 12., som omtalt, „Mercurius“; samme Dags Aften var alt indskibet: Mandskab, Heste og Proviant. „Laaland“ blev sendt ud for at afløse „Fyn“ med Paalæg om at skaffe nogle Fanger. Den 13. April fik Koffardiskibene Signalfreve; de som medførte Proviant til de Kgl. Magasiner skulde følge Eskadren, de, som sejlede paa egen Regning, skulde søge Drammen under „Pr. Vilhelm“s Konvoj. Om Eftermiddagen kom „Svenske Sophie“ med en svensk Kaper, den havde taget; om Bord paa denne var der en Løjtnant og nogle Folk af dansk og norsk Extraktion, der vilde desertere; de meddelte, at der i Göteborg var udrustet 6 Orlogsskibe og 4 Fregatter, som dog ikke kunde sejle, da Mandskabet med Schoutbynacht Wilster var gaaet til Carlskrona; samme Sted laa 26 Koffardiskibe med Ammunition, Proviant og Furage til Hæren i Norge²⁾; om Skærgaardsflaaden havde de intet at berette.

Den 14. April blev „Pr. Vilhelm“ sendt forud med de Skibe, det skulde konvojere; „Delmenhorst“ fik Ordre til at blive 2 Døgn ved

¹⁾ „Hvide Ørn“s Logbog; „Pr. Christian“s Journal; Gabels Rapp. ¹²/₄.

²⁾ „Pr. Christian“s Journal.

Fladstrand for at optage Efternølere og føre dem til Fredrikstad. Kl. 6¹/₂ Fm. lettede Eskadren, Vinden S.S.O. Bramsejlskuling; en halv Time efter kom Løvenørn og Tordenskiold om Bord hos Viceadmiralen, men havde intet nyt at meddele. Kl. 10¹/₂ Fm. blev Løvenørn af „Hvide Ørn“s Chaloupe sat i Land i Fladstrand, hvorfra han ilede til Kongen, som den 22. April opholdt sig i Haderslev og i længere Tid forblev i Hertugdømmerne¹).

Inden Gabel afsejlede, skrev han til Kongen, at den svenske Hær i Norge aldeles ikke kunde undvære de Tilførsler, den ventede fra Moderlandet ad Søvejen; han frygtede, at man vilde kalde ham ned til København; men gjorde man det, vilde Norge gaa under; han maatte under alle Omstændigheder blive; han vilde nøjes med sit Flagskib og tilbagesende sine øvrige 6 gode Orlogsskibe, naar man i Stedet for vilde sende ham de smaa og daarlige Orlogsskibe: Södermanland, Göteborg, Christianus IVus, Fregatten Svenske Falk, 2 Stykpramme, 3 Galejer og 2 Bombegalioter; hermed haabede han at kunne blokere Göteborg effektivt. „Jeg gaar ikke fra Norge uden D. M. egenhændige Ordre. Saasnart Tropperne er udskibede, nedsender jeg „Ebenezzer“, „Beskærmeren“ og „Laaland“; med de 4 Skibe, jeg beholder, skal jeg nok hjælpe mig“. Samme Dag indberetter han i en ny Memorial, at han har holdt Krigsraad med Cicignon, Budde og Møsting og er bleven enig med dem om, at, hvis der yderligere kunde sendes 8 Batailloner til Fredrikstad, og Fjenden kunde hindres i at faa Forsyninger ad Søvejen, saa vilde den svenske Hær „til D. M. Glorie kunne drives ud af Norge“; Tropperne kunde jo foreløbig blive ved Fladstrand; vilde Kongen saa ikke have dem til Norge, kunde de ad Søvejen føres hen, hvor han ønskede det²). Gabels Ræsonnement var fuldstændig rigtigt; kun ad Søvejen kunde Svenskerne komme de norske Fæstninger til Livs; men paa den anden Side var det i Sejlskibsperioden umuligt at gøre en Blokade effektiv; kun ved at gaa angrebsvis frem mod den svenske Kattegatflaades Operationslinier, Basis og Støttesteder kunde man umuliggøre den svenske Hærs Forsyning ad Søvejen. Sin Beslutning at blive fastholdt Gabel stadig og gjorde sig herved meget fortjent af Norge.

Den 14. April avancerede Gabels Eskadre meget langsomt, da der kun var ganske lidt Vind; den 16. stødte „Vindhunden“ til; om Aftenen

¹) „Pr. Christian“s Journal og „Hvide Ørn“s Logbog; Kgl. udf. Exped. ²²/₄ Nr. 1716; i „Løvenørn“ S. 79 staar urigtigt, at Obersten fulgte med „Hvide Ørn“ til København; den ankom hertil den ¹⁷/₄.

²) Indk. Sag. til Krigskancell. Rapp. fra Gabel ¹⁸/₄ 16 Nr. 1 og 2.

ankrede Eskadren og havde Færderen $1\frac{1}{2}$ Mil V.S.V. Den 17. konvojerede „Vindhunden“ de Skibe, der skulde til Drammen; Resten af Eskadren lavede ind ad Fredrikstad Lera, og ca. Kl. 10 Fm. ankredes mellem „Torgauten og Vester Valen“; Transportskibene skulde sejle Fjorden ind til Hestehaugen, og der skulde ogsaa Baadene landsætte Soldaterne. Kl. 11 gaves Signal til alle Chalouper at bugsere Baadene ind til Hestehaugen; $\frac{1}{2}$ Time efter kom en Mængde Fartøjer til „Pr. Christian“, og Kl. 12 var alle Soldaterne og en Del Ammunition fra Borde. I Løbet af Dagen tømtes ogsaa de andre Orlogsskibe for Soldater¹⁾.

Generalmajor Grev Sponneck og Oberst Huitfeldt var, inden Udskeibningen begyndte, komne om Bord paa „Pr. Christian“ for at sætte Gabel ind i Situationen; de havde lige fra General Lützw faaet Meddelelse om, at Svenskerne havde foretaget et Angreb paa Posteringen i Krokskogen, at det var bleven afvist, men at man frygtede for en Gentagelse, hvorfor General Lützw meget ønskede, at „det ringe Mandskab“ i Lejren ved Gjellebæk blev forstærket med et Par Batailloner²⁾. Saa hurtigt som muligt indskibede Gabel 1 Bataillon af det hvervede og 1 af Bergenhusiske Regiment, ialt 1200 Md., i Galejer og Skærbaade, som roede over til Aaros i Royken Sogn, hvorfra de marcherede til Gjellebæk. De 5 andre af Gabel overførte Batailloner landsattes paa Rolvsøen, hvor Generalmajor Cicignon overtog Kommandoen over dem.³⁾ Den 18. April rejste Gabel selv til Lejren ved Gjellebæk for at deltage i et Krigsraad⁴⁾.

Den 13. April blev det befalet, at de til Norge bestemte Befalingsmænd snarest skulde gaa om Bord paa „Højehald“; egentlig skulde Fregatten forinden have været paa Rekognoscering i Østersøen; men, da Vinden blev ugunstig, opgav man det⁵⁾. „Den 15. April, som var 3. Paaskedag, om Eftermiddagen ginge vi om Bord paa Fregatten Højehald, kommanderet af Kaptajn Chr. Güntelberg, hidsede Sejl efter Midnat og med en ønskelig Vind kom udenfor Strømsø den 17. om Eftermiddagen, hvor vi blev debarkerede og laa den Nat. Herfra blev

¹⁾ „Pr. Christian“s, „Pr. Vilhelm“s og „Fyn“s Journaler.

²⁾ Grev Sponneck til Kongen, dat. „Pr. Christian“ $11\frac{1}{4}$; Lützw til Sponneck $10\frac{1}{4}$. (Begge Skr. i Statholderskabets Relat. til Kongen 1716.)

³⁾ „Pr. Chr.“s Journal; Genm. Cicignon til Kongen $11\frac{1}{4}$ (Statholderskabets Relat. 1716).

⁴⁾ Jfr. Side 121.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. $13\frac{1}{4}$ Nr. 828—830. I næsten alle trykte Kilder angives urigtigt, at Befalingsmændene overførtes paa „Hvide Ørn“.

vi anden Dag oversat til Bragnes, hvor Heste stod færdige, som vi skulde bruge til vor Bagage og til at ride paa, og begav os paa Vejen til Armeen, som kamperede ved Jellum og Jellebæk“. Saaledes fortæller den prægtige gamle danske Officer Hans Elias v. d. Weyde, mange Aar efter i sin Selvbiografi¹⁾; han var dengang Oberstløjtnant og Kommandant paa Rosenborg, men var i 1716 Løjtnant ved Sjællandske gevorbne [Zepelins] Regiment. Han betegner selv, hvad han skriver, som en „Frukt af min Hukommelse“, og den har nogle Gange svigtet ham lidt. I 1716 var 3dje Paaskedag ikke den 15. men den 14. April, og „Højenhalt“ kom den 18. Kl. 10 om Aftenen til Eskadren ved Fredrikstad og blev næste Dag Kl. 5^{1/2} Fm. med 3 Slupper bugseret ud af Fjorden; den skulde til Holmestrand²⁾). Disse Befalingsmænd blev hovedsagelig ansatte ved de „nye Reserver“, som derved vandt meget i Anvendelighed.

Det var jo Meningen, at man vilde gaa angrebsvis til Værks, naar Forstærkningerne var ankomne, men, inden Operationerne skildres, skal der gives en Oversigt over, hvorledes Forholdene havde udviklet sig, siden Løvenørn forlod Lejren ved Gjellebæk.

Ved Christiania var Situationen nærmest uforandret. Det fra Göteborg ventede Artilleri udeblev selvfølgelig stadigt, og uden det kunde intet udrettes mod Fæstningen. Natten til den 10. April nærmede en svensk Underofficer og nogle grønne Dragoner sig „Scharpenord“ tæt under Fæstningsmuren for at rekognoscere; de blev beskudte; kun 1 slap uskadt derfra og kunde meddele dem, der stod bag Brigadér Vinds Gaard, at Besætningen var aarvaagen, hvad den yderligere viste ved at sende dem nogle Bomber. Den 11. April om Morgenen saa man fra Fæstningen en Del Tropper rykke ud af Byen; man sluttede heraf, at den kun var svagt besat, og besluttede ved et lille Udfald at tage og ødelægge de nærmest Fæstningen liggende Huse; Kaptajn Joh. Christoph v. Koss med 100 Md. stormede frem mod Husene, men blev modtaget med Geværild, der strakte ham selv og et Par Mand til Jorden; Resten trak sig iltomt tilbage til Fæstningen med deres dræbte Fører³⁾). Det lille Udfald blev afvist, men dette gjorde ikke Situatio-

¹⁾ Trykt i Pers. Tidsskr. III. 1. Her findes Navnene paa en meget stor Del af de Officerer, der sendtes til Norge.

²⁾ „Pr. Chr.“s Journal 18.—19. Apr.

³⁾ Ob. Klenows Mem. 28/4 16.

nen bedre for Svenskerne; Sagerne var komne i en gal Gænge; med Akershus kom man ingen Vegne, mod Gjellebækstillingen kunde intet udrettes; Oberst Løwens Togt var ganske mislykket, Oberst Løwenstierna stod uvirksom ved Ravensborg, og det Forsøg, Kongen den 16. April gjorde paa at forcere Krokskogens Defileer, mislykkedes ligeledes. Det var Södermanlands Bataillon under Oberst Chr. v. Schlippenbach, der skulde udføre dette Hverv; men der har sikkert ogsaa været andre Tropper med. Major Conrad v. Nieroth med 240 Md. dannede Fordækningen; Obersten selv fulgte efter med 800 Md. til Bærums Jærnværk ca. 13 Kilometer N. V. f. Christiania. Ved Nordklejven, hvorover Krokskogvejen dengang førte, havde Normændene anlagt et Forhug, som i Begyndelsen kun var besat med Bønder; „men som Generaløjtnanten i Tide om Fjendens Marche Kundskab havde, detacherede han Kaptajn Coucheron Aftenen tilforn med 150 Fantassins for at soutenere Bønderne, hvilket saa vel reusserede, at næppe en Time efter hans Ankomst blev Passagen attakeret, og holdt Kaptajnen sig udi samme ganske fordækt og stille i Skansen, indtil Fjenden vel var paa Bønderne avanceret, da de Svenske til dem raabte: „Hvi skyder I ikke Karle, hvad er I for nogen?“ men før var de Ord ej sagt, før Kaptajnen tillige med Bønderne gav Fyr paa dem paa alle Kanter, saa de inden kort Tid blev repousseret, og skal ikke 30 Md. derfra være kommen. Resten er død eller bleseret . . . Her løber en Tidning igen i Aften, at Fjenden paa ny vilde med 2000 Md. attackere forrige Post; men som Viceadmiral Gabel lykkelig og vel er ankommen, og allerede en Bataillon er beordret den Post ved Krokskogen at forstærke, saa vil jeg haabe, Fjenden faar andre Tanker. Slotsloven har i Dag med Generalitetet og Viceadmiralen været i Konference, hvorpaa alle mulige Midler skal tænkes Søkanterne at befæstige⁽¹⁾).

Fra nu af blev Gjellebækstillingen ikke mere foruroliget; Kong Carl havde andet at tage vare; hans Forbindelse med Moderlandet hang nemlig i en Traad. Det er allerede omtalt, at Forbindelsen ad Søvejen glippede, samt at General Aschenberg havde erklæret sig ude af Stand til med sin lille Styrke at sikre hele Operationslinien. Den vigtige Etapestation Moss var bleven ophævet den 26. Marts, men Normændene

¹⁾ Krag's Mem. ¹⁹/₄, Lützow til Sponneck ¹⁰/₄; Tabene ved Krokskogen angives af Generalauditor, Overkrigskommissær Schwerdtfeger for Svenskernes Vedkommende til 32 Md. døde, 26 saarede, 1 Fændrik fanget. Normændenes Tab var 2 Menige dræbte, 2 Menige og 1 Løjtnant saarede. Posteringen ved Krokskogen forstærkedes med 3 Infanteri- og 2 Dragonkompagnier.

mente sig ikke i Stand til at holde den; saa snart Kong Carl erfarede, hvad der var sket, sendte han Oberst Melker Falkenberg dertil med den Bataillon Vestmanland, der deltog i Felttoget. Under hans Befaling stilledes ogsaa de smaa Sygedepoter i Hølen og Son; det paalagdes ham at inddrive Kontributioner i det størst mulige Omfang og oprette Magasiner til Brug for Hæren. Senere fik han Ordre til at bemægtige sig Havnen Larkollen ca. 11 Kilometer Syd for Byen, som den danske Hovedflaade ofte benyttede. Den 29. Marts kom han til Moss, og samme Dag gav General Mörner ham Paalæg om at tage de omtalte Sygedetachementer i Forplejning; hver Savmølle skulde ugentlig betale 100 Rdlr., hver Sædegaard 200, Jærnværket 300 Rdlr.; Bøndergaarde under Herregaarde betalte samme Kontribution som andre Bøndergaarde; Moss skulde i de 2 første Maaneder fra 21. Marts at regne betale 2000 Rdlr. à 3 Caroliner ugentlig; heri afkortedes dog Ydelser in natura; i Kontributionen deltog alle Huse; de forladede betalte $1\frac{1}{2}$ Gang mere end de andre. Hølen og Son maatte hver ud med 1000 Rdlr. ugentlig. Oberstløjtnant Erik Rydingsvård, der kommanderede i Hølen, klagede til Oberst Falkenberg over, at de mere velhavende Indbyggere her og i Son var flygtede med deres Ejendele; om det saa var den rige Købmand Niels Tank¹⁾, der blev strængt bevogtet, da han kunde betale for alle, saa slap han en Nat bort og efterlod ikke nok til at betale Kontributionerne med. I Son blev den svenske Postering: 1 Underofficer og 24 Md., forulæmpet fra Søsiden; Bønderne hindrede Inddrivningen af Kontributioner og gjorde Forbindelsen med Christiania meget usikker. Det hjalp ikke, at Svenskerne truede med at behandle den enrøllerede Almue som Snaphaner og ødelægge deres Ejendomme med Ild og Sværd; Indbyggerne i Byen og paa Landet stolede paa den Hjælp, Slotsloven tilsagde dem, naar de holdt Ed og Pligt. I Moss forskansede Falkenberg sig; Torvet blev Forsvarets Centralpunkt; Adgangene blev spærrede med spanske Ryttere og Palissader²⁾). Denne Etapestation var for saa vidt i god Orden, men Forbindelsen med Sverige var elendig. Den 28. Marts var Aschenberg kommen til Skjeberg, ca. 40 Kilometer S.O. for Moss; her modtog han 3 Breve fra Mörner og svarede 1. April, at han umuligt kunde udføre de givne Ordre; han havde kun faaet 2 Officerer, 60 Underofficerer og Menige af Lifdragonerne, men slet intet Artilleri; først naar det var ankommet, kunde han angribe Sponviken; han havde udsendt 50 Ryttere og 26 Infanterister for at lede efter en

¹⁾ Oldefader til Carsten Tank.

²⁾ Rich. Olsen S. 56—59.

Bro over Glommen, som næppe eksisterede og heller ikke kunde bygges¹⁾). Herefter ser det jo ud til, at Aschenberg dog har faaet noget Infanteri; det var ogsaa Tilfældet; den 30. Marts fik han fra Åmål 1 Kap-tajn, 1 Fændrik, 3 Underofficerer og 57 Md.²⁾). Rig paa Initiativ har Aschenberg aabenbart ikke været; han har ikke holdt Forbindelse hverken med Hovedkvarteret i Christiania eller med Etapen paa Moss; efter det første norske Overfald paa denne By synes han grebet af en underlig Utryghedsfølelse; han var lige sluppet ud af Fredriksstens Aktionskreds blot for at komme ind i Fredrikstads. Hans „Partier“ blev jævnligt overfaldne; Præsterne nægtede rentud at oplæse Kontributionsplakaten og opmuntrede Bønderne til ikke at efterkomme hans Befalinger. Der fortælles enddog, at Aschenbergs Kvartervært, Præsten Peder Rumohr i Skjeberg, skal have opsnappet de Depecher, han afsendte, og meddelt ham falske og foruroligende Efterretninger³⁾). Da en norsk Bonde meldte, at en dansk Transportflaade havde landsat Tropper i Fredrikstad, troede han blindt paa denne falske Efterretning og brød op Natten mellem 6. og 7. April, d. v. s. en halv Snes Dage, inden Landgangen skete, passerede Grænsen ved Nössemark og gik derfra til Vestra Ed. Til Kong Carl sendte han en Rytter med skriftlig Melding om Opruddet; men denne bragte Skrivelsen til Fredrikssten, saa at Hovedkvarteret og Kommandanten paa Moss først længe efter fik at vide, at han havde forladt Krigsskuepladsen. Den 10. April udtalte Mörner i et Brev til Aschenberg, at Kongen længtes meget efter at høre fra ham og særlig ønskede at vide, hvordan det stod til ved Sponviken; 3 Dage efter udtalte han i et nyt Brev sin Forbavselse over Generalens Tavshed; det var jo paalagt ham at rapportere 2 Gange ugentlig; han maatte uopholdeligt indberette, om Isen paa Glommen endnu var bæredygtig, hvor hans Posteringer var, hvad han havde foretaget sig mod Sponviken og de andre Fæstninger o. s. v.⁴⁾). Først den 18. April fik Kongen gennem Chefen for Dalslands enrullerede Almue at vide, at Aschenberg havde forladt Norge; ogsaa denne Gang havde Overbringeren af Brevet vist det til Kommandanten paa Fredrikssten, som ogsaa fik Kongens Svar at se. Omtrent samtidig med, at Aschenberg be-

¹⁾ Aschenb. til Mörner $\frac{21. \text{ Marts}}{1. \text{ April}}$ (Handl. rör. Nord. Kr. Sv. R. Ark.) Jlr. Side 93.

²⁾ Munthe S. 529.

³⁾ Munthe S. 527 f. Præsten blev den 18. Maj bortført af Svenskerne og døde i Fangenskab 2 Aar efter.

⁴⁾ Mörner til Aschenb. Chr. a $\frac{30. \text{ Marts}}{10. \text{ April}}$, $\frac{2}{18}$ Apr. (Handl. rör. Nord. Kr.)

stemte sig til at forlade Norge, ophævede Normændene hans Repli ved Enningdals Broen. Ophavsmanden hertil var Klokkeren paa Id, Ole Svendsen Bakke, der havde udmærket sig i Smaakampene ved Grænsen; han havde faaet Chefen for Fredrikshalds Frikompagni, Borgerkaptajn P. Colbiørnsen, og Fogden Peder Smidt til at gaa ind paa Planen, rekognoscerede derpaa Fjendens Stilling og vendte tilbage med Melding; Kommandanten gav nu ogsaa sin Tilslutning og stillede Løjtnant Even Kraft med 60 Md. af Smaalenske Regiment til Raadighed. Med 40 Md. af Frikompagniet, 100 Bønder og 60 Soldater brød Kraft og Colbiørnsens Borgerløjtnant op den 8. April ved Midnat og marcherede ad slette, opblødte Veje de 25 Kilometer til Enningdals Broen i 2 Kolonner. Efter en kortvarig Kamp, der kostede Klokkeren og endnu en Mand Livet, sprængtes den fuldstændigt overrumplede svenske Postering aldeles: Ritmesteren, 1 Mønsterskriver, 22 Ryttere, 8 Trosknægte og 15 enrollerede Bønder toges til Fange tillige med 29 Heste; 16 Svenskere laa døde paa Pladsen, Resten undslap, men efterlod en Del Materiel og Bagage¹⁾. Forbindelseslinien mellem Christiania, Bohus Län, Dalsland var nu komplet afbrudt, og snart efter blev et nyt Led i Linien ødelagt, inden det var gjort færdigt. Paa den svenske Side af Svinesund ved Gaarden Ringdal var der samlet en Mængde Tømmer til Anvendelse ved Bro- og Batteribygning; Oberstløjtnant Brun besluttede at ødelægge dette, inden Bedækningen var kommen, og Natten til den 18. April sendte han Kaptajn Hans Jørgen Ovenberg med 100 Md. af Vesterlenske Rgt. og 50 Arbejdere over Svinesund; uden at blive forstyrrede sønderhuggede eller opbrændte de alt Træværket og vendte uantastede tilbage²⁾. Foraaret kom, Isen smeltede, Forbindelsen blev vanskeligere, Normændene ødelagde Broerne og bortfjernede Færger og Baade; intet Under, at Kong Carl blev rasende paa Aschenberg; han blev arresteret og sad fængslet i 1 $\frac{1}{2}$ Aar; hans Opgave var ganske vist uløselig, men for sin egen Skyld burde han ikke have givet blankt op.

Længe inden Katastrofen var det gaaet op for Kongen, at Aschenberg havde for faa Kræfter til sin Raadighed; han besluttede derfor at forstærke ham og beordrede Smålandske Ryttere, de hjemmeværende Kompagnier af Lifdragonerne, Östgöta Ryttere, det beredne Mandskab af Vestgöta Tremänn. til Hest og Schommers sachsiske Infanteri-

¹⁾ Munthe S. 531 ff.; Oblt. H. J. Brun til Overkrsekr. $\frac{9}{4}$ 16,

²⁾ H. J. Brun til Overkrsekr. $\frac{18}{4}$ 16.

regiment til at melde sig til Generalen mellem Fredrikshald og Fredrikstad¹⁾. Dalregimentet og Värmlandskompagniet af Adelsfanen beordredes til Christiania²⁾. Endelig blev det bestemt at forstærke Göteborgs Garnison med Oberst Cronstiernas Regiment og Smålands Tremänningar til Fods³⁾; lovlig sent havde Kong Carl indset, at han havde undervurderet sine Modstandere. Dalregimentet og Adelsfanen naaede den 18. April Christiania; De la Gardie var marcheret med Dalregimentet over Høland, Øieren og Spydeberg⁴⁾. Resten kom naturligvis ikke til Aschenberg i Norge; de mødte ved Udgangen af April ved Norges Sydgrænse og meldte sig til Generalmajor Delwig.

Normændene gjorde et Forsøg paa ogsaa at afbryde den svenske Hærs Forbindelse med Värmland. Oberst C. Schøller afmarcherede den 15. April fra Gjellebæk med en Løjtnant og 50 Dragoner, gik over Krokskogen, kom den 17. til Harestuskogen, hvor Major Rasmus Olsen af Akershusiske Regiment stod med nogle Kompagnier⁵⁾, til hvem Almuen fra Eker, Modum, Numedal m. fl. St. skulde melde sig⁶⁾, medtog herfra Kaptajn Meyers Kompagni, kom den 18. til Skedsmo og overtog her Almuen fra Romerike, som Fogden, Henrik Munch, havde samlet. Paa den vestlige Side af Nitelven havde den svenske Oberst Ture Bielke staaet med et Dragondetachment; han havde forgæves forsøgt at faa fat paa Præsten i Skedsmo, der havde nægtet at oplæse Kontributionsplakaten; ved Oberst Schøllers Ankomst blev han forhindret i at afbrænde Præstegaarden. Den 19. April stod Normænd og Svenskere lige overfor hinanden ved Valstadsund; men Isen kunde ikke bære, og Svenskerne gik tilbage til Christiania. Schøller forskansede Overgangene ved Valstadsund og Nitsund; den 21. April kom Oberstløjtnant Iver Coucheron med de 2 Oplandske Kompagnier, der havde staaet ved Christiansfjæld, og nu besatte Schøller Gjelleraasen, denne Gang med Front mod Vest. Af det nys ankomne Dalregiment blev en Bataillon under Oberstløjtnant Rutger Fuchs afsendt fra Christiania for at sikre Svenskerne Besiddelsen af denne Passage. Der siges, at der den 22. April fandt en blodig Kamp Sted paa Gjelleraasen, hvor Sven-

1) Ordre til Maj. Bruse ^{18/3}, Oblt. C. Bjelke ^{18/3}, Ob. Odelström ^{18/3}, Oblt. Stjerncrantz ^{16/3}, Vestgöta Tremän. t. H. ^{18/3}, Ob. Arvidson ^{18/3} (Riksreg.)

2) Ordre til Gen. Grev De la Gardie og til Genm. Ekeblad ^{18/3} (Riksreg.).

3) Ordre til Ob. Cronstierna og forskellige Ldshøvdinge af ^{18/3} (Riksreg.).

4) A. Pihlström: Kgl. Dalrgts. Hist. III. Stockholm 1906. S. 239 f.

5) Side 111.

6) Slotsl. Ordreb. ^{16/4}.

skerne under Kongens egen Befaling stormede Forhuggene og fordrev Normændene; mærkelig nok findes der ingen samtidig Beretning om et saadant Slag; det eneste, der vides, er, at en Sergent af Dalregimentet blev saaret den 21. April¹⁾.

Da Gabels Eskadre kom, var Udsigterne for en norsk Offensiv ikke daarlige. Den lille svenske Hær omkring Christiania var ret isoleret; under en Tilbagegang maatte den bekæmpe fjendtlige Tropper, en fjendtlig Befolkning og en fjendtlig Natur; Moser, Søer, Elve og Defileer af forskellig Art vilde berede store Vanskeligheder; heldigvis for Svenskerne var den norske Hær løst sammensat af uensartede Bestanddele: Nye Reserver, Landdragoner, Mandhusinger (enrollerede Bønder) kunde, godt førte, med Held anvendes i Defensiven, men i Offensiven kunde kun de regulære Tropper bruges; de var imidlertid daarligt udrustede, og Administrationen lod meget tilbage at ønske. I København begyndte man imidlertid at se mere fortrøstningsfuldt paa Forholdene i Norge, og det var der ogsaa Grund til²⁾.

Den 19. April blev der da holdt Krigsraad i Gjellebæk, hvortil Viceadmiralen den 18. havde begivet sig³⁾. I en Memorial gjorde Gabel Rede for sit Syn paa Sagerne⁴⁾:

1.

Da Svenskerne ligger rede med 6 Orlogsskibe, 2 Fregatter, 6 Galejer, 10 Halvgalejer og 24 Transportskibe, kan det befrygtes, at de vil drage mig ud i Søen og gøre deres Kup.

2.

For at hindre det maa der snarest bygges 2 store Pramme med Kanoner at ligge ved de smaa Holme i Christiania Fjord mellem Drøbak og Sand og anlægges Batterier paa disse Smaaøer, saa kan ingen til Vands komme til Christiania. Forstærker jeg dette med et Orlogskib, Fregatter og de smaa Galejer, saa vil ikke 50 Skibe komme igennem. Dette Sted har jeg choiseret til en Retræte, i Fald Fjenden skulde være overmægtig i rum Sø.

3.

Der maa anlægges et formidabelt Batteri paa den vestlige Side af

¹⁾ Pihlstrøm III. S. 240.

²⁾ Püchler til Robethon 14.—18.—25. Apr.

³⁾ Side. 119.

⁴⁾ Gabel til Slotsl. ¹⁹/₄ (Rapp. fra C. C. Gabel 1716).

Svelviken, hvad der er højst nødvendigt for at dække Drammen og Sølvværket.

4.

Skulde nu Svenskerne komme i Søen med deres Hovedflaade, og jeg skulde faa Ordre at gaa med min Eskadre til Hovedflaaden, da visse-
lige Ulykken først vil vaagne heroppe, og alting gaa over Ende. Det
vilde da være heldigt om 5—6 gode Spaniefarere kunde optræde som
Krigsskibe.

5.

Vil jeg i Guds Navn blive heroppe med 2 Orlogsskibe og Fregat-
terne og dermed holde Tete mod Göteborg Eskadren.

6.

Alle Galejer og andre Fartøjer i Christiania maa snarest herved.

7.

Vi kommer til at gøre som de Svenske: enhver Borger og Bonde
maa foruden Soldater skaffe en Matros eller selv gaa; vi kan dog nøjes
med, at 2 Borgere skaffer en Karl eller Matros eller gaar selv, og at
hver 3dje Bonde ved Søsiden skaffer en Mand eller gaar selv. Har la-
det Vigsiden rekognoscere, der findes ikke et Mandfolk, alt er sendt til
Göteborg.

8.

Orlogsskibene mangler 800 Md.; til Galejer og mindre Fartøjer be-
høves 1500.

9.

Borgere og Bønder sender med det Mandskab, de anskaffer, for-
nøden Proviant, som de altid supplerer.

10.

D'Hrr. af Slotsloven opfordres til at give Exemplet ved at give en
Karl til Hs. Majestæts Tjeneste, saa kommer de andre nok med.

Hertil svarede Slotsloven, at Materialet til Prammene ikke var saa
let at skaffe; man maatte vente, til de 3 Galejer, 2 Pramme og 2 Galio-
ter var komne fra København; Batteriet ved Svelviken burde anlægges;
Spaniefarerne og de Fartøjer, der fandtes i Christiania, var uanvendelige
til Krigsbrug. Forslaget med Matroserne maatte han selv søge at faa gen-
nemført.

I dette Krigsraad, som afholdtes efter Kongens Ordre af 8. April¹⁾, blev det besluttet at gaa offensivt frem baade mod Fjendens Front og mod hans Retrætelinie:

Oberstløjtnant B. Landsberg med en Bataillon af 2. Trondhjemske Regiment og 6 Kanoner skulde fra Fredrikstad marchere til Svinesund for at hindre Fjenden i at slaa Bro; Admiral Gabel skulde ogsaa begive sig dertil for at se, om man med Fordel kunde henlægge et Skib dær; Kommandanten paa Fredrikssten skulde tilvejebringe et tungt lastet Skib, der af Vind og Strøm kunde drives ned mod Broen og sprænge den, hvis den var anlagt.

Admiral Gabels Eskadre skulde have Station ved Larkollen for at dække Christiania.

En ny Expedition mod Moss skulde iværksættes, og Fjendens Forbindelser afskæres.

Naar dette med Guds Hjælp var sket, skulde den fjendtlige Fortrop ved Ravensborg angribes baade fra Gjellebæk og fra Gjellum; et Skib fra Gabels Eskadre skulde assistere ved at beskyde den vigende Fjende ved Lysaker [Vest for Christiania].

2 Dragonkompagnier skulde detacheres til Ringerike for i Tilfælde — hvad Gud forbyde — Fjenden skulde trænge igennem paa Krok-skogen, da at tage Stilling ved Vikesund [ved Tyrifjorden] for at dække Kongsberg.

De højere Officerer — indtil Regimentschefer — skulde til General Lützwow indgive Erklæring om, hvorvidt de mente, at Fjenden kunde delogeres, hvis der yderligere opsendtes 8 Batailloner. Alle udtalte sig fortrøstningsfuldt om Krigens Fortsættelse, hvis Forstærkningen snart kom. Gabels Udtalelse lød saaledes: „Jeg mener, at hvis de 8 Batailloner kunde komme op med Proviant inden 14 Dage, uden at jeg behøvede at tage herfra, var det godt, og man kunde fuldstændig ruinere den svenske Hær; skal jeg hente dem med min Eskadre, er det hele til ingen Nytte, og det hele ramler sammen. Det er vanskeligt nok for mig at hindre de Svenske i at komme herop med deres Transport. De mener at kunne bugser sig gennem Farvandet mellem Øerne, hvor jeg ikke kan komme med de store Skibe“²⁾.

For at udføre, hvad der var bestemt i de 3 første Punkter af Krigsraadets Beslutninger, forlod General Sponneck og Viceadmiralen Lej-

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ³/₄ Nr. 789.

²⁾ Gabels Rapp. til Kongen dat. „Pr. Chr. til Ankers i Larkollen ³³/₄“.

ren ved Gjellebæk og kom om Bord paa „Pr. Christian“ omtrent Kl. 2¹/₂ Em. den 21. April; Eskadren var den Gang paa Vej til Larkollen, hvor den ankrede Kl. 9¹/₂ Aften. Et Par Timer forinden havde Gabel forladt Skibet og var sejlet til Fredrikstad „at gøre Anstalt med Galejerne til en Dessein“¹⁾. Om Grev Sponneck er sejlet direkte til nævnte By eller har gjort Omvejen sammen med Viceadmiralen, fremgaar ikke af Rapporterne. Den 22. April henad Kl. 5 Fm. passerede nogle dobbelte Chalouper, Skærbaade og 1 Galej fra Fredrikstad forbi Eskadren; om Bord paa dem var Oberstløjtnant Henrik Jørgen Huitfeldt, Broder til Obersten, og 560 Soldater af Smaalenske Regiment, der skulde gaa Vest om Jeløen ind i Mossesundet og landsættes ved Kambo, 5 Kilometer Nord for Moss; dertil sendtes ogsaa 2 armerede Baade fra Eskadren. I Løbet af den 22. blev iøvrigt følgende Anstalter truffene til Angrebet paa Moss: Alle Baade blev armerede og fik 100 Soldater fra Eskadren om Bord; Fregatterne Vindhunden og Paafuglen skulde gaa op i Verlebugten og lægge sig saa tæt op ad Byen som muligt sammen med de armerede Baade; medens Huitfeldt skulde tage Byen Nord fra, Eskadrens Smaaskibe Vest fra, skulde Brigadér Budde med 1000 Md. af 2. Trondhjemske Regiment angribe den Syd fra. Lidt over Kl. 4 om Eftermiddagen afsejlede de dertil beordrede større Fartøjer til Verlebugten, hvortil alle Skibsbaadene afgik 3 Timer senere. Kl. 2¹/₂ om Natten sejlede Viceadmiralen selv derop med sin Chaloupe og 1 Galej²⁾.

Tidligt om Morgenen den 23. landede Oberstløjtnant Huitfeldt ved Kambo og marcherede Syd paa gennem Mosseskogen; ca. 3 Kilometer fra Byen lod han de fra Flaaden medbragte Tømmermænd spærre Vejen med et Forhug og efterlod her en Kaptajn med 125 Md. for at dække Kommandoets Ryg; med Resten fortsatte han Marchen og fordrev et lille Rytterkommando, han traf paa, som alarmerede Forvagten ved den lille nordlige Bro over Mosseelven; den replierede sig strax paa det Kompagni, der forsvarede den store Bro; Huitfeldt anbragte sine Rifelskytter i dets Flanke og fik det til at vige med Tab, hvorefter han besatte Byens nordlige Adgang³⁾. Imidlertid var Angrebet begyndt Syd

¹⁾ „Pr. Chr.“s Journal.

²⁾ „Pr. Vilh.“s, „Pr. Chr.“s, „Fyn“s Journaler ²²/₄. I sin Rapp. til Adm. af ²⁴/₄ lader Gabel ved en Lapsus Huitfeldt lande i Verlebugten; af Oberstløjtnantens egen Rapport og af Skibsjournalerne fremgaar tydeligt nok, at han landede ved Kambo ved Mossesundet. Samme Fejl findes mærkeligt nok hos Bergersen S. 592.

³⁾ H. J. Huitfeldt til Overkrissekr., dat. Moss ²⁵/₄.

fra; med sine 2 smaa Batailloner var Brigadér Budde naaet frem til Byens sydlige Indgang; Gabel hjalp ham med 100 Md. og placerede sine Fregatter og Baade saaledes, at han med 64 2—6 Pds. Kanoner kunde beskyde Byen. Da alt var rede, lod Viceadmiralen Oberst Falkenberg spørge, om han vilde have „Kvartér“; men da der blev svaret, at man vilde slaas til sidste Mand, lod han skyde dansk Løsen og begyndte Angrebet; han havde tænkt sig alene med Ilden at tvinge Fjenden til Overgivelse; „men Budde og hans tapre Folk vilde ikke have, at Byen skulde ruineres, men angreb à vive force“. Brigaderen inddelte sin Styrke i 2 Kolonner; den ene gik over Raet gennem Kongensgade; den anden over Skarremyre gennem Skov- og Enggade mod Torvet. Svenskerne forsvarede sig tappert og beskød Angriberne fra Husenes Vinduer. Oberst Falkenberg fik sit Banesaar i et Hus paa den øvre Side af Torvet, senere kaldet Mordstuen; Brigadér Budde, der kendte ham, havde forgæves tilbudt ham Pardon. Kl. 9 Fm. var Kampen til Ende; haardest var der blevet kæmpet i den øvre Ende af Skovgaden og paa selve Torvet, der dengang og lige til Branden 1881 ikke gik længere mod Øst end til Kongens Gade. Naar der siges, at Attaken var skarpest i en „Vinkelgade“, hvor Vægge, Døre, Skodder lige til det Hus, hvor Falkenberg blev dræbt, var gennemhullede af Musketkugler, kan her kun være ment Skovgade, der, forlænget i lige Linie over Torvet, vilde skære den Syd fra kommende Kongensgade i en meget spids Vinkel¹⁾.

Midt under Kampen fik Huitfeldt Melding om, at en svensk Rytterstyrke angreb hans Repli ved Forhugget paa Christianiavejen; han ilede til Hjælp med 125 Md. og fordrev Fjenden, der havde angrebet først til Hest og siden til Fods; af Huitfeldts Folk blev kun 2 truffne; Fjenden tog selv sine Saarede med²⁾. Angriberne bestod af 500 Ryttere under Generalmajor Delwig, der 2 Dage forud af Kongen var afsendt fra Christiania for at faa Rede paa Aschenbergs Forhold. Da hans Forsøg paa at komme Falkenberg til Hjælp strandede, vendte han om, red til Grønsund, sendte godt Halvdelen af sin Styrke tilbage til Kongen, passerede med 236 Ryttere Glommen og gik den 26. April ved Skotsbergsund, lige Syd for Aremark Sø, ind i Sverige efter en ubetydelig Kamp med

¹⁾ Rich. Olsen S. 62 f.

²⁾ Gabel siger i sin Rapp. til Adm., at Vejen blev bestrøget af 2 Baade og 6 Halvgalejer, d. v. s. af de Fartøjer, der havde transporteret Huitfeldt; det er ikke let at forstaa, hvorledes dette har kunnet lade sig gøre undtagen ved selve Landingsstedet.

nogle væbnede Bønder, der under en Underofficers Kommando havde besat Overgangsstedet¹⁾).

Kampen om Moss havde været ganske blodig; af Normændene var 1 Officer og 29 Md. dræbte, 3 Officerer og 86 Md. saarede. Svenskerne havde 100 Faldne. Blandt Fangerne var den haardt saarede Oberst Falkenberg, der døde den 24., Oberstløjtnant Rydingswård, 10 andre Officerer, 1 Præst, 1 Kommissær, 508 Underofficerer, Spillemænd og Menige. Desuden faldt 2 Faner, 2 Estandarter og nogen Proviant i Sejrherrenes Hænder²⁾). Fangerne blev af Eskadrens Baade ført til det Kgl. Koffardiskib „Graa Kat“, hvor de blev forbundne og forplejede; Skibet førte dem over til Vestsiden af Christiania Fjord, hvorfra de senere skulde sendes til Jylland³⁾).

I sin Indberetning til Kongen fremhæver Gabel Grev Sponneck, der naturligvis har bistaaet ham med Planlæggelsen af Angrebet. „Jeg vilde ønske, at D. M. havde 4—5 Generaler af Grev Sponnecks Konduite; han fortjente at være Generalløjtnant, ja endog General“; han priser Budde og hans tapre Soldater og erklærer, at han selv ikke har sparet sig. Fra Glückstadt sendte Kongen Gabel en meget anerkendende Skrivelse: ved hans og Sponnecks Dispositioner var Fjenden blevet ganske delogeret.

I Moss blev Sponneck og Hartvig Huitfeldt staaende med 800 Infanterister og 400 Bønder; disse havde før staaet ved Angerkleven, men blev den 28. April overført fra Horten sammen med 3 Dragonkompagnier⁴⁾). Det var ikke Meningen at holde saa stor en Garnison paa Moss; man vilde jo gribe Offensiven: „Nu har vi en Plan for mod Christiania“, skrev Gabel allerede den 23. April til Kongen, og den 26. udtalte Krag, at Kampen paa Moss er af „større Conséquence“, end man skulde tro; den har sat Skræk i Fjenden, der trækker sig tættere sammen; Generalitetet er derfor bestemt paa en af de første Dage at bryde op fra Gjellebæk og opsøge Fjenden. Siden Krigsraadet havde man her haft travlt med Forberedelser til Fremrykningen: Køretøjer blev reparerede, og Heste erstattede⁵⁾).

¹⁾ Munthe S. 540; Lagermark S. 49.

²⁾ Fremstillingen af Kampen er givet paa Grundlag af Gabels Rapporter af 23. og 25. Apr., Huitfeldts af ²⁵/₄, Lützows Mem. af ⁷/₅; „Pr. Chr.“s, „Pr. Vilh.“s, „Fyn“s Journaler ³¹/₄—³⁴/₄.

³⁾ Skibsjournalerne; Cicignons Mem. ²⁴/₄. Kgl. udf. Exped. ⁵/₅ Nr. 1039.

⁴⁾ Slotslovens Ordreb. ²⁴/₄; Gabels Rapp. til Kg. af ⁴/₅. (Bilag til orig. kgl. Ordre til Geh.-Conseil.) Den er en kortfattet Dagbog, der gaar fra ²⁰/₄—⁴/₅.

⁵⁾ Slotsl. Ordreb. ²³/₄.

Kong Carls Stilling ved Christiania var nu blevet ganske uholdbar. Med Akershus kunde han ingen Vegne komme; hans Hær led meget af Sygdom og havde i de større og mindre Sammenstød med Normændene lidt betydelige Tab; det Haab, han mærkeligt nok stadig havde bevaret, om at faa Hjælp fra Søsiden, var fuldstændig glippet efter Ankomsten af Gabels Eskadre til Christiania Fjord; de Forsøg, Göteborg Eskadren gjorde, var frugtesløse. Samme Dag, som Moss faldt, kom der med en Dobbeltchaloupe Melding til Eskadren om, at en svensk Orlogsmænd, nogle Galejer og mindre Fartøjer laa indenfor Koster i den nordlige Del af den Bohuslänske Skærgaard¹⁾; de kunde naturligvis ikke naa frem; derimod begyndte Gabels Fartøjer at operere mod Christiania; den 24. April fik et Par Skærbaade Forbindelse med Fæstningen; næste Dag vovede „Svenske Sophie“ sig helt op til Byen, men blev fordrevet af et lille Batteri ved Toldboden; den 26. optog „Højehald“, der var langt større og kraftigere, Kampen, men uden afgørende Held²⁾.

Ikke desto mindre kan det sikkert siges, at det var Hovedflaadens Skibe, der fik Kong Carl til at forlade Christiania og gaa tilbage. Han kaldte de fremskudte Styrker til sig; Oberst Löwenstierna forlod endelig Ravensborg og replierede sig paa en Infanteripostering ved Sandviken, ca. 5 Kilometer længere mod N.O. Da Oberst Øtken med et Par Dragonkompagnier og en Bataillon kom til Ravensborg, fandt han Stillingen forladt; han fortsatte Fremrykningen, men kunde ikke naa Löwenstierna, der gik over Lysaker Bro, som derefter blev afbrændt. Det kan ikke bestemt angives, hvilken Dag Lützow brød op fra Gjellebæk; den 26. April skrev Krag til Kongen, at Hæren vilde afmarchere samme eller næste Dag; da den stod ved Lysaker Bro den 29., og da Afstanden fra Gjellebæk dertil er 25 Kilometer, har Opbruddet nok fundet Sted den 27. Admiral Gabel, som den 25. April havde modtaget en Expres fra „Valøe“ [Hvaler], hvor hans Patrouillebaade laa, var strax ilet derhen og kom næste Morgen tilbage til Larkollen efter at have „voren med min Chaloupe 8 Mil herfra at besé en svensk Transport, liggende i en Havn, Styr Sund“. Den 26. om Aftenen roede han til Moss for at konferere med Grev Sponeck; den næste Morgen roede han til Tønsberg for at faa Matroshvervningen i Gang; den 28. i Dagningen kom han til

¹⁾ „Pr. Chr.“s Journal ²²/₄; Gabels Rapp. s. D. „Nu kom Tidende, at de Svenske havde ladet sig se indenskærs ca. 12 Mil herfra med et Par Fregatter og en hel Hoben Galejer, som bugserer Transportskibene; men med Guds Hjælp skal det blive en svær Transport.“

²⁾ Ob. Klenows Mem. ³/₅; „Pr. Chr.“s Journal ²⁶/₄.

Horten, hvorfra han, som omtalt, sendte Tropper til Moss, drog saa til Bragnes for at forhandle med Slotsloven¹⁾ og red derfra om Natten til Lysaker, hvor han traf General Lützwow; han beordrede „Vindhunden“ frem, og, da den begyndte at beskyde Svenskerne paa Elvens venstre Bred²⁾, trak de sig tilbage med et Tab af ca. 10 faldne og mange saarede Soldater til deres Lejr, der laa 1 Kilometer længer mod Øst og var meget svagt befæstet; havde Normændene kunnet passere Elven, vilde de med Lethed have taget den. Medens der blev arbejdet paa at retablere Broen, sejlede Gabel og Lützwow til Akershus; da Oberst Klenow gennem dem erfarede, at Wismar var falden, lod han skyde Viktoria med Kanoner og Musketter. „De Svenske løb omkring, som de havde voren galne, og samme Nat forlod de Christiania og retirerede sig det bedste de kunde“. Om Aftenen roede Lützwow og Gabel tilbage til Hæren og fik Broen sat i fuldt brugbar Stand³⁾.

Det var den almindelige Mening, som ogsaa deltes af General Lützwow, at denne voldsomme Skydning, hvortil der næppe anvendtes løs Ammunition, gav Anledning til, at Svenskerne i Skræk og Forvirring Natten til den 30. April brød op fra Christiania og marcherede Syd paa⁴⁾; dette var dog ikke Tilfældet; Carl XII var ikke saa let at skræmme; men bort maatte han, og han udførte sit Tilbagetog i den bedst mulige Orden og efter den lagte Plan. I Ilmarcher søgte han over Ekeberg og gik saa mod S.O. for at passere Glommen ved Onstadsund, som han skal have valgt, efter at Løjtnant Dahlfelt, forklædt som norsk Officer, havde rekognosceret de Overgangssteder, som der kunde være Tale om at benytte⁵⁾. Afstanden var ca. 40 Kilometer ad elendige Veje; men den svenske Hær naaede dertil den 2. Maj efter at have afkastet Broerne bag sig, og ved Onstadsund indtog den en Arrieregardestilling, som den norske Hær ikke dristede sig til at angribe, skønt den numerisk var meget overlegen.

Den norske Hær var delt i 4 Korps af meget forskellig Styrke og Beskaffenhed, der koncentrisk rykkede frem mod Onstadsund, hvor man rigtigt formodede, at Fjenden vilde gaa over. Hovedstyrken, der

¹⁾ Gabels Rapport 4/s.

²⁾ Den gængse Fremstilling, at „Vindhunden“ [Mynden] beskød den tilbagegaaende Löwenstierna, er urigtig. Fregatten var opsendt efter Anmodning fra Generalløjtnant Lützwow. (Lützwow til Kongen 7/s.)

³⁾ Gabels Rapp. 4/s.

⁴⁾ Dette udtrykkes med stor Styrke i v. d. Weydes omtalte Selvbiografi.

⁵⁾ Naar der siges, at Dahlfelt ved denne Lejlighed fik fat paa den norske Operationsplan, er det næppe rigtigt.

kom fra Gjellebæk, og som har talt 6—7000 Md., var den 30. April uden Ophold marcheret igennem Christiania, hvor Svenskerne havde efterladt nogle saarede Officerer og Soldater, deriblandt Oberst Mentzer og Major Nieroth, og hvor 23 Desertører blev optagne. Gabel transporterede 400 Infanterister til Grev Sponneck i Moss og begav sig derefter atter til sin Eskadre og traf Forberedelser til at indeslutte den svenske Transport¹⁾. Fra Rolvsøen rykkede Generalmajor Cicignon frem med 2000 Md., fra Moss Grev Sponneck og Oberst Huitfeldt med 1500, og fra Nitsund Oberst Schøller med 1200, hvoraf dog de fleste var Bønder. Sponnecks første Maal var Suler Bro, der ca. 24 Kilometer N.O. for Moss gaar over Hobøl Elv, og hvortil Svenskerne var naaet den 1. Maj; Huitfeldt udtaler i sit Brev til Kongen, at Fjenden „med Guds Hjælp ej skal undslippe, da han har mange Defiléer og Passer at komme igennem. Han er midt imellem os, og vi haaber at angribe ham fra alle Sider og meddele de Traktementer, som ubødne Gæster tilkommer“²⁾.

I sin Relation til Kongen af 23. April havde Gabel udtalt sin Frygt for, at Lützow skulde forfølge for hidsigt. Den Bekymring kunde han have sparet sig; Generalen fulgte kun langsomt efter Fjenden; der var mange Vanskeligheder at overvinde; de i Forvejen slette og oplødte Veje var bleven yderligere optraadte og opkørte af den tilbagegaaende Fjende, der havde taget alle Heste med sig, saa at der ingen Træk- eller Lastdyr var at opdrive; Tilførsel af Proviant og Furage var næsten umulig, og Artilleriet kunde ikke slæbes med. Den 3. Maj afholdt Lützow i Kraakstad Sogn et Krigsraad, hvori han meddelte, at Fjenden var gaaet over Suler Bro og vistnok vilde passere Glommen; man vedtog at fortsætte Marchen samme Dag — dog ikke ud over nævnte Bro — for at faa oplyst, om Fjenden gik over Glommen eller ej. Kunde man angribe uden „Hazard“, burde man gøre det; noget skulde efterlades ved Glommen, men Hovedstyrken burde gaa til Eggen mellem Fredrikstad og Fredrikshald for at faa Forbindelse med Flaaden. Det maatte overlades til Oberst Schøller, der den 2. Maj stod i Enebak Sogn, om han vilde gaa over Glommen eller slutte sig til Hovedstyrken; det skulde meddeles ham, hvor denne gik hen, og at kun en mindre Del fulgte efter Fjenden; medens denne var beskæftiget med Overgangen, skulde man „med al Forsigtighed“ gaa løs paa den Del af hans Styrke, der stod paa denne Side Glommen³⁾.

¹⁾ Gabels Rapport $\frac{4}{5}$.

²⁾ Huitfeldt til Kongen, Moss $\frac{1}{5}$ 16 (Rel. fra Statholderskabet i Norge).

³⁾ Lützows Relat. til Kongen $\frac{1}{5}$ 16 (s. o.)

Medens Normændene stod tøvende uden at kunne eller ville tage Initiativet, gik Kong Carl i Dagene mellem 2. og 5. Maj uforstyrret over Glommen paa Færger, som han lod forfærdige af det Tømmer, der i store Mængder laa ved Onstadsund. Paa den modsatte Bred stod en lille norsk Styrke, vistnok Bønder af Schøllers Korps, der med Lethed blev fordrevet af et Kommando af Dalregimentet, som under Kaptajn Gustav Rutensparre færgedes over Floden; i den ubetydelige Fægning faldt en Soldat af Mora Kompagni, det eneste Tab, den svenske Hær led paa den Dag¹⁾. Først da den svenske Bagdækning under Generalmajor Hamilton var ved at gaa over, gjorde Normændene et yderst spagfærdigt Angreb, hvorved et Par Mand saaredes²⁾.

Da Overgangen lykkelig og vel var udført, lod Kongen sine Tropper hvile ud i 2 Døgn, hvorefter han for at lette Hærens Forplejning afmarcherede i 2 Kolonner, af hvilke den ene under Generalmajor Jean Baptiste Schommer gik forbi Basmo over Rødenes, medens den anden under hans eget Kommando gik mod Syd over Ejdsberg og Rakkestad. Marchen gik langsomt, mange Folk og Heste var syge, men efter Kongens Befaling maatte ingen efterlades³⁾. Men Kongens Hensigt var jo ikke at afslutte Felttoget og gaa tilbage til Sverige; efter at have unddraget sig den truende strategiske Omklamring, der dog kun tilsyneladende var farlig, vilde han oppebie den ventede Troppeforstærkning og se, hvorledes Forholdene udviklede sig til Søs.

Efter at have hvilet et Par Dage ved Rakkestad, hvor han gennem Oberst og Generaladjutant Albedyhl fik at vide, at Generalmajor Delwig var i Anmarche, at en Transport var kommen til Dynekilen, og at man arbejdede paa en Bro over Svinesund, marcherede Kongen til Torpum, 5 Kilometer Vest for Fredrikshald, hvor han slog Lejr. Den 12. Maj modtog han Efterretning om, at Broen over Svinesund var færdig, og at man var begyndt at transportere Varerne fra Dynekilen til Hæren paa Hesteryggen. Samtidig stødte Delwigs Tropper til Hovedhæren; intet Under, at man saa „Konungen vid särdeles nådigt Humeur“⁴⁾.

¹⁾ Pihlstrøm III S. 242.

²⁾ Om denne Episode er der hverken i danske eller norske Kilder fundet noget udover, hvad Nordberg meddeler II S. 648 (Tysk Udg.)

³⁾ Lagermark S. 53.

⁴⁾ Nordberg II S. 567 f. Fol. Udg. Her opgives, at Kongen kom til Torpum 29. April, andre Kilder (Wahl S. 82, Munthe 547) har 1°/₅, uden at det kan ses, hvorfra de har denne Datum; den er vistnok rigtig, skønt det svenske Liddragongrfts. „Förslag“ af 2/18 Maj er dateret Torpum, da Kongens Breve af 2/5 (gl. St.) er dat. Bjørnby, de af 4/5 Torpum (Riksreg.)

Den 6. Maj var man i det norske Hovedkvarter paa det rene med, at de svenske Tropper havde rømmet Glommens højre Bred; man holdt saa igen Krigsraad, denne Gang paa Gaarden Holt i Hobøl Sogn, og her besluttede man ikke at gaa videre, før man havde sikre Efterretninger om Fjenden; der kunde dog ikke være Tale om at blive staaende, da man ingen Tilførsler havde faaet; hvis Grev Sponneck ikke havde faaet noget Brød fra Moss, vilde man have været nødsaget til at gaa bort for 2 Dage siden. Man fastholdt Beslutningen om at tage Stilling mellem Fredrikshald og Fredrikstad, og man vedtog at efterlade en Bataillon af det gevorbne Regiment ved Onstadsund og sende en Bataillon af den nye Reserve til Grønsund, ca. 16 Kilometer længere ned ad Glommen, alt foruden de 2 Kompagnier, der i Forvejen var anbragte ved disse Overgangssteder; 3 Kompagnier Fodfolk, hvis Mandskab hørte hjemme i de Egne, skulde gaa over Øieren og forene sig med Oberst Schøllers Korps ved Kirkeby i Baastad Sogn, forurolige Fjenden og hindre ham i at plyndre. Efter at have sat disse Beslutninger i Værk og beordret et Kompagni Dragoner til at holde Forbindelse mellem Onstadsund og Grønsund, gik Lützw til Moss, hvorfra han den 7. Maj sendte Kongen en Beretning om, hvad der var passeret siden den 25. April. Til Baron Krag skrev han Dagen efter, at han nu havde Forbindelse med Søen, saa at Provianteringen kunde gaa for sig; hans Tropper var besjælede af stor Angrebslyst, og, kom det an paa at slaas, gik han gerne ind paa det; men det var rigtignok forbunden med største Hazard¹⁾. I Moss forblev Lützw kun 1 Dag og marcherede saa til Rolvsøen, hvor han slog Lejr; han følte sig ikke stærk nok til at rykke frem til det udsete Terræfnafsnit; selv tog han Kvarter paa Nygaard nær Fredrikstad²⁾, og hermed var det egentlig Slut med den norske Offensiv til Lands.

Carl XII var gaaet tilbage, men kun for at gaa frem paa ny, saa snart han havde faaet Forstærkning. Da Generalmajor Delwig havde fuldbyrdet Kongens Befaling at arrestere Generalløjtnant Aschenberg, marcherede han den 6. Maj med dennes Regiment, Smålandske Ryttere og Östgöt. Infanteri gennem Enningdalen for at passere Tistedalselven, omgaa Fredrikshald og forjage Normændene fra Svinesund, hvor man vilde slaa Bro for at tilvejebringe en bekvemmere Indrykningsvej i Nor-

¹⁾ Lützw til Kongen $\frac{7}{8}$, til Krag $\frac{8}{8}$ (Rel. fra Statholdersk. i Norge).

²⁾ Plan 8.

ge; Schommers sachsiske Regiment under Oberstløjtnant Zengerlein, Lifdragonerne, Vestgöta 3 männ. Ryttere og nogle Feltkanoner sendtes ad Landevejen til Svinesund for at gøre falsk Alarm. Tropperne var i daarlig Stand, Sachserne nøgne, uden Sko og Strømper, Lifdragonerne talte højest 180 Heste¹⁾.

Oberstløjtnant B. v. Landsberg var i Følge Krigsraadsbeslutningen marcheret ad Svinesund til med 440 Md. og 6 Feltkanoner under Kaptajnerne Schlanbusch og Hausmann; den 28. April kom han til Gaarden Huseby i Berg Sogn, og dør blev han staaende om Natten²⁾. Af Kommandoet hørte kun 154 Md. til 2. Trondhjemske Regiment, hvortil begge Kaptajner hørte³⁾. Paa Huseby fik Landsberg Meddelelse om, at 500 svenske Ryttere og lige saa mange Infanterister vilde søge at passere Svinesund for at marchere til Onstadsund og Grønsund. Den 29. lod han Svinesund rekognoscere; der var intet fjendtligt at se; han marcherede saa ned til Overgangsstedet, hvor han anlagde et Par smaa Batterier til sine Kanoner. Den 30. viste Svenskerne sig ved Overgangsstedet; men da de saa, at det var besat, gik de tilbage. Næste Dag gik Landsberg til Berg Kirke, hvor han blev staaende, til han erfarede, at Carl XII var i Anmarch mod Onstadsund, hvorefter han for ikke at blive afskaaret fra Fæstningen marcherede op til Terrænet lige Nord for Fredrikshald, i hvis nordlige Del han selv tog Kvarter⁴⁾. Den 7. Maj erfarede han, at Generalmajor Delwig med 2500 Md. af begge Vaaben vilde gaa over Tistedalselven for at slutte sig til Kongen; han brød da op med sin Bataillon og Colbiørnsens Frikompagni til Veden nær Elvens Udløb af Femsjøen, hvor han ved Hjælp af nogle Brædder lavede et primitivt Brystværn for derfra at bestryge Vadestedet. Den 8. om Aftenen kom Svenskerne, og der udspandt sig en Kamp, som døde hen, da Mørket faldt paa. Om Natten kunde man høre Svenskerne ar-

¹⁾ Zengerlein til Feif ²¹/₄; Verificat. till räkn. f. medel under Gen. Meyerfelts Disposit. ¹⁰/₀ (Sv. Kr. Ark.).

²⁾ Landsbergs Beretn. om sine Oplevelser under Krigen „saa vidt jeg kan erindre, og jeg selv bivaanet“. Fredrikstad ¹⁷/₈ 1739. Manuskript i Hærens Arkiv. Beretningen er ret udførlig, men naturligvis er der Erindringsforskydninger.

³⁾ Munthe S. 543. Landsberg selv angiver Styrken til 400 Md. og nævner intet om, at han sendte Bergenhusingerne til Sponviken.

⁴⁾ Landsbergs Beretning stemmer ikke overens med Krafts detaillerede og udpyntede Fremstilling (Nsk. Milit. Tidsskr. B. 65). Landsberg, hvem Kraft betegner som „en ædruelig Mand“, fortæller saaledes intet om, at han den ⁵/₈ om Aftenen sammen med Oberstløjtnant Sten Blix rykkede til Svinesund for at afvise et tilsyneladende meget kraftigt Broslagsningsforsøg.

bejde paa at nedrive Gaarden Bjørnestad Syd for Veden for at skaffe Tømmer til en Flydebro til Brug paa Femsjøen, og den 9. ved Daggy overraskede Landsberg dem ved at lade sine Kanoner spille paa dem; de trak sig saa tilbage bag Højderne. Svenskernes Forsøg paa at passere Elven andet Steds blev afviste; Overgangsstedet Skaaningsfossen var besat af et Kompagni af Vesterlenske Regiment under Kaptajn zur Helle; Delwig sendte saa 600 Ryttere over Ganerød langs Femsjøens østlige Bred og søgte at holde Landsberg tilbage ved at demonstrere mod Tistedalselvens Overgange; men denne, der vidste, at man søgte at afskære ham, gik om Natten til den 10. Maj tilbage til Fredrikshald og blev indlemmet i Garnisonen, der i høj Grad trængte til Forstærkning. Hans Bataillon anbragtes i den ydre Borgerskanse mellem Kirken og Fredrikssten; skønt Landsberg mente, at han egentlig burde gaa tilbage til Hovedhæren, bøjede han sig for Kommandanten, der erklærede, at han ikke kunde naa Hovedhæren, og i Kongens høje Navn befalede ham at blive¹⁾.

Fredrikshald var nu afspærret fra det øvrige Norge. Fra Rakkestad havde Kongen den 7. Maj fortsat Marchen Syd paa; den 15. kom han til Torpum i Berg Sogn 5 Kilometer Vest for Frederikshald, hvor han slog Lejr. Generalmajor Delwig havde slaet Bro ved Svinesund; Forbindelsen med Bohuslän var for saa vidt let nok, men Vejene gennem denne Landsdel var i daarlig Stand. Broen var antagelig en Flaadebro ligesom den, Normændene havde bygget i 1710, og som Løvendal Aaret efter havde benyttet.

Herefter opgav Generallojtnant Lützw Tanken om at tage Stilling Øst for Glommen og besluttede sig til at nøjes med at hævde denne Linie. Under Brigadér Buddes Kommando opstillede han 1 Bataillon ved Fet-sund, 2 ved Onstad- og Grønsund, 1 ved Maristien; fra disse Posteringer udstilledes mindre Vagter, og 2 Kompagnier Dragoner holdt Forbindelse imellem dem. I Tune stod Generalmajor Cicignon med 4 Batailloner; han skulde forsvare Sandesund og Opsund og holde Forbindelse med Brigadér Budde; til hans Raadighed var stillet 3 Kompagnier Dragoner. Med Resten af Hæren blev Lützw staaende paa Rolvsøen for at være nær Havet og Fredrikstad, som muligvis var udsat for Fare, hvis Fjendens Fodfolk blev forstærket; over Rolvsund var der slaet Bro for at lette Forbindelsen med de detacherede Styrker. Denne Opstilling var saa defensiv som vel muligt, og det var Generalens Mening ikke at opgive denne Passivitet; fik han de oftere omtalte 8 Batailloner

¹⁾ Landsbergs Beretning.

fra Danmark, vilde han bruge dem til Besættelse af Glommenlinien¹⁾. Han har kun haft ringe Tillid til sine Troppers Manøvreedygtighed og sin egen Førerevne.

Over Glommen havde General Lützwow fremskudt nogle mindre Styrker. Ved Borge stod der saaledes 300 Md., og længere mod Nord ved Sandesund var der anlagt et lille Brohoved, som holdtes besat af en Kaptajn med 100 Md. Disse Kommandoer skulde observere Fjenden og hindre Plyndring, men deres Hovedopgave var at tjene som Repli for Rytteriet, der jævnlig strejfede Øst for Elven. Den 20. Maj var 3 Kompagnier af Kruses Regiment i Hafslund, hvor et kombineret svensk Detachment angreb dem. Grev Sponneck, der var til Stede, overtog Kommandoen; han lod Dragonerne gaa tilbage til „Tranchementet“ ved Sandesund, sidde af og besætte Volden; han fremsendte derpaa et Par Batailloner og lod Kanonerne fra højre Bred spille paa Svenskerne, som trak sig tilbage, hvorpaa Sponneck førte Dragonerne og derefter Fodfolket tilbage over Glommen. Der fortælles, at Kongen var med i denne lille Affære og fik Hesten skudt under sig; fra Hafslund gik Svenskerne til Borge Kirke og overraskede det derværende fremskudte Kommando; Folkene fik dog Tid til at komme tilbage over Glommen, men maatte efterlade deres Feltkedler med Middagsmaden, som de var ved at tilberede²⁾.

Efter at have fordrevet de norske Tropper, der var fremskudte over Glommen, efterlod Kongen Smaalandske Ryttere ved Borge og vendte selv tilbage til Torpum. Kort efter forlagde han sine Tropper i 3 Lejre³⁾:

Ved Torpum:

- 1 Batl. Södermanlands Rgt.
- 2 Batl. Dalregiment⁴⁾.
- 1 Batl. Elfsborgs Rgt.
- 1 Batl. Smålands 5 män. Regt.⁵⁾.
- Vestergötlds. 3 män. Kavalleri⁶⁾.
- Lifdragonregt.⁷⁾.
- Feltartilleriet.

¹⁾ Lützwow til Kongen, dat. Nygaard ⁸⁾/₆ (Statholdersk. Relat.).

²⁾ Sponnecks Mem. ²¹⁾/₆; Ref. Sag. ¹⁵⁾/₆ Nr. 33 (en Anonyms meget udførlige, udaterede Beretning).

³⁾ Wahl S. 84 f.

⁴⁾ Likvidat. Torpum ¹⁰⁾/₆ (Sv. Kr. Ark.)

⁵⁾ Hamilton til Feif Torpum ¹⁴⁾/₆ (Sv. R. Ark.)

⁶⁾ Likvidat. Torpum ¹⁰⁾/₆ (Sv. Kr. Ark.)

⁷⁾ Förslag Torpum ²⁾/₆ (Öfverst. Skr.).

Ved Borge:

2 Batl. Vestgöta Dals Rgt.¹⁾,
 2 Batl. Sachs. Inf. Rgt.²⁾,
 Smålandske Rytterrgt.³⁾,
 Vestgöta Rytterrgt.
 Enkedrottningens Lifrgt. t. H.

Ved Skjeberg:

2 Bat. Östgöta Inf. Rgt.⁴⁾,
 Adelsfanen.
 Bohusläns Dragoner.

Den Bataillon af Vestmanlands Rgt., der var rykket ind i Norge, blev fangen paa Moss; Nerike-Värmlands Rgt. var saa medtaget af Sygdom, at det blev sendt hjem fra Torpum; den ^{25. Maj} er dets Skrivelse endnu dateret herfra; men den ^{5. Juni} er de daterede ^{26. Juni} ^{7. Juli} (Åmål⁵⁾).

Medens General Lützw, efter at Svenskerne var gaaet tilbage over Glommen, overlod dem hele Initiativet, udfoldede Viceadmiral Gabel megen Aktivitet. Ved Erobringen af Moss og ved den norske Hærs Fremrykning til Glommenlinien havde han været særdeles virksom og vist megen Forstaaelse af Nødvendigheden af Samarbejde mellem Hær og Flaade. Mod den Fare, der fra Landsiden truede Norge, maatte Hæren nu selv tage Affære, men den Fare, der truede fra Søsiden, blev det hans Sag at afvende. Om svenske Landgangsforetagender eller om Angreb paa de norske Søstæder var der ikke Tale; derimod var der Fare for, at den svenske Hær ad Søvejen kunde faa tilført Proviant, Ammunition, andre Krigsfornödenheder og Artilleri, hvorved den kunde blive sat i Stand til at holde sig i Landet og angribe Grænsefæstningen Fredrikssten.

¹⁾ Likvid. Bergs Præstegd. ^{13/8} (Sv. Kr. Ark.)

²⁾ En Del af Rgt. stod i Bohuslän.

³⁾ Likvidat. Borge ^{13/8} (Sv. Kr. Ark.)

⁴⁾ Likvidat. Skjeberg ^{11/8} (Sv. Kr. Ark.) Rgts. Skr. af ^{11/8-10/8} er dateret Borge Kirke.

⁵⁾ Zimmermanns förteckn. (Sv. R. Ark.)

Der kunde nu for Gabels Vedkommende være Tale om at afspærre Göteborg, hvorfra Transporterne udgik, om at angribe dem i Søen og endelig om at hindre dem i at naa Norges Kyster og sætte sig i Forbindelse med den svenske Hær. Det sidste kunde han let opnaa; den svenske Hovedflaade gjorde intet Forsøg paa at løbe op i Kattegattet, og hans Eskadre var den Göteborgske Flaadeafdeling fuldkommen „bestand“. Han mente, med Urette, at kunne indespærre den i Göteborg; men han prøvede ogsaa paa at angribe Transporterne under deres Sejlads gennem den Bohuslänske Skærgaard, skønt han egentlig ikke troede, at det kunde lade sig gøre med det Materiel, hvorover han raadede¹⁾. Den 13. April havde Gabel indberettet til Kongen, at han vidste, at der i Göteborg laa 24 Transportskibe, bestemte for Norge med Furage²⁾. Den 12. April var Kommandørkaptajn S. Heyer paa „Laaland“ sendt paa Kryds mellem Marstrand og Vingö sammen med „Raa“ og „Svenske Sophie“; han opbragte og sendte til Gabel 7 engelske og 2 hollandske Koffardskibe, der skulde til Sverige; 2 Gange var han i Land paa Vigsiden og tog Fanger, og en Gang tog han paa en Ø i Skærgaarden 6 Lodser. Af Fangerne, mest Bønder, fik han den 21. April at vide, at Mandskabet paa Kysten blev udskrevet til Galejer og Transportskibe, samt at 24 Sejlere den 17. April var gaaet fra Göteborg Nord paa; blandt dem var Fregatten Stenbukken; Resten var Galejer og Transportskibe³⁾. Den 23. April fik Gabel Efterretning om, at en svensk Transport laa ved Koster, og den 26. kom han tilbage til Larkollen efter at have været ved Styr Sund, 5 Kilometer Sydvest for Strömstad, for at rekognoscere nævnte Transport. I de nærmest paafølgende Dage var der imidlertid saa mange Forhold, der lagde Beslag paa hans Arbejdskraft og krævede hans Nærværelse, at han ikke kunde beskæftige sig med den svenske Transport før den 30., da han efter 4 Dages Fraværelse vendte tilbage til Eskadren¹⁾. „Fredag den 1. Maj Morgen detachedede jeg Kommandør Vibe med 2 Orlogsskibe, 5 Fregatter og Skærbaade for at kupere Fjendens Transport; om Aftenen satte jeg mig i min Chaloupe og roede bagefter og kom Lørdag den 2. Maj Morgen til Vibe“. Blandt Fregatterne var „Hvide Ørn“, hvis Chef, saa længe

¹⁾ Jfr. Side 128.

²⁾ Gabels Rapp. 18/4.

³⁾ „Laaland“, krydsende mellem Marstrand og Vingö 10/4; samme til Ankers under Fladstrand 20/4 (Adm. I. S.).

⁴⁾ „Pr. Chr.“s Journal 28/4; Gabels Rapp. 4/5.

Krigen varede, blev Sjælen i alle Foretagender mod Göteborg Eskadren og dens Tilflugtssteder fra Göteborg og til Dynekilen.

Den 17. April om Eftermiddagen var „Hvide Ørn“ ankret ved Trekroner. Den 19. havde Tordenskiold den Ære at se General Admiralen om Bord hos sig til Middag; dette Besøg krævede ikke mindre end 90 Karduser til Salutskud¹⁾); det var ret en Fryd for den unge Chef, der elskede at knalde løs i Tide og Utide, hvad hans Dødsbo maatte undgælde for; det mente da Revisionen; men Kongen strøg Gælden. Den 23. fik han Admiralitetets Ordre til med første gode Vind at sejle til Norge og melde sig til Gabel, overbringe ham en Del Breve og underlægge sig hans Befaling; Generalløjtnant Schönfeldt vilde medgive ham nogle Officerer og Underofficerer, som skulde med til den norske Hær²⁾. Den 24. April afsejlede „Hvide Ørn“, passerede samme Eftermiddag Kronborg og ankrede den 26. Kl. 1 Em. i Larvik. Den 28. vilde Tordenskiold sejle til Larkollen men fik Modvind; den 29. i Formiddagsvagten gik han under Sejl; Kl. 11¹/₂ kom Sluppen med General Hausmann; Kl. henad 6 naaede „Hvide Ørn“ Larkollen og ankrede efter at have saluteret for Admiral Gabel; den 30. kom „Højenhald“ og „Svenske Sophie“ oppe fra Christiania; Viceadmiralen var om Bord hos Tordenskiold, og om Eftermiddagen gik Hausmann fra Borde og begav sig til Admiralen³⁾. Denne havde af Kommandørkaptajn Pahl faaet Rapport om, at „Stenbocken“ med 4 hele, 2 halve Galejer og adskillige Skærbaade samt 24 Transportskibe skulde ligge ved „Styrsö“ ud for Strømstad ved Koster, og da de svære Skibe ikke kunde komme dertil, beordrede han ovennævnte Skibe nemlig „Pr. Vilhelm“, „Fyn“ og alle Fregatterne ud for at se, „om noget kunde tenteres mod de Svenske“⁴⁾). Expeditionen skulde kommanderes af Kommandør Vibe, der den 1. Maj Kl. ca. 6¹/₄ Fm. blev kaldt om Bord til Gabel, som beordrede ham til med de to Orlogsskibe samt Fregatterne Højenhald, Svenske Sophie, Hvide Ørn og Raa at gaa til „Sponviken eller der omtrent, hvor vi havde Rapport, at Fjenden var med en Del Galejer m. m.“. Vibe skulde midlertidig føre Viceadmirals Flag. Strax efter gav Vibe Signal til at sejle, Vinden var NNO Bramsejlskuling. Henad Kl. 12 Middag blev „Svenske Sophie“ beordret ned til Akerøen for at hente „Søridderen“, „Galej Fredericus IV“ og alle de armerede Fartøjer; men dem havde „Hvide Ørn“

¹⁾ Bergersen S. 603.

²⁾ Adm. Kopib. ³³/₄.

³⁾ „Hvide Ørn“s Logbog.

⁴⁾ „Pr. Chr.“s Journal ¹/₅.

forlængst taget med sig. Sidst i Eftermiddagsvagten, altsaa henad Kl. 4 Em. var Vibe udfor Søstrene, de vestligste Øer i den norske Skærgaard, som pejledes „N. $\frac{1}{2}$ Streg østlig fra os, og Akerø havde vi O.t.S. fra os“. Vibe sendte sine Chalouper med 5 Soldater i hver til „Søridderen“ og „Hvide Ørn“, der skulde rekognoscere Fjenden¹⁾. „Hvide Ørn“ var allerede afsejlet Kl. 7 Fm. og var truffet sammen med „Søridderen“ og „Fredericus IVus“, som Tordenskiold beordrede til at følge med og op-søge Svenskerne; henimod Middag havde de Aker Sund $\frac{1}{4}$ Mil Øst for sig; Sejladsen fortsattes og omtrent Kl. 3 Em. saa de „8—9 svenske Galejer i et Gat ved Styrso“; men det var for trangt til at de kunde komme ind paa dem. Et Par af de svenske Galejer skød paa Fregatterne, der svarede lystigt igen, ogsaa de norske Galejer og Skærbaade aabnede Ilden. „Bag Klipperne laa en Flagmand eller Kommandør; vi og „Søridderen“ skød paa den, men kunde paa Grund af Skærene ikke komme den saa nær, at det nogen Affekt (!) kunde anlægges“. Kl. henad 5 søgte Fregatterne tilbage til Eskadrens øvrige Skibe, og Kl. 7 $\frac{1}{2}$ traf de sammen med de 2 Orlogsskibe og de 3 andre Fregatter, $1\frac{1}{4}$ Mil S.O. Akerøens Kastel. Der blev nu holdt Krigsraad paa „Pr. Vilhelm“, hvor man Kl. 4 havde observeret Skydningen, og det blev besluttet at ankre i Hälle Sund i Bohus Läns Skærgaard N.V. Strömstad mellem Øerne af samme Navn. De store Skibe maatte bugseres af Chalouper og Skærbaade, da Strømmen var haard; omkring ved Kl. 10 ankrede Eskadren paa 19 Favne Fand; en Del Skærbaade og Chalouper sendtes paa Brandvagt²⁾.

Den 2. Maj fik Vibe lidt over Kl. 4 om Morgenen Melding fra Brandvagten om, at der var set 2 fjendtlige Galejer og 2 Skærbaade; der blev holdt Krigsraad og vedtaget, at „da Lodserne kunde lodse Eskadren Søndergabet ind, hvor Fjenden ligger med underlegen Styrke, skulde enhver gøre sit Bedste at angribe og erobre de fjendtlige Skibe; 6 Glas [o: Kl. 7] under Sejl, lagde Sønder efter Fjenden“³⁾. De store Skibe blev bugserede „SV hen, Hällesö Gattat udefter; i 8. Glas saas 3 svenske Galejer i en Havn, hed Styrso“⁴⁾, en Skærgaardsø, hvis nordlige Kyst ligger $4\frac{1}{2}$ Kilometer Syd for S. Hällesö og 4 Kilometer Sydvest for Strömstad. „Hvide Ørn“ var i Spidsen, og Tordenskiold selv roede i sin Cha-

¹⁾ „Pr. Vilh.“s Journal; „Fyn“s Journal; Stedbetegnelsen findes i sidstnævnte.

²⁾ „Hvide Ørn“s, „Pr Vilhelm“s og „Fyn“s Journaler.

³⁾ „Pr. Vilh.“s Journal.

⁴⁾ „Fyn“s Journal; naar Bergersen S. 604 udtaler, at Lineskibene øjensynlig ikke lettede, har han altsaa ikke Ret.

loupe ind imellem Klipperne for at rekognoscere. Omkring Kl. 8 Fm. drejede de andre Skibe bi 7—8 Kabellængder bag „Hvide Ørn“, som ikke turde gaa nærmere, men ogsaa drejede bi. Kl. 9 kom Tordenskiold om Bord paa sit Skib, medførende en svensk Jolle, som han havde taget¹⁾. Lidt forinden kom Gabel i sin Chaloupe fra Larkollen og gik om Bord paa „Pr. Vilhelm“; efter at være sat ind i Sagerne gik han ca. Kl. 10 om Bord paa „Hvide Ørn“ og beordrede Tordenskiold til at „rekognoscere ved det Søndre Gab, hvad han ogsaa gjorde“²⁾. „Da 6 Glas var ude [ca. Kl. 11] kanonerede vi paa en svensk Fregat og 3—4 Galejer, der laa i Styr Sund, men da vi ikke kunde gøre dem Afbræk, lavede vi os ud igen, og da 3. Glas i Eftermiddagsvagten var ude [Kl. 1¹/₂], kom vi til Ankers med de andre Skibe igen“³⁾. Disse var sejlede og bugserede ned til Koster og imellem 10¹/₂ og 11 Fm. ankrede de paa 4 Favne Vand. Alle Lodser kaldtes nu om Bord paa „Pr. Vilhelm“ for at angive, „hvor vi bedst kunde angribe Fjenden“. Kl. 3¹/₂ Em. blev der givet Signal til at sejle; „i 8. Glas blev Tordenskiold beordret til at sejle for at se, hvorvidt han mod Strømmen til Fjenden kunde avancere“⁴⁾. „I Platfoden 2. Glas [4¹/₂—5] gik vi til Sejls for at se om vi ej kunde lavere os op til Fjenden“ hedder det i „Hvide Ørns“ Logbog. „Strømmen drev os haardt Syd over; de andre Skibe laa klar; men vi kunde ingen Vegne komme; de Svenske laa O.N.O. for os, og Vinden var Nord med stiv Bramsejlskuling; de andre Skibe blev liggende; men vi kom Svenskerne saa nær, at vi kunde lange dem med vore 12 Pds. Kanoner; men vi havde ej Ordre til at angribe. Da begyndte Fjenden at skyde paa os, og vi svarede lystigt igen; vi fik 2 Grundskud, 1 i Siden og 1 gennem Skibet. 1 48 Pds., 1 36 og 1 18 Pds. Da holdt vi ind under en Klippe, hvor vi ikke kunde komme op igen for den stærke Strøms Skyld, gik tilbage og ankrede paa vor forrige Post, da 3 Glas var ude“⁵⁾. Orlogsskibene var bleven liggende, da „Lodserne ikke vilde tage Skibene paa sig og sejle ind til Fjenden, med mindre Vibe vilde staa den Hazard“; de var altsaa Tilskuere, men deres Beretninger stemmer godt med „Hvide Ørn“s; gennem „Fyn“s Journal faar man et meget tydeligt Billede af, hvad der gik for sig: „Platfoden 1. Glas, løb „Hvide Ørn“ over mod Fjenden; de begyndte at kanonere; han gik over Stag og fyrede i Vendingen et Lag,

1) „Hv. Ørn“s Logbog.

2) „Pr. Vilh.“s Journal. „Hv. Ørn“s Logbog.

3) „Hv. Ørn“s Logbog.

4) „Pr. Vilh.“s Journal.

5) „Hv. Ørn“s Logbog. („Pr. Chr.“s Journal 0/4). I Vibes Rapp. 5/6 siges, at „Hv. Ørn“ fik 3 Grundskud af 1 36, 1 18 og 1 12 Pds. Kugle.

men Fjenden blev ved, saa længe de kunde; sidst i 2. Glas ankrede „Hvide Ørn“ hos Flaaden; i „Prins Vilhelm“s Journal hedder det, at han maatte gaa over Stag og holde inden et lidet Skær; ogsaa her siges, at han ankrede, da 2. Glas var ude, altsaa ca. Kl. 5.

Blandt Tilskuerne var ogsaa Gabel, der antagelig var gaaet tilbage til „Prins Vilhelm“; hans Beretning er absolut den interessanteste: „Lørdag 2. Maj Morgen til Vibe, som var saa nær, at Fjenden begyndte at kanonere paa Tordenskiold, som efter hans sædvanlige Bravour holdt en god Konduite, og fik Tordenskiold en 36 Pds., en 24 Pds. og nogle 18 Pds. udi sit Skib¹⁾. Da jeg saa, at man ej kunde komme ind til Fjenden med store Skibe, saasom Farvandet var trangt og engt, gav jeg Vibe Ordre til kun at holde dem indesluttet, og, saasomt vi har Fjenden af Landet, som jeg mener forinden 4 Dage skal være gjort, vil jeg embarcere et Par Tusinde Mand paa Fartøjerne og bemestre Øerne og derpaa gøre Batterier og sætte nogle Morterer og da saaledes bombardere og kanonere dennem, saa med Guds Hjælp alting skal falde i Deres Maje-stæts Hænder. Deres Force derinde er et Orlogsskib, som de har afrevet det første Dæk og sat derpaa et glat Lag 18 Pds., og saa har de 5 store Galejer, som fører en 36 og 2 18 Pds., og 6 smaa Galejer. Havde jeg nu voren saa lykkelig og havde en Par Pramme, en Par Galioter og vores andre Galejer, da skulde den Sag snart voren afgjort, thi med store Skibe kan jeg ikke komme derhen²⁾. Søndag den 3. Maj henad Kl. 6 Morgen kom Gabel atter om Bord paa sit Skib i Larkollen efter paany at have tilbragt en Nat i sin Chaloupe³⁾. Af disse Udtalelser fremgaar tydeligt nok, at Gabel ikke har villet lade sig nøje med at blokere den svenske Transport, men at han har villet ødelægge den.

Søndag den 3. Maj foregik der ikke noget videre ved Styrso. Om-trent Kl. 6 Fm. var alle Cheferne om Bord paa „Prins Vilhelm“, og om Eftermiddagen ved 3-Tiden gik Tordenskiold fra Borde og roede, ledsaget af „Fyn“s Chaloupe, antagelig med Chefen om Bord, „op mellem Klipperne, hvor Fjenden laa, at besé ham“; da de kom ud i Farvandet sammen med nogle Skærbaade, kom Svenskerne ud med 5 Galejer og aabnede Ilden; „Fyn“ lod sine 12 og 18 Pds. Kanoner spille paa dem, hvorefter de vendte og gik tilbage „i Hullet“ igen⁴⁾. Mandag Fm. om-

¹⁾ Galejen „Proserpina“ havde en 36 Pds. Kanon; „Stenbocken“ førte 18 Pds.; men ingen af de svenske Galejer førte 24 eller 48 Pds. Kanoner.

²⁾ Gabels Rapp. 4/s.

³⁾ „Pr. Chr.“s Journal.

⁴⁾ „Hv. Ørn“s, „Pr. Vilh.“s og „Fyn“s Journaler.

kring Kl. 10 $\frac{1}{2}$ løb „Hvide Ørn“ ud; $\frac{1}{2}$ Time efter laverede „Højehald“ og „Søridderen“ op imod Fjenden, og henad Middag fulgte „Raa“ og „Svenske Sophie“ Exemplet. Nu var alle 5 Fregatter ude, og en Del Skærbaade fulgte med. „Hvide Ørn“ var styret S.O.; Vinden var N.O. t. O og O.N.O. med Merssejlskuling; den „vendte saa digt under Valen og løb saa langs med [den] N.V. over; da 6 Glas var ude, passerede Svenskerne os“; men da Fregatterne kom, forføjede Fjenden sig bag en høj Holm, saa at man kun kunde se Mastetoppene; ved Middagstid var Tordenskiold i sin Chaloupe inde for at se, hvor Fjenden laa, og blev beskudt fra en Holm. Orlogsskibene blev liggende. Om Eftermiddagen mellem Kl. 12 $\frac{1}{2}$ og 1 var „alle Fregatterne inde under Fjenden, holdt krydsende udenfor Gattet og vedblev at kanonere; der laa en svensk Galej, der skød nogle Skud og saa forhaalede sig bag Holmen“. Kl. ca. 1 $\frac{1}{2}$ lettede vor Galej med Resten af Skærbaadene og stod Øst over mod Fjenden. Ogsaa Orlogsskibene varpede op mod „Gattet“, hvor „Hvide Ørn“, „Raa“, „Søridderen“ og „Højehald“ laa opankrede; Vinden var S. t. O. I Eftermiddagsvagten 5. Glas [2—2 $\frac{1}{2}$] aabnede „Pr. Vilhelm“ Ilden“. De 2 Orlogsskibschefer var om Bord paa „Hvide Ørn“, der holdt sig saa nær ind som muligt; I 7. Glas „gik Fjenden længere ind Sønden paa; alt inden Skærs“. Ved Vagtens Udgang holdt Fregatterne op med at kanonere; „Prins Vilhelm“ gik tilbage og ankrede i det 8. Glas ved Koster paa 25 Favne. I Platfoden 5. Glas [6—6 $\frac{1}{2}$] kom „Neptunus“ med Breve fra Gabel til Vibe; Galej „Fredericus IVus“ og „Svenske Sophie“ ankrede udenfor Gattet¹⁾; det siges ikke, hvor de andre Skibe ankrede, men det har vel været i Nærheden. „Fyn“ laa ved Siden af „Prins Vilhelm“.

Den 5. Maj om Morgenen kom „Vindhunden“ til Vibes Eskadre; henad Kl. 11 $\frac{1}{2}$ blev den sammen med „Raa“ sendt Syd paa for at krydse²⁾. I „Hvide Ørn“s Logbog hedder det mindre klart: „Vi kunde ej mere se de Svenske; dog saa vi dem under Valen; siden gik de vel 1 Mil ind; vi saa ogsaa 7—8 Transportskibe“. I Eftermiddagsvagtens 3. Glas gik efter Ordre „Hvide Ørn“, „Højehald“, „Søridderen“, Galejen og nogle Skærbaade Syd paa til Hafstenssund, i Skærgaarden ca. 18 Kilometer Syd for Styrso, for at afskære den svenske Transport, der maatte herigennem, hvis den vilde gaa tilbage til Göteborg. I Platfoden 5. Glas ude [ca. 6 $\frac{1}{2}$ Em.] gik Detachementet til Ankers. De an-

¹⁾ „Pr. Vilh.“s, „Fyn“s og „Hv. Ørn“s Journaler, der supplerer hinanden godt.

²⁾ „Pr. Vilh.“s og „Fyn“s Journaler.

dre gik op til Orlogsskibene²⁾. Vibe sendte Melding til Gabel om, at „Fjenden havde retireret sig landværts ind bedre mellem Skærene, hvorhen man med Skibene umuligt kunde komme“²⁾.

Den 24. April gl. St. havde Schoutbynacht Knape rapporteret til Admiral Sparre, at han med sine Transportskibe og Galejer havde maattet retirere til en Havn for de Danskes Overmagt; han bad nu om Hjælp til at „delogere“ de Danske, men mente, at Göteborg-Eskadren ikke kunde forslaa. Admiralitetet svarede, at det ikke formaaede at hjælpe, men Kongen vilde mulig tillade Admiral Wachtmeister at gaa gennem Øresund og hjælpe ham³⁾. I Krigsraadet paa „Enigheten“ i Køge Bugt var imidlertid den Anskuelse slaaet igennem, at det var for voveligt at gaa op igennem Flinterenden og angribe Gabels Eskadre og den norske Flaadeafdeling, saa der var intet Haab for Knape om Hjælp fra den Side⁴⁾.

Fra Hafstenssund meldte Tordenskiold den 7., at en svensk Galej ca. Kl. 4 Em. passerede „tværs over Fjorden“, men gik tilbage, da den blev beskudt⁵⁾. Der siges intet om, hvor den kom fra; men Fjendens Hovedstyrke var ikke „echaperet Syd over“⁶⁾; den var blevet i Styr-sund. Den 6. Maj omkring Kl. 8 Em. løb 3—4 Galejer ud herfra, men gik strax tilbage igen; den 7. i Dagvagten kom 1 Galej ud af det sydlige Udløb; Vinden var nordlig; altsaa ugunstig for Orlogsskibene, der om Eftermiddagen gjorde Forsøg paa at komme i Kast med Fjenden. „Pr. Vilhelm“ blev bugseret op imod Strømmen; henad Kl. 3¹/₂ kom en Galej ud og beskød Skibet, der strax skød igen; Afstanden var for stor, og der var ingen Virkning, skønt der blev vexlet 15 Skud. I Platfoden 2. Glas [Kl. 4¹/₂—5] ankrede „Prins Vilhelm“ ved Siden af „Fyn“; Kommandør Vibe roede Kl. 6 med 1 Chaloupe og 5 Skærbaade over mod Fjenden for at rekognoscere; 3 svenske Galejer beskød ham med Skud paa Skud; som det synes dog uden Virkning. Om Aftenen Kl. henad 11 sendtes Løjtnant Adolf Meyer med en Skærbaad til Hafstenssund⁷⁾; han har antagelig haft Ordre med til de derværende Fre-gatter og Skærbaade; den 8. Maj i Dagvagten løb de ud af Sundet og

¹⁾ Journalerne.

²⁾ „Pr. Chr.“s Journal ²/₆.

³⁾ Kgl. Adm. Koll. Reg. Udg. ⁵/₁₆ Maj (Sv. R. Ark.). Havnen er naturligvis Styr-sund.

⁴⁾ Side 44 f.

⁵⁾ „Hv. Ørn“s Logbog.

⁶⁾ Som Bergersen S. 606 anfører.

⁷⁾ „Pr. Vilh.“s og „Fyn“s Journaler.

ca. Kl. 8 $\frac{1}{2}$ Fm. ankrede „Hvide Ørn“, „Søridderen“, Galejen og en Del Skærbaade oppe hos Orlogsskibene; „Højehald“ fortsatte Nord paa og kom ca. Kl. 7 Aften til Larkollen. I 6. Glas [Kl. 10 $\frac{1}{2}$ —11] blev der givet Signal til at sejle; „Hvide Ørn“, Galejen og Skærbaadene gik Nord paa til Makø, hvorfra de skulde hindre Fjendens Transport i at komme til Norge; i 8. Glas gik ogsaa „Søridderen“ Nord paa efter „Hvide Ørn“. Orlogsskibene blev liggende efter forgæves at have forsøgt paa at kæmpe sig op imod Strømmen. „Hvide Ørn“ ankrede Kl. ca. 2 Em, under Hällesøerne og kom med sine Ledsagere til Makøen den 9. Maj Kl. 11 Fm.¹⁾ Samme Dag naaede Orlogsskibene Hällesøerne og ankrede i Sundet; her stødte „Raa“ til dem; den var afløst som Krydser af „Svenske Sophie“. Den 10. Maj henad Kl. 4 Eftermiddag kom der en Chaloupe fra Gabel med Ordre til Vibe om at begive sig til Larkollen. Henad Kl. 3 $\frac{1}{2}$ om Morgenen gav Kommandøren Signal til at sejle; i Dagvagten 4. Glas gik „Prins Vilhelm“ og „Raa“, i 5. Glas „Fyn“ under Sejl. Den 10. lettede ogsaa „Hvide Ørn“, men maatte lade sig bugseres af Skærbaadene; i 1. Vagt ankrede den ved Ramsø, Nord for Kirkøen; i Hundevagten 6. Glas ude [11. Maj Kl. ca. 3 Fm.], bugseredes den videre og ankrede ca. Kl. 10 $\frac{1}{2}$ Fm. paa Lera; Tordenskiold var selv gaaet forud i en Chaloupe for at faa fat paa nogle Fornødenheder til Fregatten; det lykkedes ikke, og samme Dag had han skriftlig Kaptajn Vossbein paa „Søridderen“, der var fulgt med fra Makø, om at laane ham dem, da han havde faaet Ordre til at sejle til København. Lidt over 1 $\frac{1}{2}$ Em. lettede de 2 Fregatter og sejlede „om de Nord“, og saa Admiral Gabel med 2 andre Orlogsskibe [„Ebenezzer“ og „Beskærmeren“] sejle „om de Syd“, medens samtidig endnu 2 Orlogsskibe („Pr. Vilhelm“ og „Fyn“) sejlede „om de Nord“; ved 3-Tiden stødte de 2 Fregatter til Admiralen; de 2 Orlogsskibe, der var afsejlede sammen med „Raa“ tidligt om Morgenen, havde ved 2 Tiden forenet sig med de 3 andre udfor „Søstrene“²⁾. I Platfoden 1. Glas fik „Hvide Ørn“ Ordre til at sejle til København med Breve fra Admiralen, og „Søridderen“ blev sendt til Akerø for at observere Fjenden. Allerede den 12. Maj Kl. 5 $\frac{1}{2}$ E. M. ankrede Tordenskiold ved København³⁾.

Den 6. Maj skrev Admiralitetet til Gabel og meddelte ham, at Schoutbynacht Kaas med 6—8 Orlogsskibe vilde komme ham til Hjælp,

¹⁾ „Hv. Ørn“s Logbog.

²⁾ Bergersen S. 608. „Hv. Ørn“s, „Pr. Chr.“s, „Pr. Vilh.“s og „Fyn“s Journaler. Der er nogle smaa Uoverensstemmelser m. H. t. Tiderne.

³⁾ „Pr. Chr.“s og „Hv. Ørn“s Journaler.

hvis den samlede svenske Flaade skulde løbe ud i „Nordsøen“; han skulde sende en Fregat til England for at skynde paa den engelske Flaade, som ventedes til de danske Farvande, og mulig forene sig med den imod Fjenden; indtil da kunde han basere sig paa en norsk Havn og sende en Fregat til Kaas for at meddele ham, hvor han var, og hvilke Planer han havde¹⁾. Den 9. Maj henad Kl. 7 E. M. kom „Packan“ fra København med denne Ordre, og næste Dag blev den provianteret og beordret til England i nævnte Øjemed. 11. Maj Kl. 9^{1/2} gik Gabel under Sejl med de 3 Linieskibe og „Packan“ og mødte om Eftermiddagen de detacherede Skibe, som vendte tilbage. I Hundevagten stødte ogsaa „Laaland“ til Eskadren, som var under Sejl, og den 12. Maj ca. Kl. 3^{1/2} E. M. ankrede alle 6 Orlogsskibe ved Strøholmene, henad Staværn til, en vanskelig Havn med blinde Skær²⁾, „Søridderen“ lavede sig ind til Staværn³⁾; den var altsaa ikke gaaet til Akerø.

Blandt de Breve, Tordenskiold medførte til København, var ogsaa en Skrivelse til Kongen af 10. Maj, hvori Gabel indberetter, at han lige har modtaget Meddelelsen om, at Svenskerne er i Søen med 18 Orlogsskibe; efter lang Overvejelse har han da besluttet at holde Søen, til Englænderne kommer, hvorefter han med dem skal overveje, hvor mange Skibe der kan blive heroppe for at dække Norge; Resten skal da følge den engelske Admiral ned til Danmark; hans første Tanke var at gaa lige ned til København med hele sin Eskadre; men havde han gjort det, havde den danske Søstyrke alligevel været Svenskerne underlegen, medens Norge var bleven ganske blottet; Svenskerne samlede Tropper ved Grænsen, og fra Göteborg vilde der sikkert udløbe 8 lette Skibe og 10 Galejer; uden direkte Kgl. Ordre vilde Gabel derfor ikke forlade Norge; naar Englænderne kom, blev man overlegen i Østersøen; hvis Svenskerne skulde finde paa at vise sig i Nordsøen, vilde det sikkert være for at trække Gabel bort derfra for selv igen at gøre Indfald i Norge. Brevet slutter med en Meddelelse om, at Kommandørkaptajn Pahl er „kreperet“; Andreas Sthyr anbefales til at overtage Stillingen som Ekvipagemester efter ham⁴⁾.

Da Vibes Detachement gik bort, fik Schoutbynacht Knappe Luft, gik Nord paa og løb ind i Dynekilen, den nordligste Fjord i Bohus Län, 6 Kilometer Nord for Strömstad. Senest den 14. Maj er han kom-

¹⁾ Adm. Kopib. 9/s.

²⁾ „Pr. Chr.“s, „Fyn“s og „Pr. Vilh.“s Journaler.

³⁾ „Pr. Vilh.“s Journal.

⁴⁾ Afskr. i Gehr. Sehesteds Arkiv. Læg Adm. Gabel 1715—1720.

men derop, for den ^{6/10} skriver han til Generalguvernør Mörner, at de Proviantskibe, som 2 Dage forinden er komne dertil, nu afgaar til Uddevalla under Bedækning af Galejer og Brigantiner for at hente mere Proviant; der er ogsaa kommet Fartøjer med Ammunition og Planker¹⁾.

Ved Gabels Eskadre foregik der ikke noget videre før den 17. Maj; man fik Proviant og Øl om Bord, og der blev foretaget forskellige Forandringer med Soldatesken; den 15. om Eftermiddagen blev „Højenhald“ og „Laaland“ sendte paa Kryds; de skulde observere Fjenden, som laa i Hällesund med sine Galejer; at han var gaaet ind i Dynekilen, vidste man ikke; samme Dag kom „Svenske Packan“²⁾ ind fra Søen. Den 16. fik Admiral Gabel Meddelelse om, at Svenskerne havde slaet Bro over Svinesund; man var ikke klar over, om det var for at lette Tilbagetoget eller en ny Fremrykning. Den 17. Maj ca. Kl. 2 E. M. gik Eskadren under Sejl; da den var kommen udenfor Skærene, sattes Kursen S.O. og S.O.t.O. ad Koster til. I 1. Vagt 6. Glas blev Kommandør Vibe med „Pr. Vilhelm“, „Fyn“ og „Højenhald“ detacheret til Vigsiden „at hindre Fjenden i at tentere noget med sine Galejer“. Indtil Akerø skulde „Laaland“ følge med, hvorefter den skulde vende tilbage. Den 18. Maj henad 4^{1/2} F. M. vendte Gabel med de tilbageblevne Skibe N.V. over; „Sv. Packan“ blev om Formiddagen beordret til at rekognoscere under den svenske Val; den 19. i Dagvagten pejledes Staværn 6 Mil N.N.V.; Kl. 8 om Aftenen laa Kjærring Øerne paa Vigsiden 6 Mil mod Øst; den 20. Maj vendte Eskadren Syd over, og i længere Tid holdt den det nu krydsende mellem Skagen og Marstrand og laa af og til til Ankers under Skagen. Jævnligt kom der Fartøjer fra Regeringen og Admiralitetet med Ordre og Direktiver til Viceadmiralen. Den 20. Maj kom saaledes „Svenske Sophie“; den 21. „Løvendals Galej“, den 22. „Hvide Ørn“. Den 9. sendte Admiralitetet Meddelelse om, at Galejerne og Prammene foreløbig ikke kunde komme op til Gabel paa Grund af Fjendens Overmagt; Kaas var gaaet til Nordsøen med sin Eskadre; i Fladstrand skulde Prammene og deres Konvoj have taget 4 Batailloner Landmilits om Bord og ført dem op til Norge, hvis det var nødvendigt; men ogsaa dette maatte opsættes³⁾. Den 13. Maj sendte Kongen fra Rendsborg Ordre til Gabel og bemyndigede ham til, hvis Fjenden var i den Grad svækket i Norge, at der ikke mere var Brug for Eskadren deroppe, at gaa tilbage til København og forene sig

¹⁾ Admiralitetet i Göteborg (Lagermark S. 57 Note 2).

²⁾ Fhv. sv. Kaper.

³⁾ Adm. Kopib. 9/8.

med Kaas, hvorefter Gyldenløve vilde give ham nærmere Ordre; med en „convenable compliment“ skulde han sondere Admiral Norris for at faa at vide, om han med 6 Skibe vilde blokere Göteborg for at sikre Farten mellem Danmark—Norge og England og med Resten af sin Flaade efter Konventionen slutte sig til Hovedflaaden i Østersøen. Gabel skulde uden at afvente Svar meddele, hvad han havde bestemt sig til, og, hvis alt var roligt i Norge, tage Grev Sponneck, Oberst Møsting og de andre til Norge opsendte Officerer hjem med sig. Samme Dag meddelte Kongen Gyldenløve, at Fjenden, der ikke havde benyttet sidste Søndenvind, men detacheret adskillige Skibe ud i Østersøen, næppe tænkte paa at sejle til Norge; derfor skulde Kaas ikke gaa derop; i paakommende Tilfælde vilde han altid kunne komme Fjenden i Forkøbet og slutte sig til Gabel¹⁾. Denne havde jo egentlig i sin Skrivelse af 10. allerede besvaret Kongens af 13. Maj, og den 23. svarede Frederik IV, at han ganske approberede Gabels Mesurer i Nordsøen og med den norske Søarmatur, særlig at Andreas Sthyr blev ansat som Ekvipagemester²⁾. Den 13. Maj skrev Konseillet til Gabel, at det havde forhandlet med Gyldenløve, Sehested og Tordenskiold om den norske Eskadres Postering, „Norges Bedækkelse“ og Göteborgs Indespærring; man bad Viceadmiralen holde Krigsraad med Tilkaldelse af de mest erfarne Lodser og Styrmande for at høre, om det var bedst at postere sig mellem Skagen og Læsø eller mellem Læsø og Anholt og sende lette Krydsere ud for at observere Norges Kyster; det var for risikabelt at krydse ved Vigsiden, hvor en Storm kunde tvinge Eskadren til at søge Ly i en Havn, hvorfra den ikke kunde naa Englænderne; naar de kom, skulde han bede dem om 3 50 Kanonsskibe, som han kunde forene med „Prins Christian“, „Prins Vilhelm“, „Göteborg“ og de nødvendige Fregatter for at blokere Göteborg og bedække Norge; vilde Englænderne ikke gaa ind herpaa, skulde han med „Pr. Vilhelm“, „Pr. Christian“, „Delmenhorst“ og Fregatterne observere Göteborg-Eskadren; Prammene og de andre Bombeskibe og Galejer skulde han faa, saasnt de kom fra Pommern³⁾. Endnu den 16. Maj havde Konseillet ikke taget Standpunkt med Hensyn til Spørgsmaalet om Foreningen mellem Gabels og Kaas' Eskadrer; den 22. indberetter det, at sidstnævnte Dagen forud var kommen ind paa Københavns Red og vilde blive dør, til Kongen bestemte anderledes⁴⁾. Frederik IV saa mere

¹⁾ Kgl. Exped. vedr. Søet. 17/5 Nr. 197—199.

²⁾ Kgl. Exped. vedr. Søet. 22/5 Nr. 208.

³⁾ Kons. Relat. til Kg. 12/5, til Kongen 14/5, til Gabel 18/5.

⁴⁾ Kons. Relat. 16/5, 22/5.

roligt paa Sagerne end Konseillet i København; derom vidner de ovenfor anførte Ordre til de to Eskadrechefer.

Den 18. Maj henad Kl. 6 Em. ankrede „Pr. Vilhelm“ og „Fyn“ i Hällesund, „Svenske Packan“¹⁾ krydsede udenfor; Kommandør Vibe gik med sin Chaloupe ind mellem Skærene, hvor de fjendtlige Galejer laa, for at rekognoscere. Den 19. i Dagvagten holdt man Krigsraad, og det blev besluttet at gaa op til Makø, da man ikke kunde angribe Fjenden i Skærene. Noget før Middag kom „Paafuglen“²⁾, og lidt efter Middag ankom Galejen og en Del Skærbaade Nord fra og ankrede henad Kl. 2; samtidig saas mod Øst indenfor Klipperne og udenfor Dynekilen en Del fjendtlige Galejer og Skibe. Ved Udgangen af Hundevagten blev der givet Signal til at afsejle, og omkring Kl. 7 Fm. ankrede alle Skibene paa Makø Lera³⁾. Gabel fik straks Melding om Sagen og meddeler i sin Skrivelse af 20. Maj til Konseillet⁴⁾, at Vibe har indberettet, at Fjenden med en Flotille og Transport ligger i Dynekilen, og at han selv har lagt sig mellem dette Punkt og Norge, saa at Fjenden ikke vil kunne komme derop. Gabel selv med sin Eskadre bliver oppe ved Skagen, dels for at passe paa den Göteborgske Eskadre, der skal være rede til at løbe ud med 7 Skibe, og dels for at kunne forene sig med Englænderne eller med Kaas, hvis han skulde komme, hvad der dog ingen Rimelighed var for⁵⁾.

Den 20. Maj fik Tordenskiold Ordre til med „Hvide Ørn“ snarest at opsøge Gabel i Nordsøen, underlægge sig hans Kommando og overlevere ham de medbragte Breve; i et af disse meddelte Admiralitetet, at Fjendens Flaade var gaaet hjem, hvorfor Kaas havde faaet Ordre til at blive i Sundet; det overlodes til ham selv, om han vilde sejle ned eller blive i Nordsøen⁶⁾. Admiralitetet er saaledes gaaet ud fra, at Gabel, der kendte Forholdene til Bunds, helst skulde handle selvstændigt. Den 22. Maj Kl. 7 Morgen kom „Hvide Ørn“ ind i Gabels Eskadre, der laa for Anker ved Skagen; Tordenskiold var om Bord hos Admiralen, der nu vidste, at Svenskerne laa i Dynekilen, og det er utvivlsomt ved denne Lejlighed, at Gabel „har forlangt mig til denne Expedition mod den svenske Flotille og Proviantskibe for Armeen, som nylig er

1) Forvexles ofte med „Packan.“

2) Et armeret Koffardiskib.

3) „Pr. Vilh.“s og „Fyn“s Journaler.

4) Afskrift paa Fransk i Gehr. Sehesteds Arkiv.

5) „Pr. Chr.“ N. f. Skagen ²⁰/₆, Adm. I. S.

6) Adm. Kopib. ²⁰/₆.

tilbagekommen fra Gottenborg nu ved Dynekilen beliggende¹⁾. Tordenskiold afsejlede Kl. 7¹/₂ med Ordre til i Staværn at samle alle de Kofardiskibe, der var sejklare, og iøvrigt udføre, hvad der var til Gavn for Kongens Tjeneste²⁾. Dette tog den unge Fregatchef bogstaveligt; den 23. om Formiddagen kom han til Staværn, og, medens Handels-skibene samledes her, rejste han til Christiania og søgte Foretræde for Slotsloven, med hvem han paa eget Ansvar forhandlede om den strategiske Situation: Saaledes som Forholdene nu var, efter at Carl XII havde faaet Forstærkning, indesluttet Fredrikshald og tiltvunget sig Adgang over Svinesund, var det nødvendigt at forstærke Hæren i Norge og overføre de Tropper, som længe havde staaet rede ved Fladstrand. Da man foreviste ham en Skrivelse fra Generalløjtnant Lützow, der ikke vilde kalde Tropperne over, før han havde konfereret med Admiralen, gjorde Tordenskiold opmærksom paa, at Gabel var i Sæen, og at der maatte handles hurtigt; den sunde Fornuft krævede, at Tropperne strax blev overførte; han selv skulde nu med en Konvoj til København og kunde under Vejs aflevere Transportskibene i Fladstrand. Slotsloven bøjede sig for hans Argumenter og meddelte den 25. Maj General Lützow, at Tordenskiold havde henvendt sig til den, og at Tropperne vilde blive kaldte op uden at afvente Gabels Udtalelser³⁾. Den 29. skrev Tordenskiold til General Admiralen for at meddele, at han medførte 5 Transportskibe til Overførelse af Tropper fra Fladstrand til Norge, og at han havde 600 Matroser fra Lister og Stavanger med sig⁴⁾. Den 30. Maj afsejlede han med 85 Skibe, og den 6. Juni kom han til København med et stort Antal Frankrigs- og Islandsfarere⁵⁾. Den 30. Maj havde han skrevet til Gabel og meddelt ham, at han havde forhandlet med Slotsloven, der havde approberet hans Forslag, som han haabede ogsaa vilde vinde Admiralens Bifald⁶⁾. Denne fik Brevet den 31. og gav strax Signal til at sende Baadene i Land for at hente Soldaterne; samme Dag var 3 Kompagnier om Bord paa „Prins Christian“; den 1. Juni fortsattes Indskibningen paa de andre Skibe og paa et Par Fløj-

1) Tordenskiold til Kg. 21/8 (Ref. Sag. 10/7 N. 20.).

2) Bergersen S. 610 (efter „Hv. Ørn“s Protokol).

3) Bergersen S. 610 (efter Slotslovens Arkiv).

4) For Transportskibene blev der ingen Brug, da Tropperne blev overførte paa Krigsskibene; senere nægtede Kongen i den Anledning at betale Rederne (Ref. Sag 24/8 Nr. 3).

5) Kons. Relat. 6/8 16. P. S.

6) Bergersen S. 612.

ter, der kom fra Norge; samme Dag saas „Hvide Ørn“ med en stor Konvoj, og 2. Juni omkring Kl. 4 Em. gik Gabel under Sejl med 5 Orlogsskibe og 18 Koffardiskibe; han medførte 4 Batailloner under Generalmajor Rosenauer, i alt 2200 Md.¹⁾ Den 28. Maj havde nogle engelske Skippere der kom fra Göteborg, meddelt, at den svenske Galejflotille den 25. var kommen ind dertil. Trafikken mellem Göteborg og Dynekilen var i Gang²⁾.

Inden Tordenskiold havde arrangeret Troppetransporten til Norge, havde Konseillet beordret Viceadmiral Judichær til at beslaglægge saa mange af Kongens Undersaatters Skibe, som behøvedes til denne Expedition³⁾. Der var iøvrigt ikke gjort synderligt for at gøre disse Tropper marchefærdige. Midt i April laa det vendsysselske Mandskab af Rosenauers Regiment stadig i Lægderne, medens Resten kantonnerede omkring Sæby; Generalkommissariatet havde endnu den 26. April nægtet at forsyne dem med de nødvendige Feltrekvisiter, da de kun i yderste Nødsfald skulde til Norge⁴⁾; men den 29. befalede Kongen, at de skulde have Medikamenter, Ammunition og Telte og fra 8. Maj være rede til at overføres til Norge paa Gabels Eskadre⁵⁾; de kom imidlertid først afsted 3 Uger senere. Den 4. Juni blev Tropperne landsatte ved Larkollen og marcherede straks til deres Posteringer; Gabel rejste til Nygaard og aftalte med General Lützow, at Grev Sponneck og Oberst Møsting skulde sendes til Danmark, saa snart Glommenlinien var i Orden⁶⁾. Provianteringen af Eskadren havde forvoldt en Del Vanskeligheder; Generalkommissariatet holdt paa, at Flaaden ikke maatte faa noget af det, der var bestemt for Norge⁷⁾.

Til sin store Ærgrelse erfarede Gabel ved sin Ankomst til Norge, at man mod hans Vidende og Vilje havde anvendt det Kongelige Koffardiskib, Den kronede Rose, til et Angreb paa den svenske Bro over Svinesund, og at Fjenden havde erobret det; i og for sig var Tabet ikke meget stort. „Planen var god, men Udførelsen slet“, siger Admiralen; ja Tanken var god nok, men Planen var ikke gennemtænkt; det drejede sig nemlig om et samtidig Angreb fra 2 Sider, uden at der var

1) „Pr. Chr.“s Journal.

2) „Pr. Chr.“ Journal.

3) Kgl. Exped. vedr. Søet. ^{30/5} Nr. 213.

4) Dsk. Kopib. ^{15/4} Nr. 224—226; ^{21/4} Nr. 416.

5) Kgl. udf. Exped. ^{20/4} Nr. 950, 978.

6) Lützow til Kons. ^{9/6}, Gabel til Kg. s. D.

7) Dsk. Kopib. ^{30/5} Nr. 856.

Forbindelse mellem Angrebsstyrkernes Førere. Fra Frederikshald skulde en armeret Pram, ledsaget af en Del mindre, med Soldater bemandede Fartøjer, gaa ned mod Broen, som Soldaterne skulde sønderhugge og opbrænde, medens Prammen tog sig af Fjendens Batterier; samtidig skulde et af Flaadens Skibe angribe Broen fra den anden Side. Hertil havde man udset „Den kronede Rose“, som allerede i Slutningen af April var bleven fortømt og bestykket med 22, mest 4 og 6 Pds. Kanoner; Besætningen bestod af 70 Md.¹⁾; Kommandoen førtes af Løjtnant Lassen, og hele Foretagendet skulde ledes af Generaladjutant Oberst Møsting²⁾.

I Fæstningen var Arbejdet paa Prammen paabegyndt Kristi Himmelfartsdag, 21. Maj, og udført af Soldater og Borgere. Som Underlag anvendtes 2 Led af den Flydebro, Løvdal i 1711 havde benyttet ved Indrykningen i Bohus Län. Over Brodelen blev der lagt Bjælker og Planke, indtil Flydeevnen blev stor nok til at bære Overbygning, Kanoner og Folk. Som Overbygning var paa 3 Sider opført Vægge af svære Bjælker, ind- og udvendigt beklædte med Brædder; Prammen var 10 Meter paa hver Led; hver Væg havde 2 Skydeskaar i hver Side, hvor Væggen var 60 Ctm. tyk; den var dækket med et Halvtag af dobbelte Brædder; oppe under Taget var der Skydeskaar for Haandskydevaaben; den førte 2 18 Pds. 2 12 Pds. og 2 8 Pds. Kanoner; efter Kommandantens Ordre var Peder Colbiørnsen Skudens Chef; Besætningen tilhørte dels det frivillige, dels Stadskompagniet under Stadsløjtnant Samuel Olsen og Skipper Peder Hagen, der i Forbindelse med 2 Konstabler betjente Kanonerne paa „Defensionsprammen“.

Efter Højmesse 3. Pinsedag, 2. Juni, blev der fra Fæstningen aflyret 2 Gange 9 Skud med 36, 18 og 12 Pds. Kanoner som Signal for „Den kronede Rose“, der laa ved Sponviken. Prammen hejsede Flag, gav dansk Løsen og varpede udefter, ledsaget af Kaptajn Hausmann med Soldater til Cicignons Regiment i Smaabaade; om Bord paa den var ogsaa Hans Colbiørnsen og flere ansete Borgere. Henved Kl. 2 hørte man om Bord paa Prammen en stærk Kanonade fra Svinesund.

¹⁾ „Pr. Chr.“s Journal ²⁷/₄, ²⁸/₄, ⁸/₆.

²⁾ Naar Møsting indberetter til Kongen, at man først vilde have brug „Højenhald“, men at han var bleven enig med Kommandør Vibe om hellere at tage den mindre værdifulde „Rose“, stemmer det ikke med Lützows Indberetning til Kongen af ³⁰/₆: „Vi har en dessein for at ødelægge Svinesund Broen med en Pram fra Fæstningen og et Skib „Rosen“ fra Flaaden“ (Statholdersk. Rel.). Allerede ⁸/₆ var nævnte Skib gaaet ad Svinesund til („Pr. Chr.“s Journal).

„Den kronede Rose“ var allerede kommen i Kamp; det havde lettet Anker, saa snart Signalet var hørt, og, da det var Stille, maatte det bugseres af et Par større Rofartøjer; alligevel naaede det Brostedet før Prammen. I Stedet for i Tide at ankre op, fortsatte det Farten og blev beskydt fra Batterierne og af de Infanterister, som var anbragte paa begge Sider af Sundet. Da det vilde besvare Ilden, sprang Bugsertouget, og Strømmen satte det ind med Bredsidens mod en Tømmerbom, der var anbragt til Broens Beskyttelse; her blev det erobret, inden de 16 af Skibets 22 Kanoner var komne til Skud. Bugserfartøjerne gik tilbage til Sponviken. Heldigvis havde Peder Colbiørnsen i Tide faaet Rede paa Forholdene og var ankret i 2 Kanonskuds Afstand fra Broen. Om Aftenen varpede han tilbage og slap efter Midnat i god Behold ind til Fredrikshald, skønt Prammen blev beskydt med smaa Kanoner og Musketter ved Passagen mellem Lundstadlandet og Knivso. Den led intet Tab, men besvarede Ilden med en Kardæskild, der efter Besættningens Mening havde gjort god Virkning. „Den kronede Rose“ blev sænket til yderligere Beskyttelse af Broen mod Søsiden¹⁾). Svenskerne angiver, at de tog 78 Fanger, deriblandt 3 Officerer; Skibet blev taget af det Sachsiske Regiment, der stod paa den svenske Side af Sundet; Svenskerne havde kørt et Par 12 Pds. Kanoner op, hvormed de beskød „Højehald“ og de andre Fartøjer ved Sponviken; paa den norske Side stod Smaalandske Femmänner²⁾). „Faar jeg engang de Pramme, Galejer og Bombardergalioter, jeg skal have, skal jeg nok faa Erstatning“, skriver Gabel; „naar jeg er klar med Slotsloven, gaar jeg til en svensk Havn, Koster, hvorfra jeg kan hindre al Tilførsel til Norge, og kommer Prammene m. m., lægger jeg mig tæt ind under Göteborg“³⁾).

Nær Indløbet til Svinesund, omtrent 2 Kilometer Vest for Færgestedet, laa Sponvikens Skanse ret dominerende. Den bestod af et firkantet Taarn af massivt Murværk. I underste Etage var et hvælvet Magasin, Opholdsrum for Kommandanten og Mandskabet og Lokale for Vagten. Ovenpaa var der et Batteri af Bjælker og Planker. Omkring Taarnet løb en massiv Mur med Jord-Brystværn; i dette var der 4 Batterier, belagte med Bjælker og Planker. I Værket fandtes flere gamle Træbygninger. Bestykningen bestod af 4 12 Pds., 4 6 Pds. og 2 3 Pds.

¹⁾ Munthe S. 551 ff.

²⁾ Lagermark S. 65 Note 3.

³⁾ Gabel til Kongen 9/16. Dette betyder ikke, at Gabel vilde indskrænke sig til at blokere Göteborg, men kun at han vilde lægge sig udenfor denne Krigshavn med sin Hovedstyrke, medens Tordenskiold udførte „desseinet“

Kanoner¹⁾, og Besætningen talte 150 „kommanderede“ Soldater og Landdragoner fra Fredrikssten. Kommandant var Løjtnant Hans Jürgen Günther, men Chef for Tropperne var Kaptajn Knopf. I og for sig havde Skansen kun ringe Betydning; den kunde hverken hindre Broslagning eller forsvare Indløbet til Svinesund, Besætningen var svag, Stormfriheden tvivlsom, Omgivelserne dominerende. Carl XII tillagde den dog nogen Betydning, og General Aschenberg havde haft Ordre til at tage den, hvad han dog ikke engang havde forsøgt. Den 22. Maj havde Ilden fra Skansen og nogle Smaafartøjer paa Fjorden fordrevet et svensk Parti fra dens Omegn; nogen Gene havde den ogsaa forvoldt Broslagningen, og endelig havde Kommandanten borttaget nogle svenske Træneste, der græssede i Nærheden. Nu tabte Kongen Taalmodigheden og beordrede 3. Juni Oberst Liebert Rosenstierna til med 900 Md. af Vestgöta-Dals Rgt. at tage Skansen. Han satte sig fast paa de omliggende Højder og foruroligede Besætningen med Geværild den 4. og 5. Juni. Den 6. kom Kongen og Delwig; fra Saltbacken paa den svenske Side af Sundet blev Skansen beskudt med Kanoner, men uden Virkning, da Afstanden var over 1 Kilometer; større Effekt gjorde et Par Morterer, der kastede 96 Bomber paa Skansen; 9 af dem faldt inde i den og sprængte alle 3 Porte. Herefter „opfordrede“ General Delwig Kommandanten, men fik Afslag; bedre Held havde han, da han truede med at „lade hele Besætningen springe over Klingen“, hvis det kom til Storm; nu kapitulerede Günther og blev taget til Fange med hele Besætningen, hvis Tab beløb sig til 1 Falden og 5 Saarede. I Krigsretten undskyldte Kommandanten sig med, at Kaptajn Knopf, der havde Kommandoen i Hovedporten, egenmægtig havde modtaget Kapitulationstilbudet; det hjalp ikke noget, begge blev dømt til Kassation, og den Dom stadfæstede Kongen. Den 7. Juni blev alt Træværk brændt, og Skansen demoleret for aldrig mere at blive opført, og i Resten af Maanedens skete der intet, fraregnet nogle smaa Forpostfægtninger foran Glommenlinien²⁾.

Medens den norske Offensiv var gaaet i Staa, efter at Svenskerne i Begyndelsen af Maj havde passeret Glommen, havde Admiral Gabel ikke opgivet Haabet om at gaa angrebsvis til Værks i de norske Far-

¹⁾ Munthe S. 440.

²⁾ Lagermark S. 66; Munthe S. 553 ff; Wahl S. 87 f.

vande, og han fandt en udmærket Støtte i den purunge, initiativrige Kaptajn Tordenskiold, der havde indlagt sig Berømmelse som en glimrende Fregatchef og nu higede efter at vise, at han var mere end det. Den 6. Juni var han kommen til København, og 2 Dage efter indsendte han til General Admiralen en Memorial, hvori han gav en Oversigt over den militære Situation i Norge: Fredrikssten er afskaarct fra den norske Hær, og efter en Meddelelse, han har faaet den 29. Maj, er Fæstningen kun provianteret for 4 Uger; paa begge Bredder af Svinesund har Fjenden opkastet Batterier, men det er dog den eneste Vej, ad hvilken man kan proviantere dette „gode og for Norge kapitale Støttepunkt“, hvilket kunde ske, hvis man vilde overlade ham „Hjælperen“, „Arca Noæ“, „Hvide Ørn“ og Galejerne; med disse Fartøjer vilde han kunne arbejde sig igennem det trange Farvand, hvor Linieskibene ikke kunde anvendes; han paaviste videre, at Svenskerne havde fri Tilførsel fra Vigsiden; naar han havde provianteret Fæstningen, vilde han afskære den svenske Skærgaardsflotille fra Göteborg, følge den ind i dens Smuthuller og ødelægge den, hvad der lod sig gøre med det Materiel, han havde forlangt. Derefter vilde han anbringe sin Styrke Nord og Syd for Fredrikshald og holde Svenskerne saa langt borte fra Byen, at de ingen Skade kunde gøre den; han vidste bestemt, at den svenske Konge ikke vilde forlade Norge, og at Besiddelsen af Fredrikssten var af største Betydning for ham; han paaviste, at den svenske Hær delvis kunde leve paa norsk Bekostning og udskrive Kontributioner helt op i Hedemarken, medens den norske Hær ligefrem led Nød, og endelig udtalte han, at der herskede ringe Enighed mellem dem, Kongen havde betroet Landets Forsvar¹⁾. Dengang vidste Tordenskiold hverken, at der var slaaet Bro over Svinesund, at „Den kronede Rose“ var sænket, eller at Sponviken var erobret; Planen kunde altsaa nu ikke helt gennemføres; men Tanken om at bruge Materiellet fra Binnenwasser til at ødelægge Skærgaardsflotillen lod sig realisere. Den 10. Juni henvendte han sig atter til Gyldenløve med indtrængende Bøn om, at hans Forslag maatte blive sat i Værk; Øjeblikket var inde til at ødelægge de svenske Galejer, som endnu beherskede Skærgaarden en Mil fra den norske Grænse, og det kom ikke igen; kun Kærlighed til Fædrelandet, ikke personlig Ærgerrighed drev ham; paa egen Haand var han rejst til Slotsloven og havde faaet den til at beordre de jyske Batailloner op til Norge: „Naadige Herre! se i Naade til mig og hjælp mig; thi jeg ved, at Gud

¹⁾ Mem. dat. „Hvide Ørn“ 8. Juni 1716. Trykt hos Rothe B. II, S. 41—43.

er med mig¹⁾). Det var ikke for Gradens Skyld, at han begærede denne Kommando, havde Tordenskiold udtalt til Gyldenløve; men d. 21. Juni søgte han dog Kongen om at faa Kommandørkaptajns Karakter: „Som det allernaadigst haver behaget D. Kgl. Maj. at betro mig Prammene, Galejerne samt Fregatten Hvide Ørn under Kommando til Vigsiden, hvor Ankomst til Norge anmeldes hos Hr. Kammerherre Gabel, der for rum Tid haver forlangt mig til den Expedition mod den svenske Flotille og Proviansskibe for Armeen, som nylig er tilbagekommen fra Gottenborg, nu ved Dynekilen beliggende, 1 Mil fra Strömstad. Allernaadigste Herre og Konge; der tvivles ingenlunde paa, at den naadige Gud skal give Lykke udi mit Fortsæt at ruinere dem, naar det mig allern. bliver anfortroet, som dog vil give mig Disputer med en Del af de andre Fregat Officerer, som er ældre Kaptajner; skulde D. M. allern. forunde mig den Lykke at give Karakter af Kommandørkaptajn, hvem kan med Billighed fortryde derpaa, Gud behagede at skikke mig udi 7 Aktioner næstafvigte Aar og tog 5 Priser, derhos for nogen Tid haver haft en temmelig Renkontre med Fjendens Galejer paa Vigsiden, havde udi de værende Tider ikke forlangt noget Avancement derfor, thi enhvers allerund. Pligt udfordrer, at de sig brav, naar Lejlighed gives, [opfører]; nu ses og Lejlighed at gøre vel. Den Allershøj. Gud kender og dømmer mig, at dette ikke begæres for Karakterens Skyld, men for D. M. Tjeneste. Enhver tro Undersaat vil glæde sig og velsigne D. M., om der skulde fornemmes, at mig den Naade blev vederfaret²⁾). Tordenskiold har været paa det rene med, at han skulde lede Expeditionen og ikke blot konvojere Skibene derop.

Den 9. Juni var Kongen endelig kommen hjem fra Mødet med Czaren. Allerede i Begyndelsen af Maj havde han bestemt, at de norske Galejer med de norske Soldater, der havde hørt til den Pommerske Flotille, sammen med et Par Bombardergalioter skulde konvojeres af et Par af Østersøeskadrens Skibe til Fladstrand og underlægges Gabel³⁾; men den 9. Maj bestemtes, at Galejerne, som allerede den 23. April

¹⁾ Bergersen S. 615 f.

²⁾ Tordenskiold til Kongen ^{21/6} (Ref. Sag ^{10/1} 16 Nr. 20). Skrivelsen, der er meget oplysende, er her givet in extenso, da Kapt. Bergersen ikke har kendt den og af den Grund ikke har villet tro paa, at Gabel har designeret Tordenskiold til at angribe Dynekilen, og at denne har søgt om at blive Kommandør. Hans Fremstilling af Forholdet mellem Admiralen og Tordenskiold er derved bleven urigtig.

³⁾ Kgl. Exped. ang. Sæetaten ^{5/6} 16 Nr. 180.

havde forladt Binnenwasser, skulde blive i København, da Fjenden var saa stærk i Sundet¹⁾. Den 13. Juni gik der Kgl. Ordre til Gyldenløve om at forcere Passagen til Fredrikshald med Pramme, Bombardergalioter og Galejer, saa at Fæstningen kunde provianteres. Naar disse Skibe var udrustede, skulde Tordenskiold gaa under Sejl med dem og Proviantskibene og bringe Forsyningerne in salvo ind i Fæstningen. Samme Dag gik Ordre til Landetatens Generalkommisariat om af Søetatens Generalkommisariat at overtage den Proviant, som var bestemt for Gabels Eskadre, og snarest sende den til Fredrikshald under Tordenskiolds Konvoj; inden den 25. Juli skulde Søetaten fra Landetaten have Erstatning enten i København eller i Fladstrand, hvor der skulde anlægges et Magasin med Smør, Flæsk, Ost og Humle til den norske Hær. Det var Meningen at proviantere Fredrikssten for et halvt Aar. Denne udviklede Forretningssgang blev dog ikke fulgt; da det viste sig umuligt at komme ind i Svinesund, bestemtes, at Eskadren skulde have den Proviant, der oprindeligt var bestemt for den²⁾. Prammene var den 3. Juni gaaet fra Binnenwasser til Grønsund, hvorfra „Lossen“ den 7. førte dem til København³⁾; Schoutbynacht Kaas fik Ordre til at komplettere deres Mandskab, og Tordenskiold indstillede, at Besætningerne paa dem, „Hvide Ørn“ og Galejerne fik en Maanedes Gage, hvad der ogsaa blev bevilget⁴⁾. Til Viceadmiralen sendtes 20. Juni Meddelelse om, at Kongen havde bestemt, at „Göteborg“ og „Södermanland“ strax skulde gaa til Nordsøen og støde til hans Eskadre, samt at Tordenskiold med Prammene, Galejerne og 2 Bombardergalioter skulde følge med og staa til hans Disposition; saa snart disse Orlogsskibe kom, skulde han nedsende 2 sværere Skibe, der var bedre egnede til Tjenesten i Østersøen, og indberette, om han, naar han fik „Nældebladet“, kunde afgive endnu et Par Skibe og alligevel være stærk nok til med „Pr. Christian“, „Södermanland“, „Delmenhorst“, „Nældebladet“, „Göteborg“ og sine Pramme og Galejer at holde Nordsøen ren og blokere Göteborg; 2 Brandere skulde han straks faa op⁵⁾. Den 26. Juni sendtes til Gabel Resolution paa hans Indstilling af 13.; det paalagdes ham, selv om Fjenden

¹⁾ Adm. Kopib. ⁹/₁₆.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁸/₁₆ Nr. 1282—1284; do. vedr. Sæt. s. D. Nr. 219; Kgl. udf. Exped. ³⁰/₁₆ Nr. 1325. Dsk. Kopib. ²⁷/₁₆ Nr. 1109. Kgl. udf. Exped. Sæt. vedr. ³⁰/₁₆ Nr. 230.

³⁾ Side 31.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁸/₁₆ Nr. 1285; Adm. Kopib. ¹⁰/₁₆.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. Sæt. vedr. ²⁰/₁₆ Nr. 228.

rømmede Norge, at blokere Göteborg, „dog at han tilforn lod sig være angelegen det forehavende Dessein paa de fjendtlige Skibe, som laa i den svenske Havn Dünekilen, lykkeligen at udføre“. Naar Göteborg var indesluttet, maatte intetsomhelst Skib slippe ind; Kongen mente, at det ikke gik an at besætte Øerne i Skærgaarden med norsk Infanteri, hvis Grænsen derved vilde blive blottet¹⁾. Kommandør Christoffersen paa „Göteborg“ og Ulfeldt paa „Södermanland“ skulde konvojere Provianten til Gabels Eskadre, som antagelig vilde være at finde ved Koster, hvortil Tordenskiold var afsejlet med „Vindhunden“ og de tidligere nævnte Skibe; de 2 Orlogsmænd skulde paa enhver Maade staa ham bi²⁾.

Gabel, som den 22. Juni havde overværet en lille Fægtning mellem en norsk Galej med 3 Skærbaade mod 3 svenske Galejer, laa den 28. Juni i Larkollen og meldte herfra, at Svenskerne afbrændte Huse, Gaarde og Skove; fik han Ordre dertil, skulde han tage Repræsalier paa de svenske Kyster; han beklagede, at han i en hel Maaned intet havde hørt fra København, hvad han tilskrev det slette Vejr og de haarde Storme; han haabede dog, at „Laaland“ trods alt var kommen ned med de 800 Matroser, han havde afsendt, og at man nu havde Folk nok³⁾. Den 4. Juli rapporterede han, at han havde faaet Ordren af 20. Juni, som skulde blive efterlevet; han længtes meget efter Tordenskiold; saa snart denne kom, vilde han afgive „Beskærmeren“ og „Ebenezér“; „Laaland“ var allerede afgivet; naar han kom under Göteborg, vilde han sende „Prins Vilhelm“ ned, og, naar „Nældebladet“ havde indfundet sig, yderligere „Delmenhorst“; hans Eskadre vilde saa bestaa af „Prins Christian“, „Fyn“, „Södermanland“, „Nældebladet“ og „Göteborg“ og vilde i Forbindelse med Prammene, Fregatterne og Smaaskibene være mere end suffisant mod den Göteborgske Eskadre. Han var kommen til Christiania for at forhandle med Slotsloven om den norske Flotilles „Subsistance“; han havde reduceret Besætningerne fra 1736 til 1159 Md.; Folkene skulde have Brød, Smør, Ost, Øl og Brændevin in natura, men iøvrigt 1 Rigsort (24 Sk.) i Kostpenge ugentlig; før havde hver Mand faaet en Rdlr. ugentlig, men paa Vigsiden kunde ingen Proviant købes; Slotsloven havde overladt ham Proviantforvalter Alsback, en meget „vittig“ Mand; og ham vilde han gerne beholde som Kommissær⁴⁾.

1) Kgl. udf. Exped. ^{20/6} Nr. 1357; do. Sæt. vedr. ^{20/6} Nr. 238.

2) Adm. Kopib. ^{22/6}.

3) Gabels Rapp. ^{28/6}.

4) Gabels Rapp. ^{4/7}.

Som det ses, var Forbindelsen mellem Danmark og Gabels Eskadre ikke god. Den 9. Juli blev Kommandørkaptajn Boyesen beordret til at sejle op til Norge med „Nældebladet“, 2 sejlklare Bombardergalioter, 3 Brændere og 1 „Smøger“; et Par fra Pommern hjemkomne Transportskibe: „Johannes den Gamle“ og „Christiania“, skulde bruges som Bombardergalioter¹⁾.

Tordenskiolds Sejlordre af 18. Juni lyder paa, at han som Formand og ældste kommanderende for „Hjælperen“ (Kapt. Tordenskiold), „Arca Noæ“ (Kaptlt. l'Etang), Galejerne Lovise (Kaptlt. Chr. Tønder), Pr. Christian (Kaptlt. Michael Tønder) og Charlotte Amalie (Kaptlt. Niels Dahl), Fregatterne Hvide Ørn (Kaptlt. Lemvig) og Vindhunden (Kaptlt. Grib) samt en Del Proviansskibe skal afsejle med første gunstige Vind til Koster eller Dynekilen, hvor Prammene og Galejerne skal efterlades; derpaa sendes Fregatterne med Proviansskibene til Viceadmiral Gabel, hvis Ordre han tager med Hensyn til at gøre Fjenden alt Afbræk i dennes forehavende Dessein²⁾. Heraf fremgaar tydeligt, at Tordenskiold, naar han er kommen op til Norge, underlægges Gabel, og at det er Admiralen, hvem det paaligger at give Ordre til, hvad der skal udføres. Hans Hensigt fremgaar klart nok af hans Relation af 4. Maj; det har selvfølgelig aldrig været hans Mening „til Afværgelse af en Katastrofe ved Fredrikshald at blokere Gøteborg“³⁾, han vidste jo overmaade godt, at Faren truede fra Dynekilen.

Carl XII's tidligere Felttog havde ikke udelukkende bestaaet af lynsnare Operationer, Belejringer og Slag; der havde været Hvilepauser, der kunde strække sig over mange Maaneder, og som han anvendte til at forstærke sin Hær baade kvantitativt og kvalitativt. Felttoget i Norge havde hidtil ikke været rigt paa store Begivenheder; men Anstrængelserne og Savnene havde været betydelige; da Glommen paa Tilbagetoget var passeret, og da Normændene ikke syntes tilbøjelige til at gaa angrebsvis frem, saa det ud til, at det nu kunde forsvares at søge nogen Tids Hvile. Der var imidlertid noget, der tydede paa, at denne vilde blive forstyrret af Czaren og Kongen af Danmark, der forberedte en Landgang i Sverige i stor Stil. I Stockholm var man meget urolig.

¹⁾ Krigskanc. udf. Ordre ²⁰/₆.

²⁾ Adm. Kopib. ¹⁸/₆.

³⁾ Bergersen S. 624.

og ængstelige Røster besvor Kongen om at komme „sine fattige og betrængte Undersaatter til Hjælp“; det synes ogsaa, som om han har vaklet: Den 18. Juni hedder det saaledes i et Brev fra Arveprinsen af Hessen, der stadig laa under Lægebehandling i Wänersborg, at Kongen endnu vilde blive nogen Tid ved Svinesund, men samme Dag meddeler Baron Gørtz fra Torpum Hofkansler v. Müllern, at Kongen Dagen forud til almindelig Glæde havde bestemt at forlade Norge. Han forblev imidlertid i det fjendtlige Land uden foreløbig at indlade sig paa større Foretagender. Efterretningerne fra Hjemlandet var ikke gode: Wismars Fald 19. April havde virket deprimerende, og det strømmede ind med Klager over Landets Fattigdom og Udmattelse: Flaaden, hvis Kampdygtighed var af allerstørste Betydning, kunde af Mangel paa Folk og Penge ikke komme ud, skønt det gjaldt om at afværge Landgange fra Sjælland og Finland; man saa ingen Udvej til at forpleje de store Troppestykker, der skulde samles i Skaane og omkring Stockholm. Under disse Omstændigheder kunde Hæren i Norge ikke gøre Regning paa store Tilskud fra Moderlandet. Tilførslerne over Svinesund var ikke store; det var ikke betydelige Proviantmængder, der kom til Dynekilen, og Transporten derfra til Hæren var besværlig. Krigsskuepladsen var for stærkt udnyttet af begge Hære paa et tidligere Tidspunkt, til at man kunde leve af Landet; navnlig kneb det med Furance til det talrige Rytteri. Grunden til, at Kong Carl forblev i Landet, maa dog ikke alene søges i hans Stædighed og Ulyst til at slippe, hvad han engang havde faaet fat paa; han har sikkert ment derved at binde ikke blot de norske, men ogsaa de danske Stridskræfter; jo flere Tropper og Skibe, der fra Danmark sendtes derop, desto færre blev der til overs til direkte Anvendelse mod Sverige; naturligvis har han ogsaa tænkt sig, at det dansk-russiske Angreb slet ikke blev udført, og i saa Fald havde han fast Fod i Landet og kunde aabne et nyt Felttog. Om Kongens virkelige Hensigter faar man vist aldrig klar Besked; han yndede ikke at udtale sig, allermindst skriftligt.

Normændene var heller ikke synderlig virksomme; det mislykkede Forsøg, de havde gjort paa at standse Trafikken over Svinesund, var egentlig det eneste Livstegn, de havde givet. Sagen var den, at den norske Hær led Nød; paa Grund af Mangel paa Fødemidler og Klæder havde General Lützw set sig nødsaget til at hjemsende en Del af Landdragonerne og „de nye Reserver“¹⁾. „Mandskabet var ikke munderede,

¹⁾ Lützw til Slotsl. ²¹/₅, ²⁰/₅.

exercerede eller med godt Gevær forsynede, saa det vilde have faldet slet ud, om vi havde faaet at bestille med veløvede og munderede Soldater, men det gik Gudskelov vel af“, skriver en af de fra Danmark opsendte Officerer, der netop var ansat ved de uøvede nye Reserver¹⁾. Forplejningen vedblev at forvolde Vanskeligheder. Selv efter Bortmarchen fra Gjellebæk vedblev Drammen at være Basis, og her forblev Slotsloven, til den flyttede til Christiania den 20. Maj. Den udmærkede Kommission vedblev at funktionere; men General Lützwow sendte den ikke altid rettidig Besked, saa at den selv maatte begive sig til Moss for at træffe Aftaler. Slotsloven udvidede Magasinerne i Drammen, lejede flere Sjøboder og forskrev Kornvarer i Mængde; Bagningen overdroges til Borgmestrene, men de kunde ikke tumle Borgerne, som var yderst misfornøjede over at skulle vedblive dermed. Kommissionen, der havde bedt sig fritaget, da Slotsloven var rejst, havde faaet et Afslag, ledsaget af en varm Tak og uforbeholden Anerkendelse af det ydede Arbejde, og havde maattet yde sin Hjælp ved Anskaffelsen af Transportfartøjer; i Juli blev den anmodet om atter at paatage sig Bagningen; den var strax villig; man tog godt fat, og hver Uge blev der bagt 41,600 Pd. Brød. Slotsloven var meget kulant over for Drammen, der fik sine Udlæg refunderede; men Løftet om Eftergivelse af Dagskatten blev ikke holdt; Krag synes at have glemt det, og Kongen var utilbøjelig til at imødekomme Borgernes Bønner²⁾.

I Hæren var Utilfredsheden stor; Officererne kunde ikke leve, naar de ikke forplejedes efter Feltreglementet. Regimentscheferne klagede til den kommanderende General, der atter henvendte sig til Kongen: Nøden var stor; den ringe Avance udeblev ofte længe og forslog ikke til Anskaffelse af Heste, Telte o. s. v.; siden den 1. Marts havde de kamperet under aaben Himmel, døjet af Kulde om Vinteren, af Varme om Sommeren, de havde faaet daarlig Kost og været hjemsøgte af svære Sygdomme, hertil kom, at de nu maatte se de fra Danmark opsendte Befalingsmænd og Tropper blive forplejede efter Feltreglementet, hvad der vakte Jalousi og tog Modet fra dem, der havde maattet døje alt Besværet og se deres Ejendom ødelagt af Fjenden. Generalen, hvem Hærens Vel laa saa stærkt paa Hjærte, bad Kongen om en naadig Resolution³⁾. Ogsaa Statholderskabet lod høre fra sig: Krag tog ned til Hæren for at „hjælpe den til Subsistance og dens Fornødenhed“. Det

¹⁾ Pers. Tidsskr. III. I. S. 218.

²⁾ Tord Pedersen S. 388—394.

³⁾ Lützwow til Kongen ^{20/6} (Stathold. Rel.).

lykkedes ham nogenlunde at stille Folkene tilfreds; men Officererne klagede ideligt: i 6 Aar havde de ingen Afregning faaet¹⁾; de havde været i stor Pengetrang i dette Felttog; han gav dem gode Ord og takkede dem i Kongens Navn for deres Troskab og „Vigilance“; men de maatte vide, at der stilledes andre, uafviselige Krav til Kongens Kasse, og at Finansernes Tilstand var slet; de maatte have Taalmodighed; om ikke lang Tid skulde de faa deres Tilgodehavende. Saa gav de sig tilfreds og lovede at gøre, hvad de evnede, for paa bedste Vis at udføre Kongens Tjeneste²⁾.

Begge Hære led Nød, og det førte til Overgreb. Svenskerne afbrændte en Adelsgaard, Østby, skønt Brandskatten var betalt; de havde endog fordristet sig til ved en Trompeter at forlange Brandskat af Fredrikshald, og man kunde næppe hindre dem i at afbrænde Byen³⁾. I et Brev til Biskop Deichmann af 3. Juni giver Sognepræsten i Borge, Hr. Johan Cold, en levende Skildring af Fjendens Opførsel i hans Sogn, hvor de Dagen før Kristi Himmelfartsdag afbrændte 5½ Gaard og adskillige Husmandssteder; de medtog endog alle de Heste og al den Furage, de ikke havde taget i Vinter; ham selv havde de udplyndret, og hans Folk havde de mishandlet. I det hele gik det ofte ud over Præsterne, der i Norge som saa mange andre Steder helt op til det 20. Aarhundrede i Krigstid er bleven betragtede med mistænksomme Øjne og har maattet lide for den mindste Uforsigtighed⁴⁾. Hærens lange Uvirkosomhed begyndte at vække Regeringens Utaalmodighed; den 24. Juni havde Lützwow, der kort i Forvejen forgæves havde forhandlet med Svenskerne om Udvexling af Fanger⁵⁾, skrevet til Slotsloven: „Fjenden holder sig i Ro, og vi kan ikke angribe“; Krag, der frygtede for, at Fjenden vilde angribe, naar Sæden var indavlet, meddelte saa Generalen, at han havde besluttet at samle Almuen dør, hvor Modstand kunde gøres, saa tog Svenskerne sig nok i Agt; ellers skulde Almuen rykke frem, men saa maatte Brigadér Vind eller Budde beordres til med 2 Regimenter Infanteri og 1 Eskadron at støtte Almuen og kommandere den; paa den Maade kunde Fjenden omringes og hindres i at udsende Partier⁶⁾. Som en Prøve paa, hvorledes Slotsloven havde tænkt sig Al-

¹⁾ Avancen skulde betales forud, Afregningen bagud.

²⁾ Krag til Kongen 18/6 16 (Ref. Sag. 22/6 Nr. 2).

³⁾ Lützwow til Kongen 20/6 (Stathold. Rel.).

⁴⁾ Nske Saml. I. S. 397 ff; Nsk. hist. Tidsskr. II. 4. S. 387 ff.

⁵⁾ Lützwow til Kongen 20/6.

⁶⁾ Lützwow til Kongen 27/6.

muen organiseret, sendte Krag Generalen Afskrift af et Brev til Overinspektør Bøhm i Laurvig. Det begynder med Bebrejdelser i Anledning af de Vanskeligheder, Befolkningen har gjort, ved at skaffe nogle Fartøjer; de skulde leveres inden faa Døgn, skete dette ikke, vilde de blive tagne med Magt; det var en Skam, at Fjenden fra sit eget Land kunde faa, hvad han begærede, „medens vi, der har Fjenden lige tæt op ad os, handler, som om der intet var i Vejen“; Almuen i Grevskabet skulde føres i Ruller, af hvilke den ene skulde omfatte det unge Mandskab, der skulde forsyne sig med Geværer og 24 skarpe Skud og være rede til at marchere med 3 Ugers Proviant, naar Budstikken gik, og begive sig derhen, hvor det blev befalet; den anden Rulle skulde optage de ældre, som stadig skulde holde 3 Ugers Kost parat til de Unge, og saaledes skulde det være over hele Riget. Folkene skulde inddeles i Kompagnier paa 120 Md. med en Kaptajn, en Løjtnant og Underofficerer af de bedste Folk i Distriktet; de dygtigste Lensmænd skulde følge med for at opmuntre dem¹⁾.

Forslaget faldt ikke i god Jord hos Overgeneralen, og Krigsraadets Resolution virkede afsvarende. Det traadte sammen paa Nygaard den 30. Juni og bestod af Generalmajorerne Sehested, Rosenauer og Cicignin, Brigadér Budde, Obersterne Garman, Huitfeldt, Øtken, Meitzner og Schøller, der enstemmigt vedtog at svare Vicestatholderen, at det var nødvendigt, at Mandskabet fik Tilhold om at holde sig rede, inddeles i Kompagnier og blev forsynet med Ammunition og brugbare Vaaben; hidtil havde de fleste kun haft Stokke og Stænger; de skulde medføre behørig Kost, men maatte først opbydes, naar den kommanderende General forlangte det; man maatte ikke vente, at Almuen, støttet af 2 Regimenter og 1 Eskadron, skulde kunne indeslutte Fjenden endsige angribe ham; de vilde blive massakrerede af hans regulære Tropper; i Nødsfald kunde de bruges i det lokale Forsvar, men maatte ellers passe deres Avling: „Men kunde der enten af D. Ex. Hr. Vicestatholder eller af Slotsloven udfindes en Moyen, hvorved et Par Tusinde Mand Kavalleri kunde i Hast, saa snart muligt, oprettes i sin tilbørlige Stand, da var det maaske, hvorved eller med dets Assistance noget tilstrækkeligt kunde gøres, som vel paa højeste Maader var at rekommandere dennem at lade sig være angelegen“²⁾. Af den hele ironiske Form faar man Indtrykket, at den højeste militære Myndighed

¹⁾ Krag til Bøhm 20/6 (Stathold. Rel.)

²⁾ Krigsraad, Nygaard 20/6 16 (Stath. Rel. ordret afskrevet).

bad sig fritaget for den højeste civiles Indblanding i Sager, den ikke forstod sig paa. Kongen havde Øje for, at den kommanderende General selv skulde træffe Bestemmelse efter at have hørt Krigsraadet: „Hernede fra er det umuligt at træffe Bestemmelse“¹⁾). Men alligevel var det saare uheldigt, at der ikke i Krigstid var ansat en Statholder med diktatorisk Magt i Norge, og man forstaar godt General Wedels Betæneligheder ved at rejse dertil og hans Forlangende om, at den hele militære og civile Magt blev lagt i hans Hænder.

Det er uden for al Tvivl, at Carl XII's Endemaal var Erobringen af Norge og dets Indlemmelse i hans Rige; det første Forsøg var mislykket, og et nyt maatte gøres; men skulde det heldigt gennemføres, maatte han sikre sig en bedre Forbindelse med sit eget Land end den, han hidtil havde haft; han maatte være Herre over Spærrefæstningen Fredrikssten; Broen over Svinesund var ikke tilstrækkelig. Kom Fæstningen i hans Hænder, kunde den ikke blot faa Betydning som Led af hans Angrebsbasis, men den var ogsaa af Vigtighed, selv om det kun gjaldt Sveriges Forsvar; besad Kongen den, vilde det blive vanskeligt for en norsk Hær at trænge ind i Landet. Fra Felttogets første Dage havde Fæstningen været Svenskerne til betydelig Gene, tvunget dem til lange og besværlige Omveje og tjent som Udgangs- og Støttepunkt for de Stød, der blev rettede mod deres Forbindelseslinier. Endnu saa sent som Natten til den 1. Juli var det lykkedes et Parti fra Fæstningen under Kaptajn Calneyn, bestaaende af „Kommanderede“ af Garnisonen og Colbiørnsens Frikompagni, at gaa over Iddefjorden ind i Bohus Län til Lommelands Kirke, hvor det tog 106 Trosheste, 22 Knægte og 2 Soldater; den svenske Løjtnant blev nedlagt, da han gjorde Modstand. Fangerne og Byttet blev paa de medførte Pramme transporterede til Fredrikshald, hvor Hestene blev solgte ved Auktion²⁾).

Det var Kong Carl magtpaaliggende at komme i Besiddelse af Fæstningen og det saa snart som muligt; til en Belejring havde han hverken Tid eller Midler; blev det til Alvor med den dansk-russiske Landgang i Skaane, vilde der blive Anvendelse for alle Kræfter paa den Kant af Landet; at transportere Belejringsmateriellet fra Dynekilen ad Søvejen

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²²/₆ Nr. 1341.

²⁾ Munthe S. 557—559.

var ugørligt paa Grund af den fjendtlige Flaades Overlegenhed, og en Transport ad Landevejen vilde blive besværlig og langvarig, og det var jo netop Tid, det skortede paa. Man var altsaa henvist til et voldsomt Angreb; men var der nogen Mulighed for at tage Fredrikssten ved Overrumpling?

Fredrikssten¹⁾ ligger paa det vestlige og højeste Parti af den Aas, der løber parallelt med den sydlige Bred af Tistedalselven og følger den lige til dens daværende Munding. Herfra beherskedes Hovedvejen, der over Id førte fra Sverige ind i Norge; øverst paa den 210 Meter høje Klippetop havde der ligget en Skanse, Kressensten, og denne blev i Aarene 1661—1666 udvidet til en Fæstning, der ikke blot skulde spærre Hovedvejen men ogsaa værne Staden Fredrikshald mod Angreb fra Land- og Søsiden. I højere Grad, end Tilfældet var ved de Værker, der samtidig anlagdes i det flade Danmark, blev der taget Hensyn til Terrænets Ejendommeligheder, og Fæstningen fik derved en uregelmæssig Form. Øvrefæstningen, der anlagdes paa den højeste Del af Klippen, blev en Mellemting mellem en middelalderlig Borg og et bastioneret, femkantet Citadel fra den seneste Renæssance med en Omkreds af ca. 600 Meter, Summen af Afstanden mellem Sailleterne. Det Materiale, hvorfra Fæstningen blev opført, bestod i Hovedsagen af det samme Stof som Byggegrunden. Tusinder og Tusinder af Sten gik der til, brudte paa Byggestedet eller i den klippefulde Omegn og hidkørte paa Bøndervogne; Stormfriheden tilvejebragtes ved stejle Granitmure; om vaade Grave var der ikke Tale. Den sydligste Bastion hed Kongen, derefter fulgte fra Venstre til Højre set ude fra: Dragen, Prinsen, Dronningen og Prins Georg. De var højst uensartet konstruerede; Dragen og Prins Georg var nærmest Halvbastioner; ingen af dem havde den stereotype Form, som den kendes fra Københavns Citadel, der blev anlagt omtrent paa samme Tid. De fleste var forsynede med bombesikre Hvælvinger, der anvendtes til Magasiner og Opholdsrum for Besætningen; ovenpaa dem var der anbragt Batterier med Træbriske og Jordbrystværn. Nedenfor Kongens og Dragens Bastioner laa de forsænkede Batterier Underkongen og Underdragen. Bastionerne var forbundne med Kurtiner, og opad dem var der paa flere Steder anbragt murede Barakker med Opholdsrum m. m. Foran den stejle Sydfront fik Udenværkerne kun ringe Udstrækning; mellem Dragen og Underkongen laa den øvre og under denne den nedre Tenaille, hvis Yderside dannedes af en 5 Meter høj, brat Fjældvæg. Mellem Dragen og Midtpunktet af den nord-

¹⁾ Plan. 9.

lige Kurtine mellem Dronningen og Prinsen laa et vidtløftigt Udenværk, en sammenhængende tenailleret Enveloppe, oprindelig en Række frit liggende Værker med særlige Navne, som Liniens forskellige Dele beholdt. I denne laa udfor Prinsens venstre Skulderpunkt Donjonen, et Taarn med Batteri. Disse Udenværker var opførte af Granit; Murene 4—5 Meter tykke; de var forsynede med Voldgang, men manglede i 1716 endnu paa forskellige Steder Brystværn; for at skaffe frit Skudfelt havde det paa sine Steder været nødvendigt at bortsprænge Klippeblokke i Omegnen. Foran Vestfronten laa det vidtløftige Udenværk Borgerskansan, hvis sydlige Del dannede et Afsnit: den indre Borgerskansan, der paa 3 Sider var omgivet af solide Stenmure; den mod Fæstningen vendende Side bestod af en Palissadering; i dennes højeste, østlige Del laa et Batteri. Den ydre Borgerskansans Palissadering dannede kun en ufuldstændig Dækning paa denne Front; men fra det nordvestlige Hjørne af den indre Borgerskansan førte en dobbelt Palissaderække til Kirkeporten og derfra videre langs Nordsiden af Kirkegaarden til Elven, hvor den stødte sammen med den dér anbragte Palissadering. Paa selve Kirkegaarden skal der i 1716 være anlagt 2 Batterier, det ene med Front mod Broen, det andet mod Porsnes, med ialt 9 Kanoner. Selve Byen var aaben; men paa Torvet var anbragt et lille Batteri paa 3, og paa Huitfeldtsholm et paa 2 Kanoner. Af fremskudte Værker fandtes mod Øst Gyldenløve, et Taarn med Batteri, omgivet af et Brystværn; mod Syd paa en Klippetop laa Stortaarnet, et sekskantet, med Brystværn og Hvælving forsynet Værk, og endelig Overberget, en massiv Stenbygning med Hvælvinger med et Batteri ovenpaa. Taarnet var omgivet af Udenværker af „løs Mur“.

Fæstningen var efter den Tids Forhold vel forsynet med Bygninger til Kaserne- og Magasinbrug, som tilmed for en Del var bombesikre; Bageri og Bryggeri forefandtes, ligesaa Hestemølle og Kværne. Vandforsyningen var sikret ved Brønde; der var sørget for Brandredskaber, hvad der var nødvendigt, da Træværk og Tømmer i høj Grad var benyttet baade ved selve Værkerne og Bygningerne¹⁾.

I 1716 bestod Bestykningen af 85 Kanoner og 7 Morterer af forskellige Kalibre; det meste var Jærnskyts. Af 36 Pds. Kanoner fandtes kun 2, af 18 Pds. 14, af 12 Pds. 13. Resten var mindre Kalibre, en halv Snes Stykker var Feltkanoner. Den største Morter var 320 Pds., saa kom en

¹⁾ Beskrivelsen er givet efter Munthe. I 1925 har Genlt. Tuxen besøgt Fæstningen gentagne Gange.

140 Pds., en 120 Pds. og en 65 Pds.; Resten var 50 Pds. I Batterierne i Byen stod 15 af de mindste Kanoner; med Ammunition var Fæstningen vel forsynet.

Da Svenskerne faldt ind i Landet, var Fæstningen kun mangelfuldt provianteret; af haardt Brød, Mel, Salt, Tobak, Brændevin og Brændsel var der nok; men Sulevarer, særlig Kød og Smør, manglede; Oberstløjtnant Brun tog fat paa at afhjælpe Manglerne; den 18. Marts rummede Fæstningen 139 Stk. Kvæg, stort og smaat, og var forsynet for 2 Maaneder. Hvælvingerne indrettedes til Proviant- og Furagemagasin, og udenfor den egentlige Fæstning opførtes Træskure til Brug for Forsyningerne.

Den 1. Juli bestod Garnisonen af et Artillerikompagni paa 84 Hoveder, 5 Kompagnier Vesterlenske Regiment med 40 Underbefalingsmænd og Spillemand, 709 Menige, deraf 285 Landdragoner; hertil kom 49 Syge. Af Smaalenske Regiment var der 1 Kompagni med 8 Underbefalingsmænd og 198 Menige, deraf 45 Landdragoner. Fra Begyndelsen af Maj var hertil kommen Oberstløjtnant Landsbergs Bataillon med 23 Underbefalingsmænd og 314 Menige foruden 29 Syge af Budes og Cicignons Regiment. Hele Fodfolksstyrken beløb sig til 71 Underbefalingsmænd, 1221 kampdygtige og 78 syge Menige. Borgervæbningen talte 80—100 Mand, der bestred Tjenesten i Byen og paa Defensionsprammen, samt det frivillige Korps: 40 Volontører fra Byen og 70 Arbejdere fra Tistedalen, der bevogtede Elvens Overgange; hertil kom saa 41 Soldater af Bergenhusiske og Smaalenes Regiment, der var Besætning paa de smaa Hukkerter: Bergen og Christiansand¹⁾. Denne Besætning forslod nogenlunde til Fæstningens Forsvar, men kunde ikke beskytte Byen. Efter Omstændighederne var Fredrikssten i god Forsvarsstand, ret vel forsynet i alle Henseender. Kun mod Vest var den udsat for et voldsomt Angreb; medens et regelmæssigt Angreb vilde have de største Chancer, naar det kom Øst fra.

Kommandant paa Fredrikssten var siden 1709 Oberstløjtnant Hans Jacob Brun; han var norsk af Fødsel, havde tjent i den danske og i den norske Hær og paa fransk Side deltaget i en Del af den Pfaltziske Arvefølgekrig; i 1716 var han en Mand paa 55 Aar. Han var en energisk og dygtig Officer, i mange Retninger vel egnet til den Stilling, han beklædte; men han var kommet i et skævt Forhold til Byens Borgere, tilsyneladende paa Grund af sit Forhold ved Byttefordelingen efter Af-

¹⁾ Oplysningerne om Bestykning og Besætning efter Munthe.

færen ved Enningdals Bro¹⁾); men den virkelige Aarsag var den meget selvfølende Peder Colbiørnsens Uvilje mod at bøje sig for Kommandantens Autoritet. Saa vel fra ham i hans Egenskab af Chef for det frivillige Kompagni som fra hans Løjtnanter blev der indgivet meget vidtløftige Klageskrifter over Oberstløjtnanten²⁾). Premierløjtnant Wærn af det frivillige Kompagni overbragte selv Colbiørnsens Skrivelse, der var medundertegnet af en Mængde ansete Borgere, til Generalløjtnant Lützwow i Gjellebæk og fik et imødekommende Svar, skønt Generalen tidligere havde billiget Bruns Fremgangsmaade. Herved blev Sagen yderligere forplumret; den gav Anledning til vidtløftige Undersøgelser, og den nedsatte Kommision afgav først i Juni 1718 en Kendelse, der næppe tilfredsstillede nogen af Parterne³⁾). Heldigvis fik denne Uenighed ingen Indflydelse paa Fæstningens Forsvar; men Bruns Forhold gav dog Anledning til, at Kongen den 3. Juli 1716 udnævnte Oberst v. Bippen til at være Overkommandant paa Fredrikssten og beordrede Brun til at være Kommandant under ham; v. Bippen, der hidtil havde været Chef for Vestsjællandske Regiment, skulde rejse til Norge med Tordenskiold⁴⁾). Den 18. Juli indberettede Lützwow, at Obersten var rejst til Fredrikshald som Overkommandant, men at der i Byen ikke var Plads til 2 Kommandanter; iøvrigt kunde han forsikre, at Brun i sin Embedstid havde forøget Fæstningsværkernes Styrke i høj Grad, og at hans Dispositioner havde været saa vel overvejede, som ønskes kunde⁵⁾). Bruns Unaade blev ikke af lang Varighed; hans tapre Forhold bevirkede, at Overkrigssekretær Eickstedt tog sig af hans Sag; allerede den 28. August blev v. Bippen rappelleret og beordret til at overgive Kommandoen til den tidligere Kommandant⁶⁾).

I Slutningen af Juni og Begyndelsen af Juli ventede man i Fæstningen daglig et Overfald. „Kundskabsmændene“ berettede, at det baade i Lejren i Berg Sogn og paa Vig Siden almindelig hed sig, at et Over-

¹⁾ Side 124.

²⁾ P. Colbiørnsen til Genlt. Lützwow ^{18/4}; Jens Munch og Jacob Wærn til Grev Spønneck ^{22/4} 16 (Stathold. Rel.).

³⁾ Munthe S. 534—538, 612—615.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ^{7/7} Nr. 1427—1429.

⁵⁾ Ref. Sag. ^{7/8} 16.

⁶⁾ Kgl. udf. Exped. ^{28/8} 16 Nr. 1804—1806.

fald paa Fredrikshald forestod, og at Vadestederne over Tistedalselven, særlig ved Skaaningsfossen, vilde blive benyttede; Efterretninger om trufne Forberedelser til et Overfald kunde dog ingen af Kundskabsmændene bringe, kun fik man Indtryk af, at Fjenden kendte Forsvarets svage Punkter. Brun var klar over, at han ikke var stærk nok til at forsvare baade By og Fæstning; Fredrikshald kunde kun værnes mod „Partier“, ikke mod et alvorligt Angreb. I Byen beholdt han kun Forvagten paa Rødsberget, Vagten i Ydre Borgerskans og ved Kirkeporten, nærmest for at sikre sig, at de i Byen indkvarterede Dele af Besætningen i god Orden kunde komme ind i Fæstningen; derimod var Vagterne i Tistedalen inddragne; ved Skaaningsfossen var der kun Varselsposter af de omboende; Fæstningens Kanoner kunde ikke hindre Fjenden i at benytte dette Vadested; ja Kommandanten mente endog, at Fjenden ved højlys Dag kunde rykke frem i død Vinkel fra Porsnes ind under Donjon, et Musketskud fra Kontreskarpen, hvorfra han ved blotte Trusler kunde sikre sig Besiddelsen af Byen. At Brun saaledes opgav dennes Forsvar, forbedrede naturligvis ikke Forholdet mellem ham og Borgerne.

Under Expeditionen til Lommelund var et Par Soldater af Cicignons Regiment deserterede; de skal have meddelt i det svenske Hovedkvarter, at Størstedelen af Besætningen var indkvarteret i den Del af Byen, der laa Syd for Elven, og i Borgerskansens Barakker; Fæstningens Barakker var ikke særlig egnede til Beboelse. Herpaa byggedes den svenske Angrebsplan: En mørk Nat skulde en Troppestykke trænge frem mellem Fæstningen og Byen, medens en anden angreb selve Fredrikshald; man haabede at kunne afskære Besætningen i Byen og Borgerskansens, ja maaske trænge ind i Fæstningen sammen med Flygtningene. De to Desertører skulde være Vejvisere¹⁾.

Skønt man i Fæstningen altsaa var paa det rene med, at et Angreb var forestaaende, synes det dog at være kommet bag paa Normændene.

Det var Natten til den 4. Juli, at Svenskerne søgte at bringe det planlagte Overfald til Udførelse. Det indlededes med, at en Ryttertrop ved Midnatstid omringede og fangede den norske Forvagt paa Elvens Nordside; men ved denne Lejlighed faldt der et Par Skud, hvad der strax blev indberettet af Kaptajn Knudsen af Vesterlenske Regiment, Vagtkommandør paa Hovedvagten i Byen, uden at der blev taget Hensyn dertil, idet man mente, at det hele indskrænkede sig til, at Posterne

¹⁾ Munthe S. 559; Lagermark S. 67.

havde afvist en fjendtlig Patrouille. Broen, der forbandt Byens Nordside med dens Sydside var delvis afbrudt, saa at Fjenden ikke kunde komme ind ad den Vej; men Tistedalselven var saa at sige ubevogtet, og gennem et Vadested gik 200 Ryttere frem mod Id for at afspærre Adgangene Syd fra. Fodfolket, under Generalmajor Delwig, brød noget før Midnat op fra Torpum; det bestod af „Kommanderede“ af Dalregimentet, Södermanlands og Elfsborgs Regimenter og Smålands Femmännings Regiment, ialt 1500 Md. For at vildlede fjendtlige Efterretningsmænd gik Marchen først Vest paa, og Bruns „Kundskabere“ meldte da ogsaa ganske rigtigt, at Fjenden gik til Borge, men saa toges Kursen mod Øst og sluttelig mod Syd. Mellem Kl. 1 og 2 blev Skaaningsfossen passeret; Vandet var saa dybt, at Folkene maatte løfte Patronbandolererne over deres Hoveder. Ved Vadestedet stødte Kongen til, og Styrken blev formet i 2 Kolonner; 600 Md. under Chefen for Södermanlands Regiment, Oberst Christer Reinhold v. Schlippenbach, med en Fortrop paa 58 frivillige Dalkarle under Kaptajn Gustav Rutensparre af Elfsborgs Regiment, dirigeredes mod Borgerskansen; den skulde kile sig ind mellem Byen og Fæstningen; med denne Kolonne fulgte Kongen og General Delwig. 600 Md. under Rutger Fuchs. Oberstløjtnant af Södermanlands Regiment, fremsendtes mod Kirkeporten for at trænge ind i Byen; Resten af Angrebsstyrken dannede Reserve for denne Kolonne¹⁾. Fremrykningen blev opdaget ved Passagen over Elven; Posterne af det frivillige Korps, der stod Nord for Skaaningsfossen, naaede kun at afgyde Alarmskud; men de, der stod Syd for den, ilede til Byen, averterede Vagten ved Kirkeporten og derefter Peder Colbiørnsen; en Kvinde i dennes Tjeneste havde allerede tidligere uden Virkning varslet Gefrejteren ved Kirkeportsposten og dernæst Vagtkommandøren, Løjtnant Helle Torbiørnsen, som alarmerede Kirkegaardsbatteriet og Hovedvagten. En Korporal af det frivillige Korps var fra Skaaningsfossen ilet til Fortet Gyldenløve og havde skudt Alarm, hvorpaa han var løbet til „Pallissaderne under Fæstningen“ (Materialgaarden eller Kontreskarpen), hvor han blev opholdt $\frac{1}{2}$ Time, inden han kunde afgive sin Melding; dengang gik Alarmtrommen allerede i Byen; den blev rørt, samtidig med at P. Colbiørnsen blev averteret; men det var ogsaa i yderste Øjeblik. Begge Kolonner satte Angrebet an Kl. 2. I Ydre Borgerskanse stod Løjtnant Jochum Ernst Grabow af Buddes Regiment med en lille Vagtstyrke ovenfor Vagtbygningen, hvor 2 3 Pds. Kanoner stod opstil-

¹⁾ Pihlström siger i anf. Værk B. III, S. 246, at den sidste Kolonne bestod af Dalregimentet og 400 Ryttere under Kongens egen Kommando.

lede; han fik lige Tid til at affyre dem og afgive en Geværssalve, hvorved Besætningen i Indre Borgerskanse blev alarmeret; men Fjenden kunde han ikke standse; den svenske Fortrop fulgte Flygtningene i Hælene lige til Indgangen til Indre Borgerskanse; de forreste Svenskere greb fat i den spanske Rytter, der tjente som Port, saa at den ikke kunde bringes paa Plads. Under alt dette var Landsbergs Bataillon kommen ud af Barakkerne i Indre Borgerskanse og greb i meget defekt Paaklædning ind i Kampen; men deres Patroner havde de med, og i en Haandevending var alle Rutensparres Dalkarle dræbte eller saarede; nede fra Byen kom adskillige Soldater af Vesterlenske Regiment til Landsberg sammen med en Del væbnede Borgere. Arkelimester Peder Hvid lod Kanonerne paa Kirkegaarden spille paa Svenskerne i Ydre Borgerskanse; de led store Tab, Gæneralmajor Schommer, Oberst Schlippenbach og 2 Majorer faldt; alle deres Forsøg paa at komme over Indre Borgerskanses Brystværn mislykkedes, heller ikke formaaede de at klemme sig ind mellem denne og Fæstningen før at afskære Skansens Besætning. Vistnok noget før Kl. 3 blev Angrebet paa dette Punkt opgivet, Resterne af Angrebskolonnen søgte ned i Byen og greb ind i den Kamp, der rasede omkring Kirken mellem Rutger Fuchs' og Oberstløjtnant Steen Blix' Folk. Disse, der laa i den Fæstningen nærmeste Del af Byen, blev sat draabevis ind; først kom et Par Løjtnanter med nogle Soldater og Landdragoner af Vesterlenske Regiment Kirkeportens Forsvarere til Hjælp, og her blev der kæmpet med stor Tapperhed lige til Kl. 3. Det var vist Hovedvagtens Kommandør, der havde sendt disse Folk; selv havde han alarmeret sit Kompagni og var med 50 Md. ilet til Kirkebatteriet, hvor han holdt Stand, til han kun havde 20 vaabendytige Mænd tilbage, og Styrken ved Kirkegaardsporten var kommen i Sikkerhed. Da Svenskerne fra Borgerskansens vilde falde Kirkegaardens Forsvarere i Ryggen, blev de selv angrebne af Kaptajn Hans Jørgen Ovenberg; Batterierne paa Kirkegaarden blev tagne henad Kl. 3, efter at Størstedelen af Betjeningsmandskabet var dræbt eller saaret. Ikke længe forinden rømmede Normændene Kirkegaarden og søgte op mod Gammelporten nedenfor Kongens Bastion; ad den Vej kom de saa ind i Fæstningen. Paa Torvet ved Batteriet søgte Oberstløjtnant Steen Blix at faa Samling paa sine Folk; angreben fra flere Sider og selv haardt saaret maatte han vige; omtrent Kl. 4 gik han med en Del af sine Folk om Bord paa nogle Baade, der laa ved Kongens Brygge, og slap over til Petersborg, hvorfra de naaede ind i Fæstningen; en Del Fanger maatte dog efterlades. Af Borgerskabet, der havde deltaget i Kampen, trak nogle sig ind i Fæstningen, andre gik til Højderne Syd for Byen, roede over til Sauøen

eller gik om Bord i Defensionsprammen; Kvinder og Børn reddede sig over til nævnte Ø eller til Højderne Syd for Byen. Kl. 5 Morgen var selve Byen i Hovedsagen i Svenskernes Hænder; Skydningen var døet hen; den sidste Fase af Kampen havde bestaaet i smaa Sammenstød mellem svenske Patrouiller, norske Soldater, der søgte op til Fæstningen, Borgere og svenske Marodører, smaa forbitrede Nærkampe, Udveksling af enkelte Skud. Oberst Landsbergs Bataillon blev trukket op i Fæstningen; i Borgerskansen efterlodes kun en Vagt. Kl. 7 om Morgen indfandt 200 Svenskere sig i Skansen og raabte, at de vilde overgive sig; men Kommandanten lod svare, at han først kunde have med dem at gøre, naar Byen var rømmet; helt opklaret er denne Episode dog ikke. Forsvarerne havde forskudt sig og maatte have ny Ammunition; Den Del af Fæstningen, der vendte mod Byen, blev stærkere besat. Kaptajn zur Helle blev med sit Kompagni sendt til Overberget; de andre fremskudte Værker maatte nøjes med de Besætninger, de havde.

Først da Normændene havde rømmet Byen, kunde Fæstningens Kanoner gribe ind, og snart turde Svenskerne ikke vise sig i de Gader, der kunde beskydes paa langs; ogsaa Defensionsprammen lod høre fra sig; her havde man været paa sin Post fra det Øjeblik, da Alarmskuddet lød fra Rødsberget, men man turde ikke aabne Ilden, saa længe der endnu var Normænd i Byen. Da Torvet var rømmet, havde en behjærtet Tjenestepige Olaug Olsdatter¹⁾ fornaglet Kanonerne; Svenskerne havde selv intet Skyts og var henviste til det, de kunde tage; de prøvede at aabne Ilden med de 2 6 Pds. Kanoner, de fandt ved Bryggen; men den ene blev demonteret, den anden mistede hele sit Mandskab ved et Skraaskud fra Prammen; denne havde Forbindelse med Fæstningens Østfront, og herfra fik den sin Ammunition fornyet. Fjenden havde ikke formaat at isolere selve Fæstningen; det fremsendte Rytteri synes kun at have gjort ringe Nytte.

For at undgaa den enflerende Ild fra Fæstningen nedbrød Svenskerne, ligesom de havde gjort i Christiania, Skillerummene mellem Husene, der her, som overalt i Norge, var opførte af Træ; i Fæstningen frygtede man, at de vilde opbryde de brandfrie Kældere, og forsøgte derfor ved Bombekastning at stikke Husene i Brand; det lykkedes et Par Steder, men Ilden blev snart slukket; heller ikke lykkedes det at hindre Fjenden i at gøre Broen over Elven passabel for Fodfolk. Der blev ialt gjort 82 Bombekast; men Skytset i Fæstningen var ikke af første Sort, og flere Kanoner sprang; en Tolvpundiger paa Prins Georgs

¹⁾ Hendes tapre Forhold blev belønnet med en livsvarig Pension paa 50 Rdlr. (Kgl. udf. Exped. 15/8 1717 Nr. 1265).

Bastion antændte en større Krudtbeholdning, og Explosionen gjorde en Del materiel Skade: en Haandlanger satte Livet til, og et Par Mand blev saarede; Kommandanten fortæller, at han selv var i Livsfare; efter hvad Oberstløjtnant Landsberg siger, var hans ene Ben „ganske tyck opsvollen“, saa at han maatte afgive Kommandoen til ham. Flere Forsøg paa at standse Ilden ved Indsendelse af Parlamentærer mislykkedes for Svenskerne; Kongen selv blev let saaret ved en Explosion, og Generalmajor Delwig blev dræbt ved hans Side ved et Musketskud. Opholdet i Byen var farligt; men inden Aften skulde det blive umuligt. Da det ikke var lykkedes at antænde Byen med Bomber, besluttede de paa Fæstningen forsamlede Borgere at lade deres Huse stikke i Brand med Begkranse, og omkring Kl. 3 om Eftermiddagen blev dette sat i Værk; den kække Olaus, der havde fornaglet Kanonerne paa Torvet, var meget virksom ogsaa ved denne Lejlighed. I den solvarme Dag flammede de knastørre Tømmerhuse hastigt op, og Fæstningens Kanoner hindrede Slukningsforsøgene. Der var intet Valg: Kong Carl maatte give Ordre til at rømme den flammende By. I spredt Orden og under stærk Beskydning passerede Tropperne den kun nødtørftigt reparerede Bro; de medførte Fangerne og de transportable Saarede; af de tilbageblevne skal nogle være omkomne i de brændende Huse; Generalmajor Delwigs Lig blev stærkt beskadiget. Fangerne skal have talt 76 Underofficerer og Menige samt 20 Borgere; Hans Colbiørnsen, der var en af dem, undslap Fangenskabet ved fra Broen at springe i Elven og svømme bort. Kong Carl lod Nordsiden antænde for at søge Skjul i Røgen. Skydningen fra Fæstningen blev ved til Kl. 11 Em. Det fremskudte svenske Rytteri, der var bleven observeret fra Overberget, gik tilbage, da Byen blev antændt, men indtraf først i Torpum den næste Dag, medførende en Del Kvæg¹⁾.

Tabene kendes ikke nøje. Svenskerne skal have mistet 500 Md., over 33 pCt. af hele Styrken; blandt de Faldne var 2 Generalmajorer, 1 Oberst, 1—2 Majorer, 6 Kaptajner og 8 Løjtnanter; alene Dalregimentet havde 228 dræbte og saarede, deraf 8 Officerer og 8 Underofficerer²⁾. De Tal, der opgives i de norske Beretninger, er meget større, men sikkert meget overdrevne; Oberstløjtnant Brun fortæller, at han ved

¹⁾ Fremstillingen af Overfaldet er i Hovedsagen givet efter Muntze S. 559—597, hvis vigtigste Kilde er: Oberstløjtnant Bruns meget udførlige Indberetninger (Ref. Sag ²/₈ Nr. 28), dat. 8.—10.—13.—15. Juli, samt efter Genlt. Landsbergs Relat. ¹⁷/₈ 39 og Skr. fra Lejren i Torpum fra „en fornem Officer“ (Handl. rør. Nord. Kr. III Sv. R. Ark.).

²⁾ Lagermark S. 70; Pihlström B III S. 248 f.

Kirkeporten „saa virkelig over 400 fjendtlige Døde“, og Landsberg beretter, at „anden Dagen lod jeg begrave paa Kirkegaarden, som var blevne paa min Post ved Borgerskansen 580 Md., hvoriblandt mange Officerer“. En Liste, indgivet af Brun og dateret 15. Juli, angiver Normændenes Tab til 162 døde og saarede af Garnisonen, d. v. s. af Artilleriet, Vesterlenske og Smaalenske Regiment; Landsberg opgiver sin Bataillons Tab til 12 Md.; Stadskompagniet og de Frivillige har intet opgivet. I sin Indberetning af 8. Juli angiver Brun, at han har mistet 50 Fanger; Tallet er lavere, end hvad Svenskerne har angivet, men omfatter formodentlig kun selve Garnisonen. I Byen var 500 Huse nedbrændte.

Om Kampen skrev Kong Carl Dagen efter til sin Søster Ulrika Eleonora: „I Gaar forefaldt en lille Skærmysse mellem vore Folk og de Danske; thi vore gjorde et Indfald i Staden Hald og kørte de Danske fra deres Brystværn; siden skød Fjenden selv fra Borgens Staden i Brand og nedbrændte den fuldstændigt. Da trak vore Folk sig tilbage ud af Ilden og Røgen. Attaken er gaaet lykkeligt og godt, men ved ulykkelige Skud har vi mistet flere brave Officerer, hvem Skæbnen ikke tilod at leve længere. Jeg forbliver etc.“¹⁾ Brevet minder ikke lidt om Kongens Beretning efter Slaget ved Poltava²⁾.

Medens der blev kæmpet i Fredrikshald, stod den norske Hær uvirksom bag Glommen. Den 4. Juli skrev Lützwow til Kongen, at der daglig kom Desertører, som meldte, at der herskede stor Mangel; fra Fredrikshald meldtes, at der stod 4 Regimenter ved Uddevalla. Den 5. kom der Efterretning til Hovedkvarteret om, at Fjenden havde taget Fredrikshald med Storm, og at Garnisonen havde søgt Tilflugt i Fæstningen, som var godt provianteret. Den Musketér, som forklædt havde overbragt Efterretningen, meddelte, at han om Natten i Bjærgene havde hørt stærk Skydning, hvoraf Lützwow sluttede, at Kommandanten havde skudt Byen i Brand; denne var saa fuldstændig afspærret fra Omverdenen, at man ikke kunde komme ind i den; enten maatte man nu fra Danmark gøre en Diversion ind i Skaane for at faa Fjenden derved, eller ogsaa maatte man ved opsendte Forstærkninger sætte den norske Hær i Stand til at angribe; hvor Fjenden havde sat sig fast, var det svært at faa ham ud³⁾. Den 6. havde Lützwow imidlertid faaet Rapport

¹⁾ E. Carlson: Konung Karl XII egenh. Bref. Nr. 96.

²⁾ Bind II S. 210.

³⁾ Lützwow til Kongen ⁴/₇, ⁵/₇ (Stathold. Rel.).

fra Brun, vistnok ogsaa fra P. Colbiørnsen; i hvert Fald indeholder hans Relation en Lovprisning af Borgernes Tapperhed og Offervillighed, medens han nøjes med at fremsende Bruns Rapport af 5. Juli, der er mere kortfattet, klar og ædruelig end de senere. Nu har Lützwow skiftet Tone: „Dette Nederlag vil nok bringe Fjenden paa andre Tanker“¹⁾. Men om en mere aktiv Optræden overfor den svenske Hær, der dog nu maatte være ret stærkt svækket, er der ikke Tale.

I København havde man allerede længe før Kong Carls Angreb paa Fredrikshald taget under Overvejelse, hvad der vilde være at gøre, hvis Svenskerne forblev i Landet, eller hvis de forlod det. Den 10. Juni var Generalmajor Grev Sponneck og Oberst Møsting paa Fregatten Vindhunden rejst til København²⁾, og den 22. fik General Scholten Ordre til at hidkalde disse ansete og med norske Forhold fortrolige Officerer og sammen med dem udarbejde en Instrux til General Lützwow³⁾; den 3. Juli approberede Kongen Forslagene, der var yderst tamme og gik ud paa, at man, hvis Fjenden rømmede Norge, ikke maatte lade sig forlede til en virkelig Forfølgning, som lettelig kunde gaa galt, da hans Rytteri var saa overlegent; man maatte nøjes med at følge efter med smaa Rekonosceringskommandoer og forstærke Stillingen bag Glommen. Gik Fjenden helt bort fra Grænsen, skulde Passene besættes med Detachementer; om Diversioner ind i Fjendens Land vilde Kongen ingen Bestemmelse tage; Hæren maatte først forstærkes, og Kampberedskabet gøres bedre. Forblev Fjenden i Landet, skulde Fæstningerne provianteres, og Magasiner oprettes, som Undersaatterne skulde fylde; man maatte ikke forglemme det Trondhjemske, men holde alt rede for det Tilfælde, at Fjenden skulde forsøge noget her⁴⁾. Resolutionen blev tilstillet Slotsloven og Lützwow; men inden den naaede Norge, havde Fjenden rømmet Landet; til Nederlaget i Fredrikshald var der stødt en ny Ulykke for de svenske Vaaben, som tvang Kong Carl til at fremskynde den tilbagegaaende Bevægelse, der allerede var indledet den 7. Juli tidligt om Morgenen⁵⁾.

¹⁾ Lützwow til Kongen 9/7 (Stathold, Rel.).

²⁾ Lützwow til Kongen 9/6; „Pr. Chr.“s Journal 10/6.

³⁾ Kgl. udf. Exped. 22/6 Nr. 1335.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. 9/7 Nr. 1445—1447.

⁵⁾ Lagermark S. 73 Note 5.

Den 27. Juni laa Tordenskiold med sin Eskadre ved Trekroner¹⁾. I Dagvagten den 2. Juli lettede den og stod Nord paa. Dagen efter fik man mellem Sundets Udløb og Kullen Øje paa en svensk Skærbaad og en Hukkert, som havde taget en dansk Krejert, der nu blev tilbageerobret og tillige med Hukkerten sendt til København, medens Skærbaaden, som var et særdeles velsejlende Fartøj, blev indlemmet i Eskadren. For Modvind maatte Tordenskiold gaa tilbage til Sundet, og han blev liggende her lidt Syd for Kronborg til den 5. om Eftermiddagen; næste Dag passeredes Marstrand; den 7. var det Modvind, og „Hvide Ørn“ maatte tage „Hjælperen“ paa Slæb. Ved Middagstid var man ud for Koster; om Aftenen Kl. 8 laa Kusters nordlige Huk 1 Mil Øst for „Hvide Ørn“; Pramene fik Signal til at nærme sig, og henved Kl. 9 Aften ankrede man paa 24 Favne Vand. Det var klart Vejr med vestlig Vind, Bramsejls Kuling. Ankerpladsen har vistnok ligget mellem Koster og Griseboderne²⁾. Nær Ankerpladsen traf Tordenskiold noget Mandskab fra Orlogsskibet Fyn, der laa og fiskede i en Jolle; de udsagde, at deres eget Skib, „Pr. Vilhelm“, „Delmenhorst“ og „Højehald“ laa ved Makø³⁾, medens Fjendens Galejer laa i Dynekilen, 2 Mil Syd for, hvor vore Orlogsskibe laa⁴⁾. Afstanden var i Virkeligheden i lige Linie kun 7 Kilometer. Tordenskiold synes ikke at have gjort noget for at komme i Forbindelse med Styrken ved Makø; Kl. 1 Em. den 7. Juli fik Kommandør Vibe af en Skærbaad Melding om, at man havde set 12 Sejlere i Sæn; han gav Signal til at sejle; men det blev Stille. Kl. 6¹/₂ gik Galejen og 2 Skærbaade til Fredrikstad, og lidt efter roede Vibe ud for at rekognoscere; han kom imidlertid tilbage inden Kl. 9. Næste Morgen tidlig Kl. 3 gik „Fyn“s Kaptajnløjtnant ud med sin Chaloupe for at se, hvad det var for Skibe, som var udenfor Valen; han kom tilbage omtrent 8 Timer senere og meldte, at „det var vore Skibe“⁵⁾. Kl. ca. 6 Fm. havde en Brandvagt meldt, at der laa 11 Sejlere ved Hersø [Hällesö].

Efter sin Ordre skulde Tordenskiold sende sine Fregatter til Gabel og modtage hans Befalinger; men han kendte jo Admiralens Hensigter, havde selv de Midler, hvormed de skulde gennemføres, og skulde ingen Fartøjer have fra ham; Øjeblikket var inde, Vinden gunstig, Vejrliget

¹⁾ Side 162.

²⁾ Tordenskiold til Adm. ⁴/₇, ¹⁵/₇; Rapp. fra Vagtsk. ⁴/₇, ⁹/₇ (Adm. I. S.); „Hvide Ørn“s Logbog.

³⁾ Side 152. „Delmenhorst“s Nærværelse omtales første Gang i „Pr. Vilhelm“s Journal ¹¹/₆.

⁴⁾ Tordensk. til Adm. ¹⁵/₇.

⁵⁾ „Pr. Vilh.“s og „Fyn“s Journaler.

godt; afventede han Ordre, vilde Øjeblikket maaske blive forpasset. Risiko-koen var stor; hverken Tordenskiold eller hans Officerer kendte det trange Farvand, hvor de skulde operere, men han havde aldrig frygtet Ansvar, og her var meget at vinde: ved at tilintetgøre den svenske Transport i Dynekilen og dens Bedækning vilde han umuliggøre en Belejring af Fredrikssten og gøre den svenske Hærs vanskelige Forplejningsforhold endnu sværere; at Svenskerne den 4. Juli havde gjort et totalt mislykket Angreb paa Fæstningen, kunde han ikke vide.

Mærkeligt er det, at Schoutbynacht Knape, der nylig var adlet under Navnet Strømtjerna¹⁾, hvormed han fremtidig vil blive benævnt, ikke har gjort noget videre for at vanskeliggøre Adgangen til den Havn, hvor han siden Maj havde ligget med et betydeligt Artillerimateriel²⁾; han havde jo haft Tid nok; Farvandet var saa trangt, paa det smalleste Sted ikke over 100 Meter, at det havde været en let Sag at spærre Adgangen med Bomme i Søen og Batterier i Land; han har været utilbørlig sorgløs; kun et eneste Batteri i Bunden af Fjorden var anlagt til Transportens umiddelbare Beskyttelse; Afstanden fra Indløbet og hertil er godt 5 Kilometer; den smalle Fjord ender i en Bredning, der fra Nord til Syd er ca. 2 Kilometer lang; omtrent midt paa Østkysten laa Gaarden Dyne; Bohus Läns vestlige Hovedvej løb tæt forbi den. Noget Nord for Gaarden laa Batteriet og antagelig den raserede Fregat Stenbocken, og Nord for den igen Transportskibene, medens Galejerne laa Syd for dem med Forstævnene ud fra Land³⁾. Stillingen var vanskelig for Forsvarerne, der ikke kunde røre sig; men den var heller ikke let for Angriberne, hvis Manøvfrihed var meget indskrænket, og som vilde have haft uendelig svært ved at komme tilbage, hvis Foretagendet mislykkedes.

Kommandør N. Schruuf — senere Gyllenschruff — paa „Stenbocken“ var mindre sorgløs end Knape; han indsaa, at der var Fare for et Angreb og beklagede, at der ingen Tropper var i Nærheden til Forsvar af Ammunitionsskibene og til Bestrygning af det smalle Indløb; til den første Opgave behøvedes 350 Md., til den anden 150. Paa Dyne laa Oberst Sten Arvidson, der havde Kommandoen over 500 Md. af det Sachsiske Regiment; til ham havde han henvendt sig, men faaet det Svar,

¹⁾ I Følge Sv. Hist. Tidsskr. B. X, S. 354 og 363 er Adelsdipl. dat. Ystad ^{20/12} 15; men det er antedateret; endnu langt ind i Maj undertegner han sig Knape og omtales under dette Navn (Adm. coll. Reg. 1716).

²⁾ Gabel til Ghr. Sehested ^{20/12}; Lagermark S. 57.

³⁾ Bergersen Pl. 23, der i Hovedtrækkene ligner Stiboldts Tegning hos Rothe B. II. S. 72.

at han ingen Ordre havde til „en saadan Bedækning eller Postering“; han vilde ogsaa have været ude af Stand dertil, da han hver Dag skulde have 200 Md. ved Svinesund, der afløstes hver anden Dag¹⁾. I Begyndelsen af Maj stod Regimentet i Bohus Län og var den 8. ved Hogdal; det havde den 13. April sat sig i Marche til Norge²⁾ og skal med en Del af sin Styrke have deltaget i Angrebet paa Fredrikshald.

Den svenske Styrke i Dynekilen bestod af følgende Skibe³⁾:

	36 Pd.	18 Pd.	12 Pd.	8 Pd.	6 Pd.	4 Pd.	3 Pd.	2 Pd.	Pd.
Det ras. Orlogssk. Stenbocken	-	10	-	4	-	-	-	-	10
Galej Proserpina	1	-	-	-	1	2	2	-	-
— Ulysses	-	1	-	-	-	-	-	4	-
— Lucretia	-	-	-	2	-	-	-	-	10
Halvgalej Achilles	-	-	-	-	-	1	-	-	4
— Pollux	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Dobbelt Slup Bjørn	-	-	-	-	-	-	-	-	4
— Svarte Mären	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Strømbaad	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Fast Batteri	-	-	6	-	-	-	-	-	-
Galej Wreden	2	-	14	-	-	3	2	-	-
— Hektor	-	-	-	-	1	-	-	4	-
Koster	-	-	-	-	-	-	-	4	-
Galiot Skildpadden	-	-	-	-	6	-	-	4	-
	3	11	27	1	10	5	16	38	-

Tordenskiolds Skibe havde følgende Bestykning⁴⁾:

	24 Pd.	18 Pd.	12 Pd.	8 Pd.	6 Pd.	4 Pd.	3 Pd.	2 Pd.	1 Pd.	Haubit
Fregat Hvide Ørn	-	-	22	-	8	-	-	-	-	-
— Vindhunden	-	-	-	-	-	12	6	-	-	-
Pram Hjælperen	16	8	-	-	22	-	-	-	-	-
— Arca Noæ	-	18	-	-	-	4	-	-	-	2
Galej Pr. Christian	-	-	1	-	-	2	2	2	-	-
— Lovise	-	-	1	-	-	2	4	-	-	-
— Charl. Amalie	-	-	-	1	-	2	4	-	-	-
	16	26	24	1	30	4	18	16	2	2

¹⁾ Kom. N. Schruufs Mem. ²²/₆ gl. St. (St. Nord. Krig. Vol. CXI. Strödda handl. Sv. R. Ark.).

²⁾ Oblt. Zengerlein til Feif ²⁰/₆; Ob. St. Arvidson til samme, dat. Hogdal ²¹/₄ (Sv. R. Ark.).

³⁾ Dsk. Saml. 2, I, S. 251. Hos Bergersen er „Lucretia“ blevet til „Lockresig“, som Tordenskiold i øvrigt selv skriver; hos Rothe er „Svarte Mären“ blevet til „Sorte Mären“

⁴⁾ Liste, dat. Bremerholm ⁹/₂ 16 (Indk. Sag. til Krigskancelliet). Bergersen har ikke kendt dette Aktstykke; hans Angivelse af Artilleristyrken (S. 628) er derfor ufuldstændig.

De 6 Pd.s Kanoner var alle af Metal; Resten var Jærnskyts. Svenskerne havde ialt 111, Tordenskiold 139 Piecer, hvoraf 66 var 12 Pds. og derover, medens Svenskerne kun havde 41 af disse Kalibre; han var saaledes overlegen i denne Henseende, men de 6 12 Pd.s Svenskerne havde i Batteri, vejede godt til og var mere værd end det dobbelte Antal om Bord paa et Skib.

Den 8. Juli oprandt med „vestlig laber Kuling; i Dagvagten fik man sydlig Vind med Bramsejls Kuling, beblandet Luft med Regn¹⁾). Kl. 1¹/₂ lettede den lille Eskadre; den første Halvtime styredes Nord, den næste N.O. og dernæst O. ret ind i Dynekilen²⁾). Kl. ca. 6 Fm. var Tordenskiold kommen til Ledsund ved Indløbet til Dynekilen; her laa nogle svenske Halvgalejer og en dobbelt Chaloupe paa Brandvagt; de skød nogle Skud og trak sig tilbage efterfulgt af Tordenskiold med en Galej og en velsejlende, erobret svensk Skærbaad. Paa Prammene arbejdede man imidlertid paa at faa Kanonerne paa Plads; under Sejladsen kunde ingen af dem staa paa øverste Dæk³⁾). Kl. 7 var Tordenskiold kommen Fjenden saa nær, at han var ganske klar over Situationen; han roede sine Skibe i Møde, gik om Bord paa „Hvide Ørn“, der var i Spidsen, men forlod den ca. Kl. 8¹/₂ Fm. for at gaa om Bord i „Hjælperen“, der skulde gøre Hovedarbejdet; Kaptajnlejtant Lemvig overtog Kommandoen over „Hvide Ørn“, som maatte give Plads for begge Prammene; den maatte lade Ankeret gaa og svaje op for dette; da „Hjælperen“ og „Arken“ var komne forbi, kappede Lemvig Touget og fulgte efter. Paa 6 Pds. Afstand fra Fjenden ankrede Prammene; Tordenskiold lod „Hvide Ørn“ løbe forbi og ankre med Spring paa Nordsiden af Farvandet. Kl. 9 aabnede Fregatten Ilden og skød lystigt paa „Stenbocken“, Batteriet og 5 svenske Galejer; ogsaa Prammene overdængede Svenskerne med Kugler; de svarede igen og tilføjede de 3 Skibe betydelige Tab; ved 10 Tiden synes Skydningen at have kulmineret. Kl. 11 halede Galejerne Prammene tæt ind under Batteriet; de norske Soldater entrede det. Svenskerne standsede Ilden og forlod det, medens „Hvide Ørn“ vedblev at skyde, saa længe Fjenden kunde ses; Kl. 12 var Kampen til Ende; de svenske

¹⁾ Bergersen angiver efter „Hjælperen“s Journal, at Vinden var vestlig, hvad der ogsaa fremgaar af „Hvide Ørn“s Logbog. Tordenskiolds Rapport og „Pr. Vilh“s Journal angiver, at Vinden var sydlig i Dagvagten.

²⁾ „Hv. Ørn“ angiver O. t. S. og O. S. O., men det er selvfølgelig urigtigt. At Eskadren har passeret N. Hällesø er utvivlsomt.

³⁾ Indsejlingen og Skydningens Begyndelse observeredes af de danske Orlogsskibe ved Makø, der angiver, at nogle Skibe i Dagvagten 6—7 Glas stod ind i Dynekilen og „begyndte strax at kanonere“. (Skibsjournalerne).

Skibe og Batteriet var erobrede; nogle Galejer var dog sænkede af Svenskerne selv. Besætningerne var for Størstedelen flygtede i Land; kun en ringe Del toges til Fange¹⁾.

Admiral Gabel, som den 7. Juli om Morgenen var rejst til Fredrikstad²⁾, kom den 8. lidt over Kl. 8 Fm. om Bord paa „Prins Vilhelm“ og kom ledsaget af Kommandør Vibe og fulgt af „Fyn“s Chaloupe ca. Kl. 11¹/₂ ind i Dynekilen; henad Kl. 4¹/₂ kom de om Bord igen, „efter at Fjenden var slagen“³⁾. De meldte, at vore Pramme, Fregatter og Galejer havde totalt slaadet Fjendens Galejer, Skærbaade og en Pram og erobret dem med Undtagelse af to Galejer, hvoraf 1 var brændt og 1 sænket; henad Kl. 6 gik Admiralen fra Borde; fra „Pr. Vilhelm“ blev der fyret 9 Skud for ham og „lykkelig Fictoria“, og de andre Skibe repeterede. Kl. 6¹/₂ kom „Pr. Vilhelm“s Travailleslup tilbage fra Dynekilen med 1 død og 2 saarede Matroser⁴⁾. Den 9. Juli ca. Kl. 4¹/₂ Morgen kom Gabel om Bord paa „Pr. Christian“ og meddelte, at „Stenbocken“, 5 hele og halve Galejer samt 9 Transportskibe var tagne efter 4 Timers Kamp med et Tab af 21 Faldne og 61 Saarede⁵⁾.

Om Kampens Enkeltheder vides ikke stort mere, end hvad der staar i Tordenskiolds ofte citerede Rapport; den er ikke helt klar; de angivne Klokkeslet kan ikke være rigtige, hvad der er forstaaeligt nok; i Kampens Hede har Lederen ikke Tid til at se paa Uret; da General Bülow den 6. Juli 1849 saa Morgensolen bryde frem af Taagen, troede han, at det var nær Solnedgang. Da Galejerne bugserede „Hjælperen“ frem mod Batteriet, blev Slæberen paa den af dem, Tordenskiold havde i Læ, skudt over, saa baade den og Prammen løb paa Grund; denne vedblev dog Beskydningen, „forcerte derpaa de paa Batteriet værende saa vel som Ga-

¹⁾ I sin Rapport til Admiralitetet af ¹⁶/₇ siger Tordenskiold, at han kæmpede alene med Batteriet m. m. til Kl. 12¹/₂, at „Ørnen“ havde assisteret ham med alle de Kanoner, der kunde bære, at „Arken“ først kom op Kl. 1, og at „Stenbocken“ strøg Kl. 1¹/₄. Disse Tider har Bergersen fulgt, men de kan ikke være rigtige. „Pr. Vilhelm“s og „Fyn“s Journaler siger begge, at sidst i Formiddagsvagten var Skydningen hørt op, og „Hv. Ørn“s Logbog siger paa sit mærkelige Dsk.-Svsk.: „Når 6 Gl. var ude, for Hjælperen med 2 af sine Galejer for Boven og bugserede sig tæt ind under Fienden ligeså Arca Noæ, og da halade de Svenske sig igen og skød intet mycket mer“. Endelig beretter Gabel, der var Øjenvidne, at „Kl. 12 faldt den [Attaqven] saa lykkelig ud, at den hele Flotille med alt, hvad derinde [var], blev bezired med Danske Flag (Dsk. Saml. 2, I. S. 233 f.).

²⁾ „Pr. Chr.“s Journal.

³⁾ „Pr. Vilhelm“s Journal.

⁴⁾ „Pr. Vilh.“s og „Fyn“s Journaler.

⁵⁾ „Pr. Chr.“s Journal. Angivelsen af Tabene er temmelig rigtig.

lejerne fra deres Post med heftig Kanonade med Skraa, lod de 2 hos mig havende Galejer bemestre [sig] Holmen og Batteriet“. Derefter kom „Arca Noæ“ med sin Galej; „Stenbocken“ strøg Kommandoen; den store Galej Wreden gik til Bunds sammen med „Hector“, „Koster“ og „Skilpadden“. Alle de andre fjendtlige Fartøjer blev tagne; men de laa saa nær Land, at Besætningerne let kunde redde sig; der blev kun taget ganske faa Fanger. I sin Rapport omtaler Tordenskiold slet ikke „Vindhunden“; den lille Fregats smaa Kanoner har naturligvis ikke kunnet spille nogen Rolle i Artillerikampen — men den har dog været med og har ogsaa mistet nogle Folk. Dens kække Fører, Kaptajnløjtnant Grib, har mange Aar efter i et Brev skildret sine Bedrifter i Affæren¹⁾, og han har herefter hjulpet kraftigt med ved Erobringen af de svenske Skibe; han vil have forhindret Svenskerne i at sprænge „Stenbocken“ i Luften og skal have været om Bord paa „Wreden“ inden Explosionen, som sendte den til Bunds og Løjtnant Sievers til Vejrs. Begge Parter slap dog heldigt fra det; Løjtnanten kom ned i god Behold, og Galejen blev senere hævet af Svenskerne. Grib fortæller meget mere om aabne Krudttønder og brændende Lunter; efter hans Fremstilling har han egentlig udfoldet større Virksomhed end Tordenskiold selv og har mistet mange flere Folk, end Tabslisten angiver; man skal ikke tage hans Fremstilling altfor bogstavelig; den er jo udfærdiget længe efter. At han har været kæk og virksom, er der ingen Tvivl om.

Tordenskiold og hans Folk arbejdede af al Magt paa at faa de erobrede Skibe tagne af Grunden for at komme bort med Byttet, inden der kom Undsætning fra den svenske Hær. Fangerne havde fortalt, at Eskadren var blevet opdaget af Svenskerne Aftenen forud, og at 5000 Md. Infanteri var blevet beordrede til at tage Opstilling langs Fjorden, som ikke var bredere, end at en Musketkugle kunde naa fra den ene Bred til den anden²⁾. Det var en Skrøne; af Fodfolk fandtes ikke mere end den Del af Schommers Regiment, som laa omkring Dyne; der har næppe været mere end 300 Md.³⁾ Eskadrens Tab vilde være blevet meget større, hvis den skulde have løbet Spidsrod tilbage gennem Dynekilen.

Ved 6 Tiden begyndte man at trække sig ud af Dynekilen. Vinden var ugunstig; alt maatte bugseres, og det tog hele Natten⁴⁾. Det kunde

¹⁾ Trykt hos Rothe II S. 63—66. Fodnote.

²⁾ Tordenskiold til Adm. ^{16/7}.

³⁾ Hammerskiöld mener 400 Md., hvad der vist er for højt; Lagermark siger „en Del af det Sachsiske Rgt.“; det er vistnok rigtigt. Jfr. Side 180—181. I Rothes Skitse er der antydget Masser af Fodfolk langs Løbet.

⁴⁾ „Hv. Ørn“s Logbog.

ikke have ladet sig gøre, hvis Svenskerne havde besat Fjordbredderne. Den 9. Juli Dagvagten 5. Glas [ca. Kl. 6¹/₂] kom „Hjælperen“, „Arca Noæ“, „Vindhunden“, 1 Galej og nogle Skærbaade op til Eskadren ved Makø, medførende 4 svenske Galejer og nogle Koffardiskibe; de hilstes med 7 Skud, som de besvarede¹⁾. „Formiddagsvagten 5. Glas [Kl. ca. 10¹/₂] kom „Hvide Ørn“ med 2 Galejer, „Stenbocken“ og nogle Koffardiskibe; ialt var der 5 Koffardiskibe, 1 Pram og 5 Galejer som vore Priser“²⁾.

Det erobrede Belejringsmateriel bestod af følgende Sager³⁾:

16 Stk.	18 Pds.	Jærkanoner,
1 -	12 -	— ,
1 -	60 -	Jærnmortér,
1 -	112 -	— ,
26 -		ubeslagne Lavetter til
		12 og 18 Pds. Kanoner,
2 -		Mortérlavetter,
73225 Pd.		brugeligt Krudt,
3340 -		ubrugeligt Krudt,
16356 -		12 lødige Blykugler,
50 Stk.		Haandspig,
4353 -	18 Pds.	Jærnkugler,
2972 -	12 -	— ,
25 -	8 -	— ,
59 -	3 -	— ,
31 -		Jærknippelkugler,
694 -		Granater,
784 -		Haandgranater,
194 -		ubrugelige Brandrør,
6 -		gamle Lærredstelte,
1 -		Kran, en Del Blokke
		og 1 Gietoug,
1		Kobberladeskuffe pr Piece,
		en Del Lunter og Søm.

¹⁾ „Pr. Vilh.“s Journal; „Fyn“s Journal angiver extra 1 Galej.

²⁾ „Fyn“s Journal.

³⁾ Dsk. Kopib. ²⁶/₁ 1717 Nr. 180; Kbhvns. Tøjhusregnskab 1717 Fol. 49. Nogen Ordre til Afgivelser til norske Fæstninger er ikke fundet.

De tagne Krigsskibe var „Stenbocken“, „Proserpina“, „Ulysses“, „Lucretia“, „Achilles“ og „Pollux“; hertil kom 3 Skærbaade. Resten af de fjendtlige Fartøjer i Dynekilen var opbrændte eller sænkede¹⁾.

Tabene var ikke særlig store: i alt 19 Faldne, 57 Saarede. „Hjælpe- ren“ havde 6 Faldne, 20 Saarede, deriblandt 1 Officer og 3 Soldater; „Arca Noæ“ 12 Saarede og 1 Falden; „Hvide Ørn“ 9 Saarede og 4 Døde, „Vindhunden“ 3 Saarede og 1 Falden, „Pr. Christian“ 6 Saarede og 2 Faldne, „Lovise“ 1 Falden, „Charlotte“ 7 Saarede, 4 Faldne. Galejerne havde saaledes ret store Tab; Chefen paa „Pr. Christian“ blev saaret. Af det saarede Mandskab var omtrent en Tredjedel Soldater.

Ødelæggelsen af den svenske Søstyrke i Dynekilen er en af de stolteste Bedrifter, dansk-norsk Søkrigshistorie har at opvise; den purunge Fregatchef havde vist, at han ikke blot kunde føre et Skib, men ogsaa en Flotille, at han var i Besiddelse af Initiativ og Ansvarsglæde, at han kunde forberede og gennemføre et dristigt Foretagende, bibringe Fjenden et tilintetgørende Nederlag og bringe egne og erobrede Skibe i Sikkerhed efter fuldført Daad. Foretagendet var dristigt; til Farvandet og Fjendens Stilling havde han først umiddelbart førend Fremstødet faaet noget Kendskab; Vinden begunstigede hans Indsejling, men vanskeliggjorde i høj Grad Udsejlingen; Foretagendet maatte gennemføres saaledes, at Fjenden blev ude af Stand til at forhindre ham i at komme tilbage. Angrebet blev mønsterværdig gennemført med Anvendelse af de til Raadighed staaende Midler. Tordenskiold var bleven godt støttet af sine Undergivne. Cheferne og Besætningerne var krigsvante; Prammene og Galejerne havde Aaret forud forceret Nydyb under Admiral Sehested; „Hvide Ørn“ havde under Tordenskiolds Kommando prøvet mangan haard Dyst, Brødrene Michael og Chr. Tønder havde som Chefer for Galejerne Pr. Christian og Lovise vist Mod og Snarraadighed; Kaptajn- løjtnanterne l'Etang og Grib havde med Dygtighed ført „Arca Noæ“ og „Vindhunden“ og medvirket til, at de fjendtlige Fartøjer blev rømmede og tagne; Lemvig, der førte „Hvide Ørn“ havde bidraget meget til at nedkæmpe det fjendtlige Artilleri baade paa „Stenbocken“ og paa Batteriet; en Tid havde han endda været ene om Arbejdet. Tordenskiold paaskønnede deres Færd, og paa hans Initiativ blev de senere hædrede med en Guldmedaille med Kongens Portræt at bære i et blaåt Baand.

¹⁾ Det i „Fyn“s Journal angivne Tal paa Priserne stemmer ganske overens med Tordenskiolds Beretning. Rothe har (S. 71 ff) en Liste over 44 navngivne svenske Fartøjer, der er tagne i Dynekilen; Tordenskiold har i alt 14 tagne og 7 ødelagte.

„Vindhunden“ og Galejerne hørte til den norske Søekvipage, de andre Fartøjer til Hovedflaaden; af Cheferne var foruden Tordenskiold Brødrene Tønder og Niels Dahl fødte i Norge, Lemvig og Grib i Danmark, l'Etang i Holland. Mandskabet bestod for Størstedelen af Normænd; paa Prammene tjente en Del norske Soldater, som i Foraaret 1715 var komne til Gabels Eskadre; de hørte til de 1455 Md. af forskellige Regimenter, som ved en Kgl. Ordre af 2. Decbr. 1714 var kaldt ned til Danmark; 1ste Trondhjemske Rgt. havde afgivet 356 Md., der formeredes i 3 Kompagnier, som annekteredes 2. Trondhjemske Rgt., der var i Danmark; i Slutningen af Maj overførtes de til Flaaden¹⁾.

At Tordenskiold gjorde Ret i ikke at afvente Gabels Ordre, inden han slog løs, indrømmes af alle; det var nu heller ikke noget enestaaende, selv i de Tider; allerede 1713 havde Løvenørn og Rosenpalm handlet paa eget Ansvar i Binnenwasser. „Skulde man altid vente, til man fik Ordre, saa det galt ud“, skrev førstnævnte til Admiral Sehested²⁾. De norske Myndigheder tilskrev Tordenskiolds Daad stor Betydning; Slotsloven udtalte 10. Juli: „Ved disse 2 Aktioner [Fredrikshald og Dynekilen] haver Fjenden stort Forlis haft, og helst ved Flotillen, hvor han sit forventede Artilleri, Ammunition og Proviant nu haver mistet, saa at han vel skal blive obligeret at tage andre Measures om ikke slet at gaa ud af Landet“, og i sin Skrivelse af 11. Juli til Kongen siger Vicestatholderen, at det mærkelige er, at Forsynet har ført til, at de 4 svenske Galejer, som for 14 Dage siden til Gabels Fortrydelse havde echaperet til Göteborg, den 5. igen var komne tilbage og saaledes blev ødelagte af Tordenskiold, „som ved Navnet fører Gerningen, at Torden falder, hvor han kommer“³⁾. For Kong Carl kom Nederlaget sikkert uventet; den 3. Juli skal han have været i Dynekilen, hvor han nobiliterede Knappe og udtalte, at ingen vilde være i Stand til at naa ind til Flotillen; det fortalte i det mindste Fangerne⁴⁾. Han lod imidlertid, som om Sagen ikke havde stor Betydning, og i et Brev af ¹⁴/₂₅ Juli til Arveprinsen af Hessen siger han: „Die feindliche fahrzeuge haben unsere galleen eine posse gespielt und haben sie in dem hafen überrumpelt und welche weggenommen; aber die meisten bootsleute haben sich doch im lande salvirt. Unsere seeleute müssen dieses ein ander mahl suchen wieder zu bezahlen“⁵⁾.

¹⁾ Bind VI, S. 239.

²⁾ A. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn S. 55.

³⁾ Bergersen S. 634.

⁴⁾ Tordenskiold til Adm. ¹⁶/₇.

⁵⁾ Carlson: Carl XII egenh. bref Nr. 130.

Dynekilens forknyttede hær saa lidt som Fredrikshald og Poltava. Alligevel brød han den 9. Juli op fra Torpum, og Dagen efter havde de sidste svenske Tropper forladt Norge. Sekretær v. Kochen skriver 29. Juni gl. Stil til Hofkansler v. Müllern, at Tabet af Galej- og Transportflaaden har bidraget meget til Kong Carls Opbrud, da der nu ikke mere kunde sendes Proviant til Hæren fra Göteborg; det er vel ogsaa rigtigt, men Betydningen af disse Tilførsler maa ikke overvurderes; det var jo ikke mange Ladninger, der fandtes i Dynekilen, da Tordenskiold kom. Afgjort er det, at alt Haab om at holde sig i Norge var opgivet, da Angrebet paa Fredrikssten glippede, og det ser ud til, at Kongen allerede strax derefter havde besluttet at forlade Norge og truffet Forberedelser dertil¹⁾. Tordenskiolds Bedrift har imidlertid fremskyndet Tilbægetoget, og var den kommet først, havde den sikkert givet Stødet dertil; det staar fast, at han, da han gik frem til Angreb, ikke vidste, at Svenskerne var slagne i Fredrikshald; han maatte tro, at hans Daad vilde fremkalde Afgørelsen, og man kan tænke sig, at Kongen af Sverige har frygtet for, at der nu vilde blive rettet et Angreb paa Broen over Svinesund, hvorved hans Retrætelinie kunde blive ødelagt²⁾.

Den 9. Juli om Morgenen ankrede Tordenskiold ved Makø, og herfra sendte han Viceadmiral Gabel en kortfattet Rapport med en sammentrængt Fremstilling af Kampen. Dagen efter modtog han en Henstilling fra General Lützow om at angribe den over Svinesund tilbagegaaende Fjende; Kl. 3 Em. gik han med de 3 Galejer til Svinesund og blev beskudt fra det Batteri, der laa overfor Sponviken, hvor han selv gik i Land og fik Meddelelse om, at hele den fjendtlige Hær var gaaet tilbage over Broen. Der var altsaa ikke noget at udrette, og da en Kamp med de fjendtlige Batterier kun vilde koste unyttige Ofre, trak Tordenskiold sig tilbage med et Tab af 4 Faldne og 4 Saarede. Den 10. Juli blev de Saarede og Priserne sendte til Fredrikstad; denne og de nærmest følgende Dage anvendtes til at reparere Skibene, der havde lidt en Del Skade under Kampen³⁾.

Medens Admiralen var i Dynekilen, kom „Göteborg“ og „Södermanland“ med en Del Koffardiskibe til Eskadren ved Larkollen; sidstnævnte meldte, at Tordenskiold med „Hvide Ørn“, 2 Pramme og 3 Galejer var kommen til Koster. Den 9. tidlig om Morgenen kom Gabel om

¹⁾ Lagermark S. 62 og 73 Note 5.

²⁾ Bergersen S. 636.

³⁾ Tordenskiold til Adm. ^{16/7}; „Pr. Vilh.“s Journal; „Hv. Ørn“s Logbog

Bord og bragte Meddelelse om Sejren¹⁾. Den umiddelbare Følge af denne var, at hans Eskadre nu var fri, da den svenske Skærgaardsflaade var ødelagt; hans Nærværelse i de norske Farvande var ikke længere nødvendig, han kunde vente at blive kaldt ned til Østersøen, hvor man længtes meget efter ham. Henad Middag den 11. Juli afgik „Beskærmeren“ til København og lidt efter „Ebenezér“, medens „Pr. Christian“, „Göteborg“ og „Södermanland“ samt nogle Provianskibe sejlede ad Koster til²⁾. Samme Dag fik Detachmentet ved Makø Ordre til at gaa samme Steds hen. Kl. 7¹/₂ om Em. kom Gabel om Bord paa „Hjælperen“. Sidst i Hundevagten — altsaa den 12. henved Kl. 4 Morgen — meldte Brandvagten, at der laa 5 Orlogsskibe ved Herføl³⁾; den 12. kom „Raa“ ind til Makø henad Kl. 4 Em.; omtrent 4¹/₂ Time efter lettede „Pr. Vilhelm“, „Fyn“, „Delmenhorst“ og „Højenhald“, sejlene og bugserende sig frem til Hällesund, hvor de ankom den 13. Juli Kl. 4 Morgen; i Sundet laa Gabel sejlklar med 3 Orlogsskibe; han ankrede i Koster Sund henved 7¹/₂ Morgen; her stødte „Delmenhorst“ og „Fyn“ til ham, medens „Pr. Vilhelm“ blev ved Hällesö for den næste Morgen ganske tidlig at sejle til Larkollen. Gabel havde derefter hos sig „Pr. Christian“, „Göteborg“, „Södermanland“, „Fyn“, „Delmenhorst“, „Raa“, „Søridderen“ og „Højenhald“⁴⁾.

„Hvide Ørn“ gik den 12. Juli Kl. 6 Em. til Sejls fra Makø; Kl. 10¹/₂ ankrede den i Hällesund hos Gabel, efter hvis Ordre den i Løbet af Hundevagten afsejlede til København. Den 15. Juli Kl. 3 Em. ankrede Fregatten ØSØ. for Kronborg; herfra er Tordenskiolds Rapport dateret; selv er han antagelig gaaet i Land i Helsingør for at fortsætte Rejsen til København, hvortil „Hvide Ørn“ først ankom den 18. under Lemvigs Kommando⁵⁾. Kongen belønnede Tordenskiolds Daad ved den 18. Juli at udnævne ham til Kommandør, dog uden den til Graden svarende Gage; sine Formænd af Kaptajnsklassen og alle Kommandørkaptajner gik han forbi; den ældste af denne Grad blev Kommandør lige efter ham; allerede den 24. Juli fik han Kommandørkaptajns Gage ved Jacob Pahls Død⁶⁾. Den Medaille at bære i blaat Baand, som Linieskibscheferne havde faaet efter Affæren ved Femern, og som han dengang havde

¹⁾ Jfr. Side 183.

²⁾ „Pr. Chr.“s Journal.

³⁾ „Pr. Vilh.“s Journal.

⁴⁾ „Pr. Chr.“s og „Pr. Vilh.“s Journaler.

⁵⁾ „Hv. Ørn“s Logbog; Bergersen S. 641 har den 19.

⁶⁾ Kgl. udf. Exped. 18/7 Nr. 1567—1568; 24/7 Nr. 1576.

ment sig berettiget til¹⁾, fik han nu af Kongen. Hans Ry fo'r viden om Lande; Poeterne kappedes om at prise ham og forherlige hans Bedrifter i mærkelige Vers. Kongen befalede, at Generalmajor Schnitter paa Kronborg den 19. skulde fyre 3 Gange 27 Skud fra Fæstningens Volde²⁾; det maa have frydet den unge Kommandør, der paa „Lossen“ passerede gennem Sundet paa Vejen til Gabels Eskadre.

Der fortælles, at Tordenskiold den 9. Juli skal have overbragt General Lützwow det hvide Baand, som Kongen havde medgivet ham fra København³⁾. Dette kan ikke være rigtigt; den 10. holdt Generalen Krigsraad paa Nygaard ved Fredriksstad og har næppe været paa Makø den 9., hvor han heller ikke havde noget at gøre⁴⁾. Spørges der nu, om denne Udmærkelse var fortjent, maa der svares Ja! Vel staar der ikke Glans om Lützwows Navn som om Tordenskiolds; den 62aarige Soldat, der ikke var Normand, ikke engang Dansker, men Meklenborger, var ikke skabt til at begejstre hverken Samtid eller Eftertid; men hans Indsats i dansk-norsk Krigshistorie i 1716 er al Ære værd. Under de vanskeligste Forhold overtog han Befalingen over den alt andet end krigsberedte norske Hær, som han skulde føre mod en Armé, der blev kommanderet af en af Datidens berømteste Feltherrer. Det lykkedes ham uden større Uheld at samle de spredte norske Hærafdelinger omkring Christiania efter at have forsynet Fæstningerne med tilstrækkelige Garnisoner; ved hensigtsmæssig Benyttelse af Terrænet opholdt han Fjenden og hindrede Kong Carl i at naa sit Maal: Tilintetgørelsen af den norske Hær i et Slag i aaben Mark. Alle Svenskernes Fremstød mod den norske Hovedhær i Gjeller-aas- og senere i Gjellebækstillingen afvistes, og deres Forsøg paa at tage de norske Fæstninger strandede, medens de norske Fremstød mod de svenske Forbindelseslinier kronedes med Held. En meget væsentlig Støtte have Lützwow i Flaaden. Gabels Fortjenester af Felttogets heldige Udgang er betydelige; han var ganske klar over, at hans Eskadre ikke kunde undværes i de norske Færvande; gentagne Gange bragte han Hjælp fra Danmark af Tropper, Vaaben og Proviant, og han virkede med megen Forstaaelse mod den svenske Hærs Forbindelse med Moderlandet, en Virksomhed, der begyndte med Erobringen af Moss og kulminerede

¹⁾ Bind VII, S. 31 f.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁰/₇ Nr. 1570.

³⁾ Bergersen S. 640.

⁴⁾ Statholdersk. Relat. ¹¹/₇,

med Tordenskiolds Stød mod Dynekilen, den vigtigste Etape. At Lützwow efter Svenskernes Tilbagetog fra Christiania fortsatte sin Cunctator Strategi, er jævnlig bleven dadlet; men det er dog forstaaeligt, naar Hensyn tages til Hærens Beskaffenhed, de vanskelige Forplejningsforhold og de slette Kommunikationer. De væbnede Bønder, de nye Reserver og Landdragonerne, der, naar de bleve godt kommanderede, gjorde god Fyldest i den lille Krig i Skovene, Bjærgdefileerne og andre Snævringer, og som til Nød kunde anvendes i Fæstningerne, kunde slet ikke bruges i aaben Mark, hvor ogsaa de regulære Tropper lod en Del tilbage at ønske; Rytteriet, som ikke manglede Initiativ og Dristighed, var alt for faatalligt. Det kan tage sig underligt ud, at Lützwow ikke gennemførte det Omklamringsforsøg, han havde indledet mod den fra Christiania tilbagevigende svenske Hær, men standsede Forfølgningen ved Glommen og gik over til en absolut Defensiv, og dog var det rigtigt. Lützwow havde en mægtig Forbundsfølle i Tiden; den havde han nok af, medens Kong Carl havde travlt; gik de dansk-russiske Troppemasser over Sundet ind i Skaane, kunde han ikke blive staaende, en hastig Afgørelse passede ham bedst; der var intet, han hellere vilde, end lokke Lützwow til Slag, helst med Glommen i Ryggen. Lützwows Ledelse af Felttoget var nøgtern, forstandig og hensigtsmæssig, men hverken glimrende eller genial; da Kong Carl 2 Aar senere, udmærket forberedt og rustet, faldt ind i Norge, slog Generalens Evner ikke til. Det var Carl XII's store Fejl i 1716, at han undervurderede sine Modstandere og gik over Grænsen med utilstrækkelige Kræfter, som han ikke i Felttogets Løb var i Stand til at forøge i fornødent Omfang. Under alle Omstændigheder mislykkedes Angrebet paa Norge, og det var med fuld Ret, at Frederik IV befalede, at der overalt i Monarkiet skulde holdes Takkefest med Te Deum og Glædessalver¹⁾).

For Fuldstændigheds Skyld skal lige omtales Tilstanden paa den nordenfjældske Krigsskueplads; om Begivenheder er der nemlig ikke Tale. Af nationale Tropper fandtes kun Oberst Severin Hjorts 1. Trondhjemske Infanteriregiment og Brigadér Halckes Nordenfjældske Dragonregiment paa den norske Side af Grænsen, Jemtlands uberedne Dragonregiment med et annekteret beredent Kyrasserkompagni paa den

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²¹/₇ Nr. 1618—1620.

svenske; det var 1600 Infanterister og 600 Ryttere mod 1300 og 150. Begge Partier kunde forstærke sig med opbudt Almue.

Den 8./19. Februar beordrede Arveprinsen af Hessen Jemtlands Regiment til ufortøvet at gøre Indfald i Norge; da Oberst Planting havde modtaget denne Ordre, lod han Grænsen rekognoscere af sine Skiløbere, og, da de meldte, at Sneen laa saa højt, at man næppe kunde komme over Fjældene, bad han om at maatte udsætte Indrykningen. Den 16./27. Marts modtog han Befaling til kun at nærme sig Grænsen, men at forurolige Fjenden med „Partier“ for at binde de Nordenfjældske Tropper. Han forlagde en mindre Del af sit Regiment til Herjedalen og beholdt Hovedstyrken i Jemtland. Partier sendtes mod Sul, Meraker og Røros, og Rygter udspreddes om, at Helsing- og Dalregimenterne med en Mængde Artilleri vilde følge Jemtlands Regiment ind i Norge. Allerede den 10./21. April trak Planting sig tilbage fra Grænsen, skønt han først 14 Dage senere fik Ordre dertil; som Grund anførte han Fura-gemangel, Sygdom i Grænsesognene og Vanskelighed ved at holde paa Almuen; baade Skiutsbønderne og de til Tjeneste med Gevær opbudte var gaaede hjem, dels fordi de manglede Proviant, og dels fordi de vilde hjem og passe deres Jord. Normændene lagde 400 Md. ind i Røros, en lignende Styrke i Selbo og henved 300 i Holtaalen, men foretog ellers intet. En Gang frygtede man et Angreb paa Røros og kaldte de andre Detachementer derhen; men det var blind Alarm.

De Nordenfjældske Afdelinger var mangelfuldt udrustede; Oberst Hjorts Regiment trængte til at faa nye Munderinger, og Brigadér Halckes manglede en hel Del Sadler; hans 100 Reservedragoner var helt uden Udrustning¹⁾.

¹⁾ Ref. Sag ¹²/_o Nr. 21, ¹⁶/_o Nr. 31.

III. Det paatænkte dansk—russiske Angreb paa Skaane 1716. ¹⁾

FRA 1711—1713 havde danske og russiske Hære virket sammen mod Sverige; men den fælles Optræden havde kun fundet Sted mod de svenske Hære og Fæstninger i Nordtyskland og „Hertugdømmerne“, og det Resultat, man havde naaet, var ikke fuldstændigt; vel var det lykkedes at tilintetgøre Stenbocks Hær, men Fæstningerne trodsede længe de fælles Anstrængelser. I Slutningen af September 1713 bukkede imidlertid Stettin under for et overlegent russisk Angreb, som aabenlyst blev støttet af Sachserne og hemmeligt af Preusserne, der gik af med hele Profitten; men Stralsund og Wismar var stadig i svensk Besiddelse, og Muligheden for, at en svensk Hær paany kunde optræde paa det europæiske Fastland, vedblev at bestaa. I 1714 erobrede Danmark uden Forbundsfællernes Hjælp de sidste holsten-gottorpske Besiddelser: Tønning og Helgoland og satte iøvrigt alt ind paa at tilvejebringe et Forbund med de nordtyske Magter: Preussen og Hannover, der var særligt interesserede i at drive Svenskerne ud af „Riget“, og som kunde antages at ville unde Kongen af Danmark den Del af Byttet, som August II mente at have traktatmæssigt Krav paa. Forsøget lykkedes,

¹⁾ I sin store Afhandling i Hist. Tidsskr. 5, III „Studier til den store nordiske Krigs Historie I“ har Professor Edvard Holm omkring ved 1880 behandlet denne Episode af Krigen, særlig dens diplomatiske Del (citeret „Holm“). 7 Aar senere udgav daværende Magister K. J. Hartman i Helsingfors: „Tsar Peters Underhandlingar 1716 om Landgång i Skåne“ (citeret „Hartman“), der paa mange Punkter supplerer Holms Fremstilling, da Forfatteren, som er det russiske Sprog mægtig, har kunnet foretage indgaaende Studier i russiske Arkiver og Biblioteker. Endelig udgav J. F. Chance i 1902—1904 i English Historical Review et Par Afhandlinger: „George I in his relations with Sweden“ og „The northern question in 1716“ (Chance I, II, III), der er byggede paa Studier i de engelske og hannoveranske Arkiver, som de to foran nævnte Forfattere ikke har kunnet benytte.

og i Løbet af 1715 maatte Svenskerne efter tapper Modstand til Lands og til Vands rømme Pommern med Rygen og overgive Stralsund, Wismar faldt først den 19. April 1716 efter en lidet energisk Belejring eller rettere Blokade, hvori danske, preussiske og hannoveranske Tropper havde deltaget. Russerne havde ikke medvirket ved Operationerne i Nordtyskland 1715—1716; i Begyndelsen vilde man gerne have haft dem med; efter mange Vanskeligheder var Czaren gaaet ind paa at levere et anseligt Hjælpekorps; men det kom for sent afsted, og da det endelig indtraf paa Krigsskuepladsen, havde de Allierede ingen Brug for det og havde helst set, at det var kommet endnu senere; ja Preussen og særlig Hannover vilde have foretrukket, at det slet ikke var kommet. Danmark derimod vilde paa et senere Tidspunkt faa god Anvendelse for det¹⁾.

Det havde naturligvis megen Betydning, at man havde berøvet Sverige dets tyske Besiddelser; dets Stormagtsstilling beroede jo paa, af det havde fast Fod Syd for Østersøen; men derved kunde man ikke tvinge det til Fred; det afgørende Stød maatte føres mod Rigets Hjærte, mod det egentlige Sverige. Det havde den danske Regering meget vel indsét; i 1709 gik en dansk Hær over Sundet, men i Marts 1710 vendte den slagen tilbage; i Slutningen af Aaret skulde et mindre russisk Hjælpekorps føres til Sjælland for sammen med den reorganiserede danske Hær at gentage Forsøget; men den svenske Flaade hindrede Overførselen, og Planen om et dansk-russisk Angreb paa Skaane i Forbindelse med et russisk Indfald i Finland og en Landgang i Nærheden af Stockholm, der aftaltes i December 1710, blev ikke til Virkelighed paa Grund af Tyrkiets Krigserklæring mod Rusland²⁾.

Nu hvilede Forhandlingerne om et fælles Angreb paa det egentlige Sverige indtil 1715, da der den 6. Marts mellem det danske Konseil paa den ene, den russiske Ambassadør og Czarens Generaladjutant, Jagusinski, paa den anden Side blev sluttet en Konvention, der gik ud paa, at en mægtig dansk-russisk Flaade og et russisk Landgangskorps tidlig paa Sommeren skulde angribe og ødelægge Carlskrona og den svenske Flaade, hvorefter Kongen af Danmark skulde landsætte 24000 Md. i Skaane, der skulde operere sammen med det russiske Landgangskorps og søge at vinde en afgørende Sejr til Lands. Czaren skulde formaa Kongen af Preussen til at afholde sig fra Indblanding i de „Nordiske

¹⁾ De militære Operationer og diplomatiske Forhandlinger er skildrede i nærværende Værks Bind III—VII.

²⁾ Holm S. 4.

Sager⁴, men virke hen til, at den svenske Garnison i Wismar ikke kunde skade Danmark¹). Planen blev aldrig udført; den var i og for sig temmelig løs, og Czaren vilde eller kunde ikke opfylde de Tilsagn om Pengetilskud, han paa Kongen af Danmarks Forlangende havde givet; Ruslands Hjælpekilder var aldeles ikke ubegrænsede; desuden var de politiske Konjunkturer blevne ugunstige for de „Nordiske Allierede“, efter at Frankrig og England, Sveriges gamle Venner, i April 1713 havde sluttet Fred i Utrecht, og Frederik Vilhelm af Preussen var slet ikke tilbøjelig til at sikre Danmarks Sydgrænse mod Angreb fra svensk Side; han ønskede intet hellere end at bilægge sin Tvist med Carl XII ad fredelig Vej²).

I 1715 sysselsatte Czaren sig meget med Planen om et fælles Angreb paa Sverige; i hans Brevvexling med Kongen af Danmark tales der vel ikke meget derom; men gennem den danske Afsending i Rusland, Etatsraad Westphalen, og Generaladjutant Jagusinski, der opholdt sig i det danske Hovedkvarter for Stralsund, blev der hele Aaret igennem forhandlet om en Angrebsplan; derimod var de Konferencer, der i Begyndelsen af 1716 førtes i København mellem Konseillet og den russiske Ambassadør, uden Betydning, da han ikke var tilstrækkelig instrueret³). Czarens første Tanke var, at en dansk-russisk Flaade skulde føre Søkrig i Østersøen, samtidig med at Operationerne i Pommern gik for sig; men herpaa vilde Kongen af Danmark ikke indlade sig, med mindre Georg I vilde erklære Sverige Krig i sin Egenskab af Konge af England og lade sin Flaade indeslutte Carlskrona, men dette var for Tiden umuligt; saa optog Peter I Planen af 1715 med nogle Ændringer: han og Kongen af Danmark skulde i Forening føre en dansk-russisk Hær, hvortil han vilde give 30,000 Md., over Sundet ind i Skaane, og samtidig skulde Admiral Apraxin med 20,000 Md. paa den russiske Galejflaade gøre et Indfald i det østlige Sverige. Størstedelen af den Hærstyrke, der var bestemt til Skaane, stod i Sommeren 1715 under Feltmarskal Scheremetjew i Polen og var saaledes et godt Stykke paa Vej; nogen Konvention om et Angreb blev dog ikke sluttet; Czaren ønskede først en personlig Forhandling med Kongen af Preussen, hvis Tilslutning for ham stod som en absolut Forudsætning for Planens Gennemførlighed; at føre 30,000 Russere til Meklenborg mod hans Vilje lod sig simpelthen ikke gøre, og at transportere en saadan Styrke ad Søvejen direkte fra Rus-

¹) Traktater paa Papir. Rusland Nr. 9. Et udførligt Uddrag i Bind VI, S. 27 ff.

²) Hartman S. 2—5.

³) Prot. d. conférences Fbr.—Apr.

land var en dumdristig Handling, der ikke kunde forsvares. I Slutningen af Marts 1716 rykkede saa Fyrst Replin med 1 Dragonregiment og 15 Batailloner ind i Meklenborg, og man havde Sikkerhed for, at der fra preussisk Side ikke vilde blive gjort Indvendinger mod, at Resten af Scheremetjews Korps fulgte efter. I Meklenborg kunde de rolig blive, da Czaren havde sikret sig Hertug Carl Leopolds Venskab ved at tilbyde ham sin Broderdatter Katharina Iwanownas Haand og ved at yde ham Støtte mod hans Adel, som han stod i et meget spændt Forhold til. For saa vidt var jo alting godt; men Russernes Ophold paa tysk Grund vakte megen „jalousie og ombrage“ i „Riget“, og, hvad der var endnu værre, mellem Fyrst Replin og General Dewitz, der kommanderede de danske Tropper i Nordtyskland og opholdt sig ved Wismar, opstod der Stridigheder, der ganske vist formelt endte til Fordel for Danmark, idet Russerne ikke fik Lov til at rykke ind i den nys erobrede Fæstning, men satte ondt Blod mellem Czaren og Kongen, der hver for sig antog sig sin Generals Sag som sin egen, hvad der ikke fremmede den Endrægtighed, hvormed Planen mod Sverige skulde gennemføres. Skønt Czaren var meget fornærmet paa Kongen, lod han det ikke komme til Brud; han fandt sig endog i, at denne skarpt paatalte Indholdet og Formen af et Brev af 18. April, der i stærke Udtryk klagede over, at General Dewitz havde behandlet Replins Korps som „Janhagel“¹⁾. Sagen var den, at Angrebsplanen var hans egen, og at det var ham meget om at gøre at faa den sat igennem. Naar han senere har villet paastaa, at Planen var udgaet fra Kongen af Danmark, og at han kun med megen Betænkelighed var gaaet ind paa den, er det blot et Forsøg paa at undskylde sig overfor Kongen af England²⁾.

Var der nogen, der nærrede Betænkeligheder mod Planen om det kombinerede Angreb paa Skaane, var det Kongen af Danmark; af hans Breve til Czaren fremgaar hans Frygt for, at der vilde blive stillet Krav til ham, der oversteg hans Kræfter; i Felttoget 1715 havde han maattet bære de største Byrder; til Søs havde han været ene om Arbejdet, og til Lands havde han maattet bringe lige saa store Ofre som hans Allierede; skulde han nu i 1716 atter udruste en Flaade, maatte Czaren støtte ham med Penge og Skibsfornødenheder: 2—300 Master, 3000 Skpd. Hamp, 3—4000 Ctn. Krudt; ogsaa Tropper maatte han have, mindst 20 Batailloner; Czaren havde anmodet ham om med nogle Krigsskibe

¹⁾ Kontroversen ved Wismar er udførlig skildret i Bind VII, S. 294—320.

²⁾ Hartman S. 11 Note 1 og de deri anf. Kilder.

at hjælpe Kaptajn Bredal, der skulde føre nogle nyanskaffede Krigsskibe gennem Kattegattet til Sundet; men da Sverige udrustede sin Hovedflaade, turde han ikke svække sin egen ved at sende et Detachment til Nordsøen; med de 9 lovede russiske Orlogsskibe og med sin egen Flaade vilde han derimod blokere Carlskrona; han vilde formaa Engländerne til i deres egen Interesse at blokere Göteborg; naar det var sket, kunde Bredal, der imidlertid burde søge Sikkerhed i en norsk Havn, i Fred og Ro sejle ned til Sundet¹). Kongen var heller ikke ivrig for at angribe Skaane, inden Wismar var erobret, og vilde ikke give Czaren Ret i, at man rolig kunde lade denne Fæstning ligge, da Kong Carl var ude af Stand til at undsætte den. Forgæves forestillede Ambassadøren ham, at man ikke maatte spilde den kostbare Tid; tog man ikke med Kraft fat paa Forberedelserne, saa at Landgangen kunde sættes i Værk, saa snart Russerne var komne til København, risikerede man, at Wismars Erobring blev det eneste Resultat af dette Felttog; men saa maatte Kongen heller ikke gøre Regning paa nogensomhelst Hjælp fra Rusland i det følgende Aar, da Forholdene kunde have ændret sig saaledes, at Landgangsforetagendet overhovedet blev umuligt²).

Til den danske Envoyé Westphalen udtaler Czaren sidst i Marts, at han havde erfaret, at Kongen vilde indskrænke sig til at tage Wismar, men derved fik man ikke Fred; man maatte sætte Sverige Kniven paa Struben i selve Landet, inden dets Venner kunde gøre deres Indflydelse gældende; for at udføre Planerne mod Carlskrona og Skaane havde Czaren ladet 30 Batailloner overvintre ved den tyske Grænse, ladet sin Garde gøre sig marchefærdig og udrustet en Mængde Skibe og Galejer; inden Udgangen af April haabede han at møde Kongen, saa kunde alle Aftaler træffes i Løbet af faa Dage, og, naar han havde gennemgaaet sin Badekur i Pyrmont, skulde der tages fat for Alvor, og Sverige tvinges til en ræsonnabel Fred. Hertil kunde Westphalen kun svare, at han ikke vidste noget, men heller ikke troede, at Kongen havde opgivet Planen om Felttoget i Skaane³).

Medlemmerne af Konseillet, Oversekretærerne Vibe og Sehested, søgte at formaa Kongen til at gaa ind paa Czarens Plan, som de endog tænkte at forbedre ved en Diversion fra Norge, saa at Kongen af Sverige blev angrebet fra 3 Sider; men saa krydsede denne alle Planer ved den 8. Marts at overskride den norske Grænse. Nu saa det et Øjeblik

¹) Frederik IV til Czaren ¹/₁₂, ²⁷/₁₂ 15.

²) Dolgoruckis Relat. ⁹/₁₇, ¹⁸/₂₄ Marts 1716 (Hartman S. 13 Note 1).

³) Westphalens Relat., dat. Danzig ²¹/₃ 16.

ud, som om Kong Frederik vilde opgive enhver Tanke om Angreb og udelukkende anvende sine Kræfter til sine „Rigers og Landes Conservation“; Gesandterne i Berlin, London og ved det russiske Hof fik Ordre til at gøre alt for at skaffe Hjælp; særlig skulde Czaren opfordres til at stille Eskadren i Reval, Tropperne paa Galejeskadren og de 15, til den nordtyske Krigsskueplads bestemte, Batailloner til umiddelbar Raadighed for Kongen, saaledes at de endog kunde føres til Norge; da der var Udsigt til, at den svenske Hovedflaade vilde optræde i Nordsøen til Støtte for Angrebet paa Norge, kunde Czaren uden Risiko foretage et Angreb fra Finland uden Støtte fra den danske Flaade¹⁾.

Det var ikke noget behageligt Ærinde for Westphalen; Czaren blev fornærmet, men gik dog ind paa at lade 3 Linieskibe med 60—72 Kanoner, 2 med 50 og 2 Fregatter sejle direkte til København fra Reval, saa snart Søen var aaben, for at staa til Kongens Raadighed sammen med dem, der laa i København, og dem som var paa Vejen dertil fra Nordsøen; Galejerne med Gardetropperne skulde langs Nordtysklands Kyst gaa til Meklenborg, derfra til Guldborgsund og videre langs Sjællands Kyst til København; Tropperne i Polen skulde snarest marchere til Meklenborg, hvorfra Kongen selv maatte overføre dem til Sjælland; hvor gerne han end vilde, formaaede Czaren ikke at hjælpe Kongen med Penge; han vægrede sig bestemt ved at lade sine Tropper gaa til Norge; han holdt stærkt paa et personligt Møde med Kongen, men kunde i Nødsfald lade de endelige Aftaler træffe gennem sin Ambassadør i København og den danske Envoyé i Rusland, men maatte paa det bestemteste hævde, at, blev det ikke til Alvor nu, vilde Kongen af Danmark aldrig kunde gøre Regning paa en eneste russisk Soldat; Kongen af Preussen ønskede ikke Sveriges Undergang, men vilde holde Danmark Ryggen fri. Westphalen udtalte i sine Relationer af 11.—15. April, at det ikke var tomme Talemaader: alle Forberedelser var trufne; Eskadren i Reval var sejlklar, Galejerne i Kurisches Haff rede; men endnu holdt Isen alle Havne lukkede; Tropperne i Polen skulde marchere om 10 Dage²⁾. Forskrækkelsen i København over det svenske Overfald paa Norge satte sig imidlertid snart; Svenskernes Angrebskraft var ringere,

¹⁾ Geh. Reg. ²⁸/_s 16.

²⁾ I et Møde med Konseillet 6. April havde den russiske Ambassadør meddelt, at et af de russiske Skibe i København skulde følge Gabel til Norge, men at han i øvrigt ikke var instrueret om Flaadehjælp; Czaren forlangte, at Kongen af Danmark paa egen Bekostning overførte de 15 Batailloner, han havde taget i Sold; de andre skulde han nok tage sig af (Prot. des conférences).

og Normændenes Forsvarsevne større, end man havde antaget; det blev ikke nødvendigt at lade de store Planer falde. Den danske Eskadres Ankomst til Norge med Befalingsmænd, Tropper og Forsyninger bragte snart Balance til Veje, ja fik endog Vægtskaalen til at synke til Fordel for Normændene.

Et personligt Møde mellem Kongen og Czaren var i høj Grad ønskeligt; det havde de begge en stærk Følelse af; men Frederik IV havde helst set, at Kongerne af Preussen og England ogsaa kunde være med. Det synes, som om de i Begyndelsen ikke havde været utilbøjelige til i hvert Fald at lade sig repræsentere; midt i Marts udtalte den preussiske Minister i København, Baron Knyphausen, til den russiske Ambassadør, at hans Konge personligt vilde give Møde, og noget senere indberettede den russiske Repræsentant ved Kongressen i Brunsvig, at den engelsk-hannoveranske Minister dersteds, Fabrice, havde faaet Kreditiv til at deltage i en saadan Sammenkomst¹⁾. Der blev dog ikke noget af et Fællesmøde mellem de 4 Allierede; deres Samvirke blev stadig mindre effektivt; deres Interesser faldt ikke længere sammen; Preussen havde i Hovedsagen naaet, hvad det vilde, og England havde ikke Spor af Lyst til at styrke Danmarks og endnu langt mindre Ruslands Magt. Czaren fandt, at Danmark ikke var taknemligt for den Hjælp, han vilde yde; han var misfornøjet over, at den danske Regering havde protesteret mod, at hans Ambassadør uden videre havde indkvarteret russiske Matroser i København og havde bestilt store Masser Haardtbrød hos Byens Bagere; han skældte Westphalen ud paa russisk og erklærede, at han var en plaget Mand²⁾. Jo længere det varede, inden Monarkerne kunde mødes, og Samarbejdet begynde, desto hyppigere blev Anledningerne til Misforstaaelse. Den 19. April fejrede Czaren i Danzig sin Broderdatters Bryllup med Hertugen af Meklenborg-Schwerin, og samme Dag kapitulerede Wismar; Czaren var oprigtig glad herover; han ønskede Fæstningen gjort til en aaben By og overdraget til Hertugen; men Meddelelsen om den Tilsidesættelse, hans Tropper havde været Genstand for, gød Malurt i Bægeret; at man ikke vilde optage dem i Fæstningen, betragtede han som et Tegn paa Mistillid, som han ikke havde fortjent, da han fuldtud havde gjort sin Pligt med Hensyn til Forberedelserne til det nye Felttog³⁾.

¹⁾ Dolgoruckys Rel. af ⁶/₁₇ Marts og ³/₁₈ Apr. samt Schleinitz' af 24. Marts og 4. Apr. i det russiske Udenrigsmin. Ark. (Hartman S. 16 Note 1).

²⁾ Geh. Reg. ¹⁸/₂; Westph. til Sehested ¹⁸/₄.

³⁾ Westph. Rel. ²²/₄, ²⁵/₄.

Helt uforstaaelig var Mistilliden nu ikke; det var slemt, at Czaren havde lieret sig med en Fyrste, der stod paa en fjendtlig Fod med den meklenborgske Adel, hvis Indflydelse var saa stor, baade i Hannover og i Danmark; det var endnu værre, at Meklenborg skulde danne Basis for Russernes Angreb paa Sverige og i den Anledning optage en stor russisk Hær; men allerværst vilde det have været, hvis man havde indrømmet ham Medbesiddelsen af Wismar; det var bleven en stadig Kilde til Uro og Ængstelse for, at Russerne vilde sætte sig varigt fast der og fortrædige deres Allierede. Det er dog ikke rimeligt, at Czaren for Alvor har tænkt paa at sætte sig fast i Nordtyskland; i de bevarede diplomatiske Akter findes intet, der berettiger til en saadan Antagelse; men han var meget interesseret i at skaffe Hertugen Wismar, baade fordi han derved sparede en betydelig Del af den Medgift, der var tilsikret hans Broderdatter, og fordi det var til Fordel for Ruslands Handel at have nem Adgang til en nordtysk Havn. Men alligevel var det en stor Fejl af ham at slutte denne Familieforbindelse. Kongen af Englands højtbetroede hannoveranske Minister, Bernstorff, var meklenborgsk Adelsmand, og baade han og Kurfyrst-Kongen var ilde stemte mod Carl Leopold; ogsaa Kejseren tog Russernes Indrykning i Meklenborg ilde op og nedlagde Protest derimod; vel gik han i Førstningen varsomt til Værks, da han haabede paa Czarens Hjælp mod Tyrkerne; men da dette glippede, skiftede han Tone, og Forhandlingerne mellem ham og Czaren i Juni havde en lidet hjærtelig Karakter, selv om det ikke kom til et Brud¹⁾.

I Konflikten ved Wismar havde Kongen af Preussen for saa vidt støttet Danmark, som han havde ladet sine Tropper blive længere ved Blokadekorpset end oprindelig bestemt og havde ladet dem hjælpe med til at hindre Russerne i at komme ind i Fæstningen, af hvis Besætning han stillede en Tredjedel; men ud over dette vilde han intet gøre til Fordel for Danmark, idet han mente at have opfyldt sine traktatmæssige Forpligtelser. Da den danske Envoyé, Generalmajor Meyer, forestillede ham, at det vilde være af stor Betydning for ham, at Sverige blev slaet grundigt til Jorden, svarede han, at han ikke kunde indlade sig paa at sende Tropper over Havet, med mindre man sikrede ham nye Fordele, hvormed han antagelig mente, at man overgav ham den Del af Forpommern, som Danmark nu besad; han havde endog meddelt Kejseren og Kongen af England, at han ikke brød sig om at beholde

¹⁾ Hartman S. 47—50.

Stettin, naar han blot fik sine udlagte Penge. Dette var dog næppe alvorligt ment, og Meyer haabede, at Kongen nok vilde stille sig mere velvilligt, naar han var kommen under Paavirkning af den hannoverske Envoyé, Heusch, og særlig af Czaren selv, hvem han gerne vilde møde i Stettin, helst hvis Kongen af Danmark ogsaa kom. Han tillod de russiske Galejer at løbe ind i preussiske Havne, naar det var absolut nødvendigt, men vilde ikke paa nogen Maade overlade Carl Leopold Wismar, med mindre den forud var gjort til en aaben By; han vilde gerne leje Kongen af Danmark preussiske Transportskibe til Brug ved Landgangen i Skaane, og Meyer raadede til snarest at sende en Søofficer til Preussen for at ordne denne vigtige Sag¹⁾.

I Spørgsmaalet om Wismar var Kongerne af Danmark, England og Preussen fuldkommen enige; deres Ministre forhandlede i Berlin med den russiske Ambassadør, Golofkin, der udtalte, at hverken hans Herre eller Hertugen havde noget at indvende mod, at Wismar blev gjort til en aaben By; Czaren var blot stødt over, at man havde afvist hans 2 Batailloner²⁾. Det holdt haardt med at faa Mødet mellem Czaren og Kongen af Preussen i Stand; denne lod ham vide, at han for sine arme Bønders Skyld saa sig nødsaget til at hjemsende Relæsheste og Bagagevogne, hvis det ikke snart blev til noget med Afrejsen fra Danzig³⁾, der saa fandt Sted den 12. Maj; 3 Dage efter kom Czaren til Stettin, hvor han maatte vente 2 Dage paa Kongen, der havde haft mest Lyst til helt at udeblive. Ministrene Ilgen og v. Printzen var rejste forud for ham; ogsaa den danske Envoyé rejste til Stettin. Et Møde mellem de 2 Monarker var nødvendigt; ogsaa mellem dem var der kommen en Kurre paa Traaden; Fyrst Replin havde nemlig ladet det preussiske Rytteri, der havde deltaget i Indeslutningen af Wismar, eskortere til Grænsen, da det havde paalagt Byen Malchim en større Kontribution i Anledning af en dræbt Dragon og gjort Mine til at inddrive denne; desuden havde Russerne forulæmpet et mindre Fodfolksdetachment, der eskorterede nogle Fanger. Disse Overgreb havde irriteret Kongen i den Grad, at han lod Ilgen meddele Golofkin, at han udtraadte af Alliancen og ikke vilde møde Czaren⁴⁾. Han kom altsaa alligevel; det lykkedes Czaren at berolige ham ved at love en stræng Undersøgelse, et Løfte, som kun delvis blev holdt, idet de russiske Myndigheder tog meget valent paa Sagen. Med Hensyn til Beskyldningen for at ville sætte sig fast i Tyskland ud-

¹⁾ Meyers Relat. 1., 4., 8., 14., 22., 25., 29. Marts; 15., 29. Apr.

²⁾ Meyers Relat. ¹⁰/₅.

³⁾ Westph. Relat. ⁶/₅; det drejede sig om 300 Heste for hver 3 Mil.

⁴⁾ Meyers Relat. ¹⁴/₅; jfr. Hartman S. 55.

talte Czaren, at den Iver, hvormed han søgte at overtale Kongen af Preussen til at deltage i det skaanske Felttog, tydeligt nok viste, at hans Planer var rettede mod noget helt andet end mod Tyskland. I et Brev, Kongen kort efter Mødet tilsendte Knyphausen, udtalte han, at han var fuldt tilfreds med Mødets Resultat. Han havde nu heller ikke forpligtet sig til ret meget: Czarens Anmodning om Overladelsen af en Del Rytterer havde han afslaaet; han vilde ikke deltage i Mødet mellem Kongen af Danmark og Czaren, derimod tillod han dem at leje Transportskibe og indrømmede de gennemmarcherende Russere fri Græsning for deres Heste og i yderste Nødsfald Tilladelse til at faa noget Proviant fra de preussiske Magasiner. Særlig Pris satte Czaren paa en Deklaration, udstedt af Kongen, der samtykkede i, at Wismar overdroges Hertugen, efter at Værkerne var sløjfede. Naar det er blevet sagt, at der i Stettin er blevet aftalt at søge Særfred med Sverige, er det hen i Vejret¹⁾.

Om Mødet mellem Kongen af Danmark og Czaren blev der snakket meget frem og tilbage; fra første Færd ønskede Kongen, at Sammenkomsten skulde finde Sted i Holsten, og at Kongerne af Preussen og England skulde være repræsenterede. Czaren var meget ivrig efter et personligt Møde og ønskede, at det skulde finde Sted i Pommern; men herpaa turde Kongen ikke indlade sig paa Grund af de svenske Rustninger. I Begyndelsen af April var han ikke uvillig til at tage til Omegnen af Wismar, hvis den svenske Flaade ikke løb ud; til Nød kunde han ogsaa rejse til Lyneborg, hvor man kunde vente at træffe Kongen af England, der i Maj vilde besøge sine tyske Lande. Fra Danzig indberettede Westphalen 2. Maj, at Czaren agtede at sejle fra Camin til Stralsund og derfra rejse over Land til Wismar; men nu vilde Kongen ikke mere rejse dertil paa Grund af „Disputen om denne By“, og fordi Russerne vilde spille Mester i Meklenborg; han holdt paa Lauenborg eller Lyneborg, hvor han haabede at træffe de 2 andre Allierede, et Haab, der dog blev skuffet, da Kongen af Preussen ikke vilde, skønt Kong Frederik indtrængende bad ham komme og drive paa Czaren, der havde holdt ham hen Uge efter Uge; Mødet maatte absolut finde Sted inden 1. Juni; den 28. Maj vilde Kongen indtræffe i Lyneborg²⁾.

Den 15. April, da den værste Fare for Norge syntes overstaaet, og da Hjælpesendingen dertil var afgaaet, forlod Kongen København for

¹⁾ Holm S. 35 f., Hartman S. 45 f. f.

²⁾ Geh. Reg. 14/4; Westph. Rel. 7/2, 22/2, 3/3; Geh. Reg. 17/3, 1/4, 4/3, 11/5, 18/5, 19/5, 22/5.

at møde sine Forbundsfæller; den 22. var han i Haderslev, Dagen efter i Rendsborg, hvor han forblev Maaneden ud; den 1. Maj tog han til Glückstadt; den 12. rejste han over Rendsborg til Gottorp, hvor han forblev til den 26., da han rejste til Altona, hvor han tog ind hos Overpræsidenten, General Chr. Ditl. Reventlow¹⁾. Dag og Sted for Mødet var nu endelig bestemt. Den 21. Maj kom Czaren og Hertugen til Schwerin, hvor deres Gemalinder indtraf den 23.²⁾ Undervejs havde han aflagt Besøg i Stralsund, hvor Kommandanten, Generalmajor v. Støcken, maatte beværte ham; sine Udgifter fik denne først godtgjorte over et Aar senere³⁾. Mødet skulde finde Sted paa hamburgsk Territorium; i sidste Øjeblik havde Czaren ændret den trufne Bestemmelse at mødes i Kongen af Englands tyske Lande; den 27. blev dette meldt til Kongen, der beordrede sin Resident i Hamborg, Etatsraad Hagedorn, til at rekvirere Kvarter i Horn, der laa et Par Kilometer fra Staden, og hvor der ogsaa var adskillige smukke Lyststeder, „hvor de to store Fyrster med deres Ministre, Hofmænd og de fremmede Diplomater bekvemt kunde bo“. De hamburgske Korrespondenter vilde vide, at der var bestilt Kvarter til Kongen af Preussen, som dog udeblev, da han absolut skulde til Cleve. Heller ikke Kongen af England gav Møde; men da ingen af dem vilde give Tropper til Expeditionen, kunde de undværes. Den 28. Maj kom Kongen af Danmark til Horn; Kl. 3 indtraf Czaren der ogsaa; de superede sammen og foretog den 29. en Tur til Altona. Saa vel fra Kongens som fra Hamborgernes Side blev der gjort megen Stads af den høje Gæst; fine Vine og udsøgte Delikatesser sendtes af de rige Købmænd til hans Taffel. Czaren, „hvis Hovedpassion er Vand og Sejlads“, flyttede, da Horn laa et Stykke fra Floden, den 30. Maj til den afdøde Fyrstinde af Ostfrieslands Bolig, der laa paa en Skraaning ved Elben et Par Kilometer neden for Altona og i alle Henseender var det bedste Kvarter i flere Miles Omkreds; han var meget glad for sin nye Bolig, som jo laa paa dansk Territorium, og hvor han altsaa boede gratis, og søgte meget interesseret Oplysninger om Skibsfarten⁴⁾. Der

¹⁾ Det siges ofte, at Kongen rejste den $16/4$, men Rundskrivelsen til Gesandtskaberne af $14/4$ siger „i Morgen“, det samme gør Püchler i et Brev af s. D. De Kgl. Exped. af 18. og 19. Apr. er mærkelig nok daterede Vordingborg, 22. Haderslev. Af Rdsbg. Fæstningsregnsk. fremgaar, naar han passerede denne By, hvor han kom fra, og hvor han rejste hen.

²⁾ Breve fra Hamborg $20/5$ (Bilag til Relat. aus Holld. $6/6$).

³⁾ Kgl. udf. Exped. $21/7$ 17.

⁴⁾ Breve fra Hamborg $20/6$, $2/6$ (Rel. aus Holld. $6/6$, $18/6$); Hagedorn til Sehested $20/6$.

gik Ordre til Kommandanten i Glückstadt og til Ekvipagechefen om at sende henholdsvis 100 af de bedst munderede Infanterister med Befalingsmænd, en Jagt og en Chaloupe til „gedachter Ihro Czarischer Majestät Divertissement“¹⁾. Ved Altona havde 3 Jagter og nogle Chalouper ligget rede til at føre Kongen til Lauenborg; de var nu sendte hjem, men Ekvipagen lagde hurtigst muligt „Torenschuyt“ og „Ny Jagt“ med 5 Chalouper ud for Czarens Kvarter; han gjorde iøvrigt ingen Brug af Skibene, men nøjedes med Chalouperne, den første den bedste Baad eller en Evert²⁾.

De egentlige Forhandlinger førtes mellem Ministrene: fra dansk Side Gehejmraaderne D. Vibe og J. G. Holstein, General Dewitz og Etatsraad Westphalen, fra russisk Storkansler Golofkin, Vicekansler Schafrow, Gehejmraad Tolstoi og Ambassadør Fyrst Dolgorucki; man samledes i Hamborg i Golofkins Kvarter. Det var næppe klogt at tage Dewitz, som ved sin Optræden overfor Russerne ved Wismar særlig havde paadraget sig Czarens Uvilje, med blandt Underhandlerne. Han havde selv bedt sig fritaget, men Kongen havde afslaaet det, og det kom heller ikke til noget Sammenstød paa Grund af hans Nærværelse. Vibe, der førte Ordet paa Kongens Vegne, udtalte, at denne var rede til at gaa til Skaane med 10,000 Ryttere og 23 Batailloner; da Kongen af Sverige næppe kunde stille mere end 26,000 Md. i Marken, vilde 30 russiske Batailloner være nok til at bringe den fornødne Overlegenhed til Veje, forudsat da, at der blev sat 20,000 Russere i Land paa Sveriges Østkyst; de russiske Statsmænd holdt imidlertid bestemt paa, at Czaren skulde stille 40 Batailloner; derimod var de villige til at nøjes med et noget mindre Kontingent af Ryttere end de 6000, de oprindeligt havde foreslaaet. De russiske Dragoner var nemlig slet beredne, og man var bange for, at de smaa og daarlige Heste vilde koste mere Furage, end de var værd. Naar man fra dansk Side ikke ønskede mere end 30 russiske Batailloner i alt, var det et Udslag af den Mistænksomhed, man nærrede over for den farlige Forbundsfølge, som man frygtede mere, end man elskede ham; man vilde ogsaa nødigt vække „ombrage“ i Tyskland ved at samtykke i, at alt for mange Russere samledes i Meklenborg. Forhandlingerne gik hurtigt fra Haanden, skønt der var flere Stridspunkter, det ene angaaende Styrken af det russiske Rytteri, det andet angaaende Wismar. De danske Ministre erklærede i Mødet den 2. Juni, at Kongen

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₅ Nr. 1240—1241; do. Søetaten vedr. ²⁰/₅ Nr. 211.

²⁾ Kom. E. Paulsen til Adm. ²⁰/₅, ³/₆.

ikke kunde svigte Kongerne af Preussen og England, „da England auf's höchsten zu menagieren wäre“. Herover blev Czaren, der i Forvejen var ked af de danske Statsmænds „Intriger“, rasende og truede med at rejse til Pymont og opgive hele Planen¹⁾. Om Rytteriets Styrke stredes man saa længe den 2. Juni, at Ministrene ikke kunde komme med til Taffel²⁾; paa dette Punkt gav Russerne efter, paa det andet de Danske, idet Kongen lovede at virke hen til, at Carl Leopold fik Wismar, efter at Voldene var nedrevne. Traktaten er dateret Altona den 3. Juni 1716. Man enedes om, at der i dette Aar skulde foretages en Landgang i Skaane, og at Czaren samtidig vilde angribe Sverige med 20,000 Md. Øst fra, saa snart den svenske Flaade var indsluttet i Carlskrona, og der ikke truede nogen Fare fra den svenske Sømagt i Stockholm³⁾. Til Expeditionen til Skaane vilde Czaren give 40 Batailloner og 2000 Ryttere; hvis Kongen fik de nødvendige Transportmidler, kunde der yderligere stilles 2000 Dragoner. Af disse Tropper vilde Kongen forpleje 15 Batailloner og 1000 Ryttere, saa snart de kom til Danmark; 30 Batailloner og 1000 Ryttere vilde han overføre fra Rostock til Sjælland; Gardebataillonerne vilde Czaren transportere paa sine egne Galejer, og 1000 Dragoner skulde marchere ad Landevejen, eskorterede af dansk Rytteri. Kongen af Danmark vilde stille 10,000 Ryttere, 20 Batailloner og 18 Orlogsskibe, medens Czaren stillede 14. Skaane og de andre injuria temporum tabte Provinser skulde Danmark have tilbage, men en særlig Garanti lovede Czaren ikke, den maatte ligge i den gensidige Sikkerhed, de to Monarker havde givet hinanden ved Traktaten af 1709⁴⁾, „hvilken man fra begge Sider hellig vilde holde ogsaa i det Stykke“. Kommandoen skulde skiftevis føres af Czaren og Kongen for 8 Dage ad Gangen; var en af dem alene paa Flaaden, førte han ene Befalingen over den, medens den anden ene kommanderede Hæren. Alle Udskrivninger skulde foretages med Orden og Disciplin. Czaren vilde ikke egenmægtig trække sine Tropper tilbage, og det maatte Kongen heller ikke. Alle erobrede Fæstninger med Inventar skulde tilhøre Kongen af Danmark, der udnævnte Kommandanterne og stillede Besætningerne, dog kunde

¹⁾ Habichtshals Rel. til Hert. af Schwerin ^{9/6} (skal være ^{5/6}), Hartman S. 60 f.

²⁾ Brev fra Hamb. ^{5/6}.

³⁾ Fra russisk Side er det paastaet, at Kongen af Danmark skriftlig havde forpligtet sig til at detachere nogle Krigsskibe til Ålandshavet; dette kan ikke bevises, men muligt er det, at han mundtlig har givet et Slags Tilsagn herom (Hartman S. 59 Note 1).

⁴⁾ Bind II, S. 43 f.

Halvdelen af disse bestaa af Russere, der ogsaa skulde have Ret til at anlægge Magasiner i dem. Naar der ikke mere var Brug for de russiske Tropper, skulde de rømme Fæstningerne; Kongerne af Preussen og England skulde anmodes om at beskytte Kongen af Danmarks Lande, hvis Frankrig greb ind til Fordel for Sverige¹⁾. Endelig Aftale om Operationerne skulde først træffes, naar man var færdig med Forberedelserne. De Magter, som ikke skulde deltage i Felittoget, maatte ikke faa noget at vide om de trufne Bestemmelser; man vilde søge at faa den engelske Flaade til at hjælpe med ved Afspærringen af Carlskrona; Czaren vilde i de „pressanteste terminis“ anmode Kong Frederik Vilhelm om at levere Kongen af Danmark de nødvendige Transportskibe for „en civil og billig Betaling“²⁾.

Czaren og Kongen boede siden den 30. Maj ret langt fra hinanden og maatte passere gennem Hamborg for at mødes. Czaren havde tænkt sig at rejse til Pyrmont 1. Juni, men blev nødsaget til at blive i Holsten endnu et Par Dage. Sin Bagage sendte han afsted den 2., og selv rejste han Dagen efter om Eftermiddagen med 3 danske Chalouper til Harburg efter at have spist til Middag med Kongen, der fulgte ham til Indskibningsstedet³⁾. En lille Skuffelse paa det erotiske Omraade havde han haft; han havde forelsket sig i en Præstedatter fra St. Bremen, tilbød 6000 Rdlr. for hende og lovet at sørge for hele Familien; men han fik Afslag⁴⁾. Forholdet mellem Kongen og hans høje Gæst har vistnok ikke været særlig hjerteligt, og det har vel næppe alene været Længsel efter Vandet, der fik Czaren til at skifte Opholdssted; helt uden Rivninger var Forhandlingerne heller ikke gaaet for sig; men da de underskrev Traktaten, var de begge fast bestemte paa at gennemføre den; begge var gennemtrængte af Ønsket om at knuse den fælles Fjende. Naar det fortælles, at Fyrst Kurakin, Ruslands Ambassadør i Haag, under Czarens Ophold i Stettin havde vundet ham for en Plan om Særfred med Sverige, der skulde gøre Rusland vigtige Indrømmelser mod til Gengæld at op-

¹⁾ Den franske Diplomat Grev Croissy, der havde været Gesandt hos Carl XII i Stralsund, havde henvendt sig til den russiske Vicekanster og tilbød Frankrigs Mægling; men heraf blev der dog ikke noget (Hagedorns Relat. ⁹/_o).

²⁾ Traktaten er for første Gang trykt in extenso i Hist. Tidsskr. 5, III, S. 152—158 efter en Afskrift i Udenrigsmin. Ark. Hovedindholdet blev dog hurtig bekendt, og de hamborgske Korrespondenter ilede med at sende Uddrag med mere eller mindre rigtige Tilføjelser og Forklaringer til deres Forbindelser.

³⁾ Breve fra Hamb. ²/_o, ⁵/_o (Bilag til Relat. aus Holland ¹³/_o); Kom. E. Paulsen til Adm. ⁵/_o.

⁴⁾ Hagedorns Relat. ⁵/_o.

naa store Fordele paa Danmark-Norges og Hannovers Bekostning, saa er det ganske grundløst; Kurakin var i Stettin i Anledning af Czarens Forhandlinger med Kongen af England¹⁾. I Juni 1716 bestod den dansk-russiske Alliance endnu; men 5 Maaneder efter havde den faaet et Grundstød.

Czaren rejste til Pyrmont, det bekendte Badested i Waldeck, som hans Læger denne Gang havde anbefalet i Stedet for Carlsbad. Kuren skulde vare i 3 Uger, han brugte den samvittighedsfuldt og holdt stræng Diæt. Den 26. Juni brød han op og rejste over Hannover til den kurfyrstelige Sommerresidens Herrenhausen, hvor han skulde hvile ud nogle Dage, inden han genoptog sit store Arbejde²⁾. Kong Frederik rejste over Itzehoe til Rendsborg, som han forlod den 4. Juni, samme Dag som han var ankommen. Efter et kort Ophold paa Gottorp kom han den 7. til Kolding og den 9. til København³⁾, hvor et meget stort Arbejde ventede ham.

Saa vel de diplomatiske Forhandlinger som de militære Operationer foregik i den Store Nordiske Krig med stor Langsomhed, der ikke blot beroede paa de slette Kommunikationer, men som ogsaa skyldtes svigtende faglig Dygtighed, Frygt for Ansvar, Mangel paa Tillid til sig selv og andre, enten det nu gjaldt Undergivne indenfor samme Land eller udenlandske Forbundsfæller. Man var naaet et Stykke ind i Juni, men var langt fra at være færdig; Forholdet til Rusland var ordnet, men med Kongerne af Preussen og England havde man ingen Overenskomst; Hæren skulde samles, Flaaden bringes op paa fuld Styrke, Transportmidler skaffes, Forplejningsvæsnet ordnes, Forraad af alle Slags inddrives og indkøbes, Foranstaltninger til Indkvartering af store Troppemasser træffes, Efterretninger indhentes, Operationsplan aftales. Der var kort sagt grumme meget at gøre i Forhold til den Tid, de personelle Kræfter og de Pengemidler, man havde til Raadighed; ikke blot den dansk-norske Stats, men ogsaa Ruslands Økonomi var bleven stærkt medtaget; med Penge kunde de ikke støtte hinanden; Ruslands Rigdom var ikke nær saa stor, som mange har forestillet sig; kontante Midler havde det ikke meget af.

Forholdet til Preussen blev hurtigt klaret; Kongen havde afslaaet at give Tropper, men havde lovet at udleje Transportskibe. Forhandlingerne

¹⁾ Holm S. 42 f.

²⁾ Westphal. Relat. 15., 20., 27. Juni.

³⁾ Rdsbg. Fæstningsregnsk.; Kgl. udf. Exped. ⁵/₆ Nr. 1260, ⁷/₆ Nr. 1264. Prot. Regii Consilii ⁹/₆.

om disse førtes i Stettin mellem den danske Envoyé, Generalmajor Bendix Meyer med Krigskommissær Daniel Sasse paa den ene, og den pommerke Schlosshauptmann, Gehejmerath v. Massow, paa den anden Side; de resulterede i en Kontrakt af 27. Juni, der indeholdt de nærmere Bestemmelser om Skibsleverancen, der vil blive omtalt nedenfor¹⁾.

Danmarks og Ruslands Forhold til Preussen var saaledes af en ret enkel og usammensat Karakter; meget havde man ikke at vente, men man vidste da i hvert Fald, hvad man kunde gøre Regning paa. Langt vanskeligere var det at faa Rede paa Forholdet til Kongen af England. Optændt af Ønsket om at kunne indlemme Stift Bremen i sine tyske Besiddelser havde han i 1715 som Kurfyrste af Hannover erklæret Sverige Krig; Kongen af Danmark havde solgt ham den eftertragede Provis, som han i 1712 havde erobret, og hannoveranske Tropper i ringe Tal havde ydet en ikke altfor værdifuld Hjælp til Erobringen af Wismar. Som Konge af England kunde Georg ikke uden Parlamentets Tilladelse slutte sig til de Nordiske Allierede; men under Paaskud af at beskytte den engelske Handel i Østersøen havde han — omend i stærkt begrænset Omfang — tilladt en Slags Samvirke mellem den engelske og den danske Flaade²⁾. Fra russisk Side nærede man ikke synderligt Haab om at faa England til Forbundsfælle; i 1715 udtalte Ambassadøren i København, at den engelske Nation, der nylig havde været i Forbund med Sverige, næppe havde synderlig Lyst til at medvirke til dets Ødelæggelse; kunde Kong Georg hindre sit Land i at tage Parti for Sverige, var det allerede store Ting. Hertil kom, at Kongen ikke var populær i England, ja endog havde mange aabenbare Modstandere: først og fremmest Stuarternes Tilhængere, Jacobiterne, der i 1715 havde rejst Oprørsfanen og ikke havde tabt Modet efter Nederlaget ved Preston 13. Nvbr. Vel var Prætendenten, Jacob Edward, som i Slutningen af Aaret var landet i Skotland, snart efter vendt tilbage til Frankrig uden at have udrettet noget, men hans Parti eksisterede stadigt, raadede over betydelige Penge midler og vedblev at arbejde paa at faa en fremmed Magt: Frankrig eller Sverige til at gribe ind til Fordel for det tidligere Dynastis Tilbagevenden. Carl XII stod ikke fremmed overfor denne Tanke; den 13. Juli 1716 kom hans højt betroede Minister, Baron Gørtz til Amsterdam, hvor han søgte at tilvejebringe Midlerne til en svensk Expedition til Skotland, der i Forbindelse med Jacobiterne skulde styrte det Hannoveranske Hus og lede Englands Udenrigspolitik ind paa nye Baner. Der var alle-

¹⁾ Hist. Tidsskr. 5, III S. 159 f.; Meyers Relat. 14., 17., 21. Juni.

²⁾ Bind VII S. 140—149, 254—256.

rede truffet ret omfattende Forberedelser, da Intrigen i Begyndelsen af Februar 1717 blev opdaget, hvorefter den svenske Gesandt i England blev arresteret af den engelske, Baron Gørtz af den hollandske Rege- ring, og Planen gik i Lyset¹⁾. De Forsøg, Kong Georg i Begyndelsen af 1716 havde gjort paa at faa Kongerne af Preussen og Danmark til at garantere den protestantiske Tronfølge i England mod et meget valent Løfte om Flaadehjælp næste Aar, førte ikke til noget Resultat, saa meget mindre som han ønskede, at de samtidig skulde garantere den nylig sluttede Barrièrtraktat, hvad der kunde have ført til Konflikter med Frankrig. Hans Henvendelser til Kejser Carl VI blev vel gunstigere modtaget, men han var ikke meget værd som Forbundsfælle; det var Czaren derimod. Den engelske Minister i Haag, Walpole, søgte at nærme sig Fyrst Kurakin; Kong Georgs Afsending til Kongressen i Brunsvig, Fabrice, prøvede at vinde Ruslands Repræsentant, Baron Schleinitz, medens den hannoveranske Førsteminister, Bernstorff, opfordrede Fyrst Kurakin til at rejse til London, hvor han ogsaa indtraf den 29. Marts²⁾ 1716 og samme Dag havde en Samtale med Bernstorff, der forklarede, at det var Georg I' Hensigt herefter som Konge at deltage i Krigen, da det var aabenbart, at Carl XII' og Gørtz' Politik gik ud paa at splitte de Allierede og ved Frankrigs Hjælp opnaa en fordelagtig Fred; han nævnede de omtalte Tilbud til Danmark og Preussen og sagde, at Kong Frederik beredvilligt var gaaet ind paa at give de ønskede Garantier, men at man endnu ikke havde faaet Svar fra Kongen af Preussen. Dette formede sig imidlertid som et blankt Afslag, og den danske Imødekommenhed bestod kun deri, at Söhlenthal blev beordret til at forhandle om Sagen. Bernstorff angav, at Basis for et engelsk-russisk Forbund maatte være gensidig Hjælp og Garanti. England var rede til at garantere Rusland de fra Sverige tagne Provinser; men da England og Sverige fra gammel Tid havde staaet i venskabeligt Forhold til hinanden, maatte man gaa forsigtigt frem; man burde begynde med en Handelstraktat; derigennem kunde man vistnok stemme Parlamentet gunstigt for et nærmere Forbund; men herom maatte Kurakin forhandle med de engelske Ministre. Næste Dag forhandlede han saa med Lord Townshend om Forbundets Karakter og de gensidige Ydelser; Lorden mente, at det vilde blive saadan noget som 12—15 engelske Orlogsskibe og 8—10,000

¹⁾ Episoden er udførlig skildret i A. P. Tuxens Afhdlg. i „Karolinska förbundets årsbok“ 1925.

²⁾ Hartman har S. 24 den 27., men Söhlenthal beretter den 31. Marts „I Søndags kom Fyrst Kurakin“.

russiske Soldater; han haabede, at det vilde gaa hurtigt, da det var Kongens Hensigt at sende en Flaade til Østersøen for at faa Ende paa Krigen; naar den var ankommen, skulde Admiralen sende Kong Carl en Deklaration med Opfordring til at slutte Fred paa de Vilkaar, den foreliggende Situation krævede; en Fortsættelse af Krigen var til stor Skade for Englands Interesser og medførte svære Tab for det. Blev Svaret utilfredsstillende, vilde Kong Georg lade Carl XII vide, at hans onde Hensigter mod England og dets Konge var tilstrækkelig bekendte, at man ikke længere vilde finde sig deri, men med Vaabenmagt tvinge ham til Fred; derefter skulde den engelske Admiral forene sin Flaade med den danske og — hvis Forhandlingerne med Czaren faldt gunstigt ud — med den russiske for i Fællesskab at angribe den svenske. Forbundet med Rusland ønskedes snarest sluttet; Townshend vilde ikke skjule, at det ikke vilde blive helt let at vinde Parlamentet; der var dog godt Haab om det dels paa Grund af den Uvilje, Kongen af Sveriges Kaperreglement havde vakt, dels ved Hjælp af den Handelstraktat, man haabede at faa sluttet.¹⁾

Den Deklaration, Admiral Norris skulde afgive, var vel skikket til at afstedkomme et Brud og stemmede ikke med Townshends Udtalelser til den svenske Gesandt, Grev Gyllenborg, om Muligheden for, at England vilde hjælpe Sverige med at faa de baltiske, men ikke de tyske Provinser tilbage. De i Deklarationen indeholdte Fordringer, og de, som den engelske Envoyé i Sverige, Jackson, skulde fremsætte, gik ud paa: 1) Erstatning for de gennem Kaperne lidte Tab, Ophævelse af Kaperreglementet og Sikkerhed for Fremtiden; 2) et højtideligt Løfte om hverken direkte eller indirekte at støtte Prætendenten eller modtage jacobitiske Flygtninge; 3) Opgivelse af alle Planer mod Norge eller de danske Øer. Gik Kong Carl ind paa alt dette, vilde Kongen af England genoprette det gode Forhold mellem Rigerne og yde Hjælp til Opnaelsen af saa god en Fred, som Forholdene tillod; om Tilbagegivelse af de erobrede Provinser var der ikke Tale. Medens Admiral Norris afventede Kongen af Sveriges Svar, maatte han kun i yderste Nødstilfælde gaa angrebsvis til Værks; han skulde endog søge at hindre et Angreb paa Skaane og true med at forlade Sundet og give den svenske Flaade fri Bane.

Kong Carl vilde ikke aabne Admiralens Brev, da han ikke var akkrediteret; men Jacksons Memorial maatte han jo modtage; han med-

¹⁾ Hartman S. 18—28.

delte Gyllenborg, at det Hannoveranske Hus krævede noget „positift och öfvermåten ansenligt“, medens det gav Sverige ganske løse Løfter; han vilde derfor ikke svare, før Kongen af England kom med ganske bestemte Tilbud. Det er højst sandsynligt, at Kong Georgs Forslag kun har haft til Hensigt at fremkalde et Afslag, der kunde vække Misstemning mod Sverige i England. Inden Admiral Norris fik at vide, at hans Brev ikke blev modtaget, havde han dog faaet Ordre til at yde Bistand ved Landgangen i Skaane. Jacksons Memorial blev først besvaret den 28. Novbr. ¹⁾)

Meget snart efter Kurakins Sammenkomst med Townshend indtraf der et Omslag i den engelske Regerings Planer, som det hidtil ikke er lykkedes at forklare; hverken i det russiske Udenrigsministeriums Arkiv eller i Arkiverne i London og Hannover er der fundet noget, der giver Oplysning om Grunden til denne mærkelige Strømkæntning²⁾). Den stærke Spænding, der snart udbrød mellem Czaren og Kongen af England og aldrig hørte op, gav sig i 1720 Luft i en lidenskabelig Notevexling mellem de to Hoffer, hvori Kurakins Sendelse omtales; heri nægter den engelske Regering rent ud, at den nogensinde har aabnet Forhandlinger med Czaren om en mod Sverige rettet Alliance, eller at den har lovet at garantere Rusland dets Erobringer; Kurakin kom ene og alene til London for at slutte en Handelstraktat (!); Planen strandede, da man fra russisk Side ikke vilde vide noget af en Handelstraktat, der ikke var forbundet med en Alliance, som vilde medføre et aabent Brud med Sverige, til hvilket Rige England i lange Tider havde staaet i det venskabeligste Forhold. De russiske Noter derimod var i bedre Overensstemmelse med Sandheden. Den 14. April 1716 beretter Søhlenthal, at Bernstorff og Lord Townshend har sagt, at Fyrst Kurakin har afslaaet at underskrive en Handelstraktat, hvad der satte dem i stor Forlegenhed overfor den engelske Handelsstand; de danske Ministre, Søhlenthal og v. Holtze, maatte endog overtale ham til at underskrive en Traktat sub spe rati; Kurakin vilde ikke gaa ind paa, at en Vare, naar den var fortoldet, frit kunde forhandles over hele Landet; heller ikke vilde han indrømme, at Betalingen for de indkøbte Varer kunde erlægges i Landets Mønt, men forlangte, at den skulde ydes i Species Penge; Søhlenthal beretter i Slutningen af sin Relation, at Kurakin har faaet et i almindelige Udtryk holdt Projekt til en gensidig Garanti: England kræver,

¹⁾ P. Sörensson: Sverige och Frankrike 1715—1718. Lund 1909, S. 72 Chance II, S. 699; Holm S. 54 Note 1.

²⁾ Hartman S. 28; Chance II, S. 679 Note 16.

at Czaren skal garantere den protestantiske Tronfølge og paa egen Bekostning sende 6000 Ryttere og 10,000 Md. Fodfolk til Lybæk, hvor de skulde overgaa i engelsk Forplejning med Brød og Furage; til Gengæld vilde England garantere Ruslands Erobring, men der sagdes ikke hvilke, hvad Kurakin var misfornøjet med¹⁾. De Rygter om Carl XII's dødelige Saar og Arveprinsen af Hessens Fald, der af Kurakin anføres som mulige Aarsager til Afbyrdelsen af Forhandlingerne, kan man roligt lade ligge; Grunden maa snarest søges i de Vanskeligheder, Bernstorff og hans Venner, Lorderne Townshend, Sunderland og Stanhope, stødte paa, da de forsøgte at vinde Kongens øvrige engelske Raadgivere for Sagen; man kunde ikke forelægge Handelstraktaten for Parlamentet og derigennem bane Vejen for Alliancen, medmindre Ministeriet stod enigt²⁾. Men der er ingen Tvivl om, at baade Kongen og Bernstorff oprigtigt ønskede en Alliance med Rusland; den svenske Gesandt i London har ikke af Regeringen faaet nogen Forsikring om venskabeligt Sindelag overfor hans Land og Konge, og Udtalelserne i Deklarationen til Carl XII³⁾ var kun Fraser; da England først i Juli paa ny nærmede sig Rusland, udtalte den hannoveranske Gesandt i København, Grev Bothmer, at Admiral Norris skulde gaa angrebsvis til Værks mod Sverige, hvis Kong Carl besvarede hans Deklaration med et Afslag, hvad man sikkert ventede⁴⁾.

I Begyndelsen havde Kurakin været henrykt over den gode Stemning, han havde fundet baade hos Bernstorff og Townshend, en Glæde, der fuldtud deltes af Czaren, der befalede ham at bestræbe sig for at faa England til at give 28 Orlogsskibe, der skulde stilles under hans Kommando; „som af egen Drift“ kunde Gesandten give Haab om, at Czaren vilde garantere Tronfølgen og bestræbe sig for at faa Kongerne af Danmark og Preussen til det samme; men 9. April, længe før dette Reskript fra Czaren var kommet, mødte Bernstorff med et kategorisk Forlangende om, at Kurakin strax skulde underskrive Handelstraktaten, da Norris ellers ikke vilde faa Ordre til at gaa effektivt til Værks; men det turde Fyrsten ikke; over for Ministrene og Kongen, hos hvem han den 16. April havde Foretræde, erklærede han, at han først maatte

¹⁾ Söhlenth. Relat. 14/4. Heraf fremgaar, at den danske Gesandt var overbevist om, at Alliantetilbudet var udgaaet fra England. Hartman har misforstaaet Holm, der ikke har udtalt sig om den Side af Sagen.

²⁾ Hartman S. 30 ff.

³⁾ Side 210.

⁴⁾ Hartman S. 33.

have nye Instruktioner. Nogen Tilbøjelighed til at søge Tilslutning til Sverige mærkedes ikke hos Kong Georgs Ministre; Bernstorff forsikrede tvært imod, at Norris skulde faa Ordre til at værne de norske Kyster mod svenske Skibe¹⁾.

Sin sidste Konference i London havde Kurakin den 15. April, Dagen før sin Afrejse; Bernstorff overrakte ham et Garantiprojekt som Basis for videre Forhandlinger, der skulde føres i Haag; hans Mening skal have været, at Fyrsten i eget Navn skulde overrække det til den engelske Minister i Haag, som atter skulde optage det i sin Relation, for at det paa denne Maade kunde blive fremlagt for Ministeriet. Det er muligt, at Henvendelsen til Kurakin er sket af Frygt for en russisk-fransk Forbindelse, og det er sikkert, at den franske Ambassadør i Haag, Grev Chateauneuf, gjorde alt muligt for at faa Fyrsten til at bede Czaren om Instrux til at forhandle med ham om visse, for begge Riger fælles Interesser. Fra flere Sider bejlede man til Czarens Venskab; selv foretrak han en Forbindelse med England, der havde størst praktisk Betydning, men han havde forspildt sine Chancer ved at give sin Broderdatter til Hertug Carl Leopold²⁾.

Tilvejebringelsen af en Alliance mellem Danmark og England stødte paa store Vanskeligheder³⁾. I Bernstorffs Projekt, hvorom den danske Regering havde faaet Besked gennem Söhlenthals Relationer af 13. og 17. Jan., hed det, at Danmark 2 Maaneder efter modtaget Rekvisition skulde stille 3000 Ryttere og 5000 Infanterister, der paa Generalstaternes Bekostning skulde forplejes med Brød, Furage, Kvarter og „Wagengelder“; til Gengæld vilde England og Generalstaterne garantere Slesvig, Rygen og Pommern indtil Peene samt hjælpe Danmark med 16 Orlogsskibe, saa længe Krigen varede, alt under den Forudsætning, at Kongen forpligtede sig til at spærre de svenske Kapere inde i Göteborg og Marstrand og lovede ikke at fortrædige Hansestæderne, som England interesserede sig for. Om dette Projekt udfærdigede Konseillet og General Admiralen en Betænkning, som den 12. Febr. blev sendt til Söhlenthal: man krævede klar og officiel Besked om, hvad der skulde garanteres; man ønskede, at Kejseren og Generalstaterne ogsaa kunde optræde som Rekvirenter; man vilde kun stille 2000 Ryttere og 4000 Infanterister, der helt skulde forplejes af Rekvirenten, paa engelsk

¹⁾ Söhlenth. Relat. 17/4.

²⁾ Hartman S. 36 ff.

³⁾ Jfr. Side 208. f.

Fod i England, ellers paa hollandsk; de 3 Rekvirenter skulde yde Danmark samme Hjælp, der skulde forplejes paa dansk Fod; de tilbude Garantier maatte udvides til ogsaa at gælde de Erobringer, man ventede at gøre; de 16 Orlogsskibe skulde ogsaa i Fremtiden stilles hver Gang, der blev rettet noget Angreb paa Danmark i Anledning af de Provinser, man ventede at kunne tage fra Sverige. Gyldenløve begærede, at Englænderne skulde komme snarest; forlangte de at danne Avantgarden, maatte de levere Skibe, der kunde tage det op med Svenskerne, der altid havde 80—100 Kanonsskibe med 24 Pds. Kanoner i Avant- og Arrieregarden; Kommandoforholdene maatte forud ordnes; Englænderne skulde bruge samme Signaler som de Danske og rette sig efter Krigsraadets Bestemmelser; Detachementer skulde altid staa under dansk Befaling; til Blokaden af Göteborg var 6 Orlogsskibe og nogle Fregatter nok; da de engelske 50 Kanonsskibe førte mindre Kalibre end de danske, maatte deres Antal forøges, og endelig maatte der træffes samme Aftaler med Hollænderne, der vel nok vilde forlange Arrieregarden. Disse Betingelser ventede man ikke, at Englænderne vilde gaa ind paa; man stode hverken paa dem eller paa Hollænderne; Gesandterne havde Ordre til at holde et skarpt Øje med de Forhandlinger om Handelstraktater, Rusland førte i London og Haag¹⁾.

Foreløbig var det af størst Betydning for Danmark at faa en engelsk Flaade til Østersøen, der ikke skulde nøjes med, som i de foregaaende Aar, at konvojere; dette forestillede Frederik IV Kong Georg paa det mest indtrængende; men denne svarede, at han gerne opfyldte Kongens Ønske om til Foraaret at se en engelsk Eskadre i de danske Farvande, og at han haabede snart at kunne meddele, hvad han videre kunde gøre²⁾. Ulykken var den, at Danmark kun havde Traktat med Hannover og ikke med England, der intet vilde have med Kurfyrstendømmets Krige at gøre; for at opnaa en Alliance med Storbritannien maatte man have en „Prætext“, og dertil kunde Sukcessionstraktaten udmærket godt bruges; Bernstorff raadede derfor til snarest muligt at slutte denne i London, da Kongen i Øjeblikket ikke havde nogen Underhandler at sende til København³⁾. Söhlenthal kunde imidlertid ikke faa rigtig Besked om, hvad man i England syntes om de danske Betingelser, da Ministrene var saa optagne af deres egne Sager. Midt i Marts havde

¹⁾ Geh. Reg. ^{15/2}; Söhlenthals Relat. ^{19/1}, ^{17/1}, ^{21/1}.

²⁾ Frederik IV til Georg I ^{35/1} og dennes Svar ^{18/2} (Engld. A. 1712—1716); Söhlenth. Relat. ^{14/2}.

³⁾ Söhlenth. Rel. ^{0/2}.

Townshend sagt, at saa snart som Garantitraktaten var undertegnet, vilde man drive paa Udrustningerne, saa at en Eskadre kunde være sejlklar til April; i Tilslutning dertil havde Bernstorff udtalt, at 10—12 veludrustede engelske Orlogsskibe vilde slutte sig til den danske Flaade og sammen med den operere mod Svenskerne; selvfølgelig kunde den engelske Eskadre ikke staa under dansk Kommando, men dens Chef skulde virke sammen med den danske Admiral¹⁾.

Da Carl XII faldt ind i Norge, blev Spørgsmaalet om engelsk Flaadehjælp aktuelt; nu vilde nemlig Göteborgeskadren kunne komme til at spille en Rolle; Söhlenthal fik derfor Ordre til at bede Kong Georg om Hjælp²⁾; han fik Audiens den 8. April og forestillede Kongen, hvor farligt det kunde blive, hvis Svenskerne satte sig fast i Norge; England maatte sende en Eskadre til „Nordsøen“, der i Forening med Admiral Gabels kunde angribe og slaa Göteborg Eskadren, selv om der var franske Skibe i den³⁾. Kongen spurgte nu om Forholdene i Norge og udtalte, at man bedst kunde drive Svenskerne ud igen ved at rette et Angreb mod Skaane. Iøvrigt lovede han, at Skibene skulde blive afsendte; Norris var udnævnt samme Dag; han vilde faa 2 80 Kanonsskibe, 2 med 70, 5 med 60 og 6 med 50 Kanoner, 1 Fregat med 40 og 1 Hospitalskib, ialt 16 Krigsskibe med 4920 Md. og 964 Kanoner⁴⁾. Besætningerne var ikke saa lidt mindre end paa de danske Orlogsskibe.

I Erkendelse af Vigtigheden af Underhandlingerne med England sendte Kongen endnu en Diplomat, Justitsraad Joh. Jac. v. Holtze, der tidligere havde været akkrediteret Hoffet i Hannover, til London⁵⁾, hvor han indtraf den 10. April. Han kendte Bernstorff og gik for at have Indflydelse hos ham. Forholdene var bleven særlig vanskelige paa Grund af de Hindringer, Kurakin var stødt paa⁶⁾. Den 13. April blev v. Holtze modtaget af Kongen, der udtalte, at 15 Orlogsskibe var sejlklare, og lovede af al Magt at hjælpe Danmark⁷⁾. Bernstorff forsikrede, at Eskadren ufortøvet vilde blive afsendt. Norris rejste til Chatham og inspicerede Skibene, som han ikke fandt i den Stand, han ønskede; han haabede dog, at 13 vilde være færdige den 25. April. Bernstorff for-

¹⁾ Söhlenth. Rel. ¹⁸/s.

²⁾ Geh. Reg. ²⁸/s.

³⁾ Carl XII havde givet adskillige franske Skibe Kaperbreve.

⁴⁾ Söhlenth. Relat. af 10., 17. Apr.

⁵⁾ Kreditiv af ²⁸/s.

⁶⁾ Side 209 f.

⁷⁾ v. Holtzes Relat. ¹⁴/4.

sikrede, at Admiralen havde Ordre til at „agere“ mod Svenskerne i Nordsøen; om Operationerne i Østersøen kunde man siden tale; han indrømmede, at Besætningerne var temmelig smaa, og Bestykningen af mindre Kaliber end brugeligt i Danmark; men Admiralen var paa Kant med 1ste Admiralitetskommissær, der ikke vilde give ham fuld Besætning og tilstrækkelig Ammunition og heller ikke tildele Eskadren en Kontreadmiral; efter lange Forhandlinger med Kongen og Bernstorff gav han dog efter, men Tiden spildtes¹⁾. Eskadren samledes i Themsmundingen, hvor v. Holtze fik Lejlighed til at bese den; blandt Skibene fandtes allerede dengang en „Dreadnought“, der førte 36 Pds. Kanoner i underste Lag. Besætningerne bestod kun af Matroser²⁾. Skønt Bernstorff forsikrede, at nu skulde Norris faa Instrux for straks derefter at afsejle, trak det stadig ud; da Bernstorff erfarede, at Kong Carl vistnok snart maatte forlade Norge, og at Wismar havde kapituleret, mente han, at der ikke vilde blive stort at gøre for den engelske Flaade, og at det ikke havde Hast med dens Afsendelse; men de danske Diplomater advarede ham imod at forlade sig paa usikre Efterretninger; en stor svensk Flaade var i Søen, og de danske Øer i Fare. Norris fik trods alle Bernstorffs Løfter først sin Instrux den 22. Maj og den 25. gik han om Bord. Fregatten Packan, som Viceadmiral Gabel havde sendt for at drive paa Englænderne³⁾, og den officielle Meddelelse om den svenske Flaades Optræden i Østersøen gjorde ikke den ønskede Virkning. Vanskelighederne med Russerne, Uviljen mod deres Ophold i Meklenborg havde sikkert Del i, at Norris' Instrux blev holdt i saa vage Udtryk; Bernstorff sagde rent ud, at man nu saa noget anderledes paa Spørgsmaalet om Ønskeligheden af en Landgang i Skaane; i hvert Fald vilde man afvente Kong Carls Svar paa den Deklaration, Admiral Norris skulde tilsende ham⁴⁾. Den 28. Maj gik Eskadren under Sejl; da v. Holtze paa denne Dag med Paketten sejlede fra Harwich til Holland, hørte han Admiralsens Afskedssalut. Vinden var god, Eskadren vilde snart kunne være i de danske Farvande; Holtze meddelte, at Gabel var averteret, og hos Admiral Norris var ansat Kaptajn Finnebo [Fynbo], en god dansk Mand, til hvem han havde Tillid⁵⁾. Et Lyspunkt var det, at England

¹⁾ Söhlenth. Relat. 17., 21., 24. Apr.

²⁾ v. Holtzes Relat. 34/4.

³⁾ Side 149.

⁴⁾ Söhlenth. Relat. 28. Apr., 1., 8., 12., 15., 19., 22., 26. Maj; Geh. Reg. 11. Apr.

⁵⁾ v. Holtzes Relat. dat. Haag 20/s. I Følge Söhlenthals Relat. af 2/s fandt Afsejlingen først Sted 20/s.

lovede strax at betale 411,000 hollandske Gylden som Afdrag paa skyldige Subsidier og Restancer. „Alt klares her ved Præsenter“, skrev Søhlenthal, idet han bad om Bemyndigelse til at love Gaver for at faa Subsidierne beregnede paa den for Danmark fordelagtigste Maade. Han fik Tilladelse til at love Lord Carnarvon en klækkelig „reconnaissance“, ogsaa hans underordnede Embedsmænd skulde faa, hvad man plejede at give dem. Kong Georg havde med Glæde erfaret, at Kongen af Danmark havde befalet at arrestere de Jacobiter, som var rejste til Norge for at vinde Kong Carl for en svensk Expedition til Skotland; kedeligt var det, at Kongen af England absolut vilde rejse til Hannover; det vilde i høj Grad vanskeliggøre Forhandlingerne med ham¹⁾.

Den 7. Juni meldte Chefen for Vagtskibet i Sundet: „I Morges Kl. 3¹/₂ kom den engelske Eskadre og gik til Ankers med 15 Orlogsskibe, 1 Fregat og 25 Koffardiskibe“; næste Dag berettede han, at der yderligere var kommet 6 Orlogs- og 25 Koffardiskibe; den 9. om Morgen Kl. 6 kom Kaptajn Peter Bredal fra Flekkerø med 7 russiske Orlogsskibe; han var yderst fornærmet over, at Kronborg havde besvaret hans Salut med 3 Skud; han havde skudt 9 og forlangte Skud for Skud²⁾. Admiral Norris havde meldt sin Ankomst til Konseillet, Kongen var jo ikke endnu kommen til København, og havde bedt om, at de Skibe, han havde konvojeret, maatte sejle til Sverige i deres lovlige Ærinde, under Forudsætning af, at de ikke medførte Kontrebande. Paa Konseillets Anmodning om at nærme sig København, da Svenskerne var i Søen, svarede han, at han vilde blive paa Rendezvous Pladsen for at forene sig med de ventede Hollændere til Beskyttelse af Handelen; han meddelte videre, at han havde sendt en „Expresser“ til Sverige for i sin Konges Navn at bede Kong Carl om at lade alle Foretagender mod Norge fare; han selv maatte blive, hvor han var, men foretog Svenskerne sig noget mod Danmark, vilde han gøre sit Bedste for at forsvare det³⁾. Meget Haab gav han i øvrigt ikke; i Slutningen af Juni forhandlede han paa Frederiksborg med Gehejmraad Sehested og udtalte, at hans Regering meget gerne saa, at Kongen opgav Landgangen i Skaane, da Resident Jackson havde meldt, at Kongen af Sverige vilde stille antagelige Forslag; hertil svarede Sehested, at dette kunde han ikke referere for Kongen; da Forberedelserne var saa

¹⁾ Geh. Reg. 21/s, 26/s; Søhlenthals Relat. 3., 5., 12., 26. Juni.

²⁾ Adm. I. S. 7., 8., 9. Juni.

³⁾ Norris til Konseillet 27/s, 29/s gl. St.; 9/s n. St. (England A. 1712—1716). Alle N.s Skrivelser er paa Engelsk.

vidt fremskredne, kunde Planen ikke opgives; Admiralens Udtalelse stred jo ganske mod, hvad Kong Georg før havde holdt paa; han havde jo netop hævdet, at Krigen maatte føres med Kraft, og at man kun gennem en Landgang kunde opnaa Fred; man havde undret sig noget over, at man stadig fik Afslag, naar man bad om at se Admiralens Instrux. Norris bad imidlertid indtrængende om, at Sagen maatte blive refereret, og Kongen paalagde da Söhlenthal at udtale hans Forbavelse overfor det engelske Hof og lade Ministrene vide, „at man havde ventet sig noget ganske andet af Kongen af Englands Fasthed og de Forsikringer han havde givet om at staa Os bi ved den forestaaende Udførelse af de tagne Beslutninger“¹⁾. Det var saa langt fra, at den danske Regering heraf lod sig skræmme til at opgive Planen, at den tværtimod for den russiske Ambassadør fremstillede Nødvendigheden af en fast Optræden fra Kongens og Czarens Side; kun burde denne ved en formelig Traktat berolige England med Hensyn til sine Planer²⁾.

Den 28. Juni kom der yderligere 40 engelske Koffardiskibe med 2 Konvojskibe; Eskadren laa stadig i Sundet og laa der endnu den 13. Juli, da en hollandsk Flaade paa ikke mindre end 260 Handelsskibe, konvojerede af 6 Orlogsmænd, kom ind fra Kattegat³⁾. Først nu fik man ren Besked; da Sehested spurgte Norris om, hvor mange Skibe han vilde bruge til Konvojering, og hvor mange han vilde lægge foran Carlskrona, svarede han, at han sammen med Hollænderne vilde gaa til et Sted i Nærheden af denne Krigshavn; herfra vilde han „let them proceed up the Baltique with the trade“, medens han med de engelske Skibe vilde krydse mellem Bornholm og Carlskrona for at holde Øje med Svenskerne. Da han meddelte Hollænderne dette, erklærede de, at saa maatte de først afvente Ordre fra Generalstaterne, og sendte strax Melding hjem, og det samme gjorde Norris. For at undgaa Misforstaaelse meddelte han Sehested, *at han ingen Ordre havde til at agere offensivt mod Svenskerne; hvis de hverken søgte at forstyrre Handelen eller „make war upon me“, havde han ingen „directions to make war upon them“*; hvis Kongen af Danmark vilde sende en Kurér til Kong Georg i Hannover, vilde han maaske kunne skaffe Admirealen

¹⁾ Sehested til Söhlenth. 2/6 (Geh. Reg.).

²⁾ Holm udtaler (S. 54), at her er et Punkt, der trænger til Oplysning fra engelsk Side; men Chance beklager (II S. 693—695), at der intet kan oplyses om Grunden til Omslaget i Kongen af Englands Anskuelse.

³⁾ Adm. I. S. 22/6, 23/6, 13/7.

nye Forholdsordrer; dog maatte han have at vide, hvor mange danske Skibe der skulde støde til hans, og hvad man agtede at foretage sig; selv vilde han gerne skrive til sin Konge; han ønskede intet hellere end at vise sin Nidkærhed for Kongen af Danmarks Sag; foreløbig kunde han kun ønske til Lykke med den Fremgang, hans Vaaben havde haft i Norge. Som Kurér afgik Major Fynbo til Hannover med Pas fra den danske Konge, der ikke vilde skrive til Kongen af England¹⁾. Selvfølgelig var han meget utilfreds med Norris' Erklæring, der ikke var i Overensstemmelse med Kong Georgs mangfoldige Forsikringer; efter at have spildt en kostbar Tid havde denne erklæret kun at ville bruge Vaaben, hvis Svenskerne forstyrrede Handelen eller angreb ham; men ikke et Ord havde han nævnet om, at han skulde yde Bistand ved Landgangen i Skaane; det var ganske ubegribeligt, at Norris' Instruktioner kunde være saa koldsindige, da Kong Georg jo selv havde skrevet, at Admiralen i Aar skulde gøre godt, hvad der var forsømt i Fjor; nu kunde man se, at man intet skulde vente sig af ham; Svenskernes Hovmod vilde ikke blive knækket; derfor skulde Söhlenthal arbejde for, at Norris fik Ordre til at optræde fjendtligt mod den svenske Flaade og lette Landgangen i Skaane²⁾. Kong Georg havde nylig afslaaet en Anmodning om at sende 4 hannoveranske Eskadroner til Sjælland under Henvisning til, at Kongen af Preussen ikke vilde støtte Expeditionen til Skaane med Tropper, hvoraf Danmark og Rusland maatte have mere end nok³⁾; derimod havde Söhlenthal — i det mindste tilsyneladende — større Held med at faa Kongen af England til at give Norris mere positive Ordre; den 14. Juli kunde han indberette, at Bernstorff havde forklaret ham, at Grunden til, at Eskadrens Afsejling var forhalet, og at Admiralens Instrux var saa begrænset, var, at man havde næret Frygt for, at Czaren havde til Hensigt at bemægtige sig hele Østersøkysten; i Dag vilde der imidlertid blive sendt Ordre til Norris om ikke at fraraade Landgangen, men i Følge sin Ordre, som Söhlenthal havde nævnt i sin Relation af 26. Juni, dække Russernes Transport, lette Landgangen og holde Sundet rent; dog kunde han blive nødsaget til at afgive nogle Skibe for at hindre Svenskerne i at opbringe engelske Handelsskibe; dette var ganske nødvendigt af Hensyn til Opinionen i England; blev Svaret paa Deklarationen til Kongen

¹⁾ Sehested til Norris 14/7; Norris til Sehested 4/7, 7/7 gl. St. Sehested til Norris 20/7. Fremhævelserne findes i Originalen.

²⁾ Geh. Reg. 18/7.

³⁾ Geh. Reg. 16/6; Söhlenth. Relat. 20/6.

af Sverige afvisende, skulde Norris angribe. En Kopi af Norris' Instrux kunde Søhlenthal ikke faa¹⁾. Da Ordren til Søhlenthal af 18. Juli afgik, var Kong Georgs Ordre til Admiralen under Vejs, og den 24. skrev Gehejmerraad Sehested til ham: „Justitsraad v. Holtze skal tale med Dem om visse Ordre fra Deres Hof, der er komne i Dag; Hs. Majestæt er overbevist om, at De vil haste med at udføre dem, og venter utaalmodigt paa Deres Svar, da han er overbevist om Deres Iver for den fælles Sag; Vi beder Dem meddele, naar De kan slutte Dem til vor Flaade“²⁾. Den hannoveranske Minister i København, Baron Püchler, havde jævnlig Sammenkomster med Admiralen, men kunde naturligvis intet udrette; det pinte ham at være Vidne til den Misfornøjelse med den engelske Flaades Uvirksomhed, der herskede i København; da Admiralen engang spurgte, om han havde faaet nogen Instrux fra England, hvad man skulde tro efter hans Breve, svarede han, at det havde han ikke; men han havde efter Admiralens Ønske meddelt ham, hvad man sagde i København, og hvad man havde bedt ham om at sige; af de sidst ankomne Breve fra England havde han faaet det Indtryk, at Kongen af England ønskede en Landgang for derved at tvinge Svenskerne ud af Norge³⁾. „Er vi for eller imod Landgangen“, skriver Püchler den 30. Juni til Robethon, Bernstorffs Sekretær, „dersom vi er for den, er der ingen Tid at spille, hvis den skal gøre Virkning; men den kan overhovedet ikke udføres, hvis Norris ikke beordres til Østersøen for at bringe Hjælp; men i saa Fald maa Admiralen uopholdelig have nye Instruxer og handle hurtigt; thi at gaa over til Skaane i Vinter vilde være det samme som intet at gøre, da Troppernes Underhold vilde blive alt for vanskeligt“. Der gik imidlertid lang Tid hen, inden der skete nogen Ændring i Forholdene; Postdag efter Postdag jamrer Püchler over Flaadens Uvirksomhed. Den 28. Juli kan han endelig meddele: „Man synes nu mere tilfreds med Admiral Norris efter Konferencen i Forgaars. *Hans Skibe ligger nu her paa Reden*“⁴⁾.

Den Ordre, Norris havde faaet, gik ud paa, at han, naar han havde sikret Handelsskibene, skulde dække og lette Landgangen; Kongen af Sverige havde tilstrækkelig tydeligt vist sit Sindelag mod England ved traktatmæssigt at love Jacobiterne Ansættelse i sin Tjeneste med samme Rang, som Prætendenten havde givet dem, og ved at opbringe

¹⁾ Söhlenth. Relat. 14/7, 17/7.

²⁾ Geh. Reg. 34/7 (Koncept i England A. 1712—1716).

³⁾ Püchler til Robethon 27/6.

⁴⁾ Püchler til Robethon 28/7.

Skibe, der var bestemte for London; Hans Majestæts Mening var, at han ikke skulde gaa skaansomt frem mod Svenskerne, hvis hans Flaade kunde hindre dem i at opnaa betydelige Fordele, eller hvis han ved at forene sig med de Danske kunde tilføje dem et betydeligt Nederlag; kun naar et af disse Tilfælde forelaa, maatte han yde de Danske Hjælp i et saadant Omfang, at det kunde betragtes som et Brud med Sverige. Efter Modtagelsen af denne Ordre lettede Norris og stod ned mod København. Ved en Konference med de danske og russiske Ministre blev han spurgt om, hvorledes Transporterne fra Meklenborg og Overgangen til Skaane bedst kunde sikres; han svarede, at han først maatte have Svar paa sine Henvendelser til Generalstaterne og Kongen af England; iøvrigt mente han, at naar hele den danske og russiske Flaade kunde følge ham til en Station paa den anden Side Bornholm, og det var konstateret, at den svenske Flaade var gaaet ind til Carlskrona, kunde Handelsflaaden sikres med et Detachment, og Resten af Flaaden følge de to andre. Den 30. Juli fik Norris fra Kong Georg en Ordre, dateret Osnabrück den 24., der bemyndigede ham til at handle, som han havde tænkt sig det. Den 31. var der en ny Konference, hvor Admiralen fremlagde sine nye Instruktioner og besvarede en Række Forespørgsler fra Gehejmerraad Sehested med at udtale, at han var rede til at gaa offensivt til Værks, at han ikke vilde indrømme nogen Udsættelse, hvis Kongen af Sverige i sidste Øjeblik tilbød „Satisfaktion“, og at han foreslog, at der blev dannet en Slaglinie, bestaaende af 6 hollandske, 19 engelske, 11 danske og 14 russiske Orlogsskibe. De 6 hollandske og 5 engelske skulde konvojere Handelsskibene; paa Gabels Eskadre skulde man ikke vente. Til Lord Stanhope indberettede han, at Czaren var villig til at sejle, men de Danske ikke; Grunden til, at de vilde afvente Gabels Komme, var formodentlig den, at de ikke vilde have Russerne over, før Forberedelserne til Landgangen var fuldt færdige; de havde forlangt at faa Kommandoen, hvad han havde afslaaet, da det var en Rettighed, Englænderne aldrig vilde opgive; Hollænderne havde strænge Ordre til ikke at gaa angrebsvis til Værks; men, da de ikke kunde gaa op i Østersøen, før Svenskerne var drevne i Havn, vilde han gøre alt muligt, for at Slaget, hvis et saadant skulde leveres, kunde finde Sted, inden Hollænderne havde forladt Flaaden¹⁾.

Man var altsaa naaet langt ind i August, inden Allianceforholdene

¹⁾ Chance II S. 699 ff.

var ordnede. Man vidste, hvad man kunde vente af Preusserne og Russerne, og havde Grund til at gøre Regning paa Samarbejde med Engländerne. Tiden var stærkt fremskreden; men en lang Række militære Forberedelser var trufne, samtidig med at de diplomatiske Forhandlinger sneglede sig frem ad krogede Veje.

Det er ikke ualmindeligt, at Personer, der staar udenfor Hæren og Flaaden, ja endog ganske mangler militære Forudsætninger, forfatter Felttogsplaner; en saadan blev i Aaret 1710, da den danske Hær stod i Skaane, tilsendt Tyske Kancelli af forhenværende Regimentsskriver Joh. Hallander og af dette tilstillet Overgeneralen, Grev C. D. Reventlow; medens denne Plan og Feltherrens knusende Kritik endnu foreligger¹⁾, kender man ikke Ordlyden af den Plan til en Landgang i Skaane, som den geniale Søkortdirektør Jens Sørensen, den danske Hydrografis Fader, indgav i 1716; men Indholdet fremgaar af General Scholtens endnu bevarede Kritik af 24. Marts 1716²⁾. Jens Sørensen raader til at landsætte en Del af Hæren i Villands Herred, som han udførligt beskriver; dette Korps skulde besætte og befæste Christianstad, medens et andet skulde landsættes ved Råå. Scholten modsætter sig kraftigt en Deling af Hæren; man maatte ikke trænge videre ind i Landet, før man gennem Erobringen af Helsingborg og Landskrona havde erhvervet sig en Basis i Skaane; det havde man gjort i 1677; han anker over, at Jens Sørensen vil anbringe Hæren i Huller, hvor den ikke kan leve, og over at han ikke har forstaaet, at Forbindelsen med Sjælland er nødvendig. Heller ikke hans Landgangsprojekt ved Carlskrona var meget værd; det var umuligt at se, hvorledes Proviant og Furage skulde skaffes; Landet var saa gennemskaaret, at Fjenden kunde forhale Fremrykningen, og Forbindelsen med Sjælland var vanskelig; de 2 Landgangskorps i det sydlige og nordlige Skaane kunde ikke faa Forbindelse med hinanden; Fjenden kunde slaa dem hver for sig. Den eneste rigtige Fremgangsmaade var efter Scholtens Mening den at angribe, slaa og indespærre den svenske Flaade, som Juel og Tromp havde gjort i 1676, saa kunde man efter deres Exempel demonstrere mod Ystad for at lokke den svenske Hær der hen, for derefter at lande mellem Hel-

¹⁾ Dsk. Mag. 5. VI. S. 238-243.

²⁾ Scholtens Prot.

singborg og Landskrona, bemægtige sig disse Stæder og derefter tage Malmö; først naar Øresunds Kyster var i danske Hænder, kunde man gaa frem mod Christianstad. Scholtens Opfattelse stemte ganske med den, der var gængse i hans Tid; han kendte den Skaanske Fejdes Historie til Bunds; men hvad der var god Latin i Carl XI' Tid, passede ikke i Carl XII' Dage. I Begyndelsen af April konfererede Scholten med Konseillet om Tilvejebringelse af Proviant og Furage til det forestaaende Felttog og om Udrustningen af en Belejningspark¹⁾; der kom ikke meget ud af den Forhandling; da Kongen midt i Juni spurgte Scholten, om han ansaa en Landgang i Skaane for hensigtsmæssig, svarede han, at den vilde tvinge Svenskerne til at forlade Norge, men at der ikke var truffet Forberedelser til at transportere og forpleje de store Troupemasser, der skulde anvendes; heller ikke var han vis paa, at den danske Flaade var den svenske overlegen; en Del af den var jo i de norske Farvande, og ingen vidste, hvorledes Englænderne vilde stille sig²⁾. Det var dengang, Georg I i sin Forbitrelse mod Czaren lod udtale i Wien: „Vi vil gøre os al mulig Umage for at den russiske Landgang i Skaane ikke skal finde Sted“³⁾.

Den 30. Juli indgav Scholten et udførligt, i 14 Punkter affattet Projekt til en Landgang i Skaane⁴⁾. Han gaar ikke ind paa de videre Operationer, da disse maatte afhænge af „des Feindes Contenance und die Gelegenheit, welche man ferner findet“. Dette er rigtigt nok; men paa Fjendens „Contenance“ skulde Angriberen jo helst have nogen Indflydelse. En god Maaned senere gennemgik General Dewitz denne Plan med Viceadmiral Judichær, som skulde lede Transporten, og af disse 3 høje Officerers Samarbejde fremgik nedenstaaende Plan af 3. Septbr.⁵⁾.

Viceadmiralen og Generalkvartermester Scheel med de fornødne Ingeniører skulde rekognoscere hele den skaanske Kyst fra Kullen til Falsterbo for at finde et Landgangspunkt, helst med flad Strand, som ikke var befæstet af Fjenden, men hvor Angriberen kunde sætte sig fast; jo nærmere København desto bedre. Med de Transportmidler, man raadede over, kunde man paa een Gang overføre 30,000 Md. Fodfolk med de fornødne spanske Ryttere, „hurtigskydende“ Regiments-

¹⁾ Koncept af 7/4 i Dsk. Kgrs. Hist. Nr. 249.

²⁾ Scholtens Prot. 14/a.

³⁾ Holm S. 53 f.

⁴⁾ Scholtens Prot. 20/7 16.

⁵⁾ Scholtens. Prot.

kanoner med Tilbehør, Patronkarrer, 1500 Ryttere og det allernødvendigste Antal Officersheste: 2 for en General, 1 for en Stabsofficer; et Antal 4 og 6 Pds. Kanoner med Tilbehør skulde medføres, alt Artilleri paa særlige Fartøjer; strax efter Landgangen skulde Oberst Arentskjold fordele det til Fodfolket, som ligeledes skulde modtage 200 Stkr. Værktøj pr. Bataillon, saa at man strax kunde gaa i Gang med at anlægge et „Retranchement“ og anbringe de i Vinterens Løb forfærdigede spanske Ryttere i Graven; 3000 Stkr. Værktøj skulde følge med 1. Transport. Landsætningen maatte foregaa i flere Echeloner, hver paa 8000 Md., hvis de rekvirerede Fartøjer alle indtraf. Furage og Proviant for 14 Dage til alle — ogsaa til Officererne — skulde landsættes med 1ste Transport. Landgangen skulde dækkes af det platgaaende Linieskib Ditmarsken, Fregatterne Phønix, Leoparden og Gravensteen, 3 Snaver, 3 armerede Pramme, 4 Bombardergalioter, 2 norske og et Antal russiske Galejer; Skibene skulde anbringes paa Fløjene, saa at der kunde komme Krydsild foran Landgangsstedet. Afstanden mellem de 2 Grupper Krigsfartøjer skulde være $\frac{1}{2}$ Mil. Transportskibene skulde danne flere Linier; saa snart Mandskabet fra en af dem var landsat, skulde Baadene gaa tilbage til den næste. Det landsatte Fodfolk og Artilleri skulde straks anlægge en befæstet Lejr, stor nok til at optage hele Styrken, og det overførte Rytteri gaa frem til Rekognoscering. Saa snart Infanteriet havde „fattet posto“, maatte Skibene gaa tilbage for at hente Rytteriet og det resterende Fodfolk og Artilleri; først derefter kunde der tænkes paa Bagagen. Naar alle Tropper var landsatte, skulde man marchere til Helsingborg; stillede Fjenden sig i Vejen, maatte man levere Slag. Naar Helsingborg var naaet, skulde man befæste Staden saa godt som muligt og indrette en befæstet Lejr til 50,000 Md., saa at man havde nem Forbindelse med Sjælland og efter Behag kunde modtage eller unddrage sig et Slag. Medens dette Arbejde stod paa, skulde Rytteriet rykke frem „for at faa sin Subsistance og Furage, saa meget, Fjendens mouvements tillader“. Naar Helsingborg var indrettet til Forsvar, og Basis sikret, skulde man rykke frem for at levere Fjenden Slag eller, hvis han unddrog sig det, fordrive ham fra Skaane, hvorefter alt det Korn og al den Furage, der ikke behøvedes til Hærens „mouvements“, skulde føres til Magasinerne i Helsingborg. Furagen maatte „menageres“ saa meget som muligt, saa at man kunde overvintre i Skaane. Hvis Forholdene tillod det, skulde man detachere 12 Batailloner, 500 Ryttere og det fornødne Artilleri til Landskrona for at tage og derefter befæste Byen, hvis Havn man saa kunde benytte.

Denne Plan karakteriserer Scholten som den forsigtige Feltherre,

der kan sin Metier, men ganske mangler „Gnisten“. Han tænker ikke paa at anvende sin store Overlegenhed til at foreskrive Fjenden, hvad han skal gøre; i sin Iver for at sikre sig selv giver han Fjenden frie Hænder og overlader ham Initiativet. Overfor en Feltherre som Carl XII var Scholtens Chancer temmelig smaa; han var af den gamle Skole, der ikke forstod, at man sikrede sig selv bedst ved at tilintetgøre Fjenden.

Efter at Hertug Carl Rudolph af Württemberg-Neustadt i August havde succederet sin Broder, den regerende Hertug, var Scholten, som i Marts 1716 var bleven udnævnt til Præsident i Landetatens Generalkommissariat¹⁾, ubestridt Hærens første Mand; han var en udmærket Organisator og Administrator, men Feltherre var han absolut ikke. Hertugen, der havde udmærket sig meget i den spanske Arvefølgekrig, havde ikke haft Lejlighed til at optræde i 1715; i Juli Maaned 1716 blev han syg; i Slutningen af Oktober forlod han Landet for stedse, og i Marts 1717 traadte han definitivt ud af Hæren²⁾.

Det i 1713 oprettede „Generalkommissariat i Felten“ blev ophævet i 1716 med den Motivering, at det ikke mere var nødvendigt, efter at Svenskerne var fordrevne fra Tyskland. Af de Deputerede indtraadte Grev Ahlefeldt Eskilsmark i Generalkommissariatet og tog det underordnede Personale, deriblandt Feltkasserer Chr. Sørensen, med sig. Generallojtnant v. Eynden fik Ansættelse i Felthæren; Etatsraad Weyse traadte i Septbr. ind i Søetatens Generalkommissariat, som han forlod i 1718, da han blev Deputeret for Finanserne³⁾. Feltkommissariatets Rolle skulde overtages af Generalkommissariatet; nogle af de Deputerede skulde efter Scholtens Plan følge Hæren i Felten; de skulde fordele Pengene. Kammerkollegiet havde den slemme Vane at assignere Hærens Avancer paa de fjærneste Kasser, de fattigste Landsdele ja endog paa Restancer; saa var det dog bedre at anvise Generalkommissariatet visse Steder til at hæve Hærens Fornødenheder, hvorved Kammerkollegiet slap for meget Arbejde. Magasinkorn og Havre, hvor for der ikke var megen Anvendelse i Hertugdømmerne, burde herfra overføres til Sjælland; Lønninger og Hververpenge burde betales i Sølv; ønskede man gode Underofficerer, maatte man ikke give dem Sedler. Sluttelig anbefalede Scholten at bruge „dansk Arbejde“; Landet kunde selv

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₈ Nr. 533.

²⁾ Hert. af Württemb. Mem. ¹⁰/₇; samme til Overkrsekr. ²¹/₈, ²⁵/₈, ⁰/₁₁; Kgl. udf. Exped. ²⁷/₈ 1717. Nr. 418.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁰/₈ Nr. 533; ²²/₄ Nr. 867; Kringelbach: Den civile Embedsetat S. 154.

frembringe det Klæde, der behøvedes til Troppernes Iklædning; nu var Regimenterne alt for ivrige til at forsyne sig fra Hamborg¹⁾.

Der blev udskrevet store Mængder Korn og Furage. Midt i Maj skulde Købstæderne i Danmark levere 18,200 Tdr. Rugmel, i Hertugdømmerne 10,200, og Ditmarsken alene 8000. Af dette Kvantum skulde der fremstilles 8,736,000 Pd. Brød, d. v. s. Forplejning for 50,000 Md. i 87 Dage; gik Hæren over til Skaane i Begyndelsen af Juli, kunde man klare sig til Udgangen af Septbr.; for Aarets sidste 3 Maaneder vilde der behøves 40,000 Tdr., hvoraf dog en Del antagelig kunde faas i Fjendens Land; Brødet skulde leveres af paalidelige Proveditører. I Slutningen af Maj beordrede Kongen Scholten til at sørge for, at der blev bagt og magasineret Haardtbrød for 40,000 Md. i 6 Uger. Som Proveditører antoges Jacob og Abraham Pichottes, der den 1. August havde faaet 3000 Tdr. Rug og Anvisning paa yderligere 6000 fra 4 forskellige Amter i Jylland og paa Øerne. Paa egen Bekostning skulde de føre Kornet derhen, hvor det skulde bruges; i København og Helsingør skulde der anvises dem Magasiner og Ovne, men Lejen skulde de selv betale; Magasinforvalterne i Provinserne udleverede Kornet til Proveditørerne og indsendte hver Maned Indberetning om Forraadenes Størrelse. Paa Kronborg og i København skulde der oprettes Furagemagasiner; en Del Furage skulde leveres, en Del udskrives. Hertugdømmerne skulde give 25,902 Rdlr. i Penge og 7726 Læs Hø; naar Høhøsten var til Ende, skulde Aarhus Stift levere 1500, Smaalandene 3400, Sjælland 2500 Læs Hø for en Betaling af 2 Rdlr. pr. Læs. Hermed vilde man kunne forpleje 20,000 Heste à 8 Pd. Hø daglig i 51 Dage; med 80,000 Tdr. Havre og 8000 Læs Halm kunde man hjælpe sig i 2 Maaneder. Naar Hertugdømmerne skulde betale saa mange Penge, var det, fordi man vilde spare Marsken og Gesten for de store Forsendelsesomkostninger; Gesten skulde give 2, Marsken 3 Læs à 600 Pd. pr. Plov²⁾.

Da det vilde være umuligt at forpleje Hæren, hvis man skulde afvente det sædvanlige Tidspunkt for Udskrivningen af Kornvarer, idet Transport og Malning vilde kræve lang Tid, resolverede Kongen, at Landstatens Deputerede skulde forhandle med Kommercekollegiet³⁾.

I København herskede der stor Travlhed med Modtagelsen af de store Masser Furage og Korn, som kom fra Provinserne. Hømagasiner-

¹⁾ Scholtens Prot. ²⁾/₄.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ¹²⁾/₄ Nr. 835, 839, 843, 844, ²⁰⁾/₈ Nr. 1216, ¹⁾/₈ Nr. 1246, ¹⁸⁾/₈ Nr. 1279; Dsk. Kopib. ¹⁾/₈ Nr. 435.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ²¹⁾/₈ Nr. 1754.

ne laa i den østlige Del af Byen, paa Grønland ved Østerport og „i Kongensgade fra Amalienborg Plads;“ de var opførte af Træ. Ved Østerport blev der modtaget 174,660 Lsp. Hø og 3690 Lsp. Halm; noget over Halvdelen kom fra Sjælland, Resten ad Søvejen; 50 Skippere var beskæftigede med Transporterne; det Mandskab, der var ansat ved Udlosning, havde en Arbejdsdag paa 12 Timer. Byens Borgere var forpligtede til at udleje deres Lofter til Brug for Furageforvalterne. De danske Rytterregimenter og et russisk Dragonregiment furagerede i København og Citadellet for 8 Dage ad Gangen. Furageforvalterne Jacob Kaalund, der sidst i Septbr. afløstes af Niels Lumholtz, Platou og Conradi ledede Udleveringen¹⁾. I Helsingør bestyrede Furageskriver Søren Ljunge Furagemagasinerne; her laa fra ældre Tid et „Høhus“, som blev repareret, og et nyt opførtes; det meste Hø blev sat i Stakke à 60 Læs. Skipperne lagde til ved 2 Broer; den ene mellem Fæstningen og Materialgaarden, den anden Nord for Magasinet paa Grønnehave hen ad Lappen til. Arbejdet udførtes til Dels af Soldater, der fik 4 Sk. daglig; desuden var der 2 Staksættere, der fik 5 Rdlr. maanedlig. Der skulde leveres 3905 Læs à 30 Lsp., en Tredjedel fra de nordsjællandske Amter og Holbæk Amt, 700 fra Smaalandene, 1979 fra Aarhus Amt; til Kronborg blev der sendt store Forraad af Havre; fra Randers Amt kom der 3000 Tdr.²⁾

I Slutningen af Juli blev der i Østerports Ravelin og paa Citadellens Glacis etableret et Brændselsmagasin under Furageskriver Poul Petersen; der anvistes ham foreløbig fra de nordsjællandske Amter 2000 Læs Tørv og 1000 Læs Brænde. De, der bragte Tørvene, „skulde stable dem smukt i toppede Stakke, der skyder Regnen“. Brændet blev stablet paa 30 forskellige Steder paa Glaciset; der var antaget Folk til at kløve de tykkeste Stykker. Et Fodfolkskompagni fik daglig 3 Tdr. Tørv, et Rytterkompagni 2; da Tørvene slap op, fik hvert Fodfolksregiment daglig 3 Læs Brænde, et Rytterregiment det halve; Læssene var meget smaa. I Lyngby var der anlagt et Magasin, hvorfra Poul Petersen modtog 3282 Læs Tørv og 2000 Læs Brænde; i alt leverede han til Tropperne 17,616 Tdr. Tørv, 3532 $\frac{1}{4}$ Læs Brænde; et Læs Tørv var kun paa 5 Tdr.³⁾. Medens Hofjægermester Gram efter Kongens Ordre havde

¹⁾ Oplysninger om Furagevæsenet findes i Kaalunds og Lumholtz Regnskaber, Feltkasseregnskabet og Dsk. Kopib. ²³/₇ Nr. 262, ²⁴/₇ Nr. 265, ²⁵/₈ Nr. 924—935.

²⁾ Udførlige Oplysninger i Søren Ljunges Regnskaber; Dsk. Kopib. ¹/₈ Nr. 436.

³⁾ Poul Petersens Regnsk.; det synes, som om en Del af Tørvene først fejlagtig har været afleverede i Lyngby.

udvist det fornødne Antal toptørre Træer i de nordsjællandske Skove, maatte Generalkommissariatet selv skaffe Tørvene¹⁾. Det viste sig meget vanskeligt. De 4 nordsjællandske Amter skulde levere 4000 Læs, men Københavns, der var ansat til 1400, erklærede kun at kunne levere 600; saa blev Frederiksborgs og Hørsholms Amter sat op; men Kommissariatet maatte stadig drive paa Amtsforvalterne, der fik Paalæg om ved indbyrdes Konference at „gøre en endelig Slutning“; men de viste „for liden Nidkærhed til Hs. Majestæts Tjenestes Befordring“²⁾.

I Løbet af Foraaret havde Konseillet haft forskellige Sammenstød med den russiske Ambassadør, der havde fremsat Begæringer om Proviant og Furage til Russerne og sendt Czaren ubehagelige Beretninger om Konseillets Vægning ved at lade Brød bage i København; det var en ren Misforstaaelse. Konseillet havde staaet ham bi paa enhver Maade; Bagerne i Københavns Omegn vilde gerne bage, men krævede Kontrakt og rede Penge³⁾. Russerne havde deres egne Proveditører og maatte selv sørge for Bagning; Amtsforvalteren i Københavns Amt fik Ordre til at levere dem 150 Læs Ler og 10 Læs Sand til Ovnbygning. Senere maatte man laane dem nogle af de kongelige Bagerovne. I Helsingør havde de lejet en Gaard ved Svingelen og kontraheret med Færgelauguet om Baade til Losning⁴⁾.

Kongen tillod, at der blev indkøbt 20,000 Pd. Tobak og 60 Oxehoveder Brændevin hos Folk, der ikke krævede øjeblikkelig Betaling; til Medicin fik hvert Fodfolksregiment 100, hvert Rytterregiment 50 Rdlr.; Stabsmarketender Etienne Cacion skulde sørge for Kongens og Stabens Forplejning⁵⁾.

Med Hensyn til Felthærens Forplejning i Skaane havde Generalløjtnant v. Eynden indgivet et Projekt eller rettere et Udkast til et saadant: I alle danske og nordtyske Havnestæder skulde det bekendtgøres, at alle Handlende, der vilde føre Spise- og Drikkevarer af alle Slags samt alle mulige andre Fornødenheder og Luxusvarer, som Hæren kunde tænkes at ønske, til de Allieredes Lejr i Skaane, skulde faa frit Pas, fri Indførsel uden Told og Akcise og fornødne Vagter og Sauvegarder, ligesom der lovedes dem kontant Betaling. Af Furage maatte der i de sjællandske Magasiner være Forraad for 4 Uger, der kunde overføres

1) Kgl. udf. Exped. ⁹/₇ Nr. 1386.

2) Dsk. Kopib. ²⁷/₆ Nr. 1115, ⁴/₇ Nr. 45, ²⁶/₇ Nr. 292—295.

3) Prot. Regii consilii ²¹/₄, ²/₅; Kons. Relat. til Kongen ²/₅.

4) Dsk. Kopib. ²⁰/₆ Nr. 1136, ⁹/₇ Nr. 60, ²²/₇ Nr. 264, ¹⁰/₆ Nr. 1151.

5) Kgl. udf. Exped. ¹⁴/₇ Nr. 1508 og 1507.

til Skaane, naar hele Hæren var landsat. I Løbet af dette Tidsrum vilde man enten have leveret et heldigt Slag eller erobret Landskrona. Det vilde være heldigt strax efter Landgangen at etablere en stor befæstet Lejr, hvorfra de til Erobring af Helsingborg og Landskrona nødvendige Detachementer kunde udgaa; 4 andre Detachementer skulde udsendes i alle Retninger for at inddrive det størst mulige Kvantum Furage, for at Fjenden ikke skulde faa noget. Naar Skaane var rømmet af Fjenden, skulde Landet fordeles mellem Hærene efter Hestetal; den Del, som tilfaldt Danmark, skulde fordeles mellem Regimenterne, der skulde leve af de Herreder, der laa Lejren nærmest, medens der fra Omegnen af Helsingborg og Landskrona skulde leveres Furage til Magasinerne i disse Stæder; af hvert Distrikt maatte kun udskrives saa meget, at Bonden beholdt det nødvendige Sæde- og Fødekorn; „først og fremmest maa dog Landmanden frit raade i sit Hus og sin Ejendom og ikke Rytteren eller Musketeren; dog saaledes at forstaa, at det udskrevne Kvantum rigtig leveres, og intet stikkes til Side, uden hvad der behøves til Hærens Underhold, Udsæd og nødtørftigt Underhold for de arbejdende Mennesker og Kreaturer“¹⁾). Den eneste endnu levende Kommissær fra Skaanske Fejde, R. Fues, havde 18. Maj i en Memorial skildret, hvorledes man 1676—1679 havde ordnet Forplejningstjenesten ved Hæren i Skaane, og vedlagt Christian V' trykte Ordonnanser af 24. Jan. og 23. Juli 1677; han udtalte, at man om Sommeren maatte bruge haardt Brød ved Operationerne, da det bløde kun kunde anvendes dør, hvor det var bagt²⁾). Erfaringerne fra 1709—1710³⁾ synes ikke at have været benyttede; men Forholdene i 1716 var rigtignok ogsaa meget forandrede.

De største Bekymringer voldte Furagespørgsmaalet. I Begyndelsen af September henstillede Generalerne Scholten og Dewitz til „Allernaadigst Overvejelse“, hvorledes man skulde forholde sig; inden man kom over til Skaane, vilde Høsten være endt, og Furagen bortført eller ødelagt; man kunde ikke indsé, hvorledes der kunde skaffes Foder til henved 30,000 Heste; efter højst et Par Maaneders Forløb maatte hele Rytteriet trækkes tilbage til Sjælland, hvor der heller ikke var „Subsistance“, hvorfor det yderligere maatte transporteres til Fyn og Jylland; det russiske Rytteri kunde ikke klare sig alene. De erobrede Posteringer i Skaane maatte holdes alene med Fodfolk og lidt Rytteri; der maatte snarest oprettes et Furagemagasin ved Helsingør for

¹⁾ Genlt. v. Eyndens Forslag af 15/8 16. Dsk. Kgrs. Historie Nr. 249.

²⁾ Memorialer 1716.

³⁾ Se Bind II S. 288—298.

Rytteriet, naar det blev ført tilbage dertil; denne Sag maatte grundigt overvejes, da Armeens Bevarelse beroede derpaa¹⁾. Det var noget sent at begynde paa den Slags Overvejelser; denne Memorial fra den kommanderende General ligner meget en Opfordring til at opgive hele Forretagendet.

Da Kongen ikke for nogen Pris vilde have Russerne ind i København, og da heller ikke alle de danske Tropper kunde rummes derinde, blev der udenfor Byen etableret 2 store Lejre, en dansk og en russisk. Den første strakte sig fra St. Jørgens Sø i nordvestlig Retning; Tropperne laa i 2 Træfninger fra Sydost til Nordvest. Russernes laa et Stykke udenfor Nørre- og Østerport. Gardens Lejr gik langs Kysten fra Syd til Nord op mod Svanemøllen. Et Dragonregiment laa mellem Store og Lille Vibenshus; General Weydes Divisions Lejr laa tæt Nord for St. Vibenshus i Retning fra Vest til Øst, medens Fyrst Repnins laa paa Fællederne i Retning fra Nordvest til Sydost. Hovedparten af det russiske Rytteri skulde anbringes paa Hvé²⁾. Ud for Gardens Lejr var der anlagt to Landgangsbroer, som alle de russiske Tropper skulde benytte; Viceadmiral Judichær havde ladet Arbejdet udføre.³⁾ Oprindelig havde det været paatænkt at forlægge en Del af Tropperne til en Lejr ved Helsingør⁴⁾.

Der var saaledes truffet en Del Forberedelser til Indkvartering og Forplejning af den store Styrke, der skulde foretage „Descenten“, og man havde overvejet, hvad man skulde udføre, naar man var kommet over; samtidig dermed var der gjort et stort Arbejde med at skaffe Transportmidler for at føre Tropperne over Østersøen og Bælterne og for til Slut at føre den samlede Hær over Sundet, og med at organisere og indøve Hæren. Der blev exerceret flittigt ved Regimenterne med Geværer, hurtigskydende Kanoner og med de højst upopulære Piker, som Kongen stadig holdt paa⁵⁾; hvert Regiment fik 6 Ctnr. Krudt til Øvelsesbrug. De Regimenter, som skulde blive hjemme, afleverede til dem, der skulde rykke ud, Piker, Kanoner, Kardus- og Patronkarrer, Pakheste, Telte og Feltkedler; de norske Regimenter havde ved deres Afrejse efterladt Ka-

¹⁾ Scholtens Prot. 4/o.

²⁾ Holm henviser S. 78, Note 2, til et Kort over „Campementet“, der fandtes i Generalstabens Arkiv og havde tilhørt Krigshistorikeren H. O. Scheel. Det er antagelig tegnet af Generalkvartermester H. H. Scheel; men det er ikke lykkedes at finde det.

³⁾ Kgl. udf. Exped. 7/8 Nr. 1649.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. 18/o Nr. 1279, 19/o Nr. 1287.

⁵⁾ Scholtens Prot. 2/o; Indb. fra Rgtschefer til Scholten 9/o, 10/o (Scholtens Indk. Br.).

noner med Tilbehør og Piker, som ogsaa blev fordelte til de danske. Kardus- og Patronkarrer blev fyldte med henholdsvis 100 Skud og 3000 Patroner; Brigadér Maule leverede Ammunitionen fra Tøjhuset¹⁾.

Af Artilleri havde man foruden Regimentskanonerne det lille og det store Feltartilleri; det sidste var Belejningsartilleri. Det egentlige Feltartilleri bestod af 8 6 Pds. og 10 4 Pds. Kanoner med 80 Kugle- og 20 Kardæskskud pr. Kanon. I Begyndelsen af Juli var det meste af det endnu i Holsten. Af det store Feltartilleri fandtes i København 22 24 Pds. Kanoner, 22 18 Pds., 9 12 Pds., i Frederiksort 5 24 Pds., 6 18 Pds. med 700 Skud, 6 Skraasække og 10 Knippelkugler pr. Kanon. Af Kasteskyts havde man i København 16 100 Pds. Morterer, 4 50 Pds., 120 Haandmorterer og 8 36 Pds. Haubitser, i Glückstadt 6 150 Pds. Morterer, i Fredericia 3 og paa Kronborg 1 50 Pds. Til hver Morter var der 400 Kast; af Haandgranater havdes 12,000²⁾. I Holsten havde man 3500 Skovle og Spader, 300 Hakker og 600 Øxer. Af Kanonkrudt fik man et betydeligt Kvantum fra Wismar; fra Oldenburg og Fredericia sendtes 800 Ctnr.³⁾, og i Holland havde man gjort store Bestillinger; midt i August var 6000 Ctnr. klar til Afsendelse; men med Transporten gik det kun smaat⁴⁾. Af Holstenske Artilleri skulde Livkompagniet, Major Nordens og Kaptajn v. d. Pfordtens, af Danske Artilleri Livkompagniet, Oberst Mushardts og Kaptajn Beckers Kompagnier med i Felten⁵⁾. Artillerihestene havde maattet slide haardt ved Stralsund og var i en ynkelig Tilstand, da de i Vinterens Løb kom til Ejdersted og Stapelholm; men da de i Juli blev mønstrede af Generalløjtnant Rodsteen, havde de faaet Kød paa Kroppen; Artilleristaldmester Volland erklærede rigtignok, at det ikke var Havrekød, men Græskød, der snart vilde gaa af dem igen, saa at de maatte have Havre og Extrafoder i Felten; men Kongen resolverede, at de kun kunde faa de ordonnansmæssige Rationer; Volland skulde paasé, at de fik dem og ikke bryde sig om Resten⁶⁾. Fra Rytteriet kom der i øvrigt ogsaa Klager over de græsfedede Heste⁷⁾.

Feltbromateriellet skulde naturligvis med til Skaane; det havde lidt en hel Del ved Stralsund; 12 Pontoner var reparable og 8 Fag Løbe-

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ²/₇ Nr. 1390, ¹/₈ Nr. 1652; Dsk. Kopib. ²/₇ Nr. 10. Om Fodfolkets Udrustning se Bind VI S. 242—246.

²⁾ Scholten til Wilster ⁴/₇; dennes Svar ¹⁰/₇ 16.

³⁾ Dsk. Kopib. ⁴/₇ Nr. 37, ¹/₇ Nr. 70.

⁴⁾ Major Norden til Scholten ¹⁸/₇.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁴/₈ Nr. 1718, ¹⁷/₈ Nr. 1745.

⁶⁾ Volland til Scholten ¹⁸/₇; Ref. Sag. ²⁰/₇ Nr. 12 med Kongens Paategning.

⁷⁾ Ref. Sag ¹⁷/₈ Nr. 7.

bro ødelagte; i alt havde man 18 Pontoner og 42 Fag Løbebro; 12 nye Brovogne maatte laves. Af Artillerister behøvedes 600, deraf 72 til Brokompagniet, og 188 Kuske, hvoraf man i Juni manglede 64¹⁾. Transporten af Artilleriet fra Holsten lededes af Oberstløjtnant Buchner; der behøvedes hertil 10 Skibe med 260 Læster; den 24. Juli var alt det Materiel, der skulde indskibes, afgaaet fra de holstenske Tøjhuse til Frederiksort med Undtagelse af 2000 Spader²⁾. Alle Regimentter fik Ordre til at anskaffe nye Telte og lave Gamacher af de gamle³⁾.

Den 16. Juli døde Chefen for Holstenske Artilleri, Generalmajor M. Wilster, og blev afløst af Oberst E. L. v. Arentskjold. I samme Maaned blev Generalmajor Grev Sponeck udnævnt til Generalløjtnant; Generalmajor Gregers Juel, der fandt sig forbigaaet, søgte og fik Afsked, ogsaa Generalmajor Fr. Vilh. v. Schmettau gik af efter Ansøgning; Generalmajor Schack de Wittenau, der var bleven borte udover sin Orlov, fik Afsked i Naade⁴⁾. Følgende Generaller skulde med i Felten: General af Kavalleriet Gehejmraad F. J. v. Dewitz, Generalløjtnanterne af Kavalleriet Fr. Leegaard og Th. v. Levetzow, Generalmajorerne af Kavalleriet B. v. Brockdorff, Chr. Juel, B. Mørner og U. O. v. Dewitz, General af Infanteriet J. Scholten, Generalløjtnanterne af Infanteriet A. P. v. Eynden, L. de Boysset, G. V. v. H. Greve Sponeck, Generalmajorerne af Infanteriet Joh. P. Ingenhaeff, A. A. Gaffron og Mogens Krag⁵⁾; med Undtagelse af General v. Dewitz var der ingen, der som Troppfører hævede sig over Jævnmaalet. Af Ingeniører disponerede man kun over Generalkvartermester H. H. v. Scheel med sine 2 Stabskvartermestre samt Oberst M. Heinsohn, Major Fischer og 10 Konduktører og Underkonduktører; Fæstningerne i Danmark og i de erobrede Landsdele lagde Beslag paa 14 Officerer og Konduktører⁶⁾.

I den lange Krigsperiode gik det naturligt stærkt ud over Krigsflaaden; der gik Slid paa Materiellet, og den skete Skade lod sig ikke strax afhjælpe; desuden blev adskillige mindre Skibe tagne eller øde-

¹⁾ Scholtens Prot. ²⁰/₈; Genm. Wilster til Scholten ¹⁰/₆ 16.

²⁾ Buchner til Scholten ¹¹/₇, ²²/₇.

³⁾ Scholtens Prot. ⁶/₇, ¹⁸/₇.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁸/₇ Nr. 1564—1566, ¹⁴/₇ Nr. 1511, ³¹/₇ Nr. 1623 f., ²⁷/₇ Nr. 1588, ⁴/₆ Nr. 1847.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁴/₇ Nr. 1502.

⁶⁾ Scholtens Prot. ²¹/₆.

lagte af Fjenden, og flere af dem, ligesom ogsaa af de større, forliste eller gik til Grunde paa anden Maade. Handelsflaadens Tab var dog langt større; en Mængde Skibe blev tagne eller ødelagte af de svenske Kapere eller de udenlandske Pirater, der optraadte som saadanne, og mange af dem gik til Grunde, medens de i Kongelig Tjeneste transporterede Tropper eller Forsyninger fra en Del af Monarkiet til en anden, for ikke at tale om dem, der blev tagne under deres Forsøg paa at holde Handelen oven Vande; Staten stillede meget store Krav, og det kneb haardt med at opfylde dem; for Rigets Handel var Krigen i høj Grad ødelæggende; naar Skibene havde været benyttede til Udførelsen af en eller anden „dessein“, kunde de faa Lov til at ligge uvirksomme i lange Perioder; de talrige Skibe, der havde været anvendte ved Landgangen paa Rygen 1715, kom først i April 1716 tilbage til Grønsund, hvor de blev frigivne „for at spare Fragten¹⁾“; men senere hen paa Aaret blev der atter lagt Beslag paa dem og paa mange flere. Den 3. Juli resolverede Kongen, at der skulde skrives til alle Magistrater i Købstæderne ved Østersøen, og at Generalkommissariatet skulde udsende følgende Kommissærer: til Aalborg, Hobro og Randers Overkrigskommissær Nissen; til Grenaa, Ebeltoft, Aarhus, Horsens, Vejle og Kolding Krigskommissær, Amtsførvalter Spørring; til Fyn og Langeland Krigskommissær Himmelstrup; endvidere en til Smaalandene, en til Haderslev-, Aabenraa- og Flensborg Distrikter og en til Eckernførde, Kiel, Neustadt og Heiligenhafen; de skulde anholde alle Skibe, lade dem med Hø og Proviant og sende dem til København, saa snart Søen var ren. Admiral Sehested og Viceadmiral Judichær skulde snarest indberette, hvor mange danske Skibe de behøvede for i Forbindelse med de preussiske at overføre Russerne til København; disse skulde den 15. Juli være i Rostock, de andre den 31. i København. Slotsloven og Viceadmiral Gabel skulde fra Norge nedsende alle de Skibe, der ikke absolut behøvedes deroppe, ladede med Tømmer og Brændsel; ogsaa de skulde møde i København den 31. Juli. Alle fremmede Skibe, der laa i København eller kom paa Reden, skulde beslaglægges, og Admiralitetet skulde anholde alle ballastede Skibe, som ikke var under engelsk eller hollandsk Konvoj; Envoyé Meyer i Berlin skulde paasé, at de hyrede preussiske Skibe blev indrettede til Kavalleritransport²⁾. I Jylland beslaglagdes til Proviant- og Furagetransport omtrent 100 Skibe med en samlet Drægtighed af 1700 Læster; det var altsaa gennemgaaende

¹⁾ Side 31.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ³/₄ Nr. 1383, 1384, 1385.

smaa Skibe; langt over Halvdelen fik man i Aalborg og Aarhus, men mange af dem var fremmede, ogsaa udenlandske; i Hobro fik man kun 1, men i Mariager 12, og ved Rygaard Strand 9; selvfølgelig hørte disse Skibe ikke hjemme dør, hvor man tog dem, og Listen giver ingen Oplysninger om paagældende Byers Handelsflaade; Aarhus' 3 Færgesmakker à 20 Læster er ikke medregnede, da de skulde bruges ved Bæltpassagen¹).

Troppetransporterne faldt i 3 Grupper: 1) Overførslen over Bælterne af danske Tropper fra Halvøen og Fyn; 2) Overførslen af Russerne fra Meklenborg til København; 3) Transporten af hele Angrebshæren over Sundet. Fra Nyborg til Korsør havde der tidligere paa Aaret været livlig Trafik med Tropper, særlig Fodfolk²); nu genoptoges den midt i Juli; Indskibningen blev ledet af Kaptajnløjtnant Chr. Eilers, Chef paa Vagtskibet Jagtelefanten, og Udskebningen af Kaptajn af Flaaden H. J. Rostgaard. Kommandanten i Nyborg, Generalmajor Holsten, og Krigskommissær Dreesen skulde være de 2 Søofficerer behjælpelige. Bæltsmakkerne og Færgesmakkerne fra Aarhus og Kallundborg samt alle Koffardskibe, Fartøjer og Baade fra Fyn og Langeland brugtes ved Transporten; med Skipperne i Korsør var der sluttet Certepartier om Transportfartøjer. Kun en mindre Styrke ad Gangen kunde af Indkvarteringshensyn føres over til Sjælland; Transporten var beregnet til at vare en Maaned; der behøvedes ikke mange Skibe, og det voldte ikke særlige Vanskeligheder at skaffe dem til Veje³). Adskilligt vanskeligere var det at skaffe Skibe til Transporten af Russerne. Til Schoutbynacht Rosenpalm i Pommern gik der den 4. Juli Ordre til at tilbageholde alle ved Stralsund og Neutief liggende Skibe af alle Nationer undtagen preussiske; disse skulde behandles med største Hensynsfuldhed; kom de til København med Fødevarer eller Brændsel, maatte de ikke paa nogen Maade holdes tilbage, hvis de da ikke var fragtede til Kongelig Tjeneste⁴). Fra Midten af Juli er der stor Travlhed med Antagelsen af Skibe i København. Den 15. Juli sluttet Certeparti med 30 Skibe, den 27. med 38, den 29. med 3, den 3. Aug. med 12; af disse 83 Skibe var de fleste fra Kongeriget og Sønderjylland, nogle fra Norge, adskillige fra Tyskland og Holland; Gennemsnitsdrægtigheden var ca. 40 Læster,

¹) Memorial af 17/7 fra Genkom.

²) Side 33 f. f.

³) Adm. Kopib. 15/7 16; Dsk. Kopib. 15/7 Nr. 189, 1/8 Nr. 400 - 401.

⁴) Reg. over Kgl. Exped. vedr. Søetat. 4/7 Nr. 250, 8/8 Nr. 281.

men Skibene var af meget forskellig Størrelse¹⁾). Antallet og Drægtigheden forslog imidlertid ikke; man maatte ty til Norge, hvor der fandtes mange, til Transportbrug egnede Fartøjer. Den 18. Juli beordrede Kongen den nyudnævnte Kommandør Tordenskiold til at gaa derop for at samle Transportskibe og bringe dem og 2 norske Galejer ned til Danmark²⁾). Den 20. afsejlede han paa „Lossen“, medførende en Ordre til Viceadmiral Gabel til med sin Eskadre at gaa til Sundet; den fik han afleveret den 21. Juli Kl. 1 Nat, og Dagen efter kom han til Fredrikstad; indtil den 10. Aug. var han optaget af at antage Transportskibe her, i Holmestrand, Drammen og Christiania. Det var vanskeligt at faa de fornødne Skibe; Myndighederne og Skipperne var modvillige, end ikke hos den nyudnævnte Chef for den norske Flaadeafdeling, Kommandør V. Reesen, fandt han den Støtte, han havde gjort Regning paa. Den 23. Juli udstedte han i Fredrikstad Ordre til Udrustningen af de i Dynekilen erobrede Galejer, Ulysses og Proserpina; den 26. befalede han fra Christiania Kapt. Barchely af Bergenhusiske Regiment at gaa om Bord paa „Ulysses“, hvor hans Kompagni skulde være Besætning. Galejerne og Transportskibene skulde samles i Larkollen. Sin Søstersøn, Joh. Rasch, som han havde antaget som Maanedsløjtnant fra 15. Juli, sendte han til Drammen for at drive de antagne Skippere ud; vægrede de sig, skulde de tvinges. Den 3. Aug. udarbejdede Tordenskiold det Dokument, som skulde bruges ved Oprettelsen af Certepartier. Betingelserne var som i Danmark: Skibene skulde forblive i Kongens Tjeneste saa længe som nødvendigt for en maanedlig Betaling af 4 Rdlr. pr. Læst; i Tilfælde af Opbringelse skulde der ydes Erstatning, men Søskade skulde gaa paa Fartøjets Regning. Betingelserne var jo ikke videre gunstige, og Skipperne fandt paa alle mulige Paaskud for at undgaa at underskrive; Proviantforvalter Alsback, der førte Forhandlingerne, kom ingen Vegne, før Tordenskiold den 8. Aug. havde bemyndiget ham til at arrestere de genstridige og sende dem til Larkollen, hvor de vilde blive exemplarisk straffede. I Danmark gik det i øvrigt ikke stort bedre; man maatte mulktene og prygle Skipperne, da de vægrede sig ved at følge med fra Aarhus til København³⁾). Da Tordenskiold den 12. Aug. kom til Samlingsstedet, var Galejerne ikke sejlklaare; da Slotsloven besvarede hans Klage med en Henviisning til Kommandør

¹⁾ Dsk. Kopib. ^{15/7} Nr. 156, ^{27/7} Nr. 314, ^{29/7} Nr. 349—351, ^{1/8} Nr. 398, ^{3/8} Nr. 426.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ^{18/7} Nr. 1559 og 1561.

³⁾ Kaptlt. Bjørn paa „Andrikken“ til Adm. ^{4/9}.

Reesen, der havde Ansvaret, sendte han den 17. Aug. denne en meget skarp Skrivelse, hvori han røfledede ham af, fordi han havde udskældt hans Officerer i Stedet for at efterkomme givne Ordre. I Kongens Navn forlangte han, at „Hr. Kommandøren vil behage at afgive det fornødne, og formoder at Hr. Kommandøren finder sig heri, saaledes at Hs. Majestæts Tjeneste ikke derigennem skal lide, hvad der i Tilfælde vil komme paa hans [Reesens] Ansvar“. Reesen undskyldte sig, saa godt han kunde: han havde først den 27. Juli overtaget sin Kommando og fundet alt i den vildeste Uorden; desuden havde han af General Lützw faaet Ordre til at udruste alle Fartøjer til en paatænkt „dessein“; han kunde ikke være ansvarlig for den Tilstand, hvori han havde overtaget Ekvipagen, og ventede ikke af den Grund at blive „ilde rekommanderet“ hos Kongen. Den 26-aarige Kommandør tog meget naadigt mod sin langt ældre Kollegas Forklaringer og tvivlede ikke om, at han med sin bekendte „Vigilange“ vilde faa Galejeskadren i god Orden: „Det var aldrig min naturelle, og med Guds Bistand aldrig bliver, at disrekommandere nogen hos Hs. Majestæt, uden den højeste Nød skulde forcere mig dertil“¹⁾.

Den 20. August afsejlede Tordenskiold paa „Ulysses“ med „Proserpina“ fra Larkollen. Transportskibene blev konvojerede af Kommandør Christophersen med „Göteborg“, „Søridderen“ og „Raa“²⁾. Modvind tvang Flaaden tilbage til Larkollen; kun Galejerne fortsatte; den 22. Aug. fratog Tordenskiold paa Højden af Marstrand en svensk Kaperfregat 6 rigt lastede hollandske Priser, der om Natten paa Grund af haardt Vejr sammen med „Proserpina“ søgte op til Norge, hvortil de var bestemte. Den 25. Aug. Em. maatte Tordenskiold selv søge Nødhavn i Nordstadshamn 2 Mil Nord for Varberg; han havde kun 1½ Td. Vand til 150 Md.; med 18 Md. gik han i en Dobbeltchaloupe for at re-kognoscere; ved Vässingsö, ¾ Mil herfra, traf han paa en svensk Hukert med 6 Kanoner og 2 Basser; skønt Besætningen var 36 Md., entrede Tordenskiold, nedlagde eller saarede 10 Md. uden selv at lide Tab og bemægtigede sig Skibet, som han førte med til København, hvortil han ankom den 27. Aug. efter en haard Rejse; en dansk Prise, Hukerten havde taget, maatte han brænde, da Svenskerne havde berøvet den Sejlene³⁾.

Medens Tordenskiold personlig kom tidsnok til at kunne deltage i

¹⁾ Bergersen S. 646—650.

²⁾ Tordenskiolds Rapp. 28/6 16. Adm. I. S. (Bergersen S. 650 f.)

Russernes Transport til København, kom de norske Transportskibe for sent. Kommandør Christophersen paa „Göteborg“ havde med henvend 60 Sejlere søgt Staværn paa Grund af Storm, og dør laa han endnu, da „Nældebladet“ (Kommandørkaptajn Boysen) omkring den 25. Aug. kom til Langesund. Sammen med „Södermanland“ (Kommandørkaptajn Ulfeldt) var det den 23. Aug. om Morgenen løbet ud af Sundet med 32 engelske og hollandske Koffardiskibe, der skulde til Norge¹). Et Par Dage efter Boysens Ankomst til Langesund kom Christophersen derop og meddelte, at han vilde afgaa fra Staværn med 50—60 Skibe; han løb ud den 28. om Morgenen, men maatte gaa tilbage paa Grund af Modvind. Den 2. Sptbr. slap Boysen efter flere forgæves Forsøg ud af Langesund, og næste Dag var han ud for Skagen med 14 Sejlere, der havde bedt om Konvoj til Fladstrand; den Gang vidste han ikke, hvor „Göteborg“ og Transportskibene var henne; hans eget Skib havde faaet en Læk og var i det hele i slet Stand²). Christophersen var imidlertid sluppet ud og havde sammen med Ulfeldt bragt Transportskibene in salvo til København den 4. Septbr., hvorefter han var løbet op til Helsingør for at reparere³). „Søridderen“ (Kaptajn Vossbein) havde deltaget i Konvoeringen til forbi Göteborg⁴). De 3 daarlige Orlogsskibe Södermanland, Nældebladet og Göteborg skulde sammen med Fregatterne Søridderen og Raa krydse mellem Skagen og Göteborg; de var alle i daarlig Stand, og Besætningerne reducerede ved Sygdom; kun „Raa“ var til Nød brugbar⁵).

De fra Norge ankomne Skibe skulde altsaa benyttes til „Descenten“, og det samme var Tilfældet med de talrige Skibe, der blev hyrede i Septbr. Den 2. Septbr. blev der sluttet Certepartier med 47 Skippere, den 7. med 14, den 9. med 44, den 16. med 25 og den 21 med 8; det blev ialt 138 Skibe af meget forskellig Størrelse; lægges hertil de fra Norge ankomne 60, faar man henvend 200 Skibe foruden det betydelige Antal, der transporterede Russerne fra Warnemünde. Et Skib fra København var paa 104, et fra Drammen paa 102 Læster, et fra Nakskov paa 5¹/₂; der var ikke faa paa 70—90, men de fleste Skibe var smaa, gennemsnitlig 20—30 Læster. Der maa have været stærkt Liv

¹) Rapp. fra Vagtsk. i Sundet ²⁸/₈ angiver fejlagtigt 26. Adm. I. S.

²) Rapp. fra Boysen ⁸/₀. Adm. I. S.

³) Rapp. fra Ulfeldt ⁵/₀. Adm. I. S.

⁴) Rapp. fra Vossbein ⁴/₀. Adm. I. S.

⁵) Rapp. fra Reesen ²/₀, Boysen ²/₀, Vossbein ⁴/₀, Slotsloven ⁴/₀, Ulfeldt ⁵/₀. Adm. I. S.

paa Reden og i Havnen. Da Inspektørerne for Told og Konsumption klagede over, at en Del Skibe var udlagte paa Reden uden at have klareret, blev der svaret, at man ikke plejede at give Toldseddel for Kongelige Transportskibe¹⁾. Til selve Landgangen kunde Skibenes Joller og Chalouper ikke forslaa. Kommandør Gude i Stralsund fik Ordre til at sende 30 Smaafartøjer fra Darss m. fl. Steder i Pommern; til Amtsforvalterne gik der Ordre om at skaffe Smaafartøjer fra Amager og Sjællands Østkyst, medens der blev sendt Søofficerer til Fyn, Smaalandene og Sjællands Vestkyst for at sørge for, at alle Fiskerbaade og Rofartøjer snarest afgik til København²⁾.

Havde det været vanskeligt at skaffe Transportskibe fra Danmark og Norge, var det langt besværligere endnu at skaffe dem fra Preussen; her kunde man nemlig ikke hjælpe sig med et Magtbud, men maatte forhandle sig frem, hvad der krævede Taalmodighed, Takt og Bestemthed³⁾. Fra Begyndelsen førtes Forhandlingerne af Envoyéen i Berlin, Generalmajor Bendix Meyer med Krigskommissær Daniel Sasse som Medhjælper. Fra preussisk Side mødte Gehejmerraad, Schlosshauptmann C. O. v. Massow, den højeste Civilembdsmand i Pommern. De preussiske Ministre havde tilsagt Meyer deres Støtte; inden sin Afrejse til Cleve havde Kongen sagt til dem, at han vilde levere Kongen af Danmark nogle Skibe, men ikke hvor mange. Meyer og Sasse traf i Stargard sammen med Massow, der lovede 50, maaske endog 60 Skibe; den 23. Juni udstedte han fra Stettin en Ordre til de Skippere og Redere, hvis Fartøjer havde været anvendte ved Rygen 1715, om at være sejlklare den 15. Juli; de, hvis Skibe ikke blev benyttede, skulde udleje deres Grejer til dem, der skulde sejle; de Fartøjer, der laa ved Stralsund og Greifswald, skulde klargøres dør. Skipperne skulde antage godt Mandskab; de Skibshaandværkere, de behøvede, skulde arbejde for en rimelig Betaling; gjorde nogen Vanskeligheder, vilde han blive straffet og tvunget til at udføre Arbejdet. Den 24. Juni sendte v. Massow Meddelelse til Myndighederne i Ückeründe, Ziegenort m. fl. Stæder omkring Stettinerhaff, om at han havde bemyndiget Sasse til at besé Skibene, og gav dem dernæst Ordre til at befale Ejerne, at de under Strafansvar skulde gøre sig i Stand til Tropictransport ved at an-

¹⁾ Adm. I. S. ^{15/8}, ^{17/8}.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ^{5/9} Nr. 1867; do. vedr. Søetat. ^{25/8} Nr. 309; Adm. Kopib. ^{15/8}.

³⁾ Fremstillingen af Sagen med de preussiske Transportskibe er givet efter A. P. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn. Kbhvn. 1924. (Løvenørn) S. 79—85.

skaffe Folk, Tovværk, Sejl m. m. De Matroser, der vægrede sig, skulde afgives til Hovedvægten i Stettin og eventuelt gøres til Soldater; men de, der var „følgagtige“, skulde slippe for al senere Krigstjeneste. Den 27. Juni underskrev Meyer, Sasse og v. Massow en Kontrakt om Levering af 50 Skibe, der, fra den Dag, Krigskommissæren havde antaget dem, skulde betales med 4 preussiske Rdlr. pr. Læst om Maaneden, saa længe man beholdt dem; den første Maaned skulde betales forud; da Skipperne indstændigt havde bedt om, at Garanti for Betaling og Assurance maatte blive givet af en i Preussen bosat Købmand, var Kongen gaaet ind paa at lade denne Sag ordne, inden Befaling til Afsejling blev givet; men denne Bestemmelse gav Anledning til megen Tids-spilde. Den 4. Juli sendte Kongen af Danmark den approberede Kontrakt tilbage til Meyer, og samme Dag tilskrev Generalkommissariatet ham, at der vilde blive oversendt 10,000 Rdlr., der skulde udbetales af ham eller Oberst Løvenørn til Skipperne som Forskud; Kongen havde nemlig besluttet at sende 2 af sine Generaladjutanter, Obersterne Løvenørn og Møsting, til Pommern og Meklenborg „for at befordre de russiske Troppers Hidsendelse“. Den 6. Juli blev der udstedt en Instruktion for Løvenørn af følgende Indhold: Han skulde snarest rejse til Stralsund, skaffe nøjagtige Oplysninger om de preussiske Skibes Antal, Drægtighed, Udrustning, Bemanding o. s. v. og lade Sasse forevise Kontrakterne og give de Oplysninger, han maatte sidde inde med; sammen med Chefen for Jyske Regiment, der laa i Stralsund, skulde han udtage de preussiske Skibe, der behøvedes for at transportere Regimentet til Sjælland; med de øvrige preussiske Skibe skulde han sejle til Warnemünde og melde Czaren eller den, der i hans Fraværelse førte Kommandoen, at de preussiske Transportskibe var rede, og at de danske vilde komme fra København, saa snart Søen var ren; Kongen ønskede, at Indskibningen skulde gaa for sig saa snart som muligt, for at det gunstige Øjeblik ikke skulde gaa tabt; i Forbindelse med de danske Søofficerer og de russiske Landofficerer skulde Løvenørn fordele Mandskab, Heste og Træn til bestemte Skibe, der var forsynede med Mærker, som angav, hvor meget hvert af dem kunde rumme; Russerne skulde selv forsyne sig med Vand og Proviant for 3 Uger, da Vinden var upaalidelig; Obersten og den kommanderende Søofficer var ansvarlige for Orden under Indladning og Sejlads, saa at Transporten af de russiske Tropper, hos hvem han skulde forblive, kunde gaa sikkert for sig; Schoubynacht Rosenpalm skulde paa enhver Maade staa ham bi.

Den 16. Juli ankom Løvenørn til Rostock, hvor han i et Par Dage

ventede paa Oberstløjtnant Bestenbøstel af Krags Regiment i Wismar, som skulde træde i Stedet for Møsting; han var kun daarlig skikket til dette Hverv, kunde hverken tale med de russiske Officerer eller de danske og norske Skippere og havde ingen Begreb om Troppetransport; Løvenørn lagde saa Beslag paa Furageforvalter Lumholtz, der skulde have været til Rendsborg; han var Dansk, havde Erfaring paa Søtransportvæsnets Omraade og blev gjort til Medhjælper hos Bestenbøstel, med hvem Løvenørn den 22. Juli traf sammen i Stralsund. De tog fat paa Arbejdet, og den 25. var de derværende Skibe rede til at tage Jyske Regiment om Bord; men de kunde hverken rumme Hestene eller de talrige Soldaterkoner og Børn. Løvenørn bad saa Sasse om snarest at komme med sine Skibe til Stralsund, hvor der var Arbejdere nok til at gøre dem sejlklare; men ikke en eneste Skipper vilde sejle, før de havde faaet Forskuddet udbetalt, og Pengene, der var afsendte i rette Tid, naaede først den 24. Juli til Løvenørn, der strax sendte dem til Sasse, som havde erklæret, at han vilde sejle, saa snart Pengene var udbetalte. Men det gik ikke saa glat; den preussiske Regering krævede nemlig, at Kautionen skulde stilles i eget Land — ikke i Hamborg —; desuden var der i Kontrakten ikke fastslaaet noget om dens Størrelse eller om den Maade, hvorpaa den skulde gives; det var en Fejl, og det hævnede sig. I Stettin var alt lige ved at gaa i Staa; Sasse skrev, at der ikke var Ende paa de Vanskeligheder, der blev gjorte; saa rejste Løvenørn selv til Stettin og bad Meyer om ogsaa at komme; det gjorde han og medførte en Kaution paa 12,000 Rdl. fra en Købmand i Berlin; men Massow forkastede den, vilde ikke tage mod et Supplement paa 8000 Rdlr., der yderligere blev tilbudt, ja han vilde ikke engang indfinde sig i Stettin, men forblev i Stargard under Paaskud af Sygdom. Løvenørn beskyldte ham for Simulation og for at have „det principium, som alle dumme Djævlé er begavede med, at naar han kun kan inventere difficulteter, hvor ingen er, og gøre chicaner, saa er hans Herre betjent paa bedste Vis“. Løvenørn var ude af sig selv af „chagrin“ over, at Preusserne kunde forlange saa stor en Kaution, som de lystede, og ønskede kun, at Czaren vilde sende de Galejer, der havde ført hans Garde til København, til Warnemünde til Brug ved Transporten.

Der kom dog en Ende paa det; den 14. Aug. indberettede Meyer fra Stettin til Kongen, at alle Skipperne havde Ordre til at gaa til Ruden, hvor Løvenørn vilde overtage dem og betale dem deres Penge fra Mødedagen ved denne Ø at regne; Kongen af Preussen havde truet med at sekvestrere et af de danske Amter Nord for Peene, hvis der ikke blev

stillet en Kaution paa mindst 24,000 Rdl.; men nu gled det da. Det er formodentlig hertil, Løvenørn sigter, naar han indberetter, at der „var en Trussel hos, som jeg ej kan skrive, da jeg ingen Chiffer har“. Den 14. Aug. sendte Kongen Løvenørn Meddelelse om, at Flaaden „under den Allerhøjestes Beskyttelse“ var gaaet i Søen og forhaabentlig vilde være i Stand til at dække Troppetransporterne; han skulde derfor indskibe og afsende Jyske Regiment fra Stralsund og med Resten af Skibene sejle til Warnemünde, hvor han og Oberstløjtnant Bestenbøstel skulde tage fat paa Transporten af Russerne¹⁾).

Endnu varede det dog nogen Tid, inden de preussiske Skibe var sejlklare. Løvenørn var selv rejst til Ückermünde, hvor Fartøjsjerne rejste de største Vanskeligheder; Sasse var i Stettin, forskellige Sø-officerer i Neu Warp og Stepenitz; alle gjorde deres bedste; men Løvenørn ønskede dog at kunne være over alt. Sejladsen over Haffet var paa Grund af Modvind yderst vanskelig; Skibene maatte bugseres eller trækkes fra Land, hvor Forholdene tillod det. Efter 8 Dages Slid kom man til Anklamske Færge ved Peenen og gled med Strømmen til Peene-münde; den 24. Aug. indtraf endelig en Del af Skibene i Stralsund. Løvenørn tilskrev v. Massow Hovedskylden for den langsomme Fremgang: „Han er færdig at gøre mig gal! det er mulig min Lykke, at han ej er paa Stedet; den preussiske Kommissær har jeg forklaret Sagen; men Massow har en Lakaj paa et af Skibene fra Stettin, og man ved ej, hvad Ordre den Satan har fra sin Belzebub“. Løvenørns Klager gav Anledning til, at Kongen skrev et meget hvast Brev til Frederik Vilhelm, hvori han ganske vist lagde Skylden over paa Massow, men dog lod skinne igennem, at han mistænkte Kongen af Preussen for at lægge Foretagendet Hindringer i Vejen, hvorved Fjenden fik Tid til at „kolligere sig og bringe vor Sag i Fare“; over for Kongen af England beklagede han sig over de preussiske Intriger og Chikaner. Det skal dog tilføjes, at Kongen af Preussen havde løsgivet Skibene, inden han fik Kong Frederiks Brev, og at den danske Regering burde have sørget for, at Kontraktens Bestemmelser var klare og udtømmende.

Troppeoverførslerne gik ikke helt let for sig, afhængige som de var af Vind og Vejr. Den 3. Juli approberede Kongen Generalkommissariatets Forslag til Marcheruter for Regimenterne Vest for Store Bælt²⁾). Ogsaa her var der indtruffet en Forsinkelse, da Kongen 30. Juni havde kas-

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁴/₈ Nr. 1728.

²⁾ Kgl. udf. Exped. ²/₇ Nr. 1386, 1396, 1398, 1399; ⁸⁰/₆ Nr. 1379.

seret et tidligere Forslag af den Grund, at man ikke af det kunde sé, naar Tropperne skulde indtræffe i Lejren. Skønt Kongen havde udtalt, at Sagen hastede, og at der ikke maatte spildes et Minut, gik der dog nogen Tid tabt. Jyske Regiment skulde fra Stralsund transporteres til København med nogle af de først sejlklare preussiske Skibe; det kunde ikke forud bestemmes, naar det skulde være dør.

Bat. af Fynske gevorbne Rgt bryder	$14/7$	op fra Fredericia; indtræffer i Lejren	$20/7$
Dronningens Livrgt.	—	$10/7$ - - Eckernførde — - —	$28/7$
Ob. Rantzaus Rytterregiment staar	$21/7$	i Nyborg; indtræffer.	— — $29/7$
Schacks Rytterregiment . . .	—	$24/7$ - — —	- — — $31/7$
Livrgt. Dragoner	bryder	$19/7$ op fra Haderslev, staar	$20/7$ v. Nyborg, indt. i L. $2/8$
Hertugen af Würtemb. Rytgt. -	$18/7$	— Tønder —	$23/7$ - — — $4/8$
Ob. Schulenburgs Dragoner -	$21/7$	— Aabenraa —	$20/7$ - — — $0/8$
Genm. Schmettaus Rytgt. -	$19/7$	— Rendsborg —	$1/8$ - — — $8/8$
Livrgt. Ryttere.	$18/7$	— Heide —	$8/8$ - — — $10/8$
Fra } Genm. Dewitz Rytgt. -	$25/7$	— Flensborg —	$5/8$ - — — $12/8$
Pom- } Ob. Lüttichaus - -	$27/7$	— — —	$7/8$ - — — $14/8$
mern } Ob. Dedens - -	$20/7$	— — —	$9/8$ - — — $16/8$
Fra } Ob. Chr. Juels - -	$9/8$	— Snoghøj —	$11/8$ - — — $18/8$
Jylland } Ob. Chr. Levetzows -	$8/8$	— — —	$12/8$ - — — $20/8$

Det var saaledes ikke mindre end 12 Rytterregimenter og 3 Batalioner, der skulde passere Store Bælt, foruden et russisk Dragonregiment; en Del af dem skulde tillige passere Lille Bælt. Man kunde ikke vente, at Programmet kunde gennemføres uden Friktion; det gik imidlertid ganske godt. Den 23. Juli var Fodfolket overført foruden 200 af Kongens Bagageheste med en Masse Vogne, der havde været ved Stralsund; Overskibningen af Oberst Rantzaus Regiment var begyndt; den 28. var det sammen med Oberst Schacks og en hel Del Moskovitter med Heste og Vogne, der medførte 4 Tønder Guld, landsat paa Sjælland; den 30. Juli var de to næste overførte; den 2. Aug. var Halvdelen af Schulenburgs Dragoner i Korsør; saa indtraf der forskellige Forsinkelser; Regimenterne fra Jylland blev overførte før v. Dedens; men den 24. August var det sidste Regiment landsat og Transporten endt¹⁾.

Det var en meget hæderlig Præstation, hvad der baade skyldtes det ihærdige Arbejde og det gunstige Vejr; de sidste danske Tropper indtraf i Lejren henved 3 Uger før de sidste Russere; til Gengæld ankom disses første Echelon tidligere end de første danske Tropper.

¹⁾ Breve fra Kapt. Eilers $28/7$, $29/7$, $30/7$, $30/8$; fra Kapt. Rostgaard $2/8$, $20/8$, $24/8$. Adm. I. S.

Den 30. Marts var Fyrst Replin med sin noget over 10,000 Md. stærke Division rykket ind i Meklenborg-Schwerin¹⁾). Fra Libau skulde den russiske Galejflaade med 2 Garde- og 1 Infanteriregiment under Generalløjtnant Buturlin om Bord sejle forbi Memel ind i Kurisches Haff, gennem Kanalen, der fra Labiau gik til Pregels Munding, over Frisches Haff til Danzig og videre langs Kysten gennem Binnenwasser til Rostock, hvor Czaren vilde overtage den og føre den til København. Galejflaaden skulde holde sig saa tæt under Kysten som muligt for at undgaa Angreb fra den svenske Flaade²⁾). Forberedelserne tog Tid, og Rejsen gik langsomt. Den 18. April afsejlede Galejerne under Kaptajn Smajewitsch fra Libau; den 19. naaede de Memel, den 29. Labiau, Haffet var isfyldt³⁾). Czaren rejste dem i Møde fra Danzig og kom den 8. Maj tilbage hertil med 15 Galejer; Resten, der i Pillau havde ventet paa 3 nye Galejer, ankom først den 19. Maj, og nu var der samlet henved 50 Galejer [Angivelserne varierer mellem 48 og 49] med følgende Tropper om Bord:

Preobraschenski Garden	4	Bat.	2788	Md.
Semjonowski	—	3	-	2085
Astrahanski Infrgt.	2	-	-	1148
<hr style="width: 50%; margin: 0 auto;"/>				
		9	Batt.	6021
				Md.

Hertil kom et Marinekommando paa ca. 450 Md.

Som omtalt⁴⁾) havde Krigsraadet paa Wachtmeisters Flaade den 8. Maj besluttet at prøve paa at hindre Russerne i fra Danzig at foretage noget mod Gotland eller andre Dele af Sverige, men det lykkedes dem ikke at faa Føling hverken med Galejerne eller med Orlogsskibene; den svenske Hovedflaade gik saa til Carlshamn og Carlskrona for at indtage Forsyninger, da baade Vand og Proviand var sluppet op; den ankom hertil den 27. Maj. I Østersøen efterlodes kun 2 Orlogsskibe og 3 Fregatter som Krydsere. Czaren havde været meget ængstelig for sin unge Flaade, men den undgik Faren; den 28. Maj afgik Buturlin fra Danzig, kom den 1. Juni til Kolberg, hvor han blev liggende en halv Uge, gik saa under stadig Modvind til Rygen, hvor han indtraf den 22. Juni. En Officer blev sendt til Stralsund for at forhandle om Salutten; man lovede at besvare 5 Skud med 3; en Anmodning om Tilladelse til at lægge ind i Havnen

¹⁾ Bind VII S. 295.

²⁾ Hvor intet andet siges, er Kilden for Fremstillingen af Forholdet ved de russiske Stridskræfter Hartman S. 62—84.

³⁾ Westph. Relat. ²⁶/₄.

⁴⁾ Side 44 f.

besvarede v. Støcken med et Afslag: Portene skulde staa aabne for Officerer og Marketendere, men Soldater og Matroser, der drak sig fulde og begik Excesser, vilde han ikke have. Saa blev Galejerne lagt op til Altfähr paa Rygen lige overfor Stralsund¹⁾. Efter mange Genvordigheder naaede de endelig Rostock den 2. Juli; det var imidlertid mere end tidsnok. Forberedelserne var jo alle Vegne langtfra at være endte.

Efter endt Kur i Pymont og Efterkur med behørig „Medicinering“ paa Herrenhausen var Czaren den 1. Juli kommen til Schwerin. Næsten hele den russiske Hær, der skulde overføres til Danmark, var nu samlet i Meklenborg; der manglede kun et Par Dragonregimenter, som indtraf midt i Juli.

Da Fyrst Replin afmarcherede til Meklenborg, stod der endnu i Polen følgende russiske Tropper, der skulde anvendes i Skaane:

General v. d. Weydes Division.

Fodfolk.

2 Bat. 1. Grenaderregiment	1372	Hoveder
1 — 2. — — — — — ²⁾	651	—
2 — Lefortski	1427	—
2 — Kiefski. . . ,	1464	—
2 — Bælogorodski	1413	—
2 — Renzelewski.	1409	—
2 — Wjatski	1452	—
2 — Newski.	1447	—
	<hr/>	
	10635	Hoveder

I denne Styrke var indbefattet 1487 Nonkombattanter.

Generalerne Bauer og Jakowlew.

Rytteri.

Grenaderregiment Roppowski	1460	Hoveder
Dragonregiment Kiefski . . . ³⁾	838	—
— Permski . . .	1478	—
— Astrahanski .	1205	—
— Newski. . .	1193	—
— Nowotroitski.	1199	—
	<hr/>	
	7373	Hoveder

¹⁾ v. Støcken til Kongen ^{24/8} (Ref. Sag ^{3/7} Nr. 5).

²⁾ Regimentets anden Halvdel var ved Replins Division.

³⁾ Den anden Halvdel af Regimentet var fulgt med Replin.

I Styrken var indbefattet 1245 Nonkombattanter, men ikke 300 Donske Kosakker.

Disse Tropper rykkede echelonvis gennem Vestpreussen, Pommern og Brandenburg til Meklenborg. Marchen gik langsomt, da Overgeneralen, Feltmarskalk Scheremetjew, paa Grund af Sygdom maatte standse nogen Tid i Danzig. Fodfolket gik over Landsberg, Stettin, Löcknitz og Pasewalk til Friedland i Meklenborg-Strelitz, hvor Feltmarskalken og v. d. Weyde indtraf den 16. Juni; omtrent samtidig kom Bauer med en Del af Rytteriet til Stargard i Pommern, medens Jakowlew med Resten endnu stod i Polen. Marchen gennem de preussiske Provinser gik ikke for sig uden Rivninger; de preussiske Kommissærer var ikke meget imødekommende, og Russernes Henvendelser til Kongen blev ikke besvarede; navnlig kneb det med den frie Græsning, som var lovet dem, og Russerne led Mangel paa Furage; dette var vel Grunden til de Uordner, Jakowlews Dragoner senere gjorde sig skyldige i. Frederik Vilhelm, der allerede havde ærgret sig over Fodfolkets Gennemmarche, blev nu for Alvor vred, og det saa ud, som om Alliancen skulde gaa i Stykker; men Stormen lagde sig, selv om Efterdønningerne endnu en Tid lang kunde mærkes i de udvexlede Noter.

De store russiske Hærstyrkers Tilstedeværelse i Meklenborg vakte Ængstelse og Uro i alle Samfundslag. Czaren benyttede sig af sin Forbindelse med Hertugen til at forsyne sin Hær med Levnedsmidler og andre Fornødenheder til Feltoget i Skaane; naar Leverancerne ikke indtraf i rette Tid, blev de inddrevne ved militær Exekution; den ulykkelige Landbefolkning maatte levere en Mængde Heste til Træn og Tros. Hertugen brugte Russerne til at kue Oppositionen i Adelen og Borgerskabet i Rostock. Russernes Optræden skadede Czarens Sag baade ved det kejserlige og navnlig ved det engelsk-hannoveranske Hof. Bernstorff, der under Kurakins Ophold i London havde været gunstigt stemt for et Forbund mellem Kong Georg og Czaren¹⁾, begyndte nu ivrigt at arbejde imod et saadant. Rent galt blev det, efter at Galejflotillen var kommen til Rostock, og Scheremetjews Hær var rykket ind i Meklenborg; nu blev Udpresningerne nærmest utaalelige. Om Czaren har fulgt Kurakins kloge Raad, at skaane de Bernstorffske Godser, ses ikke; derimod vides det, at han begik adskillige uoverlagte Handlinger; saaledes fængslede han, opægget af Hertugen, et Par fornemme Adelsmænd, som den 5. Juli søgte ham i Schwerin for at opnaa nogle Lettelser i de tunge Kontributioner, og kort efter gav han Repnin

¹⁾ Side 209.

Ordre til at arrestere en Del Medlemmer af Ridderskabet, som Hertugen ikke kunde lide; de fleste slap dog bort i Tide. Naturligvis var Kongen af Danmark meget betænkelig ved sin Forbundsfælles ubeher-skede Optræden; den 15. Juli udgik der en Rundskrivelse med Ordre til Gesandterne i Tyskland og England om at protestere, hvis nogen tillagde Ligaen og ikke Czaren alene Skylden for „adskillige Arrestationer m. fl. Uregelmæssigheder mod den meklenborgske Adel“¹⁾. Oprettelsen af Proviantmagasiner i Meklenborg gav Anledning til vilde Rygter om, at Russerne vilde sætte sig fast i Riget; det hed sig, at Czaren vilde tilbytte sig Meklenborg mod et passende Ækvivalent [Lifland].

Under disse Omstændigheder var det intet Under, at Czaren var utaalmodig efter at komme afsted; men hans Ambassadør i København, som den 25. Juni havde været til Konference med Konseillet for at skynde paa Afsendelsen af Transportskibene, havde Dagen efter faaet det Svar, at det var umuligt at overføre Tropperne, før man havde Overlegenhed til Søs, hvad man ikke kunde vente at faa før om 8—10 Dage; den 30. Juni var der en ny Konference, hvori det blev meddelt Ambassadøren, at Admiral Norris havde anmodet Kongen om at udsætte Landgangen; herpaa vilde Kongen ikke indlade sig; men det saa ud til, at man ikke for det første kunde paaregne Understøttelse af den engelske Flaade; der var da intet andet at gøre end at faa den russiske Orlogsflaade til København og faa sluttet en russisk-engelsk Handels-traktat²⁾. Men Czaren vilde ikke vente; uden Konvoj førte han sine Galejer med 9 Batailloner om Bord til København. Den 14. Juli indskibede han sig paa en Hukkert og sejlede til Falster, landede om Natten ved Gjedesby, jog Krofolkene ud af deres varme Seng og kastede sig i den fuldt paaklædt med Støvler og det hele. Fogden sendte ridende Bud til Nykøbing; Expresser afgik til Laaland til Stiftamtmand og Amtmand, medens Amtsforvalter Teichman og Ridefoged Møller samlede alle Byens Køretøjer for at befordre den høje Gæst; Borgerskabet blev alarmeret, og Byens „honette Madamer“ mødte op paa Slottet for at lave Mad til ham. Den 15. om Formiddagen kom Czaren til Nykøbing og maatte meget imod sin Vilje spise paa Slottet; dog forlangte han at være ene, og Stiftamtmand Lützow maatte trække sig tilbage sammen med Amtmand Reichau. „Han saa ud som en Underofficer eller rettere som

¹⁾ Prot. Reg. Cons. 15/7.

²⁾ Prot. d. conférences 25/6—30/6 16; Hartman S. 77—79.

en Bøddel“, siger den senere Apoteker i Nykøbing Claus Seidelin, der som 14 Aars Dreng var med til at modtage Czaren¹⁾; „han var høj af Væxt, var klædt i en skidden, blaa Klædes Klædning med Messing Knapper, havde en stor bred Hirschfænger som et Bøddelsværd ved Siden i et Lædergehæng ovenpaa Kjolen, store Støvler paa Benene, en liden Klædeskasket paa Hovedet, en maadelig Knæbelsbart og en stor lang Spanskrørs Prygl i Haanden, men saa ellers ikke ilde ud“. Han blev hastig færdig med sit Maaltid, lod sig bære om Bord i en Sejlbaad, som var bestilt til ham, og lod paa Vejen ned til Sundet en og anden, der kom ham for nær, smage Spanskrøret. Han vilde modtage sine Galejer, der stod op igennem Guldborgsund, „hvilke vare utallige, thi han førte derpaa en Armé paa 36,000 Md.“ [!!] Om Eftermidagen Kl. 6 landede han atter ved Nykøbing, men vilde ikke spise paa Slottet; han tog ind hos Postmester Iver Rosenfeldt og lod sig traktere med Smør, Brød, Ost, Øl, Brændevin og Vin. Claus Seidelin saa ham spise, „med megen grace; thi naar han havde smurt sig et Stykke Smørrebrød, slikkede han altid Smørret rent af Kniven igen“. Medens Slottet længst er nedrevet, staar Iver Rosenfeldts Hus endnu [1927] og er stadig Værtshus²⁾. I Gæstestuen, der er bevaret i samme Skikkelse som dengang, er anbragt en Trætavle med en Indskrift, der minder om den sjældne Ære, som blev Huset til Del den 15. Juli 1716. Den senere Czar Alexander III, der som Storfyrsttronfølger besøgte Huset, lod det restaurere i 1898.

Da Galejerne var ankomne, blev den lille By helt oversvømmet af Russerne, og i Løbet af et Par Timer var alt spiseligt og drikkeligt forsvundet. Om Aftenen gik de alle om Bord sammen med Czaren, og næste Morgen stod Tusinder af Kedler opstillede paa Strandbredden med Ild under, hvortil Russerne stjal alt, hvad brænde kunde; af Nælder, Skarntyder og alt muligt andet Grønt, som de hakkede smaat, lavede de en Slags Kaalsuppe, som blev krydret med en ituskaaret Spegesild pr. Kedel og fortæret i en Fart, hvorefter alle gik om Bord og fortsatte Rejsen gennem Guldborgsund til København.

Torsdag den 16. Juli meldte en „Expresser“, at Czaren om Tirsdagen var kommen til Falster, og om Aftenen fik man Meddelelse om, at han vilde komme til Vands. Den 17. blev Borgerskabet alarmeret, og efter Taflet sejlede Kongen i sin Chaloupe Russerne i Møde; han gik om

¹⁾ I Cl. Seidelins mange Aar senere nedskrevne Erindringer. Hist. Tidsskr. 3, II S. 269 ff.

²⁾ Det kaldes Czarens Hus eller det skæve Hjørne.

Bord i Czarens Galej; Søbatterierne og Flaadens Skibe salutede den høje Gæst, da han nærmede sig. Paa Toldboden fandt den officielle Modtagelse Sted; Monarkerne besteg sammen en 6 spændig Karosse og kørte gennem Store Kongens Gade over Kongens Nytorv langs Holmens Kanal til Slottet. Garnisonen og Borgerskabet paraderede, og Cita-delllets og Voldenes Kanoner gav tredobbelt Salut. Aftentaflet blev holdt med stor Højtidelighed, og derefter kørte Czaren til Greve Danneskjold-Samsøes Gaard [Thottske Palæ], hvor han overnattede hos Ambassa-døren, som boede der. Næste Morgen gik han ned til Nyhavn, lod sig ro til Holmens Bro og gik derfra til Fods til Slottet¹⁾. De russiske Trop-per blev landsatte ved de nye Broer og indkvarterede i Lejren — Galej-erne fik Plads indenfor Bommen.

Czaren havde erklæret, at han vilde have sin Gemalinde med, og Westphalen gav derfor Sehested en Karakteristik af hende. „Jeg maa gentage, hvad jeg før har sagt, at ingen Kvinde nogen Sinde har haft større Indflydelse paa sin Mand eller sin Elsker end Czaritza; hun er uhyre sensibel overfor alt, der vedrører hendes nuværende Stilling, men er forstandig, omgængelig og ret nem at tale med; hun foretrækker Dans for alle andre Fornøjelser“²⁾; Medens den danske Envoyé er ret forbeholden i sine Udtalelser, giver Kong Frederik Vilhelms Datter, den senere Markgrevinde af Bayreuth en i meget drastiske Udtryk holdt Skildring af Katharina I, der i 1717 besøgte Hoffet i Berlin; hun siger, at Czaritza talte daarligt Tysk og havde et Væsen som en halvsimpel tysk Skuespillerinde; hun klædte sig uden Smag; hendes Kjole var be-hængt med Ordner, Helgenbilleder og Relikvier, der raslede, naar hun gik; hun var en lille, tyk Skikkelse uden noget som helst indtagende i sit Væsen³⁾. Det maa dog erindres, at Prinsessen den Gang næppe var 8 Aar gammel, og at hendes Memoirer er mere morsomme end paa-lidelige. Katharina havde ikke fulgt sin Mand til Falster, men var med Storkansleren, Vicekansleren, de øvrige Ministre og Hofpersonalet rejst over Lybæk gennem Holsten. Hun rejste dog ikke over Bælterne, men lod sig sætte over til Rødby fra Heiligenhafen; der blev forlangt 250 Heste til at køre hende og Følget fra Meklenborg og til Indskibnings-

¹⁾ Rundskr. til de dsk. Gesandter i Udl. ^{18/7} (Geh. Reg.); Ny Kgl. Sam-linger 685 C.

²⁾ Westphal. Relat. ^{20/6}.

³⁾ Mémoires de Frédérique Sophie Wilhelmine, Margrave de Bareith, Braun-schweig 1845. B. I S. 42. De nyeste Oplysninger om Katharina I findes i Sten Bonnesens Peter den Store. Stockholm 1925. S. 376 f.

stedet¹⁾; paa Færgebroen blev hun modtaget af Stiftamtmanden, men var ikke videre naadig mod ham; men for en gammel Graaskæg af en Præst, hvem hun vel antog for Stedets Patriark, bøjede hun sig ærbødigt. Paa Nykøbing Slot hvilede hun ud i 5 Dage, herligt trakteret med fin Mad, som Byens Madamer skiftevis tillavede, med rare Vine og andet, som kunde tilvejebringes at beværte hende med; derefter drog hun til Lands til København til sin Herre²⁾. Den 23. Juli modtog han og Kongen hende en Mil uden for Byen, og Kl. 7 om Aftenen holdt hun og Czaren deres pragtfulde Indtog gennem Vesterport. Parret tog Ophold i Købmand Edingers smukke Gaard i Kalleboderne, som laa, hvor Prinsens Palæ nu ligger; Kongen havde paalagt Københavns Præsident, Etatsraad Meller, og Politimester, Justitsraad Ernst, at laane hos Borgerne, hvad der maatte til for at gøre Huset til en passende Residens for Czaren og hans høje Gemalinde³⁾. Czaren, der hadede al Etikette, havde ønsket at bo uden for Byen og havde tænkt paa Prins Carls Lyststed uden for Nørreport; heldigvis var Prinsen ikke i Byen, og Kongen kunde sige, at han ikke turde disponere over Huset uden Ejerens Samtykke. I de første Dage efter sin Ankomst havde Czaren haft meget travlt med Indretning af Lejrene til de Tropper, som var komne, og til dem, der ventedes. I København indkvarteredes hans 340 Heste og 131 Knægte⁴⁾.

Det var lykkedes Czaren, uden at blive forulæmpet af den svenske Flaade, at føre sine Galejer til København; men disse fladtgaende Fartøjer kunde benytte Farvande, der var utilgængelige for de store Transportskibe, og Frederik IV vilde ikke tillade, at den russiske Hovedhær overførtes fra Meklenborg, før de Allierede absolut var Herrer til Søs. Han havde forlangt, at den russiske Orlogsflaade snarest skulde komme til København; men med dens Udrustning og Samling var det gaaet langsomt. Kompetencestridigheder mellem Admiral Cruys og Overkrigskommissær Tschernischeff forsinkede Udrustningen; der manglede en kraftig Haand, som kunde gribe ind; først den 30. April løb Eskadren ud af Revals Havn under Kommandør P. Sievers Kommando; da han erfarede, at Wachtmeisters overlegne Eskadre laa i Østersøen, gik han tilbage til Reval, hvor han indtraf den 23. Maj. Samme Dag havde

¹⁾ Hagedorns Relat. 21/7; Brandis Relat. Lybæk 14/7, 17/7, 24/7.

²⁾ Seidelin S. 272.

³⁾ Ny Kgl. Saml. 685; Gl. Kgl. Saml. 949; Kbh. Diplomatarium B. VIII S. 396.

⁴⁾ Holm S. 64 f., Tyske Kopib. 8/s Nr. 691.

Admiralitetet i Carlskrona modtaget Melding fra Wachtmeister om, at han ikke kunde gennemføre sin „Dessein“ mod Russerne; det henstilledes da til ham at komme tilbage for at proviantere, og Entreprenørerne i Carlshamn fik Ordre til at holde Proviant for 2 Maaneder i Beredskab for Flaaden; man blev tvungen til at betale dem i Sølvmønt. Proviante- ringen begyndte kort efter, den stoppede op den 31. Maj paa Rygtet om, at der var 9 fjendtlige Skibe i Søen, men fortsattes, da det viste sig at være Koffardiskibe¹⁾). Under Provianteeringen fik Wachtmeister Underretning om Admiral Norris' Ankomst til Sundet og bad Kongen om Forholdsordre; den 16. Juni laa han ved Hanø og ventede paa de Skibe, der havde provianteret i Carlshamn; han vidste nu, at der paa Københavns Red laa 14 danske og 9 russiske Linieskibe, samt at 2 russiske Fregatter krydsede under den tyske Val, 3 danske Orlogsskibe og 2 Fregatter mellem Møn og Falsterbo. Helt rigtige var Efterretningerne dog ikke. Først den 23. Juni var Wachtmeisters Eskadre samlet; den talte 14 Orlogsskibe, 6 Fregatter, 1 Brander, 2 Brigantiner og 3 Bombekitser, som alle tidligere er nævnte, desuden de 2 Galioter Snarensvend og Beskytteren; Besætningen var 5900 Md. Hvilken Rolle denne Flaadestyrke skulde spille, afgang af hvad de Danske i Forbindelse med Russerne, muligvis ogsaa Englænderne, vilde foretage sig mod Sverige²⁾).

Da den svenske Flaade forholdt sig ganske passivt, slap Sievers den 29. Juli uskadt til København³⁾), hvor Czaren dengang havde opholdt sig et Par Uger. Hans Eskadre bestod af;

Orlogsskibe :

Ingermanland.

Katharina.

Poltava.

Mikael.

Rafael.

Gabriel.

Fortuna.

Fregatter :

Elias.

Arondel.

Landsow.

¹⁾ Carl XII til Genlt. Lieven ⁹/₅. Riksreg.; Adm. koll. til Wachtmeister ¹²/₆; Wachtmeister til Kongen ²⁰/₅, ¹/₆.

²⁾ Wachtmeister til Kongen ⁵/₆, ¹²/₆.

³⁾ „Nordstjernen“s Journal ²⁹/₇.

Brigantiner .

Lisett.

Diana.

Natalia.

I alt 7 Linieskibe, 3 Fregatter, 3 Brigantiner med 4138 Md. og 570 Kanoner. To Orlogsskibe: Schlüsselburg og Moskwa, der skulde være stødt til fra Kronstadt, kom for sent, da Sievers havde maattet fremskynde sin Afrejse fra Reval efter en kategorisk Ordre fra Czaren af 21. Juni gl. St.¹⁾). Ved sin Ankomst til København traf han en Del andre russiske Orlogsskibe, der var komne fra forskellige Sider. Fra Arkangel var Kaptajn I. Sinjawin den 4. Septbr. 1715 afsejlet med 4 Orlogsskibe, hvoraf et maatte søge Vinterhavn i Trondhjem, et andet i Flekkerø; de 2 tilbageblevne ankom til København den 8. Dcbr. I England overvintrede Kaptajn Bredal med 2 ældre russiske Krigsskibe, som skulde afhente 3 Nybygninger; et 3. under Kaptajn N. Sinjawin overvintrede i Texel. Alle disse Skibe paa det nybyggede „Oxford“ nær, som maatte efterlades paa Grund af Mangel paa Mandskab, samledes i Flekkerø, hvortil Bredal afgik med de 5 Skibe fra England og 1 fra Holland, og hvor han traf de 2 i Norge efterladte Skibe foruden „Perlen“, der havde overvintret i København²⁾). Han førte hele Eskadren ned til København, hvorfra N. Sinjawin med sit Skib, Strafford, gik til St. Petersborg. Bredals Eskadre bestod af følgende:

Orlogsskibe :

Jagudiel.

Varakael.

Uriel.

Selafael.

Marlborough.

Devonshire.

Portsmouth.

Samson.

Perlen.

Herefter skulde den russiske Flaade, der underlagdes Admiral Schelling, tælle 16 Orlogsskibe, 3 Fregatter og 3 Brigantiner³⁾). Det var et an-

¹⁾ Hartman S. 67.

²⁾ Side 8.

³⁾ Hartman S. 67—69.

seligt Antal Skibe, men Bemandingen og Bestykningen lod meget tilbage at ønske¹⁾, Officerskorpset var uensartet, hovedsagentligt sammensat af Udlændinge, Mandskabet for Størstedelen uøvet; Flaaden var ikke sammenarbejdet og stod tilbage for alle ældre Flaader.

Da Eskadren fra Reval kom til Københavns Red, laa Admiral Norris' Flaade der allerede. I København laa i Forvejen den Eskadre, som under Schoutbynacht Kaas' Kommando i Begyndelsen af Felttoget havde opereret i Østersøen, men som af den overlegne svenske Flaade var drevet ind i Sundet²⁾. Den 10. Maj var den løbet ud i Kattegat for at slutte sig til Gabels Eskadre, men en kongelig Ordre kaldte den tilbage, og den 22. Maj ankrede den paa Reden, hvor den blev liggende til nogle Dage ind i August, idet dog Detachementer fra Tid til anden sendtes ud i Østersøen. Den bestod af følgende Orlogsskibe:

Venden.
Justitia.
Havfruen.
Island.
Nordstjernen.
Jylland.
Prins Carl.
Oldenborg.

Det var Kongens Mening at bringe Flaaden op paa en Styrke af 21 Orlogsskibe, hvad han den 4. Juli meddelte Gyldenløve³⁾; for at naa op til dette Tal skulde der udrustes flere Orlogsskibe end oprindelig bestemt, og Gabels Eskadre skulde hjemkaldes; efter at Svenskerne havde forladt Norge og deres Skærgaardsflaade havde lidt et afgørende Nederlag, var dens Nærværelse i de norske Farvande ikke mere nødvendig. Naar Flaaden havde naaet den angivne Styrke, skulde General Admiralen overtage Kommandoen over den; Russerne skulde slutte sig til ham, og han vilde da blive saa overlegen, at han kunde spille Mester i Østersøen⁴⁾. Det varede imidlertid længe, inden Flaaden blev samlet. Af de 21 Orlogsskibe, Kongen havde befalet udrustet, var den

¹⁾ 3 Skibe blev i Henhold til Kgl. Ordre af ³⁰/₆ forsynede med Kanoner og Ammunition i København.

²⁾ Side 46.

³⁾ Kgl. udf. Exped. Sæt. vedr. ⁴/₇ Nr. 248.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁸/₇ Nr. 1560.

22. Maj kun 15 i Søen; i Løbet af de næste 2 Maaneder blev følgende Orlogsskibe klargjorte:

Elefanten.
 Lovise.
 Sophie Hedevig.
 Södermanland.
 Göteborg.
 Nældebladet.

Herved blev Tallet naaet, men de 3 sidste Skibe var for daarlige til at kunne optræde i Slaglinien; det blev bestemt, at de skulde anvendes i de norske Farvande¹⁾. Midt i Juli overtog Admiral Raben Kommandoen; den 17. hejste han sit Flag paa „Justitia“, og Dagen efter blev Kaas afløst paa „Venden“ af Viceadmiral Trojel og gik selv om Bord paa „Sophie Hedevig“²⁾. Den 11. Juli fik Kommandør Bille Ordre af Viceadmiral Gabel til med „Beskærmeren“ og „Ebenezzer“ at afgaa til København; han littede samme Dag og tog nogle Koffardiskibe med sig, men var paa Grund af Modvind først den 20. naaet til Staværn; den 29. naaede han Skagen, og den 5. August kom han til København³⁾.

Da Tordenskiold den 19. Juli paa „Lossen“ afrejste til Norge, medførte han en kongelig Ordre til Gabel om med sine Orlogsskibe samt Fregatterne Hvide Ørn og Vindhunden at sejle ned og underlægge sig Gyldenløve; han skulde medføre alt det erobrede Artilleri med Ammunition m. m., som laa i de af Tordenskiold erobrede Skibe. Et hurtigsejlende Fartøj skulde løbe til Samsø, Rygaard Strand og Købstæderne paa Jyllands Østkyst for at melde hans Komme; hans Nærværelse i de norske Farvande var ikke mere paakrævet; men Kongen maatte „det for uomgængelig nødig eragte, at til Wores her neere forehavende desseins soutenering og befordring Vi med en tilstrækkelig og superior Magt udi Østersøen jo før jo bedre kan udkomme“⁴⁾. Den 13. Juli laa Gabel i Koster Sund med „Pr. Christian“, „Göteborg“, „Södermanland“, „Fyn“, „Delmenhorst“, „Søridderen“, „Raa“ og „Højenhald“⁵⁾. Han begav sig personlig til Makø, hvor han den 19. modtog Melding om, at „Nældebladet“, der skulde afløse „Pr. Vilhelm“, var kommen til Lar-

¹⁾ Side 160.

²⁾ „Nordstjernen“s og „Venden“s Journaler.

³⁾ „Beskærmeren“s Journal 20/7, 20/7, 5/8.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. 18/7 Nr. 1559.

⁵⁾ Side 189.

kollen sammen med „Laaland“, 2 Bombegalioter og en Brander. Den 20. gik han om Bord paa „Pr. Christian“, sendte adskillige Smaafartøjer ud paa Rekognoscering og gik selv med. I Hundevagten 3. Glas kom Tordenskiold i en Slup med Ordren af 18. Juli. Den 22. var alle Fregatter ude at krydse; den 25. Juli kom Livbataillonon af Bergenhuiske Regiment paa nogle Galejer til Eskadren for efter Viceadmiralens udtrykkelige Ønske at afløse Soldatesken; han havde anmodet Generalløjtnant Lützw om at faa netop dette Regiment i Anledning af en Demonstration paa Vigsiden; naar den var udført, vilde han sætte det i Land igen¹⁾. Heraf blev der nu ikke noget; Bergenhusingerne maatte tilbage til København, som de i det tidlige Foraar havde forladt. Den 27. Juli kom „Pr. Vilhelm“ og „Nældebladet“, „Pommeransen“, „Citronen“, en Brander og et Ammunitionskib fra Dynekilen til Eskadren og den 30. „Laaland“, der hejsede Kommandør Stander, blev gratuleret med 9 Skud og svarede med 27; Chefen, Kommandørkaptajn S. Heyer, var bleven Kommandør samme Dag som Tordenskiold. Vinden var stadig sydlig; den 1. August gik Gabel under Sejl og løb til Larkollen, hvor han ankrede om Aftenen. Den 4. prøvede Gabel paa at løbe ud, men Modvind tvang ham tilbage; han havde netop taget de danske Befalingsmænd om Bord, som i April var rejst over til Norge med „Højenhald“. Den 5. blev Vinden endelig god, og Gabel afsejlede med 6 Orlogsskibe; den 6. i Formiddagsvagten fik man Skagen i Sigte; da „Beskærmeren“ og „Ebenezzer“ havde taget sig af de Koffardiskibe, som laa ved Fladstrand, sejlede han videre; om Eftermiddagen stødte „Laaland“ og „Søridderen“ til. Den 7. August henved Kl. 7¹/₂ om Aftenen passerede Eskadren Kronborg, og den 8. Kl. 6¹/₂ Fm. ankrede den endelig i „Renden“²⁾; den havde mange Syge, og det nye Mandskab fra Norge manglede Undermundering³⁾. Nu var der samlet 21 danske Orlogsskibe paa Reden; den danske Flaade var større end hver af de 2 andre, som laa der; før dette var naaet, havde Kongen ikke villet begynde Operationerne til Søs; det var en Fejl: den Flaadestyrke, der laa der i Forvejen, var den svenske langt overlegen; en kostbar Tid var spildt, blot fordi Kongen af honnet Ambition ønskede at være den stærkeste af de tre Allierede. Som omtalt befalede Kongen den 11. Aug., at „Nældebladet“, „Södermanland“ og „Göteborg“ skulde gaa op „i Nordsøen“ for sammen

¹⁾ Lützw til Kongen 18/7 (Ref. Sag 8/8 Nr. 3).

²⁾ „Pr. Chr.“s Journal 18/7—8/8, „Fyn“s Journal 21/7—8/8; Pers. Tidsskr. 3. I. S. 221; Dsk. Kopib. 12/8 Nr. 566. 14/8 Nr. 570.

³⁾ Adm. Kopib. 8/8, 12/8.

med den norske Flaadeekvipage at beskytte danske og engelske Undersaatters Skibe; Admiral Norris havde paataget sig det samme Hverv i Østersøen¹⁾. Den virkelystne Csar havde den 4. og 5. August med sine Brigantiner rekognosceret den svenske Øresundskyst; han havde haft Folk i Land og udstillet Poster, som trak sig tilbage, da Svenskerne kom; fra de opkastede Linier og Værker paa de Steder, hvor Landgang var ventet, blev han beskydt, men besvarede ikke Ilden²⁾.

Den 10. August fik Gyldenløve sin Instrux³⁾, der i Udtog lød saaledes:

1.

I det nærværende Felttog beroede alt paa, at de danske og russiske Tropper hurtigt og sikkert overførtes fra Pommern, saa at Landgangen i Skaane kunde gaa for sig; derfor skulde General Admiralen med Flaaden under Czarens Overkommando strax gaa i Søen og dække den ventede Transport; efter Omstændighederne skulde man krydse mellem begge Hamrene eller mellem Bornholm og Rygen; lod Fjenden sig se, og var der Udsigt til „Avantage“, skulde han angribes og tilintetgøres eller i det mindste jages i Havn; General Admiralen skulde ikke gaa længere end til Bornholm, med mindre der var Udsigt til at „attrapere“ Fjenden; i saa Fald kunde han gaa til Sydspidsen af Øland; Befordringen af „Transport og Descente“ var Hovedsagen; „Som ellers Hs. Majestæt Czaren Kommandoen over Vores Flaade haver forlangt, og Vi samme Begæring, som før er meldt, defereret have, saa ville vi allernaadigst:

2.

Hs. Majestæt Czaren skal i Vore Skibe nyde samme Respekt, Ærbødighed, Ærestegn og Honnør som Vi selv.

3.

Parolen gives af Czaren. „Alt sker af Complaisance, uden Consequence for Fremtiden“.

4.

Vort Flag, der hejses paa General Admiralens Stormast, stryges ikke for nogen.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ¹¹/₈ Nr. 1682.

²⁾ Brev fra Kbhvn. ⁴/₈, fra Hamb. ¹⁴/₈ (Bilag til Relat. aus Holland ³⁰/₈).

³⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁰/₈ Nr. 1681.

5.

Vor Flaade inddeles og indrettes efter General Admiralsens Bestemmelse.

6.

Ekstrakter og Lister gaar til General Admiralen og, om fornødent, til Os; Czaren kan, om ønskes, faa Notits.

7.

General Admiralen skal holde den Kurs, hans Styrmand og Lodser finder tjenligst, hvis han selv mener, det er bedst. Alle Manøvrer afhænger alene af ham.

8.

General Admiralen kan ankre, hvor han mener, at vore Skibe kan konserveres.

9.

Ingen Folk eller Materiel maa udleveres fra vore Skibe uden Vor Befaling.

10.

General Admiralen bestemmer Ordre de Bataille for at forebygge Konfusion i Signalerne.

11.

Naar noget i et fælles Krigsraad proponeres, som er af „consequence“ for Vor Flaade, skal General Admiralen derefter holde et særligt dansk Krigsraad, hvis Resultat meldes Czaren.

12.

Holdes Krigsraad ene paa Czarens Skibe, skal General Admiralen, hvis det er Sager af Betydning, selv møde og forud have Besked om, hvorom der skal forhandles.

13.

Er Czaren ikke selv paa Flaaden, overtager General Admiralen Kommandoen og giver Signalerne.

Instruktionen giver ikke klar Besked om Kommandoforholdene; om Englænderne mæles ikke et Ord, og om Russerne siges ikke meget. Fuld Klarhed blev heller ikke tilvejebragt paa det Møde, som den 10.

August afholdtes, og hvori de danske og russiske Ministre deltog sammen med den engelske Envoyé, de danske Admiraler, Admiral Norris og Etatsraad Westphalen; Gehejmeraad Oversekretær Chr. Sehested spurgte Admiral Norris, om han stod fast ved, hvad han havde sagt¹⁾; gjorde han det, haabede man, at han vilde sætte sit Navn under denne sin tidligere Deklaration. Admiralen svarede, at det vilde han ikke vægre sig ved; men saa skulde de danske og russiske Ministre gøre det samme; først maatte man fastslaa S sammensætningen af den kombine-rede Flaade. Gyldenløve erklærede, at hans Herres Flaade skulde tælle 18 Orlogsskibe, Norris udtalte, at 14 af hans Skibe skulde slutte sig til den dansk-russiske Flaade; den russiske Vicekansler meddelte, at Czaren vilde stille det samme Antal. Derpaa sagde Norris, at Konseillet ved sidste Møde havde spurgt, om Kongen af Danmark kunde regne paa, at han vilde underlægge sig hans Befaling; han havde svaret, at han ikke kunde lade sig kommandere, men vilde forlange Befalingen over de Skibe, der sluttede sig til hans Eskadre; det var hans Konges Ordre; hertil bemærkede de danske Ministre, at den danske Flaade ikke kunde lade sig kommandere af en fremmed Admiral; det samme sagde Russerne; da Czaren personlig vilde være til Stede, kunde der ikke være Tale derom. Hertil ytrede Admiral Norris, at, da det var aftalt, at Kongen og Czaren skulde alternere i Kommandoen, naar de begge fulgte Hæren eller Flaaden, var det en Selvfølge, at Czaren, naar han alene gik i Søen, skulde kommandere begge Flaader; han, Admiralen, vilde da handle i Forbindelse med ham efter det, hvorom man i Krigsraadet var bleven enig for at tvinge den fjendtlige Flaade i Havn; var Czaren ikke til Stede, maatte de 3 Flaadechefer aftale, hvad der skulde gøres for at holde Søen ren for den svenske Flaade og dække Landgangen²⁾. Naar Flaaden var samlet, maatte intet detacheres uden efter et fælles Krigsraads Bestemmelse; Englænderne skulde danne Avantgarden, Danskerne Hovedstyrken, Russerne Arrieregarden³⁾.

¹⁾ Side 221.

²⁾ Gehejmeraaderne Chr. Sehested og J. G. Holstein har erklæret, at Schaflrow har udtalt, at Gyldenløve skulde kommandere, naar Czaren ikke var til Stede.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ¹⁰/₈ Nr. 1681. I sine Breve til Robethon af ⁸/₈, ¹¹/₈, ¹⁵/₈ giver Baron Püchler en Fremstilling af Forhandlingerne om Kommandoforholdene. Han skriver, at de Danske, der tidligere har klaget over Norris' Uvirksomhed, nu knap vil modtage den Hjælp, han tilbyder dem; de siger, at de engelske Linieskibe er saa smaa, at de ikke kan tage det op med de svenske, og

Det var egentlig et tarveligt Maal, denne mægtige Flaade havde sat sig; der var ikke Tale om at ødelægge den svenske Flaade men kun om at spærre den inde, og mod Carlskrona vilde man intet foretage sig. Skønt de Allierede var Svenskerne tredobbelt overlegne, var de dog svage: Enigheden manglede. Kong Georg var personlig ikke venlig stemt mod Svenskerne; men i England havde han ikke overdrevent meget at sige, og Englænderne var kun interesserede i at rydde Hindringerne for Handelen af Vejen; de ønskede ikke at ødelægge Sverige eller at gøre Danmark stærkere paa dets Bekostning; de vilde heller ikke underordne sig de svage Danske eller de halvbarbariske Russere, som heller ikke vilde staa under den engelske Admiral, der vel ogsaa var den, som var mindst interesseret i Foretagendet. Om den russiske Flaades Beskaffenhed er der allerede talt¹⁾; den engelske Eskadres Skibe var i glimrende Orden; de var dog temmelig smaa, let bestykkede og uden Soldateske; men Officerer og Matroser var gode. De danske Skibe var større, førte sværere Kanoner og blev gennemgaaende kommanderede af dygtige, krigserfarne Chefer; men Materiellet var i den lange Krig blevet stærkt medtaget, Vedligeholdelsen lod i de pengeknappe Tider meget tilbage at ønske, og Skibsfornödenhederne maatte hentes fra Rusland og andre udenrigske Steder. Det værste var imidlertid, at General Admiralen ikke var sin Stilling voxen; han var ikke synderlig energisk og havde ingen rigtig Tillid til sig selv eller Forbundsfællerne; om Czarens Sømandsdygtighed og Førerevner havde han ikke høje Tanker. Den 4. August havde han i en Memorial paa det mest indtrængende advaret sin kongelige Halvbroder mod at indrømme Czaren Kommandoen over den danske Flaade; gjorde han det alligevel, bad han sig fritaget for at deltage i Feltoget; det gik endda an, hvis han ligefrem skulde følge hans Ordre; men skulde han forhandle med ham, maatte han erklære, at han ikke egnede sig til at disputere med eller intrigere mod en Fyrste, hvem han var underlagt; et eneste Signal, givet mod hans Advarsler eller stridende mod Kongens Interesser, kunde gøre ubodelig Skade; han fralagde sig derfor ethvert Ansvar. Den 8. August, da han havde set Udkastet til Instruxen, udtalte han i en ny Memorial, at, naar han skulde efterkomme Czarens Signaler,

tror, at de selv i Forbindelse med Russerne er stærke nok til at klare sig uden Englænderne; men Norris, som gennem Czarens skotske Livlæge [Erskine] ved god Besked om dennes Mening, lader sig ikke imponere af Danskernes Pralerier.

¹⁾ Side 252.

vilde han ikke være i Stand til at stille Kursen, som han selv efter Samraad med sine Styrmand og Lodser fandt tjenligt¹⁾. Da han endelig havde faaet Instruxen, fornyede han sine Indvendinger i en Memorial af 10. August, som Kongen 4 Dage senere besvarede med at udtale, at Pkt. 13 i Instruksen medførte, at han skulde repetere Czarens Signaler, og at man henstillede til ham, hvorledes han, naar Krigsraad blev holdt paa Czarens Skibe, og Sagen „ej Vores Tjeneste concernerer, de bonne gråce og uden at chocquere Hs. Maj. Czaren bedst kan deklinerer“²⁾ [at møde]. Heller ikke Forholdet til Norris huede Gyldenløve; den selvfølende Englænder gjorde Vanskeligheder ved at salutere det danske Flag; det var General Admiralen paalagt skriftligt eller ved en Officer „hannem at lade erindre og mod sligt Forhold protestere“³⁾. Endnu den 17. Aug. maatte Kongen give Gyldenløve nærmere Forklaring om hans Forhold til Czaren: han skulde søge at følge hans Ordre, „saa at de hos hverandre bliver og sig ikke adskiller, ej heller fra de udi Vores Instruktion stipulerede Steder med at følge Fjenden alt for langt eloignerer men derudi i alle Maader holder sig Instruktions Pkt. 1—2 efterrettelig“; blev Flaaderne splittede af Storm og Taage, skulde de samles ved Bornholm; Reglerne om Ankringen skulde følges⁴⁾. Det lovede ikke noget godt.

Den 16. Aug. hejsede Czaren sit Flag paa „Ingermanland“ under umaadelig Kanonering fra alle Flaaderne. Paa Eftermiddagsvagten i 2. Glas (ca. Kl. 1) gik Admiral Norris under Sejl med 18 Skibe, saa kom Koffardiskibene og til sidst de 6 hollandske Orlogsskibe. I Platfoden 2. Glas (ca. Kl. 5) gik Czaren under Sejl med 18 Skibe⁵⁾; men Gyldenløve blev liggende og afventede det Supplement til Instruxen, som blev udfærdiget den næste Dag; det tog sig heller ikke godt ud og ærgrede sikkert Czaren. Den 18. Aug. ca. Kl. 4^{1/2} Morgen var den danske Flaade klar, og 2 Timer senere afsejlede den for at ankre udfor Dragør ved Middagstid. Den 19. fik man Bornholm i Sigte; Krydserne meldte, at den svenske Flaade laa rolig i Carlskrona; den 20. var Czaren i Land paa Bornholm og Dagen efter paa Christiansø, hvor han med stor Interesse besaa Bygninger, Fæstningsværker m. m.; den dybe Indsø ved Hammershus optog ham stærkt; man mente, at den kunde indrettes

1) Dsk. Mag. 3. III. S. 33 f.

2) Kgl. udf. Exped. 14/s Nr. 1703.

3) Kgl. udf. Exped. 14/s Nr. 1704.

4) Kgl. udf. Exped. 17/s Nr. 1741.

5) „Pr. Chr.“s og „Fyn“s Journaler.

til en Havn, som kunde rumme en hel Orlogsfleede¹⁾). Den 22. August afgik 400 Koffardskibe fra Flaaden under Konvoj af 5 engelske og 6 hollandske Orlogsmænd samt en engelsk Fregat²⁾, og Admiral Norris foreslog nu at sende et Detachement til Warnemünde for at sikre Transporten og med Resten af Flaaden eller med et Antal Krydsere at observere Carlskrona. Det blev da besluttet at udsende Krydsere fra alle Flaader, og herefter var, saa længe Togtet varede, til Stadighed 2 danske Orlogsskibe ude for et Par Dage ad Gangen; den 21. Aug. tog „Fyn“s Fartøjer nogle svenske Bønder paa Hanø. Den 25. Aug. henad Kl. 4^{1/2} Em. strøg Czaren sit Flag og gik Sydvest hen med 4 Orlogsskibe, 1 Hukkert og 1 Galej³⁾). Inden sin Afrejse foreslog han, at den engelske og den danske Admiral skulde ligge Side om Side, saa at de let kunde forhandle, da hver af disse Flaader skulde følge sit eget Flag; da Gyldenløve gjorde Indvendinger, sagde Czaren, at hvis han ikke gav efter, trak han sine Skibe bort og vilde ikke mere have noget med Operationerne at gøre; saa bøjede Gyldenløve sig, dog med den Modifikation, at et Skib af hver Nation skulde ligge imellem dem; Krigsraad skulde holdes paa det russiske Skib Marlborough. Den 26. Aug. samledes Admiralerne, og Norris spurgte, om Gyldenløve, hvis Svenskerne fulgte efter Konvojen, sammen med ham vilde gaa løs paa dem; men General Admiralen svarede, at Kongen havde forbudt ham at gaa ud over Sydpynnten paa Öland; det blev saa ved, at Rendezvous Pladsen stadig skulde være ved Bornholm, og at 2 Orlogsskibe af hver Flaade for 4 Dage ad Gangen skulde krydse mellem denne Ø og Carlskrona⁴⁾). Det havde taget sig betydelig bedre ud, om Gyldenløve havde fulgt Norris' Opfordring; det var noget nyt, at der blev stillet et Angrebsforslag fra den Side, og der var intet som helst at risikere ved det; men Kongen, der kun tænkte paa at dække Transporten, og som vilde have været fuldkommen tilfreds med en Placering af Flaaden mellem Møn og Dornbusch, billigede i alle Maader, hvad Gyldenløve havde sagt: „Du skal ikke fravige Instruksen“. Der er ingen Grund til at dvæle længere

¹⁾ Pro Memoria I og III fra Genm. Reedz og Oblt. Halbruch (Ref. Sag. Septbr. 1716).

²⁾ I „Pr. Chr.“s Journal staar urigtigt, at Konvojen foruden af Hollænderne bestod af 3 engelske og 3 russiske Orlogsskibe.

³⁾ „Pr. Chr.“s Journal.

⁴⁾ Chance II S. 703 f. Norris' Forslag er altsaa først stillet efter Czarens Afrejse; da Chances Fremstilling er givet efter Adm. Norris' Indberetninger, maa den betragtes som paalideligere end Holms (S. 73), der efter Bacmeisters Beiträge II S. 45 angiver, at Forslaget blev stillet inden den 25. Aug.

ved det fuldstændig interesseløse Togt, der varede til den 20. Septbr., da Flaaderne atter kom til København¹⁾. Det eneste mærkelige var en Tvist mellem Admiralerne om Ceremoniellet, som lykkeligt blev bilagt. Til Fjenden saa man ikke ret meget. Den 21. Aug. blev de svenske Krigsskibe Phönix og Wenden jagede af 5 danske Orlogsskibe; den 2. Sptbr. drev 8 Orlogsmænd de svenske Krydsere bort fra Hanø; i den Anledning blev Viceadm. Wilster Dagen efter sendt ud paa Rekognoscering med 9 Orlogsskibe; der fandt intet Sammenstød Sted, og, da Kongen befalede, at hele Flaaden skulde ud, fraraadede Wachtmeister indtrængende at modtage Slag, da Fjendens Overlegenhed var saa stor; den 21. Sptbr. meldte Wachtmeister sig klar, og den 3. Oktbr. laa den svenske Flaade under Sejl udenfor Carlskrona; den 5. Oktbr. indberettede Admiralen til Kongen, at Czaren var gaaet tilbage til København med den kombinerede Flaade, efter at Koffardiflaaden med stærk Konvoj var sendt til Reval og Riga²⁾.

Krigerske Laurbær høstede den mægtige kombinerede Flaade ikke i Østersøen; men „Transporten“ blev jo dækket.

De Skibe, der skulde transportere Jyske Regiment fra Stralsund, var allerede klare den 25. Juli; men først en Maaned efter var Søen „ren“, saa at de kunde sejle; i Gellen maatte de blive liggende i 5 Dage for Modvind; først den 31. Juli blev Vinden god, saa Regimentet med alle sine Koner og Børn kunde fortsætte Rejsen til København. Samme Dags Aften kom Løvenørn til Warnemünde med Resten af de preussiske Transportskibe³⁾; den 28. havde han skrevet til Czaren, at han havde modtaget hans Ordre af ¹³/₂₄ Aug. om at sejle til Rostock; men først paa den Dag var han kommen til Stralsund, og endnu havde Vinden stadig været kontrær; saa snart den blev føjelig, skulde han sejle⁴⁾. Dagen efter kom Czaren imidlertid selv til Stralsund; sine Krigsskibe havde han efterladt ved Dornbusch, og Rejsen herfra havde han foretaget i en Chaloupe uden større Følge. Der var ingen, som kendte den slet klædte Sømand, før Løvenørn kom til Stede; han blev 2 Dage i Fæstningen, besaa Værkerne og Byens Kirker og lod sig

¹⁾ Skibsjournalerne.

²⁾ Ank. Br. till Kgl. Amiral.-Coll. Aug.—Sept. 1716 (Sv. R. Ark.).

³⁾ Løvenørn S. 84 f.

⁴⁾ Løvenørns Koncepter ²⁸/₈ 16.

traktere af Kommandanten; hvad der mest interesserede ham, var de hurtigskydende Kanoner, hvoraf han gerne vilde have en Tegning¹⁾. Den 1. Septbr. kom han atter til København²⁾.

Den 28. Aug. gik Ordre til Tordenskiold om snarest at sejle til Warnemünde med alle ved København og Dragør liggende sejlklare Transportskibe; ved Ankomsten skulde han strax sætte sig i Forbindelse med Løvenørn, hvorefter de i Fællig skulde sørge for, at Overførselen foregik uden Forsinkelse „under den Højestes Beskyttelse“. Da Storm og Uvejr kunde splitte Transporten, skulde Skipperne instrueres om Signaler, saa at den kunde samles og overføres under Sikring af den danske og russiske Flaade³⁾. Den 30. afsejlede han fra København med 93 Skibe; da Vinden ikke var gunstig, gik han i sin Chaloupe forud for Transportflaaden og indtraf den 1. Septbr. i Warnemünde, hvortil Løvenørn Dagen forud var ankommen med de preussiske Skibe, der nu var i fuldstændig Orden og saaledes apterede, at de kunde medføre baade Rytteri og Fodfolk: 2400 Md. og lige saa mange Heste med Furage. Efter Judichærs Meddelelse skulde de københavnske Transportskibe kunne rumme 17,140 Md. og 620 Heste; men det var urigtigt; han havde regnet 5 Md. pr. Læst, men glemt Provianten, som absolut maatte med, da Czaren skulde forpleje Hovedmassen af sin Hær. Den Styrke, som skulde overføres, beløb sig til 30 Batailloner og 1000 Dragoner, ialt med Generalstab og Stabsbetjente 19,993 Md. med 4650 Heste og 1295 Vogne. Generalitetet vilde have al Bagage med og vilde ikke lade Hestene blive tilbage, skønt der ikke vilde blive Brug for dem før nogen Tid efter Landgangen i Skaane. Da det var af Betydning, at Fodfolket snarest muligt kom over, besluttede Løvenørn at lade de til Newski Dragonregiment og Walocherne (Kosakkerne) bestemte Skibe transportere Fodfolk; Rytterne kunde man saa hente bagefter; saa kom de ganske vist for sent til Landgangen, men der var nok af dem i Forvejen; det Kiefske Dragonregiment var jo kommen til København ad Landevejen, og General Bauer havde i Travemünde indskibet 3 Regimenter; saa snart en Division var indskibet, skulde den afgaa, hvis Vinden var god⁴⁾. Den 6. Septbr. skriver

¹⁾ Ref. Sag. Septbr. 1716. Promemoria Nr. II, ^{19/10} Nr. 6; Kgl. udf. Exped. ^{20/10} Nr. 2143; Løvenørn til Gyldenløve ^{20/8}, ^{2/9}; Genm. v. Støcken til Overkr.-sekr. ^{5/9} 16.

²⁾ „Ditmarsken“s Journal.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ^{28/8} Nr. 1815.

⁴⁾ Løvenørns Koncepter: til Vibe ^{20/8}, ^{20/8}; til Gyldenløve ^{2/9}; til Kongen ^{2/9}.

Løvenørn til Gehejmerraad Vibe: „Det er vel Sabbat og Hviledag men ikke for os; vi have ikke saa lang Tid fra vores Arbejde at kunne gøre en kort Beskrivning om den utrolige Fortræd her er ved at transportere disse uregerlige Mennesker; nu er v. d. Weydes Division med Heste og Bagage indskibet, og Tordenskiold har skriftlig forlangt at afsjæle, saa snart Vinden er god, da man udsætter sig for det værste ved at blive liggende, hvis den bliver nordlig; Repnins Division er til Dels indskibet; men det gaar langsomt, da Indskibningen foregaar udenfor Havnen, og man kun har 2 Pramme og 4 Chalouper; Russerne har slæbt en uhyre Masse Proviant med, og dog har de maattet efterlade saa meget Brød, at der maa afsendes en Lastdrager for at hente det¹⁾. Den 12. Sptbr. indberettede Løvenørn til Kongen, at alle Skibe var sejlsklare og kun ventede paa Vind; i nogle Dage havde man svævet i stor Fare paa Grund af en stærk nordvestlig Vind; flere Skibe havde lidt Havari; han havde lige modtaget Befaling til at overføre de to tilbageværende russiske Dragonregimenter, men havde foreslaaet, at de blev afsendte fra Travemünde, da Indskibningsforholdene i Warnemünde var saa slette²⁾.

Den samlede Transportflaade beløb sig til 92 Skibe fra København, 54, som Løvenørn havde ført med fra Stralsund, og 40, som Russerne havde skaffet; Drægtigheden var ialt 7216 Læster³⁾.

General v. d. Weydes Division indskibedes paa 87 Skibe; den havde følgende Styrke:

1. Grenaderregiment	1330 Md.	239 Heste
Generalstab	45	-	53 —
Kiefski	1238	-	218 —
Renzelewski	1307	-	222 —
Newski	1351	-	222 —
Lefortski	1371	-	208 —
Bælogorodski	1318	-	222 —
Wiatski	1371	-	215 —

14 Batailloner 9331 Md. 1599 Heste.

Hermed fulgte foruden Divisionsgeneralen

Overgeneralen, Feltmarskalk Scheremetjew,
Generalmajor Bohn,

¹⁾ Løvenørns Koncept 5/6.

²⁾ Løvenørns Koncept 13/6.

³⁾ Løvenørns Privatarkiv II: Liste over de russiske Troppers Indskibning 13/6.

Generalmajor Schlippenbach,
Generalkvartermester Schack,
Generalauditøren.

Ialt indskibedes 9674 Md. og 2069 Heste.

2. Division under Fyrst Reprin havde følgende Styrke:

1. Grenaderregiment	1212 Md.	188 Heste
2. do.	1193 -	189 —
Butirski	1400 -	170 —
Smolenski	1355 -	225 —
Jaroslawski	1371 -	221 —
Permski	1332 -	198 —
Narvski	1138 -	205 —
14 Batl. 9001 Md.		1396 Heste.

Hermed fulgte foruden Divisionsgeneralen

Generalmajor Leslie,
Generalløjtnant Fyrst Dolgorucki,
Oberst Løvenørn,
Oberstløjtnant Bestenbøstel,
Kommissær Lumholtz.

Ialt indskibedes 9601 Md. og 1396 Heste.

Hertil kom 310 Md. og 310 Heste, som Reprin egenmægtigt havde taget Skibe til.

Ialt overførtes 19,049 Md. med 4065 Heste; af Mandskabet var 2142 „Knægte“, altsaa Nonkombattanter¹⁾.

Af Fodfolk blev der saaledes kun overført 28 russiske Batailloner til København, hvor der i Forvejen var 9. Regimentet Tschernigowski blev efterladt²⁾.

Den 9. Septbr. ankom den første Echelon fra Warnemünde, og samme Dag kom en Transport Dragoner fra Lybæk, der blev sat i Land

¹⁾ Løvenørns Ark. Pakke V—IX, Læg 1441, Liste dat. Warnemünde 12. Septb. 1716. I Overskriften staar 30 Batailloner; men Listen har rigtigt 28. Naar Totalsummen er lidt højere end den, der fremkommer ved Sammenlægning af Divisionernes Styrker, beror det paa, at mange af de Personer, der fulgte med, ikke hørte til disse.

²⁾ Hartman S. 83, Note 3.

paa Hvén; den 14. kom den næste Echelon Fodfolk, der ligesom den første blev udskibet ved Landgangsbroen og marcherede til Lejren¹⁾).

Med Transporterne fra Warnemünde kom der intet andet Rytteri end de 300 Md., Replin havde taget med sig; af de 6 Dragonregimenter, der stod i Meklenborg, marcherede det Kiefske i Følge Overenskomsten ad Landevejen til København, hvor det blev anbragt i Lejren. Til Regimentet Newski havde Russerne i Begyndelsen af Juni anskaffet ca. 40 Skibe²⁾); men Transporten af Furage og Proviant krævede saa megen Plads, at General Dolgorucki allerede 27. Aug. udtalte, at man maatte lade dette Regiment og det Roppowske Grenaderregiment til Hest forblive i Meklenborg, indtil det kunde blive afhentet, hvad Løvenørn skriftligt lovede³⁾). Kongen af Danmark havde i Altona forpligtet sig til at tage 2 russiske Dragonregimenter med til Skaane; hvis der var Plads paa Transportflaaden, kunde et tredje tages med⁴⁾); nu maatte man foreløbig efterlade 2 Dragonregimenter foruden 1 Infanteriregiment og et lille Kommando af hver Bataillon, og disse Tropper blev aldrig overførte.

Den 10. Juli indfandt 7 russiske Galejer sig ved Travemünde; Admiral Schelting havde allerede indledet Forhandlinger med Magistraten i Lybæk om at faa Transportskibe til det russiske Rytteri; nu skulde Galejerne lægge større Pres paa, og de 3 Regimenter Permski, Astrahanski og Nowotroitski blev trukket nærmere til Byen og delvis indkvarteret paa dens Territorium. Da Admiralen var rejst, fortsatte Generalløjtnant Dolgorucki Forhandlingerne; den 24. Juli indberettede den danske Resident Brandis i Lybæk, at Byen havde lovet Russerne at have 30 Skibe klare inden 1. Aug., og at Dragonerne nu var gaaet tilbage til det Meklenborgske; han udtaler, at, hvis Russerne skal transporteres over Neustadt eller Heiligenhafen, maa de have 3 Kommissærer med til at ordne Gennemmarchen. Da Russerne tillod sig at beslaglægge nogle danske Skibe, protesterede Residenten; de blev snart frigivne, saa meget mere, som de var for smaa. Den 18. Aug. var Transportskibene færdige og laa ved Travemünde, og den 28. meddelte General Bauer Residenten, at han vilde afsejle den følgende Dag. Kongen

¹⁾ „Ditmarsken“s Journal 9/9, 14/9. Paa dette Skib vidste man ikke bedre, end at alle de Tropper, der ankom den 9., var afgaaede fra Warnemünde.

²⁾ Genlt. Dolgorucki angiver, at der var lejet 42, og at dette Tal senere blev noget forøget; Løvenørns Tabel har 40.

³⁾ Scheremetjews Relat. ^{21 Aug.} (Hartman S. 83, Note 1).
^{1 Sptbr.}

⁴⁾ Side 205.

af Danmark ønskede imidlertid ikke at modtage disse ubudne Gæster; den 25. August beordrede han Resident Brandis til at gøre General Bauer opmærksom paa, at det i Overenskomsten med Czaren var fastsat, at disse 4000 Dragoner ikke skulde overføres; den 29. begav Residenten sig til Generalen; men denne erklærede, at han ikke fra de russiske Ministre havde faaet nogen Meddelelse om, at Czaren havde givet Kontraordre; han var derfor trods al sin Ærbødighed for Kongen af Danmark nødsaget til at udføre Transporten; senest den 31. Aug. vilde han rejse. Som sagt, saa gjort; ved Middagstid den nævnte Dag afsejlede han med sine 3 Regimenter paa 43 Skibe; men Vinden blev ugunstig, og Transporten maatte gaa tilbage til Travemünde; her maa den have udskibet et Regiment, hvis det er rigtigt, at 3 Regimenter har været indskibede; for da Bauer afsejlede Natten til den 8. Septbr., var det Astrahanske Regiment efterladt ved Travemünde; den 12. marcherede det gennem Cismar til Heiligenhafen, og først den 2. Oktbr. meldes fra Lybæk, at det igen er gaaet til Meklenborg¹⁾. Den 9. Septbr. i Døgvagten passerede de lybske Skibe op gennem Sundet, og den 13. kom der atter nogle Rytterskibe fra Travemünde²⁾.

Det russiske Rytterer skulde landsættes paa Hvén, og den 5. og 7. Septbr. fik Viceadmiral Judichær Instruktion om, hvorledes man skulde bevogte det derovre³⁾: Kongen havde faaet Meddelelse om, at det til den skaanske Expedition bestemte russiske Rytterer under General Bauer kunde ventes, saa snart Vinden blev gunstig; der var truffet Anstalt til at indkvartere det paa Hvén, hvor det kunde anbringes ganske godt; Viceadmiralen skulde landsætte det dør, hvor det skulde blive, til „De scenten“ kunde gaa for sig; skulde General Bauer gøre Vanskeligheder, maatte der ikke tages Hensyn dertil. „Ditmarsken“ skulde placeres paa Strømmen ud for de russiske Landgangsbroer og paasé, at ingen landede uden kongelig Tilladelse; i dens Nærhed skulde der ligge et Par Fregatter, som skulde følge Russerne til Hvén og passe paa, at ingen landede paa Sjælland; en af dem skulde blive liggende mellem Øen og Sjælland for at hindre al Overfart fra Hvén; dog kunde det tillades, at et Par Baade med lidt Mandskab passerede Sundet for at gøre Indkøb.

Af russisk Kavalleri kom der ialt kun 2 Regimenter til Hvén med ca. 2500 Md. og et lignende Antal Heste; paa Sjælland var der 1 Dragonregiment og 37 Batailloner. Meget tidligt hed det sig, at den russiske

¹⁾ Brandis' Relat. ²⁴/₇, ²⁶/₇, ²¹/₇, ⁷/₈, ¹⁴/₈, ¹⁸/₈, ²⁰/₈, ²⁰/₈, ⁴/₉, ⁸/₉, ¹⁴/₉, ²/₁₀. Brev fra Lybæk til Hamborg ⁵/₉ (Bilag til Relat. aus Holland ¹⁹/₉).

²⁾ „Ditmarsken“s Journal; „Pr. Chr.“s Journal ⁹/₉, ¹⁸/₉.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ⁵/₉ Nr. 1863, ⁷/₉ Nr. 1874.

Hær var langt talrigere end traktatmæssigt bestemt, og at dette tydede paa, at Czaren havde onde Hensigter. Allerede 15. Septbr. 1716 meddeles der i et Brev fra København, at der var ankommet 45 russiske Batailloner og 8 Dragonregimenter¹⁾. Tallet paa Afdelingerne og deres Styrke voxede med Tiden; 60 Aar efter Krigen fortalte man paa Hvén, at der havde været 16000 Russere derovre (!!)²⁾.

Om det Kiefske Regiments Marche til København foreligger der udførlige Beretninger; det blev afhentet af Major Witte, der havde adskillige Vanskeligheder at overvinde; Czaren havde nemlig befalet, at Regimentet skulde følge efter de 3 danske Rytterregimenter, der havde ligget i Pommern, og, da disse allerede var paa Vej, maatte de svære russiske Dragoner ile saa hurtigt, som deres usle smaa Heste kunde bære dem. Da Majoren, der forgæves havde søgt dem i Meklenborg, endelig traf dem ved Heidmühlen i Holsten den 20. Juli, var mange af Hestene trykkede; han var ked over dette unyttige Hastværk, der tilmed bevirkede, at „D. M. Magasiner blev inkommoderede ved at have saa mange Ædere 8 Dage før Tiden“. General Jakowlew, der var fulgt med Regimentet, blev syg og maatte indlægges i Rendsborg, og i Fæstningens Omegn blev Russerne liggende til efter den 26. Juli for ikke at kolliderede med de 3 danske Regimenter. Den 16. Aug. var de ikke komne længere end til Odense, og den 24. Aug. landede de ved Korsør³⁾.

Den danske Felthær bestod af følgende Afdelinger:

Rytteri:

Livgarden til Hest	Ob.	B. F. Oertzen,
Livregiment til Hest	-	J. F. Bardenfleth,
1. Sjællandske Rytterregiment..	-	H. B. Løvenhjelm,
3. — — — — —	Genm.	S. H. Donop,
1. Fynske — — — — —	-	Chr. Juel,
2. — — — — —	Ob.	Rosenkrantz-Schack,
2. Jyske — — — — —	-	H. H. Lüttichau,
3. — — — — —	-	E. C. v. Deden,
5. — — — — —	-	F. V. Schmeling,
Holstenske — — — — —	-	Chr. Rantzau,
1. Jyske — — — — —	-	R. B. Grabow,

¹⁾ Bilag til Relat. aus Holland ²⁰/_o.

²⁾ Holm angiver Tallet efter Gillberg: Beskrifning öfver Malmöhus Län, Lund 1840, S. 217; men det findes allerede i H. O. Scheel: Alm. Udkast af Krigens Skueplads, Kbhvn. 1785, S. 133, som jo er adskillige Aar ældre.

³⁾ Genlt. Rodsteens Mem. ²¹/₇; Wittes Mem. ²¹/₇, ¹⁶/₈; Kapt. Rostgaard til Adm. ²⁴/₈.

Hertugenaf Württembergs Rytterregiment	Ob.	H. M. Schubarth,
Dewitz, (Ungarske)	—	Genm. U. O. v. Dewitz,
Jyske Landkyrasserer	Ob.	Chr. F. Levezow,
Livregiment Dragoner	-	H. H. Bibow,
Schulenburgs —	-	W. v. d. Schulenburg.

16 Rgr. 64 Esk.

Fodfolk:

Livgarden til Fods	Ob.	H. J. Arnoldt,
Grenaderkorpset	Genm.	A. Gaffron,
Dronningens Livregiment . .	Ob.	P. B. Johannsen,
Sjællandske gevorbne Rgt.	-	D. E. Zepelin,
Fynske — - -	-	H. Scholten,
Jyske — - -	Genm.	J. P. Ingenhaeff,
Arnoldts — - -	Ob.	V. A. Ingenhaeff,
v. d. Lühes — - -	-	A. v. d. Lühe,
Staffeldts — - -	-	C. F. Staffeldt.

9 Rgr. 18 Batl.

Artilleri:

3 danske Kompagnier
3 holstenske — .

Der er ikke fundet nogen Styrkeliste for hele den danske Hær; gennem Regnskaberne kan man faa Oplysning om de fleste Rytterregimenters Mandskabsstyrke og om alles Hestebestand. De er alle fuldtallige og tæller 650 Kombattanter med ca. 820 Heste; et enkelt Regiment har 902, et andet 729 Heste.

Fodfolksregimenterne var næsten fuldtallige og talte gennemsnitlig 1300 Md.

Artilleriets Styrke kendes ikke, men Kompagnierne har antagelig talt 70—80 Md.

Den samlede Styrke af Kombattanter kan anslaaes til:

16 Regimenter Rytteri	10400 Md.	13000 Heste
18 Batailloner Fodfolk	11700 -	
5 Kompagnier Artilleri	500 -	

22600 Kombattanter

Russernes Styrke var af Kombattanter :

3 Regimenter Rytteri . . . c. 4000 Md.¹⁾
 37 Batailloner Fodfolk . . . - 23000 -

c. 27000 Kombattanter

Den samlede Angrebshær var saaledes omtrent 50 000 Md.²⁾.

Forplejningsstyrken blev ikke lidt større, da Antallet af Nonkombattanter var meget stort; foruden 4—5000 Officersknægte medførtes et Utal af Kuske, Marketendere m. m. Ogsaa Antallet af Heste var meget stort; foruden Rytteriets medførtes en Masse Officers- og Trænheste.

Hele det danske Rytteri skulde i Felten med Undtagelse af Sjællandske Landkyrasserer, der havde 1 Eskadron i Holsten, 3 i Pommern. Af det gevorbne Fodfolk blev 12 Batailloner tilbage nemlig: i Holsten 2 Batailloner Pr. Christian, 2 Pr. Georg og 1 Marine; i Oldenburg 1 Bataillon Marine; i Wismar 2 Krag og i Pommern 2 Pr. Carl og 2 Oldenburg.

I Holsten stod det Astrahanske Dragonregiment, i Meklenborg Roppowski Grenaderer til Hest og Dragonregimentet Newski samt det Tschernigowske Fodfolksregiment.

Den 17. Septbr. meldte Viceadmiral Judichær, at de til Transporten bestemte Fartøjer var færdige. Med megen Møje og med mange Forsinkelser var Landgangsstyrken samlet; Øjeblikket var nær; men det skulde snart vise sig, at det aldrig havde været længere borte.

De dansk-russiske Planer om et Indfald i Skaane kunde selvfølgelig ikke holdes skjulte for Svenskerne. I Begyndelsen af Maj skrev Feltmarskalk N. Gyllenstierna til Kongen, at man til Sommer kunde vente en alvorlig Visit, og lidt senere meldte Kommandanten i Helsingborg, Major Lanér, at Rygtet gik, at alle Sveriges Fjender til Sommer vilde gøre Landgang i Skaane, og at de danske Tropper skulde samles i 2 Lejre, den ene mellem København og Køge, den anden ved Helsingør; Efterretningerne overbragtes bl. a. af kasserede Fanger, der fra Sjælland sendtes tilbage til Hjemlandet³⁾. Den $\frac{10}{21}$ Maj meldte Lanér, at en Kaptajn af Rugianske

¹⁾ Heri medregnet 300 Kosakker.

²⁾ Holm anslaar Russernes Styrke til 30,000 Mand; det er lidt for højt; da han ikke har haft Adgang til russiske Kilder, har han faaet 1 Dragonregiment og 3 Batailloner for mange.

³⁾ N. Gyllenstierna til Kongen ^{30/4} (Gen. till Kgl. Maj. Sv. R. Ark.); Major Lanér til Kg. ^{4/6}, ^{7/6} (Kommandanter till Kgl. Maj.).

Regiment, som var undsluppet af preussisk Fangenskab, den $\frac{1}{12}$ s. M. var rejst fra Danzig, hvor Czaren opholdt sig; 4 Dage forinden var der ankommen 45 russiske Galejer med 8000 Md., der skulde til København for at deltage i en Landgang paa Skaanes Kyst, og uden for Byen laa der 12000 Russere. Ogsaa han havde hørt Tale om de 2 Lejre paa Sjælland. Den $\frac{16}{27}$ Juni indberettede Majoren, at 16000 Russere var i Færd med fra Rostock at afsejle til Danmark for senere at lande i Sverige. Helt rigtig var denne Melding ikke; men der var da noget om det. Der var dem, der tænkte sig, at Landgangen vilde finde Sted i Halland, hvor Fodfolket vilde finde Lejlighed til at postere sig, indtil Rytteriet blev udskibet¹⁾. En Efterretning fra Hamborg af 7. Juni udtalte, at Russerne, samtidig med at de landede i Skaane, vilde sende et anseligt Korps under Admiral Apraxin til Sveriges Østkyst for at angribe til Lands og til Vands²⁾. Dette Angreb udeblev dog ganske, da den russiske Hær i Finland var saa medtaget af Sygdom og Mangel paa alt, at den ikke var operationsdygtig³⁾. Det var iøvrigt ikke let at faa Efterretninger fra den anden Side Sundet; de danske Fregatter og armerede Fartøjer passede godt paa Rekognosceringsfartøjerne, og Kongen af Sverige havde forbudt Baade fra Danmark at lande og tillod ingen Forbindelse mellem de fremmede Flaader og den svenske Kyst⁴⁾. Dette strænge Forbud førte til, at svenske Undersaatter, ja endog høje Embedsmænd blev afviste, naar de vilde lande. Den $\frac{2}{13}$ Juli kom den hollandske Konvoj til Sundet; en Chaloupe med flere Passagerer, deriblandt en Kammertjener hos Arveprinsen af Hessén, vilde gerne i Land, men fik ikke Lov; senere paa Dagen kom den igen til Helsingborg Skibsbro med Regeringsraad Neugebauer, Overkrigskommissær Soldan m. fl. Embedsmænd om Bord; da de blev afviste, sprang de i Vandet, Baaden roede hastigt bort, og nu blev man nødt til at fiske dem op⁵⁾. Nyheder fra Danmark var længe om at naa til Sverige; de gik nemlig via Hamborg til Amsterdam, hvorfra der vedligeholdtes en ikke altfor regelmæssig Postgang paa Göteborg; selvfølgelig kom der ogsaa Nyheder med neutrale Skibe, de friskeste over Lybæk med Handelsskibe, der under Paaskud af at skulle til en russisk Østersøhavn slap forbi de danske Vagtskibe paa Traven og smuttede ind i en svensk Havn; noget kunde man jo ogsaa faa at vide gennem kaprede Handelsskibe; men man faar Indtryk af, at man ikke

1) Gen. Örnstedt til Kg. $\frac{20}{6}$ (Södra Skånska Rytt.-Rgt., Zimmermans Förteckn.).

2) Handl. rör. Nord. Krig. $\frac{1}{6}$ 16.

3) Hartman S. 70; Lagermark S. 80.

4) Gen. Örnstedt til Kongen $\frac{20}{6}$, $\frac{2}{7}$; Riks. Reg. $\frac{4}{6}$, $\frac{2}{7}$.

5) Lanér til Kongen $\frac{2}{7}$.

havde detailleret Kendskab til, hvad der foregik paa Sundets vestlige Bred ud over det, at der samledes betydelige Troppemasser derovre med det Formaal at foretage en Landgang i stor Stil i Skaane, hvor man ikke var videre godt forberedt paa at afvise en „Descente“.

Den øverstbefalende i Skaane, Feltmarskalk Nils Gyllenstierna, var 68 Aar gammel og følte, at Kræfterne svigtede; i Maj søgte han 2 Maaneders Orlov til Medevi, Sveriges ældgamle, navnkundige Sundhedsbrønd. Der hengik dog en Maanedstid, inden han modtog Kongens Tilladelse til midlertidig at nedlægge Kommandoen, der overtoges af Generalløjtnant C. G. Örnstedt, Chef for Södra Skånska Rytterregiment¹⁾, der var betydelig yngre og kraftigere. Guvernør i Skaane var Generalløjtnant Jacob Burenskiöld, der paadrog sig Kongens Unaade ved tværtimod hans Befaling at lade Skibe sejle ud af „Vore Havne“. Skønt Kongen var meget fortørnet, nøjedes han dog med at give ham Afsked i Naade paa Grund af hans lange Tjeneste. Han blev afløst af Chefen for Östra Skånska Utskrifningsregiment, Generalløjtnant Carl Gustav Skytte, der blev udnævnt samme Dag som Örnstedt. Det blev altsaa disse to Generaler, der skulde organisere Skaanes Forsvar.

Straks efter sin Tiltrædelse afholdt General Örnstedt Mønstring over Tropperne i Skaane²⁾. Det viste sig, at der ikke var gjort Fremskridt siden Nytaar. Fodfolket var snarest gaaet tilbage i Styrke; derimod var Rytteriet i god Stand³⁾.

Lifregiment 1. H. Præsentes	1492 Md.	1486 Heste
Östgöta Ryttere	— 1000 -	1000 —
Norra Skånska Rytt. Rgt.	991 -	990 —
Södra Skånska — —	993 -	997 —
Uplands 6 Männ.	777 -	652 —
	5305 Md. 5125 Heste	

Disse 5 Regimenter var næsten fuldtallige; Uplændingerne manglede 23 Mand og 150 Heste; det var et extraordinært Regiment, der skulde tælle 800 Md. medens de ordinære skulde have 1000. Paa Listen mangler.

Skånska 3 och 5 Männ. 800 Md. c. 800 Heste.

Det svenske Rytter i Skaane talte saaledes c. 6100 Md. med c. 6000 Heste.

¹⁾ Gyllenstierna til Kong. ^{16/8}, ^{15/8}; Örnstedt til Kongen ^{21/8} (Zimmermans förteckn); Riksreg. dat. Torpum ^{4/8}.

²⁾ Riksreg. ^{9/8}.

³⁾ Styrkeliste dat. Malmø ^{20/8} (Södra Sk. Rytterrgt. Zimmermans förteckn.).

For Fodfolkets Vedkommende foreligger der meget detaillerede Oplysninger :

	Vakante	Syge	Kommanderede	Kasserede	Præsentes		
Christiansstad. Ö. Sk. Utskr. Rgt. . .	178	82	92	41	815		
Landskrona {	V. Göta 3 Männ. - . .	519	42	55	3	581	
	Hallandske Utskr. Rgt.	407	101	72	23	597	
Malmö {	Skaraborg	—	323	136	36	17	687
	Bergs	—	852	21	31	10	282
	Uplands 5 Männ.	—	517	76	52	49	502
	Vestgöta 5 Männ.	—	348	89	132	6	634
	V. Sk. Utskr.	—	267	71	116	18	728
	3411	618	586	167	4826		

Infanteriregimenternes etatsmæssige Styrke var 1200 Md.; herefter skulde de 8 Regimenter tælle 9600 Md.; men deraf var kun Halvdelen til Stede; der var dog en Mulighed for, at en Del af Vakancerne kunde blive udfyldte, og nogle af de syge helbredte; men selv om alle Regimenterne kom op paa etatsmæssig Styrke, vilde det Skaanske Korps dog blive den dansk-russiske Hær i høj Grad underlegen; en Del maatte efterlades i Fæstningerne; for at møde Fjenden i aaben Mark maatte nye Afdelinger kaldes ned til Skaane, og de, der stod der i Forvejen, maatte sættes i krigsmæssig Stand. Dette fandt ogsaa i nogen Grad Sted, som det fremgaar af nedenstaaende Styrkeliste, dateret Lund 3. Oktbr. 1716 og underskrevet af Christer Albedyhl¹⁾ :

Rytteri:

Regiment	Officerer	Betjente	Musikere	Handværkere og Profosser	Underofficerer	Korporaler og Møntige	Heste
Lifrgt.	172546			26	75	1504	1489
Lifdragoner	19	9	6	10	59	404	407
Adelsfanen	3	3	—	2	5	149	140
Östgöta Rytt.	35	15	10	18	55	1000	1000
N. Skånska	27	15	10	17	53	991	992
S. do.	27	14	10	18	53	1006	990
Skånska 3 och 5 Män.	24	15	10	19	38	846	688
Uplids. 5 Män.	28	15	10	16	46	794	743
Sum	209	103	81	126	384	6694	6449

¹⁾ Krigshandlingar, Sv. Krigs Ark.

Af denne Styrke var kun 2 Officerer, 9 Underofficerer og 169 Md. syge; 21 Officerer, 37 Underofficerer og 278 Md. var kommanderede. Af Hestene var henved 850 utjenstdygtige. Af Trosknægte fandtes 413 med 549 Heste.

Fodfolk:

Regiment	Officerer	Bejente	Musikere	Rets, Væbner og Profosser	Underofficerer	Korporaler og Menige
Calmar Län	25	12	24	4	58	999
Vestmanland	12	6	16	2	24	586
Jönköping Län	9	2	2	—	13	263
Kronoberg -	21	16	17	2	38	854
Skaraborg -	31	15	28	2	41	869
Vestgöta 3 Män.	22	14	25	3	38	985
Bergs Rgt.	23	16	15	5	34	757
Uplds. 5 Män.	24	15	18	4	36	901
Vestgöta -	26	13	28	2	42	1012
Östra Skånska Utskr	24	18	30	7	48	1061
Vestra — —	21	16	24	6	51	961
Hallandska —	22	15	24	6	41	833
Sum.	260	158	251	43	464	10081

Af denne Styrke var 16 Officerer, 74 Underofficerer og 1288 Menige kommanderede, 5 Officerer, 16 Underofficerer og 761 Md. syge. Som sædvanligt var Sygeprocenten højere ved Fodfolket end ved Rytteriet; men i det hele maa Sundhedstilstanden efter den Tids Forhold betegnes som tilfredsstillende.

Foruden de paa Styrkelisten angivne Officerer af Kaptajns- og lavere Klasser var der i Skaane 1 Feltmarskalk, 4 Generalløjtnanter, 1 Generalmajor, 12 Oberster, 24 Oberstløjtnanter og Generaladjutanter og 18 Majorer. I Bemærkningerne opføres 10 Md. som deserterede, 2 Officerer, 1 Underofficer og 16 Md. som arresterede. Den samlede Kombattantstyrke af den svenske Hær i Skaane var altsaa ved Udgangen af September:

529 Officerer, 848 Underofficerer, 16775 Korporaler og Menige¹⁾.

¹⁾ En Liste i „Strödda Handl. 1716—1718“, Sv. R. Ark. angiver den Skaanske Hærs Styrke til
7480 Ryttere,
9790 Infanterister,
400 Artillerister.

Listen er udateret; Totalsummen stemmer ret godt med Styrkelisten af 3. Oktbr.

Hertil kommer Artilleriet, hvis Styrke anslaaes til 400 Md.

Rytteriet var kun i ringe Grad forøget siden Örnstedts Mønstringer i Juni; af nye Afdelinger var kun Lifdragonerne og Adelsfanen kommen til, og de var begge ret svage. Førstnævnte Regiment havde med en temmelig ringe Styrke deltaget i Felittoget i Norge¹⁾. General Mörner, der var Generalguvernør over Lenene langs Sveriges Vestgrænse, havde i Slutningen af Juni sluttet Kontrakt med Oberst Odelström om Anskaffelsen af 500 Dragoner med lige saa mange Heste; men Tallet blev ikke naaet i Sommerens Løb. I Begyndelsen af Juli blev Regt. forlagt til Uddevalla²⁾. En meget tvivlsom Forstærkning fik Hæren i Skaane i Skånska Ståndsdragoner. Regimentet, der var gaaet til Grunde i Rusland i 1709, blev genoprettet i 1712 og det følgende Aar opført med en Styrke af 1000 Md. paa Papiret. Chefen, Oberst Daniel Bildt, beretter 29. Febr. 1716 gl. St., at han ikke kan angive Regimentets Styrke; i Marts meddeler han, at han har 21 Officerer, 23 Underofficerer og 360 Md., der er spredt over de 3 Skaanske Provinser, de 3 Smålandske Len, Bohus Län og Östergötland. Officerer og Betjente er ludfattige og i daarlig Stemning; i April var det ikke blevet bedre; af Mangel paa Penge kunde Regimentet ikke gøres fuldtalligt, og saa havde Kongen tilmed forlangt større og dyrere Heste³⁾. En Dragon kostede 200 Rdl. S. m. at anskaffe; deraf gav Kongen 49, medens Udrederen maatte betale Resten⁴⁾. I Begyndelsen af August indberetter General-løjtnant Örnstedt, at han har samlet 230 ganske „dismoderede“ Folk af Oberst Bildts Regiment; de er ude af Stand til at gøre Gavn, med mindre de anbringes i en Fæstning eller et Infanteriregiment⁵⁾. Kongen gik ikke ind herpaa; den 1. Oktober befalede han, at Regimentet skulde mønstres; han inspicerede det personligt og fandt det i slet Stand. I December stod 4 Kompagnier i Halmstad; Mandskabet var godt, Hestene magre, adskillige kassable⁶⁾. Det øvrige Rytteri var i god Stand, hvad Mandskabet angik; foruden de meddelte Styrkelister giver de bevarede Regnskaber paalidelige Oplysninger om Tallene, men ikke om Beskaffenheden, og denne lod for Hestenes Vedkommende en Del tilbage at ønske og det ikke blot ved de extraordinære, men ogsaa ved de staaende Regimenter. Östgöta

¹⁾ Side 122.

²⁾ Mörner til Kg. ^{14/6}, ^{10/6} (Genguv. till Kgl. Maj.); Riksreg. ^{1/7}.

³⁾ Ob. Bildt til C. Feif ^{20/2}, ^{9/2}, ^{14/2}, ^{4/2}, ^{9/2}.

⁴⁾ Riksreg. ^{5/6}.

⁵⁾ Södra Skånska Rytt. Rgt. (Zimmerman).

⁶⁾ Mörner til Kongen ^{8/12}.

Ryttere havde saaledes kun 17 Vakancer, men 239 Heste var kassable; langt ind i 1717 klager Chefen over, at Hestemanglen i Östergötland er saa stor, at han har maattet antage 50 Heste, der var alt for unge, og det skönt Provinsen havde gjort store Indkøb baade i Smaaland og i Skaane¹⁾. N. Skånska Rgt. manglede i December 1716 76 Heste; de to extraordinære Regimenter betegnedes i Begyndelsen af Maj som til Hælvten uberedne²⁾. I Oktober 1716 havde Uplands 5 Männingar 167 syge og kassable Heste³⁾.

Fodfolket var siden Begyndelsen af Juli forøget med 4 Regimenter, og den tilstedeværende Styrke var voxet fra 4826 til 8000 Menige; men de tilgaaede Regimenter var ikke i den bedste Stand. Calmar Läns Regiment var tidligere i stor Udstrækning benyttet som Soldateske paa Flaaden og var blevet stærkt medtaget. I Februar 1716 havde det 462 Vakancer. I Juni blev Chefen, Oberst Björnberg, afskediget paa Grund af Alder og Uduelighed; Oberstløjtnant v. Gerdten overtog det og tog fat paa Rekruteringen; i Slutningen af Juli var der kun 168 Vakancer. Dengang skulde det netop marchere til Skaane; men Kongen bestemte, at det skulde ligge i Garnison i Calmar; den 7. Oktbr. kom det til Carlskrona, hvor det forblev til 18. Novbr., da det marcherede tilbage til Calmar. Oberst Sten Arvidsen var nu Chef; den $\frac{11}{22}$ Aug. klagede han over, at Oberst Björnberg ikke vilde aflevere Regimentet til ham⁴⁾.

Vestmanlands Regiment havde mistet sin ene Bataillon paa Moss⁵⁾; den anden, som var under Oprettelse i Hjemlandet, blev sendt ned til Skaane; den var omtrent naaet til den etatsmæssige Styrke⁶⁾.

Jönköping Läns Regiment havde gaaet meget igennem under Stralsunds Belejring; i Følge Kapitulationen skulde den tiloversblevne Styrke sendes tilbage til Sverige; men Kapitulationen blev krænket fra begge Sider; Regimentet blev holdt tilbage, og Mandskabet fristede en kummerlig Tilværelse i det fremmede Land⁷⁾. En Del Officerer, Underofficerer og Menige lykkedes det efterhaanden at komme hjem til Regimentet, som Roterne paa ny maatte oprette. I Slutningen af Juli var

¹⁾ Udat. Liste, sikkert fra 1716; Ob. Koskull til Kg. $\frac{4}{7}$, $\frac{8}{11}$ 17; (Zimmermans förteckn.).

²⁾ N. Gyllenstierna til Kg. Decbr. 16; samme til samme $\frac{29}{4}$.

³⁾ Styrkelisten $\frac{8}{10}$.

⁴⁾ Feifs Breve $\frac{8}{8}$, $\frac{12}{6}$, $\frac{21}{7}$, $\frac{25}{7}$, $\frac{11}{8}$, $\frac{8}{10}$, $\frac{7}{11}$; Riksreg. $\frac{12}{6}$, $\frac{21}{6}$.

⁵⁾ Side 131.

⁶⁾ Styrkelisten $\frac{3}{10}$.

⁷⁾ Bind VII S. 216, 230, 238 f.

der i Lenet 7 Officerer, 21 Underofficerer, 350 Spillemænd og Menige, i Halmstad 3 Officerer, 5 Underofficerer, 162 Spillemænd og Menige og i Varberg henholdsvis 2, 4 og 102; i alt var Styrken altsaa godt 600 Mand. Den 22. Juli beordrede Generallejtant Örnstedt Regimentet til Christianstad, og den 11. August meldte Oberstlejtant Burgner, at han havde sendt en Kaptajn og 263 Md. dertil; i Jönköping samlede han alt, hvad han kunde faa fat paa, og haabede om 3 Uger at være i Christianstad med 400 Md. og det mest mulige af Regimentets Udrustning. Han havde forlængst akkorderet om 1100 Sæt Uniformer: blaa Kappe og Kjole, rød Vest og Benklæder til Menige, 86 til Underofficerer, 5 til Hoboister, 32 til Tamburer, Pibere og Profosser samt 1218 Hatte; i August rekvirerede han Musketter og Piker. I Begyndelsen af September kom Burgner til Christianstad; det Mandskab, der var sendt dertil, laa i Landsbyerne Øst for Helge Aa. Aaret ud forblev en Del af Regimentet i Varberg og Halmstad¹⁾. I Novbr. blev Regimentet mønstret af Generallejtant Schoultz, Wismars tapre Forsvarer. Siden Febr. 1716 var der antaget 825 Md., hvoraf dog kun 550 var til Stede ved Mønstringen, Resten laa i Halland; 17 Md. var under 16 Aar, 36 under 17, 144 under 18, 62 under 19 og 196 under 20. Roterne skulde endnu stille 275 Md.²⁾ Med sit altfor unge, uøvede og umunderede Mandskab havde Regimentet kun ringe Kampværdi.

Kronoberg Läns Regiment havde ligget i Garnison i Wismar og blev altsaa fanget ved Kapitulationen; 500 Md. kom til at høre med til de 1000 „Nationalsvenske“, som skulde føres over til Sverige og virkelig blev det³⁾. Paa 7 wismarske og 2 lybske Skibe overførtes ca. 90 Officerer og 1000 Underofficerer og Menige, en Del Officersknægte, Præster, Spillemænd, Stabs- og Understabsbetjente, i alt 1234 Personer, til Ystad og Carlshamn, hvor de sidste Skibe indtraf henholdsvis den 15. og den 14. Juni⁴⁾. Mandskabet af Kronobergs Regiment marcherede til Vexiö, og i Slutningen af Juni indberettede Chefen, Oberst Sv. Lagerberg, der ogsaa havde været i Fangenskab, at han havde faaet 180 Rekrutter og daglig fik flere. I Begyndelsen af Juli fik han Ordre til at marchere til Christianstad, men han kom der først den 8. August; det

¹⁾ Breve fra Burgner til Feif ^{21/8}, ^{25/8}, ^{4/9}, ^{11/9}, ^{16/9}, ^{21/9}, ^{2/10}, ^{13/10}, ^{1/11} 16, ^{13/11} 17; Kgl. Maj. Exped. Mem. book (Sv. Kr. Ark.).

²⁾ Schoultz til Kg. u. D., men sikkert Novbr. 1716 (Kgl. Maj. fra Generaler).

³⁾ Bind IV S. 9; VII S. 311 ff.

⁴⁾ Adm. Frih. Wachtmeister til Kgl. Maj. ^{5/8} 16 (Sv. R. Ark.).

gik daarligt med Reorganistionen, da han havde for ringe Hjælp ved Administrationen; der manglede Vaaben og Klæder, og Styrken var kun bragt op til 760 Korporaler og Menige; paa Roterne var der kun Gubber paa 60—70 Aar eller ogsaa utjenstdygtigt Mandskab, der manglede en eller flere Fingre eller var lemlæstede paa anden Vis; i Lenet fandtes 5—600 unge, kraftige Salpetersydere, der ikke maatte tages til Soldater; det vilde aldrig blive godt, før man gjorde de utjenstdygtige Folk til Salpetersydere og Bruksknægte og gjorde dem, der nu drev disse Bestillinger, til Soldater; med Besvær fik Oberst Lagerberg opdrevet 100 Rekrutter, som gik i sorte Trøjer og hvide Benklæder, da man ingen Tøj havde til dem. I Begyndelsen af November mønstrede General Schoultz Regimentet ved Åsum; det talte 871 Md., deraf var 514 overførte fra Wismar, 128 Rekrutter var komne før, 229 efter Oberstens Ankomst; af den Styrke, der var marcheret til Tyskland, var 128 fangne i Stralsund, 56 døde, 36 rømte, 7 kasserede, 220 efterladte som Fanger i Wismar, 10 andet Steds. Regimentet forblev i Christianstad til langt ind i November; i Begyndelsen af December var det hjemme i Lenet¹⁾. Det var ikke fuldtalligt, men Mandskabet var bedre end ved Jönköpings Regiment.

Skaraborg Läns Regiment havde fra Slutningen af December deltaget i Forsvaret af Wismar med en Del af sin Styrke. Paa Grund af Mangel paa Plads i Skibene maatte 551 Md. under Oberstløjtnant Staël v. Holstein efterlades i Hjemlandet. Til Wismar kom 700 Befalingsmænd og Menige; af disse blev 413 frigivne efter Kapitulationen og sendt hjem til Sverige²⁾. Oberstløjtnanten, der havde tilbragt Vinteren i Jönköping, laa med den hjemmeblevne Del af Regimentet i Malmö og et Detachement i Ystad, da Oberst Witting kom til Sverige med det frigivne Mandskab; da Regimentet var ukomplet, befalede Kongen, at det skulde rekruteret regimentsvis³⁾, d. v. s., at alle Roter skulde slutte sig sammen og i Forening levere det manglende Mandskab. Den $\frac{1}{12}$ Aug. opgav Oberst Witting Regimentets Styrke til 905 Korporaler, Spillemænd og Menige; en Maaned senere var Tallet gaaet ned til 860⁴⁾. Da General Schoultz i Begyndelsen af December møn-

¹⁾ Feifs Breve $\frac{10}{6}$, $\frac{18}{6}$, $\frac{28}{6}$, $\frac{20}{7}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{15}{8}$, $\frac{28}{8}$, $\frac{20}{10}$, $\frac{27}{11}$; Gen. Schoultz til Kg. $\frac{12}{11}$ 16.

²⁾ Bind VII S. 263 ff; S. 311.

³⁾ Feifs Breve $\frac{6}{4}$, $\frac{21}{4}$, $\frac{4}{6}$; Krigskom. Falck I. Br. $\frac{4}{6}$; Riksreg. $\frac{14}{6}$ 16.

⁴⁾ Witting, Fultofta $\frac{1}{8}$, $\frac{20}{8}$ (Räkn. för Medel under Gen. Meyerfelts Disposit.).

strede Regimentet ved Fjelkinge, talte det 733 Md. af den gamle Stamme og 111 Rekrutter; der var 356 Vakancer. I Skaane og paa Flaaden var 39 døde, i Wismar 34, 1 var hængt og 1 havde taget sig af Dage; 233 var efterladte i Wismar, 8 forfremmede, 6 rømte, 80 kaserede¹⁾.

Vestgöta 3 Männingar havde ligget i Landskrona og haft 450 Md. syge²⁾. Chef var Oberst Adolf Hilcken.

Bergs Regimentet havde stadig haft svært ved at holde sig fulltalligt. I April befalede Kongen, at der skulde leveres 360 Md. fra 15 forskellige Len; i Februar havde han bestemt, at af de Sogneknegte, der blev stillede af Stockholms og Upsala Län, Vestmanland, Dalarne, Södermanland, Östergötland og Lifgedinget, skulde den ene Halvdel gaa til Bergs Regimentet, den anden til Uplands 5 Männingar t. F. I Begyndelsen af August beløb Styrken sig kun til 38 Underofficerer o. L., 585 Korporaler, Spillemænd og Menige med 22 Officerer og 4 Stabsbetjente. Regimentet var næsten uden Træn; skønt Styrken var saa ringe, rekvirerede Chefen, Oberst Samuel Zeedtz, 12 Korsgeværer, 300 Piker, 16 Trommer³⁾. I Løbet af Sommeren naaede det op til 757 Md.

Uplands 5 Männingar havde i Marts 724 Vakancer; i Maj hedder det, at Officerer og Mandskab „mycket crevera, hälst ingen försträckning af renteriet gifves kan“. I August laa Regimentet i Kantonnement omkring Ousbyholm og talte 891 Menige, Spillemænd og Profosser, og her laa det endnu i Oktober; det havde modtaget 497 Sogneknegte⁴⁾.

Vestgöta 5 Männingar t. F. forblev i Malmö; i Oktober beløb Vakancerne sig til ca. 200 Md., men ved Nytaar var de gaaet op til 320. Regimentets Munderinger var oplidte, men det havde 800 Musketter, 400 Piker og 1200 Værger⁵⁾.

Ö. Skånska Utskrifnings Rgt. var ved Aarets Begyndelse i daarlig Forfatning. I Marts udtalte Chefen, Generallejtnant Skytte, at der behøvedes 55000 Rdlr. til Anskaffelse af Munderingssager. I Begyndelsen af April var Styrken fordelt paa følgende Maade:

¹⁾ Gen. Schoultz til Kg. ²⁰/₁₁.

²⁾ Skr. til Kr.kom. Falck.

³⁾ Feifs Breve ⁵/₄, ¹⁶/₄, ²⁰/₇, ¹¹/₈; Räkn. ²¹/₇ 16.

⁴⁾ Feifs Breve ¹⁷/₃, ⁷/₆, ¹¹/₈, ²/₁₀ 16.

⁵⁾ N. Gyllenstierna til Kg. ¹⁰/₁ 17.

Paa Landet	172, deraf 52 Syge
I Malmö	298
I Carlskrona	63
Krudtværket	10
Nyhvervede	140
Stillede af Adelen ..	75 (Hartkornskarle)
Sogneknægte	300
	<hr/>
	1058

Hertil kom 71 Md., som Roterne skulde stille.

Officererne var i yderste Nød: de havde ikke faaet Lønning i lange Tider, Underofficererne ikke i et helt Aar. Mandskabet manglede baade Medicin og „Salighetsmidler“, skønt de sygnede. Trods Pengemanglen havde Skytte kontraheret om komplet Beklædning for den etatsmæssige Styrke. Midt i Juni var Styrken:

Gamle Stamme	567 Md.
Sogneknægte	281 -
Hartkornsknægte	89 -
Hvervede	122 -
	<hr/>
	1059 Md.

Paa denne Styrke holdt Regimentet sig Aaret ud. Chefen var glad over at have faaet en Del „Fördubblingsofficerer“ til det talrige nye Mandskab. Regimentet laa hele Aaret i og omkring Christianstad¹⁾.

V. Skånska Utskrifnings Rgt. var daarligere stillet med Mandskab. Ved Aarets Udgang havde det følgende Styrke²⁾:

Underofficerer	50 Md.
Gamle Stamme	467 -
Hvervede	99 -
Hartkornskarle	49 -
Sogneknægte	207 -
Fra Roten	20 -
	<hr/>
	892 Md.

Det betegner en Nedgang paa over 100 Md. siden Begyndelsen af Oktober. Regimentets Undermundering var ubrugelig. Overmunderingen endnu i ret god Stand. Regimentet laa i og omkring Malmö.

¹⁾ Feifs Breve ¹³/_s, ¹⁴/_s, ²¹/_s, ¹/_o, ⁴/_o.

²⁾ N. Gyllenstierna til Kg. ¹¹/₁ 17.

Hallandska Utskrifnings Rgt. havde i Begyndelsen af August en Styrke af 11 Officerer, 31 Underofficerer, 13 Spillemand, 3 Profosser, 871 Menige; deraf var 300 kommanderede, 73 syge, 491 raske, 7 arresterede. Af Vaaben havdes kun 740 brugelige Musketter, Pikerne var afleverede i Carlskrona. Endnu ved Aarets Udgang laa Regimentet i Landskrona, skønt Oberst Rutenschöld indtrængende havde bedt om, at det maatte komme til Halland. Da Feltmarskalken i Begyndelsen af 1717 mønstrede det, havde det følgende Styrke:

Gamle Stamme	597 Md.
Hvervede	59 -
Hartkornskarle	21 -
Sognekarle	133 -
	<hr/>
	810 Md.

Det var altsaa gaaet ned med 23 Md. siden Oktober. I Aarets Løb var 221 døde eller rømte, 37 kasserede¹⁾.

Af den Skaanske Feltstat (Artilleriet) var i 1715 en stor Del sendt til Stralsund, og Provinsen havde i 1716 ikke flere Artillerister, end hvad Kystforsvaret nødvendigt krævede²⁾. I Aarets Løb kom adskillige tilbage fra Tyskland; fra Stralsund kom 18 Md., der havde unddraget sig Fangenskab i Marts; i Juni kom yderligere 2 Officerer og 2 Underofficerer, der var undvegne fra Pommern, og 5 Officerer, 17 Underofficerer og Menige, der var frigivne efter Wismars Kapitulation; disse Folk fordeltes mellem Landskrona, Malmö og Christianstad³⁾. I Malmö fandtes i August 4 Stykjunkere, 2 Underofficerer, 56 Konstabler, 10 Minører og 16 Haandværkere under Oberst Béthune. Til den nye Artilleristat blev der i Juni i Stockholm hvervet 164 Konstabler og Haandværkere. I Forvejen fandtes i Skaane 37 Officerer, 34 Underofficerer, 261 Konstabler, Haandværkere m. fl., hvoraf en stor Del var undvegne af Fangenskab⁴⁾. I Stockholm blev 12. Aug. indskibet 42 Kanoner, der med første gode Vind skulde gaa til Carlskrona; der medfulgte 50—60 nyhvervede og lige saa mange gamle Artillerister. Generalmajor Appelman, Artilleriets Chef, vilde gerne selv følge med for at sætte det hele i Skik, men maatte først opdrive en større Pengesum for at betale Hver-

¹⁾ Feifs Breve ^{17/4}, ^{20/7}, ^{12/10}, ^{1/11}, ^{10/12}, ^{27/12}; N. Gyllenstierna til Kongen ^{21/12} 16.

²⁾ Bind VI S. 313.

³⁾ N. Gyllenstierna til Kongen ^{8/8}, ^{7/8}, ^{15/8}.

⁴⁾ C. Feifs Breve ^{20/8}, ^{27/8}.

verpenge til Officererne og tilbagebetale Landshøvdingernes Udlæg for Folk og Heste. Den 21. August meldte han, at Transporten var afgaaet med 5 Officerer, 5 Betjente, 11 Underofficerer, 55 Konstabler og Minører, 33 Sømænd og Haandværkere samt 15 Staldbetjente, i alt 124 Hoveder¹⁾.

Den Skaanske Hærstyrke var paa det Tidspunkt, da den dansk-russiske Armé stod samlet ved København, i ingen Henseende imponerende. Talmæssigt var den ikke helt ringe: 17—18000 Md., men en betydelig Del af den vilde være bunden til Fæstningerne og Kystforsvarsværkerne. Til den mobile Hær kunde kun en mindre Fodfolkstyrke afgives, og den var tilmed af en ret tarvelig Beskaffenhed, daarligt øvet og daarligt organiseret; Rytteriet var disponibelt med hele sin betydelige Styrke, men Hestemateriellet var ikke af første Klasse; Artilleriet var sammenstykket og sammenflicket og tilmed faatalligt. Kongen havde truffet Forberedelser til at sende Tropper fra Stockholm og den norske Grænse til Skaane. Marcheruterne var saaledes indrettede, at 10 Batailloner kunde marchere samtidig²⁾. Til Overstatholder Grev Taube i Stockholm gik Ordre om at sende Uplands Regiment, 1 Bataillon Vesterbottn, 1 Södermanland og 1 Vestmanland til den smålandske Grænse³⁾. I Slutningen af September blev der givet Ordre til, at Garden skulde til Skaane⁴⁾, og i Begyndelsen af samme Maaned kom Smålandske Rytterregiment fra den norske Grænse hjem til sine Rustholdere for at være ved Haanden; det talte midt i Oktober 992 Ryttere og 148 Knægte; men Officererne, der i et helt Aar hverken havde faaet Gage eller Felttillæg, var ude af Stand til at ekvipere sig⁵⁾. Det var alt i alt 5—6000 Md.; men kun Bataillonen Vestmanland traadte ind i Korpset; de andre vilde først være ankomne, naar Fjenden var i Landet.

Styrken ved Stockholm skal have talt⁶⁾:

5900 Ryttere,
12800 Infanterister,
1000 Artillerister.

¹⁾ Appelman til Feif $\frac{1}{8}$, $\frac{10}{8}$.

²⁾ Riksreg. $\frac{17}{6}$.

³⁾ Riksreg. $\frac{14}{7}$. Jfr. Carl XII's Brev til Arvepr. af $\frac{14}{7}$ (Carl XII egenhændige Bref Nr. 130).

⁴⁾ Riksreg. $\frac{20}{6}$.

⁵⁾ Feifs Breve $\frac{28}{8}$, $\frac{12}{10}$.

⁶⁾ De følgende Styrkeangivelser findes paa en Liste i „St. Nord. Krig Vol. 111“, Sv. R. Ark. Paa denne angives den Skaanske Hærs Styrke til

I Bohus Län skal der have staaet :

4100 Ryttere og Dragoner,
6500 Infanterister,
80 Artillerister.

I Jemteland angives Styrken til

1500 Ryttere,
3950 Infanterister,
80 Artillerister.

Herefter skulde den svenske Hær tælle ca. 36,000 Md. i det egentlige Sverige; men da den norske Grænse og Østkysten ikke turde blottes, kunde der næppe afgives mere end 5—6000 Md. til Skaane.

Af de skaanske Fæstninger var kun Malmö i nogenlunde god Forfatning. Landskrona, der blev domineret af nærliggende Højder, havde ingen Demarkationslinie. Haver, Grøfter og Huse gik lige ind under Fæstningen; Kontreskarpen kunde enfileres, Palissader og Traverser var i elendig Stand, ligesom alt Risværk, og Brystværnet var kun 10—12 Fod tykt; i Løbet af nogle Uger vilde de værste Mangler dog kunne afhjælpes, naar man fik nogle Tusinde Arbejdere samt Materialer og Redskaber. Kongen havde tænkt sig at lade Landskrona og Helsingborg afbrænde, hvis Landgangen lykkedes; Lund skulde rømmes, Biskoppen med alle Academici, Embedsmænd, Borgere og deres Ejendele begive sig til Malmö. Endnu værre stod det til med Christianstad, da General Schoultz i Slutningen af Juli inspicerede den, skønt 200 Soldater og 300 Bønder i længere Tid havde arbejdet paa Værkerne; Artilleriet var ganske ubrugeligt; der manglede 24 sværere, 36 lettere Kanoner og 14 Morterer. Til at bringe Fæstningen i Stand krævedes 4 Ingeniører, 1000 Soldater og 1000 Bønder med 600 Vogne; vilde man befæste Helge Aæns Passer fra Åhus til Smålands Grænse, krævedes yderligere 6000 Bønder¹).

I 1676 og 1709 var de Danske landede ved Råå Fiskerleje; for at forebygge en Gentagelse lod Magnus Stenbock i 1711 Generalmajor Palmqvist projektere en befæstet Linie mellem Helsingborg og Råå;

7480 Ryttere,
9750 Infanterister,
400 Artillerister.

Da dette Tal er temmelig rigtigt, er der Sandsynlighed for, at de andre ogsaa er det.

¹) Schoultz til Kong. ²⁰/; Carl XII udat. Br. til Arvepr. (Egenh. Br. Nr. 132).

Aaret efter blev den udført af Generalmajor Lejonsparre; den bestod af en tenailleret Linie med Brystværn, foranliggende Grav og bagved liggende Kommunikationsgange. Afstanden fra Stranden var ca. 100 Meter, og Anlæggets Længde $3\frac{1}{2}$ Kilometer. Volden, der var forsynet med Kanonplacementer, var $2\frac{1}{2}$ Meter høj, og Brystværnet 3 Meter tykt i Kronen. Ved Klintekulla, mellem Råå og Landskrona, blev der anlagt et Par Batterier¹⁾. Midt i Juli 1716 skrev Kongen til General Örnstedt, at han formodede, at de nævnte „Retranchementer“ var i Orden, saa at en Landgang mellem Helsingborg og Landskrona var udelukket; mellem Landskrona og Malmö laa Barsebäck, og mellem Malmö og Skanör Hammer, hvor en Landgang var mulig; her ønskede han, at der blev anlagt Værker; baade Soldater og Bønder kunde anvendes²⁾. Hertil svarede Generalen frimodigt, at der var for mange Værker og for faa Folk; Linierne ved Råå var til større Gavn for Fjenden end for Forsvarerne. Samtidig udtalte General Schoultz, at Brystværnene, der bestod af Kiselsten med Græstørv, var farlige for dem, der skulde besætte dem³⁾. Kongen derimod nærede Tillid til disse Værker. Men selv Linierne ved Råå var paa dette Tidspunkt langt fra at være færdige; først midt i September begyndte man paa Palissaderingen; der manglede dog 4000 Palissader, og man havde slet ingen Fodangler; Kommandanten i Helsingborg bad om at maatte lave spanske Ryttere af Taget paa Helsingborg Slot, som alligevel skulde nedtages, naar Landgang skete, og det blev bevilget⁴⁾. Langt ind i November berettede han, at Arbejdet var indstillet, og at Fortifikationskaptajn Fischer ikke havde formaaet at bringe „berörta retranchement till någet fullkomligt defensionsstånd“. Kort efter blev det Genstand for et voldsomt Angreb af Storm og Uvejr, der rasede Brystværnet og paa lange Strækninger fyldte Graven, alligevel holdt man Linien besat hele Vinteren; Folkene led meget, da de manglede Sengklæder og var usselt klædte; de kunde ingen Levnedsmidler faa for deres Mønttegn, hvorfor Kommandanten indstillede, at de blev indkvarterede med Bispisning⁵⁾. Baade ved Råå og ved Klintekulla var der Artilleri allerede i Juni; i Septbr. kom der mere fra Helsingborg

¹⁾ Lönbom: Stenbocks Levned, dsk. Oversættelse B. I, S. 451 f., hvor Værkernes Tracé og Profil findes.

²⁾ Riksreg. ^{8/7}; Carl XII til Arvepr. u. D. (Egenh. Br. Nr. 132).

³⁾ Örnstedt til Kg ^{17/7} 16 (Zimmerman förteckn. Södra Sksk. Rgt.); Schoultz til Kg. ^{20/7}.

⁴⁾ Major Lanér til Kg. ^{8/8}; Riksreg. ^{20/8}, ^{25/8}.

⁵⁾ Major Lanér til Kg. ^{12/11}, ^{28/11}, ^{20/12}.

og Landskrona; den 19. var 8 3 Pds. og nogle 6 og 12 Pds. Kanoner bragt i Batteri i Linierne; men i Helsingborg blev der kun 2 18 Pds. Kanoner tilbage; paa dette Tidspunkt var ogsaa Fodfolket paa Plads i Retranchementerne¹⁾.

Midt i Juli tog General Örnstedt Skaraborg og Uplands 5 Männingar ud af Malmö, hvor der var daarlig Plads, og anbragte dem i Omegnen; Rytteriet trak han tættere sammen for at have en Styrke ved Haanden, om Landgang skulde ske, og dette fandt Kongens Bifald²⁾; i Begyndelsen af August tog han ogsaa Bergs Regimentet ud af Malmö og anbragte det sammen med de 2 forannævnte Regimenter og 500 Md. fra Landskrona i et Kantonnement omkring Hörby midtvejs mellem Malmö og Christianstad. Detachmentet underlagdes Generalmajor Lejonhufvud³⁾.

Rytteriet fik i Begyndelsen af Juli Ordre til at samle Kompagnierne indenfor hvert Regiment, medføre Forplejning for 3 Uger og gaa i Lejr. I Slutningen af Juli laa Lifregiment Ryttere i Bara Sogn, Bara Herred, Östgöta Ryttere i Rängs Sogn, Skytts Herred, N. Skånska i Ekeby Sogn, S. Skånska i Wålinge Sogn, Uplands 5 Männingar i Bälteberga, alt i Luggude Herred, og endelig Skånska 3 och 5 Männ. Rgt. i Billeberga Sogn, Rönnebergs Herred⁴⁾.

Allerede midt i Maj havde Kongen fra Torpum i Norge befalet Oprettelse af Magasiner i Landskrona, Malmö, Christianstad, Carlskrona og Halmstad. Feltmarskalken og Ombudsrådet C. Feif skulde lede Arbejdet og give militær Assistance til Guvernør Burenskiöld og Landshøvding Faltzburg, hvem det blev paalagt at inddrive al den Rug samt Mel, Gryn, Ærter og Havre, der fandtes i Skaane og Halland; alt skulde til sin Tid betales⁵⁾. Magasinerne i Carlskrona og Christianstad skulde tilsammen rumme 25,000 Tdr. Rug eller Mel, 30,000 Tdr. Havre foruden Gryn og Ærter; den Proviant, der var bestemt for Wismar, skulde først bruges sammen med den, der fandtes i de tagne Priser; Resten maatte Feif skaffe ved Hjælp af Entreprenører. Landskrona skulde provianteres for et halvt, Malmö for et helt Aar; Kongen vilde foretrække Entreprenører, der paa egen Regning ansatte Betjente⁶⁾. Feltmarskalken lo-

¹⁾ Roxendorff til Feif $\frac{0}{6}$.

²⁾ Örnstedt til Kg. $\frac{2}{7}$; Riksreg. $\frac{0}{1}$.

³⁾ Örnstedt til Kg. $\frac{21}{1}$.

⁴⁾ Indk. Br. til Feif fra alle Rgtschefer, Råkn. f. medel under Gen. Meyerfelts disposit.

⁵⁾ Riksreg. $\frac{0}{6}$.

⁶⁾ Riksreg. $\frac{10}{6}$; Feif Indk. Br. s. D.

vede at gøre sit bedste, men mindede om, at Bonden maatte beholde, hvad han behøvede til Underhold for sin Familie og Indkvartering¹⁾. Udskrivningen var 3 Tdr. Rug eller 6 Tdr. Byg, 1 $\frac{1}{2}$ Td. Havre og 40 Pd. Hø pr. Hemman, alt mod Betaling²⁾. Til Magasinerne i Skaane blev der indkøbt for 10 183 Rdr. Havre³⁾.

Foruden i Stæderne var der mindre Magasiner paa Hviderup (Widarp) i Frosta Herred, paa Tunbyholm, Dubeck, Wemmenhøgs Herred, Billesholm, Luggude Herred⁴⁾. General Örnstedt havde foreslaaet ogsaa at lægge Magasiner i Loshult og Markaryd i det nordlige Skaane, men det vilde Kongen ikke, da disse Landsbyer laa for langt borte. Derimod beordrede han Stutterier og Staldøxne fra Skaane forlagte til Willands og Göinge Herrederne og billigede, at Örnstedt i Begyndelsen af August inddrog Magasinerne paa Hviderup og Billeberga til Landskrona⁵⁾. Fra flere Regimenter blev der i Begyndelsen af Oktober protesteret imod at indføre Rugen i Fæstningerne, da der var Brug for den i Kantonnementerne; i den Anledning blev det forbudt at lægge Hindringer i Vejen derfor, og det blev indskærpet, at der skulde spares paa Furagen, saa længe der var Græs paa Marken; hvad der var udtaget af Magasinerne til Garnisonernes Underhold, skulde erstattes⁶⁾.

Den militære Situation i Skaane var ikke i nogen Henseende udmærket, da Carl XII endelig omkring den 8. Septbr. brød op fra Norrby i Bohus Län, hvor han havde opholdt sig, siden han forlod Norge⁷⁾; han rejste til Vadstena, hvor han den 10. og 11. opholdt sig hos sin Søster Ulrika Eleonora, hvis Mand, Arveprinsen af Hessen, opholdt sig i Skaane siden Midten af August, og fortsatte Rejsen til Øresundskysten for at bese Forsvarsforanstaltningerne; den 13. Septbr. var han i Helsingborg, og den $\frac{10}{21}$ udstedte han sin første Befaling fra sit nye Hovedkvarter i Lund. Han traf enkelte Forsvarsforanstaltninger, beordrede Calmar Regiment til Carlskrona, hvis Værker Flaadens Mandskab hidtil havde besat⁸⁾, men foretog ingen Troppekonzentration. I

1) N. Gyllenstierna til Kg. $\frac{24}{5}$.

2) Riksreg. $\frac{4}{8}$.

3) Generalkrkom. Eckleffs Pap. Stockholm $\frac{0}{1}$ 17.

4) Räkningar.

5) Riksreg. $\frac{20}{6}$, $\frac{24}{7}$.

6) Riksreg. $\frac{20}{9}$, $\frac{2}{10}$.

7) Det sidste Brev herfra er dateret $\frac{28}{8}$ gl. St.; det første fra Lund $\frac{10}{6}$ Riksreg.).

8) Riksreg. $\frac{25}{6}$.

Danmark havde man af nogle Fanger, Czaren tog paa en Rekognoscering, erfaret, at man ventede Kongen til Lund midt i September¹).

Begrebet Friktion, som man endnu i det 20. Aarhundrede ikke kan se bort fra, spillede i det 18. Aarhundredes Krige en uhyre stor Rolle — Verdenskrigen 1914—1918 var en Koalitionskrig, og Krigsskuepladsen omfattede det allermeste af Europa og store Dele af Asien og Afrika for ikke at tale om Verdenshavene; de krigsførende Magter bestod hver for sig af højst uensartede Elementer, hvad Sprog, Race, Kultur og Religion angik, og dog var Samarbejdet gennemgaaende godt. Saa længe Kræfterne slog til, forstod de enkelte at underordne sig og tilsidesætte Særinteresser; men saaledes gik det ikke til 200 Aar tidligere; dengang kneb det med Sammenholdet; inden for Partierne opstod der ofte „jalousie og ombrage“, der i høj Grad hindrede Samarbejdet; men ogsaa indenfor den enkelte Nation blev der intrigeret, og alt for ofte satte den enkelte Person sin egen Fordel over det heles Vel. Med den gensidige Tillid var det kun daarligt bevendt, og dette satte sit Præg paa det hele; det var umuligt at tilvejebringe Klarhed og rene Linier. Czaren kom jo til København saa længe før Gros'et af hans Hær, at der var rigelig Tid til at ordne de dansk-russiske Kommandoforhold; men selv om det kunde lykkes at træffe en tilfredsstillende Aftale om dette Spørgsmaal, varede det saa længe, inden Forholdet til den tredje Forbundsfælle, Kongen af England, forelaa nogenlunde klart, at der ikke blev Tid til noget forberedende Samarbejde.

I de første Sammenkomster mellem det danske Konseil og den danske Minister ved det russiske Hof paa den ene og de russiske Ministre samt Ambassadøren i Danmark paa den anden Side drøftede man Kommandoforholdene paa den kombinerede Flaade; Czaren ønskede at føre Overbefalingen og haabede, at Kongen vilde give sine Admiraler de fornødne Ordre og hjælpe med til at overtale Admiral Norris til ogsaa at underlægge sig ham. Han vilde da med samlet Magt opsøge den fjendtlige Flaade, slaa den eller i alle Tilfælde spærre den inde; naar dette var sket, kunde Landgangen uforstyrret gaa for sig; en Del af Flaaden kunde gaa til den Finske Bugt, rense den for den derværende svenske Søstyrke og derved muliggøre et Angreb paa Sveriges Østkyst fra Finland. De danske Ministre erklærede, at Aarstiden var for fremrykket, Provianteringen for vanskelig; Czaren maatte hellere bruge

¹) Püchler til Robethon 2/9.

sine egne Skibe dertil. Om Kommandoforholdene turde de ikke udtale sig; hvad der herom blev fremsat, tog de ad referendum. De russiske Ministre erklærede, at da Sagen var fælles, maatte begge Parter paa alle Punkter hjælpe hinanden; Vanskelighederne lod sig let fjærne; Gyldenløve havde jo selv udtalt, at, hvis Fjenden ikke fortrak til Carlskrona, maatte man forfølge ham lige til Stockholm, og deri var Czaren enig med ham; for at lette Samarbejdet vilde han tage Ophold paa sit Admiralskib; de danske Admiraler burde ogsaa begive sig om Bord, saa at Konferencer uden Vanskelighed kunde afholdes. Ogsaa dette tog de danske Ministre ad referendum; men til Norris burde man ikke henvende sig, før Viceadmiral Gabel var ankommen. Meningen hermed var vel sagtens den, at Kongen ønskede, at hans Flaadeafdeling skulde være stærkere end nogen af de andre, inden man begyndte at forhandle med den engelske Admiral. Et Forsøg paa at intervenere for den meklenborgske Adel førte kun til, at Russerne erklærede, at deres Herre havde haft skellig Grund til at optræde, som han havde gjort¹⁾. Kongens Resolution faldt samme Dag og lød paa, at han „af særligt Hensyn overfor Czaren“ bøjede sig for dennes Ønske; hans Admiraler, der nøje kendte Østersøen, forstod deres Métier og havde et grundigt Kendskab til den danske Flaade, skulde lyde Czaren, saa vidt Bevaringen af en saadan Skat tillod det; hver Expedition skulde forud nøje overvejes og ordnes efter Stemme flerhed i et Krigsraad, bestaaende af alle Flagmænd og Kommandører; Dækningen af Transporten fra Meklenborg og af Landgangen var det vigtigste, men hertil var det tilstrækkeligt, at Flaaden gik frem til Linien Dornbusch-Møn; efter endt Transport kunde den lægge sig i Køge Bugt, detachere nogle Krydsere for at observere den fjendtlige Hovedflaade og lægge nogle Orlogsskibe i Sundet til Beskyttelse mod Göteborg Eskadren; denne Fremgangsmaade var hurtigere og sikrere end at udsætte sig for Farer og Strabadser ved at opsøge Fjenden langt borte; paa Grund af Forplejningsvanskeligheder maatte Landgangen udføres snarest efter Russernes Komme, og saa vilde det være uheldigt, om Czaren med Flaaden laa langt ude i Østersøen; hans Nærværelse ved Landgangen vilde fjærne mange Vanskeligheder; Kongen turde ikke paa nogen Maade splitte sin Flaade ved at sende et Detachment til Finske Bugt, hvor de stedkendte russiske Orlogsskibe kunde gøre bedre Fyldest; det var ganske utilraadeligt at forfølge den svenske Flaade ud over Carlskrona;

¹⁾ Geh. Reg. 8/8.

det var nok at hindre den i at forstyrre Landgangen¹⁾. Dersom Transportmidlerne havde ligget parat, og dersom hele Landgangshæren havde staaet samlet ved København, kunde det til Nød forsvares at anvende Flaaden, som af Kongen omtalt; men nu vidste man jo godt, at der vilde gaa 3 Uger, inden det danske Kørps kunde være samlet, og næsten lige saa lang Tid, inden Transportskibene kunde samles ved Warnemünde; der var rigelig Tid til at løbe ud i Østersøen for at slaa eller i alle Tilfælde indespærre den svenske Hovedflaade, og man var mere end stærk nok til at rense den Finske Bugt. Under alle Omstændigheder var den Kongelige Resolutions Motiver meget uheldige; Czaren var ogsaa meget ilde tilfreds hermed; i et Brev til Admiral Apraxin beklager han, at de Danske ikke vilde støtte hans Foretagender mod Sveriges Østkyst med et eneste Skib, skønt Englænderne var villige dertil, og ytrede Frygt for, at Øjeblikket til at lande i Skaane var forsømt²⁾. At et Angreb fra Finland for Øjeblikket var umuligt³⁾, vidste Frederik IV i alle Fald ikke.

Efter Gabels Ankomst til København blev Kommandoforholdene til Søs efter en Forhandling den 10. Aug. mellem de 3 Allieredes Ministre, Diplomater og Søofficerer ordnede paa den ovenfor omtalte, lidet tilfredsstillende Maade⁴⁾. Den 24. Aug., efter Flaadernes Afsejling, diskuteredes Kommandoforholdene til Lands mellem de russiske og danske Statsmænd, der havde suppleret sig med General Scholten; General-løjtnant Buturlin var mærkelig nok ikke tilkaldt, de øvrige høje russiske Generaler var endnu i Meklenborg. Gehejmerraad Sehested udtalte, at Kongen i egen Person vilde kommandere sin Hær i Skaane; General Scholten vilde følge den første Echelon, Hertugen af Württemberg — hvis han da blev rask — og General Dewitz den anden. Vicekansler Schafrow erklærede, at Czaren selv vilde føre sine Tropper; Feltmarskalk Scheremetjew vilde følge den første, Generalerne v. d. Weyde og Fyrst Repnin den anden. Herefter oplæstes General Scholtens Plan⁵⁾, hvorpaa Schafrow efter Paalæg af Czaren bad om, at der maatte blive medført et stort Forraad af Faskiner til Brug ved Landgangen; Scholten erklærede, at man udmærket godt kunde grave sig ned og faa Dækning uden dem; de Danske tog i hvert Fald ingen med. Vice-

¹⁾ Geh. Reg. ¹/₈.

²⁾ Holm S. 85 f.

³⁾ S. 270; Hartman S. 21.

⁴⁾ Side 255—259

⁵⁾ Side 223 f.

kansleren holdt alligevel paa dem; han mindede om, at Transportskibene snarest muligt burde sendes til Rostock, da Aarstiden var vidt fremskreden; men Viceadmiral Judichær, der var tilkaldt, erklærede, at med Søndenvind kunde man ikke sejle. Han og Schafrow diskuterede, hvor længe Modvinden havde varet, hvorefter Viceadmiralen udtalte, at han paa én Gang kunde overføre 30,000 Infanterister og 1500 Ryttere, men hertil behøvede han ogsaa de Skibe, som skulde hente Russerne i Meklenborg; paa Czarens Galejer gjorde han derimod ikke Regning. Scholten bad nu forgæves om nærmere Oplysning om de 15 Batailloner og 1000 Heste, Kongen skulde have i sin Tjeneste, og lige saa forgæves bad Gehejmeraad Sehested om at faa Feltmarskalkens Instrux at se, Czaren var jo bleven gjort bekendt med General Admiralens; alt blev udskudt til Czarens Tilbagekomst. Sluttelig lovede Schafrow, at der vilde blive skredet ind mod de Russere, der havde begaaet Uordner i Lyngby, og meddelte, at Czaren aldrig havde tænkt paa at lade Tropper marchere gennem Kongens Lande, men at han havde indskibet en Del Rytteri i Travemünde¹⁾. Det er tidligere omtalt, hvorledes det gik til med General Bauers Dragoners Transport til Hvéⁿ²⁾.

Hvad der ogsaa voldte nogen Friktion, var Czarens Uvilje mod de højeste danske Officerer. Allerede i 1715 havde han overfor den danske Envoyé udtalt, at General Scholten var for gammel, og at Hertugen af Würtemberg kun var Rytterofficer³⁾; senere havde General Dewitz ligefrem paadraget sig hans Had ved at hindre hans Tropper i at komme ind i Wismar; at Kongen havde taget sin Generals Parti, bidrog sit til at tilvejebringe Misstemning mellem de høje Forbundsfejer⁴⁾. Overfor Schafrow udtalte General Dewitz, at det var ham højst ubehageligt at deltage i „Deliberationerne“ vedrørende Landgangen i Skaane, naar Czaren vedblivende viste ham Kulde; han var sig bevidst, at han aldrig havde tilsidesat den Respekt, han skyldte Hs. Majestæt, og bad Vicekansleren virke hen til, at han kunde finde Naade for den høje Herres Øjne⁵⁾. Det hjalp ikke meget; det var jo saa uheldigt, at Generalen hørte til den meklenborgske Adel, som var stærkt repræsenteret i den danske Hær og Administration; ja i selve Conseillet sad et Med-

¹⁾ Geh. Reg. 34/s.

²⁾ Side 265 ff.

³⁾ Westphalens Relat. 16/s 15.

⁴⁾ Bind VII, S. 308—319.

⁵⁾ Geh. Reg. 3/o.

lem, Gehejmerraad Joh. Georg v. Holstein, der var afgjort russerfjendtlig.

Den 10. Septbr. blev der holdt en Konference mellem de danske og russiske Ministre; skønt de Spørgsmaal, der blev drøftede, udelukkende var af militær Art, blev der ikke tilkaldt nogen Officer. Schafirov, der som sædvanligt førte Ordet, forlangte i Czarens Navn, at 40 af de først ankomne Troppetransportskibe strax skulde sendes tilbage for at afhente det efterladte russiske Rytteri; men der blev svaret, at de 2 Regimenter udmærket godt kunde have været overførte, hvis Fodfolket ikke havde haft en saa urimelig stor Bagage; man vilde dog efterkomme Løvenørns Tilsagn; men Kongen henstillede til Czaren, om det ikke var bedst at gaa over, saa snart det sidste russiske Fodfolk var overført; Judichær maatte afgøre, om man kunde undvære nogle af de danske Skibe til en saadan Transport; over de preussiske kunde man ikke disponere.

De russiske Ministre vilde saa afvente Viceadmiralens Udtalelser. De Danske lovede at hjælpe Russerne med Brændsel, men afslog deres Ønske om at maatte udmønte 100 000 Kopek til dansk Smaamønt. Derefter henstillede Konseillet, at man ufortøvet traf Afgørelse om Ordre de Bataille og ikke udsatte alt til sidste Øjeblik; Russerne udtalte, at derom havde Kongen og Czaren talt Dagen i Forvejen; Scholten skulde komme med et Forslag; fra russisk Side vilde der ikke blive rejst Vanskeligheder; kun maatte Salutspørgsmaalet afgøres. Herefter udtalte de danske Ministre, at det var Kongen meget „empfindligt“, at Czaren ingen Tillid havde til hans Generaler, om hvis „bravoure, dextérité og conduite“ han selv var fuldkommen overbevist. Det kendte Russerne ikke noget til; men det kunde gerne være, at Czaren „diskursive“ havde sagt, at han fandt de danske Tropper saa smukke og gode, at de ikke kunde være bedre, naar de kun blev godt førte, og det kunde da ikke fornærme nogen¹⁾. Den 9. Septbr. havde Kongen holdt Revue, som Czaren havde overværet, han var dog først kommen Kl. 3 om Eftermiddagen, skønt Kongen var redet ud allerede Kl. 10; derefter havde de to Monarker med Gemalinder spist „i et kongeligt Hus“ $\frac{1}{2}$ Mil fra Revuepladsen²⁾.

Den 14. og 15. Septbr. blev Scholtens Operationsplan gennem-

¹⁾ Geh. Reg. ¹⁹/₁₀.

²⁾ Brev fra Kbh. ¹¹/₁₀ 16 (Bilag til Relat. aus Holland ²²/₁₀). At Czaren blev forsinket, laa vel i, at det var paa den Dag, de russiske Tropper ankom fra Meklenborg og Lybæk.

gaaet med de russiske Generaler, som underkastede den en Kritik, der ikke varslede godt. De mente, at Landgangsfartøjerne var for faa og smaa; kunde man kun landsætte 5000 Md. ad Gangen, vilde første Echelon let kunne løbes over Ende, inden anden kom; de danske Generaler svarede, at der blev gjort alt muligt for at skaffe Baade til 8000 Md., men at det beroede paa Vind og Vejr, naar de kom; iøvrigt henstillede de at bruge de russiske Galejer. Russerne erklærede, at de saa ingen Udvej til at medføre Proviant og Furage for 3 Uger, som der blev forlangt; de havde staaet saa længe i Meklenborg, at deres Forraad var gaaet med; de vilde gerne vide, hvor mange Krigsskibe der ved deres Ild skulde støtte Landgangen; deres egne Galejer laa saa lavt, at de ikke kunde anvendes. Med Scholtens Landgangsplan var de vel tilfredse, men de kunde ikke gaa ind paa hans Tanker om, hvad der skulde ske, naar hele Hæren var landsat og ordnet; de kunde ikke begribe, hvorledes der skulde kunne formeres Magasiner i Skaane, hvorfra alle Fødemidler og al Furage sikkert vilde være fjærnet, og de indsaa ikke, hvorledes man kunde tvinge Fjenden til at levere Slag; han vilde sikkert føre Krigen henholdende, besætte alle Passer og hindre Fremrykningen; han vilde selvfølgelig ogsaa ødelægge den Del af Landet, som han maatte rømme. De Danske mente nok at kunne skaffe Proviant, men ikke Furage, hvilket atter fik Russerne til at jamre over, at man ikke havde begyndt Felttoget om Sommeren, da der baade var Græs og Korn; nu var man fuldstændig afhængig af Vind og Vejr, der ganske kunde afskære Forbindelsen mellem Sjælland og Skaane. Mod Planen om at tage Landskrona og benytte denne Havnestad til Basis havde Russerne intet at indvende.

I Mødet den 15. Septbr. udtalte de danske Generaler, at noget Underhold vilde man altid finde i Skaane; Fjenden kunde ikke bortføre al Furage, og afbrændte alle Landsbyer vilde han sikkert ikke; det havde han da ikke gjort i de tidligere skaanske Felttog; de mente at kunne ernære baade de danske Tropper og de russiske, der skulde forplejes af Kongen. Da Russerne gjorde opmærksom paa, at Kongen i Ham og Horn var gaaet ind paa, at Czaren sendte flere Tropper, svarede General Dewitz, at det vidste han godt, da han selv havde været til Stede; men dem skulde Russerne selv underholde. Hertil var der ikke noget at sige, men nu kom Russerne med nye Argumenter: Det, der kunde opnaas, stod ikke i Forhold til Risikoen; vel frygtede de ikke noget Nederlag i aaben Mark, men i heldigste Fald vilde man kun kunne erobre et lille Stykke Land, og man udsatte sig for, at Hærene gik til Grunde i de

forskansede Lejre: Helsingborg og Landskrona. De Danske saa ikke saa sort paa Sagerne, men haabede at kunne tvinge Fjenden til Slag og med Guds Hjælp slaa ham, da han var underlegen; derefter kunde man roligt gaa i Kantonnement og sprede sig over hele Landet; tog Fjenden ikke mod Slag, maatte han rømme hele Skaane, saa kunde Kongen og Czaren besætte Adgangene dertil og opmagasinere al den Proviant og Furage, der fandtes i Provinsen. Men Russerne vedblev at være Pessimister; de mente, at man intet vilde finde derovre; det var „raison de guerre“ at ødelægge, hvad man ikke kunde tage med sig; de forudsaa Hærens Undergang; Partigængerkrigen med dens mange Smaaskærmysler, Strabadserne i den kolde Aarstid, Forplejningsvanskelighederne og de deraf følgende Sygdomme vilde svække og afkræfte Tropperne i en saadan Grad, at de ikke kunde „agere“, naar Vaaren kom, medens Fjenden i Ro og Mag kunde forøge og forbedre sin Hær; ventede man med at begynde Felttoget til Foraaret, kunde Czaren fra Finland foretage en saadan Diversion, at Fjenden maatte dele sin Styrke, saa at Landgangen let kunde gaa for sig. Hertil svarede de Danske, at naar der blev truffet gode Foranstaltninger, og disse blev overholdte, vilde Forplejningsvanskelighederne kunne overvindes; Tabene i Vintrens Løb behøvede ikke at blive store; skulde det mod Forventning blive nødvendigt at overvintre i befæstede Lejre, kunde man hjælpe sig med Hytter og Barakker til Folk og Heste; det havde man gjort under Blokaden af Wismar, og Folkene foretrak disse Barakker for Bøndernes Huse; trods den strænge Vinter havde Regimenterne ikke lidt mere, end at flere af dem nu befandt sig i Lejren ved København og var i god Stand; det var ganske utilraadeligt at opsætte Foretagendet; Udrustningerne, Anskaffelsen af de talrige Transportskibe havde kostet den Kongelige Kasse uhyre Summer og tilføjet den danske Handel stor Skade, idet Rederne mange Maaneder igennem ikke havde kunnet disponere over deres Skibe; det var ikke sikkert, at man næste Aar kunde samle lige saa mange Transport- og Landgangsfartøjer; nu var de politiske Forhold gunstige; næste Aar kunde alt være forandret; det var sandsynligt, at de andre Magter vilde se paa Foretagendet med mindre „Indifférence“ end nu. „Vi vilde gerne vide, hvad de vilde svare herpaa, da vor egen Forstand efter alle disse Raisonnements stod stille, og vi ikke kunde tænke os, hvad man vilde sige i Udlandet, naar vi nu lod et saa vigtigt Dessein løbe ud i Sandet; vi ansaa Sagen for mulig og gørlig, hvorhos vi ikke kunde forstaa, hvorledes Hæren kunde subsistere her Vinteren over“. Russerne svarede, at, naar „questio an“ først var af-

gjort, kunde de godt indsé, at alle disse Tropper ikke kunde blive her; men de skulde nok komme med Forslag, hvorved Kongens Lande ikke blev „incommoderede“. Schaflrow forsikrede ved sin Sjæl og Salighed i Overensstemmelse med Generalerne, at, hvad der saa end blev sagt, var det Czarens oprigtige Mening at gøre Landgang; han var personlig kommen hid med en saa anselig Krigsmagt uden nogen Bagtanke; men hans Generalers gode Ræsonnements havde drevet ham til disse Reflexioner under Hensyn til den sene Aarstid og Forplejningsvanskelighederne. Hvad angik Verdens „judicium“, naar „Desseinet“ ikke blev gennemført, vilde Russerne gerne vide, hvorledes Verden vilde judiciere og ræsonnere, naar man udførte et Dessein, der var til Hærens Ruin; for Øjeblikket havde vi uden at vove noget Fordelen overfor Kongen af Sverige, herpaa maatte vi ikke give Afkald ved at vove noget. „Hertil svarede vi, at disse raisons om quæstio an laa for højt for os Generaler; det blev de høje Herrers og deres Konseils Sag at befale os Generaler, hvilket Dessein vi skulde udføre“¹⁾.

Den 17. blev der holdt en stor Konference mellem hele det danske Konseil, den danske Envoyé og 6 danske Generaler paa den ene, alle de russiske Ministre, den russiske Ambassadør og 5 russiske Generaler paa den anden Side. Da Russerne mente, at Erobringen af Landskrona vilde tage lang Tid, erklærede Scholten, at han i Løbet af 14 Dage vilde tvinge Fæstningen til Overgivelse. Efter Russernes Anmodning meddeltes herefter, hvad Kongen havde resolveret efter Konferencen den 10.: Det havde i højeste Grad forbauset ham, at der fra Czarens Side blev rejst Indvendinger nu, da alle Forberedelser til Landgangen var trufne, hvad der havde kostet megen Møje og store Ofre; næste Aar vilde man hverken kunne skaffe Krigs-, Transport- eller Landgangs-fartøjer, og man var ikke sikker paa Bistand fra den engelske Flaade; Kongen haabede derfor, at Czaren fastholdt sit tidligere Forsæt og ufortøvet, „i Guds Navn“ foretog Landgang i Skaane; ellers maatte Fjenden tro, at Enigheden var bristet, eller Forberedelserne ufuldendte; Øjeblikket var inde; Fjenden havde hele Aaret igennem været uheldig og var nu i Konsternation; benyttede man sig ikke heraf, blev han næste Aar saa meget stærkere, saa at Landgangen slet ikke kunde udføres; det maatte heller ikke glemmes, at de politiske Konjunkturer til næste Aar kunde være ganske ændrede; Czaren maatte give klar Besked; efter Traktaten skulde Landgangen ské nu. Czarens Resolution lød paa,

¹⁾ Scholtens Arkiv (forh. Dsk. Kgrs. Hist. 249).

at han i Altona havde forpligtet sig til ultimo Juli at have sine Tropper klare i Meklenborg; han kunde ikke gøre for, at man midt i September ikke var kommen videre; han var vis paa, at man ikke kunde gaa over uden at udsætte Hæren for Ødelæggelse; det var i begge Forbundsfællers Interesse at udsætte Landgangen til næste Aar, da man intet kunde udrette i det indeværende; en Opsættelse kunde ikke skade Kongen; Transportflaaden maatte jo dog holdes samlet, til Armeen var i Sikkerhed, og Forplejningsspørgsmaalet ordnet. Russerne vilde nu indberette til Czaren, hvad der var passeret i dette Møde; selv kunde de ikke give definitiv Besked. De Danske fralagde sig al Skyld for Sagens Forhaling; først for 5—6 Uger siden var Svenskerne fordrevne fra Norge; før havde man ikke turdet kalde Gabels Eskadre ned, og før dens Ankomst kunde den danske Flaade ikke gaa i Søen; vilde Czaren nu ikke gaa til Skaane, forstærkede Fjenden sig mod Norge; en Transport maatte sendes derop, Flaaden maatte deles, og Fjenden vilde blive overlegen i Østersøen¹⁾.

To Dage senere mødtes Gehejmraaderne Vibe og Sehested, Generalerne Scholten og Dewitz med Vicekansleren, Ambassadøren og General v. d. Weyde. Czaren lod spørge, om Flaadens Ekvipering næste Aar kunde spares, hvis man nu gik over til Skaane; hertil blev svaret, at den ikke kunde undgaas, men at man ikke behøvede at dele den, hvad der blev nødvendigt, hvis man nu gav Fjenden frie Hænder. Czaren paatog sig da at sørge for en Del af Transportskibene og tilbød at stille Tropper til Norges Forsvar; kun Garden skulde trækkes tilbage, men vilde komme igen næste Aar; da de Danske sagde, at dette ikke var nok, erklærede Schafirow, at Czaren ikke vilde gaa over til Skaane; hertil svarede de Danske, at næste Aar vilde Kongen umuligt kunne udføre Planen²⁾.

Samme Dag blev der fra russisk Side givet en „kategorisk Resolution“ paa de „Raisons“, der var fremsatte i Konferencen: Selv om man gik over i Aar, vilde Udgifterne for Danmarks Vedkommende blive de samme, da Flaaden var nødvendig til Vedligeholdelse af Forbindelsen, til Forsyningstjeneste og til Afspærring af Carlskrona, for at den svenske Flaade ikke skulde kunne hindre den „Diversions“ over Aalands-havet, som var nødvendig, hvis man vilde optræde overfor Fjenden med Udsigt til Held; Czaren havde aldrig samtykket i at gaa over til Skaane

¹⁾ Geh. Reg. 17/o.

²⁾ Geh. Reg. 19/o.

i Aar, hvis Danmark ikke havde forpligtet sig til ogsaa i det følgende Aar at udruste sin Flaade; hans egen vilde blive forstærket med 2 store Skibe; udførtes Landgangen i Aar, maatte man beholde Transportfartøjerne i 3 Maaneder; opgav man den, kunde man strax hjemsende dem; blev de indkaldte næste Aar, behøvede man dem kun for 3 Maaneder, saa det blev ikke dyrere [?]; en stor Del af dem vilde Czaren levere; til Norges Forsvar tilbød Czaren det Korps, Kongen af Danmark skulde underholde; det kunde blive deroppe, til Isen gik bort, og møde hernede for at deltage i Landgangen; forsløg det ikke, kunde Kongen beholde de andre 14 Batailloner og indkvartere dem i sine Lande, hvor det passede ham; de skulde have frit Kvarter og ikke andet; Garden og Resten af Rytteriet vilde han tage med sig og føre tilbage næste Aar; Forplejningen af det danske Rytteri paa Marchen kunde ingen Vanskeligheder forvolde; den indsamlede Furage kunde i Tide anbringes langs Marchevejene; naar man saa det følgende Foraar marcherede til Indskibningsstedet, kunde man bruge den i Stedet for at slæbe den med og anvende den i Sverige, naar Landgangen blev udført sent paa Aaret.

„Hvad Forandringen i Konjunkturerne angaar, saa tror Vi, at da vore Sager nu staar saa godt, behøver man ikke at frygte noget; men skulde Forandring indtræffe, er det lettere at finde sig deri, naar det ikke er forbundet med Hazard end at vove sig ud i Hazard og sætte alt til paa én Gang. Dette er Vor kategoriske Resolution; skulde man ellers ønske noget, og det staar i Vor Magt, er vi rede til at vise Vor gode Vilje“¹⁾.

Dagen efter denne Konference skrev Kongen til Czaren, at den Deklaration, han havde ladet sine Ministre give, havde berørt ham meget pinligt, saa meget mere som den først blev givet, efter at der var anvendt saa mange Tønder Guld paa Forberedelserne; han havde nu ladet udfærdige et „species facti“ i det Haab, at Czaren vilde tage de deri anførte vægtige Grunde i Betragtning og fatte en saa god Resolution, som Sagens Betydning krævede, da det ellers ikke blev muligt hurtigt og med Ære at faa Ende paa Sagen og med egne Kræfter at skaffe en sikker og ønskelig Fred; Kongen indsaa ikke, at Farerne ved en Landgang var saa store, at de overvejede Fordelene ved at have fast Fod i Skaane; Kongen paatog sig at klare Sagen, naar han blot blev støttet af det russiske Fodfolk; blev Czarens Rytteri kaldt tilbage, vilde Furagespørgsmaalet ingen Vanskeligheder forvolde“²⁾.

¹⁾ Geh. Reg. 19/9.

²⁾ Kongen til Czaren 20/9 (Fr. IV Brevvexl. med Czaren).

I det omtalte „species facti“, der fulgte med Brevet, udviklede Kongen, hvorledes han paa Fyrst Dolgoruckis Anmodning, skønt hans Nær-værelse i København i Foraaret 1716 var nødvendig, havde begivet sig til Hertugdømmerne, hvor han i 6 Uger ventede paa Czaren, med hvem han endelig den 3. Juni i Ham og Horn sluttede Konvention om endnu samme Aar at gaa over til Skaane; med uhyre Arbejde og store Bekostninger havde han samlet Transportmidler; Czaren havde selv været til Stede og maatte indrømme, at Søen ikke kunde holdes ren, før Gabel var kommen; beklageligt var det, at Modvind havde opholdt hans Eskadre saa længe; men over Vind og Vejr raadede Kongen ikke; alligevel var det lykkedes at faa de russiske Tropper til København og skaffe saa mange Fartøjer, at hele Fodfolket og 3—4000 Ryttere [?] samtidig kunde overføres og kastes i Land; men just som han havde det bedste Haab om den 21. Sptbr. at kunne begynde Operationerne og benytte sig af Fjendens Konsternation efter det forløbne Aars uheldige Kampe til Lands og til Vands, hvor han med store Tab maatte forlade Norge, kom de russiske Generaler og erklærede i en formelig Konference, at Czaren ikke fandt det raadeligt at gaa over i Aar, men vilde opsætte Foretagendet til næste Aar; det havde været bedre, om de russiske Ministre i Tide var komne paa den Tanke, saa havde meget Arbejde og mange Penge været sparet; det er ikke underligt, at dette er faldet Kongen for Brystet, for det er en besynderlig Optræden overfor en nær Forbundsfælle; at Aarstiden er fremskreden, har intet at sige; i disse Egne er det ikke sjældent at ligge en Del af Vinteren i Felten; det stærke Maaneskin vilde lette Overfarten; i Skaane har man haft en glimrende Høst, saa at der ikke vilde blive Mangel paa Subsistance¹⁾); Scholten paatog sig at erobre Landskrona i Løbet af 14 Dage; naar det var sket, og Helsingborg retrancheret, havde man en glimrende Basis for det følgende Aars Operationer. Af følgende Grunde kunde Foretagendet ikke opsættes: Kongen kunde ikke skaffe Transportskibe til næste Aar uden at ødelægge sine Undersaatter; ved at samle dem igen, vilde han fremkalde Dyrtid i Landet; heller ikke vilde det være ham muligt at skaffe de preussiske Skibe igen end mindre at beholde dem; ikke blot vilde det paa Grund af Pengemangel være umuligt at udruste Flaaden, men man

¹⁾ I 1716 skal Høhøsten være slaaget fejl i Skaane; Kornhøsten skildres af Guvernøren som noget ringere end i 1715, da den betegnedes som Middelhøst; i Juni 1716 havde man dog endnu betydelige Kornforraad i adskillige af de skaanske Fogderier (G. E. Axelson: Bidrag till kändedomen om Sveriges tillstånd på Karl XII. tid. Visby 1888. S. 23 f.).

vilde heller ikke kunne gøre sikker Regning paa den engelske Flaade, og Overlegenhed til Søs var en ufravigelig Betingelse for, at Foretagendet kunde lykkes; mærkede Fjenden, at han intet havde at frygte herfra, vilde han sende sin Hovedstyrke til Norge, saa maatte Kongens Stridskræfter paa ny deles, men derved kom Danmark i Fare; Norges Betydning for Hs. Majestæt var langt større, end man forestillede sig; gik dette Rige tabt, eller led det Skade, vilde han ikke kunne staa sine Allierede bi; for Øjeblikket var Konjunkturerne gode, benyttede man dem ikke, udsatte man sig for, at andre Magter vilde hjælpe Sverige, hvis man gav dem Tid dertil; Kongens Kasse vilde ikke paa ny kunne bringe det til Veje, som var anskaffet til Brug ved Landgangen; man maatte benytte Øjeblikket, da Fjenden var „delabreret“ efter det norske Felttog, og ikke give ham Tid til at samle Kræfter; ellers maatte man hellere opgive Tanken om fra denne Side med Magt at tvinge Fjenden til en ræsonnabel Fred; alt dette gik Kongen nær til Hjærte, og han kunde ikke noksom beklage, at den Nordiske Liga tabte den Agtelse, Europa hidtil havde næret for den, hos de fremmede Magter, hvis Ministre pousserede og tilraadede Sagen, og at der gaves Fjenden Anledning til at tro, at der var opstaaet Misforstaaelse mellem Majestæterne, eller at man manglede, hvad der krævedes til Foretagendet; Kongen af Danmark havde aldrig givet Anledning til at tro noget saadant, saa lidt som han havde forsømt noget til Befordring af den lagte Plan; han troede derfor, at Czaren, naar han overvejede de anførte Grunde, vilde give Ordre til en hastig Gennemførelse af Planen; i modsat Fald fralagde Kongen sig Skylden overfor hele Verden og lagde Sagen i Guds Haand med alle Følgerne af dette uventede Omslag.

Nogle Dage efter sendte Czaren en Svarskrivelse¹⁾, hvori han søgte at afkræfte Kongens Grunde til strax at udføre Landgangen: Han kunde ikke begribe, at den Deklaration, der var fremgaaet af Konferencen mellem Statsmændene og Generalerne, kunde overraske Kongen; han havde jo, baade da han var i Pymont og i Meklenborg, og efter at han var kommen til København, indtrængende forlangt, at alle Forberedelser ufortøvet skulde gøres færdige, saa at man ikke forsømte den for et Landgangsforetagende gunstige Aarstid, men udsatte Sagen til et Tidspunkt, da den blev udførlig. Da dette nu blev Tilfældet, kunde Deklarationen umuligt have overrasket Kongen; det havde været langt naturligere, om han havde indrømmet Rigtigheden af Russernes Ræsonnementer, forstaaet den Fare, som hele Armeen og Alliancens Lykke og Vel-

¹⁾ Fr. IV Brevvel. med Czaren. Kbhvn. 13/9 gl. St.

færd vilde blive udsat for, hvis man mod al „Krigsræson“ gennemførte Overgangen, og sluttet sig til Czarens Forslag om til næste Foraar at gennemføre det, som nu kun kunde udføres med største „Hazard“ uden Udsigt til virkelige Fordele. Det vilde blive for vidtløftigt at undersøge, hvem der bar Skylden for, at Tidspunktet for Landgangen var forrykket; men sikkert var det, at Skylden ikke var Czarens[!]; allerede i Fjor havde han gennem sin Generaladjutant Jagusinski, Fyrst Dolgorucki og Envoyé Westphalen indtrængende raadet til ufortøvet at fastslaa en Plan, saa at denne i rette Tid kunde udføres; det havde man stadig for sømt og først bragt i Stand ved Mødet i Hamborg, hvortil Czaren havde indfundet sig trods de Hindringer, hans vigtige Forretninger og slette Helbredstilstand havde lagt ham i Vejen; skønt Kongen kun havde forlangt 20 Batailloner, havde han faaet et meget større Antal, for at Landgangen kunde udføres med Kraft, alt under den Forudsætning, at den skete til rette Tid. Kongen vilde erindre, at der ved dette Møde blev fastslaaet, at de russiske Tropper i Juni skulde staa marchefærdige i Meklenborg, og at han til den Tid skulde have alt i Orden til Landgangen; men dette skete først ind i September; Czaren indrømmede, at det fjendtlige Indfald i Norge, der tvang Kongen til at dele sin Flaade, derved lagde Hindringer i Vejen for Transporten; men efter Gabels Hjemkomst varede det længe, inden Flaaden løb ud, og, da det endelig skete, og Vice-admiral Judichær havde erklæret, at Transportflaaden kunde løbe ud, 24 Timer efter at Krigsflaaden var afsejlet, trak dette dog saa længe ud, at Vinden blev kontrær, og Transporten opholdt 14 Dage; den 1. Echelon kom den ^{29. August}_{9. Septbr.}, den 2. den ⁴₁₅ Septbr., og en Del af Rytteriet maatte blive tilbage paa Grund af Mangel paa Plads; dermed forløb Tiden, og „Descenten“ blev „impraktikabel“; efter Czarens egen 24-aarige Krigserfaring[!] var de af Generalerne og Ministrene fremsatte Betæneligheder saa vægtige, at det vilde være uforsvarligt at udsætte Hæren for stor Hazard uden Haab om et godt Udfald; det var langt mere i Kongens Interesse at opsætte Foretagendet til næste Foraar, saa var man ikke udsat for de samme Vanskeligheder, og man kunde støtte det ved et Fremstød over Aalandshavet med 21,000 Md., hvortil der ikke vilde behøves Hjælp fra den danske Flaade, naar blot den svenske var forsvarligt indespærret i Carlskrona; selv om Landgang skete i Aar, maatte Danmark dog næste Aar have en forsvarlig Flaade i Søen; ellers kunde Svenskerne jo gaa til Sundet, afskære Forbindelsen mellem Sjælland og Skaane og derved bringe Hæren i stor Fare, saaledes som de gjorde i 1710, da de brændte de danske Transportskibe i Flaadens Paa-

syn¹⁾: selv om Landgangen skete i Aar, kunde Transportflaaden ikke hjemsendes; Kongen vilde sikkert, naar han havde overvejet Sagen, give Czaren Ret og opsætte Foretagendet; til næste Aar vilde alt forløbe glat; vilde Kongen alligevel gaa over i Aar, kunde han bruge de 15 Batailloner og 1000 Dragoner, Czaren havde lovet ham; ogsaa de russiske Galejer skulde yde al mulig Hjælp.

Denne Skrivelse besvarede Kongen omgaaende²⁾: Det vilde være ham en let Sag at gendrive alle de Grunde til at skifte Mening, som Czaren havde anført; for at spare Tid skulde han ikke gaa ind derpaa, men vilde nøjes med at fremsætte sine Ønsker; han erkendte med Tak, at Czaren vilde overlade ham 15 Batailloner, men for at være sikker paa Overlegenhed, maatte han have 13 til, der ogsaa skulde staa til hans Raadighed, saa længe Krigen i Skaane varede, men som Czaren maatte forpleje, da Kongen ikke havde Raad dertil; skønt han nærede den mest ubegrænsede Tillid til Czaren, maatte han dog bede ham føre alle sine øvrige Tropper ud af Landet, inden Overgangen blev udført, og da dette maatte ske inden Fuldmaane, havde det Hastværk; Besked udbades til næste Dag, da Judichær maatte træffe Bestemmelser for Transporten; gik Czaren ikke ind derpaa, vilde Transportflaaden blive opløst; Kongen havde ingen Brug for de 15 Batailloner, men vilde holde sig til Defensiven.

Czaren svarede ikke, men lod Ambassadøren den 24. Septbr. udtale, at han fastholdt sin Resolution, hvorefter Kongen den 26. tilskrev ham, at der, naar han ikke vilde overlade ham 28 Batailloner, ikke var andet at gøre end at forhandle om næste Aars Operationer og slutte Koncert herom; men, da de mange fremmede Troppers Ophold i Landet og Udredningen af de 40,000 Rdlr., Transportflaaden daglig kostede, paalagde ham og hans Folk utaalelige Byrder, bad han Czaren bestemt beordre alle sine Tropper paa Sjælland, Hvéen o. s. v. til snarest at sejle bort, saa at Landet kunde lettes, og Transportflaaden opløses³⁾. Heller ikke dette Brev besvarede Czaren, men lod Ambassadøren meddele Sehested, at det var ham kært, at Kongen nu var gaet ind paa hans Anskuelse; han vilde træffe Forberedelser til sine Troppers snarlige Afrejse; Rytteriet skulde indskibes den 28., den danske Flaade dække Transporten, og Konferencerne om næste Aars Felttog begynde. Dette blev refereret

¹⁾ Jfr. Bind III S. 123.

²⁾ Fr. IV Brevvexl. med Czaren ²⁸/₉.

³⁾ Fr. IV Brevvexl. med Czaren ³⁰/₉.

Kongen, som lod svare, at man ansaa en Konference for overflødig, men imødesaa et Projekt fra russisk Side.

At Czaren fra første Færd har været bestemt paa at ville gennemføre Overgangen endnu i 1716, fremgaar klart nok af den Iver, hvormed han drev paa Transporterne, og det Hastværk, han havde med personlig at komme til København med sine Galejer og Elitebatailloner. Ogsaa de Rekognosceringer, han personlig udførte, vidner om, at han virkelig havde tænkt paa at passere Sundet; allerede den 4. August sejlede han langs Kysten mellem Helsingborg og Landskrona og blev beskydt fra Batteriet ved Råå; den 10. Septbr. var han ude med 5 Galejer, der havde 500 Infanterister og 60 Kosakker om Bord; disse gik i Land og vendte tilbage efter en Times Forløb med nogle Fanger; Czaren, der selv var om Bord paa en Snav, blev beskydt af et forsænket Batteri, som ikke kunde ses fra Skibet¹⁾. Den 6. Septbr. havde Czaren skrevet til sin Søn Alexei, at han kunde komme til at deltage i Felittoget, hvis han afrejste inden 8 Dage²⁾; men efter at han havde talt med General v. d. Weyde, der var kommen til København den 9. Sptbr., og efter Rekognosceringen den 10., begyndte han at vakle; han havde faaet det Indtryk, at Kysten var stærkt befæstet; Fangerne bekræftede det og fortalte yderligere, at en Hær paa 20,000 Md. var rede til at afværge en Landgang. I Virkeligheden var hverken Tropperne eller Fæstningsværkerne i Skaane imponerende³⁾, men Kong Carl var nu paa Vejen derved, og han betød mere end mange Tusinde Soldater; baade Czaren og hans Generaler, hvoraf ingen var særlig fremragende, havde stor Respekt for den Kongelige Feltherre, og Tillid til den danske Hærs Førere havde de ikke. Mod var ikke Czar Peters mest fremherskende Egenskab; ved adskillige Lejligheder — saaledes før Slaget ved Narva og efter Slaget ved Gadebusch — havde han grebet Flugten; naar han ved andre Lejligheder viste personligt og moralsk Mod, var det ikke spontant, men i høj Grad reflekteret. At der var en vis Fare forbundet med Landgangen, havde han mærket, da de svenske Kugler borede sig ind i Siden paa hans Snav, og at man var langt fra Maalet, selv naar man havde faaet fast Fod hinsides Sundet, var han ganske paa det rene med. De Vanskeligheder, man vilde støde paa, var ganske vist mange og store. Det vilde blive vanskeligt at tilføje Fjenden et afgørende Nederlag, da han næppe vilde tage imod et Slag i aaben Mark, men langsomt vige tilbage og lægge

1) Brev fra Helsingør 8/8, fra Kbhvn. 11/8 (Bilag til Relat. aus Holland 20/8, 22/8).

2) Holm S. 79.

3) Jfr. Side 269—286.

alle mulige Hindringer i Vejen for de Allieredes Fremrykning ved at spærre Passene og true Forbindelserne; det vilde blive besværligt at forpleje den store Hær, navnlig de meget talrige Heste; Svenskerne havde sikkert samlet, hvad samles kunde, af det forrige Aars Afgrøde; det vilde ganske vist ikke være muligt for dem at føre disse Forraad med sig, naar de gik Nord paa; men Magasinerne vilde de højst sandsynligt ødelægge; derimod vilde de afgjort ikke have gjort Skaane til en Ørken; denne Tanke, der faldt Russerne saa naturlig, vilde aldrig kunne fostres i en svensk Generals Hjerne; det er ganske rigtigt, at det vilde være bedre at gaa over ved Foraarstid, naar Græs og Korn spirede frem; paa den Aarstid havde Furagespørgsmaalet været lettere at løse, Forbindelsen med Sjælland og med England vilde have været lettere, kort sagt Ernæringsspørgsmaalet vilde have frembudt færre Vanskeligheder; det samme gjaldt ogsaa Indkvarteringsspørgsmaalet: Ved Sommertid kunde man kampere under Telte, og man trængte heller ikke til Tæpper og varme Klædningsstykker. Under et Vinterfelttog var Sjælland den store dansk-russiske Hærs eneste Basis; den var ikke god, ikke tilstrækkelig rig paa Hjælpekilder og laa daarligt for Operationerne; om Sommeren kunde man basere sig paa Flaaden, der i 1716 var i den Grad overlegen, at den svenske Flaade ikke turde forlade sin Basis; mod denne kunde man have virket med Udsigt til Held; Carlskrona og den svenske Flaade var netop et passende Objekt for en Koalition, der havde en saa absolut maritim Overlegenhed. Skulde der angribes i For sommeren, saa maatte det være i 1716, og saa maatte Tropper og Skibe have været samlede senest ved Udgangen af Maj; men det var jo ganske umuligt, da man først paa dette Tidspunkt enedes om overhovedet at angribe Skaane. Da Traktaten i Ham og Horn blev underskrevet, maa Czaren, hans Statsmænd og Generaler have været ganske paa det rene med, hvilke Vanskeligheder man vilde støde paa; de Indvendinger, de senere fremførte, var ikke Frugten af grundige Undersøgelser paa Stedet, men skyldtes teoretiske Betragtninger og et ganske overfladisk Kendskab til Forholdene paa Fjendens Side; dem kunde de udmærket godt have fremsat, da Konventionen blev sluttet. Lad være, at Transporterne gik for langsomt, og at Forberedelserne i det hele tog alt for lang Tid; lad være, at Kongen af Danmark kunde have ladet sin Flaade løbe ud sammen med den engelske og den russiske, inden Gabels Eskadre kom ned fra Norge, saa staar det dog fast, at det Øjeblik, som Russerne ansaa for det eneste gunstige, var forpasset, længe før man begyndte paa at træffe Forberedelser til Op marchen paa Sjælland. At udsætte Foretagendet til næste Foraar

vilde ikke være anbefalelsesværdigt; skulde Danmark med sine haardt medtagne Hjelpekilder have underholdt en russisk Hær og Flaade foruden sin egen Krigsmagt en hel Vinter igennem, var det gaaet økonomisk til Grunde, og i Foraaret 1717 vilde de Allierede træffe en Modstander, der var ganske anderledes forberedt og udrustet end Aaret tilforn. At føre Russerne tilbage til Rusland, Polen og Meklenborg, opløse den danske Hær og splitte Transportflaaden for næste Aar at begynde forfra paa bar Bund var Galmandsværk; kort sagt at opsætte var det samme som at opgive; enten maatte man gaa over nu og udsætte sig for al mulig „Hazard“, eller ogsaa maatte man opgive det hele og lade Hære og Flaader drage hjem. Det var det Standpunkt, der forfægtedes fra dansk Side; at Scholten betragtede Foretagendet som haabløst, faar man et stærkt Indtryk af gennem hans og Dewitz's Memorial af 4. Sptbr.¹⁾; naar de Danske Statsmænd og Generaler i Konferencerne med Russerne giver sig Udseende af at se lysere paa Sagerne og søger at formaa dem til at gennemføre Foretagendet, saa maa man næppe tage dem paa Ordet; det maa opfattes som et Forsøg paa at sætte Russerne „dans le tort“, som man sagde; de vilde lade „den upartiske Verden“ faa Forstaaelsen af, at det alene skyldtes Russernes Ubeslutsomhed og Mangel paa Vovemod, at det glørværdige Foretagende, det eneste Middel til at tvinge Fjenden til en ræsonnabel Fred, ikke blev gennemført.

Selv efter at den „kategoriske Resolution“ var afgivet, blev der fra engelsk Side forsøgt paa at faa Czaren til at skifte Mening; det var Kong Georg yderst magtpaaliggende at faa Russerne over til Skaane for at være sikker paa, at de ikke kom til at tilbringe Vinteren i Meklenborg; han havde sendt Generalløjtnant Bothmer som særlig hannoveransk Gesandt for at vaage over Czarens Handlinger og gøre alt muligt for at hindre Russernes Tilbagevenden til Tyskland, og for i Forbindelse med den engelske Envoyé, Lord Polwarth, og Admiral Norris at faa dem til at gaa til Skaane. Den tidligere hannoveranske Envoyé, Baron Püchler, blev rappelleret, og den 19. Sptbr. skrev han sit sidste Brev fra København til Robethon, hvori han meddelte, at Bothmer var kommen og var sat ind i Sagerne, særlig i alt, hvad der angik Landgangsforetagendet, men at man ønskede, at han skulde blive lidt endnu for at se, hvorledes Sagerne vilde udvikle sig, da det saa ud til, at man stod over for en Krise; alt tegnede til, at Russerne ikke vilde gaa til Skaane i Aar; nu maatte man befrygte, at de enten vilde tiltvinge sig

¹⁾ Jfr. Side 229 f.

Vinterkvarterer i Danmark eller vende tilbage til Meklenborg, og begge Dele var meget farlige for den Nordiske Alliance og kunde tvinge Kongen af England til at tage sine „Mesures“; man maatte holde et vaagent Øje med den preussiske Envoyé, Knyphausen, der konfererede med Meklenborgeren Habichtsthal. Danmark maatte forstaa, at England var dets sande Ven, og burde for længe siden have sluttet sig til det; man vilde ikke tillade, at Danmark blev ødelagt; det vilde være alt for stort et Tab for den gode Sag; man vilde heller ikke finde sig i, at Czaren gik tilbage til Meklenborg; det hed sig endog, at General Rønnes Division skulde gaa til Pommerns Grænse eller ind i Meklenborg; kom der saa flere russiske Orlogsskibe, saa det hele noget betænkeligt ud; Kongen af Danmark nærrede Mistanke til sin høje Gæst, Vagterne var fordoblede, Borgerskabet var beordret til at forsyne sig med Vaaben og Ammunition; Kanonerne paa Stadens og Kastellets Volde var skarpladte¹⁾.

Kongen af England var efterhaanden bleven den, der var mest interesseret i, at „Descenten“ fandt Sted endnu i 1716; han havde jo heller intet at risikere. Admiral Norris vedblev at bearbejde Czaren, ogsaa efter at den „kategoriske Resolution“ var afgivet; den 24. Sptbr. om Aftenen fandt han ham i „god Disposition“; men efter at have forhandlet med Feltmarskalken meddelte Czaren næste Morgen Admiralen, at det var umuligt i Aar at foretage nogen Landgang. Da Norris ytrede, at han efter Gaarsdagens Samtale havde ventet en bedre Resolution, bad Czaren ham vente et Øjeblik og gik strax ind til sit Konseil; han kom meget hurtigt tilbage og forsikrede, at det hele var en Umulighed, og at han havde taget sine Mesurer. Norris tilbød at forsøge at afhjælpe mulige Misforstaaelser, men fik intet klart Svar; han foreslog saa at overlægge Sagen paany sammen med den hannoveranske, den engelske Gesandt og den russiske Vicekansler; men fik det Svar, at det ikke kunde føre til noget²⁾. Endnu den 6. Oktober skal Czaren have rekognosceret den skaanske Kyst³⁾; det pinte ham aabenbart, at han var gaaet fra sit Ord, og i Begyndelsen af det næste Aar lod han i en unaadig Tone Feltmarskalken vide, at det var hans Skyld, at man ikke havde faaet Fred med Sverige, og at man var raget uklar med Englænderne, uden hvem de Danske intet kunde foretage⁴⁾. Kong Georg og

¹⁾ Püchler til Robethon 19/o.

²⁾ Norris til Fr. IV 26/o.

³⁾ Hartman S. 106.

⁴⁾ Holm S. 122.

Bernstorff bearbejdede den russiske Gesandt, Baron Schleinitz, og forestillede ham, at Foretagendet ikke var saa farligt, som Russerne paastod; den svenske Hær var delt i 3 Grupper, der umuligt kunde samles, inden Landgangen var sket; det hed „nu eller aldrig“; en Opsættelse vilde være skæbnesvanger. Om deres Frygt for, at Russerne skulde sætte sig fast i Meklenborg, talte de selvfølgelig ikke; de lod endog, som om en saadan Eventualitet var ganske udelukket. Alle Anstrængelser var naturligtvis frugtesløse¹⁾.

Frygten for at Russerne, hvis de atter kom til Meklenborg, skulde fortrædige Hannoveranerne eller Kong Georgs og Bernstorffs mecklenborgske Venner, indgav dem den temmelig forrykte Idé at opfordre Kongen af Danmark til med den engelske Flaades Hælp at afvæbne Russerne paa Sjælland og sikre sig Czarens Person for at tvinge ham til at forlade Danmark og rømme Tyskland²⁾; heldigvis hindrede de engelske Ministres sunde Sans, at et saadant Forslag blev forelagt Frederik IV; men han maatte indlade sig paa at drøfte et andet Forslag fra samme Side, som, hvis han var gaaet ind derpaa, vilde have bragt ham i Krig med Czaren. I en Konference den 5. Oktbr., hvori Admiral Norris, den engelske og hannoveranske Minister, det danske Konseil og Hærens og Flaadens Øverstkommanderende deltog, foreslog de første efter en Ordre fra Lord Stanhope, den engelske Udenrigsminister, at de Danske i Forbindelse med Englænderne skulde hindre Russerne i at lande i Tyskland. General Admiral Gyldenløve indledede med at meddele, at General Bauer med sin Division vilde landsættes i Lybæk, hvad der stred mod Kongens Bestemmelse om, at Udskibningen skulde finde Sted i Rostock³⁾. General Dewitz ytrede herefter, at Generalløjtnant Bothmer havde foredraget Kongen, at Kongen af England helst saa, at en Landgang af Russerne i Tyskland kunde hindres⁴⁾; en Konference med ham og de tilstedeværende engelske høje Herrer var nødvendig. Saa tog Bothmer Ordet og holdt en længere Tale: Czaren havde opgivet Landgangen i Skaane, store Summer var udgivne, alle Forberedelser endte; der var ikke anført en eneste gyldig Grund til at afbryde saa stort et Foretagende; det var en „Despect og stor Præjudice“ for de høje Nordiske Allierede; det var bekendt, hvor nødigt Kejseren havde set saa stor en frem-

¹⁾ Hartman S. 109, Note 1.

²⁾ Holm S. 115.

³⁾ Det maa erindres, at det kun drejede sig om lidt over 2 Regimenter; det 3. Dragonregiment skulde marchere over Land.

⁴⁾ Bothmers Memorial ⁴/₁₀ (Brunsv.—Lüneb. A. 1716—1719).

med Armé paa tysk Grund, hvor de havde begaaet store Excesser, og med hvor stor Bekymring England og Holland havde sét paa denne Krig, der havde kostet dem saa mange Handelsskibe og tvunget dem til omfattende og kostbare Flaadeudrustninger; nu havde de vist det Storsyn at begunstige de Nordiske Allierede, i Haab om at dette Felttog vilde bane Vej for Freden; skulde Russerne nu igen overvintre paa tysk Grund, vilde de Nordiske Allierede paadrage sig Sømagternes Uvilje og umuliggøre en Forsoning med Kejseren og „Riget“; som tysk Fyrste, Kreds-direktør m. m. kunde Kongen af England aldrig tillade en saadan Landgang i Tyskland, og, da han som Kongen af Danmarks Allierede havde befalet Admiral Norris i Forbindelse med den danske Flaade at beskytte Kongen af Danmarks Lande, Meklenborg og andre tyske Stater mod en saadan Landgang, havde han det sikre Haab, at denne, der ogsaa var tysk Rigsfyrste, vilde hjælpe med til at holde Russerne borte fra Tyskland. Dewitz udtalte, at Kongen af Danmark ikke vilde beholde nogen Del af den russiske Hær i sit Land, hvorefter Bothmer bemærkede, at saa var der ingen Grund for Czaren til at blive i Nærheden med Resten. Da Dewitz sagde, at det kunde Kongen af England sagtens sige; men da Kongen af Danmark, hvis han gjorde Czaren en saadan Erklæring, vilde blive ene om at bære Følgerne deraf, maatte man vide, om man sikkert kunde stole paa Kongen af Englands Venskab; hertil svarede Bothmer, at som Rigsfyrste vilde han støtte Danmark paa det kraftigste; da Dewitz bemærkede, at man ogsaa maatte vide, hvad han vilde gøre som Konge af England, udtalte Lord Polwarth, at han var udtrykkelig bemyndiget til at udtale, at han ogsaa i denne Egen-skab vilde hjælpe Kongen med Magt. Denne Erklæring gjorde et stærkt Indtryk paa de danske Gehejmeraader og høje Officerer, der fandt, at herefter kunde Kongen af Danmark ikke undlade i Forbindelse med Englænderne at hindre en russisk Landgang paa danske og tyske Kyster; de vilde henstille Sagen til Kongens Resolution, hvorefter Westphalen vilde forelægge Czaren de af denne fremkaldte Memorialer; hermed erklærede Bothmer sig tilfreds¹⁾.

At Dewitz og Holstein som Meklenborgere har kunnet slutte sig til de engelsk-hannoveranske Forslag er forstaaeligt, og at Gyldenløve, der ikke var Czarens Ven, ogsaa har sympatiseret med dem, kan undskyldes; men det er ufatteligt, at Krabbe og Sehested ikke har protesteret mod at fremkalde en saa skæbnesvanger Resolution. Heldigvis indsaa Gehejmeraad Vibe, der ikke havde deltaget i Konferencen, da han

¹⁾ Konferencen af 5/10. Geh. Reg.

var syg og sengeliggende, at der ikke var nogen Grund til at rage Kastanierne ud af Ilden for Kongen af England eller rettere Kurfyrsten af Hannover, og da Kongen — formodentlig efter hans Raad — forlangte, at de 4 Medlemmer af Konseillet skriftligt skulde fremsætte deres Tanker om Sagen, udfærdigede Vibe en Betænkning, hvori han paa det bestemteste advarede mod at gøre „causam communem“ med Kongen af England for at hindre, at Russerne blev udskibede i Tyskland; Kongen har jo afhentet dem i Rostock og ført dem til Danmark; han har nu lovet at konvojere dem med sin Flaade, men hvorhen? fra engelsk Side protesteres mod Rostock, fra preussisk mod Camin, saa har man Danzig tilbage; men det vilde være uforsvarligt saa sent paa Aaret at sende Flaaden saa langt bort og udsætte den for Ødelæggelse i Farvande, hvor ingen Havne fandtes, og blotte de danske Provinser, hvor der i Øjeblikket ingen Tropper stod; og derom var der sikkert Enighed med Admiralitetet; hvis Kongen af Danmark gjorde fælles Sag med Kongen af England, vilde denne hjælpe ham med at beskytte de danske Kyster mod Russerne, men dertil behøvedes ikke saa stor en Flaade; vilde man derimod tvinge Czaren til at undlade at lande i Meklenborg, vilde det give Anledning til en „ouverte brouillerie“ om ikke til en „rupture“; ganske vist har Kongen ingen Grund til at være tilfreds med Czaren, hvis hele Forhold har givet Anledning til Mistro; men hvor finder han Sikkerhed mod Sverige, hvis han gør Czaren til sin Fjende? han vil jo let kunne faa Sverige til at slutte Særfred ved at tilbagegive det en af dets tabte Provinser; saa længe man ikke havde fuld Sikkerhed for, at Preussen og England (ikke Hannover alene) vilde gøre fælles Sag med Danmark, kunde man ikke undvære Rusland; hertil var der ikke de bedste Udsigter; man vidste af Erfaring, hvor lidt Bernstorffs Løfter og gode Hensigter havde at sige; i Fjor havde han ikke kunnet skaffe os virkelig Hjælp fra den engelske Flaade, og i Aar var det først sket, da Kongen af Sverige havde sendt Kongen af Englands Brev uaabnet tilbage. Det vil saaledes være meget utilraadeligt at bryde med Czaren uden i Forvejen at have sikret sig; man bør derfor høfligst tilspørge Kongen af Englands Ministre, om de er sikre paa, at Kongen af Preussen, der har 50,000 Md. paa Benene, ubetinget slutter sig til dem. Det kan dog ikke skade at lade Westphalen erklære Czaren, at Kongen ikke kan faa sig til at tro, hvad man har fortalt ham, nemlig at General Bauer skulde gaa til Holsten; et saadant Skridt vilde blive betragtet som et aabent Brud; Czaren maatte endelig hindre dette¹⁾.

¹⁾ D. Vibe: allerunderdan. Betækn. ⁵/₁₀ 16 (Geh. Kons. foreløbig Samling 1670—1720.)

Der kunde maaske være Tvivl om, hvorvidt Danmark i det lange Løb burde støtte sig til Rusland, eller om dets Interesser ikke faldt mere sammen med Sømagternes; men i det givne Øjeblik vilde det være højst inopportunt at bryde med Rusland; hvor lidet Georg I var værd som Allieret, havde man allerede Erfaring for, og det skulde snart vise sig, at Kongen af Preussen, der ved Czarens Død udtalte, at siden Frelserens Komme var intet større Menneske født til Verden¹⁾, allerede nu ikke havde noget højere Ønske end at blive hans Ven. De to danske Gehejmraader var da ogsaa komne til Besindelse og fraraadede et Brud; men Holstein stemte for, at man skulde gøre Czaren alle mulige Forestillinger for at faa ham til at lade være med at lande i Meklenborg eller over Hovedet i Nordtyskland; hjalp det ikke, skulde Gyldenløve have Ordre til i Forbindelse med Norris at beskytte baade de danske og de tyske Kyster mod Russerne²⁾. Kongen fulgte Flertallet, og der blev ikke lagt Russerne et Halmstraa i Vejen.

General Bothmer syntes naturligvis ikke godt om, at Kongen af Danmark kun vilde beskytte de danske Kyster — Pommern og Rygen inklusive — mod Russerne; han havde i Konferencen ikke kunnet forevise nogen Ordre fra sin Konge; men den 8. Oktbr. havde han, Lord Polwarth og Admiral Norris faaet et Expresbrev, hvori Kongen udtalte, at man overfor Kejseren og Riget ikke kunde tillade, at Russerne landede paa tysk Grund; nu havde Admiral Norris meddelt ham Kongen af Danmarks Beslutning; han „remonstrerede“ derfor endnu en Gang og gjorde opmærksom paa, at denne vilde „surprenere“ Kongen af England og give Anledning til alle Haande Reflexioner³⁾. Ogsaa Admiral Norris protesterede og viste den 8. Oktbr. Sehested Kongens Ordre til sammen med den danske Flaade at eskortere Russerne ud af Danmark og bede Kong Frederik om at sørge for, at Russerne ikke gik i Land i Meklenborg; Sehested har vist ham Gyldenløves Instrux, der gaar ud paa ikke at lægge Russerne Hindringer i Vejen; men da Norris har Ordre til „by no means“ at tillade Russerne at lande i Meklenborg, da Kongen ikke af Riget vil beskyldes for at have hjulpet dem dertil, saa kan han ikke lade sine Skibe følge de danske til Rostock; han maa

¹⁾ Løvenørn S. 156.

²⁾ Holm S. 117, Note 1.

³⁾ Bothmer til Kg. ⁸/₁₀; den 3. Oktbr. gik der Ordre fra Stanhope til Bothmer om i dybeste Fortrolighed at meddele Kongen af Danmark, at Norris vilde faa Ordre til at lægge sin Flaade saaledes, at Russerne ikke kunde gaa til Tyskland, og at anmode Kongen om, at den danske Flaade maatte staa ham bi. Saa bestemte Ordre synes Norris dog ikke at have faaet (Chance III, S. 63).

indskrænke sig til fra en Station paa Højden af Stævns at hindre Svenskerne i at angribe den danske Flaade eller fortrædige de engelske eller hollandske Skibe, der kommer fra Østersøen¹⁾. Den 15. Oktober beder Admiralen om, at Gyldenløve i Forbindelse med ham maa hindre den svenske Flaade i at molestere de engelske og hollandske Handelsskibe ved Danzig. Samme Dag svarede Gehejmerraad Sehested, at Kongen var glad over, at Norris vilde tage Station i Køge Bugt, og at Gyldenløve havde faaet de fornødne Ordre til sammen med Norris at beskytte Handelsskibene²⁾.

Medens Forhandlingerne stod paa, var Russernes Indskibning i fuld Gang; allerede den 26. Septbr. havde Kongen anmodet Czaren om at give Ordre dertil³⁾, og i den Instruktion, han 2 Dage efter lod tilstille Judichær og Løvenørn, siges der, at Ordren til Kavalleriets „Embarquement“ alt er givet; Kongen paalægger dem derfor at sætte alt ind paa, at Transporten kan gaa for sig paa én Gang og jo før jo heller, for at Flaaden, der skal dække Overfarten, ikke skal blive alt for længe i Søen; Russerne skal om Bord paa de samme Skibe, der har bragt dem; der vil sikkert være rigelig Plads, da den medbragte Proviant og Furage til Dels er fortæret⁴⁾. Faa Dage efter meddelte Kongen General Admiralen, at han ikke mere stod under Czarens Kommando, „som Du en Tid har gjort efter Vor Ordre, der nu virkelig er ophævet og ej mere skal efterleves; og efter at Czaren har bestemt at drage sine Tropper bort herfra, og disse til Dels er indskibede og saaledes snart skal løbe ud, og Vi har lovet at dække Transporten med Vore Skibe i Forbindelse med de engelske og russiske, saa befaler Vi, at Du med Vor her paa Reden liggende Flaade holder Dig i Beredskab og træffer Aftale med Englænderne og Russerne om at holde deres Eskadre rede, saa at alle, naar Russerne sejler af, dækker dem og konvojerer dem til Rostock eller — om forlanges — forbi Rygen, men ikke længere. Med Admiral Norris træffer Du Aftale, og paa enhver Maade søger Du at hindre, at Russerne lander i Vore Havne, det være sig i Kongeriget, Hertugdømmerne eller Pommern⁵⁾. Dagen efter Modtagelsen af denne Ordre bad Gyldenløve om, at han paa Grund af Svagelighed maatte afgive Kommandoen, naar Russerne var overførte; han kom dog først hjem en god Uge ind i Novbr.

¹⁾ Norris til Sehested ²⁸/₁₀ gl. St.

²⁾ Norris til Sehested ⁴/₁₀ gl. St.; Sehested til Norris.

³⁾ Side 299.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ²⁸/₁₀ Nr. 2007.

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. ²/₁₀ Nr. 2011.

med en Del brøstfældige Skibe, hvorefter Admiral Raben overtog Kommandoen over Resten¹⁾. Det varede længe, inden Russerne kom afsted; den 13. Oktbr. afsejlede Garden paa Galejerne, og 10 Dage senere afgik Resten af Hæren paa Transportskibene under Beskyttelse af den danske og russiske Flaade, medens Englænderne laa udfor Stævns.

I de 4 Uger, der gik hen, inden Czaren havde opfyldt Kongens Anmodning om at forlade hans Lande med sin Armé, blev der ikke blot fra engelsk-hannoveransk Side gjort Forsøg paa at faa Kongens Misstemning mod Czaren til at gaa over til aabenbart Fjendskab, men der skete ogsaa adskilligt andet, der bidrog til at løsne det svage Baand, der endnu holdt dem sammen. Den 29. Septbr. maatte Czaren for at berolige Kongen, der var bleven opskræmt ved et Rygte om, at han forlangte Vinterkvarter i de danske Stater, deklarerere, at han aldrig havde tænkt paa mod hans Vilje at blive i hans Stater, men at han vilde føre alle sine Tropper bort med den første gunstige Vind²⁾. I en saakaldt partikulær Underhandling mellem Kongen og Czaren den 3. Oktbr. erklærede denne „paa en kristen Mands Ord“, at det aldrig var faldet ham ind at føre Kongen bag Lyset; han vidste godt, at der var dem, som bagvaskede ham og vilde sætte ondt mellem ham og Kongen; han var virkelig ikke med Hær og Flaade kommen til København for at bedrage ham; han havde nu i 16 Aar ført Krig, havde aldrig narret sine Allierede og aldrig gjort noget til Skade for Danmark, for hvis Konge han tvært imod havde gjort saa meget; naar han havde opgivet Planen mod Sverige, var det for ikke at se sin og Kongens Hær ødelagt; han kendte Kongen af Sveriges Maade at føre Krig paa; han undte hverken sine egne eller Fjendens Tropper Ro hverken Vinter eller Sommer; i et eneste Vinterfelttog havde han mistet 17,000 Md. af sit Fodfolk, skønt det havde haft gode Kvarterer og god Forplejning. Kongen svarede, at han ikke kunde nægte, at Czaren ved at opgive en saa godt forberedt og storstilet Plan „Deroselben allerhanden Gedanken verursacht und zu vielerlei Speculationes Anlass gegeben haben sollte“, saa meget mere som dette store og heldbringende Værk havde kostet ham saa meget, og Czaren godt kendte hans Tilstand; men ved nøjere at gennemtænke Sagen kunde han, da hans og Czarens Interesser faldt ganske sammen, ikke tænke sig, at en saa klartskuende Herre kunde forlade ham og slutte Særfred; han havde tvært imod den faste Tro, at Czaren som en paalidelig Forbundsfælle vilde handle i Forstaaelse med ham baade i den nærværende Krig og ved senere Fredsfor-

¹⁾ Adm. I. S. ⁸/₁₀; Kgl. udf. Exped. ang. Sæt. ⁹/₁₁ Nr. 364.

²⁾ Geh. Reg. ²⁸–²⁹/₆.

handlinger; han vilde derfor gerne forhandle med Czaren om Operationerne i et nyt Feltog; men han maatte have et skriftligt Forslag, som han vilde besvare skriftligt; de engelske og hannoveranske Ministre havde i Czarens Navn foreslaaet ham et og andet, hvoraf han havde taget Anledning til igen gennem dem at give Czaren en og anden Erklæring. Czaren lod meget forbauset herover og erklærede, at han aldrig havde givet disse Ministre nogen Kommission til Kongen; det undrede ham, at de vilde mægle mellem dem, der ikke nærede Fjendskab til hinanden; fik de Lov til at fortsætte paa den Maade, vilde de fjerne de to Potentater fra hinanden; for at hindre dette vilde han forbyde sine Ministre at forhandle med dem, før Forholdet mellem ham og Kongen var klart. Schafirov meddelte nu, at disse Ministre i en Samtale med de russiske havde udtalt sig om Meklenborg og tilbudt nogen Hjælp til næste Aars Feltog; de maatte dog indrømme, at de ikke var bemyndigede til at give et saadant Løfte. Czaren udtalte, at han mente, at de Bemærkninger, hvormed han havde suppleret Altonakonventionen, var et tilstrækkeligt Grundlag for en Overenskomst; men hertil blev svaret, at det ikke var nok; da Landgangen var opgivet, var Traktaten bortfaldet, der maatte forelægges en ganske ny Plan, som Kongen vilde udtale sig om, naar han havde sét den; derpaa gik Czaren ind og erklærede ved Afskeden, at han var og blev en trofast Forbundsfælle og intet havde at bebrejde Kongen af Danmark¹⁾.

De engelsk-hannoveranske Forsøg paa at afværge Russernes Vinterophold i Tyskland var resultatløse; de henvendte sig ikke blot til de danske, men ogsaa til de russiske Ministre og til selve Czaren, som den 5. Oktbr. modtog en Memorial fra Bothmer, der udtalte, at Kongen af England som tysk Rigsfyrste ikke kunde tillade Russerne at vende tilbage til Meklenborg. Den 9. Oktbr. havde Norris Audiens hos Czaren og meddelte ham, at en Landsætning af Hæren i Meklenborg af „Riget“ vilde blive betragtet som et aabent Brud; han svarede, at det var den haarde Nød, der drev ham; hverken hans Galejer eller hans Transportskibe kunde paa denne Aarstid udsættes for en længere Rejse; paa Opfordring lovede han, at hans Tropper, med Undtagelse af dem, der maatte blive ved Galejerne — skulde marchere til Polen. Derefter lod Norris sine Skibe afgive Salut for Czaren, der var henrykt derover og bad Admiralen modtage en Dekoration; men i Hannover, hvor Kong Georg opholdt sig, syntes man ikke om Norris' Opræden; man vilde ikke tro paa Czarens Forsikringer og forbød Admiralen at modtage den tilbudte

¹⁾ Geh. Reg. ¹⁰.

Orden. I England var man bleven ængstelig for, at Svenskerne skulde hjælpe Jacobiterne med et Korps og en Eskadre paa 10—12 Orlogsskibe; da Flaaden var borte, kunde en saadan Eskadre fra Göteborg løbe op ad Themsen, ødelægge Dokkerne og landsætte en Hær i Englands Hjærte. Norris svarede, at der kun laa nogle faa, smaa Krigsskibe i Göteborg, som blev blokeret af de Danske; men han var af Hensyn til de engelske Handelsskibe nødsaget til foreløbig at blive i Østersøen. Georg I samlede Tropper langs den meklenborgske Grænse, rekvirerede Tropper fra Münster og Gotha og søgte at faa nogle hos Landgreven af Hessen¹⁾.

I sin Rædsel for at se Russerne vende tilbage til Meklenborg prøvede Kong Georg paa at lede deres Opmærksomhed i andre Retninger. Den 4. Oktbr. afsendte Lord Stanhope et nyt Projekt, som kunde give Czaren Lejlighed til at vise, at han var den fælles Sag oprigtig hengiven, og som tillige kunde holde ham og hans Hær borte baade fra Danmark og Tyskland. Det gjaldt et kombineret Angreb paa Carlskrona. En saadan Plan havde General Admiral Jens Juel allerede ved Krigens Udbrud i 1700 ønsket at gennemføre, idet han ansaa Ødelæggelsen af Carlskrona for at være af allerstørste Vigtighed²⁾. Da Norris havde modtaget Stanhopes Depeche, henvendte han sig strax til Czaren og Gehejmeraad Sehested, og den 10. Oktober blev der afholdt en Konference mellem de danske, engelske, hannoveranske og russiske Ministre og de højeste Officerer af den danske Hær og Flaade, hvor Admiralen fremlagde Planens Hovedtræk: Hans Konge havde tænkt sig, at man kunde landsætte 25—30,000 Md. i Nærheden af Carlskrona og angribe Byen fra Landsiden, medens den kombinerede Flaade trængte ind i Havnen og ødelagde de svenske Krigsskibe; Admiralen mente, at Forsøget burde gøres, hvis Generalerne billigede det. Den russiske Vicekansler, der, som sædvanlig, førte Ordet, udtalte paa sin Herres Vegne, at Erobringen af Carlskrona og Ødelæggelsen af den svenske Flaade vilde være den rette Vej til at tvinge Kongen af Sverige til en „ræsonnabel“ Fred; han stillede med Glæde sine Stridskræfter til Raadighed, hvis Planen var udførlig. De danske Admiraler erklærede, at, da man ingen Forberedelser havde truffet, kunde Planen ikke udføres saa sent paa Aaret; vilde Czaren vove sine Galejer og med dem tage Søforterne, burde Sagen dog forsøges. Den russiske Flaadechef udtalte, at Galejerne paa denne Aarstid ikke kunde holde Søen. De danske Generaler havde

¹⁾ Chance III, S. 64.

²⁾ Bind I, S. 390.

en Mængde berettigede Indvendinger at fremføre: Det var ikke umuligt at landsætte 25,000 Md. ved Ystad, men man kunde ikke slæbe Belejningsartilleriet til Carlskrona, og der var ingen Mulighed for at forpleje den landgaaede Styrke, med mindre Flaaden kunde paatage sig det; mislykkedes Flaadeangrebet, kunde Hæren ikke komme bort, og det hele vilde ende med en Katastrofe; de ansaa det for umuligt at foretage noget saa sent paa Aaret, hvis ikke Flaaderne kunde trænge ind i Kanalen og ved deres Ild eller ved Storm tvinge de 5 Forter til Overgivelse. General Bothmer mente, at man med Smaafartøjer kunde storme Forterne, og Gehejmeraad Holstein spurgte, hvad man vilde gøre, hvis den svenske Flaade var i Søen og ikke i Carlskrona, hvortil Norris meget fornuftigt svarede, at saa maatte man opsøge den og slaa den. Han og de engelsk-hannoveranske Ministre foreslog saa at raadslaa om, hvorledes Sagen kunde udføres det følgende Aar; de maatte indrømme, at de ikke var bemyndigede til at forhandle herom, men tvivlede ikke om, at de vilde blive det, naar deres Indberetning forelaa. Sluttelig udtalte Sehested, at Kongen interesserede sig levende for Planen, som han tillagde den allerstørste Betydning som et Middel til at tvinge Kong Carl til Fred; han vilde af al Magt bidrage til Planens Realisation; hvad man vilde udføre, maatte sættes i Værk saa hurtigt som muligt, inden Czarens Tropper var borte¹⁾. Skade at Tordenskiold paa dette Tidspunkt endnu ikke var Admiral!

Samme Dag, som disse Forhandlinger fandt Sted, udsendte den danske Regering til Gesandterne i Udlandet et Cirkulære, hvori der blev gort Rede for Aarsagerne til, at Landgangen i Skaane blev opgivet. Det meget udførlige Aktstykke indeholder i det væsentlige det samme som det „species facti“, der var tilstillet Czaren²⁾; det skildrer det store Arbejde, der fra dansk Side var udført, paaviser, at Vind og Vejr, ikke Forsømmelser fra dansk Side var Skyld i, at Eskadren saa sent kom ned fra Norge, og beklager, at Czaren, efter at alle Forberedelser var trufne og Dagen fastsat, erklærede, at Foretagendet burde opsættes til næste Aar; skønt Kongen, støttet af Kongen af Englands Admiral og Ministre, paaviste, hvor ubegrundede Czarens Betæneligheder var, holdt han fast ved sin Vægning, dog vilde han give Kongen de 15 Batailloner og 1000 Ryttere, hvorom der var sluttet Kontrakt; det var for lidt, og Kongen forlangte 13 til; men, da Czaren ikke vilde gaa ind herpaa, erklærede Kongen, at saa maatte han hellere rejse med hele sin Styrke, og

¹⁾ Geh. Reg. 10/10.

²⁾ Side 296.

dette Ønske efterkom han. „Hvad der har bevæget Czaren til en saadan for den Nordiske Alliance højst skadelig Beslutning, maa Gud og Tiden vise; imidlertid maa enhver upartisk af denne sandfærdige Fremstilling have faaet det Indtryk, at det ikke er Hs. Majestæts Skyld, at man ikke i Aar er gaaet til Skaane, men at han kun er holdt tilbage ved Czarens ganske uventede Resolution“¹⁾).

Meningen med dette ikke meget diplomatisk affattede Cirkulære var jo at sætte Gesandterne i Stand til at afvise de Bebrejdelser, som fremmede Regeringer kunde komme med; men det blev ikke behandlet som „fortroligt“; den danske Resident i Haag beretter saaledes, at Sekretæren hos den hollandske Resident i Hamborg har sendt Rundskrivelsen til Holland, hvor den er offentliggjort i Bladene²⁾. De Udtalelser, Gesandterne fremsætter i deres Relationer, gaar som Regel ud paa, at man indser, at Czaren bærer Skylden³⁾; men det havde dog nok været bedre, om den danske Regering havde indskrænket sig til en objektiv Fremstilling og ladet Skydspørgsmaalet hvile; for Danmarks Fjender var de bitre Udtalelser om Czaren naturligvis meget velkomne, og de søgte at gøre dem bekendte i den størst mulige Udstrækning⁴⁾. Peter I kunde ikke andet end blive ilde berørt ved at se sig selv fremstillet som Syndebukken, og Frederik IV havde ikke behøvet at udtale sig anderledes, end han nu havde gjort, hvis han havde til Hensigt at fremkalde et Brud. Men det var ikke Meningen; Czaren forblev i København, selv efter at hans Tropper var sejlede bort, optaget af at drøfte Planer om et Angreb paa Sverige i Foraaret 1717, paa hvis Realisation vistnok hverken han eller Kongen troede. Det russiske Projekt, der blev tilstillet Westphalen den 11. Oktober, minder meget om Planen for Angrebet 1716, kun skulde de saa ofte omtalte 15 Batailloner blive i Kongen af Danmarks Lande, hvor han fandt for godt; saa havde man dem ved Haanden, havde meget færre Tropper at overføre fra Meklenborg, og kunde nøjes med at indlægge en betydelig ringere Styrke i dette Land; sin Garde og sit Rytteri — paa de 1000 Heste nær, der skulde forblive i Danmark — vilde Czaren tage med sig, og — naar Felttoget var begyndt — vilde han selv forpleje hele sin Hær. Med 20,000 Mand vilde han gaa over den Botniske Bugt ind i det egentlige Sverige, naar den svenske Flaade blev indespærret i Carlskrona, og et Detachement af de allierede Flaader

¹⁾ Geh. Reg. 10/10.

²⁾ Relat. aus Holland 31/10.

³⁾ Relat. aus Frankreich 23.—26. Oktbr., aus Wien 17.—24. Oktbr.

⁴⁾ Holm S. 103, Note 1.

hindrede Søstyrken i Stockholm fra at løbe ud. Senest midt i April vilde Czaren være klar med 16—17 Orlogsskibe og 11 mindre Skibe; Kongen af Danmark maatte have 20 Orlogsskibe færdige, og Englænderne maatte enten lade deres Skibe blive i København eller møde med dem til samme Tid. De russiske Skibe skulde blive i København med et Vagtmandskab paa 3—400 Md.; Resten af Besætningerne skulde indkvarteres paa Sjælland, men forplejes af Czaren. Kommandoforholdene skal ordnes paa den aftalte Maade, de allierede Hære forbliver i de tagne skaanske Provinser til Fredsslutningen; de tagne Fæstninger overlades de Danske, dog har Czaren Ret til at have Magasiner og nogle Tropper i dem, men Kommandanten skal være dansk. Czaren vil formaa Kongerne af Preussen og England til at erklære, hvad de vil gøre for at sikre Danmark, hvis nogen Magt griber ind til Fordel for Sverige. Trufne Aftaler holdes skjulte for dem af de Allierede, der ikke deltager aktivt. Efter Czarens Mening gav Alliancetraktaten af 22. Oktbr. 1709¹⁾ Danmark alle ønskelige Garantier for eventuelle Erobringer²⁾.

Den 12. Oktbr. overrakte Westphalen Czaren et „Kontraprojekt“: Kongen gik ind paa at foretage et Angreb paa Sverige i 1717, men under den Forudsætning, at Czaren personlig med 30,000 Md. faldt ind i det egentlige Sverige, medens Kongen ledede et Angreb paa Skaane med en Hær paa 10,000 danske Ryttere, 20 danske og 20 russiske fuldtallige og kampdygtige Batailloner, der skulde overvintre i Danmark paa Czarens Bekostning, dog saaledes, at de fik frit Kvarter med Varme; Russerne skulde føres af 1 Generalløjtnant og 2 Generalmajorer, som skulde være den danske Overgeneral underlagt i alle Maader; Forberedelserne skulde være saa tidligt fremmede, at Angrebene paa begge Steder kunde finde Sted 1. Juli n. St.; havde Kongen af Sverige sin Hovedstyrke i Skaane, skulde Czaren angribe først, for at faa Fjenden til at dele sin Hær; med 18 danske og 8—12 engelske Orlogsskibe vilde Kongen blokere Carlskrona og dække Landgangen; Czaren maatte være stærk nok til Søs til at hævde Herredømmet paa den Botniske Bugt; begge Monarker skulde overtale Kongen af England til at forstærke den danske Flaade med 8—12 Orlogsskibe, der fuldstændig underlagdes den danske Admiral; Czaren skulde meddele Kongen, hvis Kongen af Sverige gjorde ham Fredsforslag, og maatte ikke gaa ind paa at forhandle, før denne havde lovet, at hans Undersatter fremtidig skulde betale Told i Sundet, at afstaa Stralsund og Rygen, Amterne Helsingborg, Laholm og Engel-

¹⁾ Bind II S. 49.

²⁾ Geh. Reg. ¹¹/₁₀.

holm, Halland, Bohus Län, Viken og Jemteland med alt Tilbehør og til evig Tid, at ødelægge Havnen ved Carlskrona, at indrømme, at Hertugdømmet Slesvig skulde være Kongen af Danmarks Ejendom, og at forhandle om Tilbagegivelse af, hvad der er frataget Danmark og Norge; heller ikke vil Kongen af Danmark indlade sig paa at forhandle, før Czaren er stillet tilfreds¹).

Dette „Kontraprojekt“ er ikke uden Interesse; det ordner Kommandoforholdene paa en tilfredsstillende Maade og stiller de fremmede Hjelpestyrker til Lands og til Vands under Kongen af Danmarks og hans Generalers og Admiralers Kommando; der er ikke længere Tale om en „Diversion“, men om to virkelige Angreb, der skal føres til Bunds; det vilde dog nok blive vanskeligt at ordne Samarbejdet mellem de to Angreb, og der var nogen Fare for, at en Feltherre som Kongen af Sverige vilde forstaa at operere paa de indre Linier. Det Maal, man vilde naa, var at tilvejebringe Landforbindelse mellem Danmark og Norge, ophæve Sveriges Toldfrihed i Sundet og sikre Kongen Besiddelsen af hele Slesvig. Gik Czaren ind herpaa, maatte han trække alle sine Tropper bort fra Tyskland for at kunne rette et virkeligt Angreb mod „Gammel Sverige“; men det var jo netop det, han ikke vilde, og under de fortsatte Forhandlinger, som hans Ministre førte med de danske om Projekter og Kontraprojekter, som der ikke er Grund til at dvæle længere ved, fremhæver Russerne stadig, at den nye danske Plan i alt for høj Grad bygger paa engelsk Flaadehjælp; var man ikke sikker paa den, kunde den svenske Flaade ikke indespærres, og et Foretagende over Søen mod Skaane eller det egentlige Sverige blev derved udførligt; Czaren stoledede aldeles ikke paa Kongen af England; man maatte enes om en Plan, der kunde gennemføres uden hans Hjælp; men det var let at se, at Kongen af Danmark kastede sig i Kongen af Englands Arme og ikke vilde slutte nogen Konvention med Czaren uden i Forbindelse med ham²).

I sin Rundskrivelse til Gesandterne i Udlandet havde Kongen ladet skimte igennem, at den engelske og den hannoveranske Gesandt samt den engelske Admiral havde opmuntret til at gennemføre Landgangen i Skaane; dette var ikke behageligt for den engelske Regering, som udsatte sig for at blive Genstand for Kritik i Parlamentet og omkring i Landet, da man havde troet, at dens Forhold i den „Nordiske Krig“ var rent defensivt. Czaren var ogsaa ubehagelig berørt heraf, og den 16.

¹) Geh. Reg. 12/10.

²) Geh. Reg. 17/10 (Fndlg. med de russ. Min.).

Oktbr. konfererede han med Norris og de to Gesandter for at klare Forholdet mellem ham og Kongen af England; han bad dem formaa Kongen af Danmark til at gaa ind paa hans Planer, og at give deres Herre en nøjagtig Fremstilling af Sagen, saafremt han ikke fulgte Opfordringen; men herpaa gik de Danske ikke ind; de afslog at deltage i et nyt Angreb uden Sikkerhed for engelsk Hjælp, og Norris kunde kun udtale, at, hvis Danmark og Rusland vilde udføre deres store Plan om et Angreb paa Skaane eller det østlige Sverige, og Czaren vilde love ikke at tage Vinterkvarter i „Riget“, mente han og Ministrene at kunne love, at Kongen næste Aar vilde yde samme Hjælp som i Aar for at tilvejebringe Fred i Norden¹⁾. I en Konference med de engelske Ministre meddelte de danske, at Kongen af Danmark vilde beholde 20 Batailloner i Landet i den tilstundende Vinter, derved efterkom han Kongen af Englands Ønske og gjorde Regning paa, at denne til Gengæld vilde beordre Admiral Norris til i det kommende Felttog at optræde efter Kongen af Danmarks Interesser og overvintre i Danmark og Norge med hele sin Flaade eller en Del af den²⁾. Det var Kongen af England saa meget om at gøre, at Russerne kom ud af „Riget“, at man i Danmark var ganske overbevist om, at han, hvis han fik Sikkerhed herfor, uden at betænke sig vilde lade sin Flaade optræde aktivt i Østersøen det følgende Aar, og dette blev stadig anført overfor Russerne, naar de erklærede, at et Angreb Øst fra var uudførligt, hvis ikke Carlskrona holdtes forsvarlig afspærret, og at Erfaringerne fra forrige Aar viste, at dette ikke kunde lade sig gøre; man forklarede dem, at Grunden dertil var, at Operationerne først kunde begynde saa sent; havde man kunnet tage fat i Juni, kunde man have ødelagt den svenske Flaade i Havnen eller forfulgt den, hvis den løb ud; Kongen vilde holde fast ved denne Plan; han vilde ikke have flere fremmede Tropper end de omtalte 20 Batailloner; saa kunde Czaren frit disponere over Resten af sin Hær og over hele sin Flaade, som Kongen ansaa det for overflødigt at føre her til³⁾. Denne Deklaration blev af Westphalen overbragt til Czaren, der erklærede, at han ikke paa nogen Maade vilde ændre sin Beslutning om et samlet Angreb paa Skaane; i øvrigt lod det til, at man i Tyskland vilde ham til Livs, og saa havde han Brug for alle sine Tropper. „Dieses

¹⁾ Chance III S. 66 f.

²⁾ Geh. Reg. ²⁰/₁₀.

³⁾ Kgl. Deklar. ²¹/₁₀ 16 (Geh. Reg.).

letztes aber wurde von Ihm mit lachendem Munde gleichsam nur scherzweise gesagt¹⁾. Den 26. om Formiddagen havde Westphalen en resultatløs Sammenkomst med de russiske Ministre; men om Aftenen traf de to Monarker sammen, og her udtalte Czaren sin Beklagelse over, at Tiden i Aar var bleven saa fremrykket, at den oprindelige Plan ikke lod sig udføre; til næste Aar kunde han gøre et af to: enten foretage Landgangen med sin Hovedstyrke fra Sjælland, som i Aar paatænkt, medens Kongen af England forstærkede hans Eskadre i de Finske Farvande med 5 store Skibe og dækkede et russisk Korps' Overgang fra Finland til Sveriges Østkyst, eller ogsaa kunde han foretage denne Overgang med hele sin Armé, hvis Kongen af England vilde forene sin Flaade med hans; han kunde dog ogsaa nøjes med 10 Skibe og 2000 Matroser. Kongen af Danmark beklagede de store Udgifter, han til ingen Nytte havde sat sig i; det var ham umuligt at yde lige saa meget i det følgende Aar; han havde tilbudt at tage 20 russiske Batailloner i Forplejning, men Czaren havde ikke villet efterlade dem; de kunde dog hentes fra Meklenborg; Kongen holdt stærkt paa at blokere Carlskrona med sin og den engelske Flaade og samtidig foretage Landgange Øst og Vest fra. Men, vilde Czaren holde sin Styrke samlet, og kunde han faa Kongen af England til at overlade Danmark 10—12 Skibe foruden dem, Russerne skulde have, var det ogsaa godt, og saa vilde Kongen af Danmark se at faa nogle Tropper fra Kongerne af England og Preussen. Samtalen endte med de venskabeligste Udtalelser fra begge Sider, men dens Betydning var lig Nul²⁾; heller ikke den Deklaration, som Czaren den 27. Oktbr. om Morgenen inden sin Afrejse overrakte Kongen, kan der tillægges nogen Værdi. Han udtalte deri, at han, hvis han med Eftertryk skulde optræde mod Sverige Øst fra, havde Brug for hele sit Infanteri; Rytteriet kunde man ikke medføre; det kunde heller ikke bruges derovre; da den russiske Flaade ikke var stærk nok, maatte Kongen af England skriftlig forpligte sig til at dække Operationerne med sine Skibe; da Kongen af Danmark ønskede at faa en Del af den engelske Flaade, vilde Czaren nøjes med 10—12 Orlogsskibe — deriblandt 2—3 Tredækkere — og 2000 Matroser til Forstærkning af de russiske Besætninger, som han vilde forpleje, naar Kongen af England vilde lønne dem; gik denne ikke ind herpaa, vilde Czaren slutte Aftale med Kongen paa Grundlag af Altona Traktaten; til Kongen af England vilde Czaren

¹⁾ Wesph. Relat. ²²/₁₀ 16 (Geh. Reg.).

²⁾ Geh. Reg. ²⁵/₁₀.

sende en Expres, under Forudsætning af, at Kongen af Danmark sendte en Minister med et ganske lignende Forslag¹⁾).

Den 28. Oktober blev der da udfærdiget en meget vidtløftig Instruktion for Baron Söhlenthal, som netop var i København; den begynde med at omtale Czarens ulyksalige Beslutning, der ogsaa maa have overrasket Kongen af England, og gaar saa over til at fremstille Czarens nye Plan og Kongens Stilling til denne; Gesandten skal søge at formaa Kongen af England til at forbinde sig med Kongen af Danmark paa Grundlag af det Forslag, han har tilstillet Czaren. Hjælper det ikke, maa han sondere Kongen og de vel „intentionnerede“ Ministre for at faa at vide, hvad de vil bidrage til Fortsættelsen af Krigen og til Opnaaelsen af en god Fred; der maa virkes hen til, at England yder en saadan Flaadehjælp, at Svenskerne ikke kan spille Herrer i Østersøen, angribe Os og tvinge Os til at anvende Vor Flaade til at beskytte de danske og norske Kyster; Gesandten maatte fremhæve, at det havde været Kongen umuligt at hindre Russernes Udskibning i Meklenborg; det vilde have sprængt den Nordiske Liga; men han billigede ikke Russernes Forbliven i Meklenborg og vilde blive ved med at advare Czaren mod at blande sig i „Rigets“ Anliggender; skulde Czaren træffe sammen med Kongen af England, maatte Gesandten søge at komme til at overvære Mødet og give Rapport derom; han skulde ogsaa se at faa de engelske Ministre til at meddele, hvorledes de havde tænkt sig, at Czaren kunde bringes til „Ræson“, og hvorledes Misforstaaelser mellem Kongerne af Preussen og England kunde undgaas; vilde Czaren ikke lade sig overtale til at gaa ind paa Kongens Plan, maatte Gesandten søge at overtale Kongen af England til paa egen Bekostning at overlade Kongen af Danmark nogle Tropper til Anvendelse i det kommende Aar. En ganske lignende Instruktion blev samtidig sendt til Gesandten i Berlin, hvem det særlig blev paalagt at passe nøje paa, hvad der gik for sig i det forestaaende Møde mellem Czaren og Kongen af Preussen, og forebygge, at der skete noget, der kunde være til Skade for Danmark²⁾. Skønt Söhlenthal erklærede, at han snarest vilde rejse til Kongen af England, kom han først den 12. Novbr. til Lyneborg; Kong Georg undgik med stor Omhu at træffe sammen med Czaren³⁾; men den 23. Novbr. havde denne et Møde med Kongen af Preussen i Havelberg⁴⁾). Nogen virksom

¹⁾ Geh. Reg. ²⁷/10.

²⁾ Geh. Reg. ²⁸/10.

³⁾ Söhlenthals Relat. ²⁸/10, ¹⁵/11; Karolinska förb. årsbok 1925, Side 198 f.

⁴⁾ B. Meyers Relat. ²⁹/11.

Hjælp til Angreb paa Sverige var ingen af de to Konger villig til at yde.

Czarens Afrejse, der fandt Sted den 27. Oktbr., maatte ikke gaa ubemærket hen. Københavns Kommandant og Admiralitetet fik Ordre til at salutere fra Voldene og Søbatterierne; de smaa Fæstninger: Korsør og Nyborg skulde hilse ham med 3 Gange 9 Skud, Rendsborg selvfølgelig ogsaa¹⁾. Den 28. Oktbr. Kl. 9 Fm. kom Czaren alene til Korsør og tog ind hos Gæstgiver Hjorth, sædvanlig kaldet „den franske Skrædder“; han gik ud til Fods, besaa Fæstningen og Transportskibene, steg til Hest, red ud af Byen, mønstrede et Par Kompagnier af Fynske gevorbne Regiment, der kamperede udenfor, og vendte saa tilbage for at modtage sin Gemalinde, der var bleven tilbage i Slagelse; efter Maaltidet gik de om Bord og afsejlede under Salut ad Nyborg til²⁾; Rejsen gik langsomt i det slette Efteraarsvejr og var højst besværlig for Czaritza, der jo var nær ved sin Nedkomst; hun fødte i Januar i Wesel en Søn, Paul, der snart efter døde. Paa Grund af Modvind maatte de vente nogle Dage i Assens, hvor de boede hos Postmesteren³⁾. Den 10. Novbr. kom Parret til Lybæk; de havde rastet i Nüsse; at de ogsaa skulde have overnattet i „Bohmstedt“, som Westphal skriver, lyder mindre troligt, selv om denne Landsby, der ikke ligger langt fra Husum, helt op i de nyeste Tider har haft 2 Kroer⁴⁾. Som sædvanligt saa Czaren sig godt om og foretog en Tur paa Traven. Den 15. rejste han med Gemalinde og Følge til Schwerin. Major Witte, der havde haft Opsyn med Czarparrets Bagage, tog Afsked med dem og fik Paalæg om at takke Kongen og Dronningen for „alle de honneteteter, som de hafde nødt“. Czaren skænkede ham en Guldmedaille med sit Portræt, Czaritza forærede ham kostbart Pelsværk⁵⁾. I Lybæk boede Czaren i den tidligere danske Resident Wagners Hus; her modtog han den hannoveranske Landdrost Werpup, der skulde gøre Forestillinger mod Russernes Forbliven i Meklenborg og tilbyde ham Heste, hvis han vilde træffe Kongen af England i Göhrde. Han maatte rejse uden at faa noget Svar⁶⁾.

¹⁾ Kgl. udf. Exped. ^{30/10} Nr. 2136—2138.

²⁾ Kapt. Baronoffsky til Overkrskr. ^{29/10}.

³⁾ Brev fra Hamborg ^{0/11} (Bilag til Relat. aus Holland ^{21/11}); Westphal. Relat. dat. Amsterdam ^{10/1} 17.

⁴⁾ Westphal. Rel. ^{10/11}; Relat. aus Lübeck; Major Wittes Mem. ^{12/11}. Westphalen var ikke rejst med Czaren, men var rejst over Mysunde og Kiel; Witte var derimod fulgt med ham for at staa ham bi. De 3 Kilder nævner hver sit Klokkeslet for Ankomsten: 5, 4, 3.

⁵⁾ Wittes Mem., dat. Steinhörst ^{12/11}.

⁶⁾ Westphalens Relat., dat. Lybæk ^{14/11}.

Efter Sammenkomsten med Frederik Vilhelm i Havelberg rejste Czaren med Følge nedad Elben; han havde faaet Lyst til at tilbringe et Par Dage i Altona. Paa Grund af en heftig Storm maatte han ligge under Fiddelen¹⁾ til den 1. Decbr. Kl. 7 Morgen, da et let Fartøj, der blev sendt ham i Møde, førte ham til Altona, hvor han blev indlogeret i „Bygmesterens Hus“ ved Elben og var meget tilfreds; den 5. var han i Operaen i Hamborg, den 6. til Assemblé hos Grevinde Königs-mark; den 7. rejste han med et Skib til Stade for at gaa videre til Amsterdam, hvor han ankom den 16. Baade i Altona og i Lybæk havde han haft en lille Livvagt af danske og russiske Soldater; i Hansestæderne var der nemlig en Mængde svenske Officerer, som han var bange for. Om Opholdet i Altona er kun at berette, at han traadte i et ømt Forhold til en 18-aarig Pige, der blev hans erklærede Mætresse under Navn af Grevinde af et eller andet Gods i Estland²⁾. Besøget i Altona var det sidste, Czar Peter aflagde paa dansk Grund; han og Kongen saas aldrig mere.

Den 5. Oktober afgik den russiske Generalkvartermester fra København for at gøre Kvarter i Meklenborg for det russiske Fodfolk³⁾. Allerede den 3. var Rytteriet afsejlet paa 35 Transportskibe; det led meget i det stormfulde Vejr og mistede en Del Heste; der var Mangel baade paa Furage og Proviant; det skulde ikke blive i Meklenborg, men gennem Pommern marchere til Polen; den 15. ankom Bauers Rytterdivision til Warnemünde og marcherede strax til Strelitz; i Slutningen af Oktober stod den endnu i Meklenborg ved den pommerske Grænse; den 29. Oktober afmarcherede General Bauer med 5 Regimenter: Roppowski og Newski, der havde været efterladte i Meklenborg, Astrahanski, der var forblevet i Holsten, Permski og Nowotroitski, der havde været paa Hvén. I Lybæk havde man været meget angst for, at det russiske Rytteri skulde være kommen tilbage dertil fra Hvén; det Astrakanske Regiment var dog sidst i Sptbr. marcheret fra Heiligenhafen til Meklenborg⁴⁾.

¹⁾ Ø i Elben.

²⁾ Relat. aus Hamb. 27. Novbr., 1., 4., 8. Decbr.; Westph. Relat. 14., 24. Novbr., 7. Decbr.; Brev fra Hamborg ¹/₁₂ (Relat aus Holland ¹²/₁₂).

³⁾ Feltmrsk. Scheremetjew til Hertugen af Mklbg. Kbhv. ^{24. Sptbr.}/_{5. Oktbr.}
(Durchzüge Vol. 111 Geh. Ark. Schwerin).

⁴⁾ „Elefanten“s Journal ³/₁₀; Breve fra Kbhvn. ¹⁰/₁₀ (Bilag til Relat. aus Hold. ¹⁷/₁₀); Breve fra Krigskommissærerne til Hertugen af Schwerin ¹⁵/₁₀, ¹¹/₁₁ (Durchzüge Schwerin); Breve fra Hamborg ²⁰/₁₀ (Bilag til Relat. aus Hold. ³¹/₁₀) Relat. aus Lübeck ³/₁₀, ⁷/₁₀.

Den 14. Oktbr. afgik Galejerne og nogle Transportskibe med Garden og det Astrakanske Regiment¹⁾. Den 16. Oktbr. kom en Del Transportskibe tilbage Syd fra, og den 22.—23. Oktbr. afsejlede Resten af Infanteriet, eskorteret af „Phønix“ og „Leoparden“ og dækket af den kombinerede Flaade, der laa Nordvest for Falsterbo. Den 25. Oktbr. meldte den russiske Generalmajor Schlippenbach, at hele Infanteriet lykkelig var ankommet til Warnemünde, og den 27. kom „Mynden“ („Vindhunden“) fra Rostock med denne Efterretning; strax efter løb den kombinerede Flaade, som fra den 24. havde ligget mellem Møn og Rygen, til Bornholm; de Danske og Englænderne ankrede paa Østsiden af Øen, medens Russerne fortsatte Sydost hen²⁾.

Tilbagetransporten til Meklenborg var i det hele forløbet glat, dog kom der den 23. Oktbr. 21 preussiske Skibe med russiske Officerer og Bagageheste til Stralsund; de erklærede, at Stormen hindrede dem i at naa Warnemünde; Generalmajor v. Stöcken permitterede Skibene og lod Mandskabet med 500 Heste marchere til Rostock med 1 Nattekvarter under Vejs. Den Styrkeliste over Repnins Division, som den danske Resident i Hamborg indsendte den 13. Novbr., viser, at Expeditionen til Sjælland ikke har forringet Styrken i nævneværdig Grad. Sundhedstilstanden har altsaa været god.

Da Russerne var borte, gik de danske Tropper i Vinterkvarter³⁾. Landmilitsen, hvoraf 1 Bataillon Østsjælland havde ligget paa Kronborg, medens 1 Bataillon af samme Regiment sammen med 2 Batailloner Vestsjælland og 1 Viborg (Laaland) havde ligget i København, og 1 Kompagni Fynske nationale Regiment havde ligget i Korsør, blev strax sendt hjem til Lægderne. Kompagniernes Styrke varierede mellem 112 og 130 Md.⁴⁾ De norske Transportskibe skulde sejle hjem, medførende de norske Tropper, der havde været i Danmark, særlig den Bataillon Bergenhus, der var kommen ned med Gabel og Tordenskiold; det var 5 Kompagnier med 631 Mand⁵⁾. I de sjællandske Rytterkvarterer anbragtes 1. og 3. Sjællandske, 1. Jyske og 2. Fynske Kyrasserregiment; i de fynske og jyske, Jyske Landkyrasserer. 1. Fynske, 2.

¹⁾ „Elefanten“s og „Fyn“s Journaler 14/10 (Holm har fejlagtig 18/10).

²⁾ „Elefanten“s og „Fyn“s Journaler 22.—27. Oktb.; Schlippenbach til Hertugen 26/10 (Durchzüge); Breve fra Hamb. 20/10 (Bilag til Relat. aus Holld. 8/11).

³⁾ Kgl. udf. Exped. 17/10 Nr. 2101.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. 16/0 Nr. 1885, 18/0 Nr. 1901, 10/0 Nr. 1910—1923. Dsk. Kopib. 19/0 Nr. 1152—1156, 10/10 Nr. 295—298, 24/10 Nr. 405

⁵⁾ Kgl. udf. Exped. 18/10 Nr. 2076 f.; Dsk. Kopib. 24/10 Nr. 452; Adm. I. S. 24/10 16. Jfr. Side 254.

og 3. Jyske, i Hertugdømmerne Livregiment Ryttere, 5. Jyske, Holstenske, Hertugen af Württembergs og Generalmajor Dewitz's Kyrasserer, Livregiment og Schulenburgs Dragoner. I København forblev af Fodfolk Garden og Grenaderkorpset, Sjællandske, Oberst Ingenhaeffs (fh. Arnoldts) og Staffeldts Regimenter; i Helsingør og paa Kronborg v. d. Lühes Regiment; i de sjællandske Købstæder Jyske gevorbne og Dronningens Livregiment, og i de fynske Købstæder Fynske gevorbne Regiment. De andre Regimenter forblev i de Garnisoner, hvor de hidtil havde ligget¹⁾. Den 24. Oktbr. blev Holstenske Ryttere, Generalmajor Dewitz' Kyrasserer og Livregiment Dragoner lagte i Lejr ved Kronborg; de indtraf der den 27. og blev forplejede af de derværende Furagemagasinier med 8 Pd. Hø og 6 Pd. Halm daglig; de forblev her det meste af Novbr. Maaned, indtil de kunde føres over Bæltet. Den 5. Novbr. var Fynske gevorbne Regiment overført; Vejret var slet; den 12. var godt 2 Rytterregimenter overførte, den 19. 5, den 26. 7, og den 6. Decbr. de 4 sidste, og hermed var Angrebshæren ganske opløst²⁾.

Den 16. Novbr. passerede de engelske og hollandske Konvojer Sundet og løb ud i „Nordsøen“, men saa kom de foreløbig ikke videre; den 24. Novbr. rapporterer Vagtskibet: „Paa Grund af Modvind er den engelske og hollandske Flaade atter i Nat indløbet i Sundet“; det var imidlertid kun de forsigtige Hollændere; Englænderne var løbet op til Skagen, hvor et 70 Kanons Skib tog Grunden; svenske Kapere tog 10 hollandske og 4 engelske Priser. Vejret vedblev at være slet; først den 22. Decbr. løb Hollænderne ud med en god O. S. O. Bramsejls Kuling; med dem fulgte 6 engelske Orlogsmænd, der var komne fra København³⁾. Den russiske Flaade gik til Reval, hvor den ankom med mange Havarier⁴⁾.

Den stolte Flaade, der skulde have tilintetgjort den svenske Sømagt og kastet en mægtig Hær ind i Sverige, var nu splittet ligesom denne: store Pengesummer var til ingen Nytte udgivne, og et kolossalt Arbejde spildt; den dansk-russiske Alliance havde faaet et Grundskud, og Kongens og Czarens Venskab, der i de senere Tider gradvis var kølnet, var nu under Frysepunktet; de kom aldrig mere til at omfatte hinanden

¹⁾ Kgl. udf. Exped. $\frac{5}{6}$ Nr. 1260; jvf. Side 269.

²⁾ Søren Lynges Regnskb; Adm. I. S. 5., 12., 19., 26. Nov., 6. Decbr. (Vagtsk. Jagt Elefantens Rapp.).

³⁾ Adm. I. S. 16., 24., 25. Novbr., 19., 23. Decbr. (Vagtsk. Frk. Elskens Rapp.).

⁴⁾ Hartman S. 113.

med blidere Følelser. Under Czarparrets Ophold i København havde Kongen gjort alt, hvad der stod i hans Magt, for at hans høje Gæster skulde befinde sig vel; men baade han selv og sagtens i endnu højere Grad Dronningen kunde ikke undgaa at føle sig ilde berørt af disse Halvbarbarers plumpe Talemaader og uslebne Væsen; Czaren, hvis løse Forbindelser var talrige, men som oftest ikke kostede ret meget, kunde ikke undlade at stikle til Kongens Forhold til hans Medhustru, der kostede ham adskilligt mere; hans Smag var simpel, hans Fornøjelser grove; Jagtpartier og Drikkelag foretrak han for Operaer og Skuespil¹⁾. I det hele levede Czaren ret stille i København; han modtog ikke de fremmede Ministre, men arbejdede flittigt med sine egne; han sad saa lidt som muligt inde, inspicerede Skibe og Tropper, Vaaben og Fæstningsværker, sejlede ud med sin Flaade eller foretog smaa Rekognosceringstogter i Sundet. Hans ivrige Undersøgelser af Hovedstadens Forsvarsstand er blevet udlagte som Forberedelser til at bemægtige sig den; i Anledning af, at han en Dag efter en Udflugt først kom til Byen efter Portlukning, skal han have anmodet Kongen om Nøglen til en af Stadens Porte og Tilladelse til ogsaa ved Nattetid at maatte føre noget Mandskab ind i Staden; dette blev saa lavet til, at han havde forlangt Ret til Dag og Nat at marchere ind og ud af Portene²⁾. Om et saa ublu Forlangende har der aldrig været Tale; det vilde heller aldrig være blevet tilstaaet. I den vidtløftige Instrux af 7. Septbr. til Kommandanten i København³⁾, hvor der gives Ordre til den skarpeste Bevogtning af Porte og Raveliner, hedder det blandt andet i § 6: „Ingen af Vore eller Vore Allieredes Tropper til Hest eller til Fods eller med Gevær maa komme ind i Vor Residens undtagen en General med et Par Ordonnanser, de 150—160 Md., der har Vagt ved Galejerne, eller de 16—20 Md., der gaar Vagt hos Czaren. Ellers maa — som omtalt — ikke nogen faa Lov til at komme ind i Fæstningen; prøver nogen derpaa, mødes Magt med Magt“. Kommandanten i Kastellet fik Ordre til bestandigt at holde Norgesporten lukket; Vagten i Sjællandsporten og Ravelinen skulde fordobles om Natten; i hele Fæstningen var der anvist Plads til Artilleristerne⁴⁾; i Bastionerne paa begge Sider af Portene var der om Natten posteret Konstabler med brændende Lunter. De Krøniker, der fortælles om, at Czaren har villet overrumple København, kan

¹⁾ Holm S. 65 ff.

²⁾ Breve fra Kbhvn. 11.—27. Okt. (Relat. aus Holld. ²/₁₁); Holm S. 126 f.

³⁾ Kgl. udf. Exped. ⁷/₆ Nr. 1872.

⁴⁾ Kgl. udf. Exped. ⁷/₆ Nr. 1873.

ikke staa for en nærmere Prøve; Fortællingen om, at Løjtnant Martin Dyssel den 3. August blev adlet med Navnet Falkenskjold, fordi han havde lukket Porten for 15—1600 russiske Dragoner, der sammen med mange andre Soldater vilde marchere ind i Byen, kan alene af den Grund ikke være rigtig, at der paa det Tidspunkt ikke stod en eneste russisk Dragon paa Sjælland¹⁾. Sikkert er det imidlertid, at Kongen og hans Folk var inderlig kede af de ubehagelige Gæster; i et Brev fra København af 15. Oktbr. hedder det, at Animositeten mellem de Danske og Russerne daglig tager til, og at den vilde have givet sig ubehagelige Udslag, hvis Russerne ikke var trukne bort²⁾. Czaren selv boede jo hos Købmand Edinger, hans Følge hos 116 inden- og 29 udenbys Kvarterværter, hvem der var lovet rigelig Erstatning, som det viste sig meget vanskeligt for dem at faa. Der blev indgivet mange store Regninger, særlig fra enlige Kvinder, hvis Huse og Indbo de raa Gæster havde handlet ilde med. De tilsvinede Værelser og Udhuse, ødelagde Møbler og Sengklæder og omgikkes højst uforsvarligt med Ild og Lys. Om det saa var i Czarens eget Kvarter, blev der øvet Hærværk: Sovekammerudstyret var ødelagt; Dyner, Lagner, Gardiner, ja endog 7 Natpotter tog Russerne med sig. Czaren selv var fordringsløs; da han havde faaet 4 „brændte hollandske Stennatpotter“ ombyttede med 4 af „Dobbeltblik“, var han fornøjet. Uden for Byen var det ikke blot Indkvarteringen, men ogsaa de i Lejrene anbragte Soldater af begge Hære, der begik „Excesser“; de tog alt, hvad der kunde spises og brændes lige til Grøntsagerne i Haverne, Plankeværkerne og Stakitterne uden om dem; der anføres ogsaa enkelte Exempler paa Røveri; Czaren var meget opbragt derover og indlogerede sig i Gehejmraad Lentes Gaard udenfor Østerport for selv at passe paa, men det hjalp ikke stort. Kvarterværterne forlangte 15427 Rdlr. af Magistraten, men fik kun 5699, da adskillige Fordringer var overdrevne, enkelte ligefrem falske. Udelukkede fra at faa Erstatning var de, hos hvem Russerne egenmægtigt havde taget Kvarter³⁾.

Rygter om Opgivelsen af Expeditionen til Skaane sivede meget hurtigt ud; den 2. Oktober havde man i Hamborg gennem 4 Breve fra

¹⁾ Holm S. 123—128. Det er dog rigtigt, at Martin Falkenskjolds Adelspatent er af 3. Aug., og det er lidt paaafaldende, at Løjtnant Martin Dyssel v Falkenskjold af Arnoldts Rgt. den 21. Aug. fik Pas til Frankrig (Kgl. udf. Exped ^{21/8} Nr. 1769).

²⁾ Brev fra Hamb. ^{18/10} (Relat. aus Holland ^{21/10}).

³⁾ Hist. Efterretn. om Kbhv. B. IV, S. 57—65.

København af 26. Septbr. erfaret, at Expeditionen til Skaane var opsat, og at Czaren havde begæret frie Vinterkvarterer i Holsten, men faaet Afslag¹⁾). Efterretningen gjorde naturligvis et stærkt Indtryk. Den gamle Amtmand i Rendsborg, Gehejmerraad, Generalmajor Andreas Fuchs, skriver til Scholten og spørger, om denne „rystende“ Nyhed nu ogsaa er sand²⁾). Bedrøvet meddeler Løvenørn Gehejmerraad Massow, hvor skuffet han er over ikke at kunne „fortælle Dem store Ting om Vaabenheld; aldrig var Udsigterne bedre, men Skæbnen har bestemt det anderledes; kun den onde Skæbne er Skyld i det Stød, der har væltet vore Forhaabninger“³⁾). Daværende Oberstløjtnant, senere Generalmajor, Henrik Bjelke Kaas siger i sin Selvbiografi: „Den 23. Septbr. besaa Kong Frederik IV og Czaren den allierede Flaade paa Reden; det tegnede til en forestaaende Transport. Men der opvoktes nogen Misforstaaelse eller Mistanke, saa at alting blev til intet“⁴⁾). Daværende Løjtnant, senere Oberstløjtnant, Hans Elias v. d. Weyde, der ogsaa har nedskrevet sine Erindringer, fortæller: „Vores Regiment kom og i Septbr. Maaned ud i Lejren. Her var nu intet der fattedes, at jo en Landgang kunde foretages, om det skulde have været; men imod alle Menneskers Tanke blev der intet af. Aarsagen er Gud og var faa Mennesker bekendt“⁵⁾). Disse Autobiografier er skrevne mange Aar efter Begivenhederne og af udprægede danske Patrioter; men ingen af dem giver Czaren hele Skylden for, at Foretagendet blev opgivet; dette tyder paa, at der ikke har dannet sig nogen offentlig Mening om Grunden til, at de kostbare Forberedelser blev spildte, og at i hvert Fald de Anskuelse, som Andreas Hojer i „König Friedrich des Vierten glørwürdigstes Leben“ har gjort sig til Talsmand for, ikke var slaede igennem: Czaren har villet ruinere Danmark, har villet overrumple København og Kronborg, slutte sig til Kongen af Sverige for sammen med ham at gaa løs paa Georg I, hvem Czaren saa inderligt hadede, og som nu for Alvor havde blandet sig ind i de „Nordiske“ Forhold.

Naar Bjelke Kaas nævner Misforstaaelse eller Mistanke som Anstødsstenen, har han aabenbart Ret. Den Mistænksomhed, hvormed man i København mødte Czarens noget for stærkt udprægede „Videbegærlighed“, den Omhu, hvormed man søgte at holde sig hans Hær fra Livet,

¹⁾ Bilag til Relat. aus Holland ¹⁰/₁₀.

²⁾ Scholten I. Breve ⁸/₁₀ 16.

³⁾ Løvenørns Konzept ³⁰/₁₀.

⁴⁾ Pers. Tidsskr. B. IV S. 200.

⁵⁾ Pers. Tidsskr. 3. I, S. 222

samtidig med at man viste ham og hans Gemalinde den mest udsøgte Opmærksomhed, bragte ham til at mistyde Frederik IV's Politik. De Forsinkelser, der skyldtes dansk Pengenød, preussisk Vrangvilje og Vejrligets Luner, tilskrev han onskabsfuld Beregning fra dansk Side, og han skruede sig op til den Opfattelse, at han vilde være bleven forraadt af dem, hvis han fulgte dem til Skaane¹⁾. I den nyeste Tid har Opmærksomheden vendt sig mod Peter I's maritime Politik²⁾; han har ikke været tilfreds med at faa Herredømmet over en Del af Østersøens Kyster; han har ogsaa tilstræbt Magten paa selve det store Indhav; det har derfor været ham mere magtpaaliggende at ødelægge den svenske Flaade og dens Basis, Carlskrona, end at hjælpe Danmark til at faa de skaanske Provinser tilbage³⁾; herpaa tyder den store Interesse, hvormed Schafirov i Mødet 10. Oktbr. modtog Admiral Norris' ufuldbaarne Plan om at angribe Carlskrona⁴⁾. Det er højst sandsynligt, at Czarens Iver efter at gennemføre Overgangen til Skaane er blevet svækket ved hans Ærgrelse over Gyldenløves slappe Optræden som Chef for den danske Flaade, men man tør dog ikke gaa ud fra, at den „danske Politik med fuldt Overlæg vilde undgaa at svække den svenske Flaade“, eller at Frederik IV havde tænkt sig, at Danmark og Sverige samlede vilde staa stærke overfor Czaren, naar han lod den svenske Flaade beholde sin Effektivitet og kun udelukkede den fra Handlefrihed under dette Felttog⁵⁾. En skandinavisk Politik laa i hvert Fald paa dette Tidspunkt Kong Frederik og hans Raadgivere temmelig fjærnt; men senere, under hans Efterfølger, gik det op for Folk som Arvid Horn, Carl Gustav Tessin, Løvenørn m. fl., at de to nordiske Magter ikke burde bekæmpe hinanden men staa Side om Side overfor Rusland. Længe varede det dog ikke, inden de gamle Stridsspørgsmaal atter dukkede op, hvorefter snart den ene, snart den anden af de Nordiske Magter søgte Støtte hos den vældige Østmagt, med hvem ingen af dem i Virkeligheden havde fælles Interesser.

Skønt den svenske Kystbevogtning var saa stræng, at kun ganske faa Desertører og Spioner slap over til Sjælland, vidste man dog ganske god Besked med de militære Forhold i Skaane; uagtet de Fanger, der

¹⁾ Holm: Danmarks Riges Hist. Bind V, S. 75.

²⁾ Arnold Munthes stort anlagte Værk: Karl XII och den ryska Sjömagten B. I—II. Stockholm 1924 og 1925.

³⁾ O. Bergersen: Tordenskjold S. 661,

⁴⁾ Side 311.

⁵⁾ Bergersen S. 661.

indbragtes af de smaa danske og russiske Kommandoer, som blev kastede i Land, gav meget afvigende Beretninger om de svenske Troppers Styrke og Beskaffenhed, kendte man dog Navnene paa de fleste Regimenter og anslog den samlede Styrke til 18—20,000 Md. i det allerhøjeste¹⁾; man vidste ogsaa, at Landskronas Værker var meget svage, og at Kystforsvaret ikke var meget værd. Om man har ventet at finde nogen Støtte hos Befolkningen i Skaane, fremgaar ikke af de danske Udtalelser; derimod mener den svenske Øverstkommanderende, at Skaaningerne vil forlade deres Regimenter, hvis Svenskerne efter Fjendens Landgang maa vige tilbage i Uorden²⁾.

Efter en ret besværlig og farefuld Rejse var Gehejmeraad Gørtz den 13. Juli kommen til Amsterdam for at virke for sin Herres Interesser ved at „opnegotiere“ Penge og svække de Nordiske Allierede ved at løse Sammenholdet mellem dem. Han fortalte vidt og bredt, at man i Sverige slet ikke var ængstelig for en Landgang i Skaane, da man havde store Troppestyrker derovre; han fortalte, at man havde 50000 Md., deraf 16,000 Ryttere; det gjaldt jo om at imponere dem, med hvem man søgte Alliance³⁾. I Skaane var man imidlertid ret bekymret og længtes meget efter, at Kongen skulde komme; der kom Breve til Haag, der meddelte, at han i Begyndelsen af Juni vilde gaa til Skaane for at „observere Fjendens Bevægelser“, og i Begyndelsen af Juli hed det sig, at han havde været der og befalet at befæste Landskrona; paa dette Tidspunkt betragtede General Örnstedt Faren som overhængende, men Kongen tog det hele med stor Ro; midt i Juni havde han givet den kommanderende General i Skaane Orlov til Medevi, hvor han brugte Kur sammen med General Mörner, der var Højstkommanderende paa den norske Grænse og Guvernør i Bohus Län m. m.⁴⁾; og dog vidste han godt, at der samledes store Flaadestyrker i Sundet og store Troppemasser paa Sjælland, hvortil Czaren med Gemalinde var ankommen⁵⁾. Kong Carl mente, at man ikke kunde forhindre Fjenden i at lande paa Skaanes Sydkyst; men den landstegne Hær vilde være nødsaget til at søge at faa fat paa Vestkysten, da den jo maatte basere sig paa Sjælland, og dette

¹⁾ En Liste dat. Kbhvn. 9. Aug. 1716 (Ny Kgl. Saml. 685^b i det Kgl. Bibl.) nævner 6 Rytter- og 5 Fodfolksregimenter foruden 2, der laa i Landskrona. Styrken angives til 6000 Ryttere og 4000 Infanterister foruden Garnisonerne.

²⁾ Örnstedt til Kongen ^{17/7} (Zimmermans förteckn. Södra Skånska Rytterrät.).

³⁾ Karol. förb. årsb. 1725, S. 193; v. Stöckens Relat. ^{12/6}.

⁴⁾ Breve fra Stockholm ^{20/5}, ^{10/7} (Bilag til Relat. aus Holld. ^{18/7}); Örnstedt til Kongen ^{26. Juni}
^{7. Juli}.

⁵⁾ Mörner til Kg. 20., 28. Juni (Skr. fr. Genguv. i Göteborg m. m.).

vilde forvolde Vanskeligheder¹⁾. Det var navnlig fra Helsingborg, at Meldingerne indløb²⁾; men store Ting har Kommandanten, Major Lanér, ikke at berette. Den 16. Septbr. n. St. driver en Mængde Hakkelse i Land udfor Retranchementet ved Råå; det antages, at den kommer fra Hvén; man har lagt Mærke til, at de Tropper, der laa paa Hvén, den 22. Septbr. var førte til København; men at de skulde føres bort fra Danmark, anede man ikke; den 29. Septbr. kom der fra Helsingør et Par 10. Oktobr. Svenskere, der 14 Dage forinden var undslupne fra København; de fortalte, at Russerne var indskibede, og at de Danske ogsaa var begyndt at gaa om Bord; man troede, at Russerne vilde lande mellem Ystad og Trelleborg, de Danske mellem Råå og Helsingborg; det havde nogle Russere fortalt dem i Helsingør; de havde ogsaa berettet, at Normændene vilde gaa over Grænsen, og at Czaren vilde til Tyskland, saa man vidste ikke, hvad man skulde tro; han havde imidlertid den 25. Septbr. ny Stil været i Helsingør og var over Land rejst tilbage til København³⁾.

Længe varede det, inden man i Sverige fik paalidelige Efterretninger om, at Fjenden havde opgivet sit Forehavende. Endnu den 1. Oktb. androg Admiralitetet i Carlskrona om at maatte sænke nogle gamle Skibe i Havneindløbene, da man mente, at Fjenden pønsede paa at ødelægge den svenske Flaade og dens Station⁴⁾. Først den 20. Oktbr. befalede Kongen, at Tropperne ved den norske Grænse skulde lægges i spredt Kantonnement, da der ikke lod til at skulle ske noget i Resten af Aaret⁵⁾; Tropperne i Skaane blev til Dels sendte hjem til deres Provinser paa et noget senere Tidspunkt⁶⁾. En Beretning fra Christianstad af 14. Novbr.⁷⁾ fortæller, at Resultatet af den dansk-russiske Alliance mod Sverige er blevet et Arbejde paa en svensk-russisk Særfred med Udelukkelse af Danmark, men med store Fordele for Sverige⁸⁾; videre fortaltes, at Stenbock var frigivet, og at 7 lige ankomne Fanger havde set ham gaa frit om i København med Kaarde ved Siden; han

¹⁾ Carl XII til Arvepr. af Hessen Aug. 1716 (Egenh. Br. Nr. 132).

²⁾ Skr. fra Kom. i Helsingborg Maj—Septbr. 1716 (Sv. R. Ark.).

³⁾ Lanérs Rapp. 5., 25., 29. Septbr.

⁴⁾ Lagermark S. 85.

⁵⁾ Riksreg. ²⁰/₁₀.

⁶⁾ Riksreg. ¹⁰/₁₁.

⁷⁾ Strödda Handl.

⁸⁾ At Gørtz under sit Ophold i Holland har forhandlet hemmelig med den derværende russiske Ambassadør, Fyrst Kurakin, fortaltes almindeligt (Karolinska förb. årsb. 1925, S. 191, 196).

kom meget hos Kongen; Czaren havde spurgt ham om, hvad han mente om en Landgang i Skaane, og dertil havde han svaret, at Udfaldet laa i Guds Haand; men sejrede de Svenske, havde de Danske fri Retræte, men det havde Russerne ikke, hvis de ikke formaaede at tage en eller to danske Fæstninger; da Czaren bad Kongen om at indrømme ham et Par Fæstninger, fik han et Afslag og opgav saa sin Plan om Overgang til Sverige. Historien er saare naiv, men den anonyme Brevskriver har forstaaet, at det drejede sig om mere end om Udsættelse. Sammenholdet mellem de Allierede var bristet, fremtidig Samvirke opgivet. Og det blev Resultatet af det sidste alvorlige Forsøg paa at tage de tabte skaanske Provinser tilbage. I 1808 og 1809 var Tanken oppe, der blev gjort Forberedelser, men de var langt fra at være færdige, da Planen opgaves; i 1716 var Angrebshæren samlet og Transportmidlerne til Stede, da der blev blæst af.

IV. Flaadevirksomhed udenfor Krigsoperationerne.

a. Konvojer.

FLAADENS Hovedopgave var i Forbindelse med Hæren at ødelægge Fjendens Stridskræfter og forsvare eget Land; men ved Siden deraf paalaa det den ogsaa at holde Forbindelsen vedlige mellem Kongens Riger og Lande over Østersøen og Nordsøen, over Sunde og Bælter, over Elben, ja over det store Hav til de fjærnere Dele af Norge, Færøerne og Island; den skulde beskytte den indenrigske og den Smule udenrigske Søhandel, som Danmark og Norge endnu kunde drive. Gik en Eskadre til Norge, eller kom den derfra, tog den større eller mindre Mængder af Handelsskibe med sig; men som Regel tilfaldt Konvojerinden de smaa armerede Fartøjer: dobbelte Chalouper, Hukkerter, Snaver og Fregatter, der skulde holde Styr paa de fjendtlige Kapere og mindre Krigsfartøjer, der vilde udskære Priser af de Handelsflaader, som var betroede til deres Omsorg; det var en stræng Tjeneste, der stillede Krav, som ikke altid kunde honoreres.

Generalkommissariatet bad jævnlig Admiralitetet om Skibe til at konvojere Korntransporterne, der bragte Rug til Mandskabet, Havre til Hestene; men det var naturligvis umuligt at sende et Skib, hver Gang der var Brug for det; man maatte beordre Konvojskibe til at gaa paa bestemte Ruter og føre Handelsskibene med sig paa Hen- og Tilbagevejen. Den 29. Febr. beordres Hukkerterne Christian V. Baad (Ltn. Peter Ohnsorg) og Landsort (Ltn. Ferry) til at gaa til Aalborg efter Rug; den 4. Marts sendes Løjtnant Schlüter til Ebeltoft, hvor han skal overtage Kommandoen over Brigantinen Fortuna efter Løjtnant Elias Brun, hvorefter han sammen med Løjtnant Møring paa „Justitias Baad“ skal føre Konvoj fra Ebeltoft til København og derpaa hente Brødskibe i Aarhus; „Sophie Hedevids Baad“ (Ltn. Laurids Dyster) skal i Marts konvojere fra Grønsund til København efter først at have advaret Brændeskipperne i Præstø Fjord om at blive, til han kommer tilbage, da der er

fjendtlige Chalouper i Sundet¹⁾). Den 31. Marts gaar Møring igen til Aarhus efter Brød; den 28. har Kaptlt. Christopher Handtberg paa Fregatten Bergens Galej faaet Ordre til sammen med Ltnt. Schlüter, hvem han vil træffe i Kyholm Sund, at konvojere en Del Skibe, der skal til jyske Havne eller til Norge; han sejler langs den jyske Kyst, afleverer efterhaanden de til Købstæderne bestemte Skibe og efterlader de norske i Fladstrand, hvorefter han gaar samme Vej tilbage og fører de til København bestemte Skibe dertil; Løjtnanterne Ohnsorg og Møring skal med deres Hukkerter drive paa Skipperne, saa at Magasinerne hurtigt kan faa deres Forsyninger. Løjtnant Dyster fortsætter i April Konvojeringsen til Grønsund og Nykøbing Falster, assisteret af Løjtnant Jacob Møller paa „Prins Frederiks Baad“; da den svenske Flaade er løbet ud, gaar Handelsskibene fra Grønsund og Smaalandsøhavet under Konvoj af Schoutbynacht Kaas' Fregatter Nord om Sjælland til København. Endnu i Slutningen af Juli gaar adskillige Skibe, der kom fra Smaalandsøhavet eller Slien, gennem Bæltet. Løjtnant Chr. Bruun paa „Prins Christians Baad“ sendes 27. April med en Konvoj til Randers Fjord; naar den er in salvo, gaar han til Kalundborg, fører en Hestetransport for Prins Carl og Prinsesse Hedevig til Aarhus, løber saa til Randers og fører en Konvoj derfra til København; Løjtnant U. Fr. Suhm med „Svenske Packan“ konvojerer et Par af Kongen fragtede Koffardiskibe til Isefjord, krydser mellem Hesselø og Kullen og tager Skibene med til København, naar de har indtaget deres Ladning; den 4. Juli sendes „Prins Frederiks Baad“ til Isefjord med en ganske lignende Ordre²⁾). 23. Maj fører Kaptlt. Handtberg og Ltnt. Schlüter en Konvoj til Jylland, deriblandt en Islandsfarer, der skal følges op forbi Skagen; et Par Dage efter gaar Kaptlt. Simon Sievers med en ny Konvoj til Jylland, ledsaget af Ltnt. Ebsen paa „Justitias Baad“; Handelsskibene faar 8 Liggedage og hentes saa tilbage af de samme 2 Skibe; den 30. Maj beordres Kaptlt. Grib paa „Vindhunden“ til at tage en Islandsfarer og en Færøfarer med sig og aflevere dem til Gabels Eskadre; den 2. Juli passerede „Bergens Galej“ og Dagen efter „Phønix“ Kronborg med Handelsskibe, der skulde til Jylland; den 3. løb „Hvide Falk“ ud med Islandsfarerne; men den 4. kom de alle tilbage til Sundet paa Grund af Modvind. Den 20. Juni beordres Fregatten Phønix (Kaptlt. Wodroff) til at ledsage en Del tomme Skibe til Grønsund, krydse udenfor, medens

¹⁾ Adm. Kopib. $\frac{29}{3}$, $\frac{4}{8}$, $\frac{14}{8}$, $\frac{0}{8}$.

²⁾ Adm. Kopib. $\frac{81}{8}$, $\frac{28}{8}$, $\frac{14}{4}$, $\frac{7}{4}$, $\frac{22}{4}$, $\frac{11}{5}$, $\frac{14}{5}$, $\frac{22}{5}$, $\frac{22}{7}$, $\frac{7}{7}$, $\frac{27}{4}$, $\frac{2}{5}$, $\frac{4}{7}$;
Adm. I. S. $\frac{20}{5}$.

de bliver ladede, og føre dem tilbage til København. Et Par Dage efter beordres Kommandør Christophersen, der med „Göteborg“ og „Södermanland“ skal til Gabels Eskadre, til at medføre en Konvoj til Norge¹).

For at lette Flaadens Smaaskibe og spare dem for nogle af de anstrængende Ture foreslog Admiralitetet at holde Krydsere mellem Femern og Rødsand, Gedser og Rostock, Kullen og Grenaa, saa vilde Landetatens Generalkommissariat ikke mere have Brug for Fregatterne Andrikken og Makrelen, som de hidtil havde brugt til at konvojere med, men kunde nøjes med at lade en af sine Hukkerter følge med Skibene til deres Bestemmelsessted; de Fregatter, der konvojerede paa Jylland, skulde saa hver Gang medføre de sejlklare Magasinskibe²). Generalkommissariatet svarede imidlertid, at „Andrikken“ førte Koffardiskibe fra Jyllands Østkyst til Fladstrand og „Makrelen“ fra Limfjorden til København; de 4 Hukkerter havde hver sin Opgave; Kornet vilde ødelægges, hvis det ikke transporteredes hurtigt; intet Skib kunde undværes³).

Under Forberedelserne til Overgangen til Skaane blev store Mængder Furage og Proviant sendt fra Jylland og Hertugdømmerne til Sundet. Til Koffardiskibenes Beskyttelse blev der truffet særlige Foranstaltninger: Kaptajnløjtnant Lemvig blev 4. August beordret til med „Hvide Ørn“ snarest at løbe ud i Kattegat til Beskyttelse af Korn- og Furageskibe, der kom fra Bæltet; Løjtnanterne Sthyr paa „Kronprinsens Galej“, Arenfeldt paa „Kullen“ og Leth paa „Ræven“ skulde slutte sig til ham, der skulde tage „Postillon“ og „Prins Christians Baad“ med Konvojer under sin Beskyttelse; den 12. August fik de imidlertid Ordre til at blive i Sundet, indtil „Södermanland“ og „Nældebladet“ kom fra København⁴). Disse vilde mellem Skagen og Göteborg træffe de 2 store Fregatter Søridderen (Kapt. Vossbein) og Raa (Kapt. Neuspitzer) kommende Nord fra; sammen med dem skulde de blokere Göteborg og hindre Kapere og andre armerede Fartøjer i at løbe ud; naar saa Kommandør Christophersen paa „Göteborg“ kom med en Konvoj fra Norge, skulde de følge ham forbi Kullen og saa vende tilbage til deres Station og tage ham med. „Mod Formodning“ løb baade „Södermanland“ og „Göteborg“ ind i Sundet, hvor de dog kun fik Lov til at forblive, til de havde faaet deres syge Folk ombyttede med raske og fornyet deres Ølbeholdninger⁵). I det hele var Admiralitetet ikke fornøjet med

¹) Adm. Kopib. 28/6, 29/6, 30/6, 20/6, 22 6; Adm. I. S. 3., 4. Juli.

²) Adm. Kopib. 8/7.

³) Adm. I. S. 11/7.

⁴) Adm. Kopib. 4., 8., 12., 18. Aug.

⁵) Adm. Kopib. 7., 10. Septbr.

den Maade, hvorpaa Tjenesten i „Nordsøen“ blev forrettet, efter at Gabels Eskadre var gaaet til Hovedflaaden. Chefen for „Kronprinsens Galej“ maa døje slemme Spydigheder: det har glædet Admiralitetet at erfare, at han er i Live, og hans Skib i Behold; men, hvis han ikke viser bedre Konduite, bliver paa sin Post og rapporterer flittigere, vil han blive kaldt hjem; ogsaa Løjtnant Schlüter paa „Fortuna“ faar en Næse, fordi de Havreskibe, han skulde hente i Horsens, er ankomne, uden at man har set eller hørt noget til ham selv. Det maa imidlertid ikke glemmes, at de Orlogsskibe, der opererede i „Nordsøen“, var af temmelig daarlig Beskaffenhed, og at Smaaskibenes Opgaver jævnlig oversteg deres Kræfter. Den lille Snav Neptunus (Løjtnant Normann), som i Marts havde ført Tordenskiolds Broder, Kaptajn Caspar Wessel, ned fra Norge og landsat ham ved Villingebæk, nær Nakkehoved, løb derefter op til Fladstrand for at hente Post, havde et Sammenstød med 2 armerede svenske Fartøjer, tog det ene og førte Fangerne til København, hvor de gav Oplysninger om Forholdene i Göteborg¹⁾. Den 3. Aug. løb „Neptunus“ ud fra Fladstrand med 37 Skibe, der skulde til Bæltet; ved Stavshoved blev han angrebet af en 28 Kanonsfregat, der først havde hejst dansk Flag og skudt dansk Løsen, men som derefter gav ham et halvt Lag, der dog ikke gjorde synderlig Skade; men da der yderligere kom en mindre svensk Fregat og en vel sejlene Hukkert, var der ikke Tale om Modstand; 3 Koffardiskibe blev tagne, 3 løb i Land paa Havknude Flak; med Resten slap Normann ind paa Ebeltoft Vig²⁾. Disse Skibe havde „Beskærmeren“ taget med ned fra Norge og afleveret i Fladstrand; Etatsraad Bille til Ellinggaard, som stod Regeringen bi med Transporttjenesten, anstrængte sig for fra Fladstrand, Sæby og Hals at faa „Søridderen“, „Svenske Sophie“, „Packan“, m. fl. Smaaskibe sendt ned til Ebeltoft Vig; det blev lagt ham til Last af nogle af Aarhus Borgere, der havde mistet et Par Skibe, at han havde ladet den lille Snav, der kun førte 6 smaa Kanoner og 4 Basser, ganske alene konvojere den store Flaade, da der dog laa 3 Orlogsmænd og 3 Fregatter ved Fladstrand; men han svarede, at disse Skibe skulde krydse mellem Göteborg, Marstrand og Skagen³⁾.

Købmænd og Redere var ikke tilfredse med den Maade, hvorpaa Konvojeringsen blev udført; i Maj klager de københavnske „Negotianter“ over, at en Del Skibe med kostbare Laster, deriblandt flere Islands-

¹⁾ Adm. I. S. 12/s, 8/11, 27/s.

²⁾ Adm. I. S. 4/s.

³⁾ Adm. I. S. 10/s, 17/s.

farere, der gerne skulde gøre en Tur endnu, snart et helt Aar har ligget i Norge, De naaede dog at faa Islandsfarerne hjem, og i Begyndelsen af Juli afsejlede de paa ny under Konvoj af Fregatten „Svenske Falk“, som den 19. Oktbr. ledsagede dem tilbage, men maatte løbe ind til Bergen i Norge¹⁾. Den 9. Decbr. løb Kaptlt. Lemvig paa „Hvide Ørn“ ud fra Flekkerø for at føre Islandsfarerne til København; det blev en voldsom Storm; Fregatten fik sine Sejl flængede, tog Vand ind og fik Proviant og Krudt ødelagt; denne Fregat var i Oktober sammen med „Højenhald“ (Kapt. C. Güntelberg) sendt ud for at krydse mellem Lindesnes — Dogger Sand — Skudesnes; forskellige Købmænd og Redere havde gjort Konseillet opmærksomt paa den store Fare, der truede de Skibe, der fo'r paa Island, Holland, Frankrig, England og Norge; der blev gjort Indstilling til Kongen, og efter lange Overvejelser blev de to store Fregatter sendt til disse Farvande²⁾.

Det vilde føre for vidt at omtale alle disse Togter, Flaadens lette Skibe foretog til Beskyttelse af Handel og Trafik; her skal endnu kun nævnes, at Kommandør Wiglas Schindel med „Nordstjernen“, „Island“ og „Delmenhorst“ midt i Novbr. sendtes til Østersøen for at dække de store Brændsels- og Tømmertransporter fra Pommern og Holsten; Smaaskibene Phønix, West Vlieland, Packan, Ræven og Fortuna blev attachederede den lille Eskadre, Trods den store Virksomhed, der blev udfoldet, savnes i nogen Grad et System i Konvojeringsen; der er nok et Tilløb dertil, idet Kyholm Sund anvendes som en Etapestation paa Ruten København—Jylland, ligesom Grønsund er Etapestation for Trafikken Syd paa; men ofte gives der Ordre, gældende for enkelte Tilfælde, hvorved der baade spildtes Tid og Kræfter.

b, Den Glückstadtske Ekvipage.

Under 11. Novbr. 1715 havde Kongen befalet, at Ekvipagen i Glückstadt skulde ophæves med Undtagelse af en Udligger og 2 Konvojskibe³⁾. Sætetatens Generalkommissariat anmodede derfor Admiralitetet om at foranledige, at de andre armerede Fartøjer blev aftaklede og samtlige Maanedstjenere „forløvede“ med Undtagelse af Besætningerne paa de 3 Smaaskibe, der skulde gøre Tjeneste⁴⁾. Ekvipagen var

¹⁾ Adm. I. S. 10¹/₅, 4¹/₇, 28¹/₁₁.

²⁾ Adm. Kopib. 81¹/₈, 8.—10.—13. Oktbr.

³⁾ Kgl. udf. Exped. 11¹/₁₁ 15.

⁴⁾ Adm. I. S. 7¹/₁.

nu i og for sig ikke meget værd; af dens 2 store Skibe havde „Ditmarsken“ i længere Tid været afgivet til Hovedflaaden, medens „Stormarn“ saa at sige aldrig blev benyttet, da det hverken egnede sig til Tjeneste i rum Sø eller paa Floden; de 8 øvrige Fartøjer var i Grunden kun Jagter, skønt nogle af dem under Tiden benævnedes Fregatter; de største af dem førte 10—12 smaa 3 Pd.s Kanoner med en Besætning paa 50—60 Md.; de mindste havde kun 2 Pds. Kanoner og 25—30 Md. om Bord. Fregatten Meermin havde nylig faaet en Hovedreparation og kunde godt anvendes; men „Junker“ og „Prins Frederik“, der hørte til de større, var i en miserabel Forfatning; det kunde blive svært nok at finde 3 brugbare Skibe. Ekvipagens Chef, Kommandør E. Ph. Paulsen, udbetalte i Begyndelsen af Aaret til hele Personalet, baade dem, der blev, og dem der skulde afgaa, de 3 Maaneders Gage, der var tilstaaet dem; men de aftakkede fik ikke, hvad der ellers i Reglen fandt Sted, deres Afregning, som de saa haardt trængte til; af Aarstjenere blev der 6 tilbage, men Kommandøren mente ikke, at der var Brug for dem alle. Der blev imidlertid nok for dem at gøre; de blev sendte ud for at hverve i Hertugdømmerne, medens Ekvipagens Chef i samme Øjemed opholdt sig i Hamborg¹). Som Forholdene laa, var Glückstadt i 1716 ikke meget udsat for en Belejring, og dog var Kommandør Paulsen bange for, at Udrustningerne i Göteborg gjaldt denne Fæstning, om hvis daarlige Forfatning de fangne svenske Officerer, der gik frit omkring, vidste god Besked²). Den Bekymring kunde han nu have sparet sig; Forholdene ved Halvøens Vestkyst var saa fredelige, at Kornskibene fra Ringkøbing og Ribe i Begyndelsen af Maj sejlede op ad Elben uden Konvoj. Efter Anmodning fra Feltkommissariatet havde Paulsen udrustet „Paradies“ og en anden lille Skude; men da Kongen den 1. Maj kom til Glückstadt, befalede han, at der indtil videre ikke skulde sendes mere Korn ned fra Vestjylland, og saa blev der ingen Brug for Konvojskibe³). Nu var kun Udliggeren tilbage; Kommandøren vilde lade den visitere de hamborgske Grønlandsfarere, der løb ned ad Elben, for at se, om de havde Rømningsmænd om Bord; men dertil vilde Kongen ikke give Tilladelse⁴).

Da Kongen efter den oprindelige Plan skulde møde Czaren i Lauenborg eller Lyneborg, blev v. Paulsen adspurgt, om hans Skibe kunde

¹) Side 25; Adm. I. S. $\frac{7}{1}$; Kgl. Exped. Sætaten vedk. $\frac{11}{4}$, $\frac{19}{6}$.

²) Adm. I. S. $\frac{14}{2}$.

³) Feltkom. til Adm. $\frac{19}{4}$; Paulsen til Krigskanc. $\frac{4}{5}$; til Adm. $\frac{5}{5}$.

⁴) Ref. Sag. Pro Mem. Marts 1716.

gaa saa langt op ad Floden; han svarede, at Farvandet var meget grundt, og at Tidevandet gjorde sig gældende; han gjorde dog de 3 mest plat-gaaende Fartøjer klare og fik med Besvær de nødvendige Lodser opdrevet; den 15. Maj laa Fartøjerne ved Altona; „Ny Jagt“ førtes af Kaplt. Risbirch, „Güldenstern“ af Ltn. Holst og „Torenschuyt“ af Ltnt. Putjens, den samme, der i 1700 med saa megen Konduite havde dæmpet en Bombe, som var falden paa „Prins Christian“¹⁾. Hans Skude var provianteret for 1 Maaned, de andre for 14 Dage; „Paradies“, der i den Anledning blev demonteret, blev ogsaa sendt til Altona for at transportere Kongens Bagage²⁾. Da det endelig blev bestemt, at Mødet skulde finde Sted udenfor Hamborg, blev Lodserne aftakkede, og Jagterne indlagte; Torenschuyt blev Udligger; faa Dage efter blev 2 Jagter og 5 Chalouper paa ny sendte til Altona til Czarens „Divertissement“, og den 3. Juni førte 3 af disse ham til Harburg, hvorfra han rejste til Pymont³⁾.

Helt uden Virksomhed blev Ekvipagen dog ikke i 1716. De svenske Officerer, der var bleven Krigsfanger ved Stralsunds og Wismars Overgivelse, flygtede i store Skarer fra preussisk Territorium og begav sig til Lybæk og Hamborg, hvorfra de drog til Holland og videre ad Søvejen til Hjemlandet; de var ganske vist bundne ved Revers; men det var blevet Praxis ikke at tage Hensyn hertil. Den 25. Septb. indberettede Residenten i Hamborg, at der i Byen var 300 svenske Officerer og Soldater, som ventede paa gunstig Vind for at tage til Holland; han gav v. Paulsen et Vink, og nogle Fanger blev da ogsaa tagne om Bord paa de ned ad Elben gaaende Skibe, men de allerfleste passerede Floden højere oppe, hvor de danske Jagter ikke kunde komme til, og slap over paa hannoveransk Grund for til Lands at naa Cuxhafen, hvor hollandske Skibe ventede dem⁴⁾. Midt i Septb. gav Hagedorn v. Paulsen et Vink om, at en Del, Gehejmerraad Gørtz tilhørende Sager skulde føres ad Søvejen fra Hamborg til Holland; Kapt. Petersen paa „Güldenstern“, der fungerede som midlertidig Udligger, beslaglagde da en Karosse, en Del Møbler, Vine m. m., og Kongen resolverede, at Sagerne skulde tilfalde Fæstningens Kommandant, Ekvipagens Chef og Udliggerens Besætning; de blev vurderede til 835 Rdlr. 39 S. Generalmajor Fuchs og Kommandør v. Paulsen fik hver en Tredjedel; Resten fik Kaptajnen og hans

¹⁾ Bind I, S. 419.

²⁾ Adm. I. S. 5., 12., 15. Maj.

³⁾ Side 207; Adm. I. S. 29. Maj, 2., 5. Juni.

⁴⁾ Adm. I. S. 2., 3., 13., 19., 24. Oktbr., 24. Novbr.

Matroser¹⁾. Den ene Arbejdet, den anden Lønnen! Ekvipagens vigtigste Opgave var dog at konvojere det i Holland bestilte Krudt. Det drejede sig om 6000 Ctn.; den første Tredjedel skulde leveres, strax efter at Bestillingen var kommen Leverandørerne i Hænde, d. v. s. i Begyndelsen af Maj; Resten skulde leveres i 2 Rater med 6 Ugers Mellemrum²⁾. Den 3. August indberetter Landetatens Generalkommissariat, at først nu var 2000 Ctn. færdige og indladede paa et Par hollandske Smakker; der maatte sendes en stor Fregat for at konvojere dem, da nogle Kapere fra Dunkerque havde faaet øvensk „Kommiss“. Da Gabels Eskadre havde forladt „Nordsøen“, fandt man det for risikabelt at sende Krudtet Nord om Jylland, og det blev bestemt, at Ekvipagens Fartøjer skulde konvojere det fra Wesermundingen til Glückstadt³⁾. „Torenschuyt“ blev sendt afsted, men sprang læk og laa for Modvind ved Cuxhaven; den 13. Septbr. kom det til Wesermundingen, men traf ikke Hollænderne; „Paradies“ under Kaplt. Risbrich blev med stort Besvær klargjort og afsejlede den 30. Oktbr. for at lede efter dem; men den 6. Novbr. kom 2 hollandske Smakker sejlene til Glückstadt uden Konvoj; de havde slet ikke været paa Weseren og stak for dybt til at gaa over Watterne; for god Vind var de sejlede over Søen direkte fra Amsterdam. Man kunde altsaa have sparet al den Ulejlighed med at udruste de daarlige Skibe. Af de 6000 Ctn. Krudt blev i 1716 kun de 2000 sendte til Danmark⁴⁾.

Da det vilde koste 7000 Rdlr. at reparere de to brøstfældige Jagter Junker og Pr. Frederik, medens man for 8000 kunde faa 2 nye af samme Størrelse, indstillede v. Paulsen at tage, hvad der kunde bruges af de gamle Skibe, sælge Skrogene og bygge et Par nye⁵⁾. Kongen vilde kun have 1 nyt Skib og gav Ordre til at indkomme med et Overslag; for ca. 4000 Rdlr. kunde man bygge et Skib med Dimensionerne 80 × 20 × 9 Fod, og de gamle Skibe indbragte ved Auktion 451 Rdlr. Den nye Jagt blev paabegyndt den 3. Decbr.; den skulde have 2 Master og føre 16 Kanoner⁶⁾; den passede godt til den beskedne Rolle, den Glückstadtske Ekvipage skulde spille.

¹⁾ Hagedorns Relat. 18., 22. Septbr.; v. Paulsen til Kongen ^{22/9}, til Adm. ^{9/10}; Kgl. udf. Exped. ^{19/10} Nr. 2089.

²⁾ Tyske Kopib. ^{7/4} Nr. 286.

³⁾ Adm. I. S. ^{8/8}, ^{29/8}; Kgl. udf. Exped. ^{21/8} Nr. 1755.

⁴⁾ Adm. I. S. 4., 18., 25. Septbr., 19., 27. Oktbr., 6. Novbr.

⁵⁾ v. Paulsen til Kongen ^{17/7}.

⁶⁾ Adm. I. S. 14., 18. Aug., 30. Oktbr.; Kgl. udf. Exped. ^{19/11} Nr. 2253.

NAVNEREGISTER.

- A**dlerfelt, Pehr, sv. Ob., f. 1680, d. 1743. Genm., Friherre, Rigsraad. 71.
 Ahlefeldt, Cai Burchard, Greve, Ob., Gehejmeraad, f. 1671, d. 1718. 225.
 Albedyhl, Christer Henrik, sv. Genadj., d. 1750. Genm., Ldsh. 272.
 Albedyhl (Albedyl), Heinr. Otto, sv. Ob. og Genadj., f. 1666, d. 1725. Frih., Genlt., Overkom. i Hamb. 135.
 Alexei Petrovitsch, Søn af Czar Peter I, f. 1690, d. 1718. 300.
 Alsback, Jacob, Proviantforvalter i Norge, d. 1717. 161, 235.
 Appelman, Gustav Gabriel, sv. Ob., f. 1656, d. 1721. Genlt., Friherre. 20, 280, 281.
 Arenfeldt, Laurids Below, Søkadet, f. 1693, d. 1727. Prmlt. 332.
 Arentskjold, Ezechias Levin, Ob., f. 1682, d. 1744. Genlt. 232.
 Arnoldt, Hans Jac., Ob., f. 1669, d. 1758. Feltmarsk., Gehejmer. 104, 268.
 Arvidsen, Sten (Natt och Dag), sv. Ob., f. 1681, d. 1730. Genm., Friherre af Sture. 180, 181, 275.
 Aschenberg, Chr. Ludv., sv. Genm., f. 1662, d. 1722. 72, 77, 92, 93, 121—124.
Bakke, Ole Svendsen, Klokker paa Id, d. 1716. 124.
 Barchely (Barcley), Steffen, Kapt., d. 1732. Major. 235.
 Bardenfleth, Joh. Fr., Ob., f. 1674, d. 1736. Genlt. 267.
 Barfoed, Niels Larsen, Adm., f. 1650, d. 1730. 8, 47.
 Bauer, Georg, russ. Genlt., d. 1719. 244, 262, 265, 266, 304, 320.
 Becker, Statius, Kommandør, f. 1681, d. 1725. 9.
 Becker, Thiel Erik, Kapt., d. 1726. Major. 231.
 v. Beckern, Joh. Vilh., sv. Ob. 18.
 Been, Henrik, Lnt., Afsk. 1720. 112, 113.
 Bernstorff, Andr. Gottlob, hann. Statsmand, f. 1649, d. 1726. 200, 209, 211—216, 219, 245, 304, 306.
 Bestenbøstel, Otto Adolf, Oblt., d. 1719. Ob. 240, 241, 264.
 Béthune, Paul, sv. Oblt., f. 1661, d. 1729. Ob. 280.
 Bibow, Hans Henr., Ob., f. 1653, d. 1720. 268.
 Bildstein, Eberhardt, sv. Ob., f. 1673, d. 1758. Genlt. 18.
 Bildt, Daniel, sv. Ob., f. 1671, d. 1723. 274.
 Bille, Jørgen, Etatsr., Ejer af Ellinggaard, d. 1736. Stiftamtmd. 333.
 Bille, Michael, Kommandør, f. 1680, d. 1756. Adm. 9, 29, 253.
 v. Bippen, Joh. Henr., Ob., d. 1722. Komm. paa Bornh., Brigadér. 171.
 Bjelke, Thuro (Ture) Gabr., Greve, sv. Ob., f. 1684, d. 1763. Rigsr., Genm. 92, 125.
 Björnberg, Carl, sv. Ob., f. 1656, d. 1721. 275.
 Blix, Steen Christersen, Oblnt., f. o. 1670, d. 1722. Ob. 174.
 Blixenkroner, Hans, Etatsr., Medl. af Slotsl. i Norge, f. 1661, d. 1730. 65, 115

- Bohn, Herman Jensen, russ. Genmajor, f. 1672, d. 1743. General en Chef. 263.
- Bonar, Jac. Pet., Genm., d. 1717. 8.
- Boström (adl. Strömhjelm), Arvid Aug., sv. Kornet, f. 1685, d. 1767. Major. 108.
- v. Bothmer, Fr. Joh., Greve, hann. Genlt. og Gesandt i Kbhvn., f. 1658, d. 1729. 212, 302, 304—307, 310, 312.
- Boysen, Chr., Komkapt., f. 1679, d. 1739. Kom. 162, 237.
- Boysset, Laurence, Genlt., d. 1728. 232.
- Brandis, Petrus, Resid. i Lybæk, Justitsr., Afsk. 1724. Etatsr. 265, 266.
- Bredal, Peter, russ. Kapt. i Fl., d. 1756. Viceadm. 197, 217, 251.
- Brockdorff, Bendix, Genm., f. 1640, d. 1719. 232.
- Brockenhuus, Jørg. Otto, Ob., f. 1664, d. 1728. 61, 69.
- Brun, Elias, Ltnt. i Fl. 330.
- Brun, Hans Jacob, Oblt., f. o. 1661, d. 1739. Genm. 69, 77, 93, 94, 124, 128, 138, 170—178.
- Bruun, Chr. Christiansen, Ltnt. i Fl., f. 1677, d. 1751. Kom. 331.
- Brüggemann, Ulr. Freder., Oblt., f. 1671, d. 1735. Ob. 80—84, 88, 89.
- Buch, Peter Hansen, Købmd. paa Bragernes. 99, 100, 114, 115, 164.
- Buchholtz, Niels, Amtsforvalter i Nyborg. 34, 35.
- Buchner, Conrad, Oblt., f. 1661, d. 1734. 232.
- Budde, Vincens, Brig., f. 1660, d. 1729. Genm. 61, 79, 102, 103, 118, 129—131, 138, 165, 166.
- Burenskiöld, Jac. Nilsson, sv. Gnl. og Landshvdg., f. 1655, d. 1738. 41, 271, 284.
- Burguer, Arnold Niclas, sv. Oblt., f. 1685, d. 1724. Ob. 276.
- Buturlin, Ivan Ivanovitsch, russ. Genlt., f. 1661, d. 1739. Gen. en chef. 243, 288.
- Bülow, Frederik, Kapt., d. 1720, 13.
- Böhm, Jacob, Overinsp. i Laurvig. 166.
- C**allenberg, Otto Carl, Greve, Ob., f. 1686, d. 1759. Gehraad., Landdrost. 36, 104.
- Calmander, sv. Kapt. 111.
- Calneyn, Frederik, Kapt., d. 1716. 167.
- Capion, Etienne, Stabsmarketender, d. o. 1748. Theaterprivilegie-Ejer. 228.
- von Cappelen, Gabriel, Købmand paa Bragernes, f. 1674, d. 1758. 99, 100, 114, 115, 164.
- von Cappelen, Otto, Borger paa Bragernes, d. 1742. 99, 100, 114, 115, 164.
- Carl XII, Konge af Sv., f. 1682, d. 1718. 5, 19, 20, 40, 56, 59, 71, 73, 77, 83—94, 107, 111, 121—125, 130—139, 157, 162, 163, 167, 173, 176—178, 187, 188, 191, 210, 211, 220, 221, 270, 271, 277, 281—285, 327, 328.
- Carl Leopold, Hert. af Mklbg.-Schw., f. 1679, d. 1747. 196, 199—203, 205, 213, 245, 246.
- Carl Rudolph, Hert. af Württemberg-Neustadt, dansk Gen., f. 1667, d. 1742. 5, 32, 225, 288, 289.
- Carnarvon, Lord, eng. Statsmd. 217.
- de Chateaufort, Louis François de l'Aubespine, Markis, frsk. Diplom. 213.
- Christian August, Administrator, Prins af Holst.-Gott., Fyrstbiskop af Lybæk, f. 1673, d. 1726. 6.
- Christophersen, Christoph, Kom., d. 1718. 161, 237, 332.
- Cicignon, Fr. Christoph, Genm., f. 1667, d. 1718. 61, 79, 102, 103, 118, 119, 134, 138, 166.
- Colbiørnsdatter, Anna, Præstekone, g. m. Sognepr. Jonas Ramus, f. o. 1665, d. 1736. 111.
- Colbiørnsen, Hans, Borger i Fredrikshald, f. o. 1680, d. 1754. 155, 176.
- Colbiørnsen, Peder, Borger i Fredrikshald, f. 1683, d. 1738. 69, 124, 155, 156, 171, 173, 178.
- Cold, Johan, Sognepr. til Borge, f. 1683, d. 1762. Provst. 165.

- Collin, Peter Tønder, Ltnt., d. 1733. Major. 92, 110, 111.
- Conradi, Furageforv. 227.
- Coucheron, Anton Jacob, Kapt., f. 1682, d. 1736. Ob. 121.
- Coucheron, Iver, Oblnt., Afsk. 1722, d. o. 1725. 89, 125.
- Coyet (Coijet), Gust. Vilh., sv. Ob., f. 1678, d. 1727. 20.
- de Croissy, Henri François Colbert, Greve, frsk. Genlt. og Diplom., f. 1677, d. 1727. 6, 206.
- Cronhjelm, Gust., sv. Statsm., kgl. Raad, f. 1664, d. 1737. 77.
- Cronstierna, Carl Henr., sv. Ob., d. 1717. 18.
- Cruys, Cornelius, russ. Adm., f. 1657, d. 1727. 249.
- D**ahl, Niels, Maanedes Kaptlt. i Fl., 162, 187.
- Dahlfelt (opr. Björckmann), Anders, sv. Ltnt., f. 1689, d. 1738. Major. 91, 133.
- v. Deden, Ebbe Claus, Ob., f. 1675, d. 1728. Genm. 267.
- Degen, Christian, Løjtn. i Fl., d. 1745. Kapt., Færgemand. 26.
- Deichmann, Bartholomæus, Biskop, f. 1671, d. 1731. 96—99.
- De la Gardie, Magnus Jul., Greve, sv. Genm., f. 1668, d. 1741. Öfverste Marskalk, Genlt. 125.
- De la Val, Carl Magnus, sv. Oblt., f. 1680, d. 1749. Ob. 71.
- de l'Etang, Henri Clavel, Kapt. i Fl., f. 1680, d. 1748. 162, 186, 187.
- v. Delwig, Bernhard Reinhold, sv. Oblt., f. 1686, d. 1741. Ob. 72.
- Delwig, Carl Gustaf, sv. Genmajor, d. 1716. 76, 106, 125, 130, 135—138, 157, 173, 176.
- v. Dewitz, Frantz Joach., Gen., f. 1666, d. 1719. Gehraad. 5, 29, 196, 204, 223, 229, 232, 288, 289, 291—294, 302, 304, 305.
- v. Dewitz, Ulr. Otto, Genm., f. 1671, d. 1723. Genlt. 232, 268.
- Dilleben, Joh. Andr., Oblnt., f. 1661, d. 1733. Ob. 27.
- Dillerud, Jens Svendsen, Sklt., d. 1730. 84, 88.
- Dolgorucki, Wassilij Lukitsch, Fyrste, russ. Ambassadør i Danm., d. 1739. 194—199, 204, 208, 218, 228, 246, 294, 296, 299.
- Dolgorucki, Wassilij Wladimirovitsch, Fyrste, russ. Genlt., f. 1667, d. 1746. Feltmarsk. 264, 265.
- Donop, Simon Henr., Brig., d. 1727. Genm., Amtmd. 52, 267.
- Dreesen, Dan. Ditl., Krigskomm., d. 1755. Genaud. 234.
- Dyssel, Martin (adlet de Falkenskjøld), Ltnt., d. 1746. Ob. 324.
- Dyster, Laurids, Ltnt. i Fl., d. o. 1720. 330, 331.
- E**bsen, Hans, Prmlt. i Fl. 11, 22, 331.
- Edinger, Vilh., Vinhdler., f. 1659, d. 1733. Direkt. f. Vestind. Komp. 249, 324.
- Eickstedt, Valentin, Overkrsekr., Gehejmer., f. 1669, d. 1718. Amtmd. 5, 171.
- Eilers, (Ehlers), Chr., Kapt. i Fl., d. 1724. Kom. Kapt. 34, 234, 242.
- Emhausen, Claus, Major, d. o. 1724. 80—83, 86, 88.
- Ernst, Joh. Bartram, Politimester i Kbhvn., f. 1663, d. 1722. Etatsr. 8, 54, 249.
- v. Eynden, Albr. Philip, Genlt., f. 1665, d. 1731. 32, 34, 51—54, 225, 228, 229, 232.
- F**abrice, Wiprecht Ludw., hann. Diplom., d. 1724. Gehejmer. 199, 209.
- Fahlström, Ludvig, Friherre, sv. Om-buds Raad, f. 1655, d. 1721. Præsidi. i det Wismarske Tribunal. 77.

- Falkenberg, Melcher, sv. Ob., f. 1677, d. 1716. 71, 122, 130, 131.
- v. Faltzburg, Axel, sv. Genm., Lds-høvd., Friherre, f. 1645, d. 1728. 284.
- Feif, Casten, sv. Statssekr., Frih., f. 1661, d. 1739. Præsæs i Statskont. 77, 284.
- Ferry, Lorentz, Ltnt. i Fl., f. 1691, d. 1752. Kom.kapt. 49, 330.
- Ferry, Peter, Oblt., Afsk. 1725, d. 1730. Ob. 70.
- v. Fersen, Hans, Baron, sv. Ob., f. 1683, d. 1736. Genlt. 71.
- Fischer, Michael, Major, Afsk. 1724. Oblt. 232.
- Fock, Gust., sv. Ob. 18.
- Franck, Andr., Oberst, Afsk. 1724. 8.
- Frederik IV, Konge af Danmark, f. 1671, d. 1730. 5, 7—9, 14, 32—37, 48, 53—55, 63—65, 100—105, 115, 118, 131, 142, 150, 151, 159—162, 167, 178, 189, 190, 195—199, 201—209, 214, 215, 218—220, 223, 226, 228, 231, 235, 239—242, 246—249, 252—255, 259, 266, 287—300, 304—310, 317, 322—325, 335, 337.
- Frederik, Arvepr. af Hessen, f. 1676, d. 1751. Konge af Sverige. 22, 73, 76, 77, 86, 163, 192, 285.
- Frederik Vilhelm, Konge af Preussen, f. 1688, d. 1740. 194, 195, 198—203, 207, 209, 238, 240, 241, 245, 306, 307, 318, 320.
- Frederikke Sophie Wilhelmine, preuss. Prinsesse, f. 1709, d. 1758, Markgrevinde af Bayreuth. 248.
- Friis, Floris, Kom.kapt., f. 1680, d. 1750. 29, 101.
- Friis, Jochum, Kaptltnt. i Fl., f. 1676, d. 1745. Kom.Kapt. 42.
- Frijs, Chr., Greve, Ob. og Genadj., f. 1691, d. 1763. Genlt. 102, 104, 105.
- Frijs, Jesper, Ob., f. 1673, d. 1716. 36.
- Frost, Fabian, Overkonduktør, d. 1737. Oblnt. 105.
- Fuchs, Andr., Genmajor, Amtmd. i Rendsborg, Gehrd., f. 1641, d. 1720. 325.
- Fuchs, Joh. Siegismund, Genm., d. 1719. 204, 336.
- Fuchs, Rutger, sv. Oblt., f. 1672, d. 1753. Genm., Frih., Overstath. i Stkhlm. 125, 173, 174.
- Fues, Reinholdt, Krigskommissær, d. efter 1725. Krigsraad. 229.
- Fynbo (Finnebo), Maj. i engelsk Tjen. 216, 219.
- Gabel, Christian Carl, Viceadmiral, f. 1679, d. 1748. Adm., Stiftamtmd., 8, 27, 28, 41, 48, 101—104, 117—119, 126—134, 140—162, 179, 183, 187—189, 216, 233, 235, 253, 254.
- Gaffron, Adam Abrah., Genm., f. 1665, d. 1738. 52, 232, 268.
- Garmann, Joh. Henr., Ob., f. 1664, d. 1748. 61, 166.
- Gathe, Chr. (adl. Gathenhjelm), sv. Kaprereder, f. 1682, d. 1722. Kom. 75.
- Gathe, Lars (adl. Gathenhjelm), sv. Kaprereder, f. 1689, d. 1718. Kom. 75.
- Georg I., Konge af Engld., f. 1660, d. 1727. 195, 199—201, 203, 208—212, 214—221, 223, 241, 258, 302—307, 310, 311, 317, 318.
- Gersdorff, Rudolph, Baron, Stiftamtmd, f. 1660, d. 1729. 102.
- v. Gertten, Carl Christoph., sv. Oblt. 275.
- Gjedde, Fred. Eiler, Adm., Gehraad, Stiftamtmd. paa Fyn, f. 1641, d. 1717. 35.
- Golofkin, Alexander Gawrilovitsch, russ. Ambass. i Berlin. 201.
- Golofkin, Gawril Ivanov., russ. Storkansler, f. 1660, d. 1734. 204.
- Grabow, Jochum Ernst, Ltnt., f. 1682, d. 1718. Kapt. 173.
- Grabow, Rudolf Günther, Ob., d. 1716. 267.
- Gram, Friedrich, Hofjægermester, f. 1664, d. 1741. Gehr., Overjægermester. 227.

- Granavolden, Gregers, Gæstgiver. 109.
- Grib, Peder, Kaptlt. i Fl., f. 1680, d. 1757. Kapt., Færgemd. i Snoghøj. 162, 184, 186, 187, 331.
- Gude, Michel, Komkapt., f. 1682, d. 1723. Kom. 238.
- Gyldenløve, Ulr. Chr., Gen-Adm., f. 1678, d. 1719. 8, 37, 47, 51, 53, 142, 151, 158—160, 213, 214, 252—261, 304, 305, 308.
- Gyllenborg, Carl, sv. Resident i London, f. 1679, d. 1746, Rigsraad, Præs. i Kancelkoll. 209—212.
- Gyllenstierna, Nils Carlson, Baron, sv. Genguv., f. 1648, d. 1720. Greve, Feltmarsk., Præs. i Krigskoll. 15, 17, 40, 269, 271, 280, 284, 285, 327.
- Güntelberg, Chr., Kapt. i Fl., f. 1688, d. 1749. Komdør. 29, 42, 101, 119, 334.
- Güntelberg, Henr., Kaptlt. i Fl., f. 1691, d. 1756. Kapt. 42, 43.
- Günther, Andreas, Maj., d. 1727. 37.
- Günther, Hans Jürgen, Ltnt., Afsk. 1716. 157.
- Gøtsche, Albrecht, Amtsforv. i Kalundborg, d. 1723. 35.
- Gørtz, Georg Heinr., gen. v. Schlitz, Baron, holst-got. Gehr., Carl XII.s Minister, f. 1668, d. 1719. 21, 22, 40, 63, 208, 209, 327, 328, 336.
- Habichtsthal, Georg Valentin, mklbg. Dipl. 303.
- Hagedorn, Hans Statius, Resid. i Hamborg, Etatsrd., f. 1668, d. 1722. Konfrd. 203, 336.
- Hagedorn, Seneca Christophersen, Kom., f. 1680, d. 1750. Adm. 29.
- Hagen, Peder Pedersen, nsk. Skipper. 155.
- Halcke, Paul Chr., Brigadér, d. 1717. 61, 191.
- Hallander, Joh., fhv. Regimentsskriver. f. o. 1650. 222.
- Hamilton, Hugo, sv. Genmaj., d. 1724. Genfelttøj. 56, 71, 135.
- Hammer, Anders Christophersen, Sognepræst, f. 1679, d. 1729. Provst. 109.
- Handtberg, Christopher, Kaptlt. i Fl., d. 1745. (Opr. Skipper og blev det paa ny 1719). 331.
- Hansteen, Jens, Kapt., f. 1654, Afsked 1719. Major. 80—83.
- Hasse, Johan, Sekr. i Slotsl., fratr. 1718. 98.
- Hastfehr, Otto Magn., sv. Ob., d. 1718. 18.
- Hausmann, Casp. Herm., Genlt, kmd. Gen. i Norge, f. 1653, d. 1718. Gehraad. 63, 68, 70, 77, 142.
- Hausmann, Fred. Ferd., Kapt., f. 1693, d. 1757. Genlt. 137, 155.
- Heggesen, Niels, Skipper, Spion. 15.
- von Heinen, Nicol. Freder., Kapt., f. 1687, d. 1719. Maj. 80—82, 86—88.
- Heinsohn, Marcus, Ob., d. 1737. Genm. 232.
- Helm, Carl Adolph, Præmt., f. o. 1684, d. 1754. Ob. 80, 81, 87.
- Helms, Joh. Edv., Kaptlt. i Fl., Kadet 1703, d. 1740. Komkapt. 26.
- Heusch, hann. Ges. i Berlin. 201.
- Heyer, Søren, Komkapt., d. 1719. Kom. 29, 101, 141, 254.
- Hilchen, Adolf, sv. Ob. f. 1663, d. 1718. 278.
- Himmelstrup, Peter, Krigskommissær, d. 1732. 233.
- Hjort, Severin, Ob., f. o. 1670, d. 1717. 61, 191.
- Hjorth, Gæstgiver i Korsør. 319.
- Hoffmann, Hans Thomesen, Kapt. 95, 97.
- Holst, Claus, Ltnt i Fl., d. 1728. Prmlt. 336.
- Holst, sv. Kommissær. 113.
- Holstein, Joh. Georg, Gehraad i Konseill., f. 1662, d. 1730. 204, 290, 305, 307, 312.
- Holsten, Ditlev, Genm., f. 1669, d. 1721. 234,

- v. Holtze, Joh. Jac., Diplomat Afsk. 1737. Konfr. 211, 215, 216, 220.
- Hoppe, Fr., Kapt. i Fl., f. 1690, d. 1776. Gen. Admltnt. 28.
- Huitfeldt, Hartvig, Oberst, f. 1677, d. 1748. Gen. 8, 61, 105, 119, 131, 134, 166.
- Huitfeldt, Henr. Jørgen, Oblnt., f. 1674, d. 1751. Genlt. 89, 129, 130.
- Hvid, Peter Jensen, Arkelimester paa Fredrikssten. 174.
- v. Höpken, Daniel Niclas, sv. Statssekretær, f. 1669, d. 1741. Friherre. 22.
- v. Ilgen, Heinr. Rüdiger, preuss. Minister, f. 1650, d. 1728. 201.
- Ingenhaeff (Ingenhaven), Joh. Pet., Genm., d. 1717. 232, 268.
- Ingenhaeff, Vilh. Adam, Ob., d. 1717. 268.
- Jackson, James, eng. Gesandt i Sverige. 210, 211, 217.
- Jacob Edward, engelsk Prætendent, f. 1688, d. 1766. 208.
- Jagusinski, Paul Ivanovitsch, russ. Genadj., f. 1683, d. 1736. Gen., Kab.-minister. 194, 195.
- Jakowlew, russ. Genm. 244, 245, 267.
- Jansen, Rolluf, Kaptlt. i Fl., f. 1660, d. o. 1724. Kapt. 101.
- Johannsen, Peter Boye, Ob., f. 1666, d. 1721. 268.
- Jonstrup, Ulr. Fr., Sgt., f. 1684, d. 1767. Kapt. 85.
- Judichær, Ole, Viceadm., f. 1661, d. 1729. Adm. 9, 24, 43, 47, 49, 154, 223, 230, 233, 262, 266, 269, 289, 308.
- Juel, Christian, Genm., f. 1668, d. 1717. 32, 52, 232, 267.
- Juel, Gregers, Genm., f. 1667, d. 1731. 232.
- Kaalund, Jac., Furageforv., f. 1684, d. 1744. Krigs- og Landkom., Godsejer. 227.
- Kaas, Henrik Bielke, Oblnt., f. 1686, d. 1773. Gen. 325.
- Kaas, Ulrik, Schoutbyn., f. 1677, d. 1746. Adm., Stiftamtmd. 13, 14, 28, 41—50, 55, 102, 148, 150—152, 160, 253, 331.
- Katharina I, Kejserinde af Rusland, f. o. 1684, d. 1727. 248, 249, 319.
- Katharina Ivanovna, russ. Storfyrstinde, f. 1692, d. 1733, Hertuginde af Mklbg.-Schw. 196, 199.
- Kiøge, Jens, Ltnt., Efterretnd., Afsk. 1721. Kapt.; fængslet 1727—1730, be-naadet, pensioneret, d. efter 1735. 78.
- Klenow (Klenau), Jørg. Christoph, Ob., d. 1723. 70, 94—96, 103, 106, 133.
- Knape (adl. Strömstjerna), Olof, sv. Schoutbyn., f. 1664, d. 1730. Adm. 74, 147, 149, 180.
- Kneyl, Johannes, Genm., d. 1716. 32.
- Knopf, Henr., Kapt., Afsk. 1717. 157.
- Knudsen, Jacob, Kapt., d. 1717. 172, 174.
- v. Knyphausen, Fr. Ernst, preuss. Gesandt i Kbh., d. 1731. Statsmin. 199, 303.
- v. Kochen, Joh. Henr., Sekr. i svsk. Utrikes Exped., f. 1681, d. 1758. Friherre. 188.
- Koppelow, Jørg. Christoph., Kaptlt., f. 1683, d. 1770. Genm. 108, 110.
- v. Koss, Joh. Christoph., Kapt., f. 1668, d. 1716. 120.
- Krabbe, Otto, Gehraad i Konseil., Stiftamtmd., f. 1641, d. 1719. 305.
- Kraft, Even Pedersen, Ltnt., f. 1674, d. 1747. Ob. 124.
- Krag, Arent Mogensen, Ob., f. 1670, d. 1718. 61, 68, 78, 89.
- Krag, Fr., Baron, Gehraad, Vicestath. i Norge, f. 1655, d. 1728. 63, 65, 78, 94, 96, 98—100, 103, 105, 106, 114—116, 131, 132, 164—167, 187.
- Krag, Mogens, Genm., f. 1673, d. 1724. 232.
- Krag, Rasmus, Komkapt., f. 1677, d. 1755, Viceadm. 48, 49.

- Kruse, Ulr. Chr., Ob., f. 1666, d. 1727. Genm. 61, 78, 80—89.
- Krähel (Krechel, Kräkel), Joh., sv. Kom. 40.
- Kurakin, Boris Ivanovitsch, Fyrste, russ. Diplom., f. 1676, d. 1727. 206, 207, 209, 211—215, 245, 328.
- Köhler, Fr., Baron, sv. Genmaj., f. o. 1640, d. 1723, Genlt. 71.
- Lagerberg, Svend, sv. Ob., f. 1672, d. 1746. Rigsr., Greve. 276, 277.
- Lagercrantz, Carl Otto, sv. Maj., f. 1683, d. 1756. Ob. 93.
- Landsberg, Barthold Nic., Oblt., f. 1668, d. 1740. Genlt. 128, 137, 138, 170, 174—177.
- Lanér, Peter (adlet Lannerstierna), sv. Major, f. 1680, d. 1748. 15, 269, 270, 283, 284, 328.
- Lassen (Larsen), Rasm., Ltnt. i Fl., fhv. Skipper, Afsk. 1719. 155.
- Leegaard, Fr., Genlt., d. 1733. 232.
- Lehmann, Erasmus, sv. Ritm. 93, 124.
- Lejonhufvud, Axel Gabr., sv. Genadjut., f. 1684, d. 1739. Ob. 284.
- Lejonsparre, Paul Ludvig, sv. General-kvartermester, f. 1657, d. 1733. 283.
- Lemmich, Søren Hansen, Borger paa Bragernes, d. 1722. Overkrkom., Krraad. 99, 100, 114, 115, 164.
- Lemvig, Vilhelm, Kaptit. i Fl., f. 1690, d. 1768. Viceadm. 162, 182, 187, 332, 334.
- Leslie, Peter, russ. Genmajor. 264.
- Leth, Hans, Ltnt. i Fl., f. 1695, d. 1742. Kapt. 332.
- Lewenhaupt, Axel Joh., Greve, sv. Viceadm., f. 1660, d. 1717. 74, 75.
- Levetzow, Chr. Fr., Ob., f. 1682, d. 1756. Genlt., Greve, Gehkonfr. 268.
- Levetzow, Theodosius, Genlt., f. 1665, d. 1719. 232.
- Lindegaard, Chr., Kapt., d. 1764. Genm. 105.
- Lindhjelm, Mårten, sv. Landshøvding, Ob. f. 1638, d. 1720. 19, 20.
- Liunge, Søren, Furageskriver. 227.
- Lumholtz, Niels, Furageforv., d. efter 1746. 227, 240, 264.
- v. d. Lühe, Andr. Augustin, Ob., f. 1677, d. 1730. Genm. 36, 104, 268.
- Lüttichau, Hans Helmuth, Ob., f. 1670, d. 1732. Genlt. 267.
- Lützw, Barth. Heinr., Genlt., f. 1654, d. 1729. Komm. Gen. i Norge. 64, 65, 68, 71, 78—80, 86, 89, 94, 98, 99, 101, 103, 105, 111, 116, 119, 132—134, 136—140, 153, 163—167, 171, 177, 178, 188, 190, 191, 236, 254.
- Lützw, Henning Ulrik, Stiftamtmand, Gehr., d. 1722. 246, 249.
- Løchstør, Søren, Prokurator i Chria. 109, 110.
- v. Löwen, Axel, sv. Ob. og Genkv-mester, f. 1686, d. 1772. Gen., Rigsr., Greve. 108—111.
- v. Löwen, Carl Henr., sv. Viceadm., f. 1666, d. 1741. Adm. 38.
- Løvendal, Ulr. Fr. Valdemar, Baron, dsk. Gen., sachs. Overhofmarsk., f. 1660, d. 1740. 63.
- Løvenhjelm, Hans Brockenhuus, Ob., f. 1676, d. 1734. Genm. 267.
- Löwenstierna, Didrik Johan, sv. Ob., f. 1666, d. 1740. Genlt., Friherre. 107, 108, 132.
- Løvenørn, Poul Vendelbo, Ob., Gnrl-adj., f. 1686, d. 1740. Overkrsekr., Gen., Gehr. 5, 9, 14, 37, 101, 105, 114—118, 187, 239—241, 261—265, 308, 325.
- v. Massow, Caspar Otto, Schlosshauptm., Overpræs. i Pommern, d. 1736. 208, 238—241.
- Matheson, Jac., Major, Komm. paa Kongsvinger, d. 1724. (Se J. O. Sesterfleth). 69.
- Matheson, Jacob, Kapt., d. 1749. Ob. 92.
- Maule (Mule), Martin, Brig., f. 1654, d. 1727. Genm. 7, 8, 27, 231.

- Meitzner, Baltzer, Ob., d. 1718. 166.
 Meller, Joh. Christensen, Præsident i Kbhvn., d. 1724. 8, 249.
 Meng (Maing), Niels, Kapt., d. o. 1721. 89.
 Mentzer, Johan, sv. Ob., f. 1670, d. 1747. Genlt., Ldsh., Friherre. 71, 73, 134.
 Meyer, Adolf, Ltnt. i Fl. 147.
 Meyer, Bendix, Genm., dansk Ges. i Berlin, d. 1721. 200, 201, 208, 233, 238—240.
 Meyer, Ulr. Fredr., Kapt., d. 1722. Major. 125.
 Mikkelsen, Lars, Foged paa Ringerike, død o. 1733. 108, 110.
 Moltke, Caspar Gottlob, Amtmand, f. 1668, d. 1728. 53.
 Moss, Lars, Kammerraad, f. 1675, d. 1742. Justitsr. 98.
 Munch, Henrik, Foged, f. 1670. 125.
 Munch, Joh. Henr., Vicelagmd., d. 1724. 82, 92.
 Mushardt, Christian Eberhardt, Ob., d. 1732. Genm. 231.
 Muus, Peter, Kapt., Afsked 1719. 80, 81, 86, 87.
 Müller, Hans, Underfoged i Chria. 106.
 Møller, Jacob, Ltnt. i Fl., Afsk. 1735. Kapt. 331.
 Møller, Ridefoged. 246.
 Møring, Chr. Fr., Ltnt. i Fl., d. 1721. 330, 331.
 Mørner, Bernh. Joach., Genm., d. 1741. Gen. 232.
 Mørner, Carl Gust., sv. Genguv., f. 1658, d. 1721. Greve, Feltmarsk. 21, 56, 71, 74, 76, 91—93, 106, 113, 122, 123, 150, 151, 274, 327.
 Møsting, Alex Fr., Ob. Genadjut., f. 1680, d. 1737. Stiftamtmd. 100, 101, 103, 118, 151, 153, 155, 178, 239, 240.
- N**ernest (Nernst), Joh., Foged. 108.
 Neugebauer, Martin, sv. Regrd., f. 1670, d. 1758. Kansler i Pommern, Friherre. 270.
 Neuspitzer, Fr., Kapt. i Fl., f. 1661, d. 1749. Komkapt. 29, 101, 332.
 v. Nieroth, Conr, sv. Maj. 121, 134.
 Nissen, Laurits, Overkrigskommissær, d. 1727. 102, 233.
 Nobel, Hans, Amtm., Medl. af Slotsl. i Norge, f. 1657, d. 1732. Etatsr. 65, 91, 95, 96, 99, 115, 116.
 Norden, Jørgen, Major, d. 1728. Oblt. 27, 231.
 Normann, Isac, Ltnt. i Fl., d. 1745. Kapt. 333.
 Norris, John, Sir, eng. Adm., f. 1660, d. 1749. 50, 151, 210—221, 246, 255—261, 286, 287, 302—312, 316.
- O**delström, Erik, sv. Ob., f. 1684, d. 1753. Ldshv. 274.
 Oertzen, Balth. Fr., Ob., d. 1723. Genm. 267.
 Ohnsorg, Peter, Ltnt i Fl., f. 1680, d. 1727, Kapitl. 330, 331.
 Oldenburg, Georg Ferd., Maj., f. 1662, d. 1727. Ob. 98.
 Olsdatter, Olaug, Tjenestepige hos P. Colbjørnsen. 175, 176.
 Olsen, Rasmus, Kapt. 111, Maj. 125.
 Olsen, Samuel, Stadsltnt. i Fhald. 155.
 Ovenberg, Hans Jørg, Kapt., Afsk. 1719. Oblt. 124, 174.
- P**ahl, Jacob, Komkapt., d. 1716. 67, 142, 149, 189.
 Palmquist, Magnus, Baron, sv. Genmaj. f. 1660, d. 1729. Genlt. 282.
 Patkul, Georg Reinhold, sv. Genmaj., f. o. 1660, d. 1723. Baron, Lands-høvd. 74.
 v. Paulsen, Edzard Philip, Kom., d. 1719. 25, 26, 204, 335—337.
 v. Paulsen, Joh. Anton, Kom., f. 1683, d. 1736. Viceadm. 29, 101.
 Perregaard, Peter Andreassen, Stykløjt-nant, d. 1716. 106.

- Peter I, Czar af Rusld., f. 1672, d. 1725. 162, 195, 198, 205, 207, 211—213, 219, 221, 243—251, 255, 256, 259—262, 267, 270, 286—303, 308—329.
- Petersen (Peters), Ditlev., Kapt. i Fl., f. 1661, d. 1735. Komkapt. 336.
- Petersen (Ramshardt), Mathias, Stads-hauptmd. i Kbhvn., d. 1719. 8.
- Petersen, Poul, Furageskriver. 227.
- v. d. Pfordten, Ulr. Vilh., Kapt., f. o. 1684, d. 1761. Genlt. 231.
- Pichottes, Abraham, Proveditør. 226.
- Pichottes, Jacob, Proveditør. 226.
- Planting (—Berglow), Michael, sv. Ob., f. o. 1650, d. 1729. Genm. 74, 192.
- Platou, Michel Rasmussen, Furageforv., f. 1680, d. 1760. Kancelr., Mønsterskr. i Fl. 227.
- Ployart, Conrad, Prmlt. i Fl., f. 1691, d. 1744. Schoutbyn. 29, 50.
- Polwarth, Alexander, Lord, eng. Min. i Kbhvn. 1716—1721. 257, 302, 305, 307.
- Poniatowsky, Stanisl. Cislek, polsk Greve, Gen., f. o. 1676, d. 1762. 86.
- v. Printzen, Marquard Ludv., Frh., preuss. Minister, f. 1675, d. 1725. 201.
- v. Püchler, Gottl. Justus, Baron, hann. Minister i Kbh. 220, 257, 302.
- Pütjens, Michel, Ltnt i Fl., d. 1725. 336.
- R**aben, Peter, Adm., f. 1661, d. 1727. Stiftsbefmd. paa Isld. 8, 47, 253, 309.
- Rafth, Arnold, Rgtsaudit., d. 1717. 87.
- Rantzau, Chr., Rigsgreve, Ob., f. 1683, d. 1729. Genm. 267.
- Rasch, Joh., Maanedslnt. i Fl., Seklt. i Aarstj. 1719, d. o. 1740. 235.
- Reedtz, Knud, Adm., f. 1663, d. 1734. 37.
- Reedtz, Valdemar, Genm., Komm. paa Bornh., f. 1659, d. 1724. 42, 49.
- Reesen, Vilh., Kom., f. 1675, d. 1745. Schoutbyn., Amtmd. i Norge. 29, 101, 235, 236.
- Reichau, Georg Ernst, Amtmand, f. 1658, d. 1735. Stiftamtmd., Konferensr. 246.
- Reimann, Polycarpus, Garver i Chria. 106.
- Repnin, Anikita, Fyrste, russ. Genlt., d. 1748. 196, 201, 243—245, 264, 265, 288.
- Reventlow, Chr. Ditl., Greve, Gen., f. 1671, d. 1738. 25, 203, 222.
- Richelieu, Chr. Fr., Major, f. o. 1689, d. 1720. 100.
- Riisbrigh, Volquard, Kaptlnt. i Fl., d. 1736. Kapt. 336, 337.
- Robethon, Jean (John), hann. Sekr., d. 1722. 220.
- Rodsteen, Christian, Genlt., f. o. 1660, d. 1728. 231.
- v. Rosen, Gust. Fr., sv. Ob. og Gnrladj., f. 1688, d. 1769. Greve, Gen., Rigsr. 40, 44, 45, 86, 91.
- Rosenauer, Henr., Genmaj., d. 1729. 104, 154, 166.
- Rosenfeldt, Iver, Postmester, Gæstgiver. 247.
- Rosenpalm, Andr., Schoutbyn., f. 1679, d. 1754. Adm. 29—31, 42—50, 234, 239.
- Rosenstierna, Liebert, sv. Ob., f. 1679, d. 1732. Genm., Frih. 71, 157.
- Rostgaard, Hans Jacob, Kapt. i Fl., f. 1685, d. 1756. Viceadm. 234, 242.
- Rumohr, Peder, Sognepræst til Skjeborg, død 1718. 123.
- Rutenschöld, Axel, sv. Ob., Fndrk. 1695, d. 1736. 18, 280.
- Rutensparre, Gustaf, sv. Kapt., f. 1685, d. 1749. Ob. 135, 173, 174.
- Rydingsvård, Erik, sv. Oblnt., d. 1730. 122, 131.
- Rømer, Hans Vilh., Kapt., f. 1681, d. 1748. Genmaj. 112, 113.
- v. Rønne, Carl Evald, russ. Gen., d. 1716. 303.
- S**arpsborg, Christian Hansen, Kapt., d. 1728. Major. 69, 79, 82.
- Sasse, Daniel, Krigskomm. 208, 238—241.
- Schack, russ. Genkvm. 264.

- Schack, Niels Rosenkrantz, Ob., f. 1681, d. 1731. Genm. 267.
- Schack de Wittenau, Albr., Genm., f. 1668, d. 1731. 232.
- Schafrow (Schapiroff), russ. Statsmd., d. 1739. 204, 257, 288—290, 293, 294, 310, 311, 326.
- Schaltze (Schalse), Jørgen Andersen, Ltnt., d. 1728. Prmlt. 87.
- Scheel, Hans Hnrk., Genkvartmstr., f. 1668, d. 1738. Genlt. 223, 230, 232.
- Schelting, russ. Adm. 251, 265.
- Scheremetjew (Sheremetjew), Boris Petrovitsch, Greve, russ. Genfeltmrsk., f. 1652, d. 1719. 195, 245, 263, 288, 303.
- Schilling, Jacob Christopher, Oblnt. Afsk. 1726. Ob. 98.
- v. Schindel, Wiglas, Kom., f. 1684, d. 1756. Adm. 28, 32, 41—43, 49, 50, 334.
- Schlanbusch, Frants Henrik, Kapt., d. 1740. Ob. 137.
- Schleinitz, Hans Christoph, Baron, russ. Dipl., Gehrd. 209, 304.
- Schlippenbach, russ. Genmajor. 264, 321.
- v. Schlippenbach, Christer Reinh., sv. Ob., f. o. 1675, d. 1716. 71, 92, 121, 173, 174.
- Schlüter, Johan, Ltnt. i Fl., f. 1696, d. efter 1767. Komkapt. 330, 331, 333.
- Schmeling, Fr. Vilh., Ob. Afsk. 1720, d. f. 1723. 267.
- Schmettau, Fr. Vilh., Genm., f. o. 1663, d. 1735. Genlt., Gehr. 232.
- Schnitter, Mich. Christoph., Genm., f. 1662, d. 1738. 11, 15, 22, 190.
- Scholten, Henr., Ob., f. 1677, d. 1750. Gen. 268.
- Scholten, Jobst, General, f. 1649, d. 1721. 5, 6, 27, 32, 33, 37, 51, 55, 178, 222—226, 229, 230, 232, 288—294, 302.
- Schommer, Jean Baptista, sv. Genm., d. 1716. 18, 135, 174.
- Schoultz v. Ascheraden, Martin, sv. Gnrlt., f. 1660, d. 1730. 40, 276, 277, 282.
- Schruuf (adlet Gyllenschruf), Nils, sv. Kom., f. 1666, d. 1736. Schoutbyn. 180, 181.
- Schubarth, Herman Mich., Ob., f. 1668, d. 1743. Genm. 268.
- v. d. Schulenburg, Werner, Ob., f. 1679, d. 1755. Feltmrsk., Overkrsekr. 268.
- Schwerdfeger, Dtl. Joh., Overkrigskomm., Gnrl.auditør, d. 1740. Genkr.komm. 90, 114, 121.
- Schøller, Casp., Ob., Genkvartm. i Norge, d. 1716. 81, 98, 125, 134—136, 166.
- Schönfeld, Hans Christoph., Genlt., f. 1661, d. 1727. 8, 13, 51, 142.
- Sehested, Christen Thomesen, Adm., f. 1664, d. 1736. Gehr., Overlanddr. 8, 28, 30, 151, 233.
- Sehested, Christian, Oversekr. i Tyske Kanc., Gehrd. i Konseil., f. 1666, d. 1740. 197, 217—221, 257, 288, 289, 294, 305—308, 311, 312.
- Sehested, Jens Maltesen, Genm., f. 1649, d. 1730. Genlt. 69, 87, 89, 90, 98, 166.
- Sehested, Knud Gyldenstjerne, Ritm., f. 1690, d. 1758. Genlt. 110, 111.
- Seidelin, Claus, Apotheker, f. 1702, d. 1782. 247—249.
- Sesterfleth, Joh. Otto, Ob., d. 1713. (Se Matheson, Jac.) 69.
- Sievers (Siewertz), Gerhard, Kapt. i Fl., f. 1681, d. 1717. 29, 101.
- Sievers, Jens, Ltnt. i Fl., f. 1696, Afsk. 1726. Prmlt. 184.
- Sievers, Peter, russ. Kom., f. 1674, d. 1740. Adm. 249—251.
- Siewers, Simon, Kptlnt. i Fl., f. 1684, d. 1728. Komkapt. 331.
- Sinjawin, Ivan, russ. Kom.kapt. 48, 55, 251.
- Sinjawin, Nicolai, Kapt. i russ. Fl. 251.

- Skytte, Carl Gust., Baron, sv. Genlt., d. 1717. 18, 271, 278, 279.
- Smajewitsch, Kapt. i russ. Fl. 243.
- Smidt, Peder, Foged. 124.
- v. Soldan, Gust., sv. Overkrkomm., f. 1668, d. 1739. 270.
- Sponneck, Georg Vilh. v. Hedwiger, Rigs greve, Genm., f. 1672, d. 1740. Gen., Gehraad. 32, 33, 105, 119, 128, 131—134, 136, 139, 151, 153, 178, 232.
- Spørring, Peder Nielsen, Amtsf. i Kalø m. fl. Amter 1715—1724; susp. p. Gr. af Underslæb. 233.
- Staël v. Holstein, Georg Bogislaus, Baron, sv. Oblt., f. 1685, d. 1763. Feltmarsk. 277.
- Staffeldt, Chr. Fr., Ob., f. 1671, d. 1741. Genlt. 268.
- Stanhope, James, Lord, eng. Off. og Statsmd., f. 1673, d. 1721. 212, 221, 304, 307, 311.
- Steen, Hans Otto, Kapt., f. 1662, d. o. 1743. Ob. 112, 113.
- Stenbock, Magnus, Greve, sv. Feltmarsk., f. 1664, d. 1717. 282, 328.
- Sthyr (Styrmand), Andr. Pedersen, Ekvipagemester i Norge, Afsk. 1719. Kom.kapt. 67, 99, 149, 151.
- Sthyr, Niels, Ltnt. i Fl., f. 1679, d. 1729. Kaptlt. 332, 333.
- Stockfleth, Hannibal, Etatsr., Medl. af Slotsi. i Norge, f. 1649, d. 1721. 65, 115.
- Storhammer, Fredr., fhv. Overgewaldiger. 106.
- v. Stöcken, Gerh. Chr., Genm., f. 1671, d. 1728. 203, 244, 262, 321.
- Suhm, Ulr. Fr., Kapt. i Fl., f. 1686, d. 1758. Adm. 331.
- Sunderland, Charles Spencer, Jarl af, eng. Statsmd., f. 1674, d. 1722. 212.
- Søhlenthal, Hnr. Frd., Rigsfriherre, Gesandt i London, f. 1685, d. 1752. Gehmkonfraad. 209, 211, 213—220, 318.
- Sørensen, Chr., Feltkasserer. 225.
- Sørensen, Jens, Søkortdirektør, f. 1646, d. 1723. 222.
- Tank, Niels, Købmd. 122.
- Taube, Edv. Didr., Friherre, sv. Viceadm., f. 1681, d. 1751. Greve, Overadm. 21, 38.
- Taube, Gustaf Adam, Greve, Oversth. i Sthlm., f. 1673, d. 1732. Feltmrsk. 281.
- Teichman, Ditlev, Amtsf. i Nykøb. Amt 1712, d. 1743. Kammerraad. 246.
- Tettenborn, Paridion (Paren), sv. Ob., indtr. i Tj. 1689, d. 1736. 21.
- Thesmar, sv. Maj. 93, 111, 113.
- Tolstoi, Peter Andrejevitsch, russ. Statsmd., f. 1645, d. 1729. 204.
- de Tonsberg, Vilh., Etatsr., Medl. af Slotsloven i Norge, f. 1680, d. 1731. 65, 79, 115, 116.
- Torbjørnsen, Helle, Ltnt., Afsk. 1720. 173.
- Tordenskiold (Wessel), Peter Jansen, Kapt. i Fl., f. 1691, d. 1720. Viceadm. 27, 29, 50, 101, 105, 118, 141—154, 158—162, 179—190, 235, 236, 253, 254, 262, 263.
- Townshend, Charles, eng. Statsmd., f. 1674, d. 1738. 209—212, 215.
- Treiden, Vilh. Ernst, Kapt., d. o. 1717. 69.
- Trojel, Frans, Viceadm., f. 1666, d. 1731. Adm. 8, 253.
- Tschernischeff, Grigor. Petrov., russ. Overkrkomm., f. 1672, d. 1745. Gen. Adm. 249.
- Tuchsen, Joh. Fr., Ob., d. 1730. Genm. 71.
- Tungelfelt, Marcus, sv. Maj., f. 1682, d. 1736. Oblt. 71, 111.
- Tønder, Chr., Maanedes Kaptlt. i Fl. 162, 186, 187.
- Tønder, Michael Chr. Ludv. Ferdin., Kaptlt. i Fl., f. 1692, d. 1755. Viceadm. 162, 186, 187.

- Ulfeldt, Lauritz Christopher, Kom., f. 1678, d. 1762. Schoutbyn. 161, 237.
- Ulrikka Eleonora, sv. Prsesse, f. 1688, d. 1741. Dronn. af Sverige. 285.
- Wachtmeister, Carl Hans, Baron, sv. Adm., f. 1682, d. 1731. 21, 40, 44—46, 250, 261.
- Walpole, Robert, eng. Min. i Haag, f. 1676, d. 1745. Jarl af Oxford. 209.
- Walther, Fr. Hans, Major, f. 1685, d. 1749. Gen. 52, 53.
- Wedel, Erhard, Baron, Genlt., komm. Gen. i Norge, f. 1668, d. 1740. 63, 64, 167.
- Wedel, Gustav Vilh., Greve af Jarlsberg, Feltmarsk., f. 1641, d. 1717. 63.
- Weinholtz, Ingel Caspar, sv. Ob., f. 1669, d. 1734. 71, 93.
- Vellingk, Maurits, Greve, sv. Gen., kgl. Raad, f. 1651, d. 1727. 75.
- Wendelboe, Byfoged. 95.
- v. Werpup, Georg Ernst, hann. Landdrost, d. 1722. Overlanddr. 319.
- Wessel, Caspar, Kapt. i Fl., f. 1693, d. 1768. Viceadm. 333.
- Westphal (Westphalen), Hans Georg, Diplom., f. 1674, d. 1733. Gesandt, Konfrd. 195, 197—199, 202, 204, 248, 257, 314—317.
- Wexelsen, Hans, Sorenskr. i N. Romerike, f. 1682, d. 1730. 82, 87.
- Weybye, Poul, Zahlkasserer i Norge, arrest. 1723 p. Gr. af Underslæb. 98.
- v. d. Weyde, Adam Adamovitsch, russ. Genlt., d. 1720. Gen. 244, 245, 263, 288, 294, 300.
- v. d. Weyde, Hans Elias, Ltnt., f. 1691, d. 1759. Oblnt. 120, 325.
- Weyse, Andr., Etatsraad, i Dep. i Søet. Gnrlkomm., f. 1664, d. 1725. Konf.rd. 225.
- Vibe, Ditlev, Oversekr. i Dsk. Kancel., Gehr. i Kons., f. 1670, d. 1731. Stath. i Norge. 5, 37, 197, 204, 294, 305—307.
- Vibe, Johan, Kom., d. 1750. Schoutbyn. 29, 101, 141—150, 152, 179, 183.
- Wilster, Dan. Jac., sv. Viceadm., f. o. 1664, d. 1732. Russ. Viceadm. 21, 40, 41, 44, 45, 75, 117, 261.
- Wilster, Dominicus, Ltnt., Afsk. 1714, senere sv. Kapt. og russ. Ob. 75, 76.
- Wilster, Mart. Jac., Genm., f. 1655, d. 1716. 232.
- Wilster, Peter Jac., Ob., f. 1661, d. 1725. 69, 101, 112.
- Vind, Ove, Brigadér, f. 1665, d. 1722. Genm. 61, 68, 89, 165.
- Witte, Joh. Albr., Major, d. 1754. Stiftamtmd. 267, 319.
- Witting, Christoph. Georg, sv. Ob., f. 1655, d. 1739. 277.
- Vittinghoff, Melchior Georg, Major, d. 1720. 80—83, 85, 86.
- Wodroff, Joh. Conr., Kaptlt. i Fl., f. 1689, d. 1747. Adm. 331.
- Voigt, Provtvsforv. 91.
- Volland, Mathias, Artilleristaldmester, Afsk. eller d. o. 1720. 231.
- Vossbein, Chr., Kapt. i Fl., f. 1686, d. 1744. Schoutbyn. 148, 237, 332.
- Wærn, Jacob, Prmlnt. i Frhalds frivil. Komp. 171.
- Zeedtz, Samuel, sv. Ob., d. 1717. 18, 278.
- Zengerlein, Georg David, sv. Oblt., f. 1674, d. 1729. Ob. 137, 181.
- Zepelin, Dan. Ernst, Ob., f. 1662, d. 1732. Genm. 32, 104, 268.
- Zurhelle (zur Hellen), Hinrich, Kapt., afsk. ell. d. 1731. Oblnt. 138.
- Ørnfelt, Jonas Fredrik, sv. Schoutbyn., f. 1674, d. 1733. Ldshøvd., Frih. 21.
- Ørnstedt, Carl Gust., sv. Genlt., f. 1654, d. 1742. 271, 274, 276, 283—285, 327.
- Øtken, Joh. Vilh., Ob., f. o. 1668, d. 1733. Genm., 61, 68, 110, 111, 132, 166.

FORTEGNELSE OVER KORT OG PLANER

1. Oversigtskort over det sydøstlige Norge.
4. Høland — Gjelleraasen.
5. Samtidig Plan af Christiania med Oleat.
6. Posteringen ved Gjellebæk.
7. Egnen om Moss.
8. Egnen om Frederikshald.
9. Frederikshald med Frederikssten.

Samtlige Kort og Planer er tegnede af Oberstløjtnant *O. L. C. L. Kyhl*, paa Grundlag af de moderne norske Generalstabskort, idet der er tilstræbt en Rekonstruktion af Vejnet m. v. i den Udstrækning Studiet af ældre Kort gør det muligt.

Samtlige Kort og Planer er reproducerede ved Generalstabens topografiske Afdeling.
